નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ખુદ્દકનિકાયે

જાતક-અટ્ઠકથા

(તતિયો ભાગો)

૪. ચતુક્કનિપાતો

૧. કાલિઙ્ગવગ્ગો

[૩૦૧] ૧. ચૂળકાલિઙ્ગજાતકવણ્ણના

વિવરથિમાસં દ્વારન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ચતુન્નં પરિબ્બાજિકાનં પબ્બજ્જં આરબ્ભ કથેસિ. વેસાલિયં કિર લિચ્છવિરાજૂનં સત્ત સહસ્સાનિ સત્ત સતાનિ સત્ત ચ લિચ્છવી વસિંસુ. તે સબ્બેપિ પુચ્છાપટિપુચ્છાચિત્તકા અહેસું. અથેકો પઞ્ચસુ વાદસતેસુ બ્યત્તો નિગણ્ઠો વેસાલિયં સમ્પાપુણિ, તે તસ્સ સઙ્ગહં અકંસુ. અપરાપિ એવરૂપા નિગણ્ઠી સમ્પાપુણિ . રાજાનો દ્વેપિ જને વાદં કારેસું, ઉભોપિ સદિસાવ અહેસું. તતો લિચ્છવીનં એતદહોસિ ‘‘ઇમે દ્વેપિ પટિચ્ચ ઉપ્પન્નો પુત્તો બ્યત્તો ભવિસ્સતી’’તિ. તેસં વિવાહં કારેત્વા દ્વેપિ એકતો વાસેસું. અથ નેસં સંવાસમન્વાય પટિપાટિયા ચતસ્સો દારિકાયો એકો ચ દારકો જાયિ. દારિકાનં ‘‘સચ્ચા, લોલા, અવધારિકા, પટિચ્છાદા’’તિ નામં અકંસુ, દારકસ્સ ‘‘સચ્ચકો’’તિ. તે પઞ્ચપિ જના વિઞ્ઞુતં પત્તા માતિતો પઞ્ચ વાદસતાનિ, પિતિતો પઞ્ચ વાદસતાનીતિ વાદસહસ્સં ઉગ્ગણ્હિંસુ. માતાપિતરો દારિકાનં એવં ઓવદિંસુ ‘‘સચે કોચિ ગિહી તુમ્હાકં વાદં ભિન્દિસ્સતિ, તસ્સ પાદપરિચારિકા ભવેય્યાથ. સચે પબ્બજિતો ભિન્દિસ્સતિ, તસ્સ સન્તિકે પબ્બજેય્યાથા’’તિ.

અપરભાગે માતાપિતરો કાલમકંસુ. તેસુ કાલકતેસુ સચ્ચકનિગણ્ઠો તત્થેવ વેસાલિયં લિચ્છવીનં સિપ્પં સિક્ખાપેન્તો વસિ. ભગિનિયો જમ્બુસાખં ગહેત્વા વાદત્થાય નગરા નગરં ચરમાના સાવત્થિં પત્વા નગરદ્વારે સાખં નિખણિત્વા ‘‘યો અમ્હાકં વાદં આરોપેતું સક્કોતિ ગિહી વા પબ્બજિતો વા, સો એતં પંસુપુઞ્જં પાદેહિ વિકિરિત્વા પાદેહેવ સાખં મદ્દતૂ’’તિ દારકાનં વત્વા ભિક્ખાય નગરં પવિસિંસુ. અથાયસ્મા સારિપુત્તો અસમ્મટ્ઠટ્ઠાનં સમ્મજ્જિત્વા રિત્તઘટેસુ પાનીયં ઉપટ્ઠપેત્વા ગિલાને ચ પટિજગ્ગિત્વા દિવાતરં સાવત્થિં પિણ્ડાય પવિસન્તો તં સાખં દિસ્વા દારકે પુચ્છિ, દારકા તં પવત્તિં આચિક્ખિંસુ. થેરો દારકેહેવ પાતાપેત્વા મદ્દાપેત્વા ‘‘યેહિ અયં સાખા ઠપિતા, તે કતભત્તકિચ્ચાવ આગન્ત્વા જેતવનદ્વારકોટ્ઠકે મં પસ્સન્તૂ’’તિ દારકાનં વત્વા નગરં પવિસિત્વા કતભત્તકિચ્ચો વિહારદ્વારકોટ્ઠકે અટ્ઠાસિ. તાપિ પરિબ્બાજિકા ભિક્ખાય ચરિત્વા આગતા સાખં મદ્દિતં દિસ્વા ‘‘કેનાયં મદ્દિતા’’તિ વત્વા ‘‘સારિપુત્તત્થેરેન, સચે તુમ્હે વાદત્થિકા, જેતવનદ્વારકોટ્ઠકં ગચ્છથા’’તિ દારકેહિ વુત્તા પુન નગરં પવિસિત્વા મહાજનં સન્નિપાતેત્વા વિહારદ્વારકોટ્ઠકં ગન્ત્વા થેરં વાદસહસ્સં પુચ્છિંસુ. થેરો તં વિસ્સજ્જેત્વા ‘‘અઞ્ઞં કિઞ્ચિ જાનાથા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ન જાનામ, સામી’’તિ. ‘‘અહં પન વો કિઞ્ચિ પુચ્છામી’’તિ. ‘‘પુચ્છ, સામિ, જાનન્તિયો કથેસ્સામા’’તિ.

થેરો ‘‘એકં નામ કિ’’ન્તિ પુચ્છિ. તા ન જાનિંસુ. થેરો વિસ્સજ્જેસિ. તા ‘‘અમ્હાકં, સામિ, પરાજયો, તુમ્હાકં જયો’’તિ આહંસુ. ‘‘ઇદાનિ કિં કરિસ્સથા’’તિ? ‘‘અમ્હાકં માતાપિતૂહિ અયં ઓવાદો દિન્નો ‘સચે વો ગિહી વાદં ભિન્દિસ્સતિ, તસ્સ પજાપતિયો ભવેય્યાથ. સચે પબ્બજિતો, તસ્સ સન્તિકે પબ્બજેય્યાથા’તિ, પબ્બજ્જં નો દેથા’’તિ. થેરો ‘‘સાધૂ’’તિ વત્વા તા ઉપ્પલવણ્ણાય થેરિયા સન્તિકે પબ્બાજેસિ. તા સબ્બાપિ ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિંસુ. અથેકદિવસં ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘આવુસો, સારિપુત્તત્થેરો ચતુન્નં પરિબ્બાજિકાનં અવસ્સયો હુત્વા સબ્બા અરહત્તં પાપેસી’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ એતાસં અવસ્સયો અહોસિ, ઇદાનિ પન પબ્બજ્જાભિસેકં દાપેસિ, પુબ્બે રાજમહેસિટ્ઠાને ઠપેસી’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે કાલિઙ્ગરટ્ઠે દન્તપુરનગરે કાલિઙ્ગરાજે રજ્જં કારેન્તે અસ્સકરટ્ઠે પાટલિનગરે અસ્સકો નામ રાજા રજ્જં કારેસિ. કાલિઙ્ગો સમ્પન્નબલવાહનો સયમ્પિ નાગબલો પટિયોધં ન પસ્સતિ. સો યુજ્ઝિતુકામો હુત્વા અમચ્ચાનં આરોચેસિ ‘‘અહં યુદ્ધત્થિકો, પટિયોધં પન ન પસ્સામિ, કિં કરોમા’’તિ. અમચ્ચા ‘‘અત્થેકો, મહારાજ, ઉપાયો, ધીતરો તે ચતસ્સો ઉત્તમરૂપધરા, તા પસાધેત્વા પટિચ્છન્નયાને નિસીદાપેત્વા બલપરિવુતા ગામનિગમરાજધાનિયો ચરાપેથ. યો રાજા તા અત્તનો ગેહે કાતુકામો ભવિસ્સતિ, તેન સદ્ધિં યુદ્ધં કરિસ્સામા’’તિ વદિંસુ. રાજા તથા કારેસિ. તાહિ ગતગતટ્ઠાને રાજાનો ભયેન તાસં નગરં પવિસિતું ન દેન્તિ, પણ્ણાકારં પેસેત્વા બહિનગરેયેવ વસાપેન્તિ. એવં સકલજમ્બુદીપં વિચરિત્વા અસ્સકરટ્ઠે પાટલિનગરં પાપુણિંસુ. અસ્સકોપિ નગરદ્વારાનિ પિદહાપેત્વા પણ્ણાકારં પેસેસિ. તસ્સ નન્દિસેનો નામ અમચ્ચો પણ્ડિતો બ્યત્તો ઉપાયકુસલો. સો ચિન્તેસિ ‘‘ઇમા કિર રાજધીતરો સકલજમ્બુદીપં વિચરિત્વા પટિયોધં ન લભિંસુ, એવં સન્તે જમ્બુદીપો તુચ્છો નામ અહોસિ, અહં કાલિઙ્ગેન સદ્ધિં યુજ્ઝિસ્સામી’’તિ. સો નગરદ્વારં ગન્ત્વા દોવારિકે આમન્તેત્વા તાસં દ્વારં વિવરાપેતું પઠમં ગાથમાહ –

૧. ‘‘વિવરથિમાસં દ્વારં, નગરં પવિસન્તુ અરુણરાજસ્સ;
સીહેન સુસિટ્ઠેન, સુરક્ખિતં નન્દિસેનેના’’તિ.

તત્થ **અરુણરાજસ્સા**તિ સો હિ રજ્જે પતિટ્ઠિતકાલે રટ્ઠનામવસેન અસ્સકો નામ જાતો, કુલદત્તિયં પનસ્સ નામં અરુણોતિ . તેનાહ ‘‘અરુણરાજસ્સા’’તિ. **સીહેના**તિ પુરિસસીહેન. **સુસિટ્ઠેના**તિ આચરિયેહિ સુટ્ઠુ અનુસાસિતેન. **નન્દિસેનેના**તિ મયા નન્દિસેનેન નામ.

સો એવં વત્વા દ્વારં વિવરાપેત્વા તા ગહેત્વા અસ્સકરઞ્ઞો દત્વા ‘‘તુમ્હે મા ભાયિત્થ, યુદ્ધે સતિ અહં જિનિસ્સામિ, ઇમા ઉત્તમરૂપધરા રાજધીતરો મહેસિયો કરોથા’’તિ તાસં અભિસેકં દાપેત્વા તાહિ સદ્ધિં આગતે પુરિસે ‘‘ગચ્છથ, તુમ્હે રાજધીતૂનં અસ્સકરાજેન મહેસિટ્ઠાને ઠપિતભાવં તુમ્હાકં રઞ્ઞો આચિક્ખથા’’તિ ઉય્યોજેસિ. તે ગન્ત્વા આરોચેસું. કાલિઙ્ગો ‘‘ન હિ નૂન સો મય્હં બલં જાનાતી’’તિ વત્વા તાવદેવ મહતિયા સેનાય નિક્ખમિ. નન્દિસેનો તસ્સ આગમનં ञત્વા ‘‘અત્તનો કિર રજ્જસીમાયમેવ હોતુ, મા અમ્હાકં રઞ્ઞો રજ્જસીમં ઓક્કમતુ, ઉભિન્નં રજ્જાનં અન્તરે યુદ્ધં ભવિસ્સતી’’તિ સાસનં પેસેસિ. સો સાસનં સુત્વા અત્તનો રજ્જપરિયન્તેયેવ અટ્ઠાસિ. અસ્સકોપિ અત્તનો રજ્જપરિયન્તે અટ્ઠાસિ. તદા બોધિસત્તો ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા તેસં દ્વિન્નં રજ્જાનં અન્તરે પણ્ણસાલાયં વસતિ. કાલિઙ્ગો ચિન્તેસિ ‘‘સમણા નામ કિઞ્ચિ જાનિસ્સન્તિ, કો જાનાતિ, કિં ભવિસ્સતિ, કસ્સ જયો વા પરાજયો વા ભવિસ્સતિ, તાપસં પુચ્છિસ્સામી’’તિ અઞ્ઞાતકવેસેન બોધિસત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં

નિસીદિત્વા પટિસન્થારં કત્વા ‘‘ભન્તે, કાલિઙ્ગો ચ અસ્સકો ચ યુજ્ઝિતુકામા અત્તનો અત્તનો રજ્જસીમાયમેવ ઠિતા, એતેસુ કસ્સ જયો ભવિસ્સતિ, કસ્સ પરાજયો’’તિ પુચ્છિ. મહાપુઞ્ઞ, અહં ‘‘અસુકસ્સ જયો, અસુકસ્સ પરાજયો’’તિ ન જાનામિ, સક્કો પન દેવરાજા ઇધાગચ્છતિ, તમહં પુચ્છિત્વા કથેસ્સામિ, સ્વે આગચ્છેય્યાસીતિ. સક્કો બોધિસત્તસ્સ ઉપટ્ઠાનં આગન્ત્વા નિસીદિ, અથ નં બોધિસત્તો તમત્થં પુચ્છિ. ભન્તે, કાલિઙ્ગો જિનિસ્સતિ, અસ્સકો પરાજિસ્સતિ, ઇદઞ્ચિદઞ્ચ પુબ્બનિમિત્તં પઞ્ઞાયિસ્સતીતિ.

કાલિઙ્ગો પુનદિવસે આગન્ત્વા પુચ્છિ, બોધિસત્તોપિસ્સ આચિક્ખિ. સો ‘‘કિં નામ પુબ્બનિમિત્તં ભવિસ્સતી’’તિ અપુચ્છિત્વાવ ‘‘અહં કિર જિનિસ્સામી’’તિ ઉટ્ઠાય તુટ્ઠિયા પક્કામિ. સા કથા વિત્થારિકા અહોસિ. તં સુત્વા અસ્સકો નન્દિસેનં પક્કોસાપેત્વા ‘‘કાલિઙ્ગો કિર જિનિસ્સતિં , મયં પરાજિસ્સામ, કિં નુ ખો કાતબ્બ’’ન્તિ આહ. સો ‘‘કો એતં જાનાતિ મહારાજ, કસ્સ જયો વા પરાજયો વા, તુમ્હે મા ચિન્તયિત્થા’’તિ રાજાનં અસ્સાસેત્વા બોધિસત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નો ‘‘ભન્તે, કો જિનિસ્સતિ, કો પરાજિસ્સતી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘કાલિઙ્ગો જિનિસ્સતિ, અસ્સકો પરાજિસ્સતી’’તિ? ‘‘ભન્તે, જિનન્તસ્સ પુબ્બનિમિત્તં કિં ભવિસ્સતિ, કિં પરાજિનન્તસ્સા’’તિ? ‘‘મહાપુઞ્ઞ, જિનન્તસ્સ આરક્ખદેવતા સબ્બસેતો ઉસભો ભવિસ્સતિ, ઇતરસ્સ સબ્બકાળકો, ઉભિન્નમ્પિ આરક્ખદેવતા યુજ્ઝિત્વા જયપરાજયં કરિસ્સન્તી’’તિ. નન્દિસેનો તં સુત્વા ઉટ્ઠાય ગન્ત્વા રઞ્ઞો સહાયે સહસ્સમત્તે મહાયોધે ગહેત્વા અવિદૂરે પબ્બતં અભિરુય્હ ‘‘અમ્ભો, અમ્હાકં રઞ્ઞો જીવિતં દાતું સક્ખિસ્સથા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘આમ, સક્ખિસ્સામા’’તિ. ‘‘તેન હિ ઇમસ્મિં પપાતે પતથા’’તિ. તે પતિતું આરભિંસુ. અથ ને વારેત્વા ‘‘અલં એત્થ પતનેન, અમ્હાકં રઞ્ઞો જીવિતં દાતું સુહદયા અનિવત્તિનો હુત્વા યુજ્ઝથા’’તિ આહ. તે સમ્પટિચ્છિંસું.

અથ સઙ્ગામે ઉપટ્ઠિતે કાલિઙ્ગો ‘‘અહં કિર જિનિસ્સામી’’તિ વોસાનં આપજ્જિ, બલકાયાપિસ્સ ‘‘અમ્હાકં કિર જયો’’તિ વોસાનં આપજ્જિત્વા સન્નાહં અકત્વા વગ્ગવગ્ગા હુત્વા યથારુચિ પક્કમિંસુ, વીરિયકરણકાલે વીરિયં ન કરિંસુ. ઉભોપિ રાજાનો અસ્સં અભિરુહિત્વા ‘‘યુજ્ઝિસ્સામા’’તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ઉપસઙ્કમન્તિ. ઉભિન્નં આરક્ખદેવતા પુરતો ગન્ત્વા કાલિઙ્ગરઞ્ઞો આરક્ખદેવતા સબ્બસેતો ઉસભો અહોસિ, ઇતરસ્સ સબ્બકાળકો. તા દેવતાપિ અઞ્ઞમઞ્ઞં યુજ્ઝનાકારં દસ્સેન્તા ઉપસઙ્કમિંસુ. તે પન ઉસભા ઉભિન્નં રાજૂનંયેવ પઞ્ઞાયન્તિ, ન અઞ્ઞેસં. નન્દિસેનો અસ્સકં પુચ્છિ ‘‘પઞ્ઞાયતિ તે, મહારાજ, આરક્ખદેવતા’’તિ. ‘‘આમ, પઞ્ઞાયતી’’તિ. ‘‘કેનાકારેના’’તિ. ‘‘કાલિઙ્ગરઞ્ઞો આરક્ખદેવતા સબ્બસેતો ઉસભો હુત્વા પઞ્ઞાયતિ, અમ્હાકં આરક્ખદેવતા સબ્બકાળકો કિલમન્તો હુત્વા તિટ્ઠતી’’તિ. ‘‘મહારાજ, તુમ્હે મા ભાયથ, મયં જિનિસ્સામ, કાલિઙ્ગો પરાજિસ્સતિ, તુમ્હે અસ્સપિટ્ઠિતો ઓતરિત્વા ઇમં સત્તિં ગહેત્વા સુસિક્ખિતસિન્ધવં ઉદરપસ્સે વામહત્થેન ઉપ્પીળેત્વા ઇમિના પુરિસસહસ્સેન સદ્ધિં વેગેન ગન્ત્વા કાલિઙ્ગરઞ્ઞો આરક્ખદેવતં સત્તિપ્પહારેન પાતેથ, તતો મયં સહસ્સમત્તા સત્તિસહસ્સેન પહરિસ્સામ , એવં કાલિઙ્ગસ્સ આરક્ખદેવતા નસ્સિસ્સતિ, તતો કાલિઙ્ગો પરાજિસ્સતિ, મયં જિનિસ્સામા’’તિ. રાજા ‘‘સાધૂ’’તિ નન્દિસેનેન દિન્નસઞ્ઞાય ગન્ત્વા સત્તિયા પહરિ, સૂરયોધસહસ્સાપિ અમચ્ચા સત્તિસહસ્સેન પહરિંસુ. આરક્ખદેવતા તત્થેવ જીવિતક્ખયં પાપુણિ, તાવદેવ કાલિઙ્ગો પરાજિત્વા પલાયિ. તં પલાયમાનં દિસ્વા સહસ્સમત્તા અમચ્ચા ‘‘કાલિઙ્ગો પલાયતી’’તિ ઉન્નદિંસુ. કાલિઙ્ગો મરણભયભીતો પલાયમાનો તં તાપસં અક્કોસન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૨. ‘‘જયો કલિઙ્ગાનમસય્હસાહિનં, પરાજયો અનયો અસ્સકાનં;
ઇચ્ચેવ તે ભાસિતં બ્રહ્મચારિ, ન ઉજ્જુભૂતા વિતથં ભણન્તી’’તિ.

તત્થ **અસય્હસાહિન**ન્તિ અસય્હં દુસ્સહં સહિતું સમત્થાનં. **ઇચ્ચેવ તે ભાસિત**ન્તિ એવં તયા કૂટતાપસ લઞ્જં ગહેત્વા પરાજિનકરાજાનં જિનિસ્સતિ, જિનનરાજાનઞ્ચ પરાજિસ્સતીતિ ભાસિતં. **ન ઉજ્જુભૂતા**તિ યે કાયેન વાચાય મનસા ચ ઉજુભૂતા, ન તે મુસા ભણન્તીતિ.

એવં સો તાપસં અક્કોસન્તો પલાયન્તો અત્તનો નગરમેવ ગતો, નિવત્તિત્વા ઓલોકેતુમ્પિ નાસક્ખિ. તતો કતિપાહચ્ચયેન સક્કો તાપસસ્સ ઉપટ્ઠાનં અગમાસિ. તાપસો તેન સદ્ધિં કથેન્તો તતિયં ગાથમાહ –

૩. ‘‘દેવા મુસાવાદમુપાતિવત્તા, સચ્ચં ધનં પરમં તેસુ સક્ક;
તં તે મુસા ભાસિતં દેવરાજ, કિં વા પટિચ્ચ મઘવા મહિન્દા’’તિ.

તત્થ **તં તે મુસા ભાસિત**ન્તિ યં તયા મય્હં ભાસિતં, તં અત્થભઞ્જનકમુસાવાદં કથેન્તેન તયા મુસા ભાસિતં, તયા કિં કારણં પટિચ્ચ એવં ભાસિતન્તિ?

તં સુત્વા સક્કો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૪. ‘‘નનુ તે સુતં બ્રાહ્મણ ભઞ્ઞમાને, દેવા ન ઇસ્સન્તિ પુરિસપરક્કમસ્સ;
દમો સમાધિ મનસો અભેજ્જો, અબ્યગ્ગતા નિક્કમનઞ્ચ કાલે;
દળ્હઞ્ચ વિરિયં પુરિસપરક્કમો ચ, તેનેવ આસિ વિજયો અસ્સકાન’’ન્તિ.

તસ્સત્થો – કિં તયા, બ્રાહ્મણ, તત્થ તત્થ વચને ભઞ્ઞમાને ઇદં ન સુતપુબ્બં, યં દેવા પુરિસપરક્કમસ્સ ન ઇસ્સન્તિ ન ઉસૂયન્તિ, અસ્સકરઞ્ઞો વીરિયકરણવસેન અત્તદમનસઙ્ખાતો **દમો**, સમગ્ગભાવેન **મનસો અભેજ્જો**, અભેજ્જ**સમાધિ**, અસ્સકરઞ્ઞો સહાયાનં વીરિયકરણકાલે **અબ્યગ્ગતા** યથા કાલિઙ્ગસ્સ મનુસ્સા વગ્ગવગ્ગા હુત્વા ઓસક્કિંસુ, એવં અનોસક્કનં સમગ્ગભાવેન અભેજ્જચિત્તાનં **વીરિયઞ્ચ પુરિસપરક્કમો** ચ થિરો અહોસિ, તેનેવ કારણેન અસ્સકાનં જયો અહોસીતિ.

પલાતે ચ પન કાલિઙ્ગે અસ્સકરાજા વિલોપં ગાહાપેત્વા અત્તનો નગરં ગતો. નન્દિસેનો કાલિઙ્ગસ્સ સાસનં પેસેસિ ‘‘ઇમાસં ચતુન્નં રાજકઞ્ઞાનં દાયજ્જકોટ્ઠાસં પેસેતુ, સચે ન પેસેતિ, કાતબ્બમેત્થ જાનિસ્સામી’’તિ. સો તં સાસનં સુત્વા ભીતતસિતો તાહિ લદ્ધબ્બદાયજ્જં પેસેસિ, તતો પટ્ઠાય સમગ્ગવાસં વસિંસુ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ ‘‘તદા કાલિઙ્ગરઞ્ઞો ધીતરો ઇમા દહરભિક્ખુનિયો અહેસું, નન્દિસેનો સારિપુત્તો, તાપસો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

ચૂળકાલિઙ્ગજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૩૦૨] ૨. મહાઅસ્સારોહજાતકવણ્ણના

અદેય્યેસું દદં **દાન**ન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો આનન્દત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ. પચ્ચુપ્પન્નવત્થુ હેટ્ઠા કથિતમેવ. સત્થા ‘‘પોરાણકપણ્ડિતાપિ અત્તનો ઉપકારવસેનેવ કિરિંસૂ’’તિ વત્વા ઇધાપિ અતીતં આહરિ.

અતીતે બોધિસત્તો બારાણસિરાજા હુત્વા ધમ્મેન સમેન રજ્જં કારેતિ, દાનં દેતિ, સીલં રક્ખતિ. સો ‘‘પચ્ચન્તં કુપિતં વૂપસમેસ્સામી’’તિ બલવાહનપરિવુતો ગન્ત્વા પરાજિતો અસ્સં અભિરુહિત્વા પલાયમાનો એકં

પચ્ચન્તગામં પાપુણિ. તત્થ તિંસ જના રાજસેવકા વસન્તિ. તે પાતોવ ગામમજ્ઝે સન્નિપતિત્વા ગામકિચ્ચં કરોન્તિ. તસ્મિં ખણે રાજા વમ્મિતં અસ્સં અભિરુહિત્વા અલઙ્કતપટિયત્તો ગામદ્વારેન અન્તોગામં પાવિસિ. તે "કિં નુ ખો ઇદ"ન્તિ ભીતા પલાયિત્વા સકસકગેહાનિ પવિસિંસુ. એકો પનેત્થ અત્તનો ગેહં અગન્ત્વા રઞ્ઞો પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા "રાજા કિર પચ્ચન્તં ગતો"તિ સુય્યતિ, કોસિ ત્વં રાજપુરિસો ચોરપુરિસોતિ? "રાજપુરિસો, સમ્મા"તિ. "તેન હિ એથા"તિ રાજાનં ગેહં નેત્વા અત્તનો પીઠકે નિસીદાપેત્વા "એહિ, ભદ્દે, સહાયકસ્સ પાદે ધોવા"તિ ભરિયં તસ્સ પાદે ધોવાપેત્વા અત્તનો બલાનુરૂપેન આહારં દત્વા "મુહુત્તં વિસ્સમથા"તિ સયનં પઞ્ઞાપેસિ, રાજા નિપજ્જિ. ઇતરો અસ્સસ્સ સન્નાહં મોચેત્વા ચઙ્કમાપેત્વા ઉદકં પાયેત્વા પિટ્ઠિં તેલેન મક્ખેત્વા તિણં અદાસિ. એવં તયો ચત્તારો દિવસે રાજાનં પટિજગ્ગિત્વા "ગચ્છામહં, સમ્મા"તિ વુત્તે પુન રઞ્ઞો ચ અસ્સસ્સ ચ કત્તબ્બયુત્તકં સબ્બમકાસિ. રાજા તુસ્સિત્વા ગચ્છન્તો "અહં, સમ્મ, મહાઅસ્સારોહો નામ, નગરમજ્ઝે અમ્હાકં ગેહં, સચે કેનચિ કિચ્ચેન નગરં આગચ્છસિ, દક્ખિણદ્વારે ઠત્વા દોવારિકં 'મહાઅસ્સારોહો કતરગેહે વસતી'તિ પુચ્છિત્વા દોવારિકં ગહેત્વા અમ્હાકં ગેહં આગચ્છેય્યાસી"તિ વત્વા પક્કામિ.

બલકાયોપિ રાજાનં અદિસ્વા બહિનગરે ખન્ધાવારં બન્ધિત્વા ઠિતો રાજાનં દિસ્વા પચ્ચુગ્ગન્ત્વા પરિવારેસિ. રાજા નગરં પવિસન્તો દ્વારન્તરે ઠત્વા દોવારિકં પક્કોસાપેત્વા મહાજનં પટિક્કમાપેત્વા "તાત, એકો પચ્ચન્તગામવાસી મં દટ્ઠુકામો આગન્ત્વા 'મહાઅસ્સારોહસ્સ ગેહં કહ'ન્તિ તં પુચ્છિસ્સતિ, તં ત્વં હત્થે ગહેત્વા આનેત્વા મં દસ્સેય્યાસિ, તદા ત્વં સહસ્સં લભિસ્સસી"તિ આહ. સો નાગચ્છતિ, તસ્મિં અનાગચ્છન્તે રાજા તસ્સ વસનગામે બલિં વડ્ઢાપેસિ, બલિમ્હિ વડ્ઢિતે નાગચ્છતિ. એવં દુતિયમ્પિ તતિયમ્પિ બલિં વડ્ઢાપેસિ, નેવ આગચ્છતિ. અથ નં ગામવાસિનો સન્નિપતિત્વા આહંસુ "અય્ય, તવ સહાયસ્સ મહાઅસ્સારોહસ્સ આગતકાલતો પટ્ઠાય મયં બલિના પીળિયમાના સીસં ઉક્ખિપિતું ન સક્કોમ, ગચ્છ તવ સહાયસ્સ મહાઅસ્સારોહસ્સ વત્વા અમ્હાકં બલિં વિસ્સજ્જાપેહી"તિ. સાધુ ગચ્છિસ્સામિ, ન પન સક્કા તુચ્છહત્થેન ગન્તું, મય્હં સહાયસ્સ દ્વે દારકા અત્થિ, તેસઞ્ચ ભરિયાય ચસ્સ સહાયકસ્સ ચ મે નિવાસનપારુપનપિળન્ધનાદીનિ સજ્જેથાતિ. "સાધુ સજ્જિસ્સામા"તિ તે સબ્બં પણ્ણાકારં સજ્જયિંસુ.

સો તઞ્ચ અત્તનો ઘરે પક્કપૂવઞ્ચ આદાય ગન્ત્વા દક્ખિણદ્વારં પત્વા દોવારિકં પુચ્છિ "કહં, સમ્મ, મહાઅસ્સારોહસ્સ ગેહ"ન્તિ. સો "એહિ દસ્સેમિ તે"તિ તં હત્થે ગહેત્વા રાજદ્વારં ગન્ત્વા "દોવારિકો એકં પચ્ચન્તગામવાસિં ગહેત્વા આગતો"તિ પટિવેદેસિ. રાજા તં સુત્વા આસના ઉટ્ઠાય "મય્હં સહાયો ચ તેન સદ્ધિં આગતા ચ પવિસન્તૂ"તિ પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા દિસ્વાવ નં પરિસ્સજિત્વા "મય્હં સહાયિકા ચ દારકા ચ અરોગા"તિ પુચ્છિત્વા હત્થે ગહેત્વા મહાતલં અભિરુહિત્વા સેતચ્છત્તસ્સ હેટ્ઠા રાજાસને નિસીદાપેત્વા અગ્ગમહેસિં પક્કોસાપેત્વા "ભદ્દે, સહાયસ્સ મે પાદે ધોવા"તિ આહ. સા તસ્સ પાદે ધોવિ, રાજા સુવણ્ણભિઙ્કારેન ઉદકં આસિઞ્ચિ. દેવીપિ પાદે ધોવિત્વા ગન્ધતેલેન મક્ખેસિ. રાજા "કિં, સમ્મ, અત્થિ, કિઞ્ચિ અમ્હાકં ખાદનીય"ન્તિ પુચ્છિ. સો "અત્થી"તિ પસિબ્બકતો પૂવે નીહરાપેસિ. રાજા સુવણ્ણતટ્ટકેન ગહેત્વા તસ્સ સઙ્ગહં કરોન્તો "મમ સહાયેન આનીતં ખાદથા"તિ દેવિયા ચ અમચ્ચાનઞ્ચ ખાદાપેત્વા સયમ્પિ ખાદિ. ઇતરો ઇતરમ્પિ પણ્ણાકારં દસ્સેસિ. રાજા તસ્સ સઙ્ગહત્થં કાસિકવત્થાનિ અપનેત્વા તેન આભતવત્થયુગં નિવાસેસિં . દેવીપિ કાસિકવત્થઞ્ચેવ આભરણાનિ ચ અપનેત્વા તેન આભતવત્થં નિવાસેત્વા આભરણાનિ પિળન્ધિ.

અથ નં રાજા રાજારહં ભોજનં ભોજાપેત્વા એકં અમચ્ચં આણાપેસિ "ગચ્છ ઇમસ્સ મમ કરણનિયામેનેવ મસ્સુકમ્મં કારેત્વા ગન્ધોદકેન ન્હાપેત્વા સતસહસ્સગ્ઘનિકં કાસિકવત્થં નિવાસાપેત્વા રાજાલઙ્કારેન અલઙ્કારાપેત્વા

આનેહી''તિ. સો તથા અકાસિ. રાજા નગરે ભેરિં ચરાપેત્વા અમચ્ચે સન્નિપાતાપેત્વા સેતચ્છત્તસ્સ મજ્ઝે જાતિહિઙ્ગુલકસુત્તં પાતેત્વા ઉપડ્ઢરજ્જં અદાસિ. તે તતો પટ્ઠાય એકતો ભુઞ્જન્તિ પિવન્તિ સયન્તિ, વિસ્સાસો થિરો અહોસિ કેનચિ અભેજ્જો. અથસ્સ રાજા પુત્તદારેપિ પક્કોસાપેત્વા અન્તોનગરે નિવેસનં માપેત્વા અદાસિ. તે સમગ્ગા સમ્મોદમાના રજ્જં કારેન્તિ.

અથ અમચ્ચા કુજ્ઝિત્વા રાજપુત્તં આહંસુ ''કુમાર, રાજા એકસ્સ ગહપતિકસ્સ ઉપડ્ઢરજ્જં દત્વા તેન સદ્ધિં એકતો ભુઞ્જતિ પિવતિ સયતિ, દારકે ચ વન્દાપેતિ, ઇમિના રઞ્ઞા કતકમ્મં ન જાનામ, કિં કરોતિ રાજા, મયં લજ્જામ, ત્વં રઞ્ઞો કથેહી''તિ. સો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા સબ્બં તં કથં રઞ્ઞો આરોચેત્વા ''મા એવં કરોહિ, મહારાજા''તિ આહ. ''તાત, અહં યુદ્ધપરાજિતો કહં વસિં, અપિ નુ જાનાથા''તિ. ''ન જાનામ, દેવા''તિ. ''અહં એતસ્સ ઘરે વસન્તો અરોગો હુત્વા આગન્ત્વા રજ્જં કારેસિં, એવં મમ ઉપકારિનો કસ્મા સમ્પત્તિં ન દસ્સામી''તિ એવં વત્વા ચ પન બોધિસત્તો ''તાત, યો હિ અદાતબ્બયુત્તકસ્સ દેતિ, દાતબ્બયુત્તકસ્સ ન દેતિ, સો આપદં પત્વા કિઞ્ચિ ઉપકારં ન લભતી''તિ દસ્સેન્તો ઇમા ગાથા આહ –

૫. ''અદેય્યેસુ દદં દાનં, દેય્યેસુ નપ્પવેચ્છતિ;
આપાસુ બ્યસનં પત્તો, સહાયં નાધિગચ્છતિ.

૬. ''નાદેય્યેસુ દદં દાનં, દેય્યેસુ યો પવેચ્છતિ;
આપાસુ બ્યસનં પત્તો, સહાયમધિગચ્છતિ.

૭. ''સઞ્ઞોગસમ્ભોગવિસેસદસ્સનં , અનરિયધમ્મેસુ સઠેસુ નસ્સતિ;
કતઞ્ચ અરિયેસુ ચ અજ્જવેસુ, મહપ્ફલં હોતિ અણુમ્પિ તાદિસુ.

૮. ''યો પુબ્બે કતકલ્યાણો, અકા લોકે સુદુક્કરં;
પચ્છા કયિરા ન વા કયિરા, અચ્ચન્તં પૂજનારહો''તિ.

તત્થ **અદેય્યેસૂ**તિ પુબ્બે અકતૂપકારેસુ. **દેય્યેસૂ**તિ પુબ્બે કતૂપકારેસુ. **નપ્પવેચ્છતી**તિ ન પવેસેતિ ન દેતિ. **આપાસૂ**તિ આપદાસુ. **બ્યસનન્**તિ દુક્ખં. **સઞ્ઞોગસમ્ભોગવિસેસદસ્સનન્**તિ યો મિત્તેન કતો સઞ્ઞોગો ચેવ સમ્ભોગો ચ, તસ્સ વિસેસદસ્સનં ગુણદસ્સનં સુકતં મય્હં ઇમિનાતિ એતં સબ્બં અસુદ્ધધમ્મત્તા અનરિયધમ્મેસુ કેરાટિકત્તા સઠેસુ નસ્સતિ. **અરિયેસૂ**તિ અત્તનો કતગુણજાનનેન અરિયેસુ પરિસુદ્ધેસુ. **અજ્જવેસૂ**તિ તેનેવ કારણેન ઉજુકેસુ અકુટિલેસુ. **અણુમ્પી**તિ અપ્પમત્તકમ્પિ. **તાદિસૂ**તિ યે તાદિસા પુગ્ગલા હોન્તિ અરિયા ઉજુભૂતા, તેસુ અપ્પમ્પિ કતં મહપ્ફલં હોતિ મહાજુતિકં મહાવિપ્ફારં, સુખેત્તે વુત્તબીજમિવ ન નસ્સતિ , ઇતરસ્મિં પન પાપે બહુમ્પિ કતં અગ્ગિમ્હિ ખિત્તબીજમિવ નસ્સતીતિ અત્થો. વુત્તમ્પિ ચેતં –

''યથાપિ બીજમગ્ગિમ્હિ, ડય્હતિ ન વિરૂહતિ;
એવં કતં અસપ્પુરિસે, નસ્સતિ ન વિરૂહતિ.

''કતઞ્ઞુમ્હિ ચ પોસમ્હિ, સીલવન્તે અરિયવુત્તિને;
સુખેત્તે વિય બીજાનિ, કતં તમ્હિ ન નસ્સતી''તિ. (જા॰ ૧.૧૦.૭૭-૭૮);

પુબ્બે કતકલ્યાણોતિ પઠમતરં ઉપકારં કત્વા ઠિતો. **અકાતિ** અકરિ, અયં લોકે સુદુક્કરં નામ અકાસીતિ અત્થો. **પચ્છા કયિરાતિ** સો પચ્છા અઞ્ઞં કિઞ્ચિ ગુણં કરોતુ વા મા વા, તેનેવ પઠમકતેન ગુણેન **અચ્ચન્તં પૂજનારહો** હોતિ, સબ્બં સક્કારસમ્માનં અરહતીતિ.

ઇદં પન સુત્વા નેવ અમચ્ચા, ન રાજપુત્તો પુન કિઞ્ચિ કથેસીતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા પચ્ચન્તગામવાસી આનન્દો અહોસિ, બારાણસિરાજા પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

મહાઅસ્સારોહજાતકવણ્ણના દુતિયા.

[૩૦૩] ૩. એકરાજજાતકવણ્ણના

અનુત્તરે કામગુણે સમિદ્ધેતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં કોસલરાજસેવકં આરબ્ભ કથેસિ. પચ્ચુપ્પન્નવત્થુ હેટ્ઠા **સેય્યજાતકે** (જા॰ ૧.૩.૯૪ આદયો) કથિતમેવ. ઇધ પન સત્થા ''ન ત્વઞ્ઞેવ અનત્થેન અત્થં આહરિ, પોરાણકપણ્ડિતાપિ અત્તનો અનત્થેન અત્થં આહરિંસૂ''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિરઞ્ઞો ઉપટ્ઠાકો અમચ્ચો રાજન્તેપુરે દુબ્ભિ. રાજા પચ્ચક્ખતોવ તસ્સ દોસં દિસ્વા તં રટ્ઠા પબ્બાજેસિ. સો દુબ્ભિસેનં નામ કોસલરાજાનં ઉપટ્ઠહન્તોતિ સબ્બં **મહાસીલવજાતકે** (જા॰ ૧.૧.૫૧) કથિતમેવ. ઇધ પન દુબ્ભિસેનો મહાતલે અમચ્ચમજ્ઝે નિસિન્નં બારાણસિરાજાનં ગણ્હાપેત્વા સિક્કાય પક્ખિપાપેત્વા ઉત્તરુમ્મારે હેટ્ઠાસીસકં ઓલમ્બાપેસિ. રાજા ચોરરાજાનં આરબ્ભ મેત્તં ભાવેત્વા કસિણપરિકમ્મં કત્વા ઝાનં નિબ્બત્તેસિ, બન્ધનં છિજ્જિ, તતો રાજા આકાસે પલ્લઙ્કેન નિસીદિ. ચોરરાજસ્સ સરીરે દાહો ઉપ્પજ્જિ, ''ડય્હામિ ડય્હામી''તિ ભૂમિયં અપરાપરં પરિવત્તતિ. ''કિમેત''ન્તિ વુત્તે ''મહારાજ, તુમ્હે એવરૂપં ધમ્મિકરાજાનં નિરપરાધં દ્વારસ્સ ઉત્તરુમ્મારે હેટ્ઠાસીસકં ઓલમ્બાપેથા''તિ વદિંસુ. તેન હિ વેગેન ગન્ત્વા મોચેથ નન્તિ. પુરિસા ગન્ત્વા રાજાનં આકાસે પલ્લઙ્કેન નિસિન્નં દિસ્વા આગન્ત્વા દુબ્ભિસેનસ્સ આરોચેસું. સો વેગેન ગન્ત્વા તં વન્દિત્વા ખમાપેતું પઠમં ગાથમાહ –

૯. ''અનુત્તરે કામગુણે સમિદ્ધે, ભુત્વાન પુબ્બે વસિ એકરાજ;
સોદાનિ દુગ્ગે નરકમ્હિ ખિત્તો, નપ્પજ્જહે વણ્ણબલં પુરાણ''ન્તિ.

તત્થ **વસીતિ** વુત્થો. **એકરાજાતિ** બોધિસત્તં નામેનાલપતિ. **સોદાનીતિ** સો ત્વં ઇદાનિ. **દુગ્ગેતિ** વિસમે. **નરકમ્હીતિ** આવાટે. ઓલમ્બિતટ્ઠાનં સન્ધાયેતં વુત્તં. **નપ્પજ્જહે વણ્ણબલં પુરાણન્તિ** એવરૂપે વિસમટ્ઠાને ખિત્તોપિ પોરાણકવણ્ણઞ્ચ બલઞ્ચ નપ્પજહસીતિ પુચ્છતિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો સેસગાથા અવોચ –

૧૦. ''પુબ્બેવ ખન્તી ચ તપો ચ મય્હં, સમ્પત્થિતા દુબ્ભિસેન અહોસિ;
તંદાનિ લદ્ધાન કથં નુ રાજ, જહે અહં વણ્ણબલં પુરાણં.

૧૧. ''સબ્બા કિરેવં પરિનિટ્ઠિતાનિ, યસસ્સિનં પઞ્ઞવન્તં વિસય્હ;

યસો ચ લદ્ધા પુરિમં ઉળારં, નપ્પજ્જહે વણ્ણબલં પુરાણં.

૧૨. ‘‘પનુજ્જ દુક્ખેન સુખં જનિન્દ, સુખેન વા દુક્ખમસય્હસાહિ;
ઉભયત્થ સન્તો અભિનિબ્બુતત્તા, સુખે ચ દુક્ખે ચ ભવન્તિ તુલ્યા’’તિ.

તત્થ **ખન્તી**તિ અધિવાસનખન્તિ. **તપો**તિ તપચરણં. **સમ્પત્થિતા**તિ ઇચ્છિતા અભિકઙ્ખિતા . **દુબ્ભિસેના**તિ તં નામેનાલપતિ. **તંદાનિ લદ્ધાના**તિ તં પત્થનં ઇદાનાહં લભિત્વા. **જહે**તિ કેન કારણેન અહં જહેય્યં. યસ્સ હિ દુક્ખં વા દોમનસ્સં વા હોતિ, સો તં જહેય્યાતિ દીપેતિ.

‘‘**સબ્બા કિરેવં પરિનિટ્ઠિતાની**’’તિ અનુસ્સવવસેન અત્તનો સમ્પત્તિં દસ્સેન્તો આહ . ઇદં વુત્તં હોતિ – સબ્બાનેવ મમ કત્તબ્બકિચ્ચાનિ દાનસીલભાવનાઉપોસથકમ્માનિ પુબ્બેવ નિટ્ઠિતાનીતિ. **યસસ્સિનં પઞ્ઞવન્તં વિસય્હા**તિ પરિવારસમ્પત્તિયા યસસ્સિ, પઞ્ઞાસમ્પદાય પઞ્ઞવન્ત, અસય્હસાહિતાય વિસય્હ. એવં તીણિપેતાનિ આલપનાનેવ. **નન્તિ** પનેત્થ નિપાતો . બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતાવસેનન્તકારસ્સ સાનુનાસિકતા કતાતિ પચ્ચેતબ્બા. **યસો ચા**તિ યસઞ્ચ, અયમેવ વા પાઠો. **લદ્ધા પુરિમ**ન્તિ લભિત્વા પુરિમં પુબ્બે અલદ્ધપુબ્બં. **ઉળાર**ન્તિ મહન્તં. કિલેસવિક્ખમ્ભનમેત્તાભાવનાઝાનુપ્પત્તિયો સન્ધાયેવમાહ. **નપ્પજ્જહે**તિ એવરૂપં યસં લદ્ધા કિંકારણા પુરાણવણ્ણબલં જહિસ્સામીતિ અત્થો.

દુક્ખેનાતિ તયા ઉપ્પાદિતેન નરકમ્હિ ખિપનદુક્ખેન મમ રજ્જસુખં પનુદિત્વા. **સુખેન વા દુક્ખ**ન્તિ ઝાનસુખેન વા તં દુક્ખં પનુદિત્વા. **ઉભયત્થ સન્તો**તિ યે સન્તો હોન્તિ માદિસા, તે દ્વીસુપિ એતેસુ કોટ્ઠાસેસુ અભિનિબ્બુતસભાવા મજ્ઝત્તા **સુખે ચ દુક્ખે ચ ભવન્તિ તુલ્યા**, એકસદિસા નિબ્બિકારાવ હોન્તીતિ.

ઇદં સુત્વા દુબ્ભિસેનો બોધિસત્તં ખમાપેત્વા ‘‘તુમ્હાકં રજ્જં તુમ્હેવ કારેથ, અહં વો ચોરે પટિબાહિસ્સામી’’તિ વત્વા તસ્સ દુટ્ઠામચ્ચસ્સ રાજાણં કારેત્વા પક્કામિ. બોધિસત્તોપિ રજ્જં અમચ્ચાનં નિય્યાદેત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા બ્રહ્મલોકપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા દુબ્ભિસેનો આનન્દો અહોસિ, બારાણસિરાજા પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

એકરાજજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૩૦૪] ૪. દદ્દરજાતકવણ્ણના

ઇમાનિ મન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં કોધનં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ હેટ્ઠા કથિતમેવ. તદા હિ ધમ્મસભાયં તસ્સ કોધનભાવકથાય સમુટ્ઠિતાય સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે તં પક્કોસાપેત્વા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ કોધનોસી’’તિ વત્વા ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે , ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ કોધનોયેવ, કોધનભાવેનેવસ્સ પોરાણકપણ્ડિતા પરિસુદ્ધા નાગરાજભાવે ઠિતાપિ તીણિ વસ્સાનિ ગૂથપૂરિતાય ઉક્કારભૂમિયં વસિંસૂ’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો હિમવન્તપદેસે દદ્દરપબ્બતપાદે દદ્દરનાગભવનં નામ અત્થિ, તત્થ રજ્જં કારેન્તસ્સ દદ્દરરઞ્ઞો પુત્તો મહાદદ્દરો નામ અહોસિ, કનિટ્ઠભાતા પનસ્સ ચૂળદદ્દરો નામ. સો

કોધનો ફરુસો નાગમાણવકે અક્કોસન્તો પરિભાસન્તો પહરન્તો વિચરતિ. નાગરાજા તસ્સ ફરુસભાવં ઞત્વા નાગભવનતો તં નીહરાપેતું આણાપેસિ. મહાદદ્દરો પન પિતરં ખમાપેત્વા નિવારેસિ. દુતિયમ્પિ રાજા તસ્સ કુજ્ઝિ, દુતિયમ્પિ ખમાપેસિ. તતિયવારે પન "ત્વં મં ઇમં અનાચારં નીહરાપેન્તં નિવારેસિ, ગચ્છથ દ્વેપિ જના ઇમમ્હા નાગભવના નિક્ખમિત્વા બારાણસિયં ઉક્કારભૂમિયં તીણિ વસ્સાનિ વસથા"તિ નાગભવના નિક્કડ્ઢાપેસિ. તે તત્થ ગન્ત્વા વસિંસુ. અથ ને ઉક્કારભૂમિયં ઉદકપરિયન્તે ગોચરં પરિયેસમાને ગામદારકા દિસ્વા પહરન્તા લેડ્ડુદણ્ડાદયો ખિપન્તા "કે ઇમે પુથુલસીસા સૂચિનઙ્ગુટ્ઠા ઉદકદેડ્ડુભા મણ્ડૂકભક્ખા"તિઆદીનિ વત્વા અક્કોસન્તિ પરિભાસન્તિ.

ચૂળદદ્દરો ચણ્ડફરુસતાય તેસં તં અવમાનં અસહન્તો "ભાતિક, ઇમે દારકા અમ્હે પરિભવન્તિ, આસીવિસભાવં નો ન જાનન્તિ, અહં તેસં અવમાનં સહિતું ન સક્કોમિ, નાસાવાતેન તે નાસેસ્સામી"તિ ભાતરા સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૩. "ઇમાનિ મં દદ્દર તાપયન્તિ, વાચાદુરુત્તાનિ મનુસ્સલોકે;
મણ્ડૂકભક્ખા ઉદકન્તસેવી, આસીવિસં મં અવિસા સપન્તી"તિ.

તત્થ **તાપયન્તી**તિ દુક્ખાપેન્તિ. **મણ્ડૂકભક્ખા ઉદકન્તસેવી**તિ "મણ્ડૂકભક્ખા"તિ ચ "ઉદકન્તસેવી"તિ ચ વદન્તા એતે અવિસા ગામદારકા મં આસીવિસં સમાનં સપન્તિ અક્કોસન્તીતિ.

તસ્સ વચનં સુત્વા મહાદદ્દરો સેસગાથા અભાસિ –

૧૪. "સકા રટ્ઠા પબ્બાજિતો, અઞ્ઞં જનપદં ગતો;
મહન્તં કોટ્ઠં કયિરાથ, દુરુત્તાનં નિધેતવે.

૧૫. "યત્થ પોસં ન જાનન્તિ, જાતિયા વિનયેન વા;
ન તત્થ માનં કયિરાથ, વસમઞ્ઞાતકે જને.

૧૬. "વિદેસવાસં વસતો, જાતવેદસમેનપિ;
ખમિતબ્બં સપઞ્ઞેન, અપિ દાસસ્સ તજ્જિત"ન્તિ.

તત્થ **દુરુત્તાનં નિધેતવે**તિ યથા ધઞ્ઞનિધાનત્થાય મહન્તં કોટ્ઠં કત્વા પૂરેત્વા કિચ્ચે ઉપ્પન્ને ધઞ્ઞં વળઞ્જેન્તિ, એવમેવં વિદેસં ગતો અન્તોહદયે પણ્ડિતો પોસો દુરુત્તાનં નિધાનત્થાય મહન્તં કોટ્ઠં કયિરાથ. તત્થ તાનિ દુરુત્તાનિ નિદહિત્વા પુન અત્તનો પહોનકકાલે કાતબ્બં કરિસ્સતિ. **જાતિયા વિનયેન વા**તિ "અયં ખત્તિયો બ્રાહ્મણો"તિ વા "સીલવા બહુસ્સુતો ગુણસમ્પન્નો"તિ વા એવં યત્થ જાતિયા વિનયેન વા ન જાનન્તીતિ અત્થો. **માન**ન્તિ એવરૂપં મં લામકવોહારેન વોહરન્તિ, ન સક્કરોન્તિ ન ગરું કરોન્તીતિ માનં ન કરેય્ય. **વસમઞ્ઞાતકે જને**તિ અત્તનો જાતિગોત્તાદીનિ અજાનન્તસ્સ જનસ્સ સન્તિકે વસન્તો. **વસતો**તિ વસતા, અયમેવ વા પાઠો.

એવં તે તત્થ તીણિ વસ્સાનિ વસિંસુ. અથ ને પિતા પક્કોસાપેસિ. તે તતો પટ્ઠાય નિહતમાના જાતા.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને કોધનો ભિક્ખુ અનાગામિફલે પતિટ્ઠહિ. ''તદા ચૂળદદ્દરો કોધનો ભિક્ખુ અહોસિ, મહાદદ્દરો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

દદ્દરજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૩૦૫] ૫. સીલવીમંસનજાતકવણ્ણના

નત્થિ લોકે રહો નામાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કિલેસનિગ્ગહં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ એકાદસકનિપાતે **પાનીયજાતકે** (જા॰ ૧.૧૧.૫૯ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ. અયં પનેત્થ સઙ્ખેપો – પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ અન્તોજેતવને વસન્તા મજ્ઝિમયામસમનન્તરે કામવિતક્કં વિતક્કયિંસુ. સત્થા છસુપિ રત્તિદિવાકોટ્ઠાસેસુ યથા એકચક્ખુકો ચક્ખું, એકપુત્તો પુત્તં, ચામરી વાલં અપ્પમાદેન રક્ખતિ, એવં નિચ્ચકાલં ભિક્ખૂ ઓલોકેતિ. સો રત્તિભાગે દિબ્બચક્ખુના જેતવનં ઓલોકેન્તો ચક્કવત્તિરઞ્ઞો અત્તનો નિવેસને ઉપ્પન્નચોરે વિય તે ભિક્ખૂ દિસ્વા ગન્ધકુટિં વિવરિત્વા આનન્દત્થેરં આમન્તેત્વા ''આનન્દ, અન્તોજેતવને કોટિસન્થારે વસનકભિક્ખૂ સન્નિપાતાપેત્વા ગન્ધકુટિદ્વારે આસનં પઞ્ઞાપેહી''તિ આહ. સો તથા કત્વા સત્થુ પટિવેદેસિ. સત્થા પઞ્ઞત્તાસને નિસીદિત્વા સબ્બસઙ્ગાહિકવસેન આમન્તેત્વા ''ભિક્ખવે, પોરાણકપણ્ડિતા 'પાપકરણે રહો નામ નત્થી'તિ પાપં ન કરિંસૂ''તિ વત્વા તેહિ યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તત્થેવ બારાણસિયં દિસાપામોક્ખસ્સ આચરિયસ્સ સન્તિકે પઞ્ચન્નં માણવકસતાનં જેટ્ઠકો હુત્વા સિપ્પં ઉગ્ગણ્હાતિ. આચરિયસ્સ પન વયપ્પત્તા ધીતા અત્થિ. સો ચિન્તેસિ ''ઇમેસં માણવકાનં સીલં વીમંસિત્વા સીલસમ્પન્નસ્સેવ ધીતરં દસ્સામી''તિ. સો એકદિવસં માણવકે આમન્તેત્વા ''તાતા, મય્હં ધીતા વયપ્પત્તા, વિવાહમસ્સા કારેસ્સામિ, વત્થાલઙ્કારં લદ્ધું વટ્ટતિ, ગચ્છથ તુમ્હે અત્તનો અત્તનો ઞાતકાનં અપસ્સન્તાનઞ્ઞેવ થેનેત્વા વત્થાલઙ્કારે આહરથ, કેનચિ અદિટ્ઠમેવ ગણ્હામિ, દસ્સેત્વા આભતં ન ગણ્હામી''તિ આહ. તે ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તતો પટ્ઠાય ઞાતકાનં અપસ્સન્તાનં થેનેત્વા વત્થપિળન્ધનાદીનિ આહરન્તિ. આચરિયો આભતાભતં વિસું વિસું ઠપેસિ. બોધિસત્તો પન ન કિઞ્ચિ આહરિ. અથ નં આચરિયો આહ ''ત્વં પન, તાત, ન કિઞ્ચિ આહરસી''તિ. ''આમ, આચરિયા''તિ. ''કસ્મા, તાતા''તિ. ''તુમ્હે ન કસ્સચિ પસ્સન્તસ્સ આભતં ગણ્હથ, અહં પન પાપકરણે રહો નામ ન પસ્સામી''તિ દીપેન્તો ઇમા દ્વે ગાથા આહ –

૧૭. ''નત્થિ લોકે રહો નામ, પાપકમ્મં પકુબ્બતો;
પસ્સન્તિ વનભૂતાનિ, તં બાલો મઞ્ઞતી રહો.

૧૮. ''અહં રહો ન પસ્સામિ, સુઞ્ઞં વાપિ ન વિજ્જતિ;
યત્થ અઞ્ઞં ન પસ્સામિ, અસુઞ્ઞં હોતિ તં મયા''તિ.

તત્થ **રહો**તિ પટિચ્છન્નટ્ઠાનં. **વનભૂતાની**તિ વને નિબ્બત્તભૂતાનિ. **તં બાલો**તિ તં પાપકમ્મં રહો મયા કતન્તિ બાલો મઞ્ઞતિ. **સુઞ્ઞં વાપી**તિ યં વા ઠાનં સત્તેહિ સુઞ્ઞં તુચ્છં ભવેય્ય, તમ્પિ નત્થીતિ આહ.

આચરિયો તસ્સ પસીદિત્વા ''તાત, ન મય્હં ગેહે ધનં નત્થિ, અહં પન સીલસમ્પન્નસ્સ ધીતરં દાતુકામો ઇમે માણવકે વીમંસન્તો એવમકાસિં, મમ ધીતા તુય્હમેવ અનુચ્છવિકા''તિ ધીતરં અલઙ્કરિત્વા બોધિસત્તસ્સ અદાસિ.

સેસમાણવકે ‘‘તુમ્હેહિ આભતાભતં તુમ્હાકં ગેહમેવ નેથા’’તિ આહ.

સત્થા ‘‘ઇતિ ખો, ભિક્ખવે, તે દુસ્સીલમાણવકા અત્તનો દુસ્સીલતાય તં ઇત્થિં ન લભિંસુ, ઇતરો પણ્ડિતમાણવો સીલસમ્પન્નતાય લભી’’તિ વત્વા અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા ઇતરા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૯. ‘‘દુજ્જચ્ચો ચ સુજચ્ચો ચ, નન્દો ચ સુખવડ્ઢિતો;
વજ્જો ચ અદ્ધુવસીલો ચ, તે ધમ્મં જહુમત્થિકા.

૨૦. ‘‘બ્રાહ્મણો ચ કથં જહે, સબ્બધમ્માન પારગૂ;
યો ધમ્મમનુપાલેતિ, ધિતિમા સચ્ચનિક્કમો’’તિ.

તત્થ **દુજ્જચ્ચો**તિઆદયો છ જેટ્ઠકમાણવા, તેસં નામં ગણ્હિ, અવસેસાનં નામં અગ્ગહેત્વા સબ્બસઙ્ગાહિકવસેનેવ ‘‘**તે ધમ્મં જહુમત્થિકા**’’તિ આહ. તત્થ **તે**તિ સબ્બેપિ તે માણવા. **ધમ્મન્તિ** ઇત્થિપટિલાભસભાવં . **જહુમત્થિકા**તિ જહું અત્થિકા, અયમેવ વા પાઠો. મકારો પદબ્યઞ્જનસન્ધિવસેન વુત્તો. ઇદં વુત્તં હોતિ – સબ્બેપિ તે માણવા તાય ઇત્થિયા અત્થિકાવ હુત્વા અત્તનો દુસ્સીલતાય તં ઇત્થિપટિલાભસભાવં જહિંસુ.

બ્રાહ્મણો ચાતિ ઇતરો પન સીલસમ્પન્નો બ્રાહ્મણો. **કથં જહે**તિ કેન કારણેન તં ઇત્થિપટિલાભસભાવં જહિસ્સતિ. **સબ્બધમ્માનન્તિ** ઇમસ્મિં ઠાને લોકિયાનિ પઞ્ચ સીલાનિ, દસ સીલાનિ, તીણિ સુચરિતાનિ ચ, સબ્બધમ્મા નામ, તેસં સો પારં ગતોતિ **પારગૂ. ધમ્મન્તિ** વુત્તપ્પકારમેવ ધમ્મં **યો અનુપાલેતિ** રક્ખતિ. **ધિતિમા**તિ સીલરક્ખનધિતિયા સમન્નાગતો. **સચ્ચનિક્કમો**તિ સચ્ચે સભાવભૂતે યથાવુત્તે સીલધમ્મે નિક્કમેન સમન્નાગતો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને તાનિ પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ.

તદા આચરિયો સારિપુત્તો અહોસિ, પણ્ડિતમાણવો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

સીલવીમંસનજાતકવણ્ણના પઞ્ચમા.

[૩૦૬] ૬. સુજાતાજાતકવણ્ણના

કિમણ્ડકાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મલ્લિકં દેવિં આરબ્ભ કથેસિ. એકદિવસં કિર રઞ્ઞો તાય સદ્ધિં સિરિવિવાદો અહોસિ, ‘‘સયનકલહો’’તિપિ વદન્તિયેવ. રાજા કુજ્ઝિત્વા તસ્સા અત્થિભાવમ્પિ ન જાનાતિ. મલ્લિકા દેવીપિ ‘‘સત્થા રઞ્ઞો મયિ કુદ્ધભાવં ન જાનાતિ મઞ્ઞે’’તિ ચિન્તેસિ. સત્થાપિ ઞત્વા ‘‘ઇમેસં સમગ્ગભાવં કરિસ્સામી’’તિ પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય પઞ્ચભિક્ખુસતપરિવારો સાવત્થિં પવિસિત્વા રાજદ્વારં અગમાસિ. રાજા તથાગતસ્સ પત્તં ગહેત્વા નિવેસનં પવેસેત્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસીદાપેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દક્ખિણોદકં દત્વા યાગુખજ્જકં આહરિ. સત્થા પત્તં હત્થેન પિદહિત્વા ‘‘મહારાજ, કહં દેવી’’તિ આહ. ‘‘કિં, ભન્તે, તાય અત્તનો યસેન મત્તાયા’’તિ? ‘‘મહારાજ, સયમેવ યસં દત્વા માતુગામં ઉક્ખિપિત્વા તાય કતસ્સ અપરાધસ્સ અસહનં નામ ન યુત્ત’’ન્તિ. રાજા સત્થુ વચનં સુત્વા તં પક્કોસાપેસિ, સા સત્થારં પરિવિસિ. સત્થા

‘‘અઞ્ઞમઞ્ઞં સમગ્ગેહિ ભવિતું વટ્ટતી’’તિ સામગ્ગિરસવણ્ણં કથેત્વા પક્કામિ. તતો પટ્ઠાય ઉભો સમગ્ગવાસં વસિંસુ. ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘આવુસો, સત્થા એકવચનેનેવ ઉભો સમગ્ગે અકાસી’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપાહં એતે એકવાદેનેવ સમગ્ગે અકાસિ’’ન્તિ વત્વા તેહિ યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ અત્થધમ્માનુસાસકો અમચ્ચો અહોસિ. અથેકદિવસં રાજા વાતપાનં વિવરિત્વા રાજઙ્ગણં ઓલોકયમાનો અટ્ઠાસિ. તસ્મિં ખણે એકા પણ્ણિકધીતા અભિરૂપા પઠમવયે ઠિતા સુજાતા નામ બદરપચ્છિં સીસે કત્વા ‘‘બદરાનિ ગણ્હથ, બદરાનિ ગણ્હથા’’તિ વદમાના રાજઙ્ગણેન ગચ્છતિ. રાજા તસ્સા સદ્દં સુત્વા તાય પટિબદ્ધચિત્તો હુત્વા અસામિકભાવં ઞત્વા તં પક્કોસાપેત્વા અગ્ગમહેસિટ્ઠાને ઠપેત્વા મહન્તં યસં અદાસિ. સા રઞ્ઞો પિયા અહોસિ મનાપા. અથેકદિવસં રાજા સુવણ્ણતટ્ટકે બદરાનિ ખાદન્તો નિસીદિ. તદા સુજાતા દેવી રાજાનં બદરાનિ ખાદન્તં દિસ્વા ‘‘મહારાજ, કિં નામ તુમ્હે ખાદથા’’તિ પુચ્છન્તી પઠમં ગાથમાહ –

૨૧. ‘‘કિમણ્ડકા ઇમે દેવ, નિક્ખિત્તા કંસમલ્લકે;
ઉપલોહિતકા વગ્ગૂ, તં મે અક્ખાહિ પુચ્છિતો’’તિ.

તત્થ **કિમણ્ડકા**તિ કિંફલાનિ નામેતાનિ, પરિમણ્ડલવસેન પન અણ્ડકાતિ આહ. **કંસમલ્લકે**તિ સુવણ્ણતટ્ટકે. **ઉપલોહિતકા**તિ રત્તવણ્ણા. **વગ્ગૂ**તિ ચોક્ખા નિમ્મલા.

રાજા કુજ્ઝિત્વા ‘‘બદરવાણિજકે પણ્ણિકગહપતિકસ્સ ધીતે અત્તનો કુલસન્તકાનિ બદરાનિપિ ન જાનાસી’’તિ વત્વા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૨૨. ‘‘યાનિ પુરે તુવં દેવિ, ભણ્ડુ નન્તકવાસિની;
ઉચ્છઙ્ગહત્થા પચિનાસિ, તસ્સા તે કોલિયં ફલં.

૨૩. ‘‘ઉડ્ડય્હતે ન રમતિ, ભોગા વિપ્પજહન્તિ તં;
તત્થેવિમં પટિનેથ, યત્થ કોલં પચિસ્સતી’’તિ.

તત્થ **ભણ્ડૂ**તિ મુણ્ડસીસા હુત્વા. **નન્તકવાસિની**તિ જિણ્ણપિલોતિકનિવત્થા. **ઉચ્છઙ્ગહત્થા પચિનાસી**તિ અટવિં પવિસિત્વા અઙ્કુસકેન સાખં ઓનામેત્વા ઓચિતોચિતં હત્થેન ગહેત્વા ઉચ્છઙ્ગે પક્ખિપનવસેન ઉચ્છઙ્ગહત્થા હુત્વા પચિનાસિ ઓચિનાસિ. **તસ્સા તે કોલિયં ફલ**ન્તિ તસ્સા તવ એવં પચિનન્તિયા ઓચિનન્તિયા યમહં ઇદાનિ ખાદામિ, ઇદં કોલિયં કુલદત્તિયં ફલન્તિ અત્થો.

ઉડ્ડય્હતે ન રમતીતિ અયં જમ્મી ઇમસ્મિં રાજકુલે વસમાના લોહકુમ્ભિયં પક્ખિત્તા વિય ડય્હતિ નાભિરમતિ. **ભોગા**તિ રાજભોગા ઇમં અલક્ખિકં વિપ્પજહન્તિ. **યત્થ કોલં પચિસ્સતી**તિ યત્થ ગન્ત્વા પુન બદરમેવ પચિનિત્વા વિક્કિણન્તી જીવિકં કપ્પેસ્સતિ, તત્થેવ નં નેથાતિ વદતિ.

બોધિસત્તો ‘‘ઠપેત્વા મં અઞ્ઞો ઇમે સમગ્ગે કાતું ન સક્ખિસ્સતી’’તિ રાજાનં સઞ્ઞાપેત્વા ‘‘ઇમિસ્સા અનિક્કડ્ઢનં કરિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૨૪. ‘‘હોન્તિ હેતે મહારાજ, ઇદ્ધિપ્પત્તાય નારિયા;
ખમ દેવ સુજાતાય, માસ્સા કુજ્ઝ રથેસભા’’તિ.

તસ્સત્થો – મહારાજ, એતે એવરૂપા પમાદદોસા યસં પત્તાય નારિયા હોન્તિયેવ, એતં એવરૂપે ઉચ્ચે ઠાને ઠપેત્વા ઇદાનિ ‘‘એત્તકસ્સ અપરાધસ્સ અસહનં નામ ન યુત્તં તુમ્હાકં, તસ્મા ખમ, દેવ, સુજાતાય, એતિસ્સા મા કુજ્ઝ **રથેસભ** રથજેટ્ઠકાતિ.

રાજા તસ્સ વચનેન દેવિયા તં અપરાધં સહિત્વા યથાઠાનેયેવ નં ઠપેસિ. તતો પટ્ઠાય ઉભો સમગ્ગવાસં વસિંસૂતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા બારાણસિરાજા કોસલરાજા અહોસિ, સુજાતા મલ્લિકા, અમચ્ચો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

સુજાતાજાતકવણ્ણના છટ્ઠા.

[૩૦૭] ૭. પલાસજાતકવણ્ણના

અચેતનં બ્રાહ્મણ અસ્સુણન્તન્તિ ઇદં સત્થા પરિનિબ્બાનમઞ્ચે નિપન્નો આનન્દત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ. સોહાયસ્મા ‘‘અજ્જ રત્તિયા પચ્ચૂસસમયે સત્થા પરિનિબ્બાયિસ્સતી’’તિ ઞત્વા ‘‘અહઞ્ચમ્હિ સેક્ખો સકરણીયો, સત્થુ ચ મે પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ, પઞ્ચવીસતિ વસ્સાનિ સત્થુ કતં ઉપટ્ઠાનં નિપ્ફલં ભવિસ્સતી’’તિ સોકાભિભૂતો ઉય્યાનઓવરકે કપિસીસં આલમ્બિત્વા પરોદિ. સત્થા તં અપસ્સન્તો ‘‘કહં, ભિક્ખવે, આનન્દો’’તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા તં પક્કોસાપેત્વા ‘‘કતપુઞ્ઞોસિ ત્વં, આનન્દ, પધાનમનુયુઞ્જ, ખિપ્પં હોહિસિ અનાસવો, મા ચિન્તયિ, ઇદાનિ તયા મમ કતં ઉપટ્ઠાનં કિંકારણા નિપ્ફલં ભવિસ્સતિ, યસ્સ તે પુબ્બે સરાગાદિકાલેપિ મમ કતં ઉપટ્ઠાનં નિપ્ફલં નાહોસી’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બારાણસિતો અવિદૂરે પલાસરુક્ખદેવતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. તદા બારાણસિવાસિનો મનુસ્સા દેવતામઙ્ગલિકા અહેસું નિચ્ચં બલિકરણાદીસુ પયુત્તા. અથેકો દુગ્ગતબ્રાહ્મણો ‘‘અહમ્પિ એકં દેવતં પટિજગ્ગિસ્સામી’’તિ એકસ્મિં ઉન્નતપ્પદેસે ઠિતસ્સ મહતો પલાસરુક્ખસ્સ મૂલં સમં નિત્તિણં કત્વા પરિક્ખિપિત્વા વાલુકં ઓકિરિત્વાવ સમ્મજ્જિત્વા રુક્ખે ગન્ધપઞ્ચઙ્ગુલિકાનિ દત્વા માલાગન્ધધૂમેહિ પૂજેત્વા દીપં જાલેત્વા ‘‘સુખં સયા’’તિ વત્વા રુક્ખં પદક્ખિણં કત્વા પક્કમતિ. દુતિયદિવસે પાતોવ ગન્ત્વા સુખસેય્યં પુચ્છતિ. અથેકદિવસં રુક્ખદેવતા ચિન્તેસિ ‘‘અયં બ્રાહ્મણો અતિવિય મં પટિજગ્ગતિ, ઇમં બ્રાહ્મણં વીમંસિત્વા યેન કારણેન મં પટિજગ્ગતિ, તં દસ્સામી’’તિ. સા તસ્મિં ખણે બ્રાહ્મણે આગન્ત્વા રુક્ખમૂલે સમ્મજ્જન્તે મહલ્લકબ્રાહ્મણવેસેન સમીપે ઠત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૨૫. ‘‘અચેતનં બ્રાહ્મણ અસ્સુણન્તં, જાનો અજાનન્તમિમં પલાસં;
આરદ્ધવિરિયો ધુવં અપ્પમત્તો, સુખસેય્યં પુચ્છસિ કિસ્સ હેતૂ’’તિ.

તત્થ **અસ્સુણન્ત**ન્તિ અચેતનત્તાવ અસુણન્તં. **જાનો**તિ તુવં જાનમાનો હુત્વા **ધુવં અપ્પમત્તો**તિ નિચ્ચં અપ્પમત્તો.

તં સુત્વા બ્રાહ્મણો દુતિયં ગાથમાહ –

૨૬. ‘‘દૂરે સુતો ચેવ બ્રહા ચ રુક્ખો, દેસે ઠિતો ભૂતનિવાસરૂપો;
તસ્મા નમસ્સામિ ઇમં પલાસં, યે ચેત્થ ભૂતા તે ધનસ્સ હેતૂ’’તિ.

તત્થ **દૂરે સુતો**તિ બ્રાહ્મણ અયં રુક્ખો દૂરે સુતો વિસ્સુતો, ન આસન્નટ્ઠાનેયેવ પાકટો. **બ્રહા ચા**તિ મહન્તો ચ. **દેસે ઠિતો**તિ ઉન્નતે સમે ભૂમિપ્પદેસે ઠિતો. **ભૂતનિવાસરૂપો**તિ દેવતાનિવાસસભાવો, અદ્ધા એત્થ મહેસક્ખા દેવતા નિવુત્થા ભવિસ્સતિ. **તે ધનસ્સ હેતૂ**તિ ઇમઞ્ચ રુક્ખં યે ચેત્થ નિવુત્થા ભૂતા, તે ધનસ્સ હેતુ નમસ્સામિ, ન નિક્કારણાતિ.

તં સુત્વા રુક્ખદેવતા બ્રાહ્મણસ્સ પસન્ના ‘‘અહં, બ્રાહ્મણ, ઇમસ્મિં રુક્ખે નિબ્બત્તદેવતા, મા ભાયિ, ધનં તે દસ્સામી’’તિ તં અસ્સાસેત્વા અત્તનો વિમાનદ્વારે મહન્તેન દેવતાનુભાવેન આકાસે ઠત્વા ઇતરા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૨૭. ‘‘સો તે કરિસ્સામિ યથાનુભાવં, કતઞ્ઞુતં બ્રાહ્મણ પેક્ખમાનો;
કથઞ્હિ આગમ્મ સતં સકાસે, મોઘાનિ તે અસ્સુ પરિફન્દિતાનિ.

૨૮. ‘‘યો તિન્દુકરુક્ખસ્સ પરો પિલક્ખો, પરિવારિતો પુબ્બયઞ્ઞો ઉળારો;
તસ્સેસ મૂલસ્મિં નિધિ નિખાતો, અદાયાદો ગચ્છ તં ઉદ્ધરાહી’’તિ.

તત્થ **યથાનુભાવન્તિ** યથાસત્તિ યથાબલં. **કતઞ્ઞુતન્તિ** તયા મય્હં કતગુણં જાનન્તો તં અત્તનિ વિજ્જમાનં કતઞ્ઞુતં પેક્ખમાનો. **આગમ્મા**તિ આગન્ત્વા. **સતં સકાસે**તિ સપ્પુરિસાનં સન્તિકે. **મોઘાનિ તે અસ્સુ પરિફન્દિતાની**તિ સુખસેય્યપુચ્છનવસેન વાચાફન્દિતાનિ સમ્મજ્જનાદિકરણેન કાયફન્દિતાનિ ચ તવ કથં અફલાનિ ભવિસ્સન્તિ.

યો તિન્દુકરુક્ખસ્સ પરો પિલક્ખોતિ યો એસ તિન્દુકરુક્ખસ્સ પરતો પિલક્ખરુક્ખો ઠિતોતિ વિમાનદ્વારે ઠિતાવ હત્થં પસારેત્વા દસ્સેતિ. **પરિવારિતો**તિઆદીસુ તસ્સ પિલક્ખરુક્ખસ્સ મૂલે એસ તં રુક્ખમૂલં પરિક્ખિપિત્વા નિહિતતાય પરિવારિતો, પુબ્બે યિટ્ઠયઞ્ઞવસેન પુરિમસામિકાનં ઉપ્પન્નતાય **પુબ્બયઞ્ઞો**, અનેકનિધિકુમ્ભિ ભાવેન મહન્તત્તા **ઉળારો**, ભૂમિં ખણિત્વા ઠપિતત્તા **નિખાતો**, ઇદાનિ દાયાદાનં અભાવતો **અદાયાદો**. ઇદં વુત્તં હોતિ – એસ તં રુક્ખમૂલં પરિક્ખિપિત્વા ગીવાય ગીવં પહરન્તીનં નિધિકુમ્ભીનં વસેન મહાનિધિ નિખાતો અસામિકો, ગચ્છ તં ઉદ્ધરિત્વા ગણ્હાતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા સા દેવતા ‘‘બ્રાહ્મણ, ત્વં એતં ઉદ્ધરિત્વા ગણ્હન્તો કિલમિસ્સસિ, ગચ્છ ત્વં, અહમેવ તં તવ ઘરં નેત્વા અસુકસ્મિં અસુકસ્મિઞ્ચ ઠાને નિદહિસ્સામિ, ત્વં એતં ધનં યાવજીવં પરિભુઞ્જન્તો દાનં દેહિ, સીલં રક્ખાહી’’તિ બ્રાહ્મણસ્સ ઓવાદં દત્વા તં ધનં અત્તનો આનુભાવેન તસ્સ ઘરે પતિટ્ઠાપેસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા બ્રાહ્મણો આનન્દો અહોસિ, રુક્ખદેવતા પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

[૩૦૮] ૮. સકુણજાતકવણ્ણના

અકરમ્હસ તે કિચ્ચન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો દેવદત્તસ્સ અકતઞ્ઞુતં આરબ્ભ કથેસિ. ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ દેવદત્તો અકતઞ્ઞૂયેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો હિમવન્તપદેસે રુક્ખકોટ્ટકસકુણો હુત્વા નિબ્બત્તિ. અથેકસ્સ સીહસ્સ મંસં ખાદન્તસ્સ અટ્ઠિ ગલે લગ્ગિ, ગલો ઉદ્ધુમાયિ, ગોચરં ગણ્હિતું ન સક્કોતિ, ખરા વેદના પવત્તતિ. અથ નં સો સકુણો ગોચરપ્પસુતો દિસ્વા સાખાય નિલીનો ‘‘કિં તે, સમ્મ, દુક્ખ’’ન્તિ પુચ્છિ. સો તમત્થં આચિક્ખિ. ‘‘અહં તે, સમ્મ, એતં અટ્ઠિં અપનેય્યં, ભયેન પન તે મુખં પવિસિતું ન વિસહામિ, ખાદેય્યાસિપિ મ’’ન્તિ. ‘‘મા ભાયિ, સમ્મ, નાહં તં ખાદામિ, જીવિતં મે દેહી’’તિ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ તં વામપસ્સેન નિપજ્જાપેત્વા ‘‘કો જાનાતિ, કિમ્પેસ કરિસ્સતી’’તિ ચિન્તેત્વા યથા મુખં પિદહિતું ન સક્કોતિ, તથા તસ્સ અધરોટ્ઠે ચ ઉત્તરોટ્ઠે ચ દણ્ડકં ઠપેત્વા મુખં પવિસિત્વા અટ્ઠિકોટિં તુણ્ડેન પહરિ, અટ્ઠિ પતિત્વા ગતં. સો અટ્ઠિં પાતેત્વા સીહસ્સ મુખતો નિક્ખમન્તો દણ્ડકં તુણ્ડેન પહરિત્વા પાતેન્તોવ નિક્ખમિત્વા સાખગ્ગે નિલીયિ. સીહો નિરોગો હુત્વા એકદિવસં એકં વનમહિંસં વધિત્વા ખાદતિ. સકુણો ‘‘વીમંસિસ્સામિ ન’’ન્તિ તસ્સ ઉપરિભાગે સાખાય નિલીયિત્વા તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૨૯. ‘‘અકરમ્હસ તે કિચ્ચં, યં બલં અહુવમ્હસે;
મિગરાજ નમો ત્યત્થુ, અપિ કિઞ્ચિ લભામસે’’તિ.

તત્થ **અકરમ્હસ તે કિચ્ચન્તિ** ભો, સીહ, મયમ્પિ તવ એકં કિચ્ચં અકરિમ્હ. **યં બલં અહુવમ્હસેતિ** યં અમ્હાકં બલં અહોસિ, તેન બલેન તતો કિઞ્ચિ અહાપેત્વા અકરિમ્હયેવ.

તં સુત્વા સીહો દુતિયં ગાથમાહ –

૩૦. ‘‘મમ લોહિતભક્ખસ્સ, નિચ્ચં લુદ્દાનિ કુબ્બતો;
દન્તન્તરગતો સન્તો, તં બહું યમ્પિ જીવસી’’તિ.

તં સુત્વા સકુણો ઇતરા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૩૧. ‘‘અકતઞ્ઞુમકત્તારં, કતસ્સ અપ્પટિકારકં;
યસ્મિં કતઞ્ઞુતા નત્થિ, નિરત્થા તસ્સ સેવના.

૩૨. ‘‘યસ્સ સમ્મુખચિણ્ણેન, મિત્તધમ્મો ન લબ્ભતિ;
અનુસૂયમનક્કોસં, સણિકં તમ્હા અપક્કમે’’ન્તિ.

તત્થ **અકતઞ્ઞુન્તિ** કતગુણં અજાનન્તં. **અકત્તારન્તિ** યંકિઞ્ચિ અકરોન્તં. **સમ્મુખચિણ્ણેનાતિ** સમ્મુખે કતેન ગુણેન. **અનુસૂયમનક્કોસન્તિ** તં પુગ્ગલં ન ઉસૂયન્તો ન અક્કોસન્તો સણિકં તમ્હા પાપપુગ્ગલા અપગચ્છેય્યાતિ. એવં વત્વા સો સકુણો પક્કામિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા સીહો દેવદત્તો અહોસિ, સકુણો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

સકુણજાતકવણ્ણના અટ્ઠમા.

[૩૦૯] ૯. છવજાતકવણ્ણના

સબ્બમિદં ચરિમં કતન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો છબ્બગ્ગિયે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ **વિનયે** (પાચિ॰ ૬૪૬) વિત્થારતો આગતમેવ. અયં પનેત્થ સઙ્ખેપો – સત્થા છબ્બગ્ગિયે પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં કિર તુમ્હે, ભિક્ખવે, નીચે આસને નિસીદિત્વા ઉચ્ચે આસને નિસિન્નસ્સ ધમ્મં દેસેથા''તિ પુચ્છિત્વા ''એવં, ભન્તે''તિ વુત્તે તે ભિક્ખૂ ગરહિત્વા ''અયુત્તં, ભિક્ખવે, તુમ્હાકં મમ ધમ્મે અગારવકરણં, પોરાણકપણ્ડિતા હિ નીચે આસને નિસીદિત્વા બાહિરકમન્તેપિ વાચેન્તે ગરહિંસૂ''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો ચણ્ડાલકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો કુટુમ્બં સણ્ઠપેસિ. તસ્સ ભરિયા અમ્બદોહળિની હુત્વા તં આહ ''સામિ, ઇચ્છામહં અમ્બં ખાદિતુ''ન્તિ. ''ભદ્દે, ઇમસ્મિં કાલે અમ્બં નત્થિ, અઞ્ઞં કિઞ્ચિ અમ્બિલફલં આહરિસ્સામી''તિ. ''સામિ, અમ્બફલં લભમાનાવ જીવિસ્સામિ, અલભમાનાય મે જીવિતં નત્થી''તિ. સો તસ્સા પટિબદ્ધચિત્તો ''કહં નુ ખો અમ્બફલં લભિસ્સામી''તિ ચિન્તેસિ. તેન ખો પન સમયેન બારાણસિરઞ્ઞો ઉય્યાને અમ્બો ધુવફલો હોતિ. સો ''તતો અમ્બપક્કં આહરિત્વા ઇમિસ્સા દોહળં પટિપ્પસ્સમ્ભેસ્સામી''તિ રત્તિભાગે ઉય્યાનં ગન્ત્વા અમ્બં અભિરુહિત્વા નિલીનો સાખાય સાખં અમ્બં ઓલોકેન્તો વિચરિ. તસ્સ તથા કરોન્તસ્સેવ રત્તિ વિભાયિ. સો ચિન્તેસિ ''સચે ઇદાનિ ઓતરિત્વા ગમિસ્સામિ, દિસ્વા મં 'ચોરો'તિ ગણ્હિસ્સન્તિ, રત્તિભાગે ગમિસ્સામી''તિ. અથેકં વિટપં અભિરુહિત્વા નિલીનો અચ્છિ.

તદા બારાણસિરાજા ''પુરોહિતસ્સ સન્તિકે મન્તે ઉગ્ગણ્હિસ્સામી''તિ ઉય્યાનં પવિસિત્વા અમ્બરુક્ખમૂલે ઉચ્ચે આસને નિસીદિત્વા આચરિયં નીચે આસને નિસીદાપેત્વા મન્તે ઉગ્ગણ્હિ. બોધિસત્તો ઉપરિ નિલીનો ચિન્તેસિ – ''યાવ અધમ્મિકો અયં રાજા, યો ઉચ્ચાસને નિસીદિત્વા મન્તે ઉગ્ગણ્હાતિ. અયં બ્રાહ્મણોપિ અધમ્મિકો, યો નીચાસને નિસીદિત્વા મન્તે વાચેતિ. અહમ્પિ અધમ્મિકો, યો માતુગામસ્સ વસં ગન્ત્વા મમ જીવિતં અગણેત્વા અમ્બં આહરામી''તિ. સો રુક્ખતો ઓતરન્તો એકં ઓલમ્બનસાખં ગહેત્વા તેસં ઉભિન્નમ્પિ અન્તરે પતિટ્ઠાય ''મહારાજ, અહં નટ્ઠો, ત્વં મૂળ્હો, પુરોહિતો મતો''તિ આહ. સો રઞ્ઞા ''કિંકારણા''તિ પુટ્ઠો પઠમં ગાથમાહ –

૩૩. ''સબ્બમિદં ચરિમં કતં, ઉભો ધમ્મં ન પસ્સરે;
ઉભો પકતિયા ચુતા, યો ચાયં મન્તેજ્ઝાપેતિ;
યો ચ મન્તં અધીયતી''તિ.

તત્થ **સબ્બમિદં ચરિમં કત**ન્તિ યં અમ્હેહિ તીહિ જનેહિ કતં, સબ્બં ઇદં કિચ્ચં લામકં નિમ્મરિયાદં અધમ્મિકં. એવં અત્તનો ચોરભાવં તેસઞ્ચ મન્તેસુ અગારવં ગરહિત્વા પુન ઇતરે દ્વેયેવ ગરહન્તો ''**ઉભો ધમ્મં ન પસ્સરે**''તિઆદિમાહ. તત્થ **ઉભો**તિ ઇમે દ્વેપિ જના ગરુકારારહં પોરાણકધમ્મં ન પસ્સન્તિ, તતો ધમ્મપકતિતો ચુતા. ધમ્મો હિ પઠમુપ્પત્તિવસેન પકતિ નામ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

''ધમ્મો હવે પાતુરહોસિ પુબ્બે;

પચ્છા અધમ્મો ઉદપાદિ લોકે’’તિ. (જા॰ ૧.૧૧.૨૮);

યો ચાયન્તિ યો ચ અયં નીચાસને નિસીદિત્વા મન્તે અજ્ઝાપેતિ, યો ચ ઉચ્ચે આસને નિસીદિત્વા અધીયતીતિ.

તં સુત્વા બ્રાહ્મણો દુતિયં ગાથમાહ –

૩૪. ‘‘સાલીનં ઓદનં ભુઞ્જે, સુચિં મંસૂપસેચનં;
તસ્મા એતં ન સેવામિ, ધમ્મં ઇસીહિ સેવિત’’ન્તિ.

તસ્સત્થો – અહઞ્હિ ભો ઇમસ્સ રઞ્ઞો સન્તકં સાલીનં ઓદનં **સુચિં** પણ્ડરં નાનપ્પકારાય મંસવિકતિયા સિત્તં **મંસૂપસેચનં** ભુઞ્જામિ, તસ્મા ઉદરે બદ્ધો હુત્વા એતં એસિતગુણેહિ ઇસીહિ સેવિતં ધમ્મં ન સેવામીતિ.

તં સુત્વા ઇતરો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૩૫. ‘‘પરિબ્બજ મહા લોકો, પચન્તઞ્ઞેપિ પાણિનો;
મા તં અધમ્મો આચરિતો, અસ્મા કુમ્ભમિવાભિદા.

૩૬. ‘‘ધિરત્થુ તં યસલાભં, ધનલાભઞ્ચ બ્રાહ્મણ;
યા વુત્તિ વિનિપાતેન, અધમ્મચરણેન વા’’તિ.

તત્થ **પરિબ્બજા**તિ ઇતો અઞ્ઞત્થ ગચ્છ. **મહા**તિ અયં લોકો નામ મહા. **પચન્તઞ્ઞેપિ પાણિનો**તિ ઇમસ્મિં જમ્બુદીપે અઞ્ઞેપિ પાણિનો પચન્તિ, નાયમેવેકો રાજા. **અસ્મા કુમ્ભમિવાભિદા**તિ પાસાણો ઘટં વિય. ઇદં વુત્તં હોતિ – યં ત્વં અઞ્ઞત્થ અગન્ત્વા ઇધ વસન્તો અધમ્મં આચરસિ, સો અધમ્મો એવં આચરિતો પાસાણો ઘટં વિય મા તં ભિન્દિ.

‘‘**ધિરત્થૂ**’’તિ ગાથાય અયં સઙ્ખેપત્થો – બ્રાહ્મણ યો એસ એવં તવ યસલાભો ચ ધનલાભો ચ ધિરત્થુ, તં ગરહામ મયં. કસ્મા? યસ્મા અયં તયા લદ્ધલાભો આયતિં અપાયેસુ વિનિપાતનહેતુના સમ્પતિ ચ અધમ્મચરણેન જીવિતવુત્તિ નામ હોતિ, યા ચેસા વુત્તિ ઇમિના આયતિં વિનિપાતેન ઇધ અધમ્મચરણેન વા નિપ્પજ્જતિ, કિં તાય, તેન તં એવં વદામીતિ.

અથસ્સ ધમ્મકથાય રાજા પસીદિત્વા ‘‘ભો, પુરિસ, કિંજાતિકોસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ચણ્ડાલો અહં, દેવા’’તિ. ભો ‘‘સચે ત્વં જાતિસમ્પન્નો અભવિસ્સ, રજ્જં તે અહં અદસ્સં, ઇતો પટ્ઠાય પન અહં દિવા રાજા ભવિસ્સામિ, ત્વં રત્તિં રાજા હોહી’’તિ અત્તનો કણ્ઠે પિળન્ધનં પુપ્ફદામં તસ્સ ગીવાયં પિળન્ધાપેત્વા તં નગરગુત્તિકં અકાસિ. અયં નગરગુત્તિકાનં કણ્ઠે રત્તપુપ્ફદામપિળન્ધનવંસો. તતો પટ્ઠાય પન રાજા તસ્સોવાદે ઠત્વા આચરિયે ગારવં કરિત્વા નીચે આસને નિસિન્નો મન્તે ઉગ્ગણ્હીતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ ‘‘તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, ચણ્ડાલપુત્તો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

છવજાતકવણ્ણના નવમા.

[૩૧૦] ૧૦. સેય્યજાતકવણ્ણના

સસમુદ્દપરિયાયન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. સો હિ સાવત્થિયં પિણ્ડાય ચરન્તો એકં અભિરૂપં અલઙ્કતપટિયત્તં ઇત્થિં દિસ્વા ઉક્કણ્ઠિતો સાસને નાભિરમિ. અથ ભિક્ખૂ ભગવતો આરોચેસું. સો ભગવતા ''સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ ઉક્કણ્ઠિતોસી''તિ પુટ્ઠો ''સચ્ચં, ભન્તે''તિ વત્વા ''કો તં ઉક્કણ્ઠાપેસી''તિ વુત્તે તમત્થં આરોચેસિ. સત્થા ''કસ્મા ત્વં એવરૂપે નિય્યાનિકસાસને પબ્બજિત્વા ઉક્કણ્ઠિતોસિ, પુબ્બે પણ્ડિતા પુરોહિતટ્ઠાનં લભન્તાપિ તં પટિક્ખિપિત્વા પબ્બજિંસૂ''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો પુરોહિતસ્સ બ્રાહ્મણિયા કુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા રઞ્ઞો પુત્તેન સદ્ધિં એકદિવસે વિજાયિ. રાજા ''અત્થિ નુ ખો કોચિ મે પુત્તેન સદ્ધિં એકદિવસે જાતો''તિ અમચ્ચે પુચ્છિ. ''અત્થિ, મહારાજ, પુરોહિતસ્સ પુત્તો''તિ. રાજા તં આહરાપેત્વા ધાતીનં દત્વા પુત્તેન સદ્ધિં એકતોવ પટિજગ્ગાપેસિ. ઉભિન્નં આભરણાનિ ચેવ પાનભોજનાદીનિ ચ એકસદિસાનેવ અહેસું. તે વયપ્પત્તા એકતોવ તક્કસિલં ગન્ત્વા સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા આગમંસુ. રાજા પુત્તસ્સ ઓપરજ્જં અદાસિ, મહાયસો અહોસિ. તતો પટ્ઠાય બોધિસત્તો રાજપુત્તેન સદ્ધિં એકતોવ ખાદતિ પિવતિ સયતિ, અઞ્ઞમઞ્ઞં વિસ્સાસો થિરો અહોસિ.

અપરભાગે રાજપુત્તો પિતુ અચ્ચયેન રજ્જે પતિટ્ઠાય મહાસમ્પત્તિં અનુભવિ. બોધિસત્તો ચિન્તેસિ ''મય્હં સહાયો રજ્જમનુસાસતિ, સલ્લક્ખિતક્ખણેયેવ ખો પન મય્હં પુરોહિતટ્ઠાનં દસ્સતિ, કિં મે ઘરાવાસેન, પબ્બજિત્વા વિવેકમનુબ્રૂહેસ્સામી''તિ? સો માતાપિતરો વન્દિત્વા પબ્બજ્જં અનુજાનાપેત્વા મહાસમ્પત્તિં છડ્ડેત્વા એકકોવ નિક્ખમિત્વા હિમવન્તં પવિસિત્વા મનોરમે ભૂમિભાગે પણ્ણસાલં માપેત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેત્વા ઝાનકીળં કીળન્તો વિહાસિ. તદા રાજા તં અનુસ્સરિત્વા ''મય્હં સહાયો ન પઞ્ઞાયતિ, કહં સો''તિ પુચ્છિ. અમચ્ચા તસ્સ પબ્બજિતભાવં આરોચેત્વા ''રમણીયે કિર વનસણ્ડે વસતી''તિ આહંસુ. રાજા તસ્સ વસનોકાસં પુચ્છિત્વા સેય્યં નામ અમચ્ચં ''ગચ્છ સહાયં મે ગહેત્વા એહિ, પુરોહિતટ્ઠાનમસ્સ દસ્સામી''તિ આહ. સો ''સાધૂ''તિ પટિસ્સુણિત્વા બારાણસિતો નિક્ખમિત્વા અનુપુબ્બેન પચ્ચન્તગામં પત્વા તત્થ ખન્ધાવારં ઠપેત્વા વનચરકેહિ સદ્ધિં બોધિસત્તસ્સ વસનોકાસં ગન્ત્વા બોધિસત્તં પણ્ણસાલદ્વારે સુવણ્ણપટિમં વિય નિસિન્નં દિસ્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિત્વા કતપટિસન્થારો ''ભન્તે, રાજા તુય્હં પુરોહિતટ્ઠાનં દાતુકામો, આગમનં તે ઇચ્છતી''તિ આહ.

બોધિસત્તો ''તિટ્ઠતુ પુરોહિતટ્ઠાનં, અહં સકલં કાસિકોસલજમ્બુદીપરજ્જં ચક્કવત્તિસિરિમેવ વા લભન્તોપિ ન ગચ્છિસ્સામિ, ન હિ પણ્ડિતા સકિં જહિતકિલેસે પુન ગણ્હન્તિ, સકિં જહિતઞ્હિ નિટ્ઠુભખેળસદિસં હોતી''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૭. ''સસમુદ્દપરિયાયં, મહિં સાગરકુણ્ડલં;
ન ઇચ્છે સહ નિન્દાય, એવં સેય્ય વિજાનહિ.

૩૮. ''ધિરત્થુ તં યસલાભં, ધનલાભઞ્ચ બ્રાહ્મણ;
યા વુત્તિ વિનિપાતેન, અધમ્મચરણેન વા.

૩૯. ''અપિ ચે પત્તમાદાય, અનગારો પરિબ્બજે;
સાયેવ જીવિકા સેય્યો, યા ચાધમ્મેન એસના.

૪૦. ''અપિ ચે પત્તમાદાય, અનગારો પરિબ્બજે;
અઞ્ઞં અહિંસયં લોકે, અપિ રજ્જેન તં વર''ન્તિ.

તત્થ **સસમુદ્દપરિયાય**ન્તિ પરિયાયો વુચ્ચતિ પરિવારો, સમુદ્દં પરિવારેત્વા ઠિતેન ચક્કવાળપબ્બતેન સદ્ધિં, સમુદ્દસઙ્ખાતેન વા પરિવારેન સદ્ધિન્તિ અત્થો. **સાગરકુણ્ડલ**ન્તિ સાગરમજ્ઝે દીપવસેન ઠિતત્તા તસ્સ કુણ્ડલભૂતન્તિ અત્થો. **નિન્દાયા**તિ ઝાનસુખસમ્પન્નં પબ્બજ્જં છડ્ડેત્વા ઇસ્સરિયં ગણ્હીતિ ઇમાય નિન્દાય. **સેય્યા**તિ તં નામેનાલપતિ. **વિજાનહી**તિ ધમ્મં વિજાનાહિ. **યા વુત્તિ વિનિપાતેના**તિ યા પુરોહિતટ્ઠાનવસેન લદ્ધા યસલાભધનલાભવુત્તિ ઝાનસુખતો અત્તવિનિપાતનસઙ્ખાતેન વિનિપાતેન ઇતો ગન્ત્વા ઇસ્સરિયમદમત્તસ્સ અધમ્મચરણેન વા હોતિ, તં વુત્તિં ધિરત્થુ.

પત્તમાદાયાતિ ભિક્ખાભાજનં ગહેત્વા. **અનગારો**તિ અપિ અહં અગારવિરહિતો પરકુલેસુ ચરેય્યં. **સાયેવ જીવિકા**તિ સા એવ મે જીવિકા સેય્યો વરતરા. **યા ચાધમ્મેન એસના**તિ યા ચ અધમ્મેન એસના. ઇદં વુત્તં હોતિ – યા અધમ્મેન એસના, તતો એસાવ જીવિકા સુન્દરતરાતિ. **અહિંસય**ન્તિ અવિહેઠેન્તો. **અપિ રજ્જેના**તિ એવં પરં અવિહેઠેન્તો કપાલહત્થસ્સ મમ જીવિકકપ્પનં રજ્જેનાપિ વરં ઉત્તમન્તિ.

ઇતિ સો પુનપ્પુનં યાચન્તમ્પિ તં પટિક્ખિપિ. સેય્યોપિ તસ્સ મનં અલભિત્વા તં વન્દિત્વા ગન્ત્વા તસ્સ અનાગમનભાવં રઞ્ઞો આરોચેસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, અપરેપિ બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ સચ્છિકરિંસુ.

તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, સેય્યો સારિપુત્તો, પુરોહિતપુત્તો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

સેય્યજાતકવણ્ણના દસમા.

કાલિઙ્ગવગ્ગો પઠમો.

૨. પુચિમન્દવગ્ગો

[૩૧૧] ૧. પુચિમન્દજાતકવણ્ણના

ઉટ્ઠેહિ ચોરાતિ ઇદં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો આયસ્મન્તં મહામોગ્ગલ્લાનં આરબ્ભ કથેસિ. થેરે કિર રાજગહં ઉપનિસ્સાય અરઞ્ઞકુટિકાય વિહરન્તે એકો ચોરો નગરદ્વારગામે એકસ્મિં ગેહે સન્ધિં છિન્દિત્વા હત્થસારં આદાય પલાયિત્વા થેરસ્સ કુટિપરિવેણં પવિસિત્વા ''ઇધ મય્હં આરક્ખો ભવિસ્સતી''તિ થેરસ્સ પણ્ણસાલાય પમુખે નિપજ્જિ. થેરો તસ્સ પમુખે સયિતભાવં ઞત્વા તસ્મિં આસઙ્કં કત્વા ''ચોરસંસગ્ગો નામ ન વટ્ટતી''તિ નિક્ખમિત્વા ''મા ઇધ સયી''તિ નીહરિ. સો ચોરો તતો નિક્ખમિત્વા પદં મોહેત્વા પલાયિ. મનુસ્સા ઉક્કં આદાય ચોરસ્સ

પદાનુસારેન તત્થ આગન્ત્વા તસ્સ આગતટ્ઠાનઠિતટ્ઠાનનિસિન્નટ્ઠાનસયિતટ્ઠાનાદીનિ દિસ્વા ''ચોરો ઇતો આગતો, ઇધ ઠિતો, ઇધ નિસિન્નો, ઇમિના ઠાનેન અપગતો, ન દિટ્ઠો નો''તિ ઇતો ચિતો ચ પક્ખન્દિત્વા અદિસ્વાવ પટિગતા. પુનદિવસે થેરો પુબ્બણ્હસમયં રાજગહે પિણ્ડાય ચરિત્વા પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો વેળુવનં ગન્ત્વા તં પવત્તિં સત્થુ આરોચેસિ. સત્થા ''ન ખો, મોગ્ગલ્લાન, ત્વઞ્ઞેવ આસઙ્કિતબ્બયુત્તકં આસઙ્કિ, પોરાણકપણ્ડિતાપિ આસઙ્કિંસૂ''તિ વત્વા થેરેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો નગરસ્સ સુસાનવને નિમ્બરુક્ખદેવતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. અથેકદિવસં નગરદ્વારગામે કતકમ્મચોરો તં સુસાનવનં પાવિસિ. તદા ચ પન તત્થ નિમ્બો ચ અસ્સત્થો ચાતિ દ્વે જેટ્ઠકરુક્ખા. ચોરો નિમ્બરુક્ખમૂલે ભણ્ડિકં ઠપેત્વા નિપજ્જિ. તસ્મિં પન કાલે ચોરે ગહેત્વા નિમ્બસૂલે ઉત્તાસેન્તિ. અથ સા દેવતા ચિન્તેસિ ''સચે મનુસ્સા આગન્ત્વા ઇમં ચોરં ગણ્હિસ્સન્તિ, ઇમસ્સેવ નિમ્બરુક્ખસ્સ સાખં છિન્દિત્વા સૂલં કત્વા એતં ઉત્તાસેસ્સન્તિ, એવં સન્તે રુક્ખો નસ્સિસ્સતિ, હન્દ નં ઇતો નીહરિસ્સામી''તિ. સા તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તી પઠમં ગાથમાહ –

૪૧. ''ઉટ્ઠેહિ ચોર કિં સેસિ, કો અત્થો સુપનેન તે;
મા તં ગહેસું રાજાનો, ગામે કિબ્બિસકારક''ન્તિ.

તત્થ **રાજાનો**તિ રાજપુરિસે સન્ધાય વુત્તં. **કિબ્બિસકારક**ન્તિ દારુણસાહસિકચોરકમ્મકારકં.

ઇતિ નં વત્વા ''યાવ તં રાજપુરિસા ન ગણ્હન્તિ, તાવ અઞ્ઞત્થ ગચ્છા''તિ ભાયાપેત્વા પલાપેસિ. તસ્મિં પલાતે અસ્સત્થદેવતા દુતિયં ગાથમાહ –

૪૨. ''યં નુ ચોરં ગહેસ્સન્તિ, ગામે કિબ્બિસકારકં;
કિં તત્થ પુચિમન્દસ્સ, વને જાતસ્સ તિટ્ઠતો''તિ.

તત્થ **વને જાતસ્સ તિટ્ઠતો**તિ નિમ્બો વને જાતો ચેવ ઠિતો ચ. દેવતા પન તત્થ નિબ્બત્તત્તા રુક્ખસમુદાચારેનેવ સમુદાચરિ.

તં સુત્વા નિમ્બદેવતા તતિયં ગાથમાહ –

૪૩. ''ન ત્વં અસ્સત્થ જાનાસિ, મમ ચોરસ્સ ચન્તરં;
ચોરં ગહેત્વા રાજાનો, ગામે કિબ્બિસકારકં;
અપ્પેન્તિ નિમ્બસૂલસ્મિં, તસ્મિં મે સઙ્કતે મનો''તિ.

તત્થ **અસ્સત્થા**તિ પુરિમનયેનેવ તસ્મિં નિબ્બત્તદેવતં સમુદાચરતિ. **મમ ચોરસ્સ ચન્તર**ન્તિ મમ ચ ચોરસ્સ ચ એકતો અવસનકારણં. **અપ્પેન્તિ નિમ્બસૂલસ્મિ**ન્તિ ઇમસ્મિં કાલે રાજાનો ચોરં નિમ્બસૂલે આવુણન્તિ. **તસ્મિં મે સઙ્કતે મનો**તિ તસ્મિં કારણે મમ ચિત્તં સઙ્કતિ. સચે હિ ઇમં સૂલે આવુણિસ્સન્તિ, વિમાનં મે નસ્સિસ્સતિ, અથ સાખાય ઓલમ્બેસ્સન્તિ, વિમાને મે કુણપગન્ધો ભવિસ્સતિ, તેનાહં એતં પલાપેસિન્તિ અત્થો.

એવં તાસં દેવતાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં સલ્લપન્તાનઞ્ઞેવ ભણ્ડસામિકા ઉક્કાહત્થા પદાનુસારેન આગન્ત્વા ચોરસ્સ સયિતટ્ઠાનં દિસ્વા ‘‘અમ્ભો ઇદાનેવ ચોરો ઉટ્ઠાય પલાતો, ન લદ્ધો નો ચોરો, સચે લભિસ્સામ, ઇમસ્સેવ નં નિમ્બસ્સ સૂલે વા આવુણિત્વા સાખાય વા ઓલમ્બેત્વા ગમિસ્સામા’’તિ વત્વા ઇતો ચિતો ચ પક્ખન્દિત્વા ચોરં અદિસ્વાવ ગતા.

તેસં વચનં સુત્વા અસ્સત્થદેવતા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૪૪. ‘‘સઙ્કેય્ય સઙ્કિતબ્બાનિ, રક્ખેય્યાનાગતં ભયં;
અનાગતભયા ધીરો, ઉભો લોકે અવેક્ખતી’’તિ.

તત્થ **રક્ખેય્યાનાગતં ભયન્તિ** દ્વે અનાગતભયાનિ દિટ્ઠધમ્મિકઞ્ચેવ સમ્પરાયિકઞ્ચાતિ. તેસુ પાપમિત્તે પરિવજ્જેન્તો દિટ્ઠધમ્મિકં રક્ખતિ, તીણિ દુચ્ચરિતાનિ પરિવજ્જેન્તો સમ્પરાયિકં રક્ખતિ. **અનાગતભયા**તિ અનાગતભયહેતુતં ભયં ભાયમાનો **ધીરો** પણ્ડિતો પુરિસો પાપમિત્તસંસગ્ગં ન કરોતિ, તીહિપિ દ્વારેહિ દુચ્ચરિતં ન ચરતિ. **ઉભો લોકે**તિ એવં ભાયન્તો હેસ ઇધલોકપરલોકસઙ્ખાતે ઉભો લોકે અવેક્ખતિ ઓલોકેતિ, ઓલોકયમાનો ઇધલોકભયેન પાપમિત્તે વિવજ્જેતિ, પરલોકભયેન પાપં ન કરોતીતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા અસ્સત્થદેવતા આનન્દો અહોસિ, નિમ્બદેવતા પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

પુચિમન્દજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૩૧૨] ૨. કસ્સપમન્દિયજાતકવણ્ણના

અપિ કસ્સપ મન્દિયાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં મહલ્લકભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. સાવત્થિયં કિરેકો કુલપુત્તો કામેસુ આદીનવં દિસ્વા સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા કમ્મટ્ઠાને અનુયુત્તો ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ. તસ્સ અપરભાગે માતા કાલમકાસિ. સો માતુ અચ્ચયેન પિતરઞ્ચ કનિટ્ઠભાતરઞ્ચ પબ્બાજેત્વા જેતવને વસિત્વા વસ્સૂપનાયિકસમયે ચીવરપચ્ચયસ્સ સુલભતં સુત્વા એકં ગામકાવાસં ગન્ત્વા તયોપિ તત્થેવ વસ્સં ઉપગન્ત્વા વુત્થવસ્સા જેતવનમેવ આગમંસુ. દહરભિક્ખુ જેતવનસ્સ આસન્નટ્ઠાને ‘‘સામણેર ત્વં થેરં વિસ્સામેત્વા આનેય્યાસિ, અહં પુરેતરં ગન્ત્વા પરિવેણં પટિજગ્ગિસ્સામી’’તિ જેતવનં પાવિસિ. મહલ્લકત્થેરો સણિકં આગચ્છતિ. સામણેરો પુનપ્પુનં સીસેન ઉપ્પીળેન્તો વિય ‘‘ગચ્છ, ભન્તે, ગચ્છ, ભન્તે’’તિ તં બલક્કારેન નેતિ. થેરો ‘‘ત્વં મં અત્તનો વસં આનેસી’’તિ પુન નિવત્તિત્વા કોટિતો પટ્ઠાય આગચ્છતિ. તેસં એવં અઞ્ઞમઞ્ઞં કલહં કરોન્તાનઞ્ઞેવ સૂરિયો અત્થઙ્ગતો, અન્ધકારો જાતો.

ઇતરોપિ પરિવેણં સમ્મજ્જિત્વા ઉદકં ઉપટ્ઠપેત્વા તેસં આગમનં અપસ્સન્તો ઉક્કં ગહેત્વા પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા તે આગચ્છન્તે દિસ્વા ‘‘કિં ચિરાયિત્થા’’તિ પુચ્છિ. મહલ્લકો તં કારણં કથેસિ. સો તે દ્વેપિ વિસ્સામેત્વા સણિકં આનેસિ. તં દિવસં બુદ્ધુપટ્ઠાનસ્સ ઓકાસં ન લભિ. અથ નં દુતિયદિવસે બુદ્ધુપટ્ઠાનં આગન્ત્વા વન્દિત્વા નિસિન્નં સત્થા ‘‘કદા આગતોસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘હિય્યો, ભન્તે’’તિ. ‘‘હિય્યો આગન્ત્વા અજ્જ બુદ્ધુપટ્ઠાનં કરોસી’’તિ? સો ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ વત્વા તં કારણં આચિક્ખિ. સત્થા મહલ્લકં ગરહિત્વા ‘‘ન એસ ઇદાનેવ એવરૂપં કમ્મં કરોતિ,

પુબ્બેપિ અકાસિ. ઇદાનિ પન તેન ત્વં કિલમિતો, પુબ્બેપિ પણ્ડિતે કિલમેસી''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો કાસિનિગમે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ. તસ્સ વયપ્પત્તકાલે માતા કાલમકાસિ. સો માતુ સરીરકિચ્ચં કત્વા માસદ્ધમાસચ્ચયેન ઘરે વિજ્જમાનં ધનં દાનં દત્વા પિતરઞ્ચ કનિટ્ઠભાતરઞ્ચ ગહેત્વા હિમવન્તપદેસે દેવદત્તિયં વક્કલં ગહેત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઉઞ્છાચરિયાય વનમૂલફલાફલેહિ યાપેન્તો રમણીયે વનસણ્ડે વસિ. હિમવન્તે પન વસ્સકાલે અચ્છિન્નધારે દેવે વસ્સન્તે ન સક્કા હોતિ કન્દમૂલં ખણિતું, ફલાનિ ચ પણ્ણાનિ ચ પતન્તિ. તાપસા યેભુય્યેન હિમવન્તતો નિક્ખમિત્વા મનુસ્સપથે વસન્તિ. તદા બોધિસત્તો પિતરઞ્ચ કનિટ્ઠભાતરઞ્ચ ગહેત્વા મનુસ્સપથે વસિત્વા પુન હિમવન્તે પુપ્ફિતફલિતે તે ઉભોપિ ગહેત્વા હિમવન્તે અત્તનો અસ્સમપદં આગચ્છન્તો અસ્સમસ્સાવિદૂરે સૂરિયે અત્થઙ્ગતે ''તુમ્હે સણિકં આગચ્છેય્યાથ, અહં પુરતો ગન્ત્વા અસ્સમં પટિજગ્ગિસ્સામી''તિ વત્વા તે ઓહાય ગતો. ખુદ્દકતાપસો પિતરા સદ્ધિં સણિકં ગચ્છન્તો તં કટિપ્પદેસે સીસેન ઉપ્પીળેન્તો વિય ગચ્છ ગચ્છાતિ તં બલક્કારેન નેતિ. મહલ્લકો ''ત્વં મં અત્તનો રુચિયા આનેસી''તિ પટિનિવત્તિત્વા કોટિતો પટ્ઠાય આગચ્છતિ. એવં તેસં કલહં કરોન્તાનઞ્ઞેવ અન્ધકારો અહોસિ.

બોધિસત્તોપિ પણ્ણસાલં સમ્મજ્જિત્વા ઉદકં ઉપટ્ઠપેત્વા ઉક્કમાદાય પટિપથં આગચ્છન્તો તે દિસ્વા ''એત્તકં કાલં કિં કરિત્થા''તિ આહ. ખુદ્દકતાપસો પિતરા કતકારણં કથેસિ. બોધિસત્તો ઉભોપિ તે સણિકં નેત્વા પરિક્ખારં પટિસામેત્વા પિતરં ન્હાપેત્વા પાદધોવનપિટ્ઠિસમ્બાહનાદીનિ કત્વા અઙ્ગારકપલ્લં ઉપટ્ઠપેત્વા પટિપ્પસ્સદ્ધકિલમથં પિતરં ઉપનિસીદિત્વા ''તાત, તરુણદારકા નામ મત્તિકાભાજનસદિસા મુહુત્તનેવ ભિજ્જન્તિ , સકિં ભિન્નકાલતો પટ્ઠાય પુન ન સક્કા હોન્તિ ઘટેતું, તે અક્કોસન્તાપિ પરિભાસન્તાપિ મહલ્લકેહિ અધિવાસેતબ્બા''તિ વત્વા પિતરં ઓવદન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૪૫. ''અપિ કસ્સપ મન્દિયા, યુવા સપતિ હન્તિ વા;
સબ્બં તં ખમતે ધીરો, પણ્ડિતો તં તિતિક્ખતિ.

૪૬. ''સચેપિ સન્તો વિવદન્તિ, ખિપ્પં સન્ધીયરે પુન;
બાલા પત્તાવ ભિજ્જન્તિ, ન તે સમથમજ્ઝગૂ.

૪૭. ''એતે ભિય્યો સમાયન્તિ, સન્ધિ તેસં ન જીરતિ;
યો ચાધિપન્નં જાનાતિ, યો ચ જાનાતિ દેસનં.

૪૮. ''એસો હિ ઉત્તરિતરો, ભારવહો ધુરદ્ધરો;
યો પરેસાધિપન્નાનં, સયં સન્ધાતુમરહતી''તિ.

તત્થ **કસ્સપા**તિ પિતરં નામેનાલપતિ. **મન્દિયા**તિ મન્દીભાવેન તરુણતાય. **યુવા સપતિ હન્તિ વા**તિ તરુણદારકો અક્કોસતિપિ પહરતિપિ. **ધીરો**તિ ધિક્કતપાપો, ધી વા વુચ્ચતિ પઞ્ઞા, તાય સમન્નાગતોતિપિ અત્થો. ઇતરં પન ઇમસ્સેવ વેવચનં. ઉભયેનાપિ સબ્બં તં બાલદારકેહિ કતં અપરાધં મહલ્લકો ધીરો પણ્ડિતો સહતિ તિતિક્ખતીતિ દસ્સેતિ.

સન્ધીયરેતિ પુન મિત્તભાવેન સન્ધીયન્તિ ઘટીયન્તિ. **બાલા પત્તાવા**તિ બાલકા પન મત્તિકાપત્તાવ ભિજ્જન્તિ. **ન તે સમથમજ્ઝગૂ**તિ તે બાલકા અપ્પમત્તકમ્પિ વિવાદં કત્વા વેરૂપસમનં ન વિન્દન્તિ નાધિગચ્છન્તિ. **એતે ભિય્યો**તિ એતે દ્વે જના ભિન્નાપિ પુન સમાગચ્છન્તિ. **સન્ધી**તિ મિત્તસન્ધિ. **તેસ**ન્તિ તેસઞ્ઞેવ દ્વિન્નં સન્ધિ ન જીરતિ. **યો ચાધિપન્ન**ન્તિ યો ચ અત્તના અધિપન્નં અતિક્કન્તં અઞ્ઞસ્મિં કતદોસં જાનાતિ. **દેસન**ન્તિ યો ચ તેન અત્તનો દોસં જાનન્તેન દેસિતં અચ્ચયદેસનં પટિગ્ગણ્હિતું જાનાતિ.

યો પરેસાધિપન્નાનન્તિ યો પરેસં અધિપન્નાનં દોસેન અભિભૂતાનં અપરાધકારકાનં. **સયં સન્ધાતુમરહતી**તિ તેસુ અખમાપેન્તેસુપિ ''એહિ, ભદ્રમુખ, ઉદ્દેસં ગણ્હ, અટ્ઠકથં સુણ, ભાવનમનુયુઞ્જ, કસ્મા પરિબાહિરો હોસી''તિ એવં સયં સન્ધાતું અરહતિ મિત્તભાવં ઘટેતિ, એસો એવરૂપો મેત્તાવિહારી ઉત્તરિતરો મિત્તભારસ્સ મિત્તધુરસ્સ ચ વહનતો ''**ભારવહો**''તિ ''**ધુરદ્ધરો**''તિ ચ સઙ્ખં ગચ્છતીતિ.

એવં બોધિસત્તો પિતુ ઓવાદં અદાસિ, સોપિ તતો પભુતિ દન્તો અહોસિ સુદન્તો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા પિતા તાપસો મહલ્લકો અહોસિ, ખુદ્દકતાપસો સામણેરો, પિતુ ઓવાદદાયકો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

કસ્સપમન્દિયજાતકવણ્ણના દુતિયા.

[૩૧૩] ૩. ખન્તિવાદીજાતકવણ્ણના

યો તે હત્થે ચ પાદે ચાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં કોધનભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ હેટ્ઠા કથિતમેવ. સત્થા પન તં ભિક્ખું ''કસ્મા, ત્વં ભિક્ખુ, અક્કોધનસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને પબ્બજિત્વા કોધં કરોસિ, પોરાણકપણ્ડિતા સરીરે પહારસહસ્સે પતન્તે હત્થપાદકણ્ણનાસાસુ છિજ્જમાનાસુ પરસ્સ કોધં ન કરિંસૂ''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં કલાબુ નામ રાજા રજ્જં કારેસિ. તદા બોધિસત્તો અસીતિકોટિવિભવે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા કુણ્ડલકુમારો નામ માણવો હુત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલં ગન્ત્વા સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા કુટુમ્બં સણ્ઠપેત્વા માતાપિતૂનં અચ્ચયેન ધનરાસિં ઓલોકેત્વા ''ઇમં ધનં ઉપ્પાદેત્વા મમ ઞાતકા અગ્ગહેત્વાવ ગતા, મયા પનેતં ગહેત્વા ગન્તું વટ્ટતી''તિ સબ્બં ધનં વિચેય્યદાનવસેન યો યં આહરતિ, તસ્સ તં દત્વા હિમવન્તં પવિસિત્વા પબ્બજિત્વા ફલાફલેન યાપેન્તો ચિરં વસિત્વા લોણમ્બિલસેવનત્થાય મનુસ્સપથં આગન્ત્વા અનુપુબ્બેન બારાણસિં પત્વા રાજુય્યાને વસિત્વા પુનદિવસે નગરે ભિક્ખાય ચરન્તો સેનાપતિસ્સ નિવાસનદ્વારં સમ્પાપુણિ. સેનાપતિ તસ્સ ઇરિયાપથેસુ પસીદિત્વા ઘરં પવેસેત્વા અત્તનો પટિયાદિતભોજનં ભોજેત્વા પટિઞ્ઞં ગહેત્વા તત્થેવ રાજુય્યાને વસાપેસિ.

અથેકદિવસં કલાબુરાજા સુરામદમત્તો છેકનાટકપરિવુતો મહન્તેન યસેન ઉય્યાનં ગન્ત્વા મઙ્ગલસિલાપટ્ટે સયનં અત્થરાપેત્વા એકિસ્સા પિયમનાપાય ઇત્થિયા અઙ્કે સયિ. ગીતવાદિતનચ્ચેસુ છેકા નાટકિત્થિયો ગીતાદીનિ પયોજેસું, સક્કસ્સ દેવરઞ્ઞો વિય મહાસમ્પત્તિ અહોસિ, રાજા નિદ્દં ઓક્કમિ. અથ તા ઇત્થિયો ''યસ્સત્થાય મયં ગીતાદીનિ પયોજયામ, સો નિદ્દં ઉપગતો, કિં નો ગીતાદીહી''તિ વીણાદીનિ તૂરિયાનિ તત્થ તત્થેવ છડ્ડેત્વા ઉય્યાનં પક્કન્તા પુપ્ફફલપલ્લવાદીહિ પલોભિયમાના ઉય્યાને અભિરમિંસુ. તદા બોધિસત્તો તસ્મિં ઉય્યાને

સુપુપ્ફિતસાલમૂલે પબ્બજ્જાસુખેન વીતિનામેન્તો મત્તવરવારણો વિય નિસિન્નો હોતિ. અથ તા ઇત્થિયો ઉય્યાને ચરમાના તં દિસ્વા ‘‘એથ, અય્યાયો, એતસ્મિં રુક્ખમૂલે પબ્બજિતો નિસિન્નો, યાવ રાજા ન પબુજ્ઝતિ, તાવસ્સ સન્તિકે કિઞ્ચિ સુણમાના નિસીદિસ્સામા’’તિ ગન્ત્વા વન્દિત્વા પરિવારેત્વા નિસિન્ના ‘‘અમ્હાકં કથેતબ્બયુત્તકં કિઞ્ચિ કથેથા’’તિ વદિંસુ. બોધિસત્તો તાસં ધમ્મં કથેસિ. અથ સા ઇત્થી અઙ્કં ચાલેત્વા રાજાનં પબોધેસિ. રાજા પબુદ્ધો તા અપસ્સન્તો ‘‘કહં ગતા વસલિયો’’તિ આહ. એતા, મહારાજ, ગન્ત્વા એકં તાપસં પરિવારેત્વા નિસીદિંસૂતિ. રાજા કુપિતો ખગ્ગં ગહેત્વા ‘‘સિક્ખાપેસ્સામિ નં કૂટજટિલ’’ન્તિ વેગેન અગમાસિ.

અથ તા ઇત્થિયો રાજાનં કુદ્ધં આગચ્છન્તં દિસ્વા તાસુ વલ્લભતરા ગન્ત્વા રઞ્ઞો હત્થા અસિં ગહેત્વા રાજાનં વૂપસમેસું. સો આગન્ત્વા બોધિસત્તસ્સ સન્તિકે ઠત્વા ‘‘કિંવાદી ત્વં, સમણા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ખન્તિવાદી, મહારાજા’’તિ. ‘‘કા એસા ખન્તિ નામા’’તિ? ‘‘અક્કોસન્તેસુ પરિભાસન્તેસુ પહરન્તેસુ અકુજ્ઝનભાવો’’તિ. રાજા ‘‘પસ્સિસ્સામિ દાનિ તે ખન્તિયા અત્થિભાવ’’ન્તિ ચોરઘાતકં પક્કોસાપેસિ. સો અત્તનો ચારિત્તેન ફરસુઞ્ચ કણ્ટકકસઞ્ચ આદાય કાસાયનિવસનો રત્તમાલાધરો આગન્ત્વા રાજાનં વન્દિત્વા ‘‘કિં કરોમિ, દેવા’’તિ આહ. ઇમં ચોરં દુટ્ઠતાપસં ગહેત્વા આકડ્ઢિત્વા ભૂમિયં પાતેત્વા કણ્ટકકસં ગહેત્વા પુરતો ચ પચ્છતો ચ ઉભોસુ પસ્સેસુ ચાતિ ચતૂસુપિ પસ્સેસુ દ્વેપહારસહસ્સમસ્સ દેહીતિ. સો તથા અકાસિ . બોધિસત્તસ્સ છવિ ભિજ્જિ. ચમ્મં ભિજ્જિ, મંસં છિજ્જિ, લોહિતં પગ્ઘરતિ.

પુન રાજા ‘‘કિંવાદી ત્વં ભિક્ખૂ’’તિ આહ. ‘‘ખન્તિવાદી, મહારાજ’’. ‘‘ત્વં પન મય્હં ચમ્મન્તરે ખન્તી’’તિ મઞ્ઞસિ, નત્થિ મય્હં ચમ્મન્તરે ખન્તિ, તયા પન દટ્ઠું અસક્કુણેય્યે હદયબ્ભન્તરે મમ ખન્તિ પતિટ્ઠિતા. ‘‘મહારાજા’’તિ. પુન ચોરઘાતકો ‘‘કિં કરોમી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ઇમસ્સ કૂટજટિલસ્સ ઉભો હત્થે છિન્દા’’તિ. સો ફરસું ગહેત્વા ગણ્ડિયં ઠપેત્વા હત્થે છિન્દિ. અથ નં ‘‘પાદે છિન્દા’’તિ આહ, પાદેપિ છિન્દિ. હત્થપાદકોટીહિ ઘટછિદ્દેહિ લાખારસો વિય લોહિતં પગ્ઘરતિ. પુન રાજા ‘‘કિંવાદીસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ખન્તિવાદી, મહારાજ’’. ‘‘ત્વં પન મય્હં હત્થપાદકોટીસુ ‘ખન્તિ અત્થી’તિ મઞ્ઞસિ, નત્થેસા એત્થ, મય્હં ખન્તિ ગમ્ભીરટ્ઠાને પતિટ્ઠિતા’’તિ. સો ‘‘કણ્ણનાસમસ્સ છિન્દા’’તિ આહ. ઇતરો કણ્ણનાસં છિન્દિ, સકલસરીરે લોહિતં અહોસિ. પુન નં ‘‘કિંવાદી નામ ત્વ’’ન્તિ પુચ્છિ. ‘‘મહારાજ, ખન્તિવાદી નામ’’. ‘‘મા ખો પન ત્વં ‘કણ્ણનાસિકકોટીસુ પતિટ્ઠિતા ખન્તી’તિ મઞ્ઞસિ, મમ ખન્તિ ગમ્ભીરે હદયબ્ભન્તરે પતિટ્ઠિતા’’તિ. રાજા ‘‘કૂટજટિલ તવ ખન્તિં ત્વમેવ ઉક્ખિપિત્વા નિસીદા’’તિ બોધિસત્તસ્સ હદયં પાદેન પહરિત્વા પક્કામિ.

તસ્મિં ગતે સેનાપતિ બોધિસત્તસ્સ સરીરતો લોહિતં પુઞ્છિત્વા હત્થપાદકણ્ણનાસકોટિયો સાટકકણ્ણે કત્વા બોધિસત્તં સણિકં નિસીદાપેત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિત્વા ‘‘સચે, ભન્તે, તુમ્હે કુજ્ઝિતુકામા, તુમ્હેસુ કતાપરાધસ્સ રઞ્ઞોવ કુજ્ઝેય્યાથ, મા અઞ્ઞેસ’’ન્તિ યાચન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૪૯. ‘‘યો તે હત્થે ચ પાદે ચ, કણ્ણનાસઞ્ચ છેદયિ;
તસ્સ કુજ્ઝ મહાવીર, મા રટ્ઠં વિનસા ઇદ’’ન્તિ.

તત્થ **મહાવીરા**તિ મહાવીરિય. **મા રટ્ઠં વિનસા ઇદ**ન્તિ ઇદં નિરપરાધં કાસિરટ્ઠં મા વિનાસેહિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૫૦. ''યો મે હત્થે ચ પાદે ચ, કણ્ણનાસઞ્ચ છેદયિ;
ચિરં જીવતુ સો રાજા, ન હિ કુજ્ઝન્તિ માદિસા''તિ.

તત્થ **માદિસા**તિ મમ સદિસા ખન્તિબલેન સમન્નાગતા પણ્ડિતા ''અયં મં અક્કોસિ પરિભાસિ પહરિ, છિન્દિ ભિન્દી''તિ તં ન કુજ્ઝન્તિ.

રઞ્ઞો ઉય્યાના નિક્ખમન્તસ્સ બોધિસત્તસ્સ ચક્ખુપથં વિજહનકાલેયેવ અયં ચતુનહુતાધિકા દ્વિયોજનસતસહસ્સબહલા મહાપથવી ખલિબદ્ધસાટકો વિય ફલિતા, અવીચિતો જાલા નિક્ખમિત્વા રાજાનં કુલદત્તિયેન રત્તકમ્બલેન પારુપન્તી વિય ગણ્હિ. સો ઉય્યાનદ્વારેયેવ પથવિં પવિસિત્વા અવીચિમહાનિરયે પતિટ્ઠહિ. બોધિસત્તોપિ તં દિવસમેવ કાલમકાસિ. રાજપરિસા ચ નાગરા ચ ગન્ધમાલાધૂમહત્થા આગન્ત્વા બોધિસત્તસ્સ સરીરકિચ્ચં અકંસુ. કેચિ પનાહુ ''બોધિસત્તો પુન હિમવન્તમેવ ગતો''તિ, તં અભૂતં.

૫૧. ''અહૂ અતીતમદ્ધાનં, સમણો ખન્તિદીપનો;
તં ખન્તિયાયેવ ઠિતં, કાસિરાજા અછેદયિ.

૫૨. ''તસ્સ કમ્મફરુસસ્સ, વિપાકો કટુકો અહુ;
યં કાસિરાજા વેદેસિ, નિરયમ્હિ સમપ્પિતો''તિ. –

ઇમા દ્વે અભિસમ્બુદ્ધગાથા.

તત્થ **અતીતમદ્ધાન**ન્તિ અતીતે અદ્ધાને. **ખન્તિદીપનો**તિ અધિવાસનખન્તિસંવણ્ણનો. **અછેદયી**તિ મારાપેસિ. એકચ્ચે પન ''બોધિસત્તસ્સ પુન હત્થપાદકણ્ણનાસા ઘટિતા''તિ વદન્તિ, તમ્પિ અભૂતમેવ. **સમપ્પિતો**તિ પતિટ્ઠિતો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને કોધનો ભિક્ખુ અનાગામિફલે પતિટ્ઠહિ, અઞ્ઞે બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ.

તદા કલાબુરાજા દેવદત્તો અહોસિ, સેનાપતિ સારિપુત્તો, ખન્તિવાદી તાપસો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

ખન્તિવાદીજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૩૧૪] ૪. લોહકુમ્ભિજાતકવણ્ણના

દુજ્જીવિતમજીવિમ્હાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોસલરાજાનં આરબ્ભ કથેસિ. તદા કિર કોસલરાજા રત્તિભાગે ચતુન્નં નેરયિકસત્તાનં સદ્દં સુણિ. એકો **દુ**-કારમેવ ભણિ, એકો **સ**-કારં, એકો **ન**-કારં, એકો **સો**-કારમેવાતિ. તે કિર અતીતભવે સાવત્થિયંયેવ પારદારિકા રાજપુત્તા અહેસું. તે પરેસં રક્ખિતગોપિતમાતુગામેસુ અપરજ્ઝિત્વા ચિત્તકેળિં કીળન્તા બહું પાપકમ્મં કત્વા મરણચક્કેન છિન્ના સાવત્થિસામન્તે ચતૂસુ લોહકુમ્ભીસુ નિબ્બત્તા સટ્ઠિ વસ્સસહસ્સાનિ તત્થ પચ્ચિત્વા ઉગ્ગતા લોહકુમ્ભિમુખવટ્ટિં દિસ્વા ''કદા નુ ખો ઇમમ્હા દુક્ખા મુચ્ચિસ્સામા''તિ ચત્તારોપિ મહન્તેન સદ્દેન અનુપટિપાટિયા વિરવિંસુ. રાજા તેસં સદ્દં સુત્વા મરણભયતજ્જિતો નિસિન્નકોવ અરુણં ઉટ્ઠાપેસિ.

અરુણુગ્ગમનવેલાય બ્રાહ્મણા આગન્ત્વા રાજાનં સુખસયિતં પુચ્છિંસુ. રાજા ''કુતો મે આચરિયા સુખસયિતં, અજ્જાહં એવરૂપે ચત્તારો ભિંસનકસદ્દે સુણિ''ન્તિ. બ્રાહ્મણા હત્થે વિધુનિંસુ. ''કિં આચરિયા''તિ? ''સાહસિકસદ્દા, મહારાજા''તિ. ''સપટિકમ્મા અપ્પટિકમ્મા''તિ? ''કામં અપ્પટિકમ્મા, મયં પન સુસિક્ખિતા, મહારાજા''તિ. ''કિં કત્વા પટિબાહિસ્સથા''તિ? ''મહારાજ, પટિકમ્મં મહન્તં ન સક્કા કાતું, મયં પન સબ્બચતુક્કં યઞ્ઞં યજિત્વા હારેસ્સામા''તિ. ''તેન હિ ખિપ્પં ચત્તારો હત્થી ચત્તારો અસ્સે ચત્તારો ઉસભે ચત્તારો મનુસ્સેતિ લટુકિકસકુણિકા આદિં કત્વા ચત્તારો ચત્તારો પાણે ગહેત્વા સબ્બચતુક્કયઞ્ઞં યજિત્વા મમ સોત્થિભાવં કરોથા''તિ. ''સાધુ, મહારાજા''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા યેનત્થો, તં ગહેત્વા યઞ્ઞાવાટં પચ્ચુપટ્ઠપેસું, બહુપાણે થૂણૂપનીતે કત્વા ઠપેસું. ''બહું મચ્છમંસં ખાદિસ્સામ, બહું ધનં લભિસ્સામા''તિ ઉસ્સાહપ્પત્તા હુત્વા ''ઇદં લદ્ધું વટ્ટતિ, ઇદં લદ્ધું વટ્ટતિ, દેવા''તિ અપરાપરં ચરન્તિ.

મલ્લિકા દેવી રાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા ''કિં નુ ખો, મહારાજ, બ્રાહ્મણા અતિવિય ઉસ્સાહયન્તા વિચરન્તી''તિ પુચ્છિ. ''દેવિ કિં તુય્હિમિના, ત્વં અત્તનો યસેનેવ મત્તા પમત્તા, દુક્ખં પન અમ્હાકમેવ ન જાનાસી''તિ? ''કિં , મહારાજા''તિ. ''દેવિ, અહં એવરૂપં નામ અસોતબ્બં સુણિં, તતો ઇમેસં સદ્દાનં સુતત્તા ''કિં ભવિસ્સતી''તિ બ્રાહ્મણે પુચ્છિં, બ્રાહ્મણા ''તુમ્હાકં મહારાજ રજ્જસ્સ વા ભોગાનં વા જીવિતસ્સ વા અન્તરાયો પઞ્ઞાયતિ, સબ્બચતુક્કેન યઞ્ઞં યજિત્વા સોત્થિભાવં કરિસ્સામા''તિ વદિંસુ, તે મય્હં વચનં ગહેત્વા યઞ્ઞાવાટં કત્વા યેન યેનત્થો, તસ્સ તસ્સ કારણા આગચ્છન્તી''તિ. ''કિં પન દેવ, ઇમેસં સદ્દાનં નિપ્ફત્તિં સદેવકે લોકે અગ્ગબ્રાહ્મણં પુચ્છિત્થા''તિ? ''કો એસ દેવિ, સદેવકે લોકે અગ્ગબ્રાહ્મણો નામા''તિ? ''મહાગોતમો સમ્માસમ્બુદ્ધો''તિ. ''દેવિ, સમ્માસમ્બુદ્ધો મે ન પુચ્છિતો''તિ? ''તેન હિ ગન્ત્વા પુચ્છથા''તિ.

રાજા તસ્સા વચનં ગહેત્વા ભુત્તપાતરાસો રથવરમારુય્હ જેતવનં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા પુચ્છિ ''અહં, ભન્તે, રત્તિભાગે ચત્તારો સદ્દે સુત્વા બ્રાહ્મણે પુચ્છિં, તે 'સબ્બચતુક્કયઞ્ઞં યજિત્વા સોત્થિં કરિસ્સામા'તિ વત્વા યઞ્ઞાવાટે કમ્મં કરોન્તિ, તેસં સદ્દાનં સુતત્તા મય્હં કિં ભવિસ્સતી''તિ. ''ન કિઞ્ચિ, મહારાજ, નેરયિકસત્તા દુક્ખમનુભવન્તા એવં વિરવિંસુ, ન ઇમે સદ્દા ઇદાનિ તયા એવ સુતા, પોરાણકરાજૂહિપિ સુતાયેવ, તેપિ બ્રાહ્મણે પુચ્છિત્વા પસુઘાતયઞ્ઞં કત્તુકામા હુત્વા પણ્ડિતાનં કથં સુત્વા ન કરિંસુ, પણ્ડિતા તેસં સદ્દાનં અન્તરં કથેત્વા મહાજનં વિસ્સજ્જાપેત્વા સોત્થિમકંસૂ''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો અઞ્ઞતરસ્મિં કાસિગામે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો કામેસુ આદીનવં દિસ્વા કામે પહાય ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ ઉપ્પાદેત્વા ઝાનકીળં કીળન્તો હિમવન્તે રમણીયે વનસણ્ડે વસતિ. તદા બારાણસિરાજા ચતુન્નં નેરયિકાનં ઇમેવ ચત્તારો સદ્દે સુત્વા ભીતતસિતો ઇમિનાવ નિયામેન બ્રાહ્મણેહિ ''તિણ્ણં અન્તરાયાનં અઞ્ઞતરો ભવિસ્સતિ, સબ્બચતુક્કયઞ્ઞેન તં વૂપસમેસ્સામા''તિ વુત્તે સમ્પટિચ્છિ. પુરોહિતો બ્રાહ્મણેહિ સદ્ધિં યઞ્ઞાવાટં પચ્ચુપટ્ઠાપેસિ, મહાજનો થૂણૂપનીતો અહોસિ. તદા બોધિસત્તો મેત્તાભાવનં પુરેચારિકં કત્વા દિબ્બચક્ખુના લોકં ઓલોકેન્તો ઇમં કારણં દિસ્વા ''અજ્જ, મયા ગન્તું વટ્ટતિ, મહાજનસ્સ સોત્થિ ભવિસ્સતી''તિ ઇદ્ધિબલેન વેહાસં ઉપ્પતિત્વા બારાણસિરઞ્ઞો ઉય્યાને ઓતરિત્વા મઙ્ગલસિલાપટ્ટે કઞ્ચનરૂપકં વિય નિસીદિ. તદા પુરોહિતસ્સ જેટ્ઠન્તેવાસિકો આચરિયં ઉપસઙ્કમિત્વા ''નનુ, આચરિય, અમ્હાકં વેદેસુ પરં મારેત્વા સોત્થિકરણં નામ નત્થી''તિ આહ. પુરોહિતો ''ત્વં રાજધનં રક્ખસિ, બહું મચ્છમંસં ખાદિસ્સામ, ધનં લભિસ્સામ, તુણ્હી હોહી''તિ તં પટિબાહિ.

સો ‘‘નાહં એત્થ સહાયો ભવિસ્સામી’’તિ નિક્ખમિત્વા રાજુય્યાનં ગન્ત્વા બોધિસત્તં દિસ્વા વન્દિત્વા કતપટિસન્થારો એકમન્તં નિસીદિ. બોધિસત્તો ‘‘કિં, માણવ, રાજા ધમ્મેન રજ્જં કારેતી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ભન્તે, રાજા ધમ્મેન રજ્જં કારેતિ, રત્તિભાગે પન ચત્તારો સદ્દે સુત્વા બ્રાહ્મણે પુચ્છિ. બ્રાહ્મણા ‘સબ્બચતુક્કયઞ્ઞં યજિત્વા સોત્થિં કરિસ્સામા’’’તિ વદિંસુ. રાજા પસુઘાતકમ્મં કત્વા અત્તનો સોત્થિં કાતુકામો મહાજનો થૂણૂપનીતો, ‘‘કિં નુ ખો, ભન્તે, તુમ્હાદિસાનં સીલવન્તાનં તેસં સદ્દાનં નિપ્ફત્તિં વત્વા મહાજનં મરણમુખા મોચેતું વટ્ટતી’’તિ. ‘‘માણવ, રાજા અમ્હે ન જાનાતિ, મયમ્પિ તં ન જાનામ, ઇમેસં પન સદ્દાનં નિપ્ફત્તિં જાનામ, સચે રાજા અમ્હે ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છેય્ય, રાજાનં નિક્કઙ્ખં કત્વા કથેસ્સામા’’તિ. ‘‘તેન હિ, ભન્તે, મુહુત્તં ઇધેવ હોથ, અહં રાજાનં આનેસ્સામી’’તિ. ‘‘સાધુ, માણવા’’તિ. સો ગન્ત્વા રઞ્ઞો તમત્થં આરોચેત્વા રાજાનં આનેસિ.

અથ રાજા બોધિસત્તં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નો પુચ્છિ ‘‘સચ્ચં કિર તુમ્હે મયા સુતસદ્દાનં નિપ્ફત્તિં જાનાથા’’તિ? ‘‘આમ, મહારાજા’’તિ. ‘‘કથેથ, ભન્તે’’તિ. ‘‘મહારાજ, એતે પુરિમભવે પરેસં રક્ખિતગોપિતેસુ દારેસુ ચારિત્તં આપજ્જિત્વા બારાણસિસામન્તે ચતૂસુ લોહકુમ્ભીસુ નિબ્બત્તા પક્કુથિતે ખારલોહોદકે ફેણુદ્દેહકં પચ્ચમાના તિંસ વસ્સસહસ્સાનિ અધો ગન્ત્વા કુમ્ભિતલં આહચ્ચ ઉદ્ધં આરોહન્તા તિંસવસ્સસહસ્સેનેવ કાલેન કુમ્ભિમુખં દિસ્વા બહિ ઓલોકેત્વા ચત્તારો જના ચતસ્સો ગાથા પરિપુણ્ણં કત્વા વત્તુકામાપિ તથા કાતું અસક્કોન્તા એકેકમેવ અક્ખરં વત્વા પુન લોહકુમ્ભીસુયેવ નિમુગ્ગા. તેસુ **દુ**-કારં વત્વા નિમુગ્ગસત્તો એવં વત્તુકામો અહોસિ –

૫૩. ‘દુજ્જીવિતમજીવિમ્હ , યે સન્તે ન દદમ્હસે;
વિજ્જમાનેસુ ભોગેસુ, દીપં નાકમ્હ અત્તનો’તિ. –

તં ગાથં પરિપુણ્ણં કાતું નાસક્ખી’’તિ વત્વા બોધિસત્તો અત્તનો ઞાણેન તં ગાથં પરિપુણ્ણં કત્વા કથેસિ. સેસાસુપિ એસેવ નયો.

તેસુ **સ**-કારં વત્વા વત્તુકામસ્સ અયં ગાથા –

૫૪. ‘‘સટ્ઠિ વસ્સસહસ્સાનિ, પરિપુણ્ણાનિ સબ્બસો;
નિરયે પચ્ચમાનાનં, કદા અન્તો ભવિસ્સતી’’તિ.

ન-કારં વત્વા વત્તુકામસ્સ અયં ગાથા –

૫૫. ‘‘નત્થિ અન્તો કુતો અન્તો, ન અન્તો પટિદિસ્સતિ;
તદા હિ પકતં પાપં, મમ તુય્હઞ્ચ મારિસા’’તિ.

સો-કારં વત્વા વત્તુકામસ્સ અયં ગાથા –

૫૬. ‘‘સોહં નૂન ઇતો ગન્ત્વા, યોનિં લદ્ધાન માનુસિં;
વદઞ્ઞૂ સીલસમ્પન્નો, કાહામિ કુસલં બહુ’’ન્તિ.

તત્થ **દુજ્જીવિતન્તિ** તીણિ દુચ્ચરિતાનિ ચરન્તો દુજ્જીવિતં લામકજીવિતં જીવતિ નામ, સોપિ તદેવ સન્ધાયાહ ‘‘દુજ્જીવિતમજીવિમ્હા’’તિ. **યે સન્તે ન દદમ્હસે**તિ યે મયં દેય્યધમ્મે ચ પટિગ્ગાહકે ચ

સંવિજ્જમાનેયેવ ન દાનં દદિમ્હ. **દીપં નાકમ્હ અત્તનો**તિ અત્તનો પતિટ્ઠં ન કરિમ્હ. **પરિપુણ્ણાની**તિ અનૂનાનિ અનધિકાનિ. **સબ્બસો**તિ સબ્બાકારેન. **પચ્ચમાનાન**ન્તિ અમ્હાકં ઇમસ્મિં નિરયે પચ્ચમાનાનં.

નત્થિ અન્તોતિ ''અમ્હાકં અસુકકાલે નામ મોક્ખો ભવિસ્સતી''તિ એવં કાલપરિચ્છેદો નત્થિ. **કુતો અન્તો**તિ કેન કારણેન અન્તો પઞ્ઞાયિસ્સતિ. **ન અન્તો**તિ અન્તં દટ્ઠુકામાનમ્પિ નો દુક્ખસ્સ અન્તો ન પટિદિસ્સતિ. **તદા હિ પકત**ન્તિ તસ્મિં કાલે મારિસા મમ ચ તુય્હઞ્ચ પકતં પાપં પકટ્ઠં કતં અતિબહુમેવ કતં. ''તથા હિ પકત''ન્તિપિ પાઠો, તેન કારણેન કતં, યેનસ્સ અન્તો દટ્ઠું ન સક્કાતિ અત્થો. **મારિસા**તિ મયા સદિસા, પિયાલપનમેતં એતેસં. **નૂના**તિ એકંસત્થે નિપાતો, સો અહં ઇતો ગન્ત્વા યોનિં માનુસિં લદ્ધાન વદઞ્ઞૂ સીલસમ્પન્નો હુત્વા એકંસેનેવ બહું કુસલં કરિસ્સામીતિ અયમેત્થ અત્થો.

ઇતિ બોધિસત્તો એકમેકં ગાથં વત્વા ''મહારાજ, સો નેરયિકસત્તો ઇમં ગાથં પરિપુણ્ણં કત્વા વત્તુકામો અત્તનો પાપસ્સ મહન્તતાય તથા કથેતું નાસક્ખિ, ઇતિ સો અત્તનો કમ્મવિપાકં અનુભવન્તો વિરવિ. તુમ્હાકં એતસ્સ સદ્દસ્સ સવનપચ્ચયા અન્તરાયો નામ નત્થિ, તુમ્હે મા ભાયિત્થા''તિ રાજાનં સઞ્ઞાપેસિ. રાજા મહાજનં વિસ્સજ્જાપેત્વા સુવણ્ણભેરિં ચરાપેત્વા યઞ્ઞાવાટં વિદ્ધંસાપેસિ. બોધિસત્તો મહાજનસ્સ સોત્થિં કત્વા કતિપાહં વસિત્વા તત્થેવ ગન્ત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો બ્રહ્મલોકે ઉપ્પજ્જિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા પુરોહિતસ્સ જેટ્ઠન્તેવાસિકમાણવો સારિપુત્તો અહોસિ, તાપસો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

લોહકુમ્ભિજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૩૧૫] ૫. સબ્બમંસલાભજાતકવણ્ણના

ફરુસા વત તે વાચાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સારિપુત્તત્થેરેન પીતવિરેચનાનં દિન્નરસપિણ્ડપાતં આરબ્ભ કથેસિ. તદા કિર જેતવને એકચ્ચે ભિક્ખૂ સ્નેહવિરેચનં પિવિંસુ. તેસં રસપિણ્ડપાતેન અત્થો હોતિ, ગિલાનુપટ્ઠાકા ''રસભત્તં આહરિસ્સામા''તિ સાવત્થિં પવિસિત્વા ઓદનિકઘરવીથિયં પિણ્ડાય ચરિત્વાપિ રસભત્તં અલભિત્વા નિવત્તિંસુ. થેરો દિવાતરં પિણ્ડાય પવિસમાનો તે ભિક્ખૂ દિસ્વા ''કિં, આવુસો, અતિપગેવ નિવત્તથા''તિ પુચ્છિ. તે તમત્થં આરોચેસું. થેરો ''તેન હિ એથા''તિ તે ગહેત્વા તમેવ વીથિં અગમાસિ, મનુસ્સા પૂરેત્વા રસભત્તં અદંસુ. ગિલાનુપટ્ઠાકા રસભત્તં આહરિત્વા ગિલાનાનં અદંસુ, તે પરિભુઞ્જિંસુ . અથેકદિવસં ધમ્મસભાયં ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, થેરો કિર પીતવિરેચનાનં ઉપટ્ઠાકે રસભત્તં અલભિત્વા નિક્ખમન્તે ગહેત્વા ઓદનિકઘરવીથિયં ચરિત્વા બહું રસપિણ્ડપાતં પેસેસી''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનિ સારિપુત્તોવ મંસં લભિ, પુબ્બેપિ મુદુવાચા પિયવચના વત્તું છેકા પણ્ડિતા લભિંસૂ''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સેટ્ઠિપુત્તો અહોસિ. અથેકદિવસં એકો મિગલુદ્દકો બહું મંસં લભિત્વા યાનકં પૂરેત્વા ''વિક્કિણિસ્સામી''તિ નગરં આગચ્છતિ. તદા બારાણસિવાસિકા ચત્તારો સેટ્ઠિપુત્તા નગરા નિક્ખમિત્વા એકસ્મિં મગ્ગસભાગટ્ઠાને કિઞ્ચિ દિટ્ઠં સુતં સલ્લપન્તા નિસીદિંસુ. એતેસુ એકો સેટ્ઠિપુત્તો તં મંસયાનકં દિસ્વા ''એતં લુદ્દકં મંસખણ્ડં આહરાપેમી''તિ આહ. ''ગચ્છ આહરાપેહી''તિ. સો તં ઉપસઙ્કમિત્વા ''અરે,

લુદ્દક, દેહિ મે મંસખણ્ડ’’ન્તિ આહ. લુદ્દકો ‘‘મારિસ, પરં કિઞ્ચિ યાચન્તેન નામ પિયવચનેન ભવિતબ્બં, તયા કથિતવાચાય અનુચ્છવિકં મંસખણ્ડં લભિસ્સસી’’તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૫૭. ‘‘ફરુસા વત તે વાચા, મંસં યાચનકો અસિ;
કિલોમસદિસી વાચા, કિલોમં સમ્મ દમ્મિ તે’’તિ.

તત્થ **કિલોમસદિસી**તિ ફરુસતાય કિલોમસદિસી. **કિલોમં સમ્મ દમ્મિ તે**તિ હન્દ ગણ્હ, ઇદં તે વાચાય સદિસં કિલોમં દમ્મીતિ નિરસં નિમંસલોહિતં કિલોમકખણ્ડં ઉક્ખિપિત્વા અદાસિ.

અથ નં અપરો સેટ્ઠિપુત્તો ‘‘કિન્તિ વત્વા યાચસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અરે’’તિ વત્વાતિ. સો ‘‘અહમ્પિ નં યાચિસ્સામી’’તિ વત્વા ગન્ત્વા ‘‘જેટ્ઠભાતિક, મંસખણ્ડં મે દેહી’’તિ આહ. ઇતરો ‘‘તવ વચનસ્સ અનુચ્છવિકં મંસખણ્ડં લભિસ્સસી’’તિ વત્વા દુતિયં ગાથમાહ –

૫૮. ‘‘અઙ્ગમેતં મનુસ્સાનં, ભાતા લોકે પવુચ્ચતિ;
અઙ્ગસ્સ સદિસી વાચા, અઙ્ગં સમ્મ દદામિ તે’’તિ.

તસ્સત્થો – ઇમસ્મિં લોકે મનુસ્સાનં અઙ્ગસદિસત્તા અઙ્ગમેતં યદિદં ભાતા ભગિનીતિ, તસ્મા તવેસા અઙ્ગસદિસી વાચાતિ એતિસ્સા અનુચ્છવિકં અઙ્ગમેવ દદામિ તેતિ. એવઞ્ચ પન વત્વા અઙ્ગમંસં ઉક્ખિપિત્વા અદાસિ.

તમ્પિ અપરો સેટ્ઠિપુત્તો ‘‘કિન્તિ વત્વા યાચસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ભાતિકા’’તિ વત્વાતિ. સો ‘‘અહમ્પિ નં યાચિસ્સામી’’તિ વત્વા ગન્ત્વા ‘‘તાત, મંસખણ્ડં મે દેહી’’તિ આહ. લુદ્દકો તવ વચનાનૂરૂપં લચ્છસી’’તિ વત્વા તતિયં ગાથમાહ –

૫૯. ‘‘તાતાતિ પુત્તો વદમાનો, કમ્પેતિ હદયં પિતુ;
હદયસ્સ સદિસી વાચા, હદયં સમ્મ દમ્મિ તે’’તિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા હદયમંસેન સદ્ધિં મધુરમંસં ઉક્ખિપિત્વા અદાસિ.

તં ચતુત્થો સેટ્ઠિપુત્તો ‘‘કિન્તિ વત્વા યાચસી’’તિ પુચ્છિ. સો ‘‘તાતા’’તિ વત્વાતિ. સો ‘‘અહમ્પિ યાચિસ્સામી’’તિ વત્વા ગન્ત્વા ‘‘સહાય મંસખણ્ડં મે દેહી’’તિ આહ. લુદ્દકો ‘‘તવ વચનાનુરૂપં લચ્છસી’’તિ વત્વા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૬૦. ‘‘યસ્સ ગામે સખા નત્થિ, યથારઞ્ઞં તથેવ તં;
સબ્બસ્સ સદિસી વાચા, સબ્બં સમ્મ દદામિ તે’’તિ.

તસ્સત્થો – યસ્સ પુરિસસ્સ ગામે સુખદુક્ખેસુ સહ અયનતો સહાયસઙ્ખાતો **સખા** નત્થિ, તસ્સ તં ઠાનં યથા અમનુસ્સં **અરઞ્ઞં** તથેવ હોતિ, ઇતિ અયં તવ વાચા **સબ્બસ્સ સદિસી**, સબ્બેન અત્તનો સન્તકેન વિભવેન સદિસી, તસ્મા સબ્બમેવ ઇમં મમ સન્તકં મંસયાનકં દદામિ તેતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા ''એહિ, સમ્મ, સબ્બમેવ ઇદં મંસયાનકં તવ ગેહં આહરિસ્સામી''તિ આહ. સેટ્ઠિપુત્તો તેન યાનકં પાજાપેન્તો અત્તનો ઘરં ગન્ત્વા મંસં ઓતારાપેત્વા લુદ્દકસ્સ સક્કારસમ્માનં કત્વા પુત્તદારમ્પિસ્સ પક્કોસાપેત્વા લુદ્દકમ્મતો અપનેત્વા અત્તનો કુટુમ્બમજ્ઝે વસાપેન્તો તેન સદ્ધિં અભેજ્જસહાયો હુત્વા યાવજીવં સમગ્ગવાસં વસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા લુદ્દકો સારિપુત્તો અહોસિ, સબ્બમંસલાભી સેટ્ઠિપુત્તો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

સબ્બમંસલાભજાતકવણ્ણના પઞ્ચમા.

[૩૧૬] ૬. સસપણ્ડિતજાતકવણ્ણના

સત્ત મે રોહિતા મચ્છાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સબ્બપરિક્ખારદાનં આરબ્ભ કથેસિ. સાવત્થિયં કિર એકો કુટુમ્બિકો બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સબ્બપરિક્ખારદાનં સજ્જેત્વા ઘરદ્વારે મણ્ડપં કારેત્વા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા સુસજ્જિતમણ્ડપે પઞ્ઞત્તવરાસને નિસીદાપેત્વા નાનગ્ગરસં પણીતદાનં દત્વા પુન સ્વાતનાયાતિ સત્તાહં નિમન્તેત્વા સત્તમે દિવસે બુદ્ધપ્પમુખાનં પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં સબ્બપરિક્ખારે અદાસિ. સત્થા ભત્તકિચ્ચાવસાને અનુમોદનં કરોન્તો ''ઉપાસક, તયા પીતિસોમનસ્સં કાતું વટ્ટતિ, ઇદઞ્હિ દાનં નામ પોરાણકપણ્ડિતાનં વંસો, પોરાણકપણ્ડિતા હિ સમ્પત્તયાચકાનં જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા અત્તનો મંસમ્પિ અદંસૂ''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સસયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા અરઞ્ઞે વસિ. તસ્સ પન અરઞ્ઞસ્સ એકતો પબ્બતપાદો એકતો નદી એકતો પચ્ચન્તગામકો અહોસિ. અપરેપિસ્સ તયો સહાયા અહેસું મક્કટો ચ સિઙ્ગાલો ચ ઉદ્દો ચાતિ. તે ચત્તારોપિ પણ્ડિતા એકતોવ વસન્તા અત્તનો અત્તનો ગોચરટ્ઠાને ગોચરં ગહેત્વા સાયન્હસમયે એકતો સન્નિપતન્તિ. સસપણ્ડિતો ''દાનં દાતબ્બં, સીલં રક્ખિતબ્બં, ઉપોસથકમ્મં કાતબ્બ''ન્તિ તિણ્ણં જનાનં ઓવાદવસેન ધમ્મં દેસેતિ. તે તસ્સ ઓવાદં સમ્પટિચ્છિત્વા અત્તનો અત્તનો નિવાસગુમ્બં પવિસિત્વા વસન્તિ. એવં કાલે ગચ્છન્તે એકદિવસં બોધિસત્તો આકાસં ઓલોકેત્વા ચન્દં દિસ્વા ''સ્વે ઉપોસથદિવસો''તિ ઞત્વા ઇતરે તયો આહ ''સ્વે ઉપોસથો, તુમ્હેપિ તયો જના સીલં સમાદિયિત્વા ઉપોસથિકા હોથ, સીલે પતિટ્ઠાય દિન્નદાનં મહપ્ફલં હોતિ, તસ્મા યાચકે સમ્પત્તે તુમ્હેહિ ખાદિતબ્બાહારતો દાનં દત્વા ખાદેય્યાથા''તિ. તે ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા અત્તનો અત્તનો વસનટ્ઠાનેસુ વસિંસુ.

પુનદિવસે તેસુ ઉદ્દો પાતોવ ''ગોચરં પરિયેસિસ્સામી''તિ નિક્ખમિત્વા ગઙ્ગાતીરં ગતો. અથેકો બાલિસિકો સત્ત રોહિતમચ્છે ઉદ્ધરિત્વા વલ્લિયા આવુણિત્વા નેત્વા ગઙ્ગાતીરે વાલુકં વિયૂહિત્વા વાલિકાય પટિચ્છાદેત્વા પુન મચ્છે ગણ્હન્તો અધોગઙ્ગં ગચ્છિ. ઉદ્દો મચ્છગન્ધં ઘાયિત્વા વાલુકં વિયૂહિત્વા મચ્છે દિસ્વા નીહરિત્વા ''અત્થિ નુ ખો એતેસં સામિકો''તિ તિક્ખત્તું ઘોસેત્વા સામિકં અપસ્સન્તો વલ્લિકોટિં ડંસિત્વા નેત્વા અત્તનો વસનગુમ્બે ઠપેત્વા ''વેલાયમેવ ખાદિસ્સામી''તિ અત્તનો સીલં આવજ્જેન્તો નિપજ્જિ. સિઙ્ગાલોપિ વસનટ્ઠાનતો નિક્ખમિત્વા ગોચરં પરિયેસન્તો એકસ્સ ખેત્તગોપકસ્સ કુટિયં દ્વે મંસસૂલાનિ એકં ગોધં એકઞ્ચ દધિવારકં દિસ્વા ''અત્થિ નુ ખો એતેસં સામિકો''તિ તિક્ખત્તું ઘોસેત્વા સામિકં અદિસ્વા દધિવારકસ્સ ઉગ્ગહણરજ્જુકં ગીવાય પવેસેત્વા દ્વે મંસસૂલે ચ ગોધઞ્ચ મુખેન ડંસિત્વા નેત્વા અત્તનો વસનગુમ્બે ઠપેત્વા ''વેલાયમેવ ખાદિસ્સામી''તિ અત્તનો સીલં

આવજ્જેન્તો નિપજ્જિ. મક્કટોપિ વસનટ્ઠાનતો નિક્ખમિત્વા વનસણ્ડં પવિસિત્વા અમ્બપિણ્ડં આહરિત્વા અત્તનો વસનગુમ્બે ઠપેત્વા ''વેલાયમેવ ખાદિસ્સામી''તિ અત્તનો સીલં આવજ્જેન્તો નિપજ્જિ.

બોધિસત્તો પન ''વેલાયમેવ વસનટ્ઠાનતો નિક્ખમિત્વા દબ્બતિણાનિ ખાદિસ્સામી''તિ અત્તનો વસનગુમ્બેયેવ નિપન્નો ચિન્તેસિ ''મમ સન્તિકં આગતાનં યાચકાનં તિણાનિ દાતું ન સક્કા, તિલતણ્ડુલાદયોપિ મય્હં નત્થિ, સચે મે સન્તિકં યાચકો આગચ્છિસ્સતિ, અત્તનો સરીરમંસં દસ્સામી''તિ. તસ્સ સીલતેજેન સક્કસ્સ પણ્ડુકમ્બલસિલાસનં ઉણ્હાકારં દસ્સેસિ. સો આવજ્જમાનો ઇદં કારણં દિસ્વા ''સસરાજાનં વીમંસિસ્સામી''તિ પઠમં ઉદ્દસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા બ્રાહ્મણવેસેન અટ્ઠાસિ. ''બ્રાહ્મણ, કિમત્થં ઠિતોસી''તિ વુત્તે પણ્ડિત સચે કિઞ્ચિ આહારં લભેય્યં, ઉપોસથિકો હુત્વા વસેય્યન્તિ. સો ''સાધુ દસ્સામિ તે આહાર''ન્તિ તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૬૧. ''સત્ત મે રોહિતા મચ્છા, ઉદકા થલમુબ્ભતા;
ઇદં બ્રાહ્મણ મે અત્થિ, એતં ભુત્વા વને વસા''તિ.

તત્થ **થલમુબ્ભતા**તિ ઉદકતો થલે ઠપિતા, કેવટ્ટેન વા ઉદ્ધટા. **એતં ભુત્વા**તિ એતં મમ સન્તકં મચ્છાહારં પચિત્વા ભુઞ્જિત્વા સમણધમ્મં કરોન્તો રમણીયે રુક્ખમૂલે નિસિન્નો ઇમસ્મિં વને વસાતિ.

બ્રાહ્મણો ''પગેવ તાવ હોતુ, પચ્છા જાનિસ્સામી''તિ સિઙ્ગાલસ્સ સન્તિકં ગતો. તેનાપિ ''કિમત્થં ઠિતોસી''તિ વુત્તો તથેવાહ. સિઙ્ગાલો ''સાધુ દસ્સામી''તિ તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૬૨. ''દુસ્સ મે ખેત્તપાલસ્સ, રત્તિભત્તં અપાભતં;
મંસસૂલા ચ દ્વે ગોધા, એકઞ્ચ દધિવારકં;
ઇદં બ્રાહ્મણ મે અત્થિ, એતં ભુત્વા વને વસા''તિ.

તત્થ **દુસ્સ મે**તિ યો એસ મમ અવિદૂરે ખેત્તપાલો વસતિ, દુસ્સ અમુસ્સાતિ અત્થો. **અપાભત**ન્તિ આભતં આનીતં. **મંસસૂલા ચ દ્વે ગોધા**તિ અઙ્ગારપક્કાનિ દ્વે મંસસૂલાનિ ચ એકા ચ ગોધા. **દધિવારક**ન્તિ દધિવારકો. **ઇદ**ન્તિ ઇદં એત્તકં મમ અત્થિ, એતં સબ્બમ્પિ યથાભિરુચિતેન પાકેન પચિત્વા પરિભુઞ્જિત્વા ઉપોસથિકો હુત્વા રમણીયે રુક્ખમૂલે નિસીદિત્વા સમણધમ્મં કરોન્તો ઇમસ્મિં વનસણ્ડે વસાતિ અત્થો.

બ્રાહ્મણો ''પગેવ તાવ હોતુ, પચ્છા જાનિસ્સામી''તિ મક્કટસ્સ સન્તિકં ગતો. તેનાપિ ''કિમત્થં ઠિતોસી''તિ વુત્તો તથેવાહ. મક્કટો ''સાધુ દસ્સામી''તિ તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો તતિયં ગાથમાહ –

૬૩. ''અમ્બપક્કં દકં સીતં, સીતચ્છાયા મનોરમા;
ઇદં બ્રાહ્મણ મે અત્થિ, એતં ભુત્વા વને વસા''તિ.

તત્થ **અમ્બપક્ક**ન્તિ મધુરઅમ્બફલં. **દકં સીત**ન્તિ ગઙ્ગાય ઉદકં સીતલં. **એતં ભુત્વા વને વસા**તિ બ્રાહ્મણ એતં અમ્બપક્કં પરિભુઞ્જિત્વા સીતલં ઉદકં પિવિત્વા યથાભિરુચિતે રમણીયે રુક્ખમૂલે નિસિન્નો સમણધમ્મં કરોન્તો ઇમસ્મિં વનસણ્ડે વસાતિ.

બ્રાહ્મણો ''પગેવ તાવ હોતુ, પચ્છા જાનિસ્સામી''તિ સસપણ્ડિતસ્સ સન્તિકં ગતો. તેનાપિ ''કિમત્થં ઠિતોસી''તિ વુત્તો તથેવાહ. તં સુત્વા બોધિસત્તો સોમનસ્સપ્પત્તો ''બ્રાહ્મણ, સુટ્ઠુ તે કતં આહારત્થાય મમ સન્તિકં આગચ્છન્તેન, અજ્જાહં અદિન્નપુબ્બં દાનં દસ્સામિ . ત્વં પન સીલવા પાણાતિપાતં ન કરિસ્સસિ, ગચ્છ, બ્રાહ્મણ, નાનાદારૂનિ સઙ્કડ્ઢિત્વા અઙ્ગારે કત્વા મય્હં આરોચેહિ, અહં અત્તાનં પરિચ્ચજિત્વા અઙ્ગારમજ્ઝે પતિસ્સામિ . મમ સરીરે પક્કે ત્વં મંસં ખાદિત્વા સમણધમ્મં કરેય્યાસી''તિ તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૬૪. ''ન સસસ્સ તિલા અત્થિ, ન મુગ્ગા નપિ તણ્ડુલા;
ઇમિના અગ્ગિના પક્કં, મમં ભુત્વા વને વસા''તિ.

તત્થ **મમં ભુત્વા**તિ યં તં અહં અગ્ગિં કરોહીતિ વદામિ, ઇમિના અગ્ગિના પક્કં મં ભુઞ્જિત્વા ઇમસ્મિં વને વસ, એકસ્સ સસસ્સ સરીરં નામ એકસ્સ પુરિસસ્સ યાપનમત્તં હોતીતિ.

સક્કો તસ્સ વચનં સુત્વા અત્તનો આનુભાવેન એકં અઙ્ગારરાસિં માપેત્વા બોધિસત્તસ્સ આરોચેસિ. સો દબ્બતિણસયનતો ઉટ્ઠાય તત્થ ગન્ત્વા ''સચે મે લોમન્તરેસુ પાણકા અત્થિ, તે મા મરિંસૂ''તિ તિક્ખત્તું સરીરં વિધુનિત્વા સકલસરીરં દાનમુખે ઠપેત્વા લઙ્ઘિત્વા પદુમસરે રાજહંસો વિય પમુદિતચિત્તો અઙ્ગારરાસિમ્હિ પતિ. સો પન અગ્ગિ બોધિસત્તસ્સ સરીરે લોમકૂપમત્તમ્પિ ઉણ્હં કાતું નાસક્ખિ, હિમગબ્ભં પવિટ્ઠો વિય અહોસિ. અથ સક્કં આમન્તેત્વા ''બ્રાહ્મણ, તયા કતો અગ્ગિ અતિસીતલો, મમ સરીરે લોમકૂપમત્તમ્પિ ઉણ્હં કાતું ન સક્કોતિ, કિં નામેત''ન્તિ આહ. ''સસપણ્ડિત, નાહં બ્રાહ્મણો, સક્કોહમસ્મિ, તવ વીમંસનત્થાય આગતોમ્હી''તિ. ''સક્ક, ત્વં તાવ તિટ્ઠ, સકલોપિ ચે લોકસન્નિવાસો મં દાનેન વીમંસેય્ય, નેવ મે અદાતુકામતં પસ્સેય્યા''તિ બોધિસત્તો સીહનાદં નદિ. અથ નં સક્કો ''સસપણ્ડિત, તવ ગુણો સકલકપ્પં પાકટો હોતૂ''તિ પબ્બતં પીળેત્વા પબ્બતરસં આદાય ચન્દમણ્ડલે સસલક્ખણં લિખિત્વા બોધિસત્તં આનેત્વા તસ્મિં વનસણ્ડે તસ્મિંયેવ વનગુમ્બે તરુણદબ્બતિણપિટ્ઠે નિપજ્જાપેત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ ગતો. તેપિ ચત્તારો પણ્ડિતા સમગ્ગા સમ્મોદમાના સીલં પૂરેત્વા દાનં દત્વા ઉપોસથકમ્મં કત્વા યથાકમ્મં ગતા.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને સબ્બપરિક્ખારદાનદાયકો ગહપતિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ.

તદા ઉદ્દો આનન્દો અહોસિ, સિઙ્ગાલો મોગ્ગલ્લાનો, મક્કટો સારિપુત્તો, સક્કો અનુરુદ્ધો, સસપણ્ડિતો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

સસપણ્ડિતજાતકવણ્ણના છટ્ઠા.

[૩૧૭] ૭. મતરોદનજાતકવણ્ણના

મતં મતં એવ રોદથાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં સાવત્થિવાસિં કુટુમ્બિકં આરબ્ભ કથેસિ. તસ્સ કિર ભાતા કાલમકાસિ. સો તસ્સ કાલકિરિયાય સોકાભિભૂતો ન ન્હાયતિ ન ભુઞ્જતિ ન વિલિમ્પતિ, પાતોવ સુસાનં ગન્ત્વા સોકસમપ્પિતો રોદતિ. સત્થા પચ્ચૂસસમયે લોકં ઓલોકેન્તો તસ્સ સોતાપત્તિફલૂપનિસ્સયં દિસ્વા ''ઇમસ્સ અતીતકારણં આહરિત્વા સોકં વૂપસમેત્વા સોતાપત્તિફલં દાતું ઠપેત્વા મં અઞ્ઞો કોચિ સમત્થો નત્થિ, ઇમસ્સ મયા અવસ્સયેન ભવિતું વટ્ટતી''તિ પુનદિવસે પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો પચ્છાસમણં આદાય તસ્સ

ઘરદ્વારં ગન્ત્વા ‘‘સત્થા આગતો’’તિ સુત્વા આસનં પઞ્ઞપેત્વા ‘‘પવેસેથા’’તિ કુટુમ્બિકેન વુત્તો પવિસિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. કુટુમ્બિકોપિ આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. અથ નં સત્થા ‘‘કિં કુટુમ્બિક ચિન્તેસી’’તિ આહ. ‘‘આમ, ભન્તે, મમ ભાતુ મતકાલતો પટ્ઠાય ચિન્તેમી’’તિ. ‘‘આવુસો, સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા, ભિજ્જિતબ્બયુત્તકં ભિજ્જતિ, ન તત્થ ચિન્તેતબ્બં, પોરાણકપણ્ડિતાપિ ભાતરિ મતેપિ ‘ભિજ્જિતબ્બયુત્તકં ભિજ્જતી’તિ ન ચિન્તયિંસૂ’’તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો અસીતિકોટિવિભવે સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તિ, તસ્સ વયપ્પત્તસ્સ માતાપિતરો કાલમકંસુ. તેસુ કાલકતેસુ બોધિસત્તસ્સ ભાતા કુટુમ્બં વિચારેતિ, બોધિસત્તો તં નિસ્સાય જીવતિ. સો અપરભાગે તથારૂપેન બ્યાધિના કાલમકાસિ. ઞાતિમિત્તા સુહજ્જા સન્નિપતિત્વા બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તિ રોદન્તિ, એકોપિ સકભાવેન સણ્ઠાતું નાસક્ખિ, બોધિસત્તો પન નેવ કન્દતિ ન રોદતિ. મનુસ્સા ‘‘પસ્સથ ભો, ઇમસ્સ ભાતરિ મતે મુખસઙ્કોચનમત્તમ્પિ નત્થિ, અતિવિય થદ્ધહદયો, ‘દ્વેપિ કોટ્ઠાસે અહમેવ પરિભુઞ્જિસ્સામી’તિ ભાતુ મરણં ઇચ્છતિ મઞ્ઞે’’તિ બોધિસત્તં ગરહિંસુ. ઞાતકાપિ નં ‘‘ત્વં ભાતરિ મતે ન રોદસી’’તિ ગરહિંસુયેવ. સો તેસં કથં સુત્વા ‘‘તુમ્હે અત્તનો અન્ધબાલભાવેન અટ્ઠ લોકધમ્મે અજાનન્તા ‘મમ ભાતા મતો’તિ રોદથ, અહમ્પિ મરિસ્સામિ, તુમ્હેપિ મરિસ્સથ, અત્તાનમ્પિ ‘મયમ્પિ મરિસ્સામા’તિ કસ્મા ન રોદથ. સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા હુત્વા નિરુજ્ઝન્તિ, તેનેવ સભાવેન સણ્ઠાતું સમત્થો એકસઙ્ખારોપિ નત્થિ. તુમ્હે અન્ધબાલા અઞ્ઞાણતાય અટ્ઠ લોકધમ્મે અજાનિત્વા રોદથ, અહં કિમત્થં રોદિસ્સામી’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૬૫. ‘‘મતં મતં એવ રોદથ, ન હિ તં રોદથ યો મરિસ્સતિ;
સબ્બેપિ સરીરધારિનો, અનુપુબ્બેન જહન્તિ જીવિતં.

૬૬. ‘‘દેવમનુસ્સા ચતુપ્પદા, પક્ખિગણા ઉરગા ચ ભોગિનો;
સમ્હિ સરીરે અનિસ્સરા, રમમાનાવ જહન્તિ જીવિતં.

૬૭. ‘‘એવં ચલિતં અસણ્ઠિતં, સુખદુક્ખં મનુજેસ્વપેક્ખિય;
કન્દિતરુદિતં નિરત્થકં, કિં વો સોકગણાભિકીરરે.

૬૮. ‘‘ધુત્તા ચ સોણ્ડા અકતા, બાલા સૂરા અયોગિનો;
ધીરં મઞ્ઞન્તિ બાલોતિ, યે ધમ્મસ્સ અકોવિદા’’તિ.

તત્થ **મતં મતં એવા**તિ મતં મતંયેવ. **અનુપુબ્બેના**તિ અત્તનો અત્તનો મરણવારે સમ્પત્તે પટિપાટિયા જહન્તિ જીવિતં, ન એકતોવ સબ્બે મરન્તિ, યદિ એવં મરેય્યું, લોકપ્પવત્તિ ઉચ્છિજ્જેય્ય. **ભોગિનો**તિ મહન્તેન સરીરભોગેન સમન્નાગતા. **રમમાનાવા**તિ તત્થ તત્થ નિબ્બત્તા સબ્બેપિ એતે દેવાદયો સત્તા અત્તનો અત્તનો નિબ્બત્તટ્ઠાને અભિરમમાનાવ અનુક્કણ્ઠિતાવ જીવિતં જહન્તિ. **એવં ચલિત**ન્તિ એવં તીસુ ભવેસુ નિચ્ચલભાવસ્સ ચ સણ્ઠિતભાવસ્સ ચ અભાવા ચલિતં અસણ્ઠિતં. **કિં વો સોકગણાભિકીરરે**તિ કિંકારણા તુમ્હે સોકરાસી અભિકિરન્તિ અજ્ઝોત્થરન્તિ.

ધુત્તા ચ સોણ્ડા અકતાતિ ઇત્થિધુત્તા સુરાધુત્તા અક્ખધુત્તા ચ સુરાસોણ્ડાદયો સોણ્ડા ચ અકતબુદ્ધિનો અસિક્ખિતકા ચ. **બાલા**તિ બાલ્યેન સમન્નાગતા અવિદ્દસુનો. **સૂરા અયોગિનો**તિ અયોનિસોમનસિકારેન સૂરા,

યોગેસુ અયુત્તતાય અયોગિનો. ‘‘અયોધિનો’’તિપિ પાઠો, કિલેસમારેન સદ્ધિં યુજ્ઝિતું અસમત્થાતિ અત્થો. **ધીરં મઞ્ઞન્તિ બાલોતિ**, **યે ધમ્મસ્સ અકોવિદા**તિ યે એવરૂપા ધુત્તાદયો અટ્ઠવિધસ્સ લોકધમ્મસ્સ અકોવિદા, તે અપ્પમત્તકેપિ દુક્ખધમ્મે ઉપ્પન્ને અત્તના કન્દમાના રોદમાના અટ્ઠ લોકધમ્મે કથતો જાનિત્વા ઞાતિમરણાદીસુ અકન્દન્તં અરોદન્તં માદિસં ધીરં પણ્ડિતં ‘‘બાલો અયં ન રોદતી’’તિ મઞ્ઞન્તીતિ.

એવં બોધિસત્તો તેસં ધમ્મં દેસેત્વા સબ્બેપિ તે નિસ્સોકે અકાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને કુટુમ્બિકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા મહાજનસ્સ ધમ્મં દેસેત્વા નિસ્સોકભાવકરપણ્ડિતો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

મતરોદનજાતકવણ્ણના સત્તમા.

[૩૧૮] ૮. કણવેરજાતકવણ્ણના

યં તં વસન્ત સમયેતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પુરાણદુતિયિકાપલોભનં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ **ઇન્દ્રિયજાતકે** (જા॰ ૧.૮.૬૦ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ. સત્થા પન તં ભિક્ખું ‘‘પુબ્બે ત્વં ભિક્ખુ એતં નિસ્સાય અસિના સીસચ્છેદં પટિલભી’’તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો કાસિગામકે એકસ્સ ગહપતિકસ્સ ઘરે ચોરનક્ખત્તેન જાતો વયપ્પત્તો ચોરકમ્મં કત્વા જીવિકં કપ્પેન્તો લોકે પાકટો અહોસિ સૂરો નાગબલો, કોચિ નં ગણ્હિતું નાસક્ખિ. સો એકદિવસં એકસ્મિં સેટ્ઠિઘરે સન્ધિં છિન્દિત્વા બહું ધનં અવહરિ. નાગરા રાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘દેવ, એકો મહાચોરો નગરં વિલુમ્પતિ, તં ગણ્હાપેથા’’તિ વદિંસુ. રાજા તસ્સ ગહણત્થાય નગરગુત્તિકં આણાપેસિ. સો રત્તિભાગે તત્થ તત્થ વગ્ગબન્ધનેન મનુસ્સે ઠપેત્વા તં સહોડ્ઢં ગાહાપેત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા ‘‘સીસમસ્સ છિન્દા’’તિ નગરગુત્તિકઞ્ઞેવ આણાપેસિ. નગરગુત્તિકો તં પચ્છાબાહં ગાળ્હબન્ધનં બન્ધાપેત્વા ગીવાયસ્સ રત્તકણવીરમાલં લગ્ગેત્વા સીસે ઇટ્ઠકચુણ્ણં ઓકિરિત્વા ચતુક્કે ચતુક્કે કસાહિ તાળાપેન્તો ખરસ્સરેન પણવેન આઘાતનં નેતિ. ‘‘ઇમસ્મિં કિર નગરે વિલોપકારકો ચોરો ગહિતો’’તિ સકલનગરં સઙ્ખુભિ.

તદા ચ બારાણસિયં સહસ્સં ગણ્હન્તી સામા નામ ગણિકા હોતિ રાજવલ્લભા પઞ્ચસતવણ્ણદાસીપરિવારા. સા પાસાદતલે વાતપાનં વિવરિત્વા ઠિતા તં નીયમાનં પસ્સિ. સો પન અભિરૂપો પાસાદિકો અતિવિય સોભગ્ગપ્પત્તો દેવવણ્ણો સબ્બેસં મત્થકમત્થકેન પઞ્ઞાયતિ. સામા તં દિસ્વા પટિબદ્ધચિત્તા હુત્વા ‘‘કેન નુ ખો ઉપાયેનાહં ઇમં પુરિસં અત્તનો સામિકં કરેય્ય’’ન્તિ ચિન્તયન્તી ‘‘અત્થેકો ઉપાયો’’તિ અત્તનો અત્થચરિકાય એકિસ્સા હત્થે નગરગુત્તિકસ્સ સહસ્સં પેસેસિ ‘‘અયં ચોરો સામાય ભાતા, અઞ્ઞત્ર સામાય અઞ્ઞો એતસ્સ અવસ્સયો નત્થિ, તુમ્હે કિર ઇદં સહસ્સં ગહેત્વા એતં વિસ્સજ્જેથા’’તિ . સા ગન્ત્વા તથા અકાસિ. નગરગુત્તિકો ‘‘અયં ચોરો પાકટો, ન સક્કા એતં વિસ્સજ્જેતું, અઞ્ઞં પન મનુસ્સં લભિત્વા ઇમં પટિચ્છન્નયાનકે નિસીદાપેત્વા પેસેતું સક્કા’’તિ આહ. સા ગન્ત્વા તસ્સા આરોચેસિ.

તદા પનેકો સેટ્ઠિપુત્તો સામાય પટિબદ્ધચિત્તો દેવસિકં સહસ્સં દેતિ. સો તં દિવસમ્પિ સૂરિયત્થઙ્ગમનવેલાય સહસ્સં ગણ્હિત્વા તં ઘરં અગમાસિ. સામાપિ સહસ્સભણ્ડિકં ગહેત્વા ઊરૂસુ ઠપેત્વા પરોદન્તી નિસિન્ના હોતિ. ‘‘કિં એત’’ન્તિ ચ વુત્તા ‘‘સામિ, અયં ચોરો મમ ભાતા, ‘અહં નીચકમ્મં કરોમી’તિ મય્હં સન્તિકં ન એતિ,

નગરગુત્તિકસ્સ પહિતં ‘સહસ્સં લભમાનો વિસ્સજ્જેસ્સામિ ન’ન્તિ સાસનં પેસેસિ. ઇદાનિ ઇમં સહસ્સં આદાય નગરગુત્તિકસ્સ સન્તિકં ગચ્છન્તં ન લભામી’’તિ આહ. સો તસ્સા પટિબદ્ધચિત્તતાય ‘‘અહં ગમિસ્સામી’’તિ આહ. ‘‘તેન હિ તયા આભતમેવ ગહેત્વા ગચ્છાહી’’તિ. સો તં ગહેત્વા નગરગુત્તિકસ્સ ગેહં ગચ્છિ. સો તં સેટ્ઠિપુત્તં પટિચ્છન્નટ્ઠાને ઠપેત્વા ચોરં પટિચ્છન્નયાનકે નિસીદાપેત્વા સામાય પહિણિત્વા ‘‘અયં ચોરો રટ્ઠે પાકટો, તમન્ધકારં તાવ હોતુ, અથ નં મનુસ્સાનં પટિસલ્લીનવેલાય ઘાતાપેસ્સામી’’તિ અપદેસં કત્વા મુહુત્તં વીતિનામેત્વા મનુસ્સેસુ પટિસલ્લીનેસુ સેટ્ઠિપુત્તં મહન્તેનારક્ખેન આઘાતનં નેત્વા અસિના સીસં છિન્દિત્વા સરીરં સૂલે આરોપેત્વા નગરં પાવિસિ.

તતો પટ્ઠાય સામા અઞ્ઞેસં હત્થતો કિઞ્ચિ ન ગણ્હાતિ, તેનેવ સદ્ધિં અભિરમમાના વિચરતિ. સો ચિન્તેસિ ‘‘સચે અયં અઞ્ઞસ્મિં પટિબદ્ધચિત્તા ભવિસ્સતિ, મમ્પિ મારાપેત્વા તેન સદ્ધિં અભિરમિસ્સતિ, અચ્ચન્તં મિત્તદુબ્ભિની એસા, મયા ઇધ અવસિત્વા ખિપ્પં પલાયિતું વટ્ટતિ, ગચ્છન્તો ચ પન તુચ્છહત્થો અગન્ત્વા એતિસ્સા આભરણભણ્ડં ગહેત્વા ગચ્છિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા એકસ્મિં દિવસે તં આહ – ‘‘ભદ્દે, મયં પઞ્જરે પક્ખિત્તકુક્કુટા વિય નિચ્ચં ઘરેયેવ હોમ, એકદિવસં ઉય્યાનકીળં કરિસ્સામા’’તિ. સા ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા ખાદનીયભોજનીયાદિં સબ્બં પટિયાદેત્વા સબ્બાભરણપટિમણ્ડિતા તેન સદ્ધિં પટિચ્છન્નયાને નિસીદિત્વા ઉય્યાનં અગમાસિ. સો તત્થ તાય સદ્ધિં કીળન્તો ‘‘ઇદાનિ મય્હં પલાયિતું વટ્ટતી’’તિ તાય સદ્ધિં કિલેસરતિયા રમિતુકામો વિય એકં કણવીરગચ્છન્તરં પવિસિત્વા તં આલિઙ્ગન્તો વિય નિપ્પીળેત્વા વિસઞ્ઞં કત્વા પાતેત્વા સબ્બાભરણાનિ ઓમુઞ્ચિત્વા તસ્સાયેવ ઉત્તરાસઙ્ગેન બન્ધિત્વા ભણ્ડિકં ખન્ધે ઠપેત્વા ઉય્યાનવતિં લઙ્ઘિત્વા પક્કામિ.

સાપિ પટિલદ્ધસઞ્ઞા ઉટ્ઠાય પરિચારિકાનં સન્તિકં આગન્ત્વા ‘‘અય્યપુત્તો કહ’’ન્તિ પુચ્છિ. ‘‘ન જાનામ, અય્યે’’તિ. ‘‘મં મતાતિ સઞ્ઞાય ભાયિત્વા પલાતો ભવિસ્સતી’’તિ અનત્તમના હુત્વા તતોયેવ ગેહં ગન્ત્વા ‘‘મમ પિયસામિકસ્સ અદિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાયેવ અલઙ્કતસયને ન સયિસ્સામી’’તિ ભૂમિયં નિપજ્જિ. તતો પટ્ઠાય મનાપં સાટકં ન નિવાસેતિ, દ્વે ભત્તાનિ ન ભુઞ્જતિ, ગન્ધમાલાદીનિ ન પટિસેવતિ, ‘‘યેન કેનચિ ઉપાયેન અય્યપુત્તં પરિયેસિત્વા પક્કોસાપેસ્સામી’’તિ નટે પક્કોસાપેત્વા સહસ્સં અદાસિ. ‘‘કિં કરોમ, અય્યે’’તિ વુત્તે ‘‘તુમ્હાકં અગમનટ્ઠાનં નામ નત્થિ, તુમ્હે ગામનિગમરાજધાનિયો ચરન્તા સમજ્જં કત્વા સમજ્જમણ્ડલે પઠમમેવ ઇમં ગીતં ગાયેય્યાથા’’તિ નટે સિક્ખાપેન્તી પઠમં ગાથં વત્વા ‘‘તુમ્હેહિ ઇમસ્મિં ગીતકે ગીતે સચે અય્યપુત્તો તસ્મિં પરિસન્તરે ભવિસ્સતિ, તુમ્હેહિ સદ્ધિં કથેસ્સતિ, અથસ્સ મમ અરોગભાવં કથેત્વા તં આદાય આગચ્છેય્યાથ, નો ચે આગચ્છતિ, સાસનં પેસેય્યાથા’’તિ પરિબ્બયં દત્વા નટે ઉય્યોજેસિ. તે બારાણસિતો નિક્ખમિત્વા તત્થ તત્થ સમજ્જં કરોન્તા એકં પચ્ચન્તગામકં અગમિંસુ. સોપિ ચોરો પલાયિત્વા તત્થ વસતિ. તે તત્થ સમજ્જં કરોન્તા પઠમમેવ ઇમં ગીતકં ગાયિંસુ –

૬૯. ‘‘યં તં વસન્તસમયે, કણવેરેસુ ભાણુસુ;
સામં બાહાય પીળેસિ, સા તં આરોગ્યમબ્રવી’’તિ.

તત્થ **કણવેરેસૂ**તિ કરવીરેસુ. **ભાણુસૂ**તિ રત્તવણ્ણાનં પુપ્ફાનં પભાય સમ્પન્નેસુ. **સામ**ન્તિ એવંનામિકં. **પીળેસી**તિ કિલેસરતિયા રમિતુકામો વિય આલિઙ્ગન્તો પીળેસિ. **સા ત**ન્તિ સા સામા અરોગા, ત્વં પન ‘‘સા મતા’’તિ સઞ્ઞાય ભીતો પલાયસિ, સા અત્તનો આરોગ્યં **અબ્રવિ** કથેસિ, આરોચેસીતિ અત્થો.

ચોરો તં સુત્વા નટં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘ત્વં ‘સામા જીવતી’તિ વદસિ, અહં પન ન સદ્દહામી’’તિ તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૭૦. ‘‘અમ્ભો ન કિર સદ્ધેય્યં, યં વાતો પબ્બતં વહે;
પબ્બતઞ્ચે વહે વાતો, સબ્બમ્પિ પથવિં વહે;
યત્થ સામા કાલકતા, સા મં આરોગ્યમબ્રવી’’તિ.

તસ્સત્થો – અમ્ભો નટ, ઇદં કિર ન સદ્દહેય્યં ન સદ્દહિતબ્બં. યં વાતો તિણપણ્ણાનિ વિય પબ્બતં વહેય્ય, સચેપિ સો પબ્બતં વહેય્ય, સબ્બમ્પિ પથવિં વહેય્ય, યથા ચેતં અસદ્દહેય્યં, તથા ઇદન્તિ. **યત્થ સામા કાલકતા**તિ યા નામ સામા કાલકતા, **સા મં આરોગ્યં અબ્રવી**તિ કિંકારણા સદ્દહેય્યં. મતા નામ ન કસ્સચિ સાસનં પેસેન્તીતિ.

તસ્સ વચનં સુત્વા નટો તતિયં ગાથમાહ –

૭૧. ‘‘ન ચેવ સા કાલકતા, ન ચ સા અઞ્ઞમિચ્છતિ;
એકભત્તિકિની સામા, તમેવ અભિકઙ્ખતી’’તિ.

તત્થ **તમેવ અભિકઙ્ખતી**તિ અઞ્ઞં પુરિસં ન ઇચ્છતિ, તઞ્ઞેવ કઙ્ખતિ ઇચ્છતિ પત્થેતીતિ.

તં સુત્વા ચોરો ‘‘સા જીવતુ વા મા વા, ન તાય મય્હં અત્થો’’તિ વત્વા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૭૨. ‘‘અસન્થુતં મં ચિરસન્થુતેન, નિમીનિ સામા અધુવં ધુવેન;
મયાપિ સામા નિમિનેય્ય અઞ્ઞં, ઇતો અહં દૂરતરં ગમિસ્સ’’ન્તિ.

તત્થ **અસન્થુતન્તિ** અકતસંસગ્ગં. **ચિરસન્થુતેના**તિ ચિરકતસંસગ્ગેન. **નિમીની**તિ પરિવત્તેસિ. **અધુવં ધુવેના**તિ મં અધુવં તેન ધુવસામિકેન પરિવત્તેતું નગરગુત્તિકસ્સ સહસ્સં દત્વા મં ગણ્હીતિ અત્થો. **મયાપિ સામા નિમિનેય્ય અઞ્ઞન્તિ** સામા મયાપિ અઞ્ઞં સામિકં પરિવત્તેત્વા ગણ્હેય્ય. **ઇતો અહં દૂરતરં ગમિસ્સન્તિ** યત્થ ન સક્કા તસ્સા સાસનં વા પવત્તિં વા સોતું, તાદિસં દૂરતરં ઠાનં ગમિસ્સં, તસ્મા મમ ઇતો અઞ્ઞત્થ ગતભાવં તસ્સા આરોચેથાતિ વત્વા તેસં પસ્સન્તાનઞ્ઞેવ ગાળ્હતરં નિવાસેત્વા વેગેન પલાયિ.

નટા ગન્ત્વા તેન કતકિરિયં તસ્સા કથયિંસુ. સા વિપ્પટિસારિની હુત્વા અત્તનો પકતિયા એવ વીતિનામેસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ.

તદા સેટ્ઠિપુત્તો અયં ભિક્ખુ અહોસિ, સામા પુરાણદુતિયિકા, ચોરો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

કણવેરજાતકવણ્ણના અટ્ઠમા.

[૩૧૯] ૯. તિત્તિરજાતકવણ્ણના

સુસુખં વત જીવામીતિ ઇદં સત્થા કોસમ્બિયં નિસ્સાય બદરિકારામે વિહરન્તો રાહુલત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ હેટ્ઠા **તિપલ્લત્થજાતકે** (જા॰ ૧.૧.૧૬) વિત્થારિતમેવ. ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, રાહુલો સિક્ખાકામો કુક્કુચ્ચકો ઓવાદક્ખમો''તિ. તસ્સાયસ્મતો ગુણકથાય સમુટ્ઠાપિતાય સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ રાહુલો સિક્ખાકામો કુક્કુચ્ચકો ઓવાદક્ખમોયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલં ગન્ત્વા સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા નિક્ખમ્મ હિમવન્તપદેસે ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેત્વા ઝાનકીળં કીળન્તો રમણીયે વનસણ્ડે વસિત્વા લોણમ્બિલસેવનત્થાય અઞ્ઞતરં પચ્ચન્તગામકં અગમાસિ. તત્થ નં મનુસ્સા દિસ્વા પસન્નચિત્તા અઞ્ઞતરસ્મિં અરઞ્ઞે પણ્ણસાલં કારેત્વા પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠહન્તા વાસાપેસું. તદા તસ્મિં ગામકે એકો સાકુણિકો એકં દીપકતિત્તિરં ગહેત્વા સુટ્ઠુ સિક્ખાપેત્વા પઞ્જરે પક્ખિપિત્વા પટિજગ્ગતિ. સો તં અરઞ્ઞં નેત્વા તસ્સ સદ્દેન આગતાગતે તિત્તિરે ગહેત્વા વિક્કિણિત્વા જીવિકં કપ્પેસિ. તિત્તિરો ''મં એકં નિસ્સાય બહૂ મમ ઞાતકા નસ્સન્તિ, મય્હમેતં પાપ''ન્તિ નિસ્સદ્દો અહોસિ. સો તસ્સ નિસ્સદ્દભાવં ઞત્વા વેળુપેસિકાય નં સીસે પહરતિ. તિત્તિરો દુક્ખાતુરતાય સદ્દં કરોતિ. એવં સો સાકુણિકો તં નિસ્સાય તિત્તિરે ગહેત્વા જીવિકં કપ્પેસિ.

અથ સો તિત્તિરો ચિન્તેસિ ''ઇમે મરન્તૂતિ મય્હં ચેતના નત્થિ, પટિચ્ચકમ્મં પન મં ફુસતિ, મયિ સદ્દં અકરોન્તે એતે નાગચ્છન્તિ, કરોન્તેયેવ આગચ્છન્તિ, આગતાગતે અયં ગહેત્વા જીવિતક્ખયં પાપેતિ, અત્થિ નુ ખો એત્થ મય્હં પાપં, નત્થી''તિ. સો તતો પટ્ઠાય ''કો નુ ખો મે ઇમં કઙ્ખં છિન્દેય્યા''તિ તથારૂપં પણ્ડિતં ઉપધારેન્તો ચરતિ. અથેકદિવસં સો સાકુણિકો બહૂ તિત્તિરે ગહેત્વા પચ્છિં પૂરેત્વા ''પાનીયં પિવિસ્સામી''તિ બોધિસત્તસ્સ અસ્સમં ગન્ત્વા તં પઞ્જરં બોધિસત્તસ્સ સન્તિકે ઠપેત્વા પાનીયં પિવિત્વા વાલુકાતલે નિપન્નો નિદ્દં ઓક્કમિ. તિત્તિરો તસ્સ નિદ્દોક્કન્તભાવં ઞત્વા ''મમ કઙ્ખં ઇમં તાપસં પુચ્છિસ્સામિ, જાનન્તો મે કથેસ્સતી''તિ પઞ્જરે નિસિન્નોયેવ તં પુચ્છન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૭૩. ''સુસુખં વત જીવામિ, લભામિ ચેવ ભુઞ્જિતું;
પરિપન્થે ચ તિટ્ઠામિ, કા નુ ભન્તે ગતી મમા''તિ.

તત્થ **સુસુખં વત જીવામી**તિ અહં, ભન્તે, ઇમં સાકુણિકં નિસ્સાય સુટ્ઠુ સુખં જીવામિ. **લભામી**તિ યથારુચિતં ખાદનીયં ભોજનીયં ભુઞ્જિતુમ્પિ લભામિ. **પરિપન્થે ચ તિટ્ઠામી**તિ અપિચ ખો યત્થ મમ ઞાતકા મમ સદ્દેન આગતાગતા વિનસ્સન્તિ, તસ્મિં પરિપન્થે તિટ્ઠામિ. **કા નુ, ભન્તે, ગતી મમા**તિ કા નુ ખો, ભન્તે, મમ ગતિ, કા નિપ્ફત્તિ ભવિસ્સતીતિ પુચ્છિ.

તસ્સ પઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તો બોધિસત્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૭૪. ''મનો ચે તે નપ્પણમતિ, પક્ખિ પાપસ્સ કમ્મુનો;
અબ્યાવટસ્સ ભદ્રસ્સ, ન પાપમુપલિમ્પતી''તિ.

તત્થ **પાપસ્સ કમ્મુનો**તિ યદિ તવ મનો પાપકમ્મસ્સત્થાય ન પણમતિ, પાપકરણે તન્નિન્નો તપ્પોણો તપ્પબ્ભારો ન હોતિ. **અબ્યાવટસ્સા**તિ એવં સન્તે પાપકમ્મકરણત્થાય અબ્યાવટસ્સ ઉસ્સુક્કં અનાપન્નસ્સ તવ ભદ્રસ્સ સુદ્ધસ્સેવ સતો પાપં ન ઉપલિમ્પતિ ન અલ્લીયતીતિ.

તં સુત્વા તિત્તિરો તતિયં ગાથમાહ –

૭૫. ‘‘ઞાતકો નો નિસિન્નોતિ, બહુ આગચ્છતે જનો;
પટિચ્ચકમ્મં ફુસતિ, તસ્મિં મે સઙ્કતે મનો’’તિ.

તસ્સત્થો – ભન્તે, સચાહં સદ્દં ન કરેય્યં, અયં તિત્તિરજનો ન આગચ્છેય્ય, મયિ પન સદ્દં કરોન્તે ‘‘ઞાતકો નો નિસિન્નો’’તિ અયં બહુ જનો આગચ્છતિ , તં આગતાગતં લુદ્દો ગહેત્વા જીવિતક્ખયં પાપેન્તો મં પટિચ્ચ નિસ્સાય એતં પાણાતિપાતકમ્મં ફુસતિ પટિલભતિ વિન્દતિ , તસ્મિં મં પટિચ્ચ કતે પાપે મમ નુ ખો એતં પાપન્તિ એવં મે મનો સઙ્કતે પરિસઙ્કતિ કુક્કુચ્ચં આપજ્જતીતિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૭૬. ‘‘ન પટિચ્ચકમ્મં ફુસતિ, મનો ચે નપ્પદુસ્સતિ;
અપ્પોસ્સુક્કસ્સ ભદ્રસ્સ, ન પાપમુપલિમ્પતી’’તિ.

તસ્સત્થો – યદિ તવ પાપકિરિયાય મનો ન પદુસ્સતિ, તન્નિન્નો તપ્પોનો તપ્પબ્ભારો ન હોતિ, એવં સન્તે લુદ્દેન આયસ્મન્તં પટિચ્ચ કતમ્પિ પાપકમ્મં તં ન ફુસતિ ન અલ્લીયતિ, પાપકિરિયાય હિ અપ્પોસ્સુક્કસ્સ નિરાલયસ્સ ભદ્રસ્સ પરિસુદ્ધસ્સેવ સતો તવ પાણાતિપાતચેતનાય અભાવા તં પાપં ન ઉપલિમ્પતિ, તવ ચિત્તં ન અલ્લીયતીતિ.

એવં મહાસત્તો તિત્તિરં સઞ્ઞાપેસિ, સોપિ તં નિસ્સાય નિક્કુક્કુચ્ચો અહોસિ. લુદ્દો પબુદ્ધો બોધિસત્તં વન્દિત્વા પઞ્જરં આદાય પક્કામિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા તિત્તિરો રાહુલો અહોસિ, તાપસો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

તિત્તિરજાતકવણ્ણના નવમા.

[૩૨૦] ૧૦. સુચ્ચજજાતકવણ્ણના

સુચ્ચજં વત નચ્ચજીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં કુટુમ્બિકં આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર ‘‘ગામકે ઉદ્ધારં સાધેસ્સામી’’તિ ભરિયાય સદ્ધિં તત્થ ગન્ત્વા સાધેત્વા ધનં આહરિત્વા ‘‘પચ્છા નેસ્સામી’’તિ એકસ્મિં કુલે ઠપેત્વા પુન સાવત્થિં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે એકં પબ્બતં અદ્દસ. અથ નં ભરિયા આહ ‘‘સચે, સામિ, અયં પબ્બતો સુવણ્ણમયો ભવેય્ય, દદેય્યાસિ પન મે કિઞ્ચી’’તિ. ‘‘કાસિ ત્વં, ન કિઞ્ચિ દસ્સામી’’તિ. સા ‘‘યાવ થદ્ધહદયો વતાયં, પબ્બતે સુવણ્ણમયે જાતેપિ મય્હં કિઞ્ચિ ન દસ્સતી’’તિ અનત્તમના અહોસિ. તે જેતવનસમીપં આગન્ત્વા ‘‘પાનીયં પિવિસ્સામા’’તિ વિહારં પવિસિત્વા પાનીયં પિવિંસુ. સત્થાપિ પચ્ચૂસકાલેયેવ તેસં સોતાપત્તિફલસ્સ ઉપનિસ્સયં

દિસ્વા આગમનં ઓલોકયમાનો ગન્ધકુટિપરિવેણે નિસીદિ છબ્બણ્ણરસ્મિયો વિસ્સજ્જેન્તો. તેપિ પાનીયં પિવિત્વા આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા નિસીદિંસુ. સત્થા તેહિ સદ્ધિં પટિસન્થારં કત્વા ''કહં ગતાત્થા''તિ પુચ્છિ. ''અમ્હાકં ગામકે ઉદ્ધારં સાધનત્થાય, ભન્તે''તિ. ''કિં, ઉપાસિકે તવ સામિકો તુય્હં હિતં પટિકઙ્ખતિ, ઉપકારં તે કરોતી''તિ. ભન્તે, અહં ઇમસ્મિં સસિનેહા, અયં પન મયિ નિસ્સિનેહો, અજ્જ મયા પબ્બતં દિસ્વા ''સચાયં પબ્બતો સુવણ્ણમયો અસ્સ, કિઞ્ચિ મે દદેય્યાસી''તિ વુત્તો ''કાસિ ત્વં, ન કિઞ્ચિ દસ્સામી''તિ આહ, એવં થદ્ધહદયો અયન્તિ. ''ઉપાસિકે, એવં નામેસ વદતિ, યદા પન તવ ગુણં સરતિ, તદા સબ્બિસ્સરિયં તે દેતી''તિ વત્વા ''કથેથ, ભન્તે''તિ તેહિ યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ સબ્બકિચ્ચકારકો અમચ્ચો અહોસિ. અથેકદિવસં રાજા પુત્તં ઉપરાજાનં ઉપટ્ઠાનં આગચ્છન્તં દિસ્વા ''અયં મમ અન્તેપુરે દુબ્ભેય્યા''તિ તં પક્કોસાપેત્વા ''તાત, યાવાહં જીવામિ, તાવ નગરે વસિતું ન લચ્છસિ, અઞ્ઞત્થ વસિત્વા મમચ્ચયેન રજ્જં કારેહી''તિ આહ. સો ''સાધૂ''તિ પિતરં વન્દિત્વા જેટ્ઠભરિયાય સદ્ધિં નગરા નિક્ખમિત્વા પચ્ચન્તં ગન્ત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા પણ્ણસાલં માપેત્વા વનમૂલફલાફલેહિ યાપેન્તો વસિ. અપરભાગે રાજા કાલમકાસિ. ઉપરાજા નક્ખત્તં ઓલોકેન્તો તસ્સ કાલકતભાવં ઞત્વા બારાણસિં આગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે એકં પબ્બતં અદ્દસ. અથ નં ભરિયા આહ ''સચે, દેવ, અયં પબ્બતો સુવણ્ણમયો અસ્સ, દદેય્યાસિ મે કિઞ્ચી''તિ. ''કાસિ ત્વં, ન કિઞ્ચિ દસ્સામી''તિ. સા ''અહં ઇમસ્મિં સિનેહં છિન્દિતું અસક્કોન્તી અરઞ્ઞં પાવિસિં, અયઞ્ચ એવં વદતિ, અતિવિય થદ્ધહદયો , રાજા હુત્વાપિ એસ મય્હં કિં કલ્યાણં કરિસ્સતી''તિ અનત્તમના અહોસિ. સો આગન્ત્વા રજ્જે પતિટ્ઠિતો તં અગ્ગમહેસિટ્ઠાને ઠપેસિ , ઇદં યસમત્તકમેવ અદાસિ. ઉત્તરિ પન સક્કારસમ્માનો નત્થિ, તસ્સા અત્થિભાવમ્પિ ન જાનાતિ.

બોધિસત્તો ''અયં દેવી ઇમસ્સ રઞ્ઞો ઉપકારિકા દુક્ખં અગણેત્વા અરઞ્ઞવાસં વસિ. અયં પનેતં અગણેત્વા અઞ્ઞાહિ સદ્ધિં અભિરમન્તો વિચરતિ, યથા એસા સબ્બિસ્સરિયં લભતિ, તથા કરિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા એકદિવસં તં ઉપસઙ્કમિત્વા ''મહાદેવિ મયં તુમ્હાકં સન્તિકા પિણ્ડપાતમત્તમ્પિ ન લભામ, કસ્મા અમ્હેસુ પમજ્જિત્થ, અતિવિય થદ્ધહદયા અત્થા''તિ આહ. ''તાત, સચાહં અત્તના લભેય્યં, તુય્હમ્પિ દદેય્યં, અલભમાના પન કિં દસ્સામિ, રાજાપિ મય્હં ઇદાનિ કિં નામ દસ્સતિ, સો અન્તરામગ્ગે 'ઇમસ્મિં પબ્બતે સુવણ્ણમયે જાતે મય્હં કિઞ્ચિ દસ્સસી'તિ વુત્તો 'કાસિ ત્વં, ન કિઞ્ચિ દસ્સામી'તિ આહ, સુપરિચ્ચજમ્પિ ન પરિચ્ચજી''તિ. ''કિં પન રઞ્ઞો સન્તિકે ઇમં કથં કથેતું સક્ખિસ્સથા''તિ? ''સક્ખિસ્સામિ, તાતા''તિ. ''તેન હિ અહં રઞ્ઞો સન્તિકે ઠિતો પુચ્છિસ્સામિ, તુમ્હે કથેય્યાથા''તિ. ''સાધુ, તાતા''તિ. બોધિસત્તો દેવિયા રઞ્ઞો ઉપટ્ઠાનં આગન્ત્વા ઠિતકાલે આહ ''નનુ, અય્યે, મયં તુમ્હાકં સન્તિકા કિઞ્ચિ ન લભામા''તિ? ''તાત, અહં લભમાના તુય્હં દદેય્યં, અહમેવ કિઞ્ચિ ન લભામિ, અલભમાના તુય્હં કિં દસ્સામિ, રાજાપિ ઇદાનિ મય્હં કિં નામ દસ્સતિ, સો અરઞ્ઞતો આગમનકાલે એકં પબ્બતં દિસ્વા 'સચાયં પબ્બતો સુવણ્ણમયો અસ્સ, કિઞ્ચિ મે દદેય્યાસી'તિ વુત્તો 'કાસિ ત્વં, ન કિઞ્ચિ દસ્સામી'તિ વદતિ, સુપરિચ્ચજમ્પિ ન પરિચ્ચજી''તિ એતમત્થં દીપેન્તી પઠમં ગાથમાહ –

૭૭. ''સુચ્ચજં વત નચ્ચજિ, વાચાય અદદં ગિરિં;
કિઞ્હિ તસ્સચજન્તસ્સ, વાચાય અદદ પબ્બત''ન્તિ.

તત્થ **સુચ્ચજં વતા**તિ સુખેન ચજિતું સક્કુણેય્યમ્પિ ન ચજિ. **અદદ**ન્તિ વચનમત્તેનાપિ પબ્બતં અદદમાનો. **કિઞ્હિ તસ્સચજન્તસ્સા**તિ તસ્સ નામેતસ્સ મયા યાચિતસ્સ ન ચજન્તસ્સ કિઞ્હિ ચજેય્ય. **વાચાય અદદ**

પબ્બતન્તિ સચાયં મયા યાચિતો મમ વચનેન સુવણ્ણમયમ્પિ હોન્તં તં પબ્બતં વાચાય અદદ, વચનમત્તેન અદસ્સાતિ અત્થો.

તં સુત્વા રાજા દુતિયં ગાથમાહ –

૭૮. ‘‘યઞ્હિ કયિરા તઞ્હિ વદે, યં ન કયિરા ન તં વદે;
અકરોન્તં ભાસમાનં, પરિજાનન્તિ પણ્ડિતા’’તિ.

તસ્સત્થો – યદેવ હિ પણ્ડિતો પુરિસો કાયેન કરેય્ય, તં વાચાય વદેય્ય. યં ન કયિરા, ન તં વદેય્ય, દાતુકામોવ દમ્મીતિ વદેય્ય, ન અદાતુકામોતિ અધિપ્પાયો. કિંકારણા? યો હિ ‘‘દસ્સામી’’તિ વત્વાપિ પચ્છા ન દદાતિ, તં અકરોન્તં કેવલં મુસા ભાસમાનં પરિજાનન્તિ પણ્ડિતા. અયં ‘‘દસ્સામી’’તિ વચનમત્તમેવ ભાસતિ, ન પન દેતિ, યઞ્હિ ખો પન અદિન્નમ્પિ વચનમત્તેનેવ દિન્નં હોતિ, તં પુરેતરમેવ લદ્ધં નામ ભવિસ્સતીતિ એવં તસ્સ મુસાવાદિભાવં પરિજાનન્તિ પણ્ડિતા, બાલા પન વચનમત્તેનેવ તુસ્સન્તીતિ.

તં સુત્વા દેવી રઞ્ઞો અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા તતિયં ગાથમાહ –

૭૯. ‘‘રાજપુત્ત નમો ત્યત્થુ, સચ્ચે ધમ્મે ઠિતો ચસિ;
યસ્સ તે બ્યસનં પત્તો, સચ્ચસ્મિં રમતે મનો’’તિ.

તત્થ **સચ્ચે ધમ્મે**તિ વચીસચ્ચે ચ સભાવધમ્મે ચ. **બ્યસનં પત્તો**તિ યસ્સ તવ રટ્ઠા પબ્બાજનીયસઙ્ખાતં બ્યસનં પત્તોપિ મનો સચ્ચસ્મિંયેવ રમતિ.

એવં રઞ્ઞો ગુણકથં કથયમાનાય દેવિયા તં સુત્વા બોધિસત્તો તસ્સા ગુણકથં કથેન્તો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૮૦. ‘‘યા દલિદ્દી દલિદ્દસ્સ, અડ્ઢા અડ્ઢસ્સ કિત્તિમ;
સા હિસ્સ પરમા ભરિયા, સહિરઞ્ઞસ્સ ઇત્થિયો’’તિ.

તત્થ **કિત્તિમા**તિ કિત્તિસમ્પન્નાતિ અત્થો. **સા હિસ્સ પરમા**તિ યા દલિદ્દસ્સ સામિકસ્સ દલિદ્દકાલે સયમ્પિ દલિદ્દી હુત્વા તં ન પરિચ્ચજતિ. **અડ્ઢસ્સા**તિ અડ્ઢકાલે અડ્ઢા હુત્વા સામિકમેવ અનુવત્તતિ, સમાનસુખદુક્ખાવ હોતિ, સા હિ તસ્સ પરમા ઉત્તમા ભરિયા નામ. **સહિરઞ્ઞસ્સ** પન ઇસ્સરિયે ઠિતસ્સ ઇત્થિયો નામ હોન્તિયેવ, અનચ્છરિયમેવ એતન્તિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા બોધિસત્તો ‘‘અયં, મહારાજ, તુમ્હાકં દુક્ખિતકાલે અરઞ્ઞે સમાનદુક્ખા હુત્વા વસિ, ઇમિસ્સા સમ્માનં કાતું વટ્ટતી’’તિ દેવિયા ગુણં કથેસિ. રાજા તસ્સ વચનેન દેવિયા ગુણં સરિત્વા ‘‘પણ્ડિત, તવ કથાયાહં દેવિયા ગુણં અનુસ્સરિ’’ન્તિ વત્વા તસ્સા સબ્બિસ્સરિયમદાસિ. ‘‘તયાહં દેવિયા ગુણં સરાપિતો’’તિ બોધિસત્તસ્સપિ મહન્તં સક્કારં અકાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉભો જયમ્પતિકા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ.

તદા બારાણસિરાજા અયં કુટુમ્બિકો અહોસિ, દેવી અયં ઉપાસિકા, પણ્ડિતામચ્ચો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

સુચ્ચજજાતકવણ્ણના દસમા.

પુચિમન્દવગ્ગો દુતિયો.

૩. કુટિદૂસકવગ્ગો

[૩૨૧] ૧. કુટિદૂસકજાતકવણ્ણના

મનુસ્સસ્સેવ તે સીસન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મહાકસ્સપત્થેરસ્સ પણ્ણસાલઝાપકં દહરભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ પન રાજગહે સમુટ્ઠિતં. તદા કિર થેરો રાજગહં નિસ્સાય અરઞ્ઞકુટિયં વિહરતિ, તસ્સ દ્વે દહરા ઉપટ્ઠાનં કરોન્તિ. તેસુ એકો થેરસ્સ ઉપકારકો, એકો દુબ્બચો ઇતરેન કતં અત્તના કતસદિસં કરોતિ. તેન મુખોદકાદીસુ ઉપટ્ઠાપિતેસુ થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા ‘‘ભન્તે, ઉદકં ઠપિતં, મુખં ધોવથા’’તિઆદીનિ વદતિ. તેન કાલસ્સેવ વુટ્ઠાય થેરસ્સ પરિવેણે સમ્મટ્ઠે થેરસ્સ નિક્ખમનવેલાય ઇતો ચિતો ચ પહરન્તો સકલપરિવેણં અત્તના સમ્મટ્ઠં વિય કરોતિ. વત્તસમ્પન્નો ચિન્તેસિ ‘‘અયં દુબ્બચો મયા કતં અત્તના કતસદિસં કરોતિ, એતસ્સ સઠકમ્મં પાકટં કરિસ્સામી’’તિ.

તસ્મિં અન્તોગામે ભુત્વા આગન્ત્વા નિદ્દાયન્તેવ ન્હાનોદકં તાપેત્વા પિટ્ઠિકોટ્ઠકે ઠપેત્વા અઞ્ઞં અડ્ઢનાળિમત્તં ઉદકં ઉદ્ધને ઠપેસિ. ઇતરો પબુજ્ઝિત્વાવ ગન્ત્વા ઉસુમં ઉટ્ઠહન્તં દિસ્વા ‘‘ઉદકં તાપેત્વા કોટ્ઠકે ઠપિતં ભવિસ્સતી’’તિ થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘ભન્તે, ન્હાનકોટ્ઠકે ઉદકં ઠપિતં, ન્હાયથા’’તિ આહ. થેરો ‘ન્હાયિસ્સામી’’તિ તેન સદ્ધિંયેવ આગન્ત્વા કોટ્ઠકે ઉદકં અદિસ્વા ‘‘કહં ઉદક’’ન્તિ પુચ્છિ. સો વેગેન અગ્ગિસાલં ગન્ત્વા તુચ્છભાજને ઉળુઙ્કં ઓતારેસિ, ઉળુઙ્કો તુચ્છભાજનસ્સ તલે પટિહતો ‘‘તતા’’તિ સદ્દમકાસિ. તતો પટ્ઠાય તસ્સ ‘‘ઉળુઙ્કસદ્દકો’’ત્વેવ નામં જાતં.

તસ્મિં ખણે ઇતરો પિટ્ઠિકોટ્ઠકતો ઉદકં આહરિત્વા ‘‘ન્હાયથ, ભન્તે’’તિ આહ. થેરો ન્હત્વા આવજ્જેન્તો ઉળુઙ્કસદ્દકસ્સ દુબ્બચભાવં ઞત્વા તં સાયં થેરુપટ્ઠાનં આગતં ઓવદિ ‘‘આવુસો, સમણેન નામ અત્તના કતમેવ ‘કતં મે’તિ વત્તું વટ્ટતિ, અઞ્ઞથા સમ્પજાનમુસાવાદો હોતિ, ઇતો પટ્ઠાય એવરૂપં મા અકાસી’’તિ. સો થેરસ્સ કુજ્ઝિત્વા પુનદિવસે થેરેન સદ્ધિં પિણ્ડાય ગામં ન પાવિસિ. થેરો ઇતરેનેવ સદ્ધિં પાવિસિ. ઉળુઙ્કસદ્દકોપિ થેરસ્સ ઉપટ્ઠાકકુલં ગન્ત્વા ‘‘ભન્તે, થેરો કહ’’ન્તિ વુત્તે ‘‘અફાસુકેન વિહારેયેવ નિસિન્નો’’તિ વત્વા ‘‘કિં, ભન્તે, લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ વુત્તે ‘‘ઇદઞ્ચિદઞ્ચ દેથા’’તિ ગહેત્વા અત્તનો રુચિતટ્ઠાનં ગન્ત્વા ભુઞ્જિત્વા વિહારં અગમાસિ.

પુનદિવસે થેરો તં કુલં ગન્ત્વા નિસીદિ. મનુસ્સેહિ ‘‘કિં, ભન્તે, અય્યસ્સ અફાસુકં, હિય્યો કિરત્થ વિહારેયેવ નિસિન્ના, અસુકદહરસ્સ હત્થે આહારં પેસયિમ્હ, પરિભુત્તો અય્યેના’’તિ વુત્તે થેરો તુણ્હીભૂતોવ ભત્તકિચ્ચં કત્વા વિહારં ગન્ત્વા સાયં થેરુપટ્ઠાનકાલે આગતં આમન્તેત્વા ‘‘આવુસો, અસુકગામે નામ અસુકકુલે ‘થેરસ્સ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ લદ્ધું વટ્ટતી’તિ વિઞ્ઞાપેત્વા કિર તે ભુત્ત’’ન્તિ વત્વા ‘‘વિઞ્ઞત્તિ નામ ન વટ્ટતિ, મા પુન એવરૂપં અનાચારં ચરા’’તિ આહ. સો એત્તકેન થેરે આઘાતં બન્ધિત્વા ‘‘અયં હિય્યોપિ ઉદકમત્તં નિસ્સાય મયા સદ્ધિં કલહં કરિ, ઇદાનિ પનસ્સ ઉપટ્ઠાકાનં ગેહે મયા ભત્તમુટ્ઠિ ભુત્તાતિ અસહન્તો પુન કલહં કરોતિ, જાનિસ્સામિસ્સ

કત્તબ્બયુત્તક’’ન્તિ પુનદિવસે થેરે પિણ્ડાય પવિટ્ઠે મુગ્ગરં ગહેત્વા પરિભોગભાજનાનિ ભિન્દિત્વા પણ્ણસાલં ઝાપેત્વા પલાયિ. સો જીવમાનોવ મનુસ્સપેતો હુત્વા સુસ્સિત્વા કાલં કત્વા અવીચિમહાનિરયે નિબ્બત્તિ. સો તેન કતો અનાચારો મહાજનસ્સ મજ્ઝે પાકટો જાતો.

અથેકચ્ચે ભિક્ખૂ રાજગહા સાવત્થિં ગન્ત્વા સભાગટ્ઠાને પત્તચીવરં પટિસામેત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા નિસીદિંસુ. સત્થા તેહિ સદ્ધિં પટિસન્થારં કત્વા ‘‘કુતો આગતત્થા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘રાજગહા, ભન્તે’’તિ. ‘‘કો તત્થ ઓવાદદાયકો આચરિયો’’તિ. ‘‘મહાકસ્સપત્થેરો, ભન્તે’’તિ. ‘‘સુખં, ભિક્ખવે, કસ્સપસ્સા’’તિ. ‘‘આમ, ભન્તે, થેરસ્સ સુખં, સદ્ધિવિહારિકો પનસ્સ ઓવાદે દિન્ને કુજ્ઝિત્વા થેરસ્સ પણ્ણસાલં ઝાપેત્વા પલાયીતિ. તં સુત્વા સત્થા ‘‘ભિક્ખવે, કસ્સપસ્સ એવરૂપેન બાલેન સદ્ધિં ચરણતો એકચરિયાવ સેય્યો’’તિ વત્વા ઇમં ધમ્મપદે ગાથમાહ –

‘‘ચરઞ્ચે નાધિગચ્છેય્ય, સેય્યં સદિસમત્તનો;
એકચરિયં દળ્હં કયિરા, નત્થિ બાલે સહાયતા’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૬૧);

ઇદઞ્ચ પન વત્વા પુન તે ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ સો કુટિદૂસકો, પુબ્બેપિ કુટિદૂસકોયેવ, ન ચ ઇદાનેવ ઓવાદદાયકસ્સ કુજ્ઝતિ, પુબ્બેપિ કુજ્ઝિયેવા’’તિ વત્વા તેહિ યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સિઙ્ગિલસકુણયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો અત્તનો મનાપં અનોવસ્સકં કુલાવકં કત્વા હિમવન્તપદેસે વસતિ. અથેકો મક્કટો વસ્સકાલે અચ્છિન્નધારે દેવે વસ્સન્તે સીતપીળિતો દન્તે ખાદન્તો બોધિસત્તસ્સ અવિદૂરે નિસીદિ. બોધિસત્તો તં તથા કિલમન્તં દિસ્વા તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૮૧. ‘‘મનુસ્સસ્સેવ તે સીસં, હત્થપાદા ચ વાનર;
અથ કેન નુ વણ્ણેન, અગારં તે ન વિજ્જતી’’તિ.

તત્થ **વણ્ણેના**તિ કારણેન. **અગાર**ન્તિ તવ નિવાસગેહં કેન કારણેન નત્થીતિ પુચ્છિ.

તં સુત્વા વાનરો દુતિયં ગાથમાહ –

૮૨. ‘‘મનુસ્સસ્સેવ મે સીસં, હત્થપાદા ચ સિઙ્ગિલ;
યાહુ સેટ્ઠા મનુસ્સેસુ, સા મે પઞ્ઞા ન વિજ્જતી’’તિ.

તત્થ **સિઙ્ગિલા**તિ તં સકુણં નામેનાલપતિ. **યાહુ સેટ્ઠા મનુસ્સેસૂ**તિ યા મનુસ્સેસુ સેટ્ઠાતિ કથેન્તિ, સા મમ વિચારણપઞ્ઞા નત્થિ. સીસહત્થપાદકાયબલાનિ હિ લોકે અપ્પમાણં, વિચારણપઞ્ઞાવ સેટ્ઠા, સા મમ નત્થિ, તસ્મા મે અગારં ન વિજ્જતીતિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો ઇતરં ગાથાદ્વયમાહ –

૮૩. ‘‘અનવટ્ઠિતચિત્તસ્સ, લહુચિત્તસ્સ દુબ્ભિનો;
નિચ્ચં અદ્ધુવસીલસ્સ, સુખભાવો ન વિજ્જતિ.

૮૪. ''સો કરસ્સુ આનુભાવં, વીતિવત્તસ્સુ સીલિયં;
સીતવાતપરિત્તાણં, કરસ્સુ કુટવં કપી''તિ.

તત્થ **અનવટ્ઠિતચિત્તસ્સા**તિ અપ્પતિટ્ઠિતચિત્તસ્સ. **દુબ્ભિનો**તિ મિત્તદુબ્ભિસ્સ. **અદ્ધુવસીલસ્સા**તિ ન સબ્બકાલં સીલરક્ખકસ્સ. **સો કરસ્સુ આનુભાવ**ન્તિ સો ત્વં સમ્મ મક્કટ પઞ્ઞાય ઉપ્પાદનત્થં આનુભાવં બલં ઉપાયં કરોહિ. **વીતિવત્તસ્સુ સીલિય**ન્તિ અત્તનો દુસ્સીલભાવસઙ્ખાતં સીલિયં અતિક્કમિત્વા સીલવા હોતિ. **કુટવં કપી**તિ સીતવાતસ્સ પરિત્તાણસમત્થં અત્તનો કુટવં કુલાવકં એકં વસનાગારકં કરોહીતિ.

મક્કટો ચિન્તેસિ ''અયં તાવ અત્તનો અનોવસ્સકટ્ઠાને નિસિન્નભાવેન મં પરિભાસતિ, ન નિસીદાપેસ્સામિ નં ઇમસ્મિં કુલાવકે''તિ. તતો બોધિસત્તં ગણ્હિતુકામો પક્ખન્દિ, બોધિસત્તો ઉપ્પતિત્વા અઞ્ઞત્થ ગતો. મક્કટો કુલાવકં વિદ્ધંસેત્વા ચુણ્ણવિચુણ્ણં કત્વા પક્કામિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા મક્કટો કુટિઝાપકો અહોસિ, સિઙ્ગિલસકુણો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

કુટિદૂસકજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૩૨૨] ૨. દુદ્દુભજાતકવણ્ણના

દુદ્દુભાયતિ ભદ્દન્તેતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતિત્થિયે આરબ્ભ કથેસિ. તિત્થિયા કિર જેતવનસ્સ સમીપે તસ્મિં તસ્મિં ઠાને કણ્ટકાપસ્સયે સેય્યં કપ્પેન્તિ, પઞ્ચાતપં તપેન્તિ, નાનપ્પકારં મિચ્છાતપં ચરન્તિ. અથ સમ્બહુલા ભિક્ખૂ સાવત્થિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા જેતવનં આગચ્છન્તા અન્તરામગ્ગે તે દિસ્વા ગન્ત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા ''અત્થિ નુ ખો, ભન્તે, અઞ્ઞતિત્થિયાનં વતસમાદાને સારો''તિ પુચ્છિંસુ. સત્થા ''ન, ભિક્ખવે, તેસં વતસમાદાને સારો વા વિસેસો વા અત્થિ, તઞ્હિ નિઘંસિયમાનં ઉપપરિક્ખિયમાનં ઉક્કારભૂમિમગ્ગસદિસં સસકસ્સ દુદ્દુભસદિસં હોતી''તિ વત્વા ''દુદ્દુભસદિસભાવમસ્સ મયં ન જાનામ, કથેથ નો, ભન્તે''તિ તેહિ યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સીહયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો અરઞ્ઞે પટિવસતિ. તદા પન પચ્છિમસમુદ્દસમીપે બેલુવમિસ્સકતાલવનં હોતિ. તત્રેકો સસકો બેલુવરુક્ખમૂલે એકસ્સ તાલગચ્છસ્સ હેટ્ઠા વસતિ. સો એકદિવસં ગોચરં આદાય આગન્ત્વા તાલપણ્ણસ્સ હેટ્ઠા નિપન્નો ચિન્તેસિ ''સચે અયં પથવી સંવટ્ટેય્ય, કહં નુ ખો ગમિસ્સામી''તિ. તસ્મિં ખણે એકં બેલુવપક્કં તાલપણ્ણસ્સ ઉપરિ પતિ. સો તસ્સ સદ્દેન ''અદ્ધા પથવી સંવટ્ટતી''તિ ઉપ્પતિત્વા પચ્છતો અનોલોકેન્તોવ પલાયિ. તં મરણભયભીતં વેગેન પલાયન્તં અઞ્ઞો સસકો દિસ્વા પુચ્છિ ''કિં ભો, અતિવિય ભીતો પલાયસી''તિ. ''મા પુચ્છિ, ભો''તિ. સો ''કિં ભો, કિં ભો''તિ પચ્છતો ધાવતેવ. ઇતરો નિવત્તિત્વા અનોલોકેન્તોવ ''એત્થ પથવી સંવટ્ટતી''તિ આહ. સોપિ તસ્સ પચ્છતો પલાયિ. એવં તમઞ્ઞો અદ્દસ, તમઞ્ઞોતિ એવં સસકસહસ્સં એકતો હુત્વા પલાયિ. તે એકોપિ મિગો દિસ્વા એકતો હુત્વા પલાયિ. એકો સૂકરો, એકો ગોકણ્ણો, એકો મહિંસો, એકો ગવયો, એકો ખગ્ગો, એકો બ્યગ્ઘો, એકો સીહો, એકો હત્થી દિસ્વા ''કિમેત''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''એત્થ પથવી સંવટ્ટતી''તિ વુત્તે પલાયિ. એવં અનુક્કમેન યોજનમત્તં તિરચ્છાનબલં અહોસિ.

તદા બોધિસત્તો તં બલં પલાયન્તં દિસ્વા ‘‘કિમેત’’ન્તિ પુચ્છિત્વા ‘‘એત્થ પથવી સંવટ્ટતી’’તિ સુત્વા ચિન્તેસિ ‘‘પથવીસંવટ્ટનં નામ ન કદાચિ અત્થિ, અદ્ધા એતેસં કિઞ્ચિ દુસ્સુતં ભવિસ્સતિ, મયિ ખો પન ઉસ્સુક્કં અનાપજ્જન્તે સબ્બે નસ્સિસ્સન્તિ, જીવિતં નેસં દસ્સામી’’તિ સીહવેગેન પુરતો પબ્બતપાદં ગન્ત્વા તિક્ખત્તું સીહનાદં નદિ. તે સીહભયતજ્જિતા નિવત્તિત્વા પિણ્ડિતા અટ્ઠંસુ. સીહો તેસં અન્તરં પવિસિત્વા ‘‘કિમત્થં પલાયથા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘પથવી સંવટ્ટતી’’તિ. ‘‘કેન સંવટ્ટમાના દિટ્ઠા’’તિ? ‘‘હત્થી જાનન્તી’’તિ. હત્થી પુચ્છિ. તે ‘‘મયં ન જાનામ, સીહા જાનન્તી’’તિ વદિંસુ, સીહાપિ ‘‘મયં ન જાનામ, બ્યગ્ઘા જાનન્તી’’તિ, બ્યગ્ઘાપિ ‘‘મયં ન જાનામ, ખગ્ગા જાનન્તી’’તિ, ખગ્ગાપિ ‘‘ગવયા જાનન્તી’’તિ, ગવયાપિ ‘‘મહિંસા જાનન્તી’’તિ, મહિંસાપિ ‘‘ગોકણ્ણા જાનન્તી’’તિ, ગોકણ્ણાપિ ‘‘સૂકરા જાનન્તી’’તિ, સૂકરાપિ ‘‘મિગા જાનન્તી’’તિ, મિગાપિ ‘‘મયં ન જાનામ, સસકા જાનન્તી’’તિ, સસકેસુ પુચ્છિયમાનેસુ ‘‘અયં કથેતી’’તિ તં સસકં દસ્સેસું. અથ નં ‘‘એવં કિર, સમ્મ, પસ્સસિ પથવી સંવટ્ટતી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘આમ, સામિ મયા દિટ્ઠા’’તિ. ‘‘કત્થ વસન્તો પસ્સસી’’તિ? ‘‘પચ્છિમસમુદ્દસમીપે બેલુવમિસ્સકતાલવને વસામિ. અહઞ્હિ તત્થ બેલુવરુક્ખમૂલે તાલગચ્છે તાલપણ્ણસ્સ હેટ્ઠા નિપન્નો ચિન્તેસિં ‘‘સચે પથવી સંવટ્ટતિ, કહં ગમિસ્સામી’’તિ, અથ તઙ્ખણઞ્ઞેવ પથવિયા સંવટ્ટનસદ્દં સુત્વા પલાતોમ્હી’’તિ.

સીહો ચિન્તેસિ ‘‘અદ્ધા તસ્સ તાલપણ્ણસ્સ ઉપરિ બેલુવપક્કં પતિત્વા દુદ્ધુભાયનસદ્દમકાસિ, સ્વાયં તં સદ્દં સુત્વા ‘પથવી સંવટ્ટતી’તિ સઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વા પલાયિ, તથતો જાનિસ્સામી’’તિ. સો તં સસકં ગહેત્વા મહાજનં અસ્સાસેત્વા ‘‘અહં ઇમિના દિટ્ઠટ્ઠાને પથવિયા સંવટ્ટનભાવં વા અસંવટ્ટનભાવં વા તથતો જાનિત્વા આગમિસ્સામિ, યાવ મમાગમના તુમ્હે એત્થેવ હોથા’’તિ સસકં પિટ્ઠિયં આરોપેત્વા સીહવેગેન પક્ખન્દિત્વા તાલવને સસકં ઓતારેત્વા ‘‘એહિ તયા દિટ્ઠટ્ઠાનં દસ્સેહી’’તિ આહ. ‘‘ન વિસહામિ સામી’’તિ. ‘‘એહિ મા ભાયી’’તિ. સો બેલુવરુક્ખં ઉપસઙ્કમિતું અસક્કોન્તો અવિદૂરે ઠત્વા ‘‘ઇદં સામિ દુદ્ધુભાયનટ્ઠાન’’ન્તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૮૫. ‘‘દુદ્ધુભાયતિ ભદ્દન્તે, યસ્મિં દેસે વસામહં;
અહમ્પેતં ન જાનામિ, કિમેતં દુદ્ધુભાયતી’’તિ.

તત્થ **દુદ્ધુભાયતી**તિ દુદ્ધુભસદ્દં કરોતિ. **ભદ્દન્તે**તિ ભદ્દં તવ અત્થુ. **કિમેત**ન્તિ યસ્મિં પદેસે અહં વસામિ, તત્થ દુદ્ધુભાયતિ, અહમ્પિ ન જાનામિ ‘‘કિં વા એતં દુદ્ધુભાયતિ, કેન વા કારણેન દુદ્ધુભાયતિ, કેવલં દુદ્ધુભાયનસદ્દં અસ્સોસિ’’ન્તિ.

એવં વુત્તે સીહો બેલુવરુક્ખમૂલં ગન્ત્વા તાલપણ્ણસ્સ હેટ્ઠા સસકેન નિપન્નટ્ઠાનઞ્ચેવ તાલપણ્ણમત્થકે પતિતં બેલુવપક્કઞ્ચ દિસ્વા પથવિયા અસંવટ્ટનભાવં તથતો જાનિત્વા સસકં પિટ્ઠિયં આરોપેત્વા સીહવેગેન ખિપ્પં મિગસઙ્ઘાનં સન્તિકં ગન્ત્વા સબ્બં પવત્તિં આરોચેત્વા ‘‘તુમ્હે મા ભાયથા’’તિ મિગગણં અસ્સાસેત્વા વિસ્સજ્જેસિ. સચે હિ તદા બોધિસત્તો ન ભવેય્ય, સબ્બે સમુદ્દં પવિસિત્વા નસ્સેય્યું. બોધિસત્તં પન નિસ્સાય સબ્બે જીવિતં લભિંસૂતિ.

૮૬. ‘‘બેલુવં પતિતં સુત્વા, દુદ્ધુભન્તિ સસો જવિ;
સસસ્સ વચનં સુત્વા, સન્તત્તા મિગવાહિની.

૮૭. ‘‘અપ્પત્વા પદવિઞ્ઞાણં, પરઘોસાનુસારિનો;
પનાદપરમા બાલા, તે હોન્તિ પરપત્તિયા.

૮૮. ‘‘યે ચ સીલેન સમ્પન્ના, પઞ્ઞાયૂપસમે રતા;
આરકા વિરતા ધીરા, ન હોન્તિ પરપત્તિયા’’તિ. –

ઇમા તિસ્સો અભિસમ્બુદ્ધગાથા.

તત્થ **બેલુવન્તિ** બેલુવપક્કં. **દુદ્ભુભન્તીતિ** એવં સદ્દં કુરુમાનં. **સન્તત્તાતિ** ઉત્રસ્તા. **મિગવાહિનીતિ** અનેકસહસ્સસઙ્ખા મિગસેના. **પદવિઞ્ઞાણન્તિ** વિઞ્ઞાણપદં , સોતવિઞ્ઞાણકોટ્ઠાસં અપાપુણિત્વાતિ અત્થો. **તે હોન્તિ પરપત્તિયાતિ** તે પરઘોસાનુસારિનો તમેવ પરઘોસસઙ્ખાતં પનાદં ‘‘પરમ’’ન્તિ મઞ્ઞમાના બાલા અન્ધપુથુજ્જના વિઞ્ઞાણપદસ્સ અપ્પત્તતાય પરપત્તિયાવ હોન્તિ, પરેસં વચનં સદ્દહિત્વા યં વા તં વા કરોન્તિ.

સીલેનાતિ અરિયમગ્ગેન આગતસીલેન સમન્નાગતા. **પઞ્ઞાયૂપસમે રતાતિ** મગ્ગેનેવ આગતપઞ્ઞાય કિલેસૂપસમે રતા, યથા વા સીલેન, એવં પઞ્ઞાયપિ સમ્પન્ના, કિલેસૂપસમે રતાતિપિ અત્થો. **આરકા વિરતા ધીરાતિ** પાપકિરિયતો આરકા વિરતા પણ્ડિતા. ન હોન્તીતિ તે એવરૂપા સોતાપન્ના પાપતો ઓરતભાવેન કિલેસૂપસમે અભિરતભાવેન ચ એકવારં મગ્ગઞાણેન પટિવિદ્ધધમ્મા અઞ્ઞેસં કથેન્તાનમ્પિ ન સદ્દહન્તિ ન ગણ્હન્તિ. કસ્મા? અત્તનો પચ્ચક્ખત્તાતિ. તેન વુત્તં –

‘‘અસ્સદ્ધો અકતઞ્ઞૂ ચ, સન્ધિચ્છેદો ચ યો નરો;
હતાવકાસો વન્તાસો, સ વે ઉત્તમપોરિસો’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૯૭);

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા સીહો અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

દુદ્ભુભજાતકવણ્ણના દુતિયા.

[૩૨૩] ૩. બ્રહ્મદત્તજાતકવણ્ણના

દ્વયં યાચનકોતિ ઇદં સત્થા આળવિં નિસ્સાય અગ્ગાળવે ચેતિયે વિહરન્તો કુટિકારસિક્ખાપદં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ પન હેટ્ઠા **મણિકણ્ઠજાતકે** (જા॰ ૧.૩.૭ આદયો) આગતમેવ. ઇધ પન સત્થા ‘‘સચ્ચં કિર તુમ્હે, ભિક્ખવે, યાચનબહુલા વિઞ્ઞત્તિબહુલા વિહરથા’’તિ વત્વા ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ વુત્તે તે ભિક્ખૂ ગરહિત્વા ‘‘ભિક્ખવે, પોરાણકપણ્ડિતા પથવિસ્સરેન રઞ્ઞા પવારિતાપિ પણ્ણચ્છત્તઞ્ચ એકપટલિકં ઉપાહનયુગઞ્ચ યાચિતુકામા હિરોત્તપ્પભેદનભયેન મહાજનમજ્ઝે અકથેત્વા રહો કથયિંસૂ’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે કપિલરટ્ઠે ઉત્તરપઞ્ચાલનગરે ઉત્તરપઞ્ચાલરાજે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો એકસ્મિં નિગમગામે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા અપરભાગે તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા હિમવન્તે ઉઞ્છાચરિયાય વનમૂલફલાફલેન યાપેન્તો ચિરં વસિત્વા લોણમ્બિલસેવનત્થાય મનુસ્સપથં વિચરન્તો ઉત્તરપઞ્ચાલનગરં પત્વા રાજુય્યાને વસિત્વા પુનદિવસે ભિક્ખં પરિયેસમાનો નગરં પવિસિત્વા રાજદ્વારં સમ્પાપુણિ. રાજા તસ્સાચારે ચ વિહારે ચ પસીદિત્વા મહાતલે નિસીદાપેત્વા રાજારહં પણીતભોજનં ભોજેત્વા પટિઞ્ઞં ગહેત્વા ઉય્યાનેયેવ વસાપેસિ. સો નિબદ્ધં રાજઘરેયેવ ભુઞ્જન્તો વસ્સાનસ્સ અચ્ચયેન હિમવન્તમેવ ગન્તુકામો હુત્વા ચિન્તેસિ ‘‘મય્હં મગ્ગં ગચ્છન્તસ્સ એકપટલિકા ઉપાહના ચેવ પણ્ણચ્છત્તઞ્ચ લદ્ધું વટ્ટતિ, રાજાનં યાચિસ્સામી’’તિ. સો એકદિવસં રાજાનં ઉય્યાનં આગન્ત્વા વન્દિત્વા નિસિન્નં દિસ્વા ‘‘ઉપાહનઞ્ચ છત્તઞ્ચ યાચિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા પુન ચિન્તેસિ ‘‘પરં ‘ઇમં નામ દેહી’તિ યાચન્તો રોદતિ

નામ, પરોપિ ‘નત્થી’તિ વદન્તો પટિરોદતિ નામ, ‘મા ખો પન મં રોદન્તં મહાજનો અદ્દસ, મા રાજાન’’ન્તિ રહો પટિચ્છન્નટ્ઠાને ઉભોપિ રોદિત્વા તુણ્હી ભવિસ્સામા’’તિ. અથ નં ‘‘મહારાજ, રહો પચ્ચાસીસામી’’તિ આહ. રાજા તં સુત્વા રાજપુરિસે અપસક્કિ. બોધિસત્તો ‘‘સચે મયિ યાચન્તે રાજા ન દસ્સતિ, મેત્તિ નો ભિજ્જિસ્સતિ, તસ્મા ન યાચિસ્સામી’’તિ તં દિવસં નામં ગહેતું અસક્કોન્તો ‘‘ગચ્છ, તાવ, મહારાજ, પુનેકદિવસં જાનિસ્સામી’’તિ આહ.

પુનેકદિવસં રઞ્ઞો ઉય્યાનં આગતકાલે તથેવ પુન તથેવાતિ એવં યાચિતું અસક્કોન્તસ્સેવ દ્વાદસ સંવચ્છરાનિ અતિક્કન્તાનિ. તતો રાજા ચિન્તેસિ ‘‘મય્હં અય્યો ‘મહારાજ, રહો પચ્ચાસીસામી’તિ વત્વા પરિસાય અપગતાય કિઞ્ચિ વત્તું ન વિસહતિ, વત્તુકામસ્સેવસ્સ દ્વાદસ વસ્સાનિ અતિક્કન્તાનિ, ચિરં ખો પનસ્સ બ્રહ્મચરિયં ચરન્તસ્સ ઉક્કણ્ઠિત્વા ભોગે ભુઞ્જિતુકામો રજ્જં પચ્ચાસીસતિ મઞ્ઞે, રજ્જસ્સ પન નામં ગહેતું અસક્કોન્તો તુણ્હી હોતિ, અજ્જ દાનિસ્સાહં રજ્જં આદિં કત્વા યં ઇચ્છતિ, તં દસ્સામી’’તિ. સો ઉય્યાનં ગન્ત્વા વન્દિત્વા નિસિન્નો બોધિસત્તેન ‘‘રહો પચ્ચાસીસામી’’તિ વુત્તે પરિસાય અપગતાય તં કિઞ્ચિ વત્તું અસક્કોન્તં આહ ‘‘તુમ્હે દ્વાદસ વસ્સાનિ ‘રહો પચ્ચાસીસામી’તિ વત્વા રહો લદ્ધાપિ કિઞ્ચિ વત્તું ન સક્કોથ, અહં વો રજ્જં આદિં કત્વા સબ્બં પવારેમિ, નિબ્ભયા હુત્વા યં વો રુચ્ચતિ, તં યાચથા’’તિ. ‘‘મહારાજ, યમહં યાચામિ, તં દસ્સસી’’તિ? ‘‘દસ્સામિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘મહારાજ, મય્હં મગ્ગં ગચ્છન્તસ્સ એકપટલિકા ઉપાહના ચ પણ્ણચ્છત્તઞ્ચ લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ. ‘‘એત્તકં, ભન્તે, તુમ્હે દ્વાદસ સંવચ્છરાનિ યાચિતું ન સક્કોથા’’તિ. ‘‘આમ, મહારાજા’’તિ. ‘‘કિંકારણા, ભન્તે, એવમકત્થા’’તિ. ‘‘મહારાજ, ‘ઇમં નામ મે દેહી’તિ યાચન્તો રોદતિ નામ, ‘નત્થી’તિ વદન્તો પટિરોદતિ નામ. ‘સચે ત્વં મયા યાચિતો ન દદેય્યાસિ, તં નો રોદિતપટિરોદિતં નામ મહાજનો મા પસ્સતૂ’તિ એતદત્થં રહો પચ્ચાસીસામી’’તિ વત્વા આદિતો તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

૮૯. ‘‘દ્વયં યાચનકો રાજ, બ્રહ્મદત્ત નિગચ્છતિ;
અલાભં ધનલાભં વા, એવંધમ્મા હિ યાચના.

૯૦. ‘‘યાચનં રોદનં આહુ, પઞ્ચાલાનં રથેસભ;
યો યાચનં પચ્ચક્ખાતિ, તમાહુ પટિરોદનં.

૯૧. ‘‘મા મદ્દસંસુ રોદન્તં, પઞ્ચાલા સુસમાગતા;
તુવં વા પટિરોદન્તં, તસ્મા ઇચ્છામહં રહો’’તિ.

તત્થ **રાજ બ્રહ્મદત્તા**તિ દ્વીહિપિ રાજાનં આલપતિ. **નિગચ્છતી**તિ લભતિ વિન્દતિ. **એવંધમ્મા**તિ એવંસભાવા. **આહૂ**તિ પણ્ડિતા કથેન્તિ. **પઞ્ચાલાનં રથેસભા**તિ પઞ્ચાલરટ્ઠસ્સ ઇસ્સર રથપવર. **યો યાચનં પચ્ચક્ખાતી**તિ યો પન યં યાચનકં ‘‘નત્થી’’તિ પટિક્ખિપતિ. **તમાહૂ**તિ તં પટિક્ખિપનં ‘‘પટિરોદન’’ન્તિ વદન્તિ. **મા મદ્દસંસૂ**તિ તવ રટ્ઠવાસિનો પઞ્ચાલા સુસમાગતા મં રોદન્તં મા અદ્દસંસૂતિ.

રાજા બોધિસત્તસ્સ ગારવલક્ખણે પસીદિત્વા વરં દદમાનો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૯૨. ‘‘દદામિ તે બ્રાહ્મણ રોહિણીનં, ગવં સહસ્સં સહ પુઙ્ગવેન;
અરિયો હિ અરિયસ્સ કથં ન દજ્જા, સુત્વાન ગાથા તવ ધમ્મયુત્તા’’તિ.

તત્થ **રોહિણીનન્તિ** રત્તવણ્ણાનં. **અરિયોતિ** આચારસમ્પન્નો. **અરિયસ્સાતિ** આચારસમ્પન્નસ્સ. **કથં ન દજ્જાતિ** કેન કારણેન ન દદેય્ય. **ધમ્મયુત્તાતિ** કારણયુત્તા.

બોધિસત્તો પન ''નાહં, મહારાજ, વત્થુકામેહિ અત્થિકો, યં અહં યાચામિ, તદેવ મે દેહી''તિ એકપટલિકા ઉપાહના ચ પણ્ણચ્છત્તઞ્ચ ગહેત્વા ''મહારાજ, અપ્પમત્તો હોહિ, દાનં દેહિ, સીલં રક્ખાહિ, ઉપોસથકમ્મં કરોહી''તિ રાજાનં ઓવદિત્વા તસ્સ યાચન્તસ્સેવ હિમવન્તમેવ ગતો. તત્થ અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેત્વા બ્રહ્મલોકપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, તાપસો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

બ્રહ્મદત્તજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૩૨૪] ૪. ચમ્મસાટકજાતકવણ્ણના

કલ્યાણરૂપો વતયન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ચમ્મસાટકં નામ પરિબ્બાજકં આરબ્ભ કથેસિ. તસ્સ કિર ચમ્મમેવ નિવાસનઞ્ચ પારુપનઞ્ચ હોતિ. સો એકદિવસં પરિબ્બાજકારામા નિક્ખમિત્વા સાવત્થિયં ભિક્ખાય ચરન્તો એળકાનં યુજ્ઝનટ્ઠાનં સમ્પાપુણિ. એળકો તં દિસ્વા પહરિતુકામો ઓસક્કિ. પરિબ્બાજકો ''એસ મય્હં અપચિતિં દસ્સેતી''તિ ન પટિક્કમિ. એળકો વેગેનાગન્ત્વા તં ઊરુમ્હિ પહરિત્વા પાતેસિ. તસ્સ તં અસન્તપગ્ગહણકારણં ભિક્ખુસઙ્ઘે પાકટં અહોસિ. ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, ચમ્મસાટકપરિબ્બાજકો અસન્તપગ્ગહં કત્વા વિનાસં પત્તો''તિ સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ અસન્તપગ્ગહં કત્વા વિનાસં પત્તોયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો એકસ્મિં વાણિજકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો વણિજ્જં કરોતિ. તદા એકો ચમ્મસાટકપરિબ્બાજકો બારાણસિયં ભિક્ખાય ચરન્તો એળકાનં યુજ્ઝનટ્ઠાનં પત્વા એળકં ઓસક્કન્તં દિસ્વા ''અપચિતિં મે કરોતી''તિ સઞ્ઞાય અપટિક્કમિત્વા ''ઇમેસં એત્તકાનં મનુસ્સાનં અન્તરે અયં એકો એળકો અમ્હાકં ગુણં જાનાતી''તિ તસ્સ અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા ઠિતોવ પઠમં ગાથમાહ –

૯૩. ''કલ્યાણરૂપો વતયં ચતુપ્પદો, સુભદ્દકો ચેવ સુપેસલો ચ;
યો બ્રાહ્મણં જાતિમન્તૂપપન્નં, અપચાયતિ મેણ્ડવરો યસસ્સી''તિ.

તત્થ **કલ્યાણરૂપોતિ** કલ્યાણજાતિકો. **સુપેસલોતિ** સુટ્ઠુ પિયસીલો. **જાતિમન્તૂપપન્નન્તિ** જાતિયા ચ મન્તેહિ ચ સમ્પન્નં. **યસસ્સીતિ** વણ્ણભણનમેતં.

તસ્મિં ખણે આપણે નિસિન્નો પણ્ડિતવાણિજો તં પરિબ્બાજકં નિસેધેન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૯૪. ''મા બ્રાહ્મણ ઇત્તરદસ્સનેન, વિસ્સાસમાપજ્જિ ચતુપ્પદસ્સ;
દળ્હપ્પહારં અભિકઙ્ખમાનો, અવસક્કતી દસ્સતિ સુપ્પહાર''ન્તિ.

તત્થ **ઇત્તરદસ્સનેના**તિ ખણિકદસ્સનેન.

તસ્સ પણ્ડિતવાણિજસ્સ કથેન્તસ્સેવ સો મેણ્ડકો વેગેનાગન્ત્વા ઊરુમ્હિ પહરિત્વા તં તત્થેવ વેદનાપ્પત્તં કત્વા પાતેસિ. સો પરિદેવમાનો નિપજ્જિ. સત્થા તં કારણં પકાસેન્તો તતિયં ગાથમાહ –

૯૫. ''ઊરુટ્ઠિ ભગ્ગં વટ્ટિતો ખારિભારો, સબ્બઞ્ચ ભણ્ડં બ્રાહ્મણસ્સ ભિન્નં;
ઉભોપિ બાહા પગ્ગય્હ કન્દતિ, અતિધાવથ હઞ્ઞતે બ્રહ્મચારી''તિ.

તસ્સત્થો – ભિક્ખવે, તસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ ઊરુટ્ઠિકં ભગ્ગં, ખારિભારો વટ્ટિતો પવટ્ટિતો, તસ્મિં પવટ્ટમાને યં તત્થ તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ઉપકરણભણ્ડં, તમ્પિ સબ્બં ભિન્નં, સોપિ ઉભો બાહા ઉક્ખિપિત્વા પરિવારેત્વા ઠિતપરિસં સન્ધાય ''અભિધાવથ, હઞ્ઞતે બ્રહ્મચારી''તિ વદન્તો કન્દતિ રોદતિ પરિદેવતીતિ.

પરિબ્બાજકો ચતુત્થં ગાથં આહ –

૯૬. ''એવં સો નિહતો સેતિ, યો અપૂજં પસંસતિ;
યથાહમજ્જ પહતો, હતો મેણ્ડેન દુમ્મતી''તિ.

તત્થ **અપૂજ**ન્તિ અપૂજનીયં. **યથાહમજ્જા**તિ યથા અહં અજ્જ અસન્તપગ્ગહં કત્વા ઠિતો મેણ્ડેન દળ્હપ્પહારેન પહતો એત્થેવ મારિતો . **દુમ્મતી**તિ દુપ્પઞ્ઞો. એવં યો અઞ્ઞોપિ અસન્તપગ્ગહં કરિસ્સતિ, સોપિ અહં વિય દુક્ખં અનુભવિસ્સતીતિ સો પરિદેવન્તો તત્થેવ જીવિતક્ખયં પત્તોતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા ચમ્મસાટકો એતરહિ ચમ્મસાટકો અહોસિ, પણ્ડિતવાણિજો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

ચમ્મસાટકજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૩૨૫] ૫. ગોધરાજજાતકવણ્ણના

સમણં તં મઞ્ઞમાનોતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં કુહકં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ હેટ્ઠા વિત્થારિતમેવ. ઇધાપિ ભિક્ખૂ તં ભિક્ખું આનેત્વા ''અયં, ભન્તે, ભિક્ખુ કુહકો''તિ સત્થુ દસ્સેસું. સત્થા ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ કુહકોયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો ગોધયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો કાયબલેન સમ્પન્નો અરઞ્ઞે વસતિ . એકો દુસ્સીલતાપસોપિ તસ્સ અવિદૂરે પણ્ણસાલં માપેત્વા વાસં કપ્પેસિ. બોધિસત્તો ગોચરાય ચરન્તો તં દિસ્વા ''સીલવન્તતાપસસ્સ પણ્ણસાલા ભવિસ્સતી''તિ તત્થ ગન્ત્વા તં વન્દિત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ ગચ્છતિ. અથેકદિવસં સો કૂટતાપસો ઉપટ્ઠાકકુલે સમ્પાદિતં મધુરમંસં લભિત્વા ''કિં મંસં નામેત''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''ગોધમંસ''ન્તિ સુત્વા રસતણ્હાય અભિભૂતો ''મય્હં અસ્સમપદં નિબદ્ધં આગચ્છમાનં ગોધં મારેત્વા યથારુચિ પચિત્વા ખાદિસ્સામી''તિ સપ્પિદધિકટુકભણ્ડાદીનિ ગહેત્વા તત્થ ગન્ત્વા મુગ્ગરં ગહેત્વા કાસાવેન પટિચ્છાદેત્વા બોધિસત્તસ્સ આગમનં ઓલોકેન્તો પણ્ણસાલદ્વારે ઉપસન્તૂપસન્તો વિય નિસીદિ.

સો આગન્ત્વા તં પદુટ્ઠિન્દ્રિયં દિસ્વા ''ઇમિના અમ્હાકં સજાતિકમંસં ખાદિતં ભવિસ્સતિ, પરિગ્ગણ્હિસ્સામિ ન''ન્તિ અધોવાતે ઠત્વા સરીરગન્ધં ઘાયિત્વા સજાતિમંસસ્સ ખાદિતભાવં ઞત્વા તાપસં અનુપગમ્મ પટિક્કમિત્વા ચરિ. તાપસોપિ તસ્સ અનાગમનભાવં ઞત્વા મુગ્ગરં ખિપિ, મુગ્ગરો સરીરે અપતિત્વા નઙ્ગુટ્ઠકોટિં પાપુણિ. તાપસો ''ગચ્છ વિરદ્ધોસ્મી''તિ આહ. બોધિસત્તો ''મં તાવ વિરદ્ધોસિ, ચત્તારો પન અપાયે ન વિરદ્ધોસી''તિ વત્વા પલાયિત્વા ચઙ્કમનકોટિયં ઠિતં વમ્મિકં પવિસિત્વા અઞ્ઞેન છિદ્દેન સીસં નીહરિત્વા તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૯૭. ''સમણં તં મઞ્ઞમાનો, ઉપગચ્છિમસઞ્ઞતં;
સો મં દણ્ડેન પાહાસિ, યથા અસ્સમણો તથા.

૯૮. ''કિં તે જટાહિ દુમ્મેધ, કિં તે અજિનસાટિયા;
અબ્ભન્તરં તે ગહનં, બાહિરં પરિમજ્જસી''તિ.

તત્થ **અસઞ્ઞત**ન્તિ અહં કાયાદીહિ અસઞ્ઞતં અસ્સમણમેવ સમાનં તં ''સમણો એસો''તિ સમિતપાપતાય સમણં મઞ્ઞમાનો ઉપગચ્છિં. **પાહાસી**તિ પહરિ. **અજિનસાટિયા**તિ એકંસં કત્વા પારુતેન અજિનચમ્મેન તુય્હં કો અત્થો. **અબ્ભન્તરં તે ગહન**ન્તિ તવ સરીરબ્ભન્તરં વિસપૂરા વિય અલાબુ, ગૂથપૂરો વિય આવાટો, આસીવિસપૂરો વિય વમ્મિકો કિલેસગહનં. **બાહિર**ન્તિ કેવલં બહિસરીરં **પરિમજ્જસિ** , તં અન્તોફરુસતાય બહિમટ્ઠતાય હત્થિલણ્ડં વિય અસ્સલણ્ડં વિય ચ હોતીતિ.

તં સુત્વા તાપસો તતિયં ગાથમાહ –

૯૯. ''એહિ ગોધ નિવત્તસ્સુ, ભુઞ્જ સાલીનમોદનં;
તેલં લોણઞ્ચ મે અત્થિ, પહૂતં મય્હ પિપ્ફલી''તિ.

તત્થ **પહૂતં મય્હ પિપ્ફલી**તિ ન કેવલં સાલીનમોદનં તેલલોણમેવ, હિઙ્ગુજીરકસિઙ્ગિવેરલસુણમરિચપિપ્ફલિપ્પભેદં કટુકભણ્ડમ્પિ મય્હં બહુ અત્થિ, તેનાભિસઙ્ખતં સાલીનમોદનં ભુઞ્જાહીતિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૦૦.''એસ ભિય્યો પવેક્ખામિ, વમ્મિકં સતપોરિસં;
તેલં લોણઞ્ચ કિત્તેસિ, અહિતં મય્હ પિપ્ફલી''તિ.

તત્થ **પવેક્ખામી**તિ પવિસિસ્સામિ. **અહિત**ન્તિ યં એતં તવ કટુકભણ્ડસઙ્ખાતં પિપ્ફલિ, એતં મય્હં અહિતં અસપ્પાયન્તિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા ''અરે, કૂટજટિલ, સચે ઇધ વસિસ્સસિ, ગોચરગામે મનુસ્સેહેવ તં 'અયં ચોરો'તિ ગાહાપેત્વા વિપ્પકારં પાપેસ્સામિ, સીઘં પલાયસ્સૂ''તિ સન્તજ્જેસિ. કૂટજટિલો તતો પલાયિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા કૂટજટિલો અયં કુહકભિક્ખુ અહોસિ, ગોધરાજા પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

ગોધરાજજાતકવણ્ણના પઞ્ચમા.

[૩૨૬] ૬. કક્કારુજાતકવણ્ણના

કાયેન યો નાવહરેતિ ઇદં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો દેવદત્તં આરબ્ભ કથેસિ. તસ્સ હિ સઙ્ઘં ભિન્દિત્વા ગતસ્સ અગ્ગસાવકેહિ સદ્ધિં પરિસાય પક્કન્તાય ઉણ્હં લોહિતં મુખતો ઉગ્ગઞ્છિ. અથ ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, દેવદત્તો મુસાવાદં કત્વા સઙ્ઘં ભિન્દિત્વા ઇદાનિ ગિલાનો હુત્વા મહાદુક્ખં અનુભોતી''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ મુસાવાદીયેવ, ન ચેસ ઇદાનેવ મુસાવાદં કત્વા મહાદુક્ખં અનુભોતિ, પુબ્બેપિ અનુભોસિયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તાવતિંસભવને અઞ્ઞતરો દેવપુત્તો અહોસિ. તેન ખો પન સમયેન બારાણસિયં મહાઉસ્સવો અહોસિ. બહૂ નાગા ચ સુપણ્ણા ચ ભૂમટ્ઠકા ચ દેવા આગન્ત્વા ઉસ્સવં ઓલોકયિંસુ. તાવતિંસભવનતોપિ ચત્તારો દેવપુત્તા કક્કારૂનિ નામ દિબ્બપુપ્ફાનિ તેહિ કતચુમ્બટકં પિળન્ધિત્વા ઉસ્સવદસ્સનં આગમિંસુ. દ્વાદસયોજનિકં બારાણસિનગરં તેસં પુપ્ફાનં ગન્ધેન એકગન્ધં અહોસિ. મનુસ્સા ''ઇમાનિ પુપ્ફાનિ કેન પિળન્ધિતાની''તિ ઉપધારેન્તા વિચરન્તિ. તે દેવપુત્તા ''અમ્હે એતે ઉપધારેન્તી''તિ ઞત્વા રાજઙ્ગણે ઉપ્પતિત્વા મહન્તેન દેવાનુભાવેન આકાસે અટ્ઠંસુ. મહાજનો સન્નિપતિ, રાજાપિ સદ્ધિં ઉપરાજાદીહિ અગમાસિ. અથ ને ''કતરદેવલોકતો, સામિ, આગચ્છથા''તિ પુચ્છિંસુ. ''તાવતિંસદેવલોકતો આગચ્છામા''તિ. ''કેન કમ્મેન આગતત્થા''તિ. ''ઉસ્સવદસ્સનત્થાયા''તિ. ''કિંપુપ્ફાનિ નામેતાની''તિ? ''દિબ્બકક્કારુપુપ્ફાનિ નામા''તિ. ''સામિ, તુમ્હે દેવલોકે અઞ્ઞાનિ પિળન્ધેય્યાથ, ઇમાનિ અમ્હાકં દેથા''તિ. દેવપુત્તા ''દિબ્બકક્કારુપુપ્ફાનિ મહાનુભાવાનિ દેવાનઞ્ઞેવ અનુચ્છવિકાનિ, મનુસ્સલોકે લામકાનં દુપ્પઞ્ઞાનં હીનાધિમુત્તિકાનં દુસ્સીલાનં નાનુચ્છવિકાનિ. યે પન મનુસ્સા ઇમેહિ ચ ઇમેહિ ચ ગુણેહિ સમન્નાગતા, તેસં એતાનિ અનુચ્છવિકાની''તિ આહંસુ.

એવઞ્ચ પન વત્વા તેસુ જેટ્ઠકદેવપુત્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૦૧.''કાયેન યો નાવહરે, વાચાય ન મુસા ભણે;
યસો લદ્ધા ન મજ્જેય્ય, સ વે કક્કારુમરહતી''તિ.

તસ્સત્થો – યો કાયેન પરસ્સ સન્તકં તિણસલાકમ્પિ નાવહરતિ, વાચાય જીવિતં પરિચ્ચજમાનોપિ મુસાવાદં ન ભણતિ. દેસનાસીસમેવેતં , કાયદ્વારવચીદ્વારમનોદ્વારેહિ પન યો દસપિ અકુસલકમ્મપથે ન કરોતીતિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો. **યસો લદ્ધા**તિ ઇસ્સરિયઞ્ચ લભિત્વા યો ઇસ્સરિયમદમત્તો સતિં વિસ્સજ્જેત્વા પાપકમ્મં ન કરોતિ, સ વે એવરૂપો ઇમેહિ ગુણેહિ યુત્તો પુગ્ગલો ઇમં દિબ્બપુપ્ફં અરહતિ. તસ્મા યો ઇમેહિ ગુણેહિ સમન્નાગતો, સો ઇમાનિ પુપ્ફાનિ યાચિતું અરહતિ, તસ્સ દસ્સામીતિ.

તં સુત્વા પુરોહિતો ચિન્તેસિ ''મય્હં ઇમેસુ ગુણેસુ એકોપિ નત્થિ, મુસાવાદં પન વત્વા એતાનિ પુપ્ફાનિ ગહેત્વા પિળન્ધિસ્સામિ, એવં મં મહાજનો 'ગુણસમ્પન્નો અય'ન્તિ જાનિસ્સતી''તિ. સો ''અહં એતેહિ ગુણેહિ સમન્નાગતો''તિ વત્વા તાનિ પુપ્ફાનિ આહરાપેત્વા પિળન્ધિત્વા દુતિયં દેવપુત્તં યાચિ. સો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૦૨.''ધમ્મેન વિત્તમેસેય્ય, ન નિકત્યા ધનં હરે;
ભોગે લદ્ધા ન મજ્જેય્ય, સ વે કક્કારુમરહતી''તિ.

તસ્સત્થો – ધમ્મેન પરિસુદ્ધાજીવેન સુવણ્ણરજતાદિવિત્તં પરિયેસેય્ય. **ન નિકત્યા**તિ ન વઞ્ચનાય ધનં હરેય્ય, વત્થાભરણાદિકે ભોગે લભિત્વા પમાદં નાપજ્જેય્ય, એવરૂપો ઇમાનિ પુપ્ફાનિ અરહતીતિ.

પુરોહિતો ''અહં એતેહિ ગુણેહિ સમન્નાગતો''તિ વત્વા તાનિ આહરાપેત્વા પિળન્ધિત્વા તતિયં દેવપુત્તં યાચિ. સો તતિયં ગાથમાહ –

૧૦૩.''યસ્સ ચિત્તં અહાલિદ્દં, સદ્ધા ચ અવિરાગિની;
એકો સાદું ન ભુઞ્જેય્ય, સ વે કક્કારુમરહતી''તિ.

તસ્સત્થો – યસ્સ પુગ્ગલસ્સ ચિત્તં અહાલિદ્દં હલિદ્દિરાગો વિય ખિપ્પં ન વિરજ્જતિ, થિરમેવ હોતિ. **સદ્ધા ચ અવિરાગિની**તિ કમ્મં વા વિપાકં વા ઓકપ્પનીયસ્સ વા પુગ્ગલસ્સ વચનં સદ્દહિત્વા અપ્પમત્તકેનેવ ન વિરજ્જતિ ન ભિજ્જતિ. યો યાચકે વા અઞ્ઞે વા સંવિભાગારહે પુગ્ગલે બહિ કત્વા એકકોવ સાદુરસભોજનં ન ભુઞ્જતિ, નેસં સંવિભજિત્વા ભુઞ્જતિ, સો ઇમાનિ પુપ્ફાનિ અરહતીતિ.

પુરોહિતો ''અહં એતેહિ ગુણેહિ સમન્નાગતો''તિ વત્વા તાનિ પુપ્ફાનિ આહરાપેત્વા પિળન્ધિત્વા ચતુત્થં દેવપુત્તં યાચિ. સો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૦૪.''સમ્મુખા વા તિરોક્ખા વા, યો સન્તે ન પરિભાસતિ;
યથાવાદી તથાકારી, સ વે કક્કારુમરહતી''તિ.

તસ્સત્થો – યો પુગ્ગલો સમ્મુખા વા પરમ્મુખા વા સીલાદિગુણયુત્તે સન્તે ઉત્તમપણ્ડિતપુરિસે ન અક્કોસતિ ન પરિભાસતિ, યં વાચાય વદતિ, તદેવ કાયેન કરોતિ, સો ઇમાનિ પુપ્ફાનિ અરહતીતિ.

પુરોહિતો ''અહં એતેહિ ગુણેહિ સમન્નાગતો''તિ વત્વા તાનિપિ આહરાપેત્વા પિળન્ધિ. ચત્તારો દેવપુત્તા ચત્તારિ પુપ્ફચુમ્બટકાનિ પુરોહિતસ્સ દત્વા દેવલોકમેવ ગતા. તેસં ગતકાલે પુરોહિતસ્સ સીસે મહતી વેદના ઉપ્પજ્જિ, તિખિણસિખરેન નિમ્મથિતં વિય ચ અયપટ્ટેન પીળિતં વિય ચ સીસં અહોસિ. સો વેદનાપ્પત્તો અપરાપરં પરિવત્તમાનો મહાસદ્દેન વિરવિ, ''કિમેત''ન્તિ ચ વુત્તે ''અહં મમબ્ભન્તરે અવિજ્જમાનેયેવ ગુણે 'અત્થી'તિ મુસાવાદં કત્વા તે દેવપુત્તે ઇમાનિ પુપ્ફાનિ યાચિં, હરથેતાનિ મમ સીસતો''તિ આહ. તાનિ હરન્તાપિ હરિતું નાસક્ખિંસુ, અયપટ્ટેન બદ્ધાનિ વિય અહેસું. અથ નં ઉક્ખિપિત્વા ગેહં નયિંસુ. તત્થ તસ્સ વિરવન્તસ્સ સત્ત દિવસા વીતિવત્તા.

રાજા અમચ્ચે આમન્તેત્વા ‘‘દુસ્સીલબ્રાહ્મણો મરિસ્સતિ, કિં કરોમા’’તિ આહ. ‘‘દેવ, પુન ઉસ્સવં કારેમ, દેવપુત્તા પુન આગચ્છિસ્સન્તી’’તિ. રાજા પુન ઉસ્સવં કારેસિ. દેવપુત્તા પુન આગન્ત્વા સકલનગરં પુપ્ફગન્ધેન એકગન્ધં કત્વા તથેવ રાજઙ્ગણે અટ્ઠંસુ, મહાજનો સન્નિપતિત્વા દુસ્સીલબ્રાહ્મણં આનેત્વા તેસં પુરતો ઉત્તાનં નિપજ્જાપેસિ. સો ‘‘જીવિતં મે દેથ, સામી’’તિ દેવપુત્તે યાચિ. દેવપુત્તા ‘‘તુય્હં દુસ્સીલસ્સ પાપધમ્મસ્સ અનનુચ્છવિકાનેવેતાનિ પુપ્ફાનિ, ત્વં પન ‘અમ્હે વઞ્ચેસ્સામી’તિ સઞ્ઞી અહોસિ, અત્તનો મુસાવાદફલં લદ્ધ’’ન્તિ મહાજનમજ્ઝે દુસ્સીલબ્રાહ્મણં ગરહિત્વા સીસતો પુપ્ફચુમ્બટકં અપનેત્વા મહાજનસ્સ ઓવાદં દત્વા સકટ્ઠાનમેવ અગમંસુ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા બ્રાહ્મણો દેવદત્તો અહોસિ, તેસુ દેવપુત્તેસુ એકો કસ્સપો, એકો મોગ્ગલ્લાનો, એકો સારિપુત્તો, જેટ્ઠકદેવપુત્તો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

કક્કારુજાતકવણ્ણના છટ્ઠા.

[૩૨૭] ૭. કાકવતીજાતકવણ્ણના

વાતિ ચાયં તતો ગન્ધોતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. તદા હિ સત્થા તં ભિક્ખું ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ ઉક્કણ્ઠિતોસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘સચ્ચં, ભન્તે’’તિ. ‘‘કસ્મા ઉક્કણ્ઠિતોસી’’તિ? ‘‘કિલેસવસેન, ભન્તે’’તિ. ‘‘ભિક્ખુ માતુગામો નામ અરક્ખિયો, ન સક્કા રક્ખિતું, પોરાણકપણ્ડિતા પન માતુગામં મહાસમુદ્દમજ્ઝે સિમ્બલિરુક્ખવિમાને વસાપેન્તાપિ રક્ખિતું નાસક્ખિંસૂ’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો પિતુ અચ્ચયેન રજ્જં કારેસિ. કાકવતી નામસ્સ અગ્ગમહેસી અહોસિ અભિરૂપા દેવચ્છરા વિય. અયમેત્થ સઙ્ખેપો , વિત્થારતો પન અતીતવત્થુ **કુણાલજાતકે** (જા॰ ૨.૨૧.કુણાલજાતક) આવિ ભવિસ્સતિ. તદા પનેકો સુપણ્ણરાજા મનુસ્સવેસેન આગન્ત્વા રઞ્ઞા સહ જૂતં કીળન્તો કાકવતિયા અગ્ગમહેસિયા પટિબદ્ધચિત્તો તં આદાય સુપણ્ણભવનં નેત્વા તાય સદ્ધિં અભિરમિ. રાજા દેવિં અપસ્સન્તો નટકુવેરં નામ ગન્ધબ્બં ‘‘ત્વં વિચિનાહિ ન’’ન્તિ આહ. સો તં સુપણ્ણરાજાનં પરિગ્ગહેત્વા એકસ્મિં સરે એરકવને નિપજ્જિત્વા તતો સુપણ્ણસ્સ ગમનકાલે પત્તન્તરે નિસીદિત્વા સુપણ્ણભવનં પત્વા પત્તન્તરતો નિક્ખમિત્વા તાય સદ્ધિં કિલેસસંસગ્ગં કત્વા પુન તસ્સેવ પત્તન્તરે નિસિન્નો આગન્ત્વા સુપણ્ણસ્સ રઞ્ઞા સદ્ધિં જૂતકીળનકાલે અત્તનો વીણં ગહેત્વા જૂતમણ્ડલં ગન્ત્વા રઞ્ઞો સન્તિકે ઠિતો ગીતવસેન પઠમં ગાથમાહ –

૧૦૫.‘‘વાતિ ચાયં તતો ગન્ધો, યત્થ મે વસતી પિયા;
દૂરે ઇતો હિ કાકવતી, યત્થ મે નિરતો મનો’’તિ.

તત્થ **ગન્ધો**તિ તસ્સા દિબ્બગન્ધવિલિત્તાય સરીરગન્ધો. **યત્થ મે**તિ યત્થ સુપણ્ણભવને મમ પિયા વસતિ, તતો ઇમિના સદ્ધિં કતકાયસંસગ્ગાય તસ્સા ઇમસ્સ કાયેન સદ્ધિં આગતો ગન્ધો વાયતીતિ અધિપ્પાયો. **દૂરે ઇતો**તિ ઇમમ્હા ઠાના દૂરે. **હિ**-કારો નિપાતમત્તો. **કાકવતી**તિ કાકવતી દેવી. **યત્થ મે**તિ યસ્સા ઉપરિ મમ મનો નિરતો.

તં સુત્વા સુપણ્ણો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૦૬."કથં સમુદ્દમતરી, કથં અતરિ કેપુકં;
કથં સત્ત સમુદ્દાનિ, કથં સિમ્બલિમારુહી"તિ.

તસ્સત્થો – ત્વં ઇમં જમ્બુદીપસમુદ્દં તસ્સ પરતો કેપુકં નામ નદિં પબ્બતન્તરેસુ ઠિતાનિ સત્ત સમુદ્દાનિ ચ કથં અતરિ, કેનુપાયેન તિણ્ણો સત્ત સમુદ્દાનિ અતિક્કમિત્વા ઠિતં અમ્હાકં ભવનં સિમ્બલિરુક્ખઞ્ચ કથં આરુહીતિ.

તં સુત્વા નટકુવેરો તતિયં ગાથમાહ –

૧૦૭."તયા સમુદ્દમતરિં, તયા અતરિ કેપુકં;
તયા સત્ત સમુદ્દાનિ, તયા સિમ્બલિમારુહિ"ન્તિ.

તત્થ **તયા**તિ તયા કરણભૂતેન તવ પત્તન્તરે નિસિન્નો અહં સબ્બમેતં અકાસિન્તિ અત્થો.

તતો સુપણ્ણરાજા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૦૮."ધિરત્થુ મં મહાકાયં, ધિરત્થુ મં અચેતનં;
યત્થ જાયાયહં જારં, આવહામિ વહામિ ચા"તિ.

તત્થ **ધિરત્થુ મ**ન્તિ અત્તાનં ગરહન્તો આહ. **અચેતન**ન્તિ મહાસરીરતાય લહુભાવગરુભાવસ્સ અજાનનતાય અચેતનં. **યત્થા**તિ યસ્મા. ઇદં વુત્તં હોતિ – યસ્મા અહં અત્તનો જાયાય જારં ઇમં ગન્ધબ્બં પત્તન્તરે નિસિન્નં આનેન્તો આવહામિ નેન્તો ચ વહામિ, તસ્મા ધિરત્થુ મન્તિ. સો તં આનેત્વા બારાણસિરઞ્ઞો દત્વા પુન નગરં નાગમાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા નટકુવેરો ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ અહોસિ, રાજા પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

કાકવતીજાતકવણ્ણના સત્તમા.

[૩૨૮] ૮. અનનુસોચિયજાતકવણ્ણના

બહૂનં વિજ્જતી ભોતીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં મતભરિયં કુટુમ્બિકં આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર ભરિયાય મતાય ન ન્હાયિ ન પિવિ ન લિમ્પિ ન ભુઞ્જિ, ન કમ્મન્તે પયોજેસિ, અઞ્ઞદત્થુ સોકાભિભૂતો આળાહનં ગન્ત્વા પરિદેવમાનો વિચરિ. અબ્ભન્તરે પનસ્સ કુટે પદીપો વિય સોતાપત્તિમગ્ગસ્સ ઉપનિસ્સયો જલતિ. સત્થા પચ્ચૂસસમયે લોકં ઓલોકેન્તો તં દિસ્વા "ઇમસ્સ મં ઠપેત્વા અઞ્ઞો કોચિ સોકં નીહરિત્વા સોતાપત્તિમગ્ગસ્સ દાયકો નત્થિ, ભવિસ્સામિસ્સ અવસ્સયો"તિ પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો પચ્છાસમણં આદાય તસ્સ ગેહદ્વારં ગન્ત્વા કુટુમ્બિકેન સુતાગમનો કતપચ્ચુગ્ગમનાદિસક્કારો પઞ્ઞત્તાસને નિસિન્નો કુટુમ્બિકં આગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નં "કિં, ઉપાસક, ચિન્તેસી"તિ પુચ્છિત્વા "આમ, ભન્તે, ભરિયા મે કાલકતા, તમહં અનુસોચન્તો ચિન્તેમી"તિ વુત્તે "ઉપાસક, ભિજ્જનધમ્મં નામ ભિજ્જતિ, તસ્મિં ભિન્ને ન યુત્તં ચિન્તેતું, પોરાણકપણ્ડિતાપિ ભરિયાય મતાય 'ભિજ્જનધમ્મં ભિજ્જતી'તિ ન ચિન્તયિંસૂ"તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ. અતીતવત્થુ દસકનિપાતે **ચૂળબોધિજાતકે** (જા॰ ૧.૧૦.૪૯ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ, અયં પનેત્થ સઙ્ખેપો.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા માતાપિતૂનં સન્તિકં અગમાસિ. ઇમસ્મિં જાતકે બોધિસત્તો કોમારબ્રહ્મચારી અહોસિ. અથસ્સ માતાપિતરો ''તવ દારિકપરિયેસનં કરોમા''તિ આરોચયિંસુ. બોધિસત્તો ''ન મય્હં ઘરાવાસેનત્થો, અહં તુમ્હાકં અચ્ચયેન પબ્બજિસ્સામી''તિ વત્વા તેહિ પુનપ્પુનં યાચિતો એકં કઞ્ચનરૂપકં કારેત્વા ''એવરૂપં કુમારિકં લભમાનો ગણ્હિસ્સામી''તિ આહ. તસ્સ માતાપિતરો તં કઞ્ચનરૂપકં પટિચ્છન્નયાને આરોપેત્વા ''ગચ્છથ જમ્બુદીપતલં વિચરન્તા યત્થ એવરૂપં બ્રાહ્મણકુમારિકં પસ્સથ, તત્થ ઇમં કઞ્ચનરૂપકં દત્વા તં આનેથા''તિ મહન્તેન પરિવારેન મનુસ્સે પેસેસું.

તસ્મિં પન કાલે એકો પુઞ્ઞવા સત્તો બ્રહ્મલોકતો ચવિત્વા કાસિરટ્ઠેયેવ નિગમગામે અસીતિકોટિવિભવસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ગેહે કુમારિકા હુત્વા નિબ્બત્તિ, ''સમ્મિલ્લહાસિની''તિસ્સા નામં અકંસુ. સા સોળસવસ્સકાલે અભિરૂપા અહોસિ પાસાદિકા દેવચ્છરપ્પટિભાગા સબ્બઙ્ગસમ્પન્ના. તસ્સાપિ કિલેસવસેન ચિત્તં નામ ન ઉપ્પન્નપુબ્બં, અચ્ચન્તબ્રહ્મચારિની અહોસિ. કઞ્ચનરૂપકં આદાય વિચરન્તા મનુસ્સા તં ગામં પાપુણિંસુ. તત્થ મનુસ્સા તં દિસ્વા ''અસુકબ્રાહ્મણસ્સ ધીતા સમ્મિલ્લહાસિની કિંકારણા ઇધ ઠિતા''તિ આહંસુ. મનુસ્સા તં સુત્વા બ્રાહ્મણકુલં ગન્ત્વા સમ્મિલ્લહાસિનિં વારેસું. સા ''અહં તુમ્હાકં અચ્ચયેન પબ્બજિસ્સામિ, ન મે ઘરાવાસેનત્થો''તિ માતાપિતૂનં સાસનં પેસેસિ. તે ''કિં કરોસિ કુમારિકે''તિ વત્વા કઞ્ચનરૂપકં ગહેત્વા તં મહન્તેન પરિવારેન પેસયિંસુ. બોધિસત્તસ્સ ચ સમ્મિલ્લહાસિનિયા ચ ઉભિન્નમ્પિ અનિચ્છન્તાનઞ્ઞેવ મઙ્ગલં કરિંસુ. તે એકગબ્ભે વસમાના એકસ્મિં સયને સયન્તાપિ ન અઞ્ઞમઞ્ઞં કિલેસવસેન ઓલોકયિંસુ, દ્વે ભિક્ખૂ દ્વે બ્રાહ્માનો વિય ચ એકસ્મિં ઠાને વસિંસુ.

અપરભાગે બોધિસત્તસ્સ માતાપિતરો કાલમકંસુ. સો તેસં સરીરકિચ્ચં કત્વા સમ્મિલ્લહાસિનિં પક્કોસાપેત્વા ''ભદ્દે, મમ કુલસન્તકા અસીતિકોટિયો, તવ કુલસન્તકા અસીતિકોટિયોતિ ઇમં એત્તકં ધનં ગહેત્વા ઇમં કુટુમ્બં પટિપજ્જાહિ, અહં પબ્બજિસ્સામી''તિ આહ. ''અય્યપુત્ત, તયિ પબ્બજન્તે અહમ્પિ પબ્બજિસ્સામિ, ન સક્કોમિ તં જહિતુ''ન્તિ . ''તેન હિ એહી''તિ સબ્બં ધનં દાનમુખે વિસ્સજ્જેત્વા ખેળપિણ્ડં વિય સમ્પત્તિં પહાય હિમવન્તં પવિસિત્વા ઉભોપિ તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા વનમૂલફલાહારા તત્થ ચિરં વસિત્વા લોણમ્બિલસેવનત્થાય હિમવન્તા ઓતરિત્વા અનુપુબ્બેન બારાણસિં પત્વા રાજુય્યાને વસિંસુ.

તેસં તત્થ વસન્તાનં સુખુમાલાય પરિબ્બાજિકાય નિરોજં મિસ્સકભત્તં પરિભુઞ્જન્તિયા લોહિતપક્ખન્દિકાબાધો ઉપ્પજ્જિ. સા સપ્પાયભેસજ્જં અલભમાના દુબ્બલા અહોસિ. બોધિસત્તો ભિક્ખાચારવેલાય તં પરિગ્ગહેત્વા નગરદ્વારં નેત્વા એકિસ્સા સાલાય ફલકે નિપજ્જાપેત્વા સયં ભિક્ખાય પાવિસિ. સા તસ્મિં અનિક્ખન્તેયેવ કાલમકાસિ. મહાજનો પરિબ્બાજિકાય રૂપસમ્પત્તિં દિસ્વા પરિવારેત્વા રોદતિ પરિદેવતિ. બોધિસત્તો ભિક્ખં ચરિત્વા આગતો તસ્સા મતભાવં ઞત્વા ''ભિજ્જનધમ્મં ભિજ્જતિ, સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા એવંગતિકાયેવા''તિ વત્વા તાય નિપન્નફલકેયેવ નિસીદિત્વા મિસ્સકભોજનં ભુઞ્જિત્વા મુખં વિક્ખાલેસિ. પરિવારેત્વા ઠિતમહાજનો ''અયં તે, ભન્તે, પરિબ્બાજિકા કિં હોતી''તિ પુચ્છિ. ''ગિહિકાલે મે પાદપરિચારિકા અહોસી''તિ. ''ભન્તે, મયં તાવ ન સણ્ઠામ રોદામ પરિદેવામ, તુમ્હે કસ્મા ન રોદથા''તિ? બોધિસત્તો ''જીવમાના તાવ એસા મમ કિઞ્ચિ હોતિ, ઇદાનિ પરલોકસમઙ્ગિતાય ન કિઞ્ચિ હોતિ, મરણવસં ગતા, અહં કિસ્સ રોદામી''તિ મહાજનસ્સ ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૦૯.''બહૂનં વિજ્જતી ભોતી, તેહિ મે કિં ભવિસ્સતિ;

તસ્મા એતં ન સોચામિ, પિયં સમ્મિલ્લહાસિનિં.

૧૧૦.‘‘તં તં ચે અનુસોચેય્ય, યં યં તસ્સ ન વિજ્જતિ;
અત્તાનમનુસોચેય્ય, સદા મચ્ચુવસં પતં.

૧૧૧.‘‘ન હેવ ઠિતં નાસીનં, ન સયાનં ન પદ્ધગું;
યાવ બ્યાતિ નિમિસતિ, તત્રાપિ રસતી વયો.

૧૧૨.‘‘તત્થત્તનિ વતપ્પદ્ધે, વિનાભાવે અસંસયે;
ભૂતં સેસં દયિતબ્બં, વીતં અનનુસોચિય’’ન્તિ.

તત્થ **બહૂનં વિજ્જતી ભોતી**તિ અયં ભોતી અમ્હે છડ્ડેત્વા ઇદાનિ અઞ્ઞેસં બહૂનં મતકસત્તાનં અન્તરે વિજ્જતિ અત્થિ ઉપલબ્ભતિ. **તેહિ મે કિં ભવિસ્સતી**તિ તેહિ મતકસત્તેહિ સદ્ધિં વત્તમાના ઇદાનેવેસા મય્હં કિં ભવિસ્સતિ , તેહિ વા મતકસત્તેહિ અતિરેકસમ્બન્ધવસેનેસા મય્હં કિં ભવિસ્સતિ, કા નામ ભવિસ્સતિ, કિં ભરિયા, ઉદાહુ ભગિનીતિ? ‘‘તેહિ મેક’’ન્તિપિ પાઠો, તેહિ મતકેહિ સદ્ધિં ઇદમ્પિ મે કળેવરં એકં ભવિસ્સતીતિ અત્થો. **તસ્મા**તિ યસ્મા એસા મતકેસુ સઙ્ખં ગતા, મય્હં સા ન કિઞ્ચિ હોતિ, તસ્મા એતં ન સોચામિ.

યં યં તસ્સાતિ યં યં તસ્સ અનુસોચનકસ્સ સત્તસ્સ ન વિજ્જતિ નત્થિ, મતં નિરુદ્ધં, તં તં સચે અનુસોચેય્યાતિ અત્થો. ‘‘યસ્સા’’તિપિ પાઠો, યં યં યસ્સ ન વિજ્જતિ, તં તં સો અનુસોચેય્યાતિ અત્થો. **મચ્ચુવસં પત**ન્તિ એવં સન્તે નિચ્ચં મચ્ચુવસં પતન્તં ગચ્છન્તં અત્તાનમેવ અનુસોચેય્ય, તેનસ્સ અસોચનકાલોયેવ ન ભવેય્યાતિ અત્થો.

તતિયગાથાય **ન હેવ ઠિતં નાસીનં, ન સયાનં ન પદ્ધગુ**ન્તિ કઞ્ચિ સત્તં આયુસઙ્ખારો અનુગચ્છતીતિ પાઠસેસો. તત્થ **પદ્ધગુ**ન્તિ પરિવત્તેત્વા ચરમાનં. ઇદં વુત્તં હોતિ – ઇમે સત્તા ચતૂસુપિ ઇરિયાપથેસુ પમત્તા વિહરન્તિ, આયુસઙ્ખારા પન રત્તિઞ્ચ દિવા ચ સબ્બિરિયાપથેસુ અપ્પમત્તા અત્તનો ખયગમનકમ્મમેવ કરોન્તીતિ. **યાવ બ્યાતી**તિ યાવ ઉમ્મિસતિ. અયઞ્હિ તસ્મિં કાલે વોહારો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યાવ ઉમ્મિસતિ ચ નિમિસતિ ચ, તત્રાપિ એવં અપ્પમત્તકે કાલે ઇમેસં સત્તાનં **રસતી વયો**, તીસુ વયેસુ સો સો વયો હાયતેવ ન વડ્ઢતીતિ.

તત્થત્તનિ વતપ્પદ્ધેતિ તત્થ વત અત્તનિ પદ્ધે. ઇદં વુત્તં હોતિ તસ્મિં વત એવં રસમાને વયે અયં ‘‘અત્તા’’તિ સઙ્ખ્યં ગતો અત્તભાવો પદ્ધો હોતિ, વયેન અડ્ઢો ઉપડ્ઢો અપરિપુણ્ણોવ હોતિ . એવં તત્થ ઇમસ્મિં અત્તનિ પદ્ધે યો ચેસ તત્થ તત્થ નિબ્બત્તાનં સત્તાનં વિનાભાવો અસંસયો, તસ્મિં **વિનાભાવે**પિ **અસંસયે** નિસ્સંસયે યં **ભૂતં સેસં** અમતં જીવમાનં, તં જીવમાનમેવ **દયિતબ્બં** પિયાયિતબ્બં મેત્તાયિતબ્બં, ‘‘અયં સત્તો અરોગો હોતુ અબ્યાપજ્જો’’તિ એવં તસ્મિં મેત્તાભાવના કાતબ્બા. યં પનેતં **વીતં** વિગતં મતં, તં **અનનુસોચિયં** ન અનુસોચિતબ્બન્તિ.

એવં મહાસત્તો ચતૂહિ ગાથાહિ અનિચ્ચાકારં દીપેન્તો ધમ્મં દેસેસિ. મહાજનો પરિબ્બાજિકાય સરીરકિચ્ચં અકાસિ. બોધિસત્તો હિમવન્તમેવ પવિસિત્વા ઝાનાભિઞ્ઞાસમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા બ્રહ્મલોકપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને કુટુમ્બિકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા સમ્મિલ્લહાસિની રાહુલમાતા અહોસિ, તાપસો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

અનનુસોચિયજાતકવણ્ણના અટ્ઠમા.

[૩૨૯] ૯. કાળબાહુજાતકવણ્ણના

યં અન્નપાનસ્સાતિ ઇદં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો હતલાભસક્કારં દેવદત્તં આરબ્ભ કથેસિ. દેવદત્તેન હિ તથાગતે અટ્ઠાનકોપં બન્ધિત્વા ધનુગ્ગહેસુ પયોજિતેસુ નાળાગિરિવિસ્સજ્જનેન તસ્સ દોસો પાકટો જાતો. અથસ્સ પટ્ઠપિતાનિ ધુવભત્તાદીનિ મનુસ્સા ન કરિંસુ, રાજાપિ નં ન ઓલોકેસિ. સો હતલાભસક્કારો કુલેસુ વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જન્તો વિચરિ. ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, દેવદત્તો 'લાભસક્કારં ઉપ્પાદેસ્સામી'તિ ઉપ્પન્નમ્પિ થિરં કાતું નાસક્ખી''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ હતલાભસક્કારો અહોસી''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં ધનઞ્ચયે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો રાધો નામ સુકો અહોસિ મહાસરીરો પરિપુણ્ણગત્તો, કનિટ્ઠો પનસ્સ પોટ્ઠપાદો નામ. એકો લુદ્દકો તે દ્વેપિ જને બન્ધિત્વા નેત્વા બારાણસિરઞ્ઞો અદાસિ. રાજા ઉભોપિ તે સુવણ્ણપઞ્જરે પક્ખિપિત્વા સુવણ્ણતટ્ટકેન મધુલાજે ખાદાપેન્તો સક્ખરોદકં પાયેન્તો પટિજગ્ગિ. સક્કારો ચ મહા અહોસિ, લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તા અહેસું. અથેકો વનચરકો કાળબાહું નામેકં મહાકાળમક્કટં આનેત્વા બારાણસિરઞ્ઞો અદાસિ. તસ્સ પચ્છા આગતત્તા મહન્તતરો લાભસક્કારો અહોસિ, સુકાનં પરિહાયિ. બોધિસત્તો તાદિલક્ખણયોગતો ન કિઞ્ચિ આહ, કનિટ્ઠો પનસ્સ તાદિલક્ખણાભાવા તં મક્કટસ્સ સક્કારં અસહન્તો ''ભાતિક, પુબ્બે ઇમસ્મિં રાજકુલે સાધુરસખાદનીયાદીનિ અમ્હાકમેવ દેન્તિ, ઇદાનિ પન મયં ન લભામ, કાળબાહુમક્કટસ્સેવ દેન્તિ. મયં ધનઞ્ચયરઞ્ઞો સન્તિકા લાભસક્કારં અલભન્તા ઇમસ્મિં ઠાને કિં કરિસ્સામ, એહિ અરઞ્ઞમેવ ગન્ત્વા વસિસ્સામા''તિ તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૧૩.''યં અન્નપાનસ્સ પુરે લભામ, તં દાનિ સાખમિગમેવ ગચ્છતિ;
ગચ્છામ દાનિ વનમેવ રાધ, અસક્કતા ચસ્મ ધનઞ્ચયાયા''તિ.

તત્થ **યં અન્નપાનસ્સા**તિ યં અન્નપાનં અસ્સ રઞ્ઞો સન્તિકા. ઉપયોગત્થે વા સામિવચનં. **ધનઞ્ચયાયા**તિ કરણત્થે સમ્પદાનવચનં, ધનઞ્ચયેન. **અસક્કતા ચસ્મા**તિ અન્નપાનં ન લભામ, ઇમિના ચ ન સક્કતમ્હાતિ અત્થો.

તં સુત્વા રાધો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૧૪.''લાભો અલાભો યસો અયસો ચ, નિન્દા પસંસા ચ સુખઞ્ચ દુક્ખં;
એતે અનિચ્ચા મનુજેસુ ધમ્મા, મા સોચિ કિં સોચસિ પોટ્ઠપાદા''તિ.

તત્થ **યસો**તિ ઇસ્સરિયપરિવારો. **અયસો**તિ તસ્સાભાવો. **એતે**તિ એતે અટ્ઠ લોકધમ્મા મનુજેસુ અનિચ્ચા, લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તા હુત્વાપિ અપરેન સમયેન અપ્પલાભા અપ્પસક્કારા હોન્તિ, નિચ્ચલાભિનો નામ ન હોન્તિ. યસાદીસુપિ એસેવ નયો.

તં સુત્વા પોટ્ઠપાદો મક્કટે ઉસૂયં અપનેતું અસક્કોન્તો તતિયં ગાથમાહ –

૧૧૫.‘‘અદ્ધા તુવં પણ્ડિતકોસિ રાધ, જાનાસિ અત્થાનિ અનાગતાનિ;
કથં નુ સાખામિગં દક્ખિસામ, નિદ્ધાવિતં રાજકુલતોવ જમ્મ’’ન્તિ.

તત્થ **કથં નૂ**તિ કેન નુ ખો ઉપાયેન. **દક્ખિસામા**તિ દક્ખિસ્સામ. **નિદ્ધાવિત**ન્તિ નિવુટ્ઠાપિતં નિક્કડ્ઢાપિતં. **જમ્મ**ન્તિ લામકં.

તં સુત્વા રાધો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૧૬.‘‘ચાલેતિ કણ્ણં ભકુટિં કરોતિ, મુહું મુહું ભાયયતે કુમારે;
સયમેવ તં કાહતિ કાળબાહુ, યેનારકા ઠસ્સતિ અન્નપાના’’તિ.

તત્થ **ભાયયતે કુમારે**તિ રાજકુમારે ઉત્રાસેતિ. **યેનારકા ઠસ્સતિ અન્નપાના**તિ યેન કારણેન ઇમમ્હા અન્નપાના દૂરે ઠસ્સતિ, સયમેવ તં કારણં કરિસ્સતિ, મા ત્વં એતસ્સ ચિન્તયીતિ અત્થો.

કાળબાહુપિ કતિપાહેનેવ રાજકુમારાનં પુરતો ઠત્વા કણ્ણચલનાદીનિ કરોન્તો કુમારે ભાયાપેસિ. તે ભીતતસિતા વિસ્સરમકંસુ. રાજા ‘‘કિં એત’’ન્તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા ‘‘નિક્કડ્ઢથ ન’’ન્તિ મક્કટં નિક્કડ્ઢાપેસિ. સુકાનં લાભસક્કારો પુન પાકતિકો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા કાળબાહુ દેવદત્તો અહોસિ, પોટ્ઠપાદો આનન્દો, રાધો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

કાળબાહુજાતકવણ્ણના નવમા.

[૩૩૦] ૧૦. સીલવીમંસજાતકવણ્ણના

સીલં કિરેવ કલ્યાણન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સીલવીમંસકબ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ. દ્વેપિ વત્થૂનિ હેટ્ઠા કથિતાનેવ. ઇધ પન બોધિસત્તો બારાણસિરઞ્ઞો પુરોહિતો અહોસિ. સો અત્તનો સીલં વીમંસન્તો તીણિ દિવસાનિ હેરઞ્ઞિકફલકતો કહાપણં ગણ્હિ. તં ‘‘ચોરો’’તિ ગહેત્વા રઞ્ઞો દસ્સેસું. સો રઞ્ઞો સન્તિકે ઠિતો –

૧૧૭.‘‘સીલં કિરેવ કલ્યાણં, સીલં લોકે અનુત્તરં;
પસ્સ ઘોરવિસો નાગો, સીલવાતિ ન હઞ્ઞતી’’તિ. –

ઇમાય પઠમગાથાય સીલં વણ્ણેત્વા રાજાનં પબ્બજ્જં અનુજાનાપેત્વા પબ્બજિતું ગચ્છતિ.

અથેકસ્મિં દિવસે સૂનાપણતો સેનો મંસપેસિં ગહેત્વા આકાસં પક્ખન્દિ. તમઞ્ઞે સકુણા પરિવારેત્વા પાદનખતુણ્ડકાદીહિ પહરન્તિ. સો તં દુક્ખં સહિતું અસક્કોન્તો મંસપેસિં છડ્ડેસિ, અપરો ગણ્હિ. સોપિ તથેવ વિહેઠિયમાનો છડ્ડેસિ, અથઞ્ઞો ગણ્હિ. એવં યો યો ગણ્હિ, તં તં સકુણા અનુબન્ધિંસુ. યો યો છડ્ડેસિ, સો સો સુખિતો અહોસિ. બોધિસત્તો તં દિસ્વા ‘‘ઇમે કામા નામ મંસપેસૂપમા, એતે ગણ્હન્તાનંયેવ દુક્ખં, વિસ્સજ્જેન્તાનં સુખ’’ન્તિ ચિન્તેત્વા દુતિયં ગાથમાહ –

૧૧૮.‘‘યાવદેવસ્સહૂ કિઞ્ચિ, તાવદેવ અખાદિસું;

සඞ්ම්ම કુલલા લોકે, ન હિંસન્તિ અકિઞ્ચન''ન્તિ.

તસ્સત્થો – યાવદેવ અસ્સ સેનસ્સ અહુ કિઞ્ચિ મુખેન ગહિતં મંસખણ્ડં, તાવદેવ નં ઇમસ્મિં લોકે કુલલા સમાગન્ત્વા અખાદિંસુ. તસ્મિં પન વિસ્સટ્ઠે તમેનં અકિઞ્ચનં નિપ્પલિબોધં પક્ખિં સેસપક્ખિનો ન હિંસન્તીતિ.

સો નગરા નિક્ખમિત્વા અન્તરામગ્ગે એકસ્મિં ગામે સાયં એકસ્સ ગેહે નિપજ્જિ. તત્થ પન પિઙ્ગલા નામ દાસી ''અસુકવેલાય આગચ્છેય્યાસી''તિ એકેન પુરિસેન સદ્ધિં સઙ્કેતમકાસિ. સા સામિકાનં પાદે ધોવિત્વા તેસુ નિપન્નેસુ તસ્સાગમનં ઓલોકેન્તી ઉમ્મારે નિસીદિત્વા ''ઇદાનિ આગમિસ્સતિ, ઇદાનિ આગમિસ્સતી''તિ પઠમયામમ્પિ મજ્ઝિમયામમ્પિ વીતિનામેસિ. પચ્ચૂસસમયે પન ''ન સો ઇદાનિ આગમિસ્સતી''તિ છિન્નાસા હુત્વા નિપજ્જિત્વા નિદ્દં ઓક્કમિ. બોધિસત્તો ઇદં કારણં દિસ્વા ''અયં દાસી 'સો પુરિસો આગમિસ્સતી'તિ આસાય એત્તકં કાલં નિસિન્ના, ઇદાનિસ્સ અનાગમનભાવં ઞત્વા છિન્નાસા હુત્વા સુખં સુપતિ. કિલેસેસુ હિ આસા નામ દુક્ખં, નિરાસભાવોવ સુખ''ન્તિ ચિન્તેત્વા તતિયં ગાથમાહ –

૧૧૯.''સુખં નિરાસા સુપતિ, આસા ફલવતી સુખા;
આસં નિરાસં કત્વાન, સુખં સુપતિ પિઙ્ગલા''તિ.

તત્થ **ફલવતી**તિ યસ્સા આસાય ફલં લદ્ધં હોતિ, સા તસ્સ ફલસ્સ સુખતાય સુખા નામ. **નિરાસં કત્વાના**તિ અનાસં કત્વા છિન્દિત્વા પજહિત્વાતિ અત્થો. **પિઙ્ગલા**તિ એસા પિઙ્ગલદાસી ઇદાનિ સુખં સુપતીતિ.

સો પુનદિવસે તતો ગામા અરઞ્ઞં પવિસન્તો અરઞ્ઞે એકં તાપસં ઝાનં અપ્પેત્વા નિસિન્નં દિસ્વા ''ઇધલોકે ચ પરલોકે ચ ઝાનસુખતો ઉત્તરિતરં સુખં નામ નત્થી''તિ ચિન્તેત્વા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૨૦.''ન સમાધિપરો અત્થિ, અસ્મિં લોકે પરમ્હિ ચ;
ન પરં નાપિ અત્તાનં, વિહિંસતિ સમાહિતો''તિ.

તત્થ **ન સમાધિપરો**તિ સમાધિતો પરો અઞ્ઞો સુખધમ્મો નામ નત્થીતિ.

સો અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઝાનાભિઞ્ઞા ઉપ્પાદેત્વા બ્રહ્મલોકપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા પુરોહિતો અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

સીલવીમંસજાતકવણ્ણના દસમા.

કુટિદૂસકવગ્ગો તતિયો.

૪. કોકિલવગ્ગો

[૩૩૧] ૧. કોકિલજાતકવણ્ણના

યો વે કાલે અસમ્પત્તેતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોકાલિકં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ તક્કારિયજાતકે વિત્થારિતમેવ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ અમચ્ચો ઓવાદકો અહોસિ, રાજા બહુભાણી અહોસિ. બોધિસત્તો ‘‘તસ્સ બહુભાણિતં નિસેધેસ્સામી’’તિ એકં ઉપમં ઉપધારેન્તો વિચરતિ. અથેકદિવસં રાજા ઉય્યાનં ગતો મઙ્ગલસિલાપટ્ટે નિસીદિ, તસ્સુપરિ અમ્બરુક્ખો અત્થિ. તત્રેકસ્મિં કાકકુલાવકે કાળકોકિલા અત્તનો અણ્ડકં નિક્ખિપિત્વા અગમાસિ. કાકી તં કોકિલઅણ્ડકં પટિજગ્ગિ, અપરભાગે તતો કોકિલપોતકો નિક્ખમિ. કાકી ‘‘પુત્તો મે’’તિ સઞ્ઞાય મુખતુણ્ડકેન ગોચરં આહરિત્વા તં પટિજગ્ગિ. સો અવિરૂળ્હપક્ખો અકાલેયેવ કોકિલરવં રવિ. કાકી ‘‘અયં ઇદાનેવ તાવ અઞ્ઞં રવં રવતિ , વડ્ઢન્તો કિં કરિસ્સતી’’તિ તુણ્ડકેન કોટ્ટેત્વા મારેત્વા કુલાવકા પાતેસિ. સો રઞ્ઞો પાદમૂલે પતિ.

રાજા બોધિસત્તં પુચ્છિ ‘‘કિમેતં સહાયા’’તિ? બોધિસત્તો ‘‘અહં રાજાનં નિવારેતું એકં ઉપમં પરિયેસામિ, લદ્ધા દાનિ મે સા’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘મહારાજ, અતિમુખરા અકાલે બહુભાણિનો એવરૂપં લભન્તિ. અયં મહારાજ, કોકિલપોતકો કાકિયા પુટ્ઠો અવિરૂળ્હપક્ખો અકાલેયેવ કોકિલરવં રવિ. અથ નં કાકી ‘નાયં મમ પુત્તકો’તિ ઞત્વા મુખતુણ્ડકેન કોટ્ટેત્વા મારેત્વા કુલાવકા પાતેસિ. મનુસ્સા વા હોન્તુ તિરચ્છાના વા, અકાલે બહુભાણિનો એવરૂપં દુક્ખં લભન્તી’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૨૧.‘‘યો વે કાલે અસમ્પત્તે, અતિવેલં પભાસતિ;
એવં સો નિહતો સેતિ, કોકિલાયિવ અત્રજો.

૧૨૨.‘‘ન હિ સત્થં સુનિસિતં, વિસં હલાહલામિવ;
એવં નિકટ્ઠે પાતેતિ, વાચા દુબ્ભાસિતા યથા.

૧૨૩.‘‘તસ્મા કાલે અકાલે વા, વાચં રક્ખેય્ય પણ્ડિતો;
નાતિવેલં પભાસેય્ય, અપિ અત્તસમમ્હિ વા.

૧૨૪.‘‘યો ચ કાલે મિતં ભાસે, મતિપુબ્બો વિચક્ખણો;
સબ્બે અમિત્તે આદેતિ, સુપણ્ણો ઉરગામિવા’’તિ.

તત્થ **કાલે અસમ્પત્તે**તિ અત્તનો વચનકાલે અસમ્પત્તે. **અતિવેલ**ન્તિ વેલાતિક્કન્તં કત્વા અતિરેકપ્પમાણં ભાસતિ. **હલાહલામિવા**તિ હલાહલં ઇવ. **નિકટ્ઠે**તિ તસ્મિંયેવ ખણે અપ્પમત્તકે કાલે. **તસ્મા**તિ યસ્મા સુનિસિતસત્થહલાહલવિસતોપિ ખિપ્પતરં દુબ્ભાસિતવચનમેવ પાતેસિ, તસ્મા. **કાલે અકાલે વા**તિ વત્તું યુત્તકાલે ચ અકાલે ચ **વાચં રક્ખેય્ય**, અતિવેલં ન ભાસેય્ય અપિ અત્તના સમે નિન્નાનાકરણેપિ પુગ્ગલેતિ અત્થો.

મતિપુબ્બોતિ મતિં પુરેચારિકં કત્વા કથનેન મતિપુબ્બો. **વિચક્ખણો**તિ ઞાણેન વિચારેત્વા અત્થવિન્દનપુગ્ગલો વિચક્ખણો નામ. **ઉરગામિવા**તિ ઉરગં ઇવ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા સુપણ્ણો સમુદ્દં ખોભેત્વા મહાભોગં ઉરગં **આદેતિ** ગણ્હાતિ, આદિયિત્વા ચ તઙ્ખણઞ્ઞેવ નં સિમ્બલિં આરોપેત્વા મંસં ખાદતિ, એવમેવ યો મતિપુબ્બઙ્ગમો વિચક્ખણો વત્તું યુત્તકાલે મિતં ભાસતિ, સો સબ્બે અમિત્તે આદેતિ ગણ્હાતિ, અત્તનો વસે વત્તેતીતિ.

રાજા બોધિસત્તસ્સ ધમ્મદેસનં સુત્વા તતો પટ્ઠાય મિતભાણી અહોસિ, યસઞ્ચસ્સ વડ્ઢેત્વા મહન્તતરં અદાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા કોકિલપોતકો કોકાલિકો અહોસિ, પણ્ડિતામચ્ચો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

કોકિલજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૩૩૨] ૨. રથલટ્ઠિજાતકવણ્ણના

અપિ હન્ત્વા હતો બ્રૂતીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોસલરઞ્ઞો પુરોહિતં આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર રથેન અત્તનો ભોગગામં ગચ્છન્તો સમ્બાધે મગ્ગે રથં પાજેન્તો એકં સકટસત્થં દિસ્વા ‘‘તુમ્હાકં સકટં અપનેથા’’તિ ગચ્છન્તો સકટે અનપનીયમાને કુજ્ઝિત્વા પતોદલટ્ઠિયા પુરિમસકટે સાકટિકસ્સ રથધુરે પહરિ. સા રથધુરે પટિહતા નિવત્તિત્વા તસ્સેવ નલાટં પહરિ. તાવદેવસ્સ નલાટે ગણ્ડો ઉટ્ઠહિ. સો નિવત્તિત્વા ‘‘સાકટિકેહિ પહટોમ્હી’’તિ રઞ્ઞો આરોચેસિ. સાકટિકે પક્કોસાપેત્વા વિનિચ્છિનન્તા તસ્સેવ દોસં અદ્દસંસુ. અથેકદિવસં ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘આવુસો, રઞ્ઞો કિર પુરોહિતો ‘સાકટિકેહિ પહટોમ્હી’તિ અડ્ડં કરોન્તો સયમેવ પરજ્જી’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ એવરૂપં અકાસિયેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સેવ વિનિચ્છયામચ્ચો અહોસિ. અથ રઞ્ઞો પુરોહિતો રથેન અત્તનો ભોગગામં ગચ્છન્તોતિ સબ્બં પુરિમસદિસમેવ. ઇધ પન તેન રઞ્ઞો આરોચિતે રાજા સયં વિનિચ્છયે નિસીદિત્વા સાકટિકે પક્કોસાપેત્વા કમ્મં અસોધેત્વાવ ‘‘તુમ્હેહિ મમ પુરોહિતં કોટ્ટેત્વા નલાટે ગણ્ડો ઉટ્ઠાપિતો’’તિ વત્વા ‘‘સબ્બસ્સહરણં તેસં કરોથા’’તિ આહ. અથ નં બોધિસત્તો ‘‘તુમ્હે, મહારાજ, કમ્મં અસોધેત્વાવ એતેસં સબ્બસ્સં હરાપેથ, એકચ્ચે પન અત્તનાવ અત્તાનં પહરિત્વાપિ ‘પરેન પહટમ્હા’તિ વદન્તિ, તસ્મા અવિચિનિત્વા કાતું ન યુત્તં, રજ્જં કારેન્તેન નામ નિસામેત્વા કમ્મં કાતું વટ્ટતી’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ.

૧૨૫.‘‘અપિ હન્ત્વા હતો બ્રૂતિ, જેત્વા જિતોતિ ભાસતિ;
પુબ્બમક્ખાયિનો રાજ, અઞ્ઞદત્થુ ન સદ્દહે.

૧૨૬.‘‘તસ્મા પણ્ડિતજાતિયો, સુણેય્ય ઇતરસ્સપિ;
ઉભિન્નં વચનં સુત્વા, યથા ધમ્મો તથા કરે.

૧૨૭.‘‘અલસો ગિહી કામભોગી ન સાધુ, અસઞ્ઞતો પબ્બજિતો ન સાધુ;
રાજા ન સાધુ અનિસમ્મકારી, યો પણ્ડિતો કોધનો તં ન સાધુ.

૧૨૮.‘‘નિસમ્મ ખત્તિયો કયિરા, નાનિસમ્મ દિસમ્પતિ;
નિસમ્મકારિનો રાજ, યસો કિત્તિ ચ વડ્ઢતી’’તિ.

તત્થ **અપિ હન્ત્વા**તિ અપિ એકો અત્તનાવ અત્તાનં હન્ત્વા ‘‘પરેન પહટોમ્હી’’તિ **બ્રૂતિ** કથેતિ. **જેત્વા જિતો**તિ સયં વા પન પરં જિત્વા ‘‘અહં જિતોમ્હી’’તિ ભાસતિ. **અઞ્ઞદત્થૂ**તિ મહારાજ, પુબ્બમેવ રાજકુલં ગન્ત્વા અક્ખાયન્તસ્સ **પુબ્બમક્ખાયિનો** અઞ્ઞદત્થુ **ન સદ્દહે**, એકંસેન વચનં ન સદ્દહેય્ય. **તસ્મા**તિ યસ્મા પઠમતરં આગન્ત્વા કથેન્તસ્સ એકંસેન વચનં ન સદ્દહાતબ્બં, તસ્મા. **યથા ધમ્મો**તિ યથા વિનિચ્છયસભાવો ઠિતો, તથા કરેય્ય.

અસઞ્ઞતોતિ કાયાદીહિ અસઞ્ઞતો દુસ્સીલો. **તં ન સાધૂ**તિ યં તસ્સ પણ્ડિતસ્સ ઞાણવતો પુગ્ગલસ્સ આઘાનગ્ગાહિવસેન દળ્હકોપસઙ્ખાતં કોધનં, તં ન સાધુ. **નાનિસમ્મા**તિ ન અનિસામેત્વા. **દિસમ્પતી**તિ દિસાનં પતિ, મહારાજ. **યસો કિત્તિ ચા**તિ ઇસ્સરિયપરિવારો ચેવ કિત્તિસદ્દો ચ વડ્ઢતીતિ.

રાજા બોધિસત્તસ્સ વચનં સુત્વા ધમ્મેન વિનિચ્છિનિ, ધમ્મેન વિનિચ્છિયમાને બ્રાહ્મણસ્સેવ દોસો જાતોતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા બ્રાહ્મણો એતરહિ બ્રાહ્મણોવ અહોસિ, પણ્ડિતામચ્ચો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

રથલટ્ઠિજાતકવણ્ણના દુતિયા.

[333] 3. પક્કગોધજાતકવણ્ણના

તદેવ મે ત્વન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં કુટુમ્બિકં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ હેટ્ઠા વિત્થારિતમેવ. ઇધ પન તેસં ઉદ્ધારં સાધેત્વા આગચ્છન્તાનં અન્તરામગ્ગે લુદ્દકો ''ઉભોપિ ખાદથા''તિ એકં પક્કગોધં અદાસિ. સો પુરિસો ભરિયં પાનીયત્થાય પેસેત્વા સબ્બં ગોધં ખાદિત્વા તસ્સા આગતકાલે ''ભદ્દે, ગોધા પલાતા''તિ આહ. ''સાધુ, સામિ, પક્કગોધાય પલાયન્તિયા કિં સક્કા કાતુ''ન્તિ? સા જેતવને પાનીયં પિવિત્વા સત્થુ સન્તિકે નિસિન્ના સત્થારા ''કિં ઉપાસિકે, અયં તે હિતકામો સસિનેહો ઉપકારકો''તિ પુચ્છિતા ''ભન્તે, અહં એતસ્સ હિતકામા સસિનેહા, અયં પન મયિ નિસ્સિનેહો''તિ આહ. સત્થા ''હોતુ મા ચિન્તયિ, એવં નામેસ કરોતિ. યદા પન તે ગુણં સરતિ, તદા તુય્હમેવ સબ્બિસ્સરિયં દેતી''તિ વત્વા તેહિ યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતમ્પિ હેટ્ઠા વુત્તસદિસમેવ. ઇધ પન તેસં નિવત્તન્તાનં અન્તરામગ્ગે લુદ્દકો કિલન્તભાવં દિસ્વા ''દ્વેપિ જના ખાદથા''તિ એકં પક્કગોધં અદાસિ. રાજધીતા તં વલ્લિયા બન્ધિત્વા આદાય મગ્ગં પટિપજ્જિ. તે એકં સરં દિસ્વા મગ્ગા ઓક્કમ્મ અસ્સત્થમૂલે નિસીદિંસુ. રાજપુત્તો ''ગચ્છ ભદ્દે, સરતો પદુમિનિપત્તેન ઉદકં આહર, મંસં ખાદિસ્સામા''તિ આહ. સા ગોધં સાખાય લગ્ગેત્વા પાનીયત્થાય ગતા. ઇતરો સબ્બં ગોધં ખાદિત્વા અગ્ગનઙ્ગુટ્ઠં ગહેત્વા પરમ્મુખો નિસીદિ. સો તાય પાનીયં ગહેત્વા આગતાય ''ભદ્દે, ગોધા સાખાય ઓતરિત્વા વમ્મિકં પાવિસિ, અહં ધાવિત્વા અગ્ગનઙ્ગુટ્ઠં અગ્ગહેસિં, ગહિતટ્ઠાનં હત્થેયેવ કત્વા છિજ્જિત્વા બિલં પવિટ્ઠા''તિ આહ. ''હોતુ, દેવ, પક્કગોધાય પલાયન્તિયા કિં કરિસ્સામ, એહિ ગચ્છામા''તિ. તે પાનીયં પિવિત્વા બારાણસિં અગમંસુ.

રાજપુત્તો રજ્જં પત્વા તં અગ્ગમહેસિટ્ઠાનમત્તે ઠપેસિ, સક્કારસમ્માનો પનસ્સા નત્થિ. બોધિસત્તો તસ્સા સક્કારં કારેતુકામો રઞ્ઞો સન્તિકે ઠત્વા ''નનુ મયં અય્યે તુમ્હાકં સન્તિકા કિઞ્ચિ ન લભામ, કિં નો ન ઓલોકેથા''તિ આહ. ''તાત, અહમેવ રઞ્ઞો સન્તિકા કિઞ્ચિ ન લભામિ, તુય્હં કિં દસ્સામિ, રાજાપિ મય્હં ઇદાનિ કિં દસ્સતિ, સો અરઞ્ઞતો આગમનકાલે પક્કગોધં એકકોવ ખાદી''તિ . ''અય્યે, ન દેવો એવરૂપં કરિસ્સતિ, મા એવં અવચુત્થા''તિ. અથ નં દેવી ''તુય્હં તં, તાત, ન પાકટં, રઞ્ઞોયેવ મય્હઞ્ચ પાકટ''ન્તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૧૨૯.''તદેવ મે ત્વં વિદિતો, વનમજ્ઝે રથેસભ;
યસ્સ તે ખગ્ગબદ્ધસ્સ, સન્નદ્ધસ્સ તિરીટિનો;
અસ્સત્થદુમસાખાય, પક્કગોધા પલાયથા''તિ.

તત્થ **તદેવા**તિ તસ્મિંયેવ કાલે ‘‘અયં મય્હં અદાયકો’’તિ એવં ત્વં વિદિતો. અઞ્ઞે પન તવ સભાવં ન જાનન્તીતિ અત્થો. **ખગ્ગબદ્ધસ્સા**તિ બદ્ધખગ્ગસ્સ. **તિરીટિનો**તિ તિરીટવત્થનિવત્થસ્સ મગ્ગાગમનકાલે. **પક્કગોધા**તિ અઙ્ગારપક્કા ગોધા પલાયથાતિ.

એવં રઞ્ઞા કતદોસં પરિસમજ્ઝે પાકટં કત્વા કથેસિ. તં સુત્વા બોધિસત્તો ‘‘અય્યે, દેવસ્સ અપ્પિયકાલતો પભુતિ ઉભિન્નમ્પિ અફાસુકં કત્વા કસ્મા ઇધ વસથા’’તિ વત્વા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૩૦.‘‘નમે નમન્તસ્સ ભજે ભજન્તં, કિચ્ચાનુકુબ્બસ્સ કરેય્ય કિચ્ચં;
નાનત્થકામસ્સ કરેય્ય અત્થં, અસમ્ભજન્તમ્પિ ન સમ્ભજેય્ય.

૧૩૧.‘‘ચજે ચજન્તં વનથં ન કયિરા, અપેતચિત્તેન ન સમ્ભજેય્ય;
દિજો દુમં ખીણફલન્તિ ઞત્વા, અઞ્ઞં સમેક્ખેય્ય મહા હિ લોકો’’તિ.

તત્થ **નમે નમન્તસ્સા**તિ યો અત્તનિ મુદુચિત્તેન નમતિ, તસ્સેવ પટિનમેય્ય. **કિચ્ચાનુકુબ્બસ્સા**તિ અત્તનો ઉપ્પન્નં કિચ્ચં અનુકુબ્બન્તસ્સેવ. **અનત્થકામસ્સા**તિ અવડ્ઢિકામસ્સ. **વનથં ન કયિરા**તિ તસ્મિં ચજન્તે તણ્હાસ્નેહં ન કરેય્ય. **અપેતચિત્તેના**તિ અપગતચિત્તેન વિરત્તચિત્તેન. **ન સમ્ભજેય્યા**તિ ન સમાગચ્છેય્ય. **અઞ્ઞં સમેક્ખેય્યા**તિ અઞ્ઞં **ઓલોકેય્ય**, **યથા દિજો ખીણફલં દુમં** રુક્ખં ઞત્વા અઞ્ઞં ફલભરિતં રુક્ખં ગચ્છતિ, તથા ખીણરાગં પુરિસં ઞત્વા અઞ્ઞં સસિનેહં ઉપગચ્છેય્યાતિ અધિપ્પાયો.

રાજા બોધિસત્તે કથેન્તે એવ તસ્સા ગુણં સરિત્વા ‘‘ભદ્દે, એત્તકં કાલં તવ ગુણં ન સલ્લક્ખેસિં, પણ્ડિતસ્સયેવ કથાય સલ્લક્ખેસિં, મમ અપરાધં સહન્તિયા ઇદં સકલરજ્જં તુય્હમેવ દમ્મી’’તિ વત્વા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૩૨.‘‘સો તે કરિસ્સામિ યથાનુભાવં, કતઞ્ઞુતં ખત્તિયે પેક્ખમાનો;
સબ્બઞ્ચ તે ઇસ્સરિયં દદામિ, યસ્સિચ્છસી તસ્સ તુવં દદામી’’તિ.

તત્થ **સો**તિ સો અહં. **યથાનુભાવન્તિ** યથાસત્તિ યથાબલં. **યસ્સિચ્છસી**તિ યસ્સ ઇચ્છસિ, તસ્સ ઇદં રજ્જં આદિં કત્વા યં ત્વં ઇચ્છસિ, તં દદામીતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા રાજા દેવિયા સબ્બિસ્સરિયં અદાસિ, ‘‘ઇમિનાહં એતિસ્સા ગુણં સરાપિતો’’તિ પણ્ડિતસ્સપિ મહન્તં ઇસ્સરિયં અદાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉભો જયમ્પતિકા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ.

તદા જયમ્પતિકા એતરહિ જયમ્પતિકાવ અહેસું, પણ્ડિતામચ્ચો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

પક્કગોધજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૩૩૪] ૪. રાજોવાદજાતકવણ્ણના

ગવં ચે તરમાનાનન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો રાજોવાદં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ **તેસકુણજાતકે** (જા॰ ૨.૧૭.૧ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ. ઇધ પન સત્થા ''મહારાજ, પોરાણકરાજાનોપિ પણ્ડિતાનં કથં સુત્વા ધમ્મેન સમેન રજ્જં કારેન્તા સગ્ગપુરં પૂરયમાના ગમિંસૂ''તિ વત્વા રઞ્ઞા યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો સિક્ખિતસબ્બસિપ્પો ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેત્વા રમણીયે હિમવન્તપદેસે વનમૂલફલાહારો વિહાસિ. અથ રાજા અગુણપરિયેસકો હુત્વા ''અત્થિ નુ ખો મે કોચિ અગુણં કથેન્તો''તિ પરિયેસન્તો અન્તોજને ચ બહિજને ચ અન્તોનગરે ચ બહિનગરે ચ કઞ્ચિ અત્તનો અવણ્ણવાદિં અદિસ્વા ''જનપદે નુ ખો કથ''ન્તિ અઞ્ઞાતકવેસેન જનપદં ચરિ. તત્રાપિ અવણ્ણવાદિં અપસ્સન્તો અત્તનો ગુણકથમેવ સુત્વા ''હિમવન્તપદેસે નુ ખો કથ''ન્તિ અરઞ્ઞં પવિસિત્વા વિચરન્તો બોધિસત્તસ્સ અસ્સમં પત્વા તં અભિવાદેત્વા કતપટિસન્થારો એકમન્તં નિસીદિ.

તદા બોધિસત્તો અરઞ્ઞતો પરિપક્કાનિ નિગ્રોધફલાનિ આહરિત્વા પરિભુઞ્જિ, તાનિ હોન્તિ મધુરાનિ ઓજવન્તાનિ સક્ખરચુણ્ણસમરસાનિ. સો રાજાનમ્પિ આમન્તેત્વા ''ઇમં મહાપુઞ્ઞ, નિગ્રોધપક્કફલં ખાદિત્વા પાનીયં પિવા''તિ આહ. રાજા તથા કત્વા બોધિસત્તં પુચ્છિ ''કિં નુ ખો, ભન્તે, ઇમં નિગ્રોધપક્કં અતિ વિય મધુર''ન્તિ? ''મહાપુઞ્ઞ, નૂન રાજા ધમ્મેન સમેન રજ્જં કારેતિ, તેનેતં મધુરન્તિ. રઞ્ઞો અધમ્મિકકાલે અમધુરં નુ ખો, ભન્તે, હોતી''તિ. ''આમ, મહાપુઞ્ઞ, રાજૂસુ અધમ્મિકેસુ તેલમધુફાણિતાદીનિપિ વનમૂલફલાનિપિ અમધુરાનિ હોન્તિ નિરોજાનિ, ન કેવલં એતાનિ, સકલમ્પિ રટ્ઠં નિરોજં કસટં હોતિ. તેસુ પન ધમ્મિકેસુ સબ્બાનિ તાનિ મધુરાનિ હોન્તિ ઓજવન્તાનિ, સકલમ્પિ રટ્ઠં ઓજવન્તમેવ હોતી''તિ. રાજા ''એવં ભવિસ્સતિ, ભન્તે''તિ અત્તનો રાજભાવં અજાનાપેત્વાવ બોધિસત્તં વન્દિત્વા બારાણસિં ગન્ત્વા ''તાપસસ્સ વચનં વીમંસિસ્સામી''તિ અધમ્મેન રજ્જં કારેત્વા ''ઇદાનિ જાનિસ્સામી''તિ કિઞ્ચિ કાલં વીતિનામેત્વા પુન તત્થ ગન્ત્વા તં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ.

બોધિસત્તોપિસ્સ તથેવ વત્વા નિગ્રોધપક્કં અદાસિ, તં તસ્સ તિત્તકરસં અહોસિ. રાજા ''અમધુરં નિરસ''ન્તિ સહ ખેળેન છડ્ડેત્વા ''તિત્તકં, ભન્તે''તિ આહ. બોધિસત્તો ''મહાપુઞ્ઞ, નૂન રાજા અધમ્મિકો ભવિસ્સતિ. રાજૂનઞ્હિ અધમ્મિકકાલે અરઞ્ઞે ફલાફલં આદિં કત્વા સબ્બં અમધુરં નિરોજં જાત''ન્તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૩૩.''ગવે ચે તરમાનાનં, જિમ્હં ગચ્છતિ પુઙ્ગવો;
સબ્બા તા જિમ્હં ગચ્છન્તિ, નેત્તે જિમ્હં ગતે સતિ.

૧૩૪.''એવમેવ મનુસ્સેસુ, યો હોતિ સેટ્ઠસમ્મતો;
સો ચે અધમ્મં ચરતિ, પગેવ ઇતરા પજા;
સબ્બં રટ્ઠં દુખં સેતિ, રાજા ચે હોતિ અધમ્મિકો.

૧૩૫.''ગવં ચે તરમાનાનં, ઉજું ગચ્છતિ પુઙ્ગવો;
સબ્બા ગાવી ઉજું યન્તિ, નેત્તે ઉજું ગતે સતિ.

૧૩૬.''એવમેવ મનુસ્સેસુ, યો હોતિ સેટ્ઠસમ્મતો;

સો સચે ધમ્મં ચરતિ, પગેવ ઇતરા પજા;
સબ્બં રટ્ઠં સુખં સેતિ, રાજા ચે હોતિ ધમ્મિકો''તિ.

તત્થ **ગવન્તિ** ગુન્નં. **તરમાનાનન્તિ** નદિં ઓતરન્તાનં. **જિમ્હન્તિ** કુટિલં વઙ્કં. **નેત્તેતિ** નાયકે ગહેત્વા ગચ્છન્તે ગવજેટ્ઠકે ઉસભે પુઙ્ગવે. **પગેવ ઇતરા પજાતિ** ઇતરે સત્તા પુરેતરમેવ અધમ્મં ચરન્તીતિ અત્થો. **દુખં સેતીતિ** ન કેવલં સેતિ, ચતૂસુપિ ઇરિયાપથેસુ દુક્ખમેવ વિન્દતિ. **અધમ્મિકોતિ** યદિ રાજા છન્દાદિઅગતિગમનવસેન અધમ્મિકો હોતિ. **સુખં સેતીતિ** સચે રાજા અગતિગમનં પહાય ધમ્મિકો હોતિ, સબ્બં રટ્ઠં ચતૂસુ ઇરિયાપથેસુ સુખપ્પત્તમેવ હોતીતિ.

રાજા બોધિસત્તસ્સ ધમ્મં સુત્વા અત્તનો રાજભાવં જાનાપેત્વા ''ભન્તે, પુબ્બે નિગ્રોધપક્કં અહમેવ મધુરં કત્વા તિત્તકં અકાસિં, ઇદાનિ પુન મધુરં કરિસ્સામી''તિ બોધિસત્તં વન્દિત્વા નગરં ગન્ત્વા ધમ્મેન રજ્જં કારેન્તો સબ્બં પટિપાકતિકં અકાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, તાપસો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

રાજોવાદજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૩૩૫] ૫. જમ્બુકજાતકવણ્ણના

બ્રહા પવડ્ઢકાયો સોતિ ઇદં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો દેવદત્તસ્સ સુગતાલયકરણં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ હેટ્ઠા વિત્થારિતમેવ, અયં પનેત્થ સઙ્ખેપો. સત્થારા ''સારિપુત્ત, દેવદત્તો તુમ્હે દિસ્વા કિં અકાસી''તિ વુત્તો થેરો આહ ''ભન્તે, સો તુમ્હાકં અનુકરોન્તો મમ હત્થે બીજનિં દત્વા નિપજ્જિ. અથ નં કોકાલિકો ઉરે જણ્ણુના પહરિ, ઇતિ સો તુમ્હાકં અનુકરોન્તો દુક્ખં અનુભવી''તિ. તં સુત્વા સત્થા ''ન ખો, સારિપુત્ત, દેવદત્તો ઇદાનેવ મમ અનુકરોન્તો દુક્ખં અનુભોતિ, પુબ્બેપેસ અનુભોસિયેવા''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સીહયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા હિમવન્તે ગુહાયં વસન્તો એકદિવસં મહિંસં વધિત્વા મંસં ખાદિત્વા પાનીયં પિવિત્વા ગુહં આગચ્છતિ. એકો સિઙ્ગાલો તં દિસ્વા પલાયિતું અસક્કોન્તો ઉરેન નિપજ્જિ, ''કિં જમ્બુકા''તિ ચ વુત્તે ''ઉપટ્ઠહિસ્સામિ તં, ભદ્દન્તે''તિ આહ. સીહો ''તેન હિ એહી''તિ તં અત્તનો વસનટ્ઠાનં નેત્વા દિવસે દિવસે મંસં આહરિત્વા પોસેસિ. તસ્સ સીહવિઘાસેન થૂલસરીરતં પત્તસ્સ એકદિવસં માનો ઉપ્પજ્જિ. સો સીહં ઉપસઙ્કમિત્વા આહ ''અહં, સામિ, નિચ્ચકાલં તુમ્હાકં પલિબોધો, તુમ્હે નિચ્ચં મંસં આહરિત્વા મં પોસેથ, અજ્જ તુમ્હે ઇધેવ હોથ, અહં એકં વારણં વધિત્વા મંસં ખાદિત્વા તુમ્હાકમ્પિ આહરિસ્સામી''તિ. સીહો ''મા તે , જમ્બુક, એતં રુચ્ચિ, ન ત્વં વારણં વધિત્વા મંસખાદકયોનિયં નિબ્બત્તો, અહં તે વારણં વધિત્વા દસ્સામિ, વારણો નામ મહાકાયો પવડ્ઢકાયો, મા વારણં ગણ્હિ, મમ વચનં કરોહી''તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ.

૧૩૭.''બ્રહા પવડ્ઢકાયો સો, દીઘદાઠો ચ જમ્બુક;
ન ત્વં તત્થ કુલે જાતો, યત્થ ગણ્હન્તિ કુઞ્જર''ન્તિ.

તત્થ **બ્રહાતિ** મહન્તો. **પવદ્ધકાયોતિ** ઉદ્ધં ઉગ્ગતકાયો. **દીઘદાઠોતિ** દીઘદન્તો તેહિ દન્તેહિ તુમ્હાદિસે પહરિત્વા જીવિતક્ખયે પાપેતિ. **યત્થાતિ** યસ્મિં સીહકુલે જાતા મત્તવારણં ગણ્હન્તિ, ત્વં ન તત્થ જાતો, સિઙ્ગાલકુલે પન જાતોસીતિ અત્થો.

સિઙ્ગાલો સીહેન વારિતોયેવ ગુહા નિક્ખમિત્વા તિક્ખત્તું ''બુક્ક બુક્કા''તિ સિઙ્ગાલિકં નદં નદિત્વા પબ્બતકૂટે ઠિતો પબ્બતપાદં ઓલોકેન્તો એકં કાળવારણં પબ્બતપાદેન આગચ્છન્તં દિસ્વા ઉલ્લઙ્ઘિત્વા ''તસ્સ કુમ્ભે પતિસ્સામી''તિ પરિવત્તિત્વા પાદમૂલે પતિ. વારણો પુરિમપાદં ઉક્ખિપિત્વા તસ્સ મત્થકે પતિટ્ઠાપેસિ, સીસં ભિજ્જિત્વા ચુણ્ણવિચુણ્ણં જાતં . સો તત્થેવ અનુત્થુનન્તો સયિ, વારણો કોઞ્ચનાદં કરોન્તો પક્કામિ. બોધિસત્તો ગન્ત્વા પબ્બતમત્થકે ઠિતો તં વિનાસપ્પત્તં દિસ્વા ''અત્તનો માનં નિસ્સાય નટ્ઠો સિઙ્ગાલો''તિ તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

૧૩૮.''અસીહો સીહમાનેન, યો અત્તાનં વિકુબ્બતિ;
કોત્થૂવ ગજમાસજ્જ, સેતિ ભૂમ્યા અનુત્થુનં.

૧૩૯.''યસસ્સિનો ઉત્તમપુગ્ગલસ્સ, સઞ્જાતખન્ધસ્સ મહબ્બલસ્સ;
અસમેક્ખિય થામબલૂપપત્તિં, સ સેતિ નાગેન હતોયં જમ્બુકો.

૧૪૦.''યો ચીધ કમ્મં કુરુતે પમાય, થામબ્બલં અત્તનિ સંવિદિત્વા;
જપ્પેન મન્તેન સુભાસિતેન, પરિક્ખવા સો વિપુલં જિનાતી''તિ.

તત્થ **વિકુબ્બતીતિ** પરિવત્તેતિ. **કોત્થૂવાતિ** સિઙ્ગાલો વિય. **અનુત્થુનન્તિ** અનુત્થુનન્તો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા અયં કોત્થુ મહન્તં ગજં પત્વા અનુત્થુનન્તો ભૂમિયં સેતિ, એવં યો અઞ્ઞો દુબ્બલો બલવતા વિગ્ગહં કરોતિ, સોપિ એવરૂપોવ હોતીતિ.

યસસ્સિનોતિ ઇસ્સરિયવતો. **ઉત્તમપુગ્ગલસ્સાતિ** કાયબલેન ચ ઞાણબલેન ચ ઉત્તમપુગ્ગલસ્સ. **સઞ્જાતખન્ધસ્સાતિ** સુસણ્ઠિતમહાખન્ધસ્સ. **મહબ્બલસ્સાતિએ** મહાથામસ્સ. **થામબલૂપપત્તિન્તિ** એવરૂપસ્સ સીહસ્સ થામસઙ્ખાતં બલઞ્ચેવ સીહજાતિસઙ્ખાતં ઉપપત્તિઞ્ચ અજાનિત્વા, કાયથામઞ્ચ ઞાણબલઞ્ચ સીહઉપપત્તિઞ્ચ અજાનિત્વાતિ અત્થો. **સ સેતીતિ** અત્તાનમ્પિ સીહેન સદિસં મઞ્ઞમાનો, સો અયં જમ્બુકો નાગેન હતો મતસયનં સેતિ.

પમાયાતિ પમિનિત્વા ઉપપરિક્ખિત્વા. ''પમાણા''તિપિ પાઠો, અત્તનો પમાણં ગહેત્વા યો અત્તનો પમાણેન કમ્મં કુરુતેતિ અત્થો. **થામબ્બલન્તિ** થામસઙ્ખાતં બલં, કાયથામઞ્ચ ઞાણબલઞ્ચાતિપિ અત્થો. **જપ્પેનાતિ** જપેન, અજ્ઝેનેનાતિ અત્થો. **મન્તેનાતિ** અઞ્ઞેહિ પણ્ડિતેહિ સદ્ધિં મન્તેત્વા કરણેન. **સુભાસિતેનાતિ** સચ્ચાદિગુણયુત્તેન અનવજ્જવચનેન. **પરિક્ખવાતિ** પરિક્ખાસમ્પન્નો. **સો વિપુલં જિનાતીતિ** યો એવરૂપો હોતિ, યં કિઞ્ચિ કમ્મં કુરુમાનો અત્તનો થામઞ્ચ બલઞ્ચ ઞત્વા જપ્પમન્તવસેન પરિચ્છિન્દિત્વા સુભાસિતં ભાસન્તો કરોતિ, સો વિપુલં મહન્તં અત્થં જિનાતિ ન પરિહાયતીતિ.

એવં બોધિસત્તો ઇમાહિ તીહિ ગાથાહિ ઇમસ્મિં લોકે કત્તબ્બયુત્તકં કમ્મં કથેસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા સિઙ્ગાલો દેવદત્તો અહોસિ, સીહો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

જમ્બુકજાતકવણ્ણના પઞ્ચમા.

[૩૩૬] ૬. બ્રહાછત્તજાતકવણ્ણના

તિણં તિણન્તિ લપસીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કુહકભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. પચ્ચુપ્પન્નવત્થુ કથિતમેવ.

અતીતે પન બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ અત્થધમ્માનુસાસકો અમચ્ચો અહોસિ. બારાણસિરાજા મહતિયા સેનાય કોસલરાજાનં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા સાવત્થિં પત્વા યુદ્ધેન નગરં પવિસિત્વા રાજાનં ગણ્હિ. કોસલરઞ્ઞો પન પુત્તો છત્તો નામ કુમારો અત્થિ. સો અઞ્ઞાતકવેસેન નિક્ખમિત્વા તક્કસિલં ગન્ત્વા તયો વેદે ચ અટ્ઠારસ સિપ્પાનિ ચ ઉગ્ગણ્હિત્વા તક્કસિલતો નિક્ખમ્મ સબ્બસમયસિપ્પાનિ સિક્ખન્તો એકં પચ્ચન્તગામં પાપુણિ. તં નિસ્સાય પઞ્ચસતતાપસા અરઞ્ઞે પણ્ણસાલાસુ વસન્તિ. કુમારો તે ઉપસઙ્કમિત્વા ''ઇમેસમ્પિ સન્તિકે કિઞ્ચિ સિક્ખિસ્સામી''તિ પબ્બજિત્વા યં તે જાનન્તિ, તં સબ્બં ઉગ્ગણ્હિ. સો અપરભાગે ગણસત્થા જાતો.

અથેકદિવસં ઇસિગણં આમન્તેત્વા ''મારિસા, કસ્મા મજ્ઝિમદેસં ન ગચ્છથા''તિ પુચ્છિ. ''મારિસ, મજ્ઝિમદેસે મનુસ્સા નામ પણ્ડિતા, તે પઞ્હં પુચ્છન્તિ, અનુમોદનં કારાપેન્તિ, મઙ્ગલં ભણાપેન્તિ, અસક્કોન્તે ગરહન્તિ, મયં તેન ભયેન ન ગચ્છામા''તિ. ''મા તુમ્હે ભાયથ, અહમેતં સબ્બં કરિસ્સામી''તિ. ''તેન હિ ગચ્છામા''તિ સબ્બે અત્તનો અત્તનો ખારિવિવિધમાદાય અનુપુબ્બેન બારાણસિં પત્તા. બારાણસિરાજાપિ કોસલરજ્જં અત્તનો હત્થગતં કત્વા તત્થ રાજયુત્તે ઠપેત્વા સયં તત્થ વિજ્જમાનં ધનં ગહેત્વા બારાણસિં ગન્ત્વા ઉય્યાને લોહચાટિયો પૂરાપેત્વા નિદહિત્વા તસ્મિં સમયે બારાણસિયમેવ વસતિ. અથ તે ઇસયો રાજુય્યાને રત્તિં વસિત્વા પુનદિવસે નગરં ભિક્ખાય પવિસિત્વા રાજદ્વારં અગમંસુ. રાજા તેસં ઇરિયાપથેસ્સુ પસીદિત્વા પક્કોસાપેત્વા મહાતલે નિસીદાપેત્વા યાગુખજ્જકં દત્વા યાવ ભત્તકાલા તં તં પઞ્હં પુચ્છિ. છત્તો રઞ્ઞો ચિત્તં આરાધેન્તો સબ્બપઞ્હે વિસ્સજ્જેત્વા ભત્તકિચ્ચાવસાને વિચિત્રં અનુમોદનં અકાસિ. રાજા સુટ્ઠુતરં પસન્નો પટિઞ્ઞં ગહેત્વા સબ્બેપિ તે ઉય્યાને વાસાપેસિ.

છત્તો નિધિઉદ્ધરણમન્તં જાનાતિ. સો તત્થ વસન્તો ''કહં નુ ખો ઇમિના મમ પિતુ સન્તકં ધનં નિદહિત''ન્તિ મન્તં પરિવત્તેત્વા ઓલોકેન્તો ઉય્યાને નિદહિતભાવં ઞત્વા ''ઇદં ધનં ગહેત્વા મમ રજ્જં ગણ્હિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા તાપસે આમન્તેત્વા ''મારિસા, અહં કોસલરઞ્ઞો પુત્તો, બારાણસિરઞ્ઞા અમ્હાકં રજ્જે ગહિતે અઞ્ઞાતકવેસેન નિક્ખમિત્વા એત્તકં કાલં અત્તનો જીવિતં અનુરક્ખિં, ઇદાનિ કુલસન્તકં ધનં લદ્ધં, અહં એતં આદાય ગન્ત્વા અત્તનો રજ્જં ગણ્હિસ્સામિ, તુમ્હે કિં કરિસ્સથા''તિ આહ. ''મયમ્પિ તયાવ સદ્ધિં ગમિસ્સામા''તિ . સો ''સાધૂ''તિ મહન્તે મહન્તે ચમ્મપસિબ્બકે કારેત્વા રત્તિભાગે ભૂમિં ખણિત્વા ધનચાટિયો ઉદ્ધરિત્વા પસિબ્બકેસુ ધનં પક્ખિપિત્વા ચાટિયો તિણસ્સ પૂરાપેત્વા પઞ્ચ ચ ઇસિસતાનિ અઞ્ઞે ચ મનુસ્સે ધનં ગાહાપેત્વા પલાયિત્વા સાવત્થિં ગન્ત્વા સબ્બે રાજયુત્તે ગાહાપેત્વા રજ્જં ગહેત્વા પાકારઅટ્ટાલકાદિપટિસઙ્ખરણં કારાપેત્વા પુન સપત્તરઞ્ઞા યુદ્ધેન અગ્ગહેતબ્બં કત્વા નગરં અજ્ઝાવસતિ. બારાણસિરઞ્ઞોપિ ''તાપસા ઉય્યાનતો ધનં ગહેત્વા

પલાતા''તિ આરોચયિંસુ. સો ઉય્યાનં ગન્ત્વા ચાટિયો વિવરાપેત્વા તિણમેવ પસ્સિ, તસ્સ ધનં નિસ્સાય મહન્તો સોકો ઉપ્પજ્જિ. સો નગરં ગન્ત્વા ''તિણં તિણ''ન્તિ વિપ્પલપન્તો ચરતિ, નાસ્સ કોચિ સોકં નિબ્બાપેતું સક્કોતિ.

બોધિસત્તો ચિન્તેસિ ''રઞ્ઞો મહન્તો સોકો, વિપ્પલપન્તો ચરતિ, ઠપેત્વા ખો પન મં નાસ્સ અઞ્ઞો કોચિ સોકં વિનોદેતું સમત્થો, નિસ્સોકં નં કરિસ્સામી''તિ. સો એકદિવસં તેન સદ્ધિં સુખનિસિન્નો તસ્સ વિપ્પલપનકાલે પઠમં ગાથમાહ –

૧૪૧.''તિણં તિણન્તિ લપસિ, કો નુ તે તિણમાહરિ;
કિં નુ તે તિણકિચ્ચત્થિ, તિણમેવ પભાસસી''તિ.

તત્થ **કિં નુ તે તિણકિચ્ચત્થી**તિ કિં નુ તવ તિણેન કિચ્ચં કાતબ્બં અત્થિ. **તિણમેવ પભાસસી**તિ ત્વઞ્હિ કેવલં ''તિણં તિણ''ન્તિ તિણમેવ પભાસસિ, ''અસુકતિણં નામા''તિ ન કથેસિ, તિણનામં તાવસ્સ કથેહિ ''અસુકતિણં નામા''તિ, મયં તે આહરિસ્સામ, અથ પન તે તિણેનત્થો નત્થિ, નિક્કારણા મા વિપ્પલપીતિ.

તં સુત્વા રાજા દુતિયં ગાથમાહ –

૧૪૨.''ઇધાગમા બ્રહ્મચારી, બ્રહા છત્તો બહુસ્સુતો;
સો મે સબ્બં સમાદાય, તિણં નિક્ખિપ્પ ગચ્છતી''તિ.

તત્થ **બ્રહા**તિ દીઘો. **છત્તો**તિ તસ્સ નામં. **સબ્બં સમાદાયા**તિ સબ્બં ધનં ગહેત્વા. **તિણં નિક્ખિપ્પ ગચ્છતી**તિ ચાટીસુ તિણં નિક્ખિપિત્વા ગતોતિ દસ્સેન્તો એવમાહ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો તતિયં ગાથમાહ –

૧૪૩.''એવેતં હોતિ કત્તબ્બં, અપ્પેન બહુમિચ્છતા;
સબ્બં સકસ્સ આદાનં, અનાદાનં તિણસ્સ ચા''તિ.

તસ્સત્થો – અપ્પેન તિણેન બહુધનં ઇચ્છતા એવં એતં કત્તબ્બં હોતિ, યદિદં પિતુ સન્તકત્તા સકસ્સ ધનસ્સ સબ્બં આદાનં અગય્હૂપગસ્સ તિણસ્સ ચ અનાદાનં. ઇતિ, મહારાજ, સો બ્રહા છત્તો ગહેતબ્બયુત્તકં અત્તનો પિતુ સન્તકં ધનં ગહેત્વા અગ્ગહેતબ્બયુત્તકં તિણં ચાટીસુ પક્ખિપિત્વા ગતો, તત્થ કા પરિદેવનાતિ.

તં સુત્વા રાજા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૪૪.''સીલવન્તો ન કુબ્બન્તિ, બાલો સીલાનિ કુબ્બતિ;
અનિચ્ચસીલં દુસ્સીલ્યં, કિં પણ્ડિચ્ચં કરિસ્સતી''તિ.

તત્થ **સીલવન્તો**તિ યે સીલસમ્પન્ના બ્રહ્મચારયો, તે એવરૂપં ન કુબ્બન્તિ. **બાલો સીલાનિ કુબ્બતી**તિ બાલો પન દુરાચારો એવરૂપાનિ અત્તનો અનાચારસઙ્ખાતાનિ સીલાનિ કરોતિ. **અનિચ્ચસીલ**ન્તિ અદ્ધુવેન દીઘરત્તં અપ્પવત્તેન સીલેન સમન્નાગતં. **દુસ્સીલ્ય**ન્તિ દુસ્સીલં. **કિં પણ્ડિચ્ચં કરિસ્સતી**તિ એવરૂપં પુગ્ગલં

બાહુસચ્ચપરિભાવિતં પણ્ડિચ્ચં કિં કરિસ્સતિ કિં સમ્પાદેસ્સતિ, વિપત્તિમેવસ્સ કરિસ્સતીતિ. તં ગરહન્તો વત્વા સો તાય બોધિસત્તસ્સ કથાય નિસ્સોકો હુત્વા ધમ્મેન રજ્જં કારેસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા બ્રહાછત્તો કુહકભિક્ખુ અહોસિ, પણ્ડિતામચ્ચો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

બ્રહાછત્તજાતકવણ્ણના છટ્ઠા.

[૩૩૭] ૭. પીઠજાતકવણ્ણના

ન તે પીઠમદાયિમ્હાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર જનપદતો જેતવનં ગન્ત્વા પત્તચીવરં પટિસામેત્વા સત્થારં વન્દિત્વા સામણેરદહરે પુચ્છિ ''આવુસો, સાવત્થિયં આગન્તુકભિક્ખૂનં કે ઉપકારકા''તિ . ''આવુસો, અનાથપિણ્ડિકો નામ મહાસેટ્ઠિ, વિસાખા નામ મહાઉપાસિકા એતે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઉપકારકા માતાપિતુટ્ઠાનિયા''તિ. સો ''સાધૂ''તિ પુનદિવસે પાતોવ એકભિક્ખુસ્સપિ અપવિટ્ઠકાલે અનાથપિણ્ડિકસ્સ ઘરદ્વારં અગમાસિ. તં અવેલાય ગતત્તા કોચિ ન ઓલોકેસિ . સો તતો કિઞ્ચિ અલભિત્વા વિસાખાય ઘરદ્વારં ગતો. તત્રાપિ અતિપાતોવ ગતત્તા કિઞ્ચિ ન લભિ. સો તત્થ તત્થ વિચરિત્વા પુનાગચ્છન્તો યાગુયા નિટ્ઠિતાય ગતો, પુનપિ તત્થ તત્થ વિચરિત્વા ભત્તે નિટ્ઠિતે ગતો. સો વિહારં ગન્ત્વા ''દ્વેપિ કુલાનિ અસ્સદ્ધાનિ અપ્પસન્નાનિ એવ, ઇમે ભિક્ખૂ પન 'સદ્ધાનિ પસન્નાની'તિ કથેન્તી''તિ તાનિ કુલાનિ પરિભવન્તો ચરતિ.

અથેકદિવસં ધમ્મસભાયં ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું – ''આવુસો, અસુકો કિર જાનપદો ભિક્ખુ અતિકાલસ્સેવ કુલદ્વારં ગતો ભિક્ખં અલભિત્વા કુલાનિ પરિભવન્તો ચરતી''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે તં ભિક્ખું પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં કિર ભિક્ખૂ''તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચં, ભન્તે''તિ વુત્તે ''કસ્મા ત્વં ભિક્ખુ કુજ્ઝસિ, પુબ્બે અનુપ્પન્ને બુદ્ધે તાપસાપિ તાવ કુલદ્વારં ગન્ત્વા ભિક્ખં અલભિત્વા ન કુજ્ઝિંસૂ''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા અપરભાગે તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા હિમવન્તે ચિરં વસિત્વા લોણમ્બિલસેવનત્થાય બારાણસિં પત્વા ઉય્યાને વસિત્વા પુનદિવસે નગરં ભિક્ખાય પાવિસિ. તદા બારાણસિસેટ્ઠિ સદ્ધો હોતિ પસન્નો. બોધિસત્તો ''કતરં કુલઘરં સદ્ધ''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''સેટ્ઠિઘર''ન્તિ સુત્વા સેટ્ઠિનો ઘરદ્વારં અગમાસિ. તસ્મિં ખણે સેટ્ઠિ રાજુપટ્ઠાનં ગતો, મનુસ્સાપિ નં ન પસ્સિંસુ, સો નિવત્તિત્વા ગચ્છતિ. અથ નં સેટ્ઠિ રાજકુલતો નિવત્તન્તો દિસ્વા વન્દિત્વા ભિક્ખાભાજનં ગહેત્વા ઘરં નેત્વા નિસીદાપેત્વા પાદધોવનતેલમક્ખનયાગુખજ્જકાદીહિ સન્તપ્પેત્વા અન્તરાભત્તે કિઞ્ચિ કારણં અપુચ્છિત્વા કતભત્તકિચ્ચં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નો ''ભન્તે, અમ્હાકં ઘરદ્વારં આગતા નામ યાચકા વા ધમ્મિકસમણબ્રાહ્મણા વા સક્કારસમ્માનં અલભિત્વા ગતપુબ્બા નામ નત્થિ, તુમ્હે પન અજ્જ અમ્હાકં દારકેહિ અદિટ્ઠત્તા આસનં વા પાનીયં વા પાદધોવનં વા યાગુભત્તં વા અલભિત્વાવ ગતા, અયં અમ્હાકં દોસો, તં નો ખમિતું વટ્ટતી''તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૧૪૫.''ન તે પીઠમદાયિમ્હા, ન પાનં નપિ ભોજનં;
બ્રહ્મચારિ ખમસ્સુ મે, એતં પસ્સામિ અચ્ચય''ન્તિ.

તત્થ **ન તે પીઠમદાયિમ્હા**તિ પીઠમ્પિ તે ન દાપયિમ્હ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૪૬.''નેવાભિસજ્જામિ ન ચાપિ કુપ્પે, ન ચાપિ મે અપ્પિયમાસિ કિઞ્ચિ;
અથોપિ મે આસિ મનોવિતક્કો, એતાદિસો નૂન કુલસ્સ ધમ્મો''તિ.

તત્થ **નેવાભિસજ્જામી**તિ નેવ લગ્ગામિ. **એતાદિસો**તિ ''ઇમસ્સ કુલસ્સ એતાદિસો નૂન સભાવો, અદાયકવંસો એસ ભવિસ્સતી''તિ એવં મે મનોવિતક્કો ઉપ્પન્નો.

તં સુત્વા સેટ્ઠિ ઇતરા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૪૭.''એસસ્માકં કુલે ધમ્મો, પિતુપિતામહો સદા;
આસનં ઉદકં પજ્જં, સબ્બેતં નિપદામસે.

૧૪૮.''એસસ્માકં કુલે ધમ્મો, પિતુપિતામહો સદા;
સક્કચ્ચં ઉપતિટ્ઠામ, ઉત્તમં વિય ઞાતક''ન્તિ.

તત્થ **ધમ્મો**તિ સભાવો. **પિતુપિતામહો**તિ પિતૂનઞ્ચ પિતામહાનઞ્ચ સન્તકો. **ઉદક**ન્તિ પાદધોવનઉદકં. **પજ્જ**ન્તિ પાદમક્ખનતેલં. સબ્બેતન્તિ સબ્બં એતં. **નિપદામસે**તિ **નિ**કારપકારા ઉપસગ્ગા, દામસેતિ અત્થો, દદામાતિ વુત્તં હોતિ. ઇમિના યાવ સત્તમા કુલપરિવટ્ટા દાયકવંસો અમ્હાકં વંસોતિ દસ્સેતિ. **ઉત્તમં વિય ઞાતક**ન્તિ માતરં વિય પિતરં વિય ચ મયં ધમ્મિકં સમણં વા બ્રાહ્મણં વા દિસ્વા સક્કચ્ચં સહત્થેન ઉપટ્ઠહામાતિ અત્થો.

બોધિસત્તો પન કતિપાહં બારાણસિસેટ્ઠિનો ધમ્મં દેસેન્તો તત્થ વસિત્વા પુન હિમવન્તમેવ ગન્ત્વા અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેત્વા બ્રહ્મલોકપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને સો ભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા બારાણસિસેટ્ઠિ આનન્દો અહોસિ, તાપસો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

પીઠજાતકવણ્ણના સત્તમા.

[૩૩૮] ૮. થુસજાતકવણ્ણના

વિદિતં થુસન્તિ ઇદં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો અજાતસત્તું આરબ્ભ કથેસિ. તસ્મિં કિર માતુકુચ્છિગતે તસ્સ માતુ કોસલરાજધીતાય બિમ્બિસારરઞ્ઞો દક્ખિણજાણુલોહિતપિવનદોહળો ઉપ્પજ્જિત્વા પણ્ડુ અહોસિ. સા પરિચારિકાહિ પુચ્છિતા તાસં તમત્થં આરોચેસિ. રાજાપિ સુત્વા નેમિત્તકે પક્કોસાપેત્વા ''દેવિયા કિર એવરૂપો દોહળો ઉપ્પન્નો, તસ્સ કા નિપ્ફત્તી''તિ પુચ્છિ. નેમિત્તકા ''દેવિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તકસત્તો તુમ્હે મારેત્વા રજ્જં ગણ્હિસ્સતી''તિ આહંસુ. રાજા ''સચે મમ પુત્તો મં મારેત્વા રજ્જં ગણ્હિસ્સતિ, કો એત્થ દોસો''તિ દક્ખિણજાણું સત્થેન ફાલાપેત્વા લોહિતં સુવણ્ણતટ્ટકેન ગાહાપેત્વા દેવિયા પાયેસિ. સા ચિન્તેસિ ''સચે મમ કુચ્છિયં નિબ્બત્તો પુત્તો પિતરં મારેસ્સતિ, કિં મે તેના''તિ. સા ગબ્ભપાતનત્થં કુચ્છિં મદ્દાપેસિ .

રાજા ઞત્વા તં પક્કોસાપેત્વા ‘‘ભદ્દે મય્હં કિર પુત્તો મં મારેત્વા રજ્જં ગણ્હિસ્સતિ, ન ખો પનાહં અજરો અમરો, પુત્તમુખં પસ્સિતું મે દેહિ, મા ઇતો પભુતિ એવરૂપં કમ્મં અકાસી’’તિ આહ. સા તતો પટ્ઠાય ઉય્યાનં ગન્ત્વા કુચ્છિં મદ્દાપેસિ. રાજા ઞત્વા તતો પટ્ઠાય ઉય્યાનગમનં નિવારેસિ. સા પરિપુણ્ણગબ્ભા પુત્તં વિજાયિ. નામગ્ગહણદિવસે ચસ્સ અજાતસ્સેવ પિતુ સત્તુભાવતો ‘‘અજાતસત્તુ’’ત્વેવ નામમકંસુ. તસ્મિં કુમારપરિહારેન વડ્ઢન્તે સત્થા એકદિવસં પઞ્ચસતભિક્ખુપરિવુતો રઞ્ઞો નિવેસનં ગન્ત્વા નિસીદિ. રાજા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પણીતેન ખાદનીયભોજનીયેન પરિવિસિત્વા સત્થારં વન્દિત્વા ધમ્મં સુણન્તો નિસીદિ. તસ્મિં ખણે કુમારં મણ્ડેત્વા રઞ્ઞો અદંસુ. રાજા બલવસિનેહેન પુત્તં ગહેત્વા ઊરુમ્હિ નિસીદાપેત્વા પુત્તગતેન પેમેન પુત્તમેવ મમાયન્તો ન ધમ્મં સુણાતિ. સત્થા તસ્સ પમાદભાવં ઞત્વા ‘‘મહારાજ, પુબ્બે રાજાનો પુત્તે આસઙ્કમાના પટિચ્છન્ને કારેત્વા ‘અમ્હાકં અચ્ચયેન નીહરિત્વા રજ્જે પતિટ્ઠાપેય્યાથા’તિ આણાપેસુ’’ન્તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તક્કસિલાયં દિસાપામોક્ખઆચરિયો હુત્વા બહૂ રાજકુમારે ચ બ્રાહ્મણકુમારે ચ સિપ્પં વાચેસિ. બારાણસિરઞ્ઞોપિ પુત્તો સોળસવસ્સકાલે તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા તયો વેદે ચ સબ્બસિપ્પાનિ ચ ઉગ્ગણ્હિત્વા પરિપુણ્ણસિપ્પો આચરિયં આપુચ્છિ. આચરિયો અઙ્ગવિજ્જાવસેન તં ઓલોકેન્તો ‘‘ઇમસ્સ પુત્તં નિસ્સાય અન્તરાયો પઞ્ઞાયતિ, તમહં અત્તનો આનુભાવેન હરિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ચતસ્સો ગાથા બન્ધિત્વા રાજકુમારસ્સ અદાસિ, એવઞ્ચ પન તં વદેસિ ‘‘તાત, પઠમં ગાથં રજ્જે પતિટ્ઠાય તવ પુત્તસ્સ સોળસવસ્સકાલે ભત્તં ભુઞ્જન્તો વદેય્યાસિ, દુતિયં મહાઉપટ્ઠાનકાલે, તતિયં પાસાદં અભિરુહમાનો સોપાનસીસે ઠત્વા, ચતુત્થં સયનસિરિગબ્ભં પવિસન્તો ઉમ્મારે ઠત્વા’’તિ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા આચરિયં વન્દિત્વા ગતો ઓપરજ્જે પતિટ્ઠાય પિતુ અચ્ચયેન રજ્જે પતિટ્ઠાસિ. તસ્સ પુત્તો સોળસવસ્સકાલે રઞ્ઞો ઉય્યાનકીળાદીનં અત્થાય નિક્ખમન્તસ્સ સિરિવિભવં દિસ્વા પિતરં મારેત્વા રજ્જં ગહેતુકામો હુત્વા અત્તનો ઉપટ્ઠાકાનં કથેસિ. તે ‘‘સાધુ દેવ, મહલ્લકકાલે લદ્ધેન ઇસ્સરિયેન કો અત્થો, યેન કેનચિ ઉપાયેન રાજાનં મારેત્વા રજ્જં ગણ્હિતું વટ્ટતી’’તિ વદિંસુ. કુમારો ‘‘વિસં ખાદાપેત્વા મારેસ્સામી’’તિ પિતરા સદ્ધિં સાયમાસં ભુઞ્જન્તો વિસં ગહેત્વા નિસીદિ. રાજા ભત્તપાતિયં ભત્તે અચ્છુપન્તેયેવ પઠમં ગાથમાહ –

૧૪૯.‘‘વિદિતં થુસં ઉન્દુરાનં, વિદિતં પન તણ્ડુલં;
થુસં થુસં વિવજ્જેત્વા, તણ્ડુલં પન ખાદરે’’તિ.

તત્થ **વિદિતન્તિ** કાળવદ્દલેપિ અન્ધકારે ઉન્દુરાનં થુસો થુસભાવેન તણ્ડુલો ચ તણ્ડુલભાવેન વિદિતો પાકટોયેવ. ઇધ પન લિઙ્ગવિપલ્લાસવસેન ‘‘થુસં તણ્ડુલ’’ન્તિ વુત્તં. **ખાદરેતિ** થુસં થુસં વજ્જેત્વા તણ્ડુલમેવ ખાદન્તિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – તાત કુમાર, યથા ઉન્દુરાનં અન્ધકારેપિ થુસો થુસભાવેન તણ્ડુલો ચ તણ્ડુલભાવેન પાકટો, તે થુસં વજ્જેત્વા તણ્ડુલમેવ ખાદન્તિ, એવમેવ મમપિ તવ વિસં ગહેત્વા નિસિન્નભાવો પાકટોતિ.

કુમારો ‘‘ઞાતોમ્હી’’તિ ભીતો ભત્તપાતિયં વિસં પાતેતું અવિસહિત્વા ઉટ્ઠાય રાજાનં વન્દિત્વા ગતો. સો તમત્થં અત્તનો ઉપટ્ઠાકાનં આરોચેત્વા ‘‘અજ્જ તાવમ્હિ ઞાતો, ઇદાનિ કથં મારેસ્સામી’’તિ પુચ્છિ. તે તતો પટ્ઠાય ઉય્યાને પટિચ્છન્ના હુત્વા નિકણ્ણિકવસેન મન્તયમાના ‘‘અત્થેકો ઉપાયો, ખગ્ગં સન્નય્હિત્વા મહાઉપટ્ઠાનં ગતકાલે અમચ્ચાનં અન્તરે ઠત્વા રઞ્ઞો પમત્તભાવં ઞત્વા ખગ્ગેન પહરિત્વા મારેતું વટ્ટતી’’તિ વવત્થપેસું. કુમારો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા મહાઉપટ્ઠાનકાલે સન્નદ્ધખગ્ગો હુત્વા ગન્ત્વા ઇતો ચિતો ચ રઞ્ઞો પહરણોકાસં ઉપધારેતિ. તસ્મિં ખણે રાજા દુતિયં ગાથમાહ –

૧૫૦.“યા મન્તના અરઞ્ઞસ્મિં, યા ચ ગામે નિકણ્ણિકા;
યઞ્ચેતં ઇતિ ચીતિ ચ, એતમ્પિ વિદિતં મયા”તિ.

તત્થ **અરઞ્ઞસ્મિ**ન્તિ ઉય્યાને. **નિકણ્ણિકા**તિ કણ્ણમૂલે મન્તના. **યઞ્ચેતં ઇતિ ચીતિ ચા**તિ યઞ્ચ એતં ઇદાનિ મમ પહરણોકાસપરિયેસનં. ઇદં વુત્તં હોતિ – તાત કુમાર, યા એસા તવ અત્તનો ઉપટ્ઠાકેહિ સદ્ધિં ઉય્યાને ચ ગામે ચ નિકણ્ણિકા મન્તના, યઞ્ચેતં ઇદાનિ મમ મારણત્થાય ઇતિ ચીતિ ચ કરણં, એતમ્પિ સબ્બં મયા ઞાતન્તિ.

કુમારો “જાનાતિ મે વેરિભાવં પિતા”તિ તતો પલાયિત્વા ઉપટ્ઠાકાનં આરોચેસિ. તે સત્તટ્ઠ દિવસે અતિક્કમિત્વા “કુમાર, ન તે પિતા, વેરિભાવં જાનાતિ, તક્કમત્તેન ત્વં એવંસઞ્ઞી અહોસિ, મારેહિ ન”ન્તિ વદિંસુ. સો એકદિવસં ખગ્ગં ગહેત્વા સોપાનમત્થકે ગબ્ભદ્વારે અટ્ઠાસિ. રાજા સોપાનમત્થકે ઠિતો તતિયં ગાથમાહ –

૧૫૧.“ધમ્મેન કિર જાતસ્સ, પિતા પુત્તસ્સ મક્કટો;
દહરસ્સેવ સન્તસ્સ, દન્તેહિ ફલમચ્છિદા”તિ.

તત્થ **ધમ્મેના**તિ સભાવેન. **પિતા પુત્તસ્સ મક્કટો**તિ પિતા મક્કટો પુત્તસ્સ મક્કટપોતકસ્સ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા અરઞ્ઞે જાતો મક્કટો અત્તનો યૂથપરિહરણં આસઙ્કન્તો તરુણસ્સ મક્કટપોતકસ્સ દન્તેહિ ફલં છિન્દિત્વા પુરિસભાવં નાસેતિ, તથા તવ અતિરજ્જકામસ્સ ફલાનિ ઉપ્પાટાપેત્વા પુરિસભાવં નાસેસ્સામીતિ.

કુમારો “ગણ્હાપેતુકામો મં પિતા”તિ ભીતો પલાયિત્વા “પિતરામ્હિ સન્તજ્જિતો”તિ ઉપટ્ઠાકાનં આરોચેસિ. તે અડ્ઢમાસમત્તે વીતિવત્તે “કુમાર, સચે રાજા જાનેય્ય, એત્તકં કાલં નાધિવાસેય્ય, તક્કમત્તેન તયા કથિતં, મારેહિ ન”ન્તિ વદિંસુ. સો એકદિવસં ખગ્ગં ગહેત્વા ઉપરિપાસાદે સિરિસયનં પવિસિત્વા “આગચ્છન્તમેવ નં મારેસ્સામી”તિ હેટ્ઠાપલ્લઙ્કે નિસીદિ. રાજા ભુત્તસાયમાસો પરિજનં ઉય્યોજેત્વા “નિપજ્જિસ્સામી”તિ સિરિગબ્ભં પવિસન્તો ઉમ્મારે ઠત્વા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૫૨.“યમેતં પરિસપ્પસિ, અજકાણોવ સાસપે;
યોપાયં હેટ્ઠતો સેતિ, એતમ્પિ વિદિતં મયા”તિ.

તત્થ **પરિસપ્પસી**તિ ભયેન ઇતો ચિતો ચ સપ્પસિ. **સાસપે**તિ સાસપખેત્તે. **યોપાય**ન્તિ યોપિ અયં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યમ્પિ એતં ત્વં સાસપવનં પવિટ્ઠકાણએળકો વિય ભયેન ઇતો ચિતો ચ સંસપ્પસિ, પઠમં વિસં ગહેત્વા આગતોસિ, દુતિયં ખગ્ગેન પહરિતુકામો હુત્વા આગતોસિ, તતિયં ખગ્ગં આદાય સોપાનમત્થકે અટ્ઠાસિ, ઇદાનિ મં “મારેસ્સામી”તિ હેટ્ઠાસયને નિપન્નોસિ, સબ્બમેતં જાનામિ, ન તં ઇદાનિ વિસ્સજ્જેમિ, ગહેત્વા રાજાણં કારાપેસ્સામીતિ. એવં તસ્સ અજાનન્તસ્સેવ સા સા ગાથા તં તં અત્થં દીપેતિ.

કુમારો “ઞાતોમ્હિ પિતરા, ઇદાનિ મં નાસ્સેસ્સતી”તિ ભયપ્પત્તો હેટ્ઠાસયના નિક્ખમિત્વા ખગ્ગં રઞ્ઞો પાદમૂલે છડ્ડેત્વા “ખમાહિ મે, દેવા”તિ પાદમૂલે ઉરેન નિપજ્જિ. રાજા “ન મય્હં કોચિ કમ્મં જાનાતીતિ ત્વં ચિન્તેસી”તિ તં તજ્જેત્વા સઙ્ખલિકબન્ધનેન બન્ધાપેત્વા બન્ધનાગારં પવેસાપેત્વા આરક્ખં ઠપેસિ. તદા રાજા બોધિસત્તસ્સ ગુણં સલ્લક્ખેસિ. સો અપરભાગે કાલમકાસિ, તસ્સ સરીરકિચ્ચં કત્વા કુમારં બન્ધનાગારા નીહરિત્વા રજ્જે પતિટ્ઠાપેસું.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા તક્કસિલાયં દિસાપામોક્ખો આચરિયો અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

થુસજાતકવણ્ણના અટ્ઠમા.

[૩૩૯] ૯. બાવેરુજાતકવણ્ણના

અદસ્સનેન મોરસ્સાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો હતલાભસક્કારે તિત્થિયે આરબ્ભ કથેસિ. તિત્થિયા હિ અનુપ્પન્ને બુદ્ધે લાભિનો અહેસું, ઉપ્પન્ને પન બુદ્ધે હતલાભસક્કારા સૂરિયુગ્ગમને ખજ્જોપનકા વિય જાતા. તેસં તં પવત્તિં આરબ્ભ ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ યાવ ગુણવન્તા ન ઉપ્પજ્જન્તિ, તાવ નિગ્ગુણા લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તા અહેસું, ગુણવન્તેસુ પન ઉપ્પન્નેસુ નિગ્ગુણા હતલાભસક્કારા જાતા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો મોરયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા વુડ્ઢિમન્વાય સોભગ્ગપ્પત્તો અરઞ્ઞે વિચરિ. તદા એકચ્ચે વાણિજા દિસાકાકં ગહેત્વા નાવાય બાવેરુરટ્ઠં અગમંસુ. તસ્મિં કિર કાલે બાવેરુરટ્ઠે સકુણા નામ નત્થિ. આગતાગતા રટ્ઠવાસિનો તં પઞ્જરે નિસિન્નં દિસ્વા ‘‘પસ્સથિમસ્સ છવિવણ્ણં ગલપરિયોસાનં મુખતુણ્ડકં મણિગુળસદિસાનિ અક્ખીની’’તિ કાકમેવ પસંસિત્વા તે વાણિજકે આહંસુ ‘‘ઇમં, અય્યા, સકુણં અમ્હાકં દેથ, અમ્હાકં ઇમિના અત્થો, તુમ્હે અત્તનો રટ્ઠે અઞ્ઞં લભિસ્સથા’’તિ. ‘‘તેન હિ મૂલેન ગણ્હથા’’તિ. ‘‘કહાપણેન નો દેથા’’તિ. ‘‘ન દેમા’’તિ . અનુપુબ્બેન વડ્ઢિત્વા ‘‘સતેન દેથા’’તિ વુત્તે ‘‘અમ્હાકં એસ બહૂપકારો, તુમ્હેહિ સદ્ધિં મેત્તિ હોતૂ’’તિ કહાપણસતં ગહેત્વા અદંસુ. તે તં નેત્વા સુવણ્ણપઞ્જરે પક્ખિપિત્વા નાનપ્પકારેન મચ્છમંસેન ચેવ ફલાફલેન ચ પટિજગ્ગિંસુ. અઞ્ઞેસં સકુણાનં અવિજ્જમાનટ્ઠાને દસહિ અસદ્ધમ્મેહિ સમન્નાગતો કાકો લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તો અહોસિ.

પુનવારે તે વાણિજા એકં મોરરાજાનં ગહેત્વા યથા અચ્છરસદ્દેન વસ્સતિ, પાણિપ્પહરણસદ્દેન નચ્ચતિ, એવં સિક્ખાપેત્વા બાવેરુરટ્ઠં અગમંસુ. સો મહાજને સન્નિપતિતે નાવાય ધુરે ઠત્વા પક્ખે વિધુનિત્વા મધુરસ્સરં નિચ્છારેત્વા નચ્ચિ. મનુસ્સા તં દિસ્વા સોમનસ્સજાતા ‘‘એતં, અય્યા, સોભગ્ગપ્પત્તં સુસિક્ખિતં સકુણરાજાનં અમ્હાકં દેથા’’તિ આહંસુ. અમ્હેહિ પઠમં કાકો આનીતો, તં ગણ્હિત્થ, ઇદાનિ એકં મોરરાજાનં આનયિમ્હા, એતમ્પિ યાચથ, તુમ્હાકં રટ્ઠે સકુણં નામ ગહેત્વા આગન્તું ન સક્કાતિ. ‘‘હોતુ, અય્યા, અત્તનો રટ્ઠે અઞ્ઞં લભિસ્સથ, ઇમં નો દેથા’’તિ મૂલં વડ્ઢેત્વા સહસ્સેન ગણ્હિંસુ. અથ નં સત્તરતનવિચિત્તે પઞ્જરે ઠપેત્વા મચ્છમંસફલાફલેહિ ચેવ મધુલાજસક્કરપાનકાદીહિ ચ પટિજગ્ગિંસુ, મયૂરરાજા લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તો જાતો, તસ્સાગતકાલતો પટ્ઠાય કાકસ્સ લાભસક્કારો પરિહાયિ, કોચિ નં ઓલોકેતુમ્પિ ન ઇચ્છિ. કાકો ખાદનીયભોજનીયં અલભમાનો ‘‘કાકા’’તિ વસ્સન્તો ગન્ત્વા ઉક્કારભૂમિયં ઓતરિત્વા ગોચરં ગણ્હિ.

સત્થા દ્વે વત્થૂનિ ઘટેત્વા સમ્બુદ્ધો હુત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૫૩.‘‘અદસ્સનેન મોરસ્સ, સિખિનો મઞ્જુભાણિનો;
કાકં તત્થ અપૂજેસું, મંસેન ચ ફલેન ચ.

१५४."यदा च सरसम्पन्नो, मोरो बावेरुमागमा;
अथ लाभो च सक्कारो, वायसस्स अहायथ.

१५५."याव नुप्पज्जती बुद्धो, धम्मराजा पभङ्करो;
ताव अञ्ञे अपूजेसुं, पुथू समणब्राह्मणे.

१५६."यदा च सरसम्पन्नो, बुद्धो धम्मं अदेसयि;
अथ लाभो च सक्कारो, तित्थियानं अहायथा"ति.

तत्थ **सिखिनो**ति सिखाय समन्नागतस्स. **मञ्जुभाणिनो**ति मधुरस्सरस्स. **अपूजेसु**न्ति अपूजयिंसु. **मंसेन च फलेन चा**ति नानप्पकारेन मंसेन फलाफलेन च. **बावेरुमागमा**ति बावेरुरट्ठं आगतो. "भावेरु"तिपि पाठो. **अहायथा**ति परिहीनो. **धम्मराजा**ति नवहि लोकुत्तरधम्मेहि परिसं रञ्जेतीति धम्मराजा. **पभङ्करो**ति सत्तलोकओकासलोकसङ्खारलोकेसु आलोकस्स कतत्ता पभङ्करो. **सरसम्पन्नो**ति ब्रह्मस्सरेन समन्नागतो. **धम्मं अदेसयी**ति चतुसच्चधम्मं पकासेसीति.

इति इमा चतस्सो गाथा भासित्वा जातकं समोधानेसि – "तदा काको निगण्ठो नाटपुत्तो अहोसि, मोरराजा पन अहमेव अहोसि"न्ति.

बावेरुजातकवण्णना नवमा.

[३४०] १०. विसय्हजातकवण्णना

अदासि दानानीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डिकं आरब्भ कथेसि. वत्थु हेट्ठा खदिरङ्गारजातके (जा॰ १.१.४०) वित्थारितमेव. इध पन सत्था अनाथपिण्डिकं. आमन्तेत्वा "पोराणकपण्डितापि गहपति 'दानं मा ददासी'ति आकासे ठत्वा वारेन्तं सक्कं देवानमिन्दं पटिबाहित्वा दानं अदंसुयेवा"ति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि.

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो असीतिकोटिविभवो विसय्हो नाम सेट्ठि हुत्वा पञ्चहि सीलेहि समन्नागतो दानज्झासयो दानाभिरतो अहोसि. सो चतूसु नगरद्वारेसु, नगरमज्झे, अत्तनो घरद्वारेति छसु ठानेसु दानसालायो कारेत्वा दानं पवत्तेसि, दिवसे दिवसे छ सतसहस्सानि विस्सज्जेति. बोधिसत्तस्स च वनिब्बकयाचकानञ्च एकसदिसमेव भत्तं होति. तस्स जम्बुदीपं उन्नङ्गलं कत्वा दानं ददतो दानानुभावेन सक्कस्स भवनं कम्पि, सक्कस्स देवरञ्ञो पण्डुकम्बलसिलासनं उण्हाकारं दस्सेसि. सक्को "को नु खो मं ठाना चावेतुकामो"ति उपधारेन्तो महासेट्ठिं दिस्वा "अयं विसय्हो अतिविय पत्थरित्वा सकलजम्बुदीपं उन्नङ्गलं करोन्तो दानं देति, इमिना दानेन मं चावेत्वा सयं सक्को भविस्सति मञ्ञे, धनमस्स नासेत्वा एतं दलिद्दं कत्वा यथा दानं न देति, तथा करिस्सामी"ति चिन्तेत्वा सब्बं धनधञ्ञं तेलमधुफाणितसक्करादीनि अन्तमसो दासकम्मकरपोरिसम्पि अन्तरधापेसि.

तदा दानब्यावटा आगन्त्वा "सामि दानग्गं पच्छिन्नं, ठपितठपितट्ठाने न किञ्चि पस्सामा"ति आरोचयिंसु. "इतो परिब्बयं हरथ, मा दानं पच्छिन्दथा"ति भरियं पक्कोसापेत्वा "भद्दे, दानं पवत्तापेही"ति आह. सा सकलगेहं विचिनित्वा अड्ढमासकमत्तम्पि अदिस्वा "अय्य, अम्हाकं निवत्थवत्थं ठपेत्वा अञ्ञं किञ्चि न पस्सामि,

સકલગેહં તુચ્છ''ન્તિ આહ. સત્તરતનગબ્ભેસુ દ્વારં વિવરાપેત્વા ન કિઞ્ચિ અદ્દસ, સેટ્ઠિઞ્ચ ભરિયઞ્ચ ઠપેત્વા અઞ્ઞે દાસકમ્મકરાપિ ન પઞ્ઞાયિંસુ. પુન મહાસત્તો. ભરિયં આમન્તેત્વા ''ભદ્દે, ન સક્કા દાનં પચ્છિન્દિતું, સકલનિવેસનં વિચિનિત્વા કિઞ્ચિ ઉપધારેહી''તિ આહ. તસ્મિં ખણે એકો તિણહારકો અસિતઞ્ચ કાજઞ્ચ તિણબન્ધનરજ્જુઞ્ચ દ્વારન્તરે છડ્ડેત્વા પલાયિ. સેટ્ઠિભરિયા તં દિસ્વા ''સામિ, ઇદં ઠપેત્વા અઞ્ઞં ન પસ્સામી''તિ આહરિત્વા અદાસિ. મહાસત્તો ''ભદ્દે, મયા એત્તકં કાલં તિણં નામ ન લાયિતપુબ્બં, અજ્જ પન તિણં લાયિત્વા આહરિત્વા વિક્કિણિત્વા યથાનુચ્છવિકં દાનં દસ્સામી''તિ દાનુપચ્છેદભયેન અસિતઞ્ચેવ કાજઞ્ચ રજ્જુઞ્ચ ગહેત્વા નગરા નિક્ખમિત્વા તિણવત્થું ગન્ત્વા તિણં લાયિત્વા ''એકો અમ્હાકં ભવિસ્સતિ, એકેન દાનં દસ્સામી''તિ દ્વે તિણકલાપે બન્ધિત્વા કાજે લગ્ગેત્વા આદાય ગન્ત્વા નગરદ્વારે વિક્કિણિત્વા માસકે ગહેત્વા એકં કોટ્ઠાસં યાચકાનં અદાસિ. યાચકા બહૂ, તેસં ''મય્હમ્પિ દેહિ, મય્હમ્પિ દેહી''તિ વદન્તાનં ઇતરમ્પિ કોટ્ઠાસં દત્વા તં દિવસં સદ્ધિં ભરિયાય અનાહારો વીતિનામેસિ. ઇમિના નિયામેન છ દિવસા વીતિવત્તા.

અથસ્સ સત્તમે દિવસે તિણં આહરમાનસ્સ સત્તાહં નિરાહારસ્સ અતિસુખુમાલસ્સ નલાટે સૂરિયાતપેન પહટમત્તે અક્ખીનિ ભમિંસુ. સો સતિં પચ્ચુપટ્ઠાપેતું અસક્કોન્તો તિણં અવત્થરિત્વા પતિ. સક્કો તસ્સ કિરિયં ઉપધારયમાનો વિચરતિ. સો તઙ્ખણઞ્ઞેવ આગન્ત્વા આકાસે ઠત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૧૫૭.''અદાસિ દાનાનિ પુરે વિસય્હ, દદતો ચ તે ખયધમ્મો અહોસિ;
ઇતો પરં ચે ન દદેય્ય દાનં, તિટ્ઠેય્યું તે સંયમન્તસ્સ ભોગા''તિ.

તસ્સત્થો – અમ્ભો વિસય્હ ત્વં ઇતો પુબ્બે તવ ગેહે ધને વિજ્જમાને સકલજમ્બુદીપં ઉન્નઙ્ગલં કરિત્વા દાનાનિ અદાસિ. તસ્સ ચ તે એવં દદતો ભોગાનં ખયધમ્મો ખયસભાવો અહોસિ, સબ્બં સાપતેય્યં ખીણં, ઇતો પરં ચેપિ ત્વં દાનં ન દદેય્ય, કસ્સચિ કિઞ્ચિ ન દદેય્યાસિ, તવ સંયમન્તસ્સ અદદન્તસ્સ ભોગા તથેવ તિટ્ઠેય્યું, ''ઇતો પટ્ઠાય ન દસ્સામી''તિ ત્વં મય્હં પટિઞ્ઞં દેહિ, અહં તે ભોગે દસ્સેસ્સામીતિ.

મહાસત્તો તસ્સ વચનં સુત્વા ''કોસિ ત્વ''ન્તિ આહ. ''સક્કોહમસ્મી''તિ. બોધિસત્તો ''સક્કો નામ સયં દાનં દત્વા સીલં સમાદિયિત્વા ઉપોસથકમ્મં કત્વા સત્ત વત્તપદાનિ પૂરેત્વા સક્કત્તં પત્તો, ત્વં પન અત્તનો ઇસ્સરિયકારણં દાનં વારેસિ, અનરિયં વત કરોસી''તિ વત્વા તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

૧૫૮.''અનરિયમરિયેન સહસ્સનેત્ત, સુદુગ્ગતેનાપિ અકિચ્ચમાહુ;
મા વો ધનં તં અહુ દેવરાજ, યં ભોગહેતુ વિજહેમુ સદ્ધં.

૧૫૯.''યેન એકો રથો યાતિ, યાતિ તેનપરો રથો;
પોરાણં નિહિતં વત્તં, વત્તતઞ્ઞેવ વાસવ.

૧૬૦.''યદિ હેસ્સતિ દસ્સામ, અસન્તે કિં દદામસે;
એવંભૂતાપિ દસ્સામ, મા દાનં પમદમ્હસે''તિ.

તત્થ **અનરિયન્તિ** લામકં પાપકમ્મં. **અરિયેનાતિ** પરિસુદ્ધાચારેન અરિયેન. **સુદુગ્ગતેનાપીતિ** સુદલિદ્દેનાપિ. **અકિચ્ચમાહૂતિ** અકત્તબ્બન્તિ બુદ્ધાદયો અરિયા વદન્તિ, ત્વં પન મં અનરિયં મગ્ગં આરોચેસીતિ અધિપ્પાયો.

વોતિ નિપાતમત્તં. **યં ભોગહેતૂ**તિ યસ્સ ધનસ્સ પરિભુઞ્જનહેતુ મયં દાનસદ્ધં વિજહેમુ પરિચ્ચજેય્યામ, તં ધનમેવ મા અહુ, ન નો તેન ધનેન અત્થોતિ દીપેતિ.

રથોતિ યંકિઞ્ચિ યાનં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યેન મગ્ગેન એકો રથો યાતિ, અઞ્ઞોપિ રથો ‘‘રથસ્સ ગતમગ્ગો એસો’’તિ તેનેવ મગ્ગેન યાતિ. **પોરાણં નિહિતં વત્તન્તિ** યં મયા પુબ્બે નિહિતં વત્તં, તં મયિ ધરન્તે વત્તતુયેવ, મા તિટ્ઠતૂતિ અત્થો. **એવંભૂતા**તિ એવં તિણહારકભૂતાપિ મયં યાવ જીવામ, તાવ દસ્સામયેવ. કિંકારણા? **મા દાનં પમદમ્હસે**તિ. અદદન્તો હિ દાનં પમજ્જતિ નામ ન સરતિ ન સલ્લક્ખેતિ, અહં પન જીવમાનો દાનં પમુસ્સિતું ન ઇચ્છામિ, તસ્મા દાનં દસ્સામિયેવાતિ દીપેતિ.

સક્કો તં પટિબાહિતું અસક્કોન્તો ‘‘કિમત્થાય દાનં દદાસી’’તિ પુચ્છિ. બોધિસત્તો ‘‘નેવ સક્કત્તં, ન બ્રહ્મત્તં પત્થયમાનો, સબ્બઞ્ઞુતં પત્થેન્તો પનાહં દદામી’’તિ આહ. સક્કો તસ્સ વચનં સુત્વા તુટ્ઠો હત્થેન પિટ્ઠિં પરિમજ્જિ. બોધિસત્તસ્સ તઙ્ખણઞ્ઞેવ પરિમજ્જિતમત્તસ્સેવ સકલસરીરં પરિપૂરિ. સક્કાનુભાવેન ચસ્સ સબ્બો વિભવપરિચ્છેદો પટિપાકતિકોવ અહોસિ. સક્કો ‘‘મહાસેટ્ઠિ, ત્વં ઇતો પટ્ઠાય દિવસે દિવસે દ્વાદસ સતસહસ્સાનિ વિસ્સજ્જેન્તો દાનં દદાહી’’તિ તસ્સ ગેહે અપરિમાણં ધનં કત્વા તં ઉય્યોજેત્વા સકટ્ઠાનમેવ ગતો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા સેટ્ઠિભરિયા રાહુલમાતા અહોસિ, વિસય્હો પન સેટ્ઠિ અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

વિસય્હજાતકવણ્ણના દસમા.

કોકિલવગ્ગો ચતુત્થો.

૫. ચૂળકુણાલવગ્ગો

[૩૪૧] ૧. કણ્ડરીજાતકવણ્ણના

નરાનમારામકરાસૂતિ ઇમસ્સ જાતકસ્સ વિત્થારકથા **કુણાલજાતકે** (જા॰ ૨.૨૧.કુણાલજાતક) આવિ ભવિસ્સતિ.

કણ્ડરીજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૩૪૨] ૨. વાનરજાતકવણ્ણના

અસક્ખિં વત અત્તાનન્તિ ઇદં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો દેવદત્તસ્સ વધાય પરિસક્કનં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ (જા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.સુસુમારજાતકવણ્ણના) હેટ્ઠા વિત્થારિતમેવ.

અતીતે પન બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો હિમવન્તપદેસે કપિયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો ગઙ્ગાતીરે વસિ. અથેકા અન્તોગઙ્ગાયં સંસુમારી બોધિસત્તસ્સ હદયમંસે દોહળં ઉપ્પાદેત્વા સંસુમારસ્સ કથેસિ. સો ‘‘તં કપિં ઉદકે નિમુજ્જાપેત્વા મારેત્વા હદયમંસં ગહેત્વા સંસુમારિયા દસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા મહાસત્તં આહ – ‘‘એહિ, સમ્મ, અન્તરદીપકે ફલાફલે ખાદિતું ગચ્છામા’’તિ. ‘‘કથં, સમ્મ, અહં ગમિસ્સામી’’તિ. ‘‘અહં તં મમ પિટ્ઠિયં નિસીદાપેત્વા નેસ્સામી’’તિ. સો તસ્સ ચિત્તં અજાનન્તો લઙ્ઘિત્વા પિટ્ઠિયં નિસીદિ. સંસુમારો થોકં ગન્ત્વા નિમુજ્જિતું આરભિ. અથ નં વાનરો ‘‘કિંકારણા, ભો, મં ઉદકે નિમુજ્જાપેસી’’તિ આહ. ‘‘અહં તં મારેત્વા તવ

હદયમંસં મમ ભરિયાય દસ્સામી’’તિ. ‘‘દન્ધ ત્વં મમ હદયમંસં ઉરે અત્થીતિ મઞ્ઞસી’’તિ? ‘‘અથ કહં તે ઠપિત’’ન્તિ? ‘‘એતં ઉદુમ્બરે ઓલમ્બન્તં ન પસ્સસી’’તિ? ‘‘પસ્સામિ, દસ્સસિ પન મે’’તિ. ‘‘આમ, દસ્સામી’’તિ. સંસુમારો દન્ધતાય તં ગહેત્વા નદીતીરે ઉદુમ્બરમૂલં ગતો. બોધિસત્તો તસ્સ પિટ્ઠિતો લઙ્ઘિત્વા ઉદુમ્બરરુક્ખે નિસિન્નો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૬૧.‘‘અસક્ખિં વત અત્તાનં, ઉદ્ધાતું ઉદકા થલં;
ન દાનાહં પુન તુય્હં, વસં ગચ્છામિ વારિજ.

૧૬૨.‘‘અલમેતેહિ અમ્બેહિ, જમ્બૂહિ પનસેહિ ચ;
યાનિ પારં સમુદ્દસ્સ, વરં મય્હં ઉદુમ્બરો.

૧૬૩.‘‘યો ચ ઉપ્પતિતં અત્થં, ન ખિપ્પમનુબુજ્ઝતિ;
અમિત્તવસમન્વેતિ, પચ્છા ચ અનુતપ્પતિ.

૧૬૪.‘‘યો ચ ઉપ્પતિતં અત્થં, ખિપ્પમેવ નિબોધતિ;
મુચ્ચતે સત્તુસમ્બાધા, ન ચ પચ્છાનુતપ્પતી’’તિ.

તત્થ **અસક્ખિં વતા**તિ સમત્થો વત અહોસિં. **ઉદ્ધાતુ**ન્તિ ઉદ્ધરિતું. **વારિજા**તિ સંસુમારં આલપતિ. **યાનિ પારં સમુદ્દસ્સા**તિ ગઙ્ગં સમુદ્દનામેનાલપન્તો ‘‘યાનિ સમુદ્દસ્સ પારં ગન્ત્વા ખાદિતબ્બાનિ, અલં તેહી’’તિ વદતિ. **પચ્છા ચ અનુતપ્પતી**તિ ઉપ્પન્નં અત્થં ખિપ્પં અજાનન્તો અમિત્તવસં ગચ્છતિ, પચ્છા ચ અનુતપ્પતિ.

ઇતિ સો ચતૂહિ ગાથાહિ લોકિયકિચ્ચાનં નિપ્ફત્તિકારણં કથેત્વા વનસણ્ડમેવ પાવિસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા સંસુમારો દેવદત્તો અહોસિ, વાનરો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

વાનરજાતકવણ્ણના દુતિયા.

[૩૪૩] ૩. કુન્તિનીજાતકવણ્ણના

અવસિમ્હ તવાગારેતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોસલરઞ્ઞો ગેહે નિવુત્થં કુન્તિનીસકુણિકં આરબ્ભ કથેસિ. સા કિર રઞ્ઞો દૂતેય્યહારિકા અહોસિ. દ્વે પોતકાપિસ્સા અત્થિ, રાજા તં સકુણિકં એકસ્સ રઞ્ઞો પણ્ણં ગાહાપેત્વા પેસેસિ. તસ્સા ગતકાલે રાજકુલે દારકા તે સકુણપોતકે હત્થેહિ પરિમદ્દન્તા મારેસું. સા આગન્ત્વા તે પોતકે મતે પસ્સન્તી ‘‘કેન મે પુત્તકા મારિતા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અસુકેન ચ અસુકેન ચા’’તિ. તસ્મિઞ્ચ કાલે રાજકુલે પોસાવનિકબ્યગ્ઘો અત્થિ કક્ખળો ફરુસો, બન્ધનબલેન તિટ્ઠતિ. અથ તે દારકા તં બ્યગ્ઘં દસ્સનાય અગમંસુ. સાપિ સકુણિકા તેહિ સદ્ધિં ગન્ત્વા ‘‘યથા ઇમેહિ મમ પુત્તકા મારિતા, તથેવ ને કરિસ્સામી’’તિ તે દારકે ગહેત્વા બ્યગ્ઘસ્સ પાદમૂલે ખિપિ, બ્યગ્ઘો મુરામુરાપેત્વા ખાદિ. સા ‘‘ઇદાનિ મે મનોરથો પરિપુણ્ણો’’તિ ઉપ્પતિત્વા હિમવન્તમેવ ગતા. તં કારણં સુત્વા ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘આવુસો, રાજકુલે કિર અસુકા નામ કુન્તિની સકુણિકા યે હિસ્સા પોતકા મારિતા, તે દારકે બ્યગ્ઘસ્સ પાદમૂલે ખિપિત્વા હિમવન્તમેવ ગતા’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે,

ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસા અત્તનો પોતકઘાતકે દારકે ગહેત્વા બ્યગ્ઘસ્સ પાદમૂલે ખિપિત્વા હિમવન્તમેવ ગતા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બોધિસત્તો ધમ્મેન સમેન રજ્જં કારેસિ. તસ્સ નિવેસને એકા કુન્તિની સકુણિકા દૂતેય્યહારિકાતિ સબ્બં પુરિમસદિસમેવ. અયં પન વિસેસો. અયં કુન્તિની બ્યગ્ઘેન દારકે મારાપેત્વા ચિન્તેસિ ''ઇદાનિ ન સક્કા મયા ઇધ વસિતું, ગમિસ્સામિ, ગચ્છન્તી ચ પન રઞ્ઞો અનારોચેત્વા ન ગમિસ્સામિ, આરોચેત્વાવ ગમિસ્સામી''તિ. સા રાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં ઠિતા ''સામિ, તુમ્હાકં પમાદેન મમ પુત્તકે દારકા મારેસું, અહં કોધવસિકા હુત્વા તે દારકે પટિમારેસિં, ઇદાનિ મયા ઇધ વસિતું ન સક્કા''તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૧૬૫.''અવસિમ્હ તવાગારે, નિચ્ચં સક્કતપૂજિતા,
ત્વમેવ દાનિમકરિ, હન્દ રાજ વજામહ''ન્તિ.

તત્થ **ત્વમેવ દાનિમકરી**તિ મં પણ્ણં ગાહાપેત્વા પેસેત્વા અત્તનો પમાદેન મમ પિયપુત્તકે અરક્ખન્તો ત્વઞ્ઞેવ ઇદાનિ એતં મમ દોમનસ્સકારણં અકરિ. **હન્દા**તિ વવસ્સગ્ગત્થે નિપાતો. **રાજા**તિ બોધિસત્તં આલપતિ. **વજામહ**ન્તિ અહં હિમવન્તં ગચ્છામીતિ.

તં સુત્વા રાજા દુતિયં ગાથમાહ –

૧૬૬.''યો વે કતે પટિકતે, કિબ્બિસે પટિકિબ્બિસે;
એવં તં સમ્મતી વેરં, વસ કુન્તિનિ માગમા''તિ.

તસ્સત્થો – યો પુગ્ગલો પરેન કતે કિબ્બિસે અત્તનો પુત્તમારણાદિકે દારુણે કમ્મે કતે પુન અત્તનો તસ્સ પુગ્ગલસ્સ પટિકતે પટિકિબ્બિસે ''પટિકતં મયા તસ્સા''તિ જાનાતિ. **એવં તં સમ્મતી વેર**ન્તિ એત્તકેન તં વેરં સમ્મતિ વૂપસન્તં હોતિ, તસ્મા વસ કુન્તિનિ માગમાતિ.

તં સુત્વા કુન્તિની તતિયં ગાથમાહ –

૧૬૭.''ન કતસ્સ ચ કત્તા ચ, મેત્તિ સન્ધીયતે પુન;
હદયં નાનુજાનાતિ, ગચ્છઞ્ઞેવ રથેસભા''તિ.

તત્થ **ન કતસ્સ ચ કત્તા ચા**તિ કતસ્સ ચ અભિભૂતસ્સ ઉપપીળિતસ્સ પુગ્ગલસ્સ, ઇદાનિ વિભત્તિવિપરિણામં કત્વા યો કત્તા તસ્સ ચાતિ ઇમેસં દ્વિન્નં પુગ્ગલાનં પુન મિત્તભાવો નામ ન સન્ધીયતિ ન ઘટીયતીતિ અત્થો. **હદયં નાનુજાનાતી**તિ તેન કારણેન મમ હદયં ઇધ વાસં નાનુજાનાતિ. **ગચ્છઞ્ઞેવ રથેસભા**તિ તસ્મા અહં મહારાજ ગમિસ્સામિયેવાતિ.

તં સુત્વા રાજા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૬૮.''કતસ્સ ચેવ કત્તા ચ, મેત્તિ સન્ધીયતે પુન;

ધીરાનં નો ચ બાલાનં, વસ કુન્તિનિ માગમા''તિ.

તસ્સત્થો – કતસ્સ ચેવ પુગ્ગલસ્સ, યો ચ કત્તા તસ્સ મેત્તિ સન્ધીયતે પુન, સા પન ધીરાનં, નો ચ બાલાનં. ધીરાનઞ્હિ મેત્તિ ભિન્નાપિ પુન ઘટીયતિ, બાલાનં પન સકિં ભિન્ના ભિન્નાવ હોતિ, તસ્મા વસ કુન્તિનિ માગમાતિ.

સકુણિકા ''એવં સન્તેપિ ન સક્કા મયા ઇધ વસિતું સામી''તિ રાજાનં વન્દિત્વા ઉપ્પતિત્વા હિમવન્તમેવ ગતા.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા કુન્તિનીયેવ એતરહિ કુન્તિની અહોસિ, બારાણસિરાજા પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

કુન્તિનીજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૩૪૪] ૪. અમ્બજાતકવણ્ણના

યો નીલિયં મણ્ડયતીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં અમ્બગોપકત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર મહલ્લકકાલે પબ્બજિત્વા જેતવનપચ્ચન્તે અમ્બવને પણ્ણસાલં કારેત્વા અમ્બે રક્ખન્તો પતિતાનિ અમ્બપક્કાનિ ખાદન્તો વિચરતિ, અત્તનો સમ્બન્ધમનુસ્સાનમ્પિ દેતિ. તસ્મિં ભિક્ખાચારં પવિટ્ઠે અમ્બચોરકા અમ્બાનિ પાતેત્વા ખાદિત્વા ચ ગહેત્વા ચ ગચ્છન્તિ. તસ્મિં ખણે ચતસ્સો સેટ્ઠિધીતરો અચિરવતિયં ન્હાયિત્વા વિચરન્તિયો તં અમ્બવનં પવિસિંસુ. મહલ્લકો આગન્ત્વા તા દિસ્વા ''તુમ્હેહિ મે અમ્બાનિ ખાદિતાની''તિ આહ. ''ભન્તે, મયં ઇદાનેવ આગતા, ન તુમ્હાકં અમ્બાનિ ખાદામા''તિ. ''તેન હિ સપથં કરોથા''તિ? ''કરોમ, ભન્તે''તિ સપથં કરિંસુ. મહલ્લકો તા સપથં કારેત્વા લજ્જાપેત્વા વિસ્સજ્જેસિ. તસ્સ તં કિરિયં સુત્વા ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, અસુકો કિર મહલ્લકો અત્તનો વસનકં અમ્બવનં પવિટ્ઠા સેટ્ઠિધીતરો સપથં કારેત્વા લજ્જાપેત્વા વિસ્સજ્જેસી''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ અમ્બગોપકો હુત્વા ચતસ્સો સેટ્ઠિધીતરો સપથં કારેત્વા લજ્જાપેત્વા વિસ્સજ્જેસી''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સક્કત્તં કારેસિ. તદા એકો કૂટજટિલો બારાણસિં ઉપનિસ્સાય નદીતીરે અમ્બવને પણ્ણસાલં માપેત્વા અમ્બે રક્ખન્તો પતિતાનિ અમ્બપક્કાનિ ખાદન્તો સમ્બન્ધમનુસ્સાનમ્પિ દેન્તો નાનપ્પકારેન મિચ્છાજીવેન જીવિકં કપ્પેન્તો વિચરતિ. તદા સક્કો દેવરાજા ''કે નુ ખો લોકે માતાપિતરો ઉપટ્ઠહન્તિ, કુલે જેટ્ઠાપચયનકમ્મં કરોન્તિ, દાનં દેન્તિ, સીલં રક્ખન્તિ, ઉપોસથકમ્મં કરોન્તિ, કે પબ્બજિતા સમણધમ્મે યુત્તપયુત્તા વિહરન્તિ, કે અનાચારં ચરન્તી''તિ લોકં વોલોકેન્તો ઇમં અમ્બગોપકં અનાચારં કૂટજટિલં દિસ્વા ''અયં કૂટજટિલો કસિણપરિકમ્માદિં અત્તનો સમણધમ્મં પહાય અમ્બવનં રક્ખન્તો વિચરતિ, સંવેજેસ્સામિ ન''ન્તિ તસ્સ ગામં ભિક્ખાય પવિટ્ઠકાલે અત્તનો આનુભાવેન અમ્બે પાતેત્વા ચોરેહિ વિલુમ્પિતે વિય અકાસિ.

તદા બારાણસિતો ચતસ્સો સેટ્ઠિધીતરો તં અમ્બવનં પવિસિંસુ. કૂટજટિલો તા દિસ્વા ''તુમ્હેહિ મે અમ્બાનિ ખાદિતાની''તિ પલિબુદ્ધિ. ''ભન્તે, મયં ઇદાનેવ આગતા, ન તે અમ્બાનિ ખાદામા''તિ. ''તેન હિ સપથં

કરોથા’’તિ? ‘‘કત્વા ચ પન ગન્તું લભિસ્સામા’’તિ? ‘‘આમ, લભિસ્સથા’’તિ. ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ તાસુ જેટ્ઠિકા સપથં કરોન્તી પઠમં ગાથમાહ –

૧૬૯.‘‘યો નીલિયં મણ્ડયતિ, સણ્ડાસેન વિહઞ્ઞતિ;
તસ્સ સા વસમન્વેતુ, યા તે અમ્બે અવાહરી’’તિ.

તસ્સત્થો – યો પુરિસો પલિતાનં કાળવણ્ણકરણત્થાય નીલફલાદીનિ યોજેત્વા કતં નીલિયં મણ્ડયતિ, નીલકેસન્તરે ચ ઉટ્ઠિતં પલિતં ઉદ્ધરન્તો સણ્ડાસેન વિહઞ્ઞતિ કિલમતિ, તસ્સ એવરૂપસ્સ મહલ્લકસ્સ સા વસં અન્વેતુ, તથારૂપં પતિં લભતુ, યા તે અમ્બે અવાહરીતિ.

તાપસો ‘‘ત્વં એકમન્તં તિટ્ઠાહી’’તિ વત્વા દુતિયં સેટ્ઠિધીતરં સપથં કારેસિ. સા સપથં કરોન્તી દુતિયં ગાથમાહ –

૧૭૦.‘‘વીસં વા પઞ્ચવીસં વા, ઊનતિંસંવ જાતિયા;
તાદિસા પતિ મા લદ્ધા, યા તે અમ્બે અવાહરી’’તિ.

તસ્સત્થો – નારિયો નામ પન્નરસસોળસવસ્સિકકાલે પુરિસાનં પિયા હોન્તિ. યા પન તવ અમ્બાનિ અવાહરિ, સા એવરૂપે યોબ્બને પતિં અલભિત્વા જાતિયા વીસં વા પઞ્ચવીસં વા એકેન દ્વીહિ ઊનતાય ઊનતિંસં વા વસ્સાનિ પત્વા તાદિસા પરિપક્કવયા હુત્વાપિ પતિં મા લદ્ધાતિ.

તાયપિ સપથં કત્વા એકમન્તં ઠિતાય તતિયા તતિયં ગાથમાહ –

૧૭૧.‘‘દીઘં ગચ્છતુ અદ્ધાનં, એકિકા અભિસારિકા;
સઙ્કેતે પતિ મા અદ્દ, યા તે અમ્બે અવાહરી’’તિ.

તસ્સત્થો – યા તે અમ્બે અવાહરિ, સા પતિં પત્થયમાના તસ્સ સન્તિકં અભિસરણતાય અભિસારિકા નામ હુત્વા એકિકા અદુતિયા ગાવુતદ્વિગાવુતમત્તં દીઘં અદ્ધાનં ગચ્છતુ, ગન્ત્વાપિ ચ તસ્મિં અસુકટ્ઠાનં નામ આગચ્છેય્યાસીતિ કતે સઙ્કેતે તં પતિં મા અદ્દસાતિ.

તાયપિ સપથં કત્વા એકમન્તં ઠિતાય ચતુત્થા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૭૨.‘‘અલઙ્કતા સુવસના, માલિની ચન્દનુસ્સદા;
એકિકા સયને સેતુ, યા તે અમ્બે અવાહરી’’તિ. – સા ઉત્તાનત્થાયેવ;

તાપસો ‘‘તુમ્હેહિ અતિભારિયા સપથા કતા, અઞ્ઞેહિ અમ્બાનિ ખાદિતાનિ ભવિસ્સન્તિ, ગચ્છથ દાનિ તુમ્હે’’તિ તા ઉય્યોજેસિ. સક્કો ભેરવરૂપારમ્મણં દસ્સેત્વા કૂટતાપસં તતો પલાપેસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા કૂટજટિલો અયં અમ્બગોપકો મહલ્લકો અહોસિ, ચતસ્સો સેટ્ઠિધીતરો એતાયેવ, સક્કો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

અમ્બજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૩૪૫] ૫. રાજકુમ્ભજાતકવણ્ણના

વનં યદગ્ગિ દહતીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં અલસભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર સાવત્થિવાસી કુલપુત્તો સાસને ઉરં દત્વા પબ્બજિત્વાપિ અલસો અહોસિ ઉદ્દેસપરિપુચ્છાયોનિસોમનસિકારવત્તપટિવત્તાદીહિ પરિબાહિરો નીવરણાભિભૂતો. નિસિન્નટ્ઠાનાદીસુ ઇરિયાપથેસુ તથા એવ હોતિ. તસ્સ તં આલસિયભાવં આરબ્ભ ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, અસુકો નામ ભિક્ખુ એવરૂપે નિય્યાનિકસાસને પબ્બજિત્વા આલસિયો કુસીતો નીવરણાભિભૂતો વિહરતી''તિ . સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ આલસિયોયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ અમચ્ચરતનં અહોસિ, બારાણસિરાજા આલસિયજાતિકો અહોસિ. બોધિસત્તો ''રાજાનં પબોધેસ્સામી''તિ એકં ઉપમં ઉપધારેન્તો વિચરતિ. અથેકદિવસં રાજા ઉય્યાનં ગન્ત્વા અમચ્ચગણપરિવુતો તત્થ વિચરન્તો એકં રાજકુમ્ભં નામ આલસિયં પસ્સિ. તથારૂપા કિર આલસિયા સકલદિવસં ગચ્છન્તાપિ એકદ્વઙ્ગુલમત્તમેવ ગચ્છન્તિ. રાજા તં દિસ્વા ''વયસ્સ કો નામ સો''તિ બોધિસત્તં પુચ્છિ. મહાસત્તો ''રાજકુમ્ભો નામેસ, મહારાજ, આલસિયો. એવરૂપો હિ સકલદિવસં ગચ્છન્તોપિ એકઙ્ગુલદ્વઙ્ગુલમત્તમેવ ગચ્છતી''તિ વત્વા તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો ''અમ્ભો, રાજકુમ્ભ, તુમ્હાકં દન્ધગમનં ઇમસ્મિં અરઞ્ઞે દાવગ્ગિમ્હિ ઉટ્ઠિતે કિં કરોથા''તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૧૭૩.''વનં યદગ્ગિ દહતિ, પાવકો કણ્હવત્તની;
કથં કરોસિ પચલક, એવં દન્ધપરક્કમો''તિ.

તત્થ **યદગ્ગી**તિ યદા અગ્ગિ. **પાવકો કણ્હવત્તની**તિ અગ્ગિનો વેવચનં. **પચલકા**તિ તં આલપતિ. સો હિ ચલન્તો ચલન્તો ગચ્છતિ, નિચ્ચં વા પચલાયતિ, તસ્મા ''પચલકો''તિ વુચ્ચતિ. **દન્ધપરક્કમો**તિ ગરુવીરિયો.

તં સુત્વા રાજકુમ્ભો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૭૪.''બહૂનિ રુક્ખછિદ્દાનિ, પથબ્યા વિવરાનિ ચ;
તાનિ ચે નાભિસમ્ભોમ, હોતિ નો કાલપરિયાયો''તિ.

તસ્સત્થો – પણ્ડિત, અમ્હાકં ઇતો ઉત્તરિગમનં નામ નત્થિ. ઇમસ્મિં પન અરઞ્ઞે રુક્ખછિદ્દાનિ પથવિયં વિવરાનિ ચ બહૂનિ. યદિ તાનિ ન પાપુણામ, **હોતિ નો કાલપરિયાયો**તિ મરણમેવ નો હોતીતિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો ઇતરા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૭૫.''યો દન્ધકાલે તરતિ, તરણીયે ચ દન્ધતિ;
સુક્ખપણ્ણંવ અક્કમ્મ, અત્થં ભઞ્જતિ અત્તનો.

૧૭૬.''યો દન્ધકાલે દન્ધેતિ, તરણીયે ચ તારયિ;

ससीव रत्तिं विभजं, तस्सत्थो परिपूरती''ति.

तत्थ **दन्धकाले**ति तेसं तेसं कम्मानं सणिकं कत्तब्बकाले. **तरती**ति तुरिततुरितो वेगेन तानि कम्मानि करोति. **सुक्खपण्णंवा**ति यथा वातातपसुक्खं तालपण्णं बलवा पुरिसो अक्कमित्वा भञ्जेय्य, तत्थेव चुण्णविचुण्णं करेय्य, एवं सो अत्तनो अत्थं वुड्ढिं भञ्जति. **दन्धेती**ति दन्धयति दन्धकातब्बानि कम्मानि दन्धमेव करोति. **तारयी**ति तुरितकातब्बानि कम्मानि तुरितोव करोति. **ससीव रत्तिं विभज**न्ति यथा चन्दो जुण्हपक्खं रत्तिं जोतयमानो काळपक्खरत्तितो रत्तिं विभजन्तो दिवसे दिवसे परिपूरति, एवं तस्स पुरिसस्स अत्थो परिपूरतीति वुत्तं होति.

राजा बोधिसत्तस्स वचनं सुत्वा ततो पट्ठाय अनलसो जातो.

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि – ''तदा राजकुम्भो आलसियभिक्खु अहोसि, पण्डितामच्चो पन अहमेव अहोसि''न्ति.

राजकुम्भजातकवण्णना पञ्चमा.

[३४६] ६. केसवजातकवण्णना

मनुस्सिन्दं जहित्वानाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो विस्सासभोजनं आरब्भ कथेसि. अनाथपिण्डिकस्स किर गेहे पञ्चन्नं भिक्खुसतानं निबद्धभत्तं होति, गेहं निच्चकालं भिक्खुसङ्घस्स ओपानभूतं कासावपज्जोतं इसिवातपटिवातं. अथेकदिवसं राजा नगरं पदक्खिणं करोन्तो सेट्ठिनो निवेसने भिक्खुसङ्घं दिस्वा ''अहम्पि अरियसङ्घस्स निबद्धं भिक्खं दस्सामी''ति विहारं गन्त्वा सत्थारं वन्दित्वा पञ्चन्नं भिक्खुसतानं निबद्धं भिक्खं पट्ठपेसि. ततो पट्ठाय राजनिवेसने निबद्धं भिक्खा दिय्यति, तिवस्सिकगन्धसालिभोजनं पणीतं. विस्सासेनपि सिनेहेनपि सहत्था दायका नत्थि, राजयुत्ते दापेसि. भिक्खू निसीदित्वा भुञ्जितुं न इच्छन्ति, नानग्गरसभत्तं गहेत्वा अत्तनो अत्तनो उपट्ठाककुलं गन्त्वा तं भत्तं तेसं दत्वा तेहि दिन्नं लूखं वा पणीतं वा भुञ्जन्ति.

अथेकदिवसं रञ्ञो बहुं फलाफलं आहरिंसु. राजा ''सङ्घस्स देथा''ति आह. मनुस्सा भत्तग्गं गन्त्वा एकभिक्खुम्पि अदिस्वा ''एको भिक्खुपि नत्थी''ति रञ्ञो आरोचेसुं. ''ननु वेलायेव तावा''ति? ''आम, वेला, भिक्खू पन तुम्हाकं गेहे भत्तं गहेत्वा अत्तनो अत्तनो विस्सासिकानं उपट्ठाकानं गेहं गन्त्वा तेसं दत्वा तेहि दिन्नं लूखं वा पणीतं वा भुञ्जन्ती''ति. राजा ''अम्हाकं भत्तं पणीतं, केन नु खो कारणेन अभुत्वा अञ्ञं भुञ्जन्ति, सत्थारं पुच्छिस्सामी''ति चिन्तेत्वा विहारं गन्त्वा सत्थारं वन्दित्वा पुच्छि. सत्था ''महाराज, भोजनं नाम विस्सासपरमं, तुम्हाकं गेहे विस्सासं पच्चुपट्ठापेत्वा सिनेहेन दायकानं अभावा भिक्खू भत्तं गहेत्वा अत्तनो अत्तनो विस्सासिकट्ठाने परिभुञ्जन्ति. महाराज, विस्साससदिसो अञ्ञो रसो नाम नत्थि, अविस्सासिकेन दिन्नं चतुमधुरम्पि हि विस्सासिकेन दिन्नं सामाकभत्तं न अग्घति. पोराणकपण्डितापि रोगे उप्पन्ने रञ्ञा पञ्च वेज्जकुलानि गहेत्वा भेसज्जे कारितेपि रोगे अवूपसन्ते विस्सासिकानं सन्तिकं गन्त्वा अलोणकं सामाकनीवारयागुञ्चेव उदकमत्तसित्तं अलोणकपण्णञ्च परिभुञ्जित्वा निरोगा जाता''ति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि.

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो कासिरट्ठे ब्राह्मणकुले निब्बत्ति, ''कप्पकुमारो''तिस्स नामं अकंसु. सो वयप्पत्तो तक्कसिलायं सब्बसिप्पानि उग्गण्हित्वा अपरभागे इसिपब्बज्जं पब्बजि. तदा

કેસવો નામ તાપસો પઞ્ચહિ તાપસસતેહિ પરિવુતો ગણસત્થા હુત્વા હિમવન્તે વસતિ. બોધિસત્તો તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પઞ્ચન્નં અન્તેવાસિકસતાનં જેટ્ઠન્તેવાસિકો હુત્વા વિહાસિ, કેસવતાપસસ્સ હિતજ્ઝાસયો સસિનેહો અહોસિ. તે અઞ્ઞમઞ્ઞં અતિવિય વિસ્સાસિકા અહેસું. અપરભાગે કેસવો તે તાપસે આદાય લોણમ્બિલસેવનત્થાય મનુસ્સપથં ગન્ત્વા બારાણસિં પત્વા રાજુય્યાને વસિત્વા પુનદિવસે નગરં ભિક્ખાય પવિસિત્વા રાજદ્વારં અગમાસિ. રાજા ઇસિગણં દિસ્વા પક્કોસાપેત્વા અન્તોનિવેસને ભોજેત્વા પટિઞ્ઞં ગહેત્વા ઉય્યાને વસાપેસિ. અથ વસ્સારત્તે અતિક્કન્તે કેસવો રાજાનં આપુચ્છિ. રાજા ''ભન્તે, તુમ્હે મહલ્લકા, અમ્હે તાવ ઉપનિસ્સાય વસથ, દહરતાપસે હિમવન્તં પેસેથા''તિ આહ. સો ''સાધૂ''તિ જેટ્ઠન્તેવાસિકેન સદ્ધિં તે હિમવન્તં પેસેત્વા સયં એકકોવ ઓહિયિ. કપ્પો હિમવન્તં ગન્ત્વા તાપસેહિ સદ્ધિં વસિ.

કેસવો કપ્પેન વિના વસન્તો ઉક્કણ્ઠિત્વા તં દટ્ઠુકામો હુત્વા નિદ્દં ન લભતિ, તસ્સ નિદ્દં અલભન્તસ્સ સમ્મા આહારો ન પરિણામં ગચ્છતિ, લોહિતપક્ખન્દિકા અહોસિ, બાળ્હા વેદના વત્તન્તિ. રાજા પઞ્ચ વેજ્જકુલાનિ ગહેત્વા તાપસં પટિજગ્ગિ, રોગો ન વૂપસમ્મતિ. કેસવો રાજાનં આહ ''મહારાજ, કિં મય્હં મરણં ઇચ્છથ, ઉદાહુ અરોગભાવ''ન્તિ ? ''અરોગભાવં, ભન્તે''તિ. ''તેન હિ મં હિમવન્તં પેસેથા''તિ. ''સાધુ, ભન્તે''તિ રાજા નારદં નામ અમચ્ચં પક્કાસાપેત્વા ''નારદ, અમ્હાકં ભદન્તં ગહેત્વા વનચરકેહિ સદ્ધિં હિમવન્તં યાહી''તિ પેસેસિ. નારદો તં તત્થ નેત્વા પચ્ચાગમાસિ. કેસવસ્સપિ કપ્પે દિટ્ઠમત્તેયેવ ચેતસિકરોગો વૂપસન્તો, ઉક્કણ્ઠા પટિપ્પસ્સમ્ભિ. અથસ્સ કપ્પો અલોણકેન અધૂપનેન ઉદકમત્તસિત્તપણ્ણેન સદ્ધિં સામાકનીવારયાગું અદાસિ, તસ્સ તઙ્ખણઞ્ઞેવ લોહિતપક્ખન્દિકા પટિપ્પસ્સમ્ભિ.

પુન રાજા નારદં પેસેસિ ''ગચ્છ કેસવસ્સ તાપસસ્સ પવત્તિં જાનાહી''તિ. સો ગન્ત્વા તં અરોગં દિસ્વા ''ભન્તે, બારાણસિરાજા પઞ્ચ વેજ્જકુલાનિ ગહેત્વા પટિજગ્ગન્તો તુમ્હે અરોગે કાતું નાસક્ખિ, કથં તે કપ્પો પટિજગ્ગી''તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૧૭૭.''મનુસ્સિન્દં જહિત્વાન, સબ્બકામસમિદ્ધિનં;
કથં નુ ભગવા કેસી, કપ્પસ્સ રમતિ અસ્સમે''તિ.

તત્થ **મનુસ્સિન્દ**ન્તિ મનુસ્સાનં ઇન્દં બારાણસિરાજાનં. **કથં નુ ભગવા કેસી**તિ કેન નુ ખો ઉપાયેન અયં અમ્હાકં ભગવા કેસવતાપસો કપ્પસ્સ અસ્સમે રમતીતિ.

એવં અઞ્ઞેહિ સદ્ધિં સલ્લપન્તો વિય કેસવસ્સ અભિરતિકારણં પુચ્છિ. તં સુત્વા કેસવો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૭૮.''સાદૂનિ રમણીયાનિ, સન્તિ વક્ખા મનોરમા;
સુભાસિતાનિ કપ્પસ્સ, નારદ રમયન્તિ મ''ન્તિ.

તત્થ **વક્ખા**તિ રુક્ખા. પાળિયં પન ''રુક્ખા''ત્વેવ લિખિતં. **સુભાસિતાની**તિ કપ્પેન કથિતાનિ સુભાસિતાનિ મં રમયન્તીતિ અત્થો.

એવઞ્ચ પન વત્વા ''એવં મં અભિરમાપેન્તો કપ્પો અલોણકં અધૂપનં ઉદકસિત્તપણ્ણમિસ્સં સામાકનીવારયાગું પાયેસિ, તાય મે સરીરે બ્યાધિ વૂપસમિતો, અરોગો જાતોમ્હી''તિ આહ. તં સુત્વા નારદો

તતિયં ગાથમાહ –

૧૭૯.‘‘સાલીનં ઓદનં ભુઞ્જે, સુચિં મંસૂપસેચનં;
કથં સામાકનીવારં, અલોણં છાદયન્તિ ત’’ન્તિ.

તત્થ **ભુઞ્જે**તિ ભુઞ્જસિ, અયમેવ વા પાઠો. **છાદયન્તી**તિ છાદયતિ પીણેતિ તોસેતિ. ગાથાબન્ધસુખત્થં પન અનુનાસિકો કતો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યો ત્વં સુચિં મંસૂપસેચનં રાજકુલે રાજારહં સાલિભત્તં ભુઞ્જસિ, તં કથમિદં સામાકનીવારં અલોણં પીણેતિ તોસેતિ, કથં તે એતં રુચ્ચતીતિ.

તં સુત્વા કેસવો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૮૦.‘‘સાદું વા યદિ વાસાદું, અપ્પં વા યદિ વા બહું;
વિસ્સત્થો યત્થ ભુઞ્જેય્ય, વિસ્સાસપરમા રસા’’તિ.

તત્થ **યદિ વાસાદુ**ન્તિ યદિ વા અસાદું. **વિસ્સત્થો**તિ નિરાસઙ્કો વિસ્સાસપત્તો હુત્વા. **યત્થ ભુઞ્જેય્યા**તિ યસ્મિં નિવેસને એવં ભુઞ્જેય્ય, તત્થ એવં ભુત્તં યંકિઞ્ચિ ભોજનં સાદુમેવ. કસ્મા? યસ્મા **વિસ્સાસપરમા રસા**, વિસ્સાસો પરમો ઉત્તમો એતેસન્તિ વિસ્સાસપરમા રસા. વિસ્સાસસદિસો હિ અઞ્ઞો રસો નામ નત્થિ. અવિસ્સાસિકેન હિ દિન્નં ચતુમધુરમ્પિ વિસ્સાસિકેન દિન્નં અમ્બિલકઞ્જિયં ન અગ્ઘતીતિ.

નારદો તસ્સ વચનં સુત્વા રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘કેસવો ઇદં નામ કથેસી’’તિ આચિક્ખિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, નારદો સારિપુત્તો, કેસવો બકબ્રહ્મા, કપ્પો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

કેસવજાતકવણ્ણના છટ્ઠા.

[૩૪૭] ૭. અયકૂટજાતકવણ્ણના

સબ્બાયસન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો લોકત્થચરિયં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ **મહાકણ્હજાતકે** (જા॰ ૧.૧૨.૬૧ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો ઉગ્ગહિતસબ્બસિપ્પો પિતુ અચ્ચયેન રજ્જે પતિટ્ઠાય ધમ્મેન રજ્જં કારેસિ. તદા મનુસ્સા દેવમઙ્ગલિકા હુત્વા બહૂ અજેળકાદયો મારેત્વા દેવતાનં બલિકમ્મં કરોન્તિ. બોધિસત્તો ‘‘પાણો ન હન્તબ્બો’’તિ ભેરિં ચરાપેસિ. યક્ખા બલિકમ્મં અલભમાના બોધિસત્તસ્સ કુજ્ઝિત્વા હિમવન્તે યક્ખસમાગમં ગન્ત્વા બોધિસત્તસ્સ મારણત્થાય એકં કક્ખળં યક્ખં પેસેસું. સો કણ્ણિકમત્તં મહન્તં આદિત્તં અયકૂટં ગહેત્વા ‘‘ઇમિના નં પહરિત્વા મારેસ્સામી’’તિ આગન્ત્વા મજ્ઝિમયામસમનન્તરે બોધિસત્તસ્સ સયનમત્થકે અટ્ઠાસિ. તસ્મિં ખણે સક્કસ્સ આસનં ઉણ્હાકારં દસ્સેસિ. સો આવજ્જમાનો તં કારણં ઞત્વા ઇન્દવજિરં આદાય ગન્ત્વા યક્ખસ્સ ઉપરિ અટ્ઠાસિ. બોધિસત્તો યક્ખં દિસ્વા ‘‘કિં નુ ખો એસ મં રક્ખમાનો ઠિતો, ઉદાહુ મારેતુકામો’’તિ તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૮૧.‘‘સબ્બાયસં કૂટમતિપ્પમાણં, પગ્ગય્હ યો તિટ્ઠસિ અન્તલિક્ખે;

रक्खाय मे त्वं विहितो नुसज्ज, उदाहु मे चेतयसे वधाया''ति.

तत्थ **विहितो नुसज्जा**ति विहितो नु असि अज्ज.

बोधिसत्तो पन यक्खमेव पस्सति, न सक्कं. यक्खो सक्कस्स भयेन बोधिसत्तं पहरितुं न सक्कोति. सो बोधिसत्तस्स कथं सुत्वा ''महाराज, नाहं तव रक्खणत्थाय ठितो, इमिना पन जलितेन अयकूटेन पहरित्वा तं मारेस्सामीति आगतोम्हि, सक्कस्स भयेन तं पहरितुं न सक्कोमी''ति एतमत्थं दीपेन्तो दुतियं गाथमाह –

१८२.''दूतो अहं राजिध रक्खसानं, वधाय तुय्हं पहितोहमस्मि;
इन्दो च तं रक्खति देवराजा, तेनुत्तमङ्गं न ते फालयामी''ति.

तं सुत्वा बोधिसत्तो इतरा द्वे गाथा अभासि –

१८३.''सचे च मं रक्खति देवराजा, देवानमिन्दो मघवा सुजम्पति;
कामं पिसाचा विनदन्तु सब्बे, न सन्तसे रक्खसिया पजाय.

१८४.''कामं कन्दन्तु कुम्भण्डा, सब्बे पंसुपिसाचका;
नालं पिसाचा युद्धाय, महती सा विभिंसिका''ति.

तत्थ **रक्खसिया पजाया**ति रक्खसिसङ्खाताय पजाय, रक्खससत्तानन्ति अत्थो. **कुम्भण्डा**ति कुम्भमत्तरहस्सङ्गा महोदरा यक्खा. **पंसुपिसाचका**ति सङ्कारट्ठाने पिसाचा. **नालन्ति** पिसाचा नाम मया सद्धिं युद्धाय न समत्था. **महती सा विभिंसिका**ति यं पनेते यक्खा सन्निपतित्वा विभिंसिकं दस्सेन्ति, सा महती विभिंसिका भयकारणदस्सनमत्तमेव मय्हं, न पनाहं भायामीति अत्थो.

सक्को यक्खं पलापेत्वा महासत्तं ओवदित्वा ''मा भायि, महाराज, इतो पट्ठाय तव रक्खा ममायत्ता''ति वत्वा सकट्ठानमेव गतो.

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि – ''तदा सक्को अनुरुद्धो अहोसि, बाराणसिराजा अहमेव अहोसि''न्ति.

अयकूटजातकवण्णना सत्तमा.

[३४८] ८. अरञ्ञजातकवण्णना

अरञ्ञा गाममागम्माति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो थुल्लकुमारिकापलोभनं आरब्भ कथेसि. वत्थु **चूळनारदकस्सपजातके** (जा॰ १.१३.४० आदयो) आवि भविस्सति.

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणकुले निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो तक्कसिलायं उग्गहितसिप्पो भरियाय कालकताय पुत्तं गहेत्वा इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा हिमवन्ते वसन्तो पुत्तं अस्समपदे ठपेत्वा फलाफलत्थाय गच्छति. तदा चोरेसु पच्चन्तगामं पहरित्वा करमरे गहेत्वा गच्छन्तेसु एका कुमारिका पलायित्वा तं अस्समपदं पत्वा तापसकुमारं पलोभेत्वा सीलविनासं पापेत्वा ''एहि गच्छामा''ति आह. ''पिता

તાવ મે આગચ્છતુ, તં પસ્સિત્વા ગમિસ્સામી''તિ. ''તેન હિ દિસ્વા આગચ્છા''તિ નિક્ખમિત્વા અન્તરામગ્ગે નિસીદિ. તાપસકુમારો પિતરિ આગતે પઠમં ગાથમાહ –

૧૮૫.''અરઞ્ઞા ગામમાગમ્મ, કિંસીલં કિંવતં અહં;
પુરિસં તાત સેવેય્યં, તં મે અક્ખાહિ પુચ્છિતો''તિ.

તત્થ **અરઞ્ઞા ગામમાગમ્મા**તિ તાત અહં ઇતો અરઞ્ઞતો મનુસ્સપથં વસનત્થાય ગતો વસનગામં પત્વા કિં કરોમીતિ.

અથસ્સ પિતા ઓવાદં દદન્તો તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

૧૮૬.''યો તં વિસ્સાસયે તાત, વિસ્સાસઞ્ચ ખમેય્ય તે;
સુસ્સૂસી ચ તિતિક્ખી ચ, તં ભજેહિ ઇતો ગતો.

૧૮૭.''યસ્સ કાયેન વાચાય, મનસા નત્થિ દુક્કટં;
ઉરસીવ પતિટ્ઠાય, તં ભજેહિ ઇતો ગતો.

૧૮૮.''હલિદ્દિરાગં કપિચિત્તં, પુરિસં રાગવિરાગિનં;
તાદિસં તાત મા સેવિ, નિમ્મનુસ્સમ્પિ ચે સિયા''તિ.

તત્થ **યો તં વિસ્સાસયે**તિ યો પુરિસો તં વિસ્સાસેય્ય ન પરિસઙ્કેય્ય. **વિસ્સાસઞ્ચ ખમેય્ય તે**તિ યો ચ અત્તનિ કયિરમાનં તવ વિસ્સાસં પત્તો નિરાસઙ્કો તં ખમેય્ય. **સુસ્સૂસી**તિ યો ચ તવ વિસ્સાસવચનં સોતુમિચ્છતિ. **તિતિક્ખી**તિ યો ચ તયા કતં અપરાધં ખમતિ. **તં ભજેહી**તિ તં પુરિસં ભજેય્યાસિ પયિરુપાસેય્યાસિ. **ઉરસીવ પતિટ્ઠાયા**તિ યથા તસ્સ ઉરસિ પતિટ્ઠાય વડ્ઢિતો ઓરસપુત્તો ત્વમ્પિ તાદિસો ઉરસિ પતિટ્ઠિતપુત્તો વિય હુત્વા એવરૂપં પુરિસં ભજેય્યાસીતિ અત્થો.

હલિદ્દિરાગન્તિ હલિદ્દિરાગસદિસં અથિરચિત્તં. **કપિચિત્તન્તિ** લહુપરિવત્તિતાય મક્કટચિત્તં. **રાગવિરાગિનન્તિ** મુહુત્તેનેવ રજ્જનવિરજ્જનસભાવં. **નિમ્મનુસ્સમ્પિ ચે સિયા**તિ સચેપિ સકલં જમ્બુદીપતલં કાયદુચ્ચરિતાદિવિરહિતસ્સ મનુસ્સસ્સ અભાવેન નિમ્મનુસ્સં સિયા , તથાપિ, તાત, તાદિસં લહુચિત્તં મા સેવિ, સબ્બમ્પિ મનુસ્સપથં વિચિનિત્વા હેટ્ઠા વુત્તગુણસમ્પન્નમેવ ભજેય્યાસીતિ અત્થો.

તં સુત્વા તાપસકુમારો ''અહં, તાત, ઇમેહિ ગુણેહિ સમન્નાગતં પુરિસં કત્થ લભિસ્સામિ, ન ગચ્છામિ, તુમ્હાકઞ્ઞેવ સન્તિકે વસિસ્સામી''તિ વત્વા નિવત્તિ. અથસ્સ પિતા કસિણપરિકમ્મં આચિક્ખિ. ઉભોપિ અપરિહીનજ્ઝાના બ્રહ્મલોકપરાયણા અહેસું.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા પુત્તો ચ કુમારિકા ચ એતેયેવ અહેસું, પિતા તાપસો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

અરઞ્ઞજાતકવણ્ણના અટ્ઠમા.

[૩૪૯] ૯. સન્ધિભેદજાતકવણ્ણના

નેવ ઇત્થીસુ સામઞ્ઞન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પેસુઞ્ઞસિક્ખાપદં આરબ્ભ કથેસિ. એકસ્મિં કિર સમયે સત્થા ''છબ્બગ્ગિયા ભિક્ખૂ પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરન્તી''તિ સુત્વા તે પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં કિર તુમ્હે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં ભણ્ડનજાતાનં કલહજાતાનં વિવાદાપન્નાનં પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરથ, તેન અનુપ્પન્નાનિ ચેવ ભણ્ડનાનિ ઉપ્પજ્જન્તિ, ઉપ્પન્નાનિ ચ ભિય્યોભાવાય સંવત્તન્તી''તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચ''ન્તિ વુત્તે તે ભિક્ખૂ ગરહિત્વા ''ભિક્ખવે, પિસુણા વાચા નામ તિખિણસત્તિપહારસદિસા, દળ્હો વિસ્સાસોપિ તાય ખિપ્પં ભિજ્જતિ, તઞ્ચ પન ગહેત્વા અત્તનો મેત્તિભિન્દનકજનો સીહઉસભસદિસો હોતી''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ પુત્તો હુત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં ઉગ્ગહિતસિપ્પો પિતુ અચ્ચયેન ધમ્મેન રજ્જં કારેસિ. તદા એકો ગોપાલકો અરઞ્ઞે ગોકુલેસુ ગાવો પટિજગ્ગિત્વા આગચ્છન્તો એકં ગબ્ભિનિં અસલ્લક્ખેત્વા પહાય આગતો. તસ્સા એકાય સીહિયા સદ્ધિં વિસ્સાસો ઉપ્પજ્જિ. તા ઉભોપિ દળ્હમિત્તા હુત્વા એકતો વિચરન્તિ. અપરભાગે ગાવી વચ્છકં, સીહી સીહપોતકં વિજાયિ. તે ઉભોપિ જના કુલેન આગતમેત્તિયા દળ્હમિત્તા હુત્વા એકતો વિચરન્તિ . અથેકો વનચરકો અરઞ્ઞં પવિસિત્વા તેસં વિસ્સાસં દિસ્વા અરઞ્ઞે ઉપ્પજ્જનકભણ્ડં આદાય બારાણસિં ગન્ત્વા રઞ્ઞો દત્વા ''અપિ તે, સમ્મ, કિઞ્ચિ અરઞ્ઞે અચ્છરિયં દિટ્ઠપુબ્બ''ન્તિ રઞ્ઞા પુટ્ઠો ''દેવ, અઞ્ઞં કિઞ્ચિ ન પસ્સામિ, એકં પન સીહઞ્ચ ઉસભઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં વિસ્સાસિકે એકતો વિચરન્તે અદ્દસ''ન્તિ આહ. ''એતેસં તતિયે ઉપ્પન્ને ભયં ભવિસ્સતિ, યદા તેસં તતિયં પસ્સતિ, અથ મે આચિક્ખેય્યાસી''તિ. ''સાધુ, દેવા''તિ.

વનચરકે પન બારાણસિં ગતે એકો સિઙ્ગાલો સીહઞ્ચ ઉસભઞ્ચ ઉપટ્ઠહિ. વનચરકો અરઞ્ઞં ગન્ત્વા તં દિસ્વા ''તતિયસ્સ ઉપ્પન્નભાવં રઞ્ઞો કથેસ્સામી''તિ નગરં ગતો. સિઙ્ગાલો ચિન્તેસિ ''મયા ઠપેત્વા સીહમંસઞ્ચ ઉસભમંસઞ્ચ અઞ્ઞં અખાદિતપુબ્બં નામ નત્થિ, ઇમે ભિન્દિત્વા ઇમેસં મંસં ખાદિસ્સામી''તિ. સો ''અયં તં એવં વદતિ, અયં તં એવં વદતી''તિ ઉભોપિ તે અઞ્ઞમઞ્ઞં ભિન્દિત્વા ન ચિરસ્સેવ કલહં કારેત્વા મરણાકારપ્પત્તે અકાસિ. વનચરકોપિ ગન્ત્વા રઞ્ઞો ''તેસં, દેવ, તતિયો ઉપ્પન્નો''તિ આહ. ''કો સો''તિ? ''સિઙ્ગાલો, દેવા''તિ. રાજા ''સો ઉભો મિત્તે ભિન્દિત્વા મારાપેસ્સતિ, મયં તેસં મતકાલે સમ્પાપુણિસ્સામા''તિ વત્વા રથં અભિરુય્હ વનચરકેન મગ્ગદેસકેન ગચ્છન્તો તેસુ અઞ્ઞમઞ્ઞં કલહં કત્વા જીવિતક્ખયં પત્તેસુ સમ્પાપુણિ. સિઙ્ગાલો પન હટ્ઠતુટ્ઠો એકવારં સીહસ્સ મંસં ખાદતિ, એકવારં ઉસભસ્સ મંસં ખાદતિ. રાજા તે ઉભોપિ જીવિતક્ખયપ્પત્તે દિસ્વા રથે ઠિતોવ સારથિના સદ્ધિં સલ્લપન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૮૯.''નેવ ઇત્થીસુ સામઞ્ઞં, નાપિ ભક્ખેસુ સારથિ;
અથસ્સ સન્ધિભેદસ્સ, પસ્સ યાવ સુચિન્તિતં.

૧૯૦.''અસિ તિક્ખોવ મંસમ્હિ, પેસુઞ્ઞં પરિવત્તતિ;
યત્થૂસભઞ્ચ સીહઞ્ચ, ભક્ખયન્તિ મિગાધમા.

૧૯૧.''ઇમં સો સયનં સેતિ, યમિમં પસ્સસિ સારથિ;
યો વાચં સન્ધિભેદસ્સ, પિસુણસ્સ નિબોધતિ.

૧૯૨.''તે જના સુખમેધન્તિ, નરા સગ્ગગતારિવ;
યે વાચં સન્ધિભેદસ્સ, નાવબોધન્તિ સારથી''તિ.

તત્થ **નેવ ઇત્થીસૂ**તિ સમ્મ સારથિ, ઇમેસં દ્વિન્નં જનાનં નેવ ઇત્થીસુ સામગ્ગં અત્થિ ન , ભક્ખેસુપિ. અઞ્ઞમેવ હિ ઇત્થિં સીહો સેવતિ, અઞ્ઞં ઉસભો, અઞ્ઞં ભક્ખં સીહો ખાદતિ, અઞ્ઞં ઉસભોતિ અત્થો. **અથસ્સા**તિ એવં કલહકારણે અવિજ્જમાનેપિ અથ ઇમસ્સ મિત્તસન્ધિભેદકસ્સ દુટ્ઠસિઙ્ગાલસ્સ ''ઉભિન્નં મંસં ખાદિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા ઇમે મારેન્તસ્સ **પસ્સ યાવ સુચિન્તિતં**, સુચિન્તિતં જાતન્તિ અધિપ્પાયો. **યત્થા**તિ યસ્મિં પેસુઞ્ઞે પરિવત્તમાને. ઉસભઞ્ચ સીહઞ્ચ મિગાધમા સિઙ્ગાલા ખાદન્તિ, તં પેસુઞ્ઞં મંસમ્હિ તિખિણો અસિ વિય મિત્તભાવં છિન્દન્તમેવ પરિવત્તતીતિ દીપેતિ.

યમિમં પસ્સસીતિ સમ્મ સારથિ, યં ઇમં પસ્સસિ ઇમેસં દ્વિન્નં મતસયનં, અઞ્ઞોપિ યો પુગ્ગલો સન્ધિભેદસ્સ પિસુણસ્સ પિસુણવાચં નિબોધતિ ગણ્હાતિ, સો ઇમં સયનં સેતિ, એવમેવં મરતીતિ દસ્સેતિ. **સુખમેધન્તી**તિ સુખં વિન્દન્તિ લભન્તિ. **નરા સગ્ગગતારિવા**તિ સગ્ગગતા દિબ્બભોગસમઙ્ગિનો નરા વિય તે સુખં વિન્દન્તિ. **નાવબોધન્તી**તિ ન સારતો પચ્ચેન્તિ, તાદિસં પન વચનં સુત્વા ચોદેત્વા સારેત્વા મેત્તિં અભિન્દિત્વા પાકતિકાવ હોન્તીતિ.

રાજા ઇમા ગાથા ભાસિત્વા સીહસ્સ કેસરચમ્મનખદાઠા ગાહાપેત્વા નગરમેવ ગતો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા બારાણસિરાજા અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

સન્ધિભેદજાતકવણ્ણના નવમા.

[૩૫૦] ૧૦. દેવતાપઞ્હજાતકવણ્ણના

હન્તિ હત્થેહિ પાદેહીતિ અયં દેવતાપુચ્છા **ઉમઙ્ગજાતકે** (જા॰ ૨.૨૨.૫૯૦ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ.

દેવતાપઞ્હજાતકવણ્ણના દસમા.

ચૂળકુણાલવગ્ગો પઞ્ચમો.

જાતકુદ્દાનં –

કાલિઙ્ગો અસ્સારોહો ચ, એકરાજા ચ દદ્દરો;
સીલવીમંસસુજાતા, પલાસો સકુણો છવો;
સેય્યોતિ દસ જાતકા.

પુચિમન્દો કસ્સપો ચ, ખન્તિવાદી લોહકુમ્ભી;
સબ્બમંસલાભી સસો, મતારોદકણવેરા;
તિત્તિરો સુચ્ચજો દસ.

કુટિદૂસો દુદ્દભાયો, બ્રહ્મદત્તચમ્મસાટકો;
ગોધરાજા ચ કક્કારુ, કાકવતી નનુ સોચિયો;
કાળબાહુ સીલવીમંસો દસ.

કોકાલિકો રથલટ્ઠિ, પક્કગોધરાજોવાદા;
જમ્બુકબ્રહાછત્તો ચ, પીઠથુસા ચ બાવેરુ;
વિસય્હસેટ્ઠિ દસધા.

કિન્નરીવાનરકુન્તિની, અમ્બહારી ગજકુમ્ભો;
કેસવાયકૂટારઞ્ઞં, સન્ધિભેદો દેવતાપઞ્હા.

વગ્ગુદ્દાનં –

કાલિઙ્ગો પુચિમન્દો ચ, કુટિદૂસકકોકિલા;
ચૂળકુણાલવગ્ગોતિ, પઞ્ચવગ્ગા ચતુક્કમ્હિ;
હોન્તિ પઞ્ઞાસ જાતકા.

ચતુક્કનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઞ્ચકનિપાતો

૧. મણિકુણ્ડલવગ્ગો

[૩૫૧] ૧. મણિકુણ્ડલજાતકવણ્ણના

જીનો રથસ્સં મણિકુણ્ડલે ચાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોસલરઞ્ઞો અન્તેપુરે સબ્બત્થસાધકં પદુટ્ઠામચ્ચં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ હેટ્ઠા વિત્થારિતમેવ. ઇધ પન બોધિસત્તો બારાણસિરાજા અહોસિ. પદુટ્ઠામચ્ચો કોસલરાજાનં આનેત્વા કાસિરજ્જં ગાહાપેત્વા બારાણસિરાજાનં બન્ધાપેત્વા બન્ધનાગારે પક્ખિપાપેસિ. રાજા ઝાનં ઉપ્પાદેત્વા આકાસે પલ્લઙ્કેન નિસીદિ, ચોરરઞ્ઞો સરીરે ડાહો ઉપ્પજ્જિ. સો બારાણસિરાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૧. ''જીનો રથસ્સં મણિકુણ્ડલે ચ, પુત્તે ચ દારે ચ તથેવ જીનો;
સબ્બેસુ ભોગેસુ અસેસકેસુ, કસ્મા ન સન્તપ્પસિ સોકકાલે''તિ.

તત્થ **જીનો રથસ્સં મણિકુણ્ડલે ચા**તિ મહારાજ, ત્વં રથઞ્ચ અસ્સઞ્ચ મણિકુણ્ડલાનિ ચ જીનો, ''જીનો રથસ્સે ચ મણિકુણ્ડલે ચા''તિપિ પાઠો. **અસેસકેસૂ**તિ નિસ્સેસકેસુ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૨. ''પુબ્બેવ મચ્ચં વિજહન્તિ ભોગા, મચ્ચો વા તે પુબ્બતરં જહાતિ;
અસસ્સતા ભોગિનો કામકામિ, તસ્મા ન સોચામહં સોકકાલે.

૩. ''ઉદેતિ આપૂરતિ વેતિ ચન્દો, અત્થં તપેત્વાન પલેતિ સૂરિયો;
વિદિતા મયા સત્તુક લોકધમ્મા, તસ્મા ન સોચામહં સોકકાલે''તિ.

તત્થ **પુબ્બેવ મચ્ચન્તિ** મચ્ચં વા ભોગા પુબ્બેવ પઠમતરઞ્ઞેવ વિજહન્તિ, મચ્ચો વા તે ભોગે પુબ્બતરં જહાતિ. **કામકામી**તિ ચોરરાજાનં આલપતિ. અમ્ભો, કામે કામયમાન કામકામિ ભોગિનો નામ લોકે અસસ્સતા, ભોગેસુ વા નટ્ઠેસુ જીવમાનાવ અભોગિનો હોન્તિ, ભોગે વા પહાય સયં નસ્સન્તિ, તસ્મા અહં મહાજનસ્સ સોકકાલેપિ ન સોચામીતિ અત્થો. **વિદિતા મયા સત્તુક લોકધમ્મા**તિ ચોરરાજાનં આલપતિ. અમ્ભો, સત્તુક, મયા લાભો અલાભો યસો અયસોતિઆદયો લોકધમ્મા વિદિતા. યથેવ હિ ચન્દો ઉદેતિ ચ પૂરતિ ચ પુન ચ ખીયતિ, યથા ચ સૂરિયો અન્ધકારં વિધમન્તો મહન્તં આલોકં તપેત્વાન પુન સાયં અત્થં પલેતિ અત્થં ગચ્છતિ ન દિસ્સતિ, એવમેવ ભોગા ઉપ્પજ્જન્તિ ચ નસ્સન્તિ ચ, તત્થ કિં સોકેન, તસ્મા ન સોચામીતિ અત્થો.

એવં મહાસત્તો ચોરરઞ્ઞો ધમ્મં દેસેત્વા ઇદાનિ તમેવ ચોરં ગરહન્તો આહ –

૪. ''અલસો ગિહી કામભોગી ન સાધુ, અસઞ્ઞતો પબ્બજિતો ન સાધુ;
રાજા ન સાધુ અનિસમ્મકારી, યો પણ્ડિતો કોધનો તં ન સાધુ.

૫. ''નિસમ્મ ખત્તિયો કયિરા, નાનિસમ્મ દિસમ્પતિ;

નિસમ્મકારિનો રાજ, યસો કિત્તિ ચ વડ્ઢતી''તિ.

ઇમા પન દ્વે ગાથા હેટ્ઠા વિત્થારિતાયેવ. ચોરરાજા બોધિસત્તં ખમાપેત્વા રજ્જં પટિચ્છાપેત્વા અત્તનો જનપદમેવ ગતો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા કોસલરાજા આનન્દો અહોસિ, બારાણસિરાજા પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

મણિકુણ્ડલજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૩૫૨] ૨. સુજાતજાતકવણ્ણના

કિં નુ સન્તરમાનોવાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મતપિતિકં કુટુમ્બિકં આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર પિતરિ મતે પરિદેવમાનો વિચરતિ, સોકં વિનોદેતું ન સક્કોતિ. અથ સત્થા તસ્સ સોતાપત્તિફલૂપનિસ્સયં દિસ્વા સાવત્થિં પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાસમણં આદાય તસ્સ ગેહં ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસિન્નો તં વન્દિત્વા નિસિન્નં ''કિં, ઉપાસક, સોચસી''તિ વત્વા ''આમ, ભન્તે''તિ વુત્તે ''આવુસો, પોરાણકપણ્ડિતા પણ્ડિતાનં વચનં સુત્વા પિતરિ કાલકતે ન સોચિંસૂ''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો કુટુમ્બિકગેહે નિબ્બત્તિ, ''સુજાતકુમારો''તિસ્સ નામં કરિંસુ. તસ્સ વયપ્પત્તસ્સ પિતામહો કાલમકાસિ. અથસ્સ પિતા પિતુ કાલકિરિયતો પટ્ઠાય સોકસમપ્પિતો આળાહનં ગન્ત્વા આળાહનતો અટ્ઠીનિ આહરિત્વા અત્તનો આરામે મત્તિકાથૂપં કત્વા તાનિ તત્થ નિદહિત્વા ગતગતવેલાય થૂપં પુપ્ફેહિ પૂજેત્વા ચેતિયં આવિજ્ઝન્તો પરિદેવતિ, નેવ ન્હાયતિ ન લિમ્પતિ ન ભુઞ્જતિ ન કમ્મન્તે વિચારેતિ. તં દિસ્વા બોધિસત્તો ''પિતા મે અય્યકસ્સ મતકાલતો પટ્ઠાય સોકાભિભૂતો ચરતિ, ઠપેત્વા પન મં અઞ્ઞો એતં સઞ્ઞાપેતું ન સક્કોતિ, એકેન નં ઉપાયેન નિસ્સોકં કરિસ્સામી''તિ બહિગામે એકં મતગોણં દિસ્વા તિણઞ્ચ પાનીયઞ્ચ આહરિત્વા તસ્સ પુરતો ઠપેત્વા ''ખાદ, ખાદ, પિવ, પિવા''તિ આહ. આગતાગતા નં દિસ્વા ''સમ્મ સુજાત, કિં ઉમ્મત્તકોસિ, મતગોણસ્સ તિણોદકં દેસી''તિ વદન્તિ. સો ન કિઞ્ચિ પટિવદતિ. અથસ્સ પિતુ સન્તિકં ગન્ત્વા ''પુત્તો તે ઉમ્મત્તકો જાતો, મતગોણસ્સસ તિણોદકં દેતી''તિ આહંસુ. તં સુત્વા કુટુમ્બિકસ્સ પિતુસોકો અપગતો, પુત્તસોકો પતિટ્ઠિતો. સો વેગેનાગન્ત્વા ''નનુ ત્વં, તાત સુજાત, પણ્ડિતોસિ, કિંકારણા મતગોણસ્સ તિણોદકં દેસી''તિ વત્વા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૬. ''કિં નુ સન્તરમાનોવ, લાયિત્વા હરિતં તિણં;
ખાદ ખાદાતિ લપસિ, ગતસત્તં જરગ્ગવં.

૭. ''ન હિ અન્નેન પાનેન, મતો ગોણો સમુટ્ઠહે;
ત્વઞ્ચ તુચ્છં વિલપસિ, યથા તં દુમ્મતી તથા''તિ.

તત્થ **સન્તરમાનોવા**તિ તુરિતો વિય હુત્વા. **લાયિત્વા**તિ લુનિત્વા. **લપસી**તિ વિલપસિ. **ગતસત્તં જરગ્ગવ**ન્તિ વિગતજીવિતં જિણ્ણગોણં. **યથા ત**ન્તિ એત્થ **ત**ન્તિ નિપાતમત્તં, યથા દુમ્મતિ અપ્પપઞ્ઞો વિલપેય્ય, તથા ત્વં તુચ્છં વિલપસીતિ.

તતો બોધિસત્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૮. ‘‘તથેવ તિટ્ઠતિ સીસં, હત્થપાદા ચ વાલધિ;
સોતા તથેવ તિટ્ઠન્તિ, મઞ્ઞે ગોણો સમુટ્ઠહે.

૯. ‘‘નેવય્યકસ્સ સીસઞ્ચ, હત્થપાદા ચ દિસ્સરે;
રુદં મત્તિકથૂપસ્મિં, નનુ ત્વઞ્ઞેવ દુમ્મતી’’તિ.

તત્થ **તથેવા**તિ યથા પુબ્બે ઠિતં, તથેવ તિટ્ઠતિ. **મઞ્ઞે**તિ એતેસં સીસાદીનં તથેવ ઠિતત્તા અયં ગોણો સમુટ્ઠહેય્યાતિ મઞ્ઞામિ. **નેવય્યકસ્સ સીસઞ્ચા**તિ અય્યકસ્સ પન સીસઞ્ચ હત્થપાદા ચ ન દિસ્સન્તિ. ‘‘પિટ્ઠિપાદા ન દિસ્સરે’’તિપિ પાઠો. **નનુ ત્વઞ્ઞેવ દુમ્મતી**તિ અહં તાવ સીસાદીનિ પસ્સન્તો એવં કરોમિ, ત્વં પન ન કિઞ્ચિ પસ્સસિ, ઝાપિતટ્ઠાનતો અટ્ઠીનિ આહરિત્વા મત્તિકાથૂપં કત્વા પરિદેવસિ. ઇતિ મં પટિચ્ચ સતગુણેન સહસ્સગુણેન સતસહસ્સગુણેન નનુ ત્વઞ્ઞેવ દુમ્મતિ. ભિજ્જનધમ્મા નામ સઙ્ખારા ભિજ્જન્તિ, તત્થ કા પરિદેવનાતિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તસ્સ પિતા ‘‘મમ પુત્તો પણ્ડિતો ઇધલોકપરલોકકિચ્ચં જાનાતિ, મમ સઞ્ઞાપનત્થાય એતં કમ્મં અકાસી’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘તાત સુજાતપણ્ડિત, ‘સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા’તિ મે ઞાતા, ઇતો પટ્ઠાય ન સોચિસ્સામિ, પિતુસોકહરણકપુત્તેન નામ તાદિસેન ભવિતબ્બ’’ન્તિ વત્વા પુત્તસ્સ થુતિં કરોન્તો આહ –

૧૦. ‘‘આદિત્તં વત મં સન્તં, ઘતસિત્તંવ પાવકં;
વારિના વિય ઓસિઞ્ચં, સબ્બં નિબ્બાપયે દરં.

૧૧. ‘‘અબ્બહી વત મે સલ્લં, યમાસિ હદયસ્સિતં;
યો મે સોકપરેતસ્સ, પિતુસોકં અપાનુદિ.

૧૨. ‘‘સોહં અબ્બૂળ્હસલ્લોસ્મિ, વીતસોકો અનાવિલો;
ન સોચામિ ન રોદામિ, તવ સુત્વાન માણવ.

૧૩. ‘‘એવં કરોન્તિ સપ્પઞ્ઞા, યે હોન્તિ અનુકમ્પકા;
વિનિવત્તેન્તિ સોકમ્હા, સુજાતો પિતરં યથા’’તિ.

તત્થ **નિબ્બાપયે**તિ નિબ્બાપયિ. **દર**ન્તિ સોકદરથં. **સુજાતો પિતરં યથા**તિ યથા મમ પુત્તો સુજાતો મં પિતરં સમાનં અત્તનો સપ્પઞ્ઞતાય સોકમ્હા વિનિવત્તયિ, એવં અઞ્ઞેપિ સપ્પઞ્ઞા સોકમ્હા વિનિવત્તયન્તીતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને કુટુમ્બિકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા સુજાતો અહમેવ અહોસિન્તિ.

સુજાતજાતકવણ્ણના દુતિયા.

[૩૫૩] ૩. વેનસાખજાતકવણ્ણના

નયિદં નિચ્ચં ભવિતબ્બન્તિ ઇદં સત્થા ભગ્ગેસુ સંસુમારગિરં નિસ્સાય ભેસકળાવને વિહરન્તો બોધિરાજકુમારં આરબ્ભ કથેસિ. બોધિરાજકુમારો નામ ઉદેનસ્સ રઞ્ઞો પુત્તો તસ્મિં કાલે સંસુમારગિરે વસન્તો એકં પરિયોદાતસિપ્પં વડ્ઢકિં પક્કોસાપેત્વા અઞ્ઞેહિ રાજૂહિ અસદિસં કત્વા કોકનદં નામ પાસાદં કારાપેસિ. કારાપેત્વા ચ પન ''અયં વડ્ઢકી અઞ્ઞસ્સપિ રઞ્ઞો એવરૂપં પાસાદં કરેય્યા''તિ મચ્છરાયન્તો તસ્સ અક્ખીનિ ઉપ્પાટાપેસિ. તેનસ્સ અક્ખીનં ઉપ્પાટિતભાવો ભિક્ખુસઙ્ઘે પાકટો જાતો. તસ્મા ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, બોધિરાજકુમારો કિર તથારૂપસ્સ વડ્ઢકિનો અક્ખીનિ ઉપ્પાટાપેસિ, અહો કક્ખળો ફરુસો સાહસિકો''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ કક્ખળો ફરુસો સાહસિકોવ. ન કેવલઞ્ચ ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ ખત્તિયસહસ્સાનં અક્ખીનિ ઉપ્પાટાપેત્વા મારેત્વા તેસં મંસેન બલિકમ્મં કારેસી''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તક્કસિલાયં દિસાપામોક્ખો આચરિયો અહોસિ. જમ્બુદીપતલે ખત્તિયમાણવા બ્રાહ્મણમાણવા ચ તસ્સેવ સન્તિકે સિપ્પં ઉગ્ગણ્હિંસુ. બારાણસિરઞ્ઞો પુત્તો બ્રહ્મદત્તકુમારો નામ તસ્સ સન્તિકે તયો વેદે ઉગ્ગણ્હિ. સો પન પકતિયાપિ કક્ખળો ફરુસો સાહસિકો અહોસિ. બોધિસત્તો અઙ્ગવિજ્જાવસેન તસ્સ કક્ખળફરુસસાહસિકભાવં ઞત્વા ''તાત, ત્વં કક્ખળો ફરુસો સાહસિકો, ફરુસેન નામ લદ્ધં ઇસ્સરિયં અચિરટ્ઠિતિકં હોતિ, સો ઇસ્સરિયે વિનટ્ઠે ભિન્નનાવો વિય સમુદ્દે પતિટ્ઠં ન લભતિ, તસ્મા મા એવરૂપો અહોસી''તિ તં ઓવદન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૪. ''નયિદં નિચ્ચં ભવિતબ્બં બ્રહ્મદત્ત, ખેમં સુભિક્ખં સુખતા ચ કાયે;
અત્થચ્ચયે મા અહુ સમ્પમૂળ્હો, ભિન્નપ્લવો સાગરસ્સેવ મજ્ઝે.

૧૫. ''યાનિ કરોતિ પુરિસો, તાનિ અત્તનિ પસ્સતિ;
કલ્યાણકારી કલ્યાણં, પાપકારી ચ પાપકં;
યાદિસં વપતે બીજં, તાદિસં હરતે ફલ''ન્તિ.

તત્થ **સુખતા ચ કાયે**તિ તાત બ્રહ્મદત્ત, યદેતં ખેમં વા સુભિક્ખં વા યા વા એસા સુખતા કાયે, ઇદં સબ્બં ઇમેસં સત્તાનં નિચ્ચં સબ્બકાલમેવ ન ભવતિ, ઇદં પન અનિચ્ચં હુત્વા અભાવધમ્મં. **અત્થચ્ચયે**તિ સો ત્વં અનિચ્ચતાવસેન ઇસ્સરિયે વિગતે અત્તનો અત્થસ્સ અચ્ચયે યથા નામ ભિન્નપ્લવો ભિન્નનાવો મનુસ્સો સાગરમજ્ઝે પતિટ્ઠં અલભન્તો સમ્પમૂળ્હો હોતિ, એવં મા અહુ સમ્પમૂળ્હો. **તાનિ અત્તનિ પસ્સતી**તિ તેસં કમ્માનં વિપાકં વિન્દન્તો તાનિ અત્તનિ પસ્સતિ નામ.

સો આચરિયં વન્દિત્વા બારાણસિં ગન્ત્વા પિતુ સિપ્પં દસ્સેત્વા ઓપરજ્જે પતિટ્ઠાય પિતુ અચ્ચયેન રજ્જં પાપુણિ. તસ્સ પિઙ્ગિયો નામ પુરોહિતો અહોસિ કક્ખળો ફરુસો સાહસિકો. સો યસલોભેન ચિન્તેસિ ''યંનૂનાહં ઇમિના રઞ્ઞા સકલજમ્બુદીપે સબ્બે રાજાનો ગાહાપેય્યં, એવમેસ એકરાજા ભવિસ્સતિ, અહમ્પિ એકપુરોહિતો ભવિસ્સામી''તિ. સો તં રાજાનં અત્તનો કથં ગાહાપેસિ. રાજા મહતિયા સેનાય નગરા નિક્ખમિત્વા એકસ્સ રઞ્ઞો નગરં રુન્ધિત્વા તં રાજાનં ગણ્હિ. એતેનુપાયેન સકલજમ્બુદીપે રજ્જં ગહેત્વા રાજસહસ્સપરિવુતો ''તક્કસિલાયં રજ્જં ગણ્હિસ્સામી''તિ અગમાસિ. બોધિસત્તો નગરં પટિસઙ્ખરિત્વા પરેહિ અપ્પધંસિયં અકાસિ.

બારાણસિરાજા ગઙ્ગાનદીતીરે મહતો નિગ્રોધરુક્ખસ્સ મૂલે સાણિં પરિક્ખિપાપેત્વા ઉપરિ વિતાનં કારાપેત્વા સયનં પઞ્ઞપેત્વા નિવાસં ગણ્હિ. સો જમ્બુદીપતલે સહસ્સરાજાનો ગહેત્વા યુજ્ઝમાનોપિ તક્કસિલં ગહેતું અસક્કોન્તો અત્તનો પુરોહિતં પુચ્છિ ''આચરિય, મયં એત્તકેહિ રાજૂહિ સદ્ધિં આગન્ત્વાપિ તક્કસિલં ગહેતું ન સક્કોમ, કિં નુ ખો કાતબ્બ''ન્તિ. ''મહારાજ, સહસ્સરાજૂનં અક્ખીનિ ઉપ્પાટેત્વા મારેત્વા કુચ્છિં ફાલેત્વા પઞ્ચમધુરમંસં આદાય ઇમસ્મિં નિગ્રોધે અધિવત્થાય દેવતાય બલિકમ્મં કત્વા અન્તવટ્ટીહિ રુક્ખં પરિક્ખિપિત્વા લોહિતપઞ્ચઙ્ગુલિકાનિ કરોમ, એવં નો ખિપ્પમેવ જયો ભવિસ્સતી''તિ. રાજા ''સાધૂ''તિ પટિસ્સુણિત્વા અન્તોસાણિયં મહાબલે મલ્લે ઠપેત્વા એકમેકં રાજાનં પક્કોસાપેત્વા નિપ્પીળનેન વિસઞ્ઞં કારેત્વા અક્ખીનિ ઉપ્પાટેત્વા મારેત્વા મંસં આદાય કળેવરાનિ ગઙ્ગાયં પવાહેત્વા વુત્તપ્પકારં બલિકમ્મં કારેત્વા બલિભેરિં આકોટાપેત્વા યુદ્ધાય ગતો.

અથસ્સ અટ્ટાલકતો એકો યક્ખો આગન્ત્વા દક્ખિણક્ખિં ઉપ્પાટેત્વા અગમાસિ, અથસ્સ મહતી વેદના ઉપ્પજ્જિ. સો વેદનાપ્પત્તો આગન્ત્વા નિગ્રોધરુક્ખમૂલે પઞ્ઞત્તાસને ઉત્તાનકો નિપજ્જિ. તસ્મિં ખણે એકો ગિજ્ઝો એકં તિખિણકોટિકં અટ્ઠિં ગહેત્વા રુક્ખગ્ગે નિસિન્નો મંસં ખાદિત્વા અટ્ઠિં વિસ્સજ્જેસિ, અટ્ઠિકોટિ આગન્ત્વા રઞ્ઞો વામક્ખિમ્હિ અયસૂલં વિય પતિત્વા અક્ખિં ભિન્દિ. તસ્મિં ખણે બોધિસત્તસ્સ વચનં સલ્લક્ખેસિ. સો ''અમ્હાકં આચરિયો 'ઇમે સત્તા બીજાનુરૂપં ફલં વિય કમ્માનુરૂપં વિપાકં અનુભોન્તી'તિ કથેન્તો ઇદં દિસ્વા કથેસિ મઞ્ઞે''તિ વત્વા વિલપન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૬. ''ઇદં તદાચરિયવચો, પારાસરિયો યદબ્રવિ;
'મા સુ ત્વં અકરિ પાપં, યં ત્વં પચ્છા કતં તપે'.

૧૭. ''અયમેવ સો પિઙ્ગિય વેનસાખો, યમ્હિ ઘાતયિં ખત્તિયાનં સહસ્સં;
અલઙ્કતે ચન્દનસારાનુલિત્તે, તમેવ દુક્ખં પચ્ચાગતં મમ''ન્તિ.

તત્થ **ઇદં તદાચરિયવચો**તિ ઇદં તં આચરિયસ્સ વચનં. **પારાસરિયો**તિ તં ગોત્તેન કિત્તેતિ. **પચ્છા કત**ન્તિ યં પાપં તયા કતં, પચ્છા તં તપેય્ય કિલમેય્ય, તં મા કરીતિ ઓવાદં અદાસિ, અહં પનસ્સ વચનં ન કરિન્તિ. **અયમેવા**તિ નિગ્રોધરુક્ખં દસ્સેન્તો વિલપતિ. **વેનસાખો**તિ પત્થટસાખો. **યમ્હિ ઘાતયિ**ન્તિ યમ્હિ રુક્ખે ખત્તિયસહસ્સં મારેસિં. **અલઙ્કતે ચન્દનસારાનુલિત્તે**તિ રાજાલઙ્કારેહિ અલઙ્કતે લોહિતચન્દનસારાનુલિત્તે તે ખત્તિયે યત્થાહં ઘાતેસિં , અયમેવ સો રુક્ખો ઇદાનિ મય્હં કિઞ્ચિ પરિત્તાણં કાતું ન સક્કોતીતિ દીપેતિ. **તમેવ દુક્ખ**ન્તિ યં મયા પરેસં અક્ખિઉપ્પાટનદુક્ખં કતં, ઇદં મે તથેવ પટિઆગતં, ઇદાનિ નો આચરિયસ્સ વચનં મત્થકં પત્તન્તિ પરિદેવતિ.

સો એવં પરિદેવમાનો અગ્ગમહેસિં અનુસ્સરિત્વા –

૧૮. ''સામા ચ ખો ચન્દનલિત્તગત્તા, લટ્ઠીવ સોભઞ્જનકસ્સ ઉગ્ગતા;
અદિસ્વા કાલં કરિસ્સામિ ઉબ્બરિં, તં મે ઇતો દુક્ખતરં ભવિસ્સતી''તિ. –

ગાથમાહ –

તસ્સત્થો – મમ ભરિયા સુવણ્ણસામા ઉબ્બરી યથા નામ સિગ્ગુરુક્ખસ્સ ઉજુ ઉગ્ગતા સાખા મન્દમાલુતેરિતા કમ્પમાના સોભતિ, એવં ઇત્થિવિલાસં કુરુમાના સોભતિ, તમહં ઇદાનિ અક્ખીનં ભિન્નત્તા ઉબ્બરિં અદિસ્વાવ કાલં કરિસ્સામિ, તં મે તસ્સા અદસ્સનં ઇતો મરણદુક્ખતોપિ દુક્ખતરં ભવિસ્સતીતિ.

સો એવં વિલપન્તોવ મરિત્વા નિરયે નિબ્બત્તિ. ન નં ઇસ્સરિયલુદ્ધો પુરોહિતો પરિત્તાણં કાતું સક્ખિ, ન અત્તનો ઇસ્સરિયં. તસ્મિં મતમત્તેયેવ બલકાયો ભિજ્જિત્વા પલાયિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા બારાણસિરાજા બોધિરાજકુમારો અહોસિ, પિઙ્ગિયો દેવદત્તો, દિસાપામોક્ખાચરિયો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

વેનસાખજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૩૫૪] ૪. ઉરગજાતકવણ્ણના

ઉરગોવ તચં જિણ્ણન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મતપુત્તકં કુટુમ્બિકં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ પન મતભરિયમતપિતિકવત્થુસદિસમેવ. ઇધાપિ તથેવ સત્થા તસ્સ નિવેસનં ગન્ત્વા તં આગન્ત્વા વન્દિત્વા નિસિન્નં ''કિં, આવુસો, સોચસી''તિ પુચ્છિત્વા ''આમ, ભન્તે , પુત્તસ્સ મે મતકાલતો પટ્ઠાય સોચામી''તિ વુત્તે ''આવુસો, ભિજ્જનધમ્મં નામ ભિજ્જતિ, નસ્સનધમ્મં નામ નસ્સતિ, તઞ્ચ ખો ન એકસ્મિંયેવ કુલે, નાપિ એકસ્મિઞ્ઞેવ ગામે, અથ ખો અપરિમાણેસુ ચક્કવાળેસુ તીસુ ભવેસુ અમરણધમ્મો નામ નત્થિ, તબ્ભાવેનેવ ઠાતું સમત્થો એકસઙ્ખારોપિ સસ્સતો નામ નત્થિ, સબ્બે સત્તા મરણધમ્મા, સબ્બે સઙ્ખારા ભિજ્જનધમ્મા, પોરાણકપણ્ડિતાપિ પુત્તે મતે 'મરણધમ્મં મતં, નસ્સનધમ્મં નટ્ઠ'ન્તિ ન સોચિંસૂ''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બારાણસિયં દ્વારગામકે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા કુટુમ્બં સણ્ઠપેત્વા કસિકમ્મેન જીવિકં કપ્પેસિ. તસ્સ પુત્તો ચ ધીતા ચાતિ દ્વે દારકા અહેસું. સો પુત્તસ્સ વયપ્પત્તસ્સ સમાનકુલતો કુમારિકં આહરિત્વા અદાસિ, ઇતિ તે દાસિયા સદ્ધિં છ જના અહેસું – બોધિસત્તો, ભરિયા, પુત્તો, ધીતા, સુણિસા, દાસીતિ. તે સમગ્ગા સમ્મોદમાના પિયસંવાસા અહેસું. બોધિસત્તો સેસાનં પઞ્ચન્નં એવં ઓવાદં દેતિ ''તુમ્હે યથાલદ્ધનિયામેનેવ દાનં દેથ, સીલં રક્ખથ, ઉપોસથકમ્મં કરોથ, મરણસ્સતિં ભાવેથ, તુમ્હાકં મરણભાવં સલ્લક્ખેથ, ઇમેસઞ્હિ સત્તાનં મરણં ધુવં, જીવિતં અદ્ધુવં, સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા ખયવયધમ્મિનોવ, રત્તિઞ્ચ દિવા ચ અપ્પમત્તા હોથા''તિ. તે ''સાધૂ''તિ ઓવાદં સમ્પટિચ્છિત્વા અપ્પમત્તા મરણસ્સતિં ભાવેન્તિ.

અથેકદિવસં બોધિસત્તો પુત્તેન સદ્ધિં ખેત્તં ગન્ત્વા કસતિ. પુત્તો કચવરં સઙ્કડ્ઢિત્વા ઝાપેતિ. તસ્સાવિદૂરે એકસ્મિં વમ્મિકે આસીવિસો અત્થિ. ધૂમો તસ્સ અક્ખીનિ પહરિ. સો કુદ્ધો નિક્ખમિત્વા ''ઇમં નિસ્સાય મય્હં ભય''ન્તિ ચતસ્સો દાઠા નિમુજ્જાપેન્તો તં ડંસિ, સો પરિવત્તિત્વા પતિતો. બોધિસત્તો પરિવત્તિત્વા તં પતિતં દિસ્વા ગોણે ઠપેત્વા ગન્ત્વા તસ્સ મતભાવં ઞત્વા તં ઉક્ખિપિત્વા એકસ્મિં રુક્ખમૂલે નિપજ્જાપેત્વા પારુપિત્વા નેવ રોદિ ન પરિદેવિ – ''ભિજ્જનધમ્મં પન ભિન્નં, મરણધમ્મં મતં, સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા મરણનિપ્ફત્તિકા''તિ અનિચ્ચભાવમેવ સલ્લક્ખેત્વા કસિ. સો ખેત્તસમીપેન ગચ્છન્તં એકં પટિવિસ્સકં પુરિસં દિસ્વા ''તાત, ગેહં ગચ્છસી''તિ પુચ્છિત્વા ''આમા''તિ વુત્તે તેન હિ અમ્હાકમ્પિ ઘરં ગન્ત્વા બ્રાહ્મણિં વદેય્યાસિ ''અજ્જ કિર પુબ્બે વિય દ્વિન્નં ભત્તં અનાહરિત્વા એકસ્સેવાહારં આહરેય્યાથ, પુબ્બે ચ એકિકાવ દાસી આહારં આહરતિ, અજ્જ પન ચત્તારોપિ જના સુદ્ધવત્થનિવત્થા ગન્ધપુપ્ફહત્થા આગચ્છેય્યાથા''તિ. સો ''સાધૂ''તિ ગન્ત્વા બ્રાહ્મણિયા તથેવ

કથેસિ. કેન તે, તાત, ઇમં સાસનં દિન્નન્તિ. બ્રાહ્મણેન , અય્યેતિ. સા ‘‘પુત્તો મે મતો’’તિ અઞ્ઞાસિ, કમ્પનમત્તમ્પિસ્સા નાહોસિ. એવં સુભાવિતચિત્તા સુદ્ધવત્થનિવત્થા ગન્ધપુપ્ફહત્થા દાસિં પન આહારં આહરાપેત્વા સેસેહિ સદ્ધિં ખેત્તં અગમાસિ. એકસ્સપિ રોદિતં વા પરિદેવિતં વા નાહોસિ.

બોધિસત્તો પુત્તસ્સ નિપન્નછાયાયમેવ નિસીદિત્વા ભુઞ્જિ. ભુત્તાવસાને સબ્બેપિ દારૂનિ ઉદ્ધરિત્વા તં ચિતકં આરોપેત્વા ગન્ધપુપ્ફેહિ પૂજેત્વા ઝાપેસું. એકસ્સ ચ એકબિન્દુપિ અસ્સુ નાહોસિ, સબ્બેપિ સુભાવિતમરણસ્સતિનો હોન્તિ. તેસં સીલતેજેન સક્કસ્સ આસનં ઉણ્હાકારં દસ્સેસિ. સો ‘‘કો નુ ખો મં ઠાના ચાવેતુકામો’’તિ ઉપધારેન્તો તેસં ગુણતેજેન ઉણ્હભાવં ઞત્વા પસન્નમાનસો હુત્વા ‘‘મયા એતેસં સન્તિકં ગન્ત્વા સીહનાદં નદાપેત્વા સીહનાદપરિયોસાને એતેસં નિવેસનં સત્તરતનપરિપુણ્ણં કત્વા આગન્તું વટ્ટતી’’તિ વેગેન તત્થ ગન્ત્વા આળાહનપસ્સે ઠિતો ‘‘તાત, કિં કરોથા’’તિ આહ. ‘‘એકં મનુસ્સં ઝાપેમ, સામી’’તિ. ‘‘ન તુમ્હે મનુસ્સં ઝાપેસ્સથ, એકં પન મિગં મારેત્વા પચથ મઞ્ઞે’’તિ. ‘‘નત્થેતં સામિ, મનુસ્સમેવ ઝાપેમા’’તિ. ‘‘તેન હિ વેરિમનુસ્સો વો ભવિસ્સતી’’તિ. અથ નં બોધિસત્તો ‘‘ઓરસપુત્તો નો સામિ, ન વેરિકો’’તિ આહ. ‘‘તેન હિ વો અપ્પિયપુત્તો ભવિસ્સતી’’તિ? ‘‘અતિવિય પિયપુત્તો, સામી’’તિ. ‘‘અથ કસ્મા ન રોદસી’’તિ? સો અરોદનકારણં કથેન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૯. ‘‘ઉરગોવ તચં જિણ્ણં, હિત્વા ગચ્છતિ સં તનું;
એવં સરીરે નિબ્ભોગે, પેતે કાલકતે સતિ.

૨૦. ‘‘ડય્હમાનો ન જાનાતિ, ઞાતીનં પરિદેવિતં;
તસ્મા એતં ન સોચામિ, ગતો સો તસ્સ યા ગતી’’તિ.

તત્થ **સં તનુન્તિ** અત્તનો સરીરં. **નિબ્ભોગેતિ** જીવિતિન્દ્રિયસ્સ અભાવેન ભોગરહિતે. **પેતેતિ** પરલોકં પટિગતે. **કાલકતેતિ** કતકાલે, મતેતિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – સામિ, મમ પુત્તો યથા નામ ઉરગો જિણ્ણતચં નિચ્છિન્દિત્વા અનોલોકેત્વા અનપેક્ખો છડ્ડેત્વા ગચ્છેય્ય, એવં અત્તનો સરીરં છડ્ડેત્વા ગચ્છતિ, તસ્સ જીવિતિન્દ્રિયરહિતે સરીરે એવં નિબ્ભોગે તસ્મિઞ્ચ મે પુત્તે પેતે પુન પટિગતે મરણકાલં કત્વા ઠિતે સતિ કો કારુઞ્ઞેન વા પરિદેવેન વા અત્થો. અયઞ્હિ યથા સૂલેહિ વિજ્ઝિત્વા ડય્હમાનો સુખદુક્ખં ન જાનાતિ, એવં ઞાતીનં પરિદેવિતમ્પિ ન જાનાતિ, તેન કારણેનાહં એતં ન સોચામિ. યા તસ્સ અત્તનો ગતિ, તં સો ગતોતિ.

સક્કો બોધિસત્તસ્સ વચનં સુત્વા બ્રાહ્મણિં પુચ્છિ ‘‘અમ્મ, તુય્હં સો કિં હોતી’’તિ? ‘‘દસ માસે કુચ્છિના પરિહરિત્વા થઞ્ઞં પાયેત્વા હત્થપાદે સણ્ઠપેત્વા વડ્ઢિતપુત્તો મે, સામી’’તિ. ‘‘અમ્મ, પિતા તાવ પુરિસભાવેન મા રોદતુ, માતુ હદયં પન મુદુકં હોતિ, ત્વં કસ્મા ન રોદસી’’તિ? સા અરોદનકારણં કથેન્તી –

૨૧. ‘‘અનવ્હિતો તતો આગા, અનનુઞ્ઞાતો ઇતો ગતો;
યથાગતો તથા ગતો, તત્થ કા પરિદેવના.

૨૨. ‘‘ડય્હમાનો ન જાનાતિ, ઞાતીનં પરિદેવિતં;
તસ્મા એતં ન સોચામિ, ગતો સો તસ્સ યા ગતી’’તિ. – ગાથાદ્વયમાહ –

તત્થ **અનવ્હિતો**તિ અયં તાત મયા પરલોકતો અનવ્હિતો અયાચિતો. **આગા**તિ અમ્હાકં ગેહં આગતો. **ઇતો**તિ ઇતો મનુસ્સલોકતો ગચ્છન્તોપિ મયા અનનુઞ્ઞાતોવ ગતો. **યથાગતો**તિ આગચ્છન્તોપિ યથા અત્તનોવ રુચિયા આગતો, ગચ્છન્તોપિ તથેવ ગતો. **તત્થા**તિ તસ્મિં તસ્સ ઇતો ગમને કા પરિદેવના. **ડય્હમાનો**તિ ગાથા વુત્તનયેન વેદિતબ્બા.

સક્કો બ્રાહ્મણિયા કથં સુત્વા તસ્સ ભગિનિં પુચ્છિ ''અમ્મ, તુય્હં સો કિં હોતી''તિ? ''ભાતા મે, સામી''તિ. ''અમ્મ, ભગિનિયો નામ ભાતૂસુ સિનેહા હોન્તિ, ત્વં કસ્મા ન રોદસી''તિ? સા અરોદનકારણં કથેન્તી –

૨૩. ''સચે રોદે કિસા અસ્સં, તસ્સા મે કિં ફલં સિયા;
ઞાતિમિત્તસુહજ્જાનં, ભિય્યો નો અરતી સિયા.

૨૪. ડય્હમાનો ન જાનાતિ, ઞાતીનં પરિદેવિતં;
તસ્મા એતં ન સોચામિ, ગતો સો તસ્સ યા ગતી''તિ. – ગાથાદ્વયમાહ –

તત્થ **સચે**તિ યદિ અહં ભાતરિ મતે રોદેય્યં, કિસસરીરા અસ્સં. ભાતુ પન મે તપ્પચ્ચયા વુડ્ઢિ નામ નત્થીતિ દસ્સેતિ. **તસ્સા મે**તિ તસ્સા મય્હં રોદન્તિયા કિં ફલં કો આનિસંસો ભવેય્ય. મય્હં અવુડ્ઢિ પન પઞ્ઞાયતીતિ દીપેતિ. **ઞાતિમિત્તસુહજ્જાન**ન્તિ ઞાતિમિત્તસુહદાનં . અયમેવ વા પાઠો. **ભિય્યો નો**તિ યે અમ્હાકં ઞાતી ચ મિત્તા ચ સુહદયા ચ, તેસં અધિકતરા અરતિ સિયા.

સક્કો ભગિનિયા કથં સુત્વા ભરિયં પુચ્છિ ''અમ્મ, તુય્હં સો કિં હોતી''તિ? ''પતિ મે, સામી''તિ. ''ઇત્થિયો નામ પતિમ્હિ મતે વિધવા હોન્તિ અનાથા, ત્વં કસ્મા ન રોદસી''તિ. સાપિસ્સ અરોદનકારણં કથેન્તી –

૨૫. ''યથાપિ દારકો ચન્દં, ગચ્છન્તમનુરોદતિ;
એવંસમ્પદમેવેતં, યો પેતમનુસોચતિ.

૨૬. ''ડય્હમાનો ન જાનાતિ, ઞાતીનં પરિદેવિતં;
તસ્મા એતં ન સોચામિ, ગતો સો તસ્સ યા ગતી''તિ. – ગાથાદ્વયમાહ –

તસ્સત્થો – યથા નામ યત્થ કત્થચિ યુત્તાયુત્તં લબ્ભનીયાલબ્ભનીયં અજાનન્તો બાલદારકો માતુ ઉચ્છઙ્ગે નિસિન્નો પુણ્ણમાસિયં પુણ્ણં ચન્દં આકાસે ગચ્છન્તં દિસ્વા ''અમ્મ, ચન્દં મે દેહિ, અમ્મ, ચન્દં મે દેહી''તિ પુનપ્પુનં રોદતિ, એવંસમ્પદમેવેતં, એવંનિપ્ફત્તિકમેવ એતં તસ્સ રુણ્ણં હોતિ, યો પેતં કાલકતં અનુસોચતિ. ઇતોપિ ચ બાલતરં. કિંકારણા? સો હિ વિજ્જમાનચન્દં અનુરોદતિ, મય્હં પન પતિ મતો એતરહિ અવિજ્જમાનો સૂલેહિ વિજ્ઝિત્વા ડય્હમાનોપિ ન કિઞ્ચિ જાનાતીતિ.

સક્કો ભરિયાય વચનં સુત્વા દાસિં પુચ્છિ ''અમ્મ, તુય્હં સો કિં હોતી''તિ? ''અય્યો મે, સામી''તિ. ''નનુ ત્વં ઇમિના પીળેત્વા પોથેત્વા પરિભુત્તા ભવિસ્સસિ, તસ્મા ''સુમુત્તા અહ''ન્તિ ન રોદસી''તિ. 'સામિ, મા એવં અવચ, ન એતં એતસ્સ અનુચ્છવિકં, ખન્તિમેત્તાનુદ્દયસમ્પન્નો મે અય્યપુત્તો, ઉરે સંવડ્ઢિતપુત્તો વિય અહોસી'તિ. ''અથ કસ્મા ન રોદસી''તિ? સાપિસ્સ અરોદનકારણં કથેન્તી –

૨૭. ''યથાપિ ઉદકકુમ્ભો, ભિન્નો અપ્પટિસન્ધિયો;
એવંસમ્પદમેવેતં, યો પેતમનુસોચતિ.

૨૮. ''ડય્હમાનો ન જાનાતિ, ઞાતીનં પરિદેવિતં;
તસ્મા એતં ન સોચામિ, ગતો સો તસ્સ યા ગતી''તિ. – ગાથાદ્વયમાહ –

તસ્સત્થો – યથા નામ ઉદકકુમ્ભો ઉક્ખિપિયમાનો પતિત્વા સત્તધા ભિન્નો પુન તાનિ કપાલાનિ પટિપાટિયા ઠપેત્વા સંવિદહિત્વા પટિપાકતિકં કાતું ન સક્કોતિ, યો પેતમનુસોચતિ, તસ્સપિ એતમનુસોચનં એવંનિપ્ફત્તિકમેવ હોતિ, મતસ્સ પુન જીવાપેતું અસક્કુણેય્યત્તા ઇદ્ધિમતો વા ઇદ્ધાનુભાવેન ભિન્નં કુમ્ભં સંવિદહિત્વા ઉદકસ્સ પૂરેતું સક્કા ભવેય્ય, કાલકતો પન ઇદ્ધિબલેનાપિ ન સક્કા પટિપાકતિતં કાતુન્તિ. ઇતરા ગાથા વુત્તત્થાયેવ.

સક્કો સબ્બેસં ધમ્મકથં સુત્વા પસીદિત્વા ''તુમ્હેહિ અપ્પમત્તેહિ મરણસ્સતિ ભાવિતા, તુમ્હે ઇતો પટ્ઠાય સહત્થેન કમ્મં મા કરિત્થ, અહં, સક્કો દેવરાજા, અહં વો ગેહે સત્ત રતનાનિ અપરિમાણાનિ કરિસ્સામિ, તુમ્હે દાનં દેથ , સીલં રક્ખથ, ઉપોસથકમ્મં કરોથ, અપ્પમત્તા હોથા''તિ તેસં ઓવાદં દત્વા ગેહં અપરિમિતધનં કત્વા પક્કામિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને કુટુમ્બિકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા દાસી ખુજ્જુત્તરા અહોસિ, ધીતા ઉપ્પલવણ્ણા, પુત્તો રાહુલો, માતા ખેમા, બ્રાહ્મણો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

ઉરગજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૩૫૫] ૫. ઘટજાતકવણ્ણના

અઞ્ઞે સોચન્તિ રોદન્તીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોસલરઞ્ઞો એકં અમચ્ચં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ હેટ્ઠા કથિતસદિસમેવ. ઇધ પન રાજા અત્તનો ઉપકારસ્સ અમચ્ચસ્સ મહન્તં યસં દત્વા પરિભેદકાનં કથં ગહેત્વા તં બન્ધાપેત્વા બન્ધનાગારે પવેસેસિ. સો તત્થ નિસિન્નોવ સોતાપત્તિમગ્ગં નિબ્બત્તેસિ. રાજા તસ્સ ગુણં સલ્લક્ખેત્વા મોચાપેસિ. સો ગન્ધમાલં આદાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા નિસીદિ. અથ નં સત્થા ''અનત્થો કિર તે ઉપ્પન્નો''તિ પુચ્છિત્વા ''આમ, ભન્તે, અનત્થેન પન મે અત્થો આગતો, સોતાપત્તિમગ્ગો નિબ્બત્તો''તિ વુત્તે ''ન ખો, ઉપાસક, ત્વઞ્ઞેવ અનત્થેન અત્થં આહરિ, પોરાણકપણ્ડિતાપિ આહરિંસૂ''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તિ, ''ઘટકુમારો''તિસ્સ નામં કરિંસુ. સો અપરેન સમયેન તક્કસિલાયં ઉગ્ગહિતસિપ્પો ધમ્મેન રજ્જં કારેસિ. તસ્સ અન્તેપુરે એકો અમચ્ચો દુબ્ભિ. સો તં પચ્ચક્ખતો ઞત્વા રટ્ઠા પબ્બાજેસિ. તદા સાવત્થિયં ધઙ્કરાજા નામ રજ્જં કારેસિ. સો તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા તં ઉપટ્ઠહિત્વા હેટ્ઠા વુત્તનયેન અત્તનો વચનં ગાહાપેત્વા બારાણસિરજ્જં ગણ્હાપેસિ. સોપિ રજ્જં ગહેત્વા બોધિસત્તં સઙ્ખલિકાહિ બન્ધાપેત્વા બન્ધનાગારં પવેસેસિ. બોધિસત્તો ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા આકાસે પલ્લઙ્કેન નિસીદિ, ધઙ્કસ્સ સરીરે ડાહો ઉપ્પજ્જિ. સો ગન્ત્વા બોધિસત્તસ્સ સુવણ્ણાદાસફુલ્લપદુમસસ્સિરિકં મુખં દિસ્વા બોધિસત્તં પુચ્છન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૨૯. ‘‘અઞ્ઞે સોચન્તિ રોદન્તિ, અઞ્ઞે અસ્સુમુખા જના;
પસન્નમુખવણ્ણોસિ, કસ્મા ઘટ ન સોચસી’’તિ.

તત્થ **અઞ્ઞે**તિ તં ઠપેત્વા સેસમનુસ્સા.

અથસ્સ બોધિસત્તો અસોચનકારણં કથેન્તો ચતસ્સો ગાથા અભાસિ –

૩૦. ‘‘નાબ્ભતીતહરો સોકો, નાનાગતસુખાવહો;
તસ્મા ધઙ્ક ન સોચામિ, નત્થિ સોકે દુતીયતા.

૩૧. ‘‘સોચં પણ્ડુ કિસો હોતિ, ભત્તઞ્ચસ્સ ન રુચ્ચતિ;
અમિત્તા સુમના હોન્તિ, સલ્લવિદ્ધસ્સ રુપ્પતો.

૩૨. ‘‘ગામે વા યદિ વારઞ્ઞે, નિન્ને વા યદિ વા થલે;
ઠિતં મં નાગમિસ્સતિ, એવં દિટ્ઠપદો અહં.

૩૩. ‘‘યસ્સત્તા નાલમેકોવ, સબ્બકામરસાહરો;
સબ્બાપિ પથવી તસ્સ, ન સુખં આવહિસ્સતી’’તિ.

તત્થ **નાબ્ભતીતહરો**તિ નાબ્ભતીતાહારો, અયમેવ વા પાઠો. સોકો નામ અબ્ભતીતં અતિક્કન્તં નિરુદ્ધં અત્થઙ્ગતં પુન નાહરતિ. **દુતીયતા**તિ સહાયતા. અતીતાહરણેન વા અનાગતાહરણેન વા સોકો નામ કસ્સચિ સહાયો ન હોતિ, તેનાપિ કારણેનાહં ન સોચામીતિ વદતિ. **સોચ**ન્તિ સોચન્તો. **સલ્લવિદ્ધસ્સ રુપ્પતો**તિ સોકસલ્લેન વિદ્ધસ્સ તેનેવ ઘટ્ટિયમાનસ્સ ‘‘દિટ્ઠા વત નો પચ્ચામિત્તસ્સ પિટ્ઠી’’તિ અમિત્તા સુમના હોન્તીતિ અત્થો.

ઠિતં મં નાગમિસ્સતીતિ સમ્મ ધઙ્કરાજ, એતેસુ ગામાદીસુ યત્થ કત્થચિ ઠિતં મં પણ્ડુકિસભાવાદિકં સોકમૂલકં બ્યસનં ન આગમિસ્સતિ. **એવં દિટ્ઠપદો**તિ યથા તં બ્યસનં નાગચ્છતિ, એવં મયા ઝાનપદં દિટ્ઠં. ‘‘અટ્ઠલોકધમ્મપદ’’ન્તિપિ વદન્તિયેવ . પાળિયં પન ‘‘ન મત્તં નાગમિસ્સતી’’તિ લિખિતં, તં અટ્ઠકથાયં નત્થિ. પરિયોસાનગાથાય ઇચ્છિતપત્થિતત્થેન ઝાનસુખસઙ્ખાતં સબ્બકામરસં આહરતીતિ **સબ્બકામરસાહરો**. ઇદં વુત્તં હોતિ – યસ્સ રઞ્ઞો પહાય અઞ્ઞસહાયે અત્તાવ એકો સબ્બકામરસાહરો નાલં, સબ્બં ઝાનસુખસઙ્ખાતં કામરસં આહરિતું અસમત્થો, તસ્સ રઞ્ઞો સબ્બાપિ પથવી ન સુખં આવહિસ્સતિ. કામાતુરસ્સ હિ સુખં નામ નત્થિ, યો પન કિલેસદરથરહિતં ઝાનસુખં આહરિતું સમત્થો, સો રાજા સુખી હોતીતિ. યો પનેતાય ગાથાય ‘‘યસ્સત્થા નાલમેકો’’તિપિ પાઠો, તસ્સત્થો ન દિસ્સતિ.

ઇતિ ધઙ્કો ઇમા ચતસ્સો ગાથા સુત્વા બોધિસત્તં ખમાપેત્વા રજ્જં પટિચ્છાપેત્વા પક્કામિ. બોધિસત્તોપિ રજ્જં અમચ્ચાનં પટિનિય્યાદેત્વા હિમવન્તપદેસં ગન્ત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો બ્રહ્મલોકપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા ધઙ્કરાજા આનન્દો અહોસિ, ઘટરાજા પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

[૩૫૬] ૬. કોરણ્ડિયજાતકવણ્ણના

એકો અરઞ્ઞેતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ધમ્મસેનાપતિં આરબ્ભ કથેસિ. થેરો કિર આગતાગતાનં દુસ્સીલાનં મિગલુદ્દકમચ્છબન્ધાદીનં દિટ્ઠદિટ્ઠાનઞ્ઞેવ ''સીલં ગણ્હથ, સીલં ગણ્હથા''તિ સીલં દેતિ. તે થેરે ગરુભાવેન તસ્સ કથં ભિન્દિતું અસક્કોન્તા સીલં ગણ્હન્તિ, ગહેત્વા ચ પન ન રક્ખન્તિ, અત્તનો અત્તનો કમ્મમેવ કરોન્તિ. થેરો સદ્ધિવિહારિકે આમન્તેત્વા ''આવુસો, ઇમે મનુસ્સા મમ સન્તિકે સીલં ગણ્હિંસુ, ગણ્હિત્વા ચ પન ન રક્ખન્તી''તિ આહ. ''ભન્તે, તુમ્હે એતેસં અરુચિયા સીલં દેથ, એતે તુમ્હાકં કથં ભિન્દિતું અસક્કોન્તા ગણ્હન્તિ, તુમ્હે ઇતો પટ્ઠાય એવરૂપાનં સીલં મા અદત્થા''તિ. થેરો અનત્તમનો અહોસિ. તં પવત્તિં સુત્વા ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું – ''આવુસો, સારિપુત્તત્થેરો કિર દિટ્ઠદિટ્ઠાનઞ્ઞેવ સીલં દેતી''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ દિટ્ઠદિટ્ઠાનં અયાચન્તાનઞ્ઞેવ સીલં દેતી''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં દિસાપામોક્ખસ્સ આચરિયસ્સ જેટ્ઠન્તેવાસિકો કોરણ્ડિયો નામ અહોસિ. તદા સો આચરિયો દિટ્ઠદિટ્ઠાનં કેવટ્ટાદીનં અયાચન્તાનઞ્ઞેવ ''સીલં ગણ્હથ, સીલં ગણ્હથા''તિ સીલં દેતિ. તે ગહેત્વાપિ ન રક્ખન્તિ આચરિયો તમત્થં અન્તેવાસિકાનં આરોચેસિ. અન્તેવાસિકા ''ભન્તે, તુમ્હે એતેસં અરુચિયા સીલં દેથ, તસ્મા ભિન્દન્તિ, ઇતો દાનિ પટ્ઠાય યાચન્તાનઞ્ઞેવ દદેય્યાથ, મા અયાચન્તાન''ન્તિ વદિંસુ. સો વિપ્પટિસારી અહોસિ, એવં સન્તેપિ દિટ્ઠદિટ્ઠાનં સીલં દેતિયેવ.

અથેકદિવસં એકસ્મા ગામા મનુસ્સા આગન્ત્વા બ્રાહ્મણવાચનકત્થાય આચરિયં નિમન્તયિંસુ. સો કોરણ્ડિયમાણવં પક્કોસિત્વા ''તાત, અહં ન ગચ્છામિ, ત્વં ઇમે પઞ્ચસતે માણવે ગહેત્વા તત્થ ગન્ત્વા વાચનકાનિ સમ્પટિચ્છિત્વા અમ્હાકં દિન્નકોટ્ઠાસં આહરા''તિ પેસેસિ. સો ગન્ત્વા પટિનિવત્તન્તો અન્તરામગ્ગે એકં કન્દરં દિસ્વા ચિન્તેસિ ''અમ્હાકં આચરિયો દિટ્ઠદિટ્ઠાનં અયાચન્તાનઞ્ઞેવ સીલં દેતિ, ઇતો દાનિ પટ્ઠાય યથા યાચન્તાનઞ્ઞેવ દેતિ, તથા નં કરિસ્સામી''તિ. સો તેસુ માણવેસુ સુખનિસિન્નેસુ ઉટ્ઠાય મહન્તં મહન્તં સેલં ઉક્ખિપિત્વા કન્દરાયં ખિપિ, પુનપ્પુનં ખિપિયેવ. અથ નં તે માણવા ઉટ્ઠાય ''આચરિય, કિં કરોસી''તિ આહંસુ. સો ન કિઞ્ચિ કથેસિ, તે વેગેન ગન્ત્વા આચરિયસ્સ આરોચેસું. આચરિયો આગન્ત્વા તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૩૪. ''એકો અરઞ્ઞે ગિરિકન્દરાયં, પગ્ગય્હ પગ્ગય્હ સિલં પવેચ્છસિ;
પુનપ્પુનં સન્તરમાનરૂપો, કોરણ્ડિય કો નુ તવ યિધત્થો''તિ.

તત્થ **કો નુ તવ યિધત્થો**તિ કો નુ તવ ઇધ કન્દરાયં સિલાખિપનેન અત્થો.

સો તસ્સ વચનં સુત્વા આચરિયં પબોધેતુકામો દુતિયં ગાથમાહ –

૩૫. ''અહઞ્હિમં સાગરસેવિતન્તં, સમં કરિસ્સામિ યથાપિ પાણિ;
વિકિરિય સાનૂનિ ચ પબ્બતાનિ ચ, તસ્મા સિલં દરિયા પક્ખિપામી''તિ.

તત્થ **અહઞ્હિમન્તિ** અહઞ્હિ ઇમં મહાપથવિં. **સાગરસેવિતન્તન્તિ** સાગરેહિ સેવિતં ચાતુરન્તં. **યથાપિ પાણીતિ** હત્થતલં વિય સમં કરિસ્સામિ. **વિકિરિયાતિ** વિકિરિત્વા. **સાનૂનિ ચ પબ્બતાનિ ચાતિ** પંસુપબ્બતે ચ સિલાપબ્બતે ચ.

તં સુત્વા બ્રાહ્મણો તતિયં ગાથમાહ –

૩૬. ''નયિમં મહિં અરહતિ પાણિકપ્પં, સમં મનુસ્સો કરણાય મેકો;
મઞ્ઞામિમઞ્ઞેવ દરિં જિગીસં, કોરણ્ડિય હાહસિ જીવલોક''ન્તિ.

તત્થ **કરણાય મેકોતિ** કરણાય એકો કાતું ન સક્કોતીતિ દીપેતિ. **મઞ્ઞામિમઞ્ઞેવ દરિં જિગીસન્તિ** અહં મઞ્ઞામિ તિટ્ઠતુ પથવી, ઇમઞ્ઞેવ એકં દરિં જિગીસં પૂરણત્થાય વાયમન્તો સિલા પરિયેસન્તો ઉપાયં વિચિનન્તોવ ત્વં ઇમં જીવલોકં હાહસિ જહિસ્સસિ, મરિસ્સસીતિ અત્થો.

તં સુત્વા માણવો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૩૭. ''સચે અયં ભૂતધરં ન સક્કા, સમં મનુસ્સો કરણાય મેકો;
એવમેવ ત્વં બ્રહ્મે ઇમે મનુસ્સે, નાનાદિટ્ઠિકે નાનયિસ્સસિ તે''તિ.

તસ્સત્થો – સચે અયં એકો મનુસ્સો ઇમં ભૂતધરં પથવિં સમં કાતું ન સક્કા ન સમત્થો, એવમેવ ત્વં ઇમે દુસ્સીલમનુસ્સે નાનાદિટ્ઠિકે નાનયિસ્સસિ, તે એવં ''સીલં ગણ્હથ, સીલં ગણ્હથા''તિ વદન્તો અત્તનો વસં ન આનયિસ્સસિ, પણ્ડિતપુરિસાયેવ હિ પાણાતિપાતં ''અકુસલ''ન્તિ ગરહન્તિ. સંસારમોચકાદયો પનેત્થ કુસલસઞ્ઞિનો, તે ત્વં કથં આનયિસ્સસિ, તસ્મા દિટ્ઠદિટ્ઠાનં સીલં અદત્વા યાચન્તાનઞ્ઞેવ દેહીતિ.

તં સુત્વા આચરિયો ''યુત્તં વદતિ કોરણ્ડિયો, ઇદાનિ ન એવરૂપં કરિસ્સામી''તિ અત્તનો વિરદ્ધભાવં ઞત્વા પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૩૮. ''સંખિત્તરૂપેન ભવં મમત્થં, અક્ખાસિ કોરણ્ડિય એવમેતં;
યથા ન સક્કા પથવી સમાયં, કત્તું મનુસ્સેન તથા મનુસ્સા''તિ.

તત્થ **સમાયન્તિ** સમં અયં. એવં આચરિયો માણવસ્સ થુતિં અકાસિ, સોપિ નં બોધેત્વા સયં ઘરં નેસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા બ્રાહ્મણો સારિપુત્તો અહોસિ, કોરણ્ડિયમાણવો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

કોરણ્ડિયજાતકવણ્ણના છટ્ઠા.

[૩૫૭] ૭. લટુકિકજાતકવણ્ણના

વન્દામિ તં કુઞ્જર સટ્ઠિહાયનન્તિ ઇદં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો દેવદત્તં આરબ્ભ કથેસિ. એકસ્મિઞ્હિ દિવસે ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, દેવદત્તો કક્ખળો ફરુસો સાહસિકો, સત્તેસુ કરુણામત્તમ્પિસ્સ

નત્થી''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ નિક્કરુણોયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો હત્થિયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો પાસાદિકો મહાકાયો અસીતિસહસ્સવારણપરિવારો યૂથપતિ હુત્વા હિમવન્તપદેસે વિહાસિ. તદા એકા લટુકિકા સકુણિકા હત્થીનં વિચરણટ્ઠાને અણ્ડાનિ નિક્ખિપિ, તાનિ પરિણતાનિ ભિન્દિત્વા સકુણપોતકા નિક્ખમિંસુ. તેસુ અવિરુળ્હપક્ખેસુ ઉપ્પતિતું અસક્કોન્તેસુયેવ મહાસત્તો અસીતિસહસ્સવારણપરિવુતો ગોચરાય ચરન્તો તં પદેસં પત્તો. તં દિસ્વા લટુકિકા ચિન્તેસિ ''અયં હત્થિરાજા મમ પોતકે મદ્દિત્વા મારેસ્સતિ, હન્દ નં પુત્તકાનં પરિત્તાણત્થાય ધમ્મિકારક્ખં યાચામી''તિ. સા ઉભો પક્ખે એકતો કત્વા તસ્સ પુરતો ઠત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૩૯. ''વન્દામિ તં કુઞ્જર સટ્ઠિહાયનં, આરઞ્ઞકં યૂથપતિં યસસ્સિં;
પક્ખેહિ તં પઞ્જલિકં કરોમિ, મા મે વધી પુત્તકે દુબ્બલાયા''તિ.

તત્થ **સટ્ઠિહાયનન્તિ** સટ્ઠિવસ્સકાલે હાયનબલં. **યસસ્સિન્તિ** પરિવારસમ્પન્નં. **પક્ખેહિ તં પઞ્જલિકં કરોમીતિ** અહં પક્ખેહિ તં અઞ્જલિકં કરોમીતિ અત્થો.

મહાસત્તો ''મા ચિન્તયિ લટુકિકે, અહં તે પુત્તકે રક્ખિસ્સામી''તિ સકુણપોતકાનં ઉપરિ ઠત્વા અસીતિયા હત્થિસહસ્સેસુ ગતેસુ લટુકિકં આમન્તેત્વા ''લટુકિકે અમ્હાકં પચ્છતો એકો એકચારિકો હત્થી આગચ્છતિ, સો અમ્હાકં વચનં ન કરિસ્સતિ, તસ્મિં આગતે તમ્પિ યાચિત્વા પુત્તકાનં સોત્થિભાવં કરેય્યાસી''તિ વત્વા પક્કામિ. સાપિ તસ્સ પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા ઉભોહિ પક્ખેહિ અઞ્જલિં કત્વા દુતિયં ગાથમાહ –

૪૦. ''વન્દામિ તં કુઞ્જર એકચારિં, આરઞ્ઞકં પબ્બતસાનુગોચરં;
પક્ખેહિ તં પઞ્જલિકં કરોમિ, મા મે વધી પુત્તકે દુબ્બલાયા''તિ.

તત્થ **પબ્બતસાનુગોચરન્તિ** ઘનસેલપબ્બતેસુ ચ પંસુપબ્બતેસુ ચ ગોચરં ગણ્હન્તં.

સો તસ્સા વચનં સુત્વા તતિયં ગાથમાહ –

૪૧. ''વધિસ્સામિ તે લટુકિકે પુત્તકાનિ, કિં મે તુવં કાહસિ દુબ્બલાસિ;
સતં સહસ્સાનિપિ તાદિસીનં, વામેન પાદેન પપોથયેય્ય''ન્તિ.

તત્થ **વધિસ્સામિ તેતિ** ત્વં કસ્મા મમ વિચરણમગ્ગે પુત્તકાનિ ઠપેસિ, યસ્મા ઠપેસિ, તસ્મા વધિસ્સામિ તે પુત્તકાનીતિ વદતિ. **કિં મે તુવં કાહસીતિ** મય્હં મહાથામસ્સ ત્વં દુબ્બલા કિં કરિસ્સસિ. **પપોથયેય્યન્તિ** અહં તાદિસાનં લટુકિકાનં સતસહસ્સમ્પિ વામેન પાદેન સઞ્ચુણ્ણેય્યં, દક્ખિણપાદેન પન કથાવ નત્થીતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા સો તસ્સા પુત્તકે પાદેન સઞ્ચુણ્ણેત્વા મુત્તેન પવાહેત્વા નદન્તોવ પક્કામિ. લટુકિકા રુક્ખસાખાય નિલીયિત્વા ''ઇદાનિ તાવ વારણ નદન્તો ગચ્છસિ, કતિપાહેનેવ મે કિરિયં પસ્સિસ્સસિ, કાયબલતો ઞાણબલસ્સ મહન્તભાવં ન જાનાસિ, હોતુ, જાનાપેસ્સામિ ન''ન્તિ તં સન્તજ્જયમાનાવ ચતુત્થં ગાથમાહ –

૪૨. ‘‘ન હેવ સબ્બત્થ બલેન કિચ્ચં, બલઞ્હિ બાલસ્સ વધાય હોતિ;
કરિસ્સામિ તે નાગરાજા અનત્થં, યો મે વધી પુત્તકે દુબ્બલાયા’’તિ.

તત્થ **બલેના**તિ કાયબલેન. **અનત્થ**ન્તિ અવુડ્ઢિં. **યો મે**તિ યો ત્વં મમ દુબ્બલાય પુત્તકે વધી ઘાતેસિ.

સા એવં વત્વા કતિપાહં એકં કાકં ઉપટ્ઠહિત્વા તેન તુટ્ઠેન ‘‘કિં તે કરોમી’’તિ વુત્તા ‘‘સામિ, અઞ્ઞં મે કાતબ્બં નત્થિ, એકસ્સ પન એકચારિકવારણસ્સ તુણ્ડેન પહરિત્વા તુમ્હેહિ અક્ખીનિ ભિન્નાનિ પચ્ચાસીસામી’’તિ આહ. સા તેન ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિતા એકં નીલમક્ખિકં ઉપટ્ઠહિ. તાયપિ ‘‘કિં તે, કરોમી’’તિ વુત્તા ‘‘ઇમિના કાકેન એકચારિકવારણસ્સ અક્ખીસુ ભિન્નેસુ તુમ્હેહિ તત્થ આસાટિકં પાતેતું ઇચ્છામી’’તિ વત્વા તાયપિ ‘‘સાધૂ’’તિ વુત્તે એકં મણ્ડૂકં ઉપટ્ઠહિત્વા તેન ‘‘કિં તે, કરોમી’’તિ વુત્તા ‘‘યદા એકચારિકવારણો અન્ધો હુત્વા પાનીયં પરિયેસતિ, તદા પબ્બતમત્થકે ઠિતો સદ્દં કત્વા તસ્મિં પબ્બતમત્થકં અભિરુહન્તે ઓતરિત્વા પપાતે સદ્દં કરેય્યાથ, અહં તુમ્હાકં સન્તિકા એત્તકં પચ્ચાસીસામી’’તિ આહ. સોપિ તસ્સા વચનં ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિ.

અથેકદિવસં કાકો વારણસ્સ દ્વેપિ અક્ખીનિ તુણ્ડેન ભિન્દિ, નીલમક્ખિકા આસાટિકં પાતેસિ. સો પુળવેહિ ખજ્જન્તો વેદનાપ્પત્તો પિપાસાભિભૂતો પાનીયં પરિયેસમાનો વિચરિ. તસ્મિં કાલે મણ્ડૂકો પબ્બતમત્થકે ઠત્વા સદ્દમકાસિ. વારણો ‘‘એત્થ પાનીયં ભવિસ્સતી’’તિ પબ્બતમત્થકં અભિરુહિ. અથ મણ્ડૂકો ઓતરિત્વા પપાતે ઠત્વા સદ્દમકાસિ. વારણો ‘‘એત્થ પાનીયં ભવિસ્સતી’’તિ પપાતાભિમુખો ગચ્છન્તો પરિગળિત્વા પબ્બતપાદે પતિત્વા જીવિતક્ખયં પાપુણિ. લટુકિકા તસ્સ મતભાવં ઞત્વા ‘‘દિટ્ઠા મે પચ્ચામિત્તસ્સ પિટ્ઠી’’તિ હટ્ઠતુટ્ઠા તસ્સ ખન્ધે ચઙ્કમિત્વા યથાકમ્મં ગતા.

સત્થા ‘‘ન, ભિક્ખવે, કેનચિ સદ્ધિં વેરં નામ કાતબ્બં, એવં બલસમ્પન્નમ્પિ વારણં ઇમે ચત્તારો જના એકતો હુત્વા વારણસ્સ જીવિતક્ખયં પાપેસુ’’ન્તિ –

૪૩. ‘‘કાકઞ્ચ પસ્સ લટુકિકં, મણ્ડૂકં નીલમક્ખિકં;
એતે નાગં અઘાતેસું, પસ્સ વેરસ્સ વેરિનં;
તસ્મા હિ વેરં ન કયિરાથ, અપ્પિયેનપિ કેનચી’’તિ. –

ઇમં અભિસમ્બુદ્ધગાથં વત્વા જાતકં સમોધાનેસિ.

તત્થ **પસ્સા**તિ અનિયામિતાલપનમેતં, ભિક્ખૂ પન સન્ધાય વુત્તત્તા પસ્સથ ભિક્ખવેતિ વુત્તં હોતિ. **એતે**તિ એતે ચત્તારો એકતો હુત્વા. **અઘાતેસુ**ન્તિ તં વધિંસુ. **પસ્સ વેરસ્સ વેરિન**ન્તિ પસ્સથ વેરિકાનં વેરસ્સ ગતિન્તિ અત્થો.

તદા એકચારિકહત્થી દેવદત્તો અહોસિ, યૂથપતિ પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

લટુકિકજાતકવણ્ણના સત્તમા.

[૩૫૮] ૮. ચૂળધમ્મપાલજાતકવણ્ણના

અહમેવ દૂસિયા ભૂનહતાતિ ઇદં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો દેવદત્તસ્સ વધાય પરિસક્કનં આરબ્ભ કથેસિ. અઞ્ઞેસુ જાતકેસુ દેવદત્તો બોધિસત્તસ્સ તાસમત્તમ્પિ કાતું નાસક્ખિ, ઇમસ્મિં પન ચૂળધમ્મપાલજાતકે બોધિસત્તસ્સ સત્તમાસિકકાલે હત્થપાદે ચ સીસઞ્ચ છેદાપેત્વા અસિમાલકં નામ કારેસિ. **દદ્દરજાતકે** (જા॰ ૧.૨.૪૩-૪૪) ગીવં ગહેત્વા મારેત્વા ઉદ્ધને મંસં પચિત્વા ખાદિ. **ખન્તીવાદીજાતકે** (જા॰ ૧.૪.૪૯ આદયો) દ્વીહિપિ કસાહિ પહારસહસ્સેહિ તાળાપેત્વા હત્થપાદે ચ કણ્ણનાસઞ્ચ છેદાપેત્વા જટાસુ ગહેત્વા કડ્ઢાપેત્વા ઉત્તાનકં નિપજ્જાપેત્વા ઉરે પાદેન પહરિત્વા ગતો. બોધિસત્તો તં દિવસંયેવ જીવિતક્ખયં પાપુણિ. **ચૂળનન્દિયજાતકેપિ** (જા॰ ૧.૨.૧૪૩-૧૪૪) **મહાકપિજાતકેપિ** (જા॰ ૧.૭.૮૩ આદયો) મારેસિયેવ. એવમેવ સો દીઘરત્તં વધાય પરિસક્કન્તો બુદ્ધકાલેપિ પરિસક્કિયેવ. અથેકદિવસં ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું – ‘‘આવુસો, દેવદત્તો બુદ્ધાનં મારણત્થમેવ ઉપાયં કરોતિ, ‘સમ્માસમ્બુદ્ધં મારાપેસ્સામી’તિ ધનુગ્ગહે પયોજેસિ, સિલં પવિજ્ઝિ, નાળાગિરિં વિસ્સજ્જાપેસી’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ મય્હં વધાય પરિસક્કિયેવ, ઇદાનિ પન તાસમત્તમ્પિ કાતું ન સક્કોતિ , પુબ્બે મં ચૂળધમ્મપાલકુમારકાલે અત્તનો પુત્તં સમાનં જીવતક્ખયં પાપેત્વા અસિમાલકં કારેસી’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં મહાપતાપે નામ રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ અગ્ગમહેસિયા ચન્દાદેવિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તિ, ‘‘ધમ્મપાલો’’તિસ્સ નામં કરિંસુ. તમેનં સત્તમાસિકકાલે માતા ગન્ધોદકેન ન્હાપેત્વા અલઙ્કરિત્વા કીળાપયમાના નિસીદિ. રાજા તસ્સા વસનટ્ઠાનં અગમાસિ. સા પુત્તં કીળાપયમાના પુત્તસિનેહેન સમપ્પિતા હુત્વા રાજાનં પસ્સિત્વાપિ ન ઉટ્ઠહિ. સો ચિન્તેસિ ‘‘અયં ઇદાનેવ તાવ પુત્તં નિસ્સાય માનં કરોતિ, મં કિસ્મિઞ્ચિ ન મઞ્ઞતિ, પુત્તે પન વડ્ઢન્તે મયિ ‘મનુસ્સો’તિપિ સઞ્ઞં ન કરિસ્સતિ, ઇદાનેવ નં ઘાતેસ્સામી’’તિ. સો નિવત્તિત્વા રાજાસને નિસીદિત્વા ‘‘અત્તનો વિધાનેન આગચ્છતૂ’’તિ ચોરઘાતકં પક્કોસાપેસિ. સો કાસાયવત્થનિવત્થો રત્તમાલાધરો ફરસું અંસે ઠપેત્વા ઉપધાનઘટિકં હત્થપાદઠપનદણ્ડકઞ્ચ આદાય આગન્ત્વા રાજાનં વન્દિત્વા ‘‘કિં કરોમિ, દેવા’’તિ અટ્ઠાસિ. દેવિયા સિરિગબ્ભં ગન્ત્વા ધમ્મપાલં આનેહીતિ. દેવીપિ રઞ્ઞો કુજ્ઝિત્વા નિવત્તનભાવં ઞત્વા બોધિસત્તં ઉરે નિપજ્જાપેત્વા રોદમાના નિસીદિ. ચોરઘાતકો ગન્ત્વા તં પિટ્ઠિયં હત્થેન પહરિત્વા હત્થતો કુમારં અચ્છિન્દિત્વા આદાય રઞ્ઞો સન્તિકં આગન્ત્વા ‘‘કિં કરોમિ, દેવા’’તિ આહ. રાજા એકં ફલકં આહરાપેત્વા પુરતો નિક્ખિપાપેત્વા ‘‘ઇધ નં નિપજ્જાપેહી’’તિ આહ. સો તથા અકાસિ.

ચન્દાદેવી પુત્તસ્સ પચ્છતોવ પરિદેવમાના આગચ્છિ. પુન ચોરઘાતકો ‘‘કિં કરોમી, દેવા’’તિ આહ. ધમ્મપાલસ્સ હત્થે છિન્દાતિ. ચન્દાદેવી ‘‘મહારાજ, મમ પુત્તો સત્તમાસિકો બાલકો ન કિઞ્ચિ જાનાતિ, નત્થેતસ્સ દોસો, દોસો પન હોન્તો મયિ ભવેય્ય, તસ્મા મય્હં હત્થે છેદાપેહી’’તિ ઇમમત્થં પકાસેન્તી પઠમં ગાથમાહ –

૪૪. ‘‘અહમેવ દૂસિયા ભૂનહતા, રઞ્ઞો મહાપતાપસ્સ;
એતં મુઞ્ચતુ ધમ્મપાલં, હત્થે મે દેવ છેદેહી’’તિ.

તત્થ **દૂસિયા**તિ દૂસિકા, તુમ્હે દિસ્વા અનુટ્ઠહમાના દોસકારિકાતિ અત્થો. ‘‘દૂસિકા’’તિપિ પાઠો, અયમેવત્થો. **ભૂનહતા**તિ હતભૂના, હતવુડ્ઢીતિ અત્થો. **રઞ્ઞો**તિ ઇદં ‘‘દૂસિયા’’તિ પદેન યોજેતબ્બં. અહં રઞ્ઞો મહાપતાપસ્સ અપરાધકારિકા, નાયં કુમારો, તસ્મા નિરપરાધં એતં બાલકં મુઞ્ચતુ ધમ્મપાલં, સચેપિ હત્થે છેદાપેતુકામો, દોસકારિકાય હત્થે મે, દેવ, છેદેહીતિ અયમેત્થ અત્થો.

રાજા ચોરઘાતકં ઓલોકેસિ. ‘‘કિં કરોમિ, દેવા’’તિ? ‘‘પપઞ્ચં અકત્વા હત્થે છેદા’’તિ. તસ્મિં ખણે ચોરઘાતકો તિખિણફરસું ગહેત્વા કુમારસ્સ તરુણવંસકળીરે વિય દ્વે હત્થે છિન્દિ. સો દ્વીસુ હત્થેસુ છિજ્જમાનેસુ નેવ રોદિ ન પરિદેવિ, ખન્તિઞ્ચ મેત્તઞ્ચ પુરેચારિકં કત્વા અધિવાસેસિ. ચન્દા પન દેવી છિન્નહત્થકોટિં ગહેત્વા ઉચ્છઙ્ગે કત્વા લોહિતલિત્તા પરિદેવમાના વિચરિ. પુન ચોરઘાતકો ‘‘કિં કરોમિ, દેવા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘દ્વેપિ પાદે છિન્દા’’તિ. તં સુત્વા ચન્દાદેવી દુતિયં ગાથમાહ –

૪૫. ‘‘અહમેવ દૂસિયા ભૂનહતા, રઞ્ઞો મહાપતાપસ્સ;
એતં મુઞ્ચતુ ધમ્મપાલં, પાદે મે દેવ છેદેહી’’તિ.

તત્થ અધિપ્પાયો વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

રાજાપિ પુન ચોરઘાતકં આણાપેસિ. સો ઉભોપિ પાદે છિન્દિ. ચન્દાદેવી પાદકોટિમ્પિ ગહેત્વા ઉચ્છઙ્ગે કત્વા લોહિતલિત્તા પરિદેવમાના ‘‘સામિ મહાપતાપ, છિન્નહત્થપાદા નામ દારકા માતરા પોસેતબ્બા હોન્તિ, અહં ભતિં કત્વા મમ પુત્તકં પોસેસ્સામિ, દેહિ મે એત’’ન્તિ આહ. ચોરઘાતકો ‘‘કિં દેવ કતા રાજાણા, નિટ્ઠિતં મમ કિચ્ચ’’ન્તિ પુચ્છિ. ‘‘ન તાવ નિટ્ઠિત’’ન્તિ. ‘‘અથ કિં કરોમિ, દેવા’’તિ? ‘‘સીસમસ્સ છિન્દા’’તિ. તં સુત્વા ચન્દાદેવી તતિયં ગાથમાહ –

૪૬. ‘‘અહમેવ દૂસિયા ભૂનહતા, રઞ્ઞો મહાપતાપસ્સ;
એતં મુઞ્ચતુ ધમ્મપાલં, સીસં મે દેવ છેદેહી’’તિ.

વત્વા ચ પન અત્તનો સીસં ઉપનેસિ.

પુન ચોરઘાતકો ‘‘કિં કરોમિ, દેવા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘સીસમસ્સ છિન્દા’’તિ. સો સીસં છિન્દિત્વા ‘‘કતા, દેવ, રાજાણા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ન તાવ કતા’’તિ. ‘‘અથ કિં કરોમિ, દેવા’’તિ? ‘‘અસિતુણ્ડેન નં સમ્પટિચ્છિત્વા અસિમાલકં નામ કરોહી’’તિ. સો તસ્સ કળેવરં આકાસે ખિપિત્વા અસિતુણ્ડેન સમ્પટિચ્છિત્વા અસિમાલકં નામ કત્વા મહાતલે વિપ્પકિરિ. ચન્દાદેવી બોધિસત્તસ્સ મંસે ઉચ્છઙ્ગે કત્વા મહાતલે રોદમાના પરિદેવમાના ઇમા ગાથા અભાસિ –

૪૭. ‘‘ન હિ નૂનિમસ્સ રઞ્ઞો, મિત્તામચ્ચા ચ વિજ્જરે સુહદા;
યે ન વદન્તિ રાજાનં, મા ઘાતયિ ઓરસં પુત્તં.

૪૮. ‘‘ન હિ નૂનિમસ્સ રઞ્ઞો, ઞાતી મિત્તા ચ વિજ્જરે સુહદા;
યે ન વદન્તિ રાજાનં, મા ઘાતયિ અત્રજં પુત્ત’’ન્તિ.

તત્થ **મિત્તામચ્ચા ચ વિજ્જરે સુહદા**તિ નૂન ઇમસ્સ રઞ્ઞો દળ્હમિત્તા વા સબ્બકિચ્ચેસુ સહભાવિનો અમચ્ચા વા મુદુહદયતાય સુહદા વા કેચિ ન વિજ્જન્તિ. **યે ન વદન્તી**તિ યે અધુના આગન્ત્વા ‘‘અત્તનો પિયપુત્તં મા ઘાતયી’’તિ ન વદન્તિ, ઇમં રાજાનં પટિસેધેન્તિ, તે નત્થિયેવાતિ મઞ્ઞે. દુતિયગાથાયં **ઞાતી**તિ ઞાતકા.

ઇમા પન દ્વે ગાથા વત્વા ચન્દાદેવી ઉભોહિ હત્થેહિ હદયમંસં ધારયમાના તતિયં ગાથમાહ –

૪૯. ‘‘ચન્દનસારાનુલિત્તા, બાહા છિજ્જન્તિ ધમ્મપાલસ્સ;
દાયાદસ્સ પથબ્યા, પાણા મે દેવ રુજ્ઝન્તી’’તિ.

તત્થ **દાયાદસ્સ પથબ્યા**તિ પિતુસન્તકાય ચાતુરન્તાય પથવિયા દાયાદસ્સ લોહિતચન્દનસારાનુલિત્તા હત્થા છિજ્જન્તિ, પાદા છિજ્જન્તિ, સીસઞ્ચ છિજ્જતિ, અસિમાલકોપિ કતો, તવ વંસં પચ્છિન્દિત્વા ગતોસિ દાનીતિ એવમાદીનિ વિલપન્તિ એવમાહ. **પાણા મે દેવ રુજ્ઝન્તી**તિ દેવ, મય્હમ્પિ ઇમં સોકં સન્ધારેતું અસક્કોન્તિયા જીવિતં રુજ્ઝતીતિ.

તસ્સા એવં પરિદેવમાનાય એવ ડય્હમાને વેળુવને વેળુ વિય હદયં ફલિ, સા તત્થેવ જીવિતક્ખયં પત્તા. રાજાપિ પલ્લઙ્કે ઠાતું અસક્કોન્તો મહાતલે પતિ, પદરતલં દ્વિધા ભિજ્જિ, સો તતોપિ ભૂમિયં પતિ. તતો ચતુનહુતાધિકદ્વિયોજનસતસહસ્સબહલાપિ ઘનપથવી તસ્સ અગુણં ધારેતું અસક્કોન્તી ભિજ્જિત્વા વિવરમદાસિ, અવીચિતો જાલા ઉટ્ઠાય કુલદત્તિકેન કમ્બલેન પરિક્ખિપન્તી વિય તં ગહેત્વા અવીચિમ્હિ ખિપિ. ચન્દાય ચ બોધિસત્તસ્સ ચ અમચ્ચા સરીરકિચ્ચં કરિંસુ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા રાજા દેવદત્તો અહોસિ, ચન્દાદેવી મહાપજાપતિગોતમી, ધમ્મપાલકુમારો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

ચૂળધમ્મપાલજાતકવણ્ણના અટ્ઠમા.

[૩૫૯] ૯. સુવણ્ણમિગજાતકવણ્ણના

વિક્કમ રે હરિપાદાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સાવત્થિયં એકં કુલધીતરં આરબ્ભ કથેસિ. સા કિર સાવત્થિયં દ્વિન્નં અગ્ગસાવકાનં ઉપટ્ઠાકકુલસ્સ ધીતા સદ્ધા પસન્ના બુદ્ધમામકા ધમ્મમામકા સઙ્ઘમામકા આચારસમ્પન્ના પણ્ડિતા દાનાદિપુઞ્ઞાભિરતા. તં અઞ્ઞં સાવત્થિયમેવ સમાનજાતિકં મિચ્છાદિટ્ઠિકકુલં વારેસિ. અથસ્સા માતાપિતરો ‘‘અમ્હાકં ધીતા સદ્ધા પસન્ના તીણિ રતનાનિ મમાયતિ દાનાદિપુઞ્ઞાભિરતા, તુમ્હે મિચ્છાદિટ્ઠિકા ઇમિસ્સાપિ યથારુચિયા દાનં વા દાતું ધમ્મં વા સોતું વિહારં વા ગન્તું સીલં વા રક્ખિતું ઉપોસથકમ્મં વા કાતું ન દસ્સથ, ન મયં તુમ્હાકં દેમ, અત્તના સદિસં મિચ્છાદિટ્ઠિકકુલાવ કુમારિકં ગણ્હથા’’તિ આહંસુ. તે તેહિ પટિક્ખિત્તા ‘‘તુમ્હાકં ધીતા અમ્હાકં ઘરં ગન્ત્વા યથાધિપ્પાયેન સબ્બમેતં કરોતુ, મયં ન વારેસ્સામ, દેથ નો એત’’ન્તિ વત્વા ‘‘તેન હિ ગણ્હથા’’તિ વુત્તા ભદ્દકેન નક્ખત્તેન મઙ્ગલં કત્વા તં અત્તનો ઘરં નયિંસુ. સા વત્તાચારસમ્પન્ના પતિદેવતા અહોસિ, સસ્સુસસુરસામિકવત્તાનિ કતાનેવ હોન્તિ.

સા એકદિવસં સામિકં આહ – ‘‘ઇચ્છામહં, અય્યપુત્ત, અમ્હાકં કુલૂપકત્થેરાનં દાનં દાતુ’’ન્તિ. સાધુ, ભદ્દે, યથાજ્ઝાસયેન દાનં દેહીતિ. સા થેરે નિમન્તાપેત્વા મહન્તં સક્કારં કત્વા પણીતભોજનં ભોજેત્વા એકમન્તં નિસીદિત્વા ‘‘ભન્તે, ઇમં કુલં મિચ્છાદિટ્ઠિકં અસ્સદ્ધં તિણ્ણં રતનાનં ગુણં ન જાનાતિ, સાધુ, અય્યા, યાવ ઇમં કુલં તિણ્ણં રતનાનં ગુણં જાનાતિ, તાવ ઇધેવ ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ આહ. થેરા અધિવાસેત્વા તત્થ નિબદ્ધં ભુઞ્જન્તિ. પુન સામિકં આહ ‘‘અય્યપુત્ત, થેરા ઇધ નિબદ્ધં આગચ્છન્તિ, કિંકારણા તુમ્હે ન પસ્સથા’’તિ. ‘‘સાધુ, પસ્સિસ્સામી’’તિ. સા પુનદિવસે થેરાનં ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને તસ્સ આરોચેસિ . સો ઉપસઙ્કમિત્વા થેરેહિ સદ્ધિં પટિસન્થારં કત્વા એકમન્તં નિસીદિ. અથસ્સ ધમ્મસેનાપતિ ધમ્મકથં કથેસિ. સો થેરસ્સ ધમ્મકથાય ચ ઇરિયાપથેસુ ચ પસીદિત્વા

તતો પટ્ઠાય થેરાનં આસનં પઞ્ઞપેતિ, પાનીયં પરિસ્સાવેતિ, અન્તરાભત્તે ધમ્મકથં સુણાતિ, તસ્સ અપરભાગે મિચ્છાદિટ્ઠિ ભિજ્જિ.

અથેકદિવસં થેરો દ્વિન્નમ્પિ ધમ્મકથં કથેન્તો સચ્ચાનિ પકાસેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉભોપિ જયમ્પતિકા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ. તતો પટ્ઠાય તસ્સ માતાપિતરો આદિં કત્વા અન્તમસો દાસકમ્મકરાપિ સબ્બે મિચ્છાદિટ્ઠિં ભિન્દિત્વા બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘમામકાયેવ જાતા. અથેકદિવસં દારિકા સામિકં આહ – ‘‘અય્યપુત્ત, કિં મે ઘરાવાસેન, ઇચ્છામહં પબ્બજિતુ’’ન્તિ. સો ‘‘સાધુ ભદ્દે, અહમ્પિ પબ્બજિસ્સામી’’તિ મહન્તેન પરિવારેન તં ભિક્ખુનુપસ્સયં નેત્વા પબ્બાજેત્વા સયમ્પિ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. તં સત્થા પબ્બાજેસિ. ઉભોપિ વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિંસુ. અથેકદિવસં ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘આવુસો, અસુકા નામ દહરભિક્ખુની અત્તનો ચેવ પચ્ચયા જાતા સામિકસ્સ ચ, અત્તનાપિ પબ્બજિત્વા અરહત્તં પત્વા તમ્પિ પાપેસી’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ તાવ એસા સામિકં રાગપાસા મોચેસિ, પુબ્બેપેસા પોરાણકપણ્ડિતે પન મરણપાસા મોચેસી’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો મિગયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો અભિરૂપો અહોસિ પાસાદિકો દસ્સનીયો સુવણ્ણવણ્ણો લાખારસપરિકમ્મકતેહિ વિય હત્થપાદેહિ રજતદામસદિસેહિ વિસાણેહિ મણિગુળિકપટિભાગેહિ અક્ખીહિ રત્તકમ્બલગેણ્ડુસદિસેન મુખેન સમન્નાગતો. ભરિયાપિસ્સ તરુણમિગી અભિરૂપા અહોસિ દસ્સનીયા. તે સમગ્ગવાસં વસિંસુ, અસીતિસહસ્સચિત્રમિગા બોધિસત્તં ઉપટ્ઠહિંસુ. તદા લુદ્દકા મિગવીથીસુ પાસે ઓડ્ડેસું. અથેકદિવસં બોધિસત્તો મિગાનં પુરતો ગચ્છન્તો પાદે પાસેન બજ્ઝિત્વા ‘‘છિન્દિસ્સામિ ન’’ન્તિ આકડ્ઢિ, ચમ્મં છિજ્જિ, પુન આકડ્ઢન્તસ્સ મંસં છિજ્જિ, પુન ન્હારુ છિજ્જિ, પાસો અટ્ઠિમાહચ્ચ અટ્ઠાસિ. સો પાસં છિન્દિતું અસક્કોન્તો મરણભયતજ્જિતો બદ્ધરવં રવિ. તં સુત્વા ભીતો મિગગણો પલાયિ. ભરિયા પનસ્સ પલાયિત્વા મિગાનં અન્તરે ઓલોકેન્તી તં અદિસ્વા ‘‘ઇદં ભયં મય્હં પિયસામિકસ્સ ઉપ્પન્નં ભવિસ્સતી’’તિ વેગેન તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા અસ્સુમુખી રોદમાના ‘‘સામિ , ત્વં મહબ્બલો, કિં એતં પાસં સન્ધારેતું ન સક્ખિસ્સસિ, વેગં જનેત્વા છિન્દાહિ ન’’ન્તિ તસ્સ ઉસ્સાહં જનેન્તી પઠમં ગાથમાહ –

૫૦. ‘‘વિક્કમ રે હરિપાદ, વિક્કમ રે મહામિગ;
છિન્દ વારત્તિકં પાસં, નાહં એકા વને રમે’’તિ.

તત્થ **વિક્કમા**તિ પરક્કમ, આકડ્ઢાતિ અત્થો. **રે**તિ આમન્તને નિપાતો. **હરિપાદા**તિ સુવણ્ણપાદ. સકલસરીરમ્પિ તસ્સ સુવણ્ણવણ્ણં, અયં પન ગારવેનેવમાહ. **નાહં એકા**તિ અહં તયા વિના એકિકા વને ન રમિસ્સામિ, તિણોદકં પન અગ્ગહેત્વા સુસ્સિત્વા મરિસ્સામીતિ દસ્સેતિ.

તં સુત્વા મિગો દુતિયં ગાથમાહ –

૫૧. ‘‘વિક્કમામિ ન પારેમિ, ભૂમિં સુમ્ભામિ વેગસા;
દળ્હો વારત્તિકો પાસો, પાદં મે પરિકન્તતી’’તિ.

તત્થ **વિક્કમામી**તિ ભદ્દે, અહં વીરિયં કરોમિ. **ન પારેમી**તિ પાસં છિન્દિતું પન ન સક્કોમીતિ અત્થો. **ભૂમિં સુમ્ભામી**તિ અપિ નામ છિજ્જેય્યાતિ પાદેનાપિ ભૂમિં પહરામિ. **વેગસા**તિ વેગેન. **પરિકન્તતી**તિ ચમ્માદીનિ છિન્દન્તો સમન્તા કન્તતીતિ.

અથ નં મિગી ‘‘મા ભાયિ, સામિ, અહં અત્તનો બલેન લુદ્દકં યાચિત્વા તવ જીવિતં આહરિસ્સામિ. સચે યાચનાય ન સક્ખિસ્સામિ, મમ જીવિતમ્પિ દત્વા તવ જીવિતં આહરિસ્સામી’’તિ મહાસત્તં અસ્સાસેત્વા લોહિતલિત્તં બોધિસત્તં પરિગ્ગહેત્વા અટ્ઠાસિ. લુદ્દકોપિ અસિઞ્ચ સત્તિઞ્ચ ગહેત્વા કપ્પુટ્ઠાનગ્ગિ વિય આગચ્છતિ. સા તં દિસ્વા ‘‘સામિ, લુદ્દકો આગચ્છતિ, અહં અત્તનો બલં કરિસ્સામિ, ત્વં મા ભાયી’’તિ મિગં અસ્સાસેત્વા લુદ્દકસ્સ પટિપથં ગન્ત્વા પટિક્કમિત્વા એકમન્તં ઠિતા તં વન્દિત્વા ‘‘સામિ, મમ સામિકો સુવણ્ણવણ્ણો સીલાચારસમ્પન્નો, અસીતિસહસ્સાનં મિગાનં રાજા’’તિ બોધિસત્તસ્સ ગુણં કથેત્વા મિગરાજે ઠિતેયેવ અત્તનો વધં યાચન્તી તતિયં ગાથમાહ –

૫૨. ‘‘અત્થરસ્સુ પલાસાનિ, અસિં નિબ્બાહ લુદ્દક;
પઠમં મં વધિત્વાન, હન પચ્છા મહામિગ’’ન્તિ.

તત્થ **પલાસાની**તિ મંસટ્ઠપનત્થં પલાસપણ્ણાનિ અત્થરસ્સુ. **અસિં નિબ્બાહા**તિ અસિં કોસતો નીહર.

તં સુત્વા લુદ્દકો ‘‘મનુસ્સભૂતા તાવ સામિકસ્સ અત્થાય અત્તનો જીવિતં ન પરિચ્ચજન્તિ, અયં તિરચ્છાનગતા જીવિતં પરિચ્ચજતિ, મનુસ્સભાસાય ચ મધુરેન સરેન કથેતિ, અજ્જ ઇમિસ્સા ચ પતિનો ચસ્સા જીવિતં દસ્સામી’’તિ પસન્નચિત્તો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૫૩. ‘‘ન મે સુતં વા દિટ્ઠં વા, ભાસન્તિં માનુસિં મિગિં;
ત્વઞ્ચ ભદ્દે સુખી હોહિ, એસો ચાપિ મહામિગો’’તિ.

તત્થ **સુતં વા દિટ્ઠં વા**તિ મયા ઇતો પુબ્બે એવરૂપં દિટ્ઠં વા સુતં વા નત્થિ. **ભાસન્તિં માનુસિં મિગિ**ન્તિ અહઞ્હિ ઇતો પુબ્બે માનુસિં વાચં ભાસન્તિં મિગિં નેવ અદ્દસં ન અસ્સોસિં. યેસં પન ‘‘ન મે સુતા વા દિટ્ઠા વા, ભાસન્તી માનુસી મિગી’’તિ પાળિ, તેસં યથાપાળિમેવ અત્થો દિસ્સતિ. **ભદ્દે**તિ ભદ્દકે પણ્ડિકે ઉપાયકુસલે. ઇતિ તં આલપિત્વા પુન ‘‘ત્વઞ્ચ એસો ચાપિ મહામિગોતિ દ્વેપિ જના સુખી નિદ્દુક્ખા હોથા’’તિ તં સમસ્સાસેત્વા લુદ્દકો બોધિસત્તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા વાસિયા ચમ્મપાસં છિન્દિત્વા પાદે લગ્ગપાસકં સણિકં નીહરિત્વા ન્હારુના ન્હારું, મંસેન મંસં, ચમ્મેન ચમ્મં પટિપાટેત્વા પાદં હત્થેન પરિમજ્જિ. તઙ્ખણઞ્ઞેવ મહાસત્તસ્સ પૂરિતપારમિતાનુભાવેન લુદ્દકસ્સ ચ મેત્તચિત્તાનુભાવેન મિગિયા ચ મેત્તધમ્માનુભાવેન ન્હારુમંસચમ્માનિ ન્હારુમંસચમ્મેહિ ઘટયિંસુ. બોધિસત્તો પન સુખી નિદ્દુક્ખો અટ્ઠાસિ.

મિગી બોધિસત્તં સુખિતં દિસ્વા સોમનસ્સજાતા લુદ્દકસ્સ અનુમોદનં કરોન્તી પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૫૪. ‘‘એવં લુદ્દક નન્દસ્સુ, સહ સબ્બેહિ ઞાતિભિ;
યથાહમજ્જ નન્દામિ, મુત્તં દિસ્વા મહામિગ’’ન્તિ.

તત્થ **લુદ્દકા**તિ દારુણકમ્મકિરિયાય લદ્ધનામવસેન આલપતિ.

બોધિસત્તો ''અયં લુદ્દો મય્હં અવસ્સયો જાતો, મયાપિસ્સ અવસ્સયેનેવ ભવિતું વટતી''તિ ગોચરભૂમિયં દિટ્ઠં એકં મણિક્ખન્ધં તસ્સ દત્વા ''સમ્મ, ઇતો પટ્ઠાય પાણાતિપાતાદીનિ મા કરિ, ઇમિના કુટુમ્બં સણ્ઠપેત્વા દારકે પોસેન્તો દાનસીલાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કરોહી''તિ તસ્સોવાદં દત્વા અરઞ્ઞં પાવિસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા લુદ્દકો છન્નો અહોસિ, મિગી દહરભિક્ખુની, મિગરાજા પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

સુવણ્ણમિગજાતકવણ્ણના નવમા.

[૩૬૦] ૧૦. સુયોનન્દીજાતકવણ્ણના

વાતિ ગન્ધો તિમિરાનન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. તઞ્હિ સત્થા ''સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ ઉક્કણ્ઠિતોસી''તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચ''ન્તિ વુત્તે ''કિં દિસ્વા''તિ વત્વા ''અલઙ્કતમાતુગામ''ન્તિ વુત્તે ''માતુગામો નામેસ ભિક્ખુ ન સક્કા રક્ખિતું, પોરાણકપણ્ડિતા સુપણ્ણભવને કત્વા રક્ખન્તાપિ રક્ખિતું નાસક્ખિંસૂ''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં તમ્બરાજા નામ રજ્જં કારેસિ. તસ્સ સુયોનન્દી નામ અગ્ગમહેસી અહોસિ ઉત્તમરૂપધરા. તદા બોધિસત્તો સુપણ્ણયોનિયં નિબ્બત્તિ, તસ્મિં કાલે નાગદીપો સેદુમદીપો નામ અહોસિ. બોધિસત્તો તસ્મિં દીપે સુપણ્ણભવને વસતિ. સો બારાણસિં ગન્ત્વા તમ્બરાજેન સદ્ધિં માણવકવેસેન જૂતં કીળતિ. તસ્સ રૂપસમ્પત્તિં દિસ્વા પરિચારિકા ''અમ્હાકં રઞ્ઞા સદ્ધિં એવરૂપો નામ માણવકો જૂતં કીળતી''તિ સુયોનન્દિયા આરોચેસું. સા સુત્વા તં દટ્ઠુકામા હુત્વા એકદિવસં અલઙ્કરિત્વા જૂતમણ્ડલં આગન્ત્વા પરિચારિકાનં અન્તરે ઠિતા નં ઓલોકેસિ. સોપિ દેવિં ઓલોકેસિ. દ્વેપિ અઞ્ઞમઞ્ઞં પટિબદ્ધચિત્તા અહેસું. સુપણ્ણરાજા અત્તનો આનુભાવેન નગરે વાતં સમુટ્ઠાપેસિ, ગેહપતનભયેન રાજનિવેસના મનુસ્સા નિક્ખમિંસુ. સો અત્તનો આનુભાવેન અન્ધકારં કત્વા દેવિં ગહેત્વા આકાસેન આગન્ત્વા નાગદીપે અત્તનો ભવનં પાવિસિ સુયોનન્દિયા ગતટ્ઠાનં જાનન્તા નામ નાહેસું. સો તાય સદ્ધિં અભિરમમાનો ગન્ત્વા રઞ્ઞા સદ્ધિં જૂતં કીળતિ.

રઞ્ઞો પન સગ્ગો નામ ગન્ધબ્બો અત્થિ, સો દેવિયા ગતટ્ઠાનં અજાનન્તો તં ગન્ધબ્બં આમન્તેત્વા ''ગચ્છ, તાત, ગન્ધબ્બ સબ્બં થલજલપથં અનુવિચરિત્વા દેવિયા ગતટ્ઠાનં પસ્સા''તિ ઉય્યોજેસિ. સો પરિબ્બયં ગહેત્વા દ્વારગામતો પટ્ઠાય વિચિનન્તો કુરુકચ્છં પાપુણિ. તદા કુરુકચ્છવાણિજા નાવાય સુવણ્ણભૂમિં ગચ્છન્તિ. સો તે ઉપસઙ્કમિત્વા ''અહં ગન્ધબ્બો નાવાય વેતનં ખણ્ડેત્વા તુમ્હાકં ગન્ધબ્બં કરિસ્સામિ, મમ્પિ નેથા''તિ આહ. તે ''સાધૂ''તિ તમ્પિ આરોપેત્વા નાવં વિસ્સજ્જેસું. તે સુખપયાતાય નાવાય તં પક્કોસિત્વા ''ગન્ધબ્બં નો કરોહી''તિ આહંસુ. ''અહં ચે ગન્ધબ્બં કરેય્યં, મયિ પન ગન્ધબ્બં કરોન્તે મચ્છા ચલિસ્સન્તિ, અથ વો નાવા ભિજ્જિસ્સતી''તિ. ''મનુસ્સમત્તે ગન્ધબ્બં કરોન્તે મચ્છાનં ચલનં નામ નત્થિ, કરોહી''તિ. ''તેન હિ મા મય્હં કુજ્ઝિત્થા''તિ વીણં મુચ્છિત્વા તન્તિસ્સરેન ગીતસ્સરં, ગીતસ્સરેન તન્તિસ્સરં અનતિક્કમિત્વા ગન્ધબ્બં અકાસિ. તેન સદ્દેન સમ્મત્તા હુત્વા મચ્છા ચલિંસુ.

અથેકો મકરો ઉપ્પતિત્વા નાવાય પતન્તો નાવં ભિન્દિ. સગ્ગો ફલકે નિપજ્જિત્વા યથાવાતં ગચ્છન્તો નાગદીપે સુપણ્ણભવનસ્સ નિગ્રોધરુક્ખસ્સ સન્તિકં પાપુણિ. સુયોનન્દીપિ દેવી સુપણ્ણરાજસ્સ જૂતં કીળિતું ગતકાલે વિમાના ઓતરિત્વા વેલન્તે વિચરન્તી સગ્ગં ગન્ધબ્બં દિસ્વા સઞ્જાનિત્વા ''કથં આગતોસી''તિ પુચ્છિ.

સો સબ્બં કથેસિ. ‘‘તેન હિ મા ભાયી’’તિ તં અસ્સાસેત્વા બાહાહિ પરિગ્ગહેત્વા વિમાનં આરોપેત્વા સયનપિટ્ઠે નિપજ્જાપેત્વા સમસ્સત્થકાલે દિબ્બભોજનં દત્વા દિબ્બગન્ધોદકેન ન્હાપેત્વા દિબ્બવત્થેહિ અચ્છાદેત્વા દિબ્બગન્ધપુપ્ફેહિ અલઙ્કરિત્વા પુન દિબ્બસયને નિપજ્જાપેસિ. એવં દિવસં પરિગ્ગહમાના સુપણ્ણરઞ્ઞો આગમનવેલાય પટિચ્છાદેત્વા ગતકાલે તેન સદ્ધિં કિલેસવસેન અભિરમિ. તતો માસદ્ધમાસચ્ચયેન બારાણસિવાસિનો વાણિજા દારુદકગહણત્થાય તસ્મિં દીપે નિગ્રોધરુક્ખમૂલં સમ્પત્તા. સો તેહિ સદ્ધિં નાવં અભિરુય્હ બારાણસિં ગન્ત્વા રાજાનં દિસ્વાવ તસ્સ જૂતકીળનવેલાય વીણં ગહેત્વા રઞ્ઞો ગન્ધબ્બં કરોન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૫૫. ‘‘વાતિ ગન્ધો તિમિરાનં, કુસમુદ્દો ચ ઘોસવા;
દૂરે ઇતો સુયોનન્દી, તમ્બ કામા તુદન્તિ મ’’ન્તિ.

તત્થ **તિમિરાનન્તિ** તિમિરરુક્ખપુપ્ફાનં. તં કિર નિગ્રોધં પરિવારેત્વા તિમિરરુક્ખા અત્થિ, તે સન્ધાયેવં વદતિ. **કુસમુદ્દોતિ** ખુદ્દકસમુદ્દો. **ઘોસવાતિ** મહારવો. તસ્સેવ નિગ્રોધસ્સ સન્તિકે સમુદ્દં સન્ધાયેવમાહ. **ઇતોતિ** ઇમમ્હા નગરા. **તમ્બાતિ** રાજાનં આલપતિ. અથ વા **તમ્બકામાતિ** તમ્બેન કામિતકામા તમ્બકામા નામ. તે મં હદયે વિજ્ઝન્તીતિ દીપેતિ.

તં સુત્વા સુપણ્ણો દુતિયં ગાથમાહ –

૫૬. ‘‘કથં સમુદ્દમતરિ, કથં અદ્દક્ખિ સેદુમં;
કથં તસ્સા ચ તુય્હઞ્ચ, અહુ સગ્ગ સમાગમો’’તિ.

તત્થ **સેદુમન્તિ** સેદુમદીપં.

તતો સગ્ગો તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

૫૭. ‘‘કુરુકચ્છા પયાતાનં, વાણિજાનં ધનેસિનં;
મકરેહિ અભિદા નાવા, ફલકેનાહમપ્લવિં.

૫૮. ‘‘સા મં સણ્હેન મુદુના, નિચ્ચં ચન્દનગન્ધિની;
અઙ્ગેન ઉદ્ધરી ભદ્દા, માતા પુત્તંવ ઓરસં.

૫૯. ‘‘સા મં અન્નેન પાનેન, વત્થેન સયનેન ચ;
અત્તનાપિ ચ મન્દક્ખી, એવં તમ્બ વિજાનહી’’તિ.

તત્થ **સા મં સણ્હેન મુદુનાતિ** એવં ફલકેન તીરં ઉત્તિણ્ણં મં સમુદ્દતીરે વિચરન્તી સા દિસ્વા ‘‘મા ભાયી’’તિ સણ્હેન મુદુના વચનેન સમસ્સાસેત્વાતિ અત્થો. **અઙ્ગેનાતિ** બાહુયુગળં ઇધ ‘‘અઙ્ગેના’’તિ વુત્તં. **ભદ્દાતિ** દસ્સનીયા પાસાદિકા. **સા મં અન્નેનાતિ** સા મં એતેન અન્નાદિના સન્તપ્પેસીતિ અત્થો. **અત્તનાપિ ચાતિ** ન કેવલં અન્નાદીહેવ, અત્તનાપિ મં અભિરમેન્તી સન્તપ્પેસીતિ દીપેતિ. **મન્દક્ખીતિ** મન્દદસ્સની, મુદુના આકારેન ઓલોકનસીલાતિ

વુત્તં હોતિ. ‘‘મત્તક્ખી’’તિપિ પાઠો, મદમત્તેહિ વિય અક્ખીહિ સમન્નાગતાતિ અત્થો. **એવં તમ્બા**તિ એવં તમ્બરાજ જાનાહીતિ.

સુપણ્ણો ગન્ધબ્બસ્સ કથેન્તસ્સેવ વિપ્પટિસારી હુત્વા ‘‘અહં સુપણ્ણભવને વસન્તોપિ રક્ખિતું નાસક્ખિં, કિં મે તાય દુસ્સીલાયા’’તિ તં આનેત્વા રઞ્ઞો પટિદત્વા પક્કામિ, તતો પટ્ઠાય પુન નાગચ્છીતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, સુપણ્ણરાજા પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

સુયોનન્દીજાતકવણ્ણના દસમા.

મણિકુણ્ડલવગ્ગો પઠમો.

૨. વણ્ણારોહવગ્ગો

[૩૬૧] ૧. વણ્ણારોહજાતકવણ્ણના

વણ્ણારોહેનાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો દ્વે અગ્ગસાવકે આરબ્ભ કથેસિ. એકસ્મિઞ્હિ સમયે ઉભોપિ મહાથેરા ‘‘ઇમં અન્તોવસ્સં સુઞ્ઞાગારં અનુબ્રૂહેસ્સામા’’તિ સત્થારં આપુચ્છિત્વા ગણં પહાય સયમેવ પત્તચીવરં આદાય જેતવના નિક્ખમિત્વા એકં પચ્ચન્તગામં નિસ્સાય અરઞ્ઞે વિહરિંસુ. અઞ્ઞતરોપિ વિઘાસાદપુરિસો થેરાનં ઉપટ્ઠાનં કરોન્તો તત્થેવ એકમન્તે વસિ. સો થેરાનં સમગ્ગવાસં દિસ્વા ‘‘ઇમે અતિવિય સમગ્ગા વસન્તિ, સક્કા નુ ખો એતે અઞ્ઞમઞ્ઞં ભિન્દિતુ’’ન્તિ ચિન્તેત્વા સારિપુત્તત્થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘કિં નુ ખો, ભન્તે, અય્યેન મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરેન સદ્ધિં તુમ્હાકં કિઞ્ચિ વેરં અત્થી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘કિં પનાવુસો’’તિ. એસ, ભન્તે, મમ આગતકાલે ‘‘સારિપુત્તો નામ જાતિગોત્તકુલપદેસેહિ વા સુતગન્થપટિવેધઇદ્ધીહિ વા મયા સદ્ધિં કિં પહોતી’’તિ તુમ્હાકં અગુણમેવ કથેસીતિ. થેરો સિતં કત્વા ‘‘ગચ્છ ત્વં આવુસો’’તિ આહ.

સો અપરસ્મિમ્પિ દિવસે મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરમ્પિ ઉપસઙ્કમિત્વા તથેવ કથેસિ. સોપિ નં સિતં કત્વા ‘‘ગચ્છ, ત્વં, આવુસો’’તિ વત્વા સારિપુત્તત્થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘આવુસો, એસો વિઘાસાદો તુમ્હાકં સન્તિકે કિઞ્ચિ કથેસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘આમાવુસો, મય્હમ્પિ સન્તિકે કથેસિ, ઇમં નીહરિતું વટ્ટતી’’તિ. ‘‘સાધુ, આવુસો, નીહરા’’તિ વુત્તે થેરો ‘‘મા ઇધ વસી’’તિ અચ્છરં પહરિત્વા તં નીહરિ. તે ઉભોપિ સમગ્ગવાસં વસિત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા નિસીદિંસુ. સત્થા પટિસન્થારં કત્વા ‘‘સુખેન વસ્સં વસિત્થા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ભન્તે, એકો વિઘાસાદો અમ્હે ભિન્દિતુકામો હુત્વા ભિન્દિતું અસક્કોન્તો પલાયી’’તિ વુત્તે ‘‘ન ખો સો, સારિપુત્ત, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ તુમ્હે ‘ભિન્દિસ્સામી’તિ ભિન્દિતું અસક્કોન્તો પલાયી’’તિ વત્વા તેહિ યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો અરઞ્ઞે રુક્ખદેવતા અહોસિ. તદા સીહો ચ બ્યગ્ઘો ચ અરઞ્ઞે પબ્બતગુહાયં વસન્તિ. એકો સિઙ્ગાલો તે ઉપટ્ઠહન્તો તેસં વિઘાસં ખાદિત્વા મહાકાયો હુત્વા એકદિવસં ચિન્તેસિ ‘‘મયા સીહબ્યગ્ઘાનં મંસં ન ખાદિતપુબ્બં, મયા ઇમે દ્વે જને ભિન્દિતું વટ્ટતિ, તતો નેસં કલહં કત્વા મતાનં મંસં ખાદિસ્સામી’’તિ. સો સીહં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘કિં, સામિ, તુમ્હાકં બ્યગ્ઘેન સદ્ધિં કિઞ્ચિ વેરં અત્થી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘કિં પન, સમ્મા’’તિ? એસ, ભન્તે, મમાગતકાલે ‘‘સીહો નામ સરીરવણ્ણેન વા આરોહપરિણાહેન વા જાતિબલવીરિયેહિ વા મમ કલભાગમ્પિ ન પાપુણાતી’’તિ તુમ્હાકં અગુણમેવ કથેસીતિ. અથ નં સીહો ‘‘ગચ્છ ત્વં,

ન સો એવં કથેસ્સતી''તિ આહ. બ્યગ્ઘમ્પિ ઉપસઙ્કમિત્વા એતેનેવ ઉપાયેન કથેસિ. તં સુત્વા બ્યગ્ઘોપિ સીહં ઉપસઙ્કમિત્વા ''સમ્મ, ત્વં કિર ઇદઞ્ચિદઞ્ચ વદેસી''તિ પુચ્છન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૬૦. ''વણ્ણારોહેન જાતિયા, બલનિક્કમનેન ચ;
સુબાહુ ન મયા સેય્યો, સુદાઠ ઇતિ ભાસસી''તિ.

તત્થ **બલનિક્કમનેન ચા**તિ કાયબલેન ચેવ વીરિયબલેન ચ. **સુબાહુ ન મયા સેય્યો**તિ અયં સુબાહુ નામ બ્યગ્ઘો એતેહિ કારણેહિ મયા નેવ સદિસો ન ઉત્તરિતરોતિ સચ્ચં કિર ત્વં સોભનાહિ દાઠાહિ સમન્નાગત સુદાઠ મિગરાજ, એવં વદેસીતિ.

તં સુત્વા સુદાઠો સેસા ચતસ્સો ગાથા અભાસિ –

૬૧. ''વણ્ણારોહેન જાતિયા, બલનિક્કમનેન ચ;
સુદાઠો ન મયા સેય્યો, સુબાહુ ઇતિ ભાસસિ.

૬૨. ''એવં ચે મં વિહરન્તં, સુબાહુ સમ્મ દુબ્ભસિ;
ન દાનાહં તયા સદ્ધિં, સંવાસમભિરોચયે.

૬૩. ''યો પરેસં વચનાનિ, સદ્દહેય્ય યથાતથં;
ખિપ્પં ભિજ્જેથ મિત્તસ્મિં, વેરઞ્ચ પસવે બહું.

૬૪. ''ન સો મિત્તો યો સદા અપ્પમત્તો, ભેદાસઙ્કી રન્ધમેવાનુપસ્સી;
યસ્મિઞ્ચ સેતી ઉરસીવ પુત્તો, સ વે મિત્તો યો અભેજ્જો પરેહી''તિ.

તત્થ **સમ્મા**તિ વયસ્સ. **દુબ્ભસી**તિ યદિ એવં તયા સદ્ધિં સમગ્ગવાસં વસન્તં મં સિઙ્ગાલસ્સ કથં ગહેત્વા ત્વં દુબ્ભસિ હનિતું ઇચ્છસિ, ઇતો દાનિ પટ્ઠાય અહં તયા સદ્ધિં સંવાસં ન અભિરોચયે. **યથાતથ**ન્તિ તથતો યથાતથં યથાતચ્છં અવિસંવાદકેન અરિયેન વુત્તવચનં સદ્ધાતબ્બં. એવં યો યેસં કેસઞ્ચિ પરેસં વચનાનિ સદ્દહેથાતિ અત્થો. **યો સદા અપ્પમત્તો**તિ યો નિચ્ચં અપ્પમત્તો હુત્વા મિત્તસ્સ વિસ્સાસં ન દેતિ, સો મિત્તો નામ ન હોતીતિ અત્થો. **ભેદાસઙ્કી**તિ ''અજ્જ ભિજ્જિસ્સતિ, સ્વે ભિજ્જિસ્સતી''તિ એવં મિત્તસ્સ ભેદમેવ આસઙ્કતિ. **રન્ધમેવાનુપસ્સી**તિ છિદ્દં વિવરમેવ પસ્સન્તો. **ઉરસીવ પુત્તો**તિ યસ્મિં મિત્તે માતુ હદયે પુત્તો વિય નિરાસઙ્કો નિબ્ભયો સેતિ.

ઇતિ ઇમાહિ ચતૂહિ ગાથાહિ સીહેન મિત્તગુણે કથિતે બ્યગ્ઘો ''મય્હં દોસો''તિ સીહં ખમાપેસિ. તે તત્થેવ સમગ્ગવાસં વસિંસુ. સિઙ્ગાલો પન પલાયિત્વા અઞ્ઞત્થ ગતો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા સિઙ્ગાલો વિઘાસાદો અહોસિ, સીહો સારિપુત્તો, બ્યગ્ઘો મોગ્ગલ્લાનો, તં કારણં પચ્ચક્ખતો દિટ્ઠા તસ્મિં વને નિવુત્થરુક્ખદેવતા પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

વણ્ણારોહજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૩૬૨] ૨. સીલવીમંસજાતકવણ્ણના

સીલં સેય્યોતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં સીલવીમંસકબ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ. તં કિર રાજા ‘‘એસ સીલસમ્પન્નો’’તિ અઞ્ઞેહિ બ્રાહ્મણેહિ અતિરેકં કત્વા પસ્સતિ. સો ચિન્તેસિ ‘‘કિં નુ ખો મં રાજા ‘સીલસમ્પન્નો’તિ અઞ્ઞેહિ અતિરેકં કત્વા પસ્સતિ, ઉદાહુ ‘સુતધરયુત્તો’તિ, વીમંસિસ્સામિ તાવ સીલસ્સ વા સુતસ્સ વા મહન્તભાવ’’ન્તિ. સો એકદિવસં હેરઞ્ઞિકફલકતો કહાપણં ગણ્હિ. હેરઞ્ઞિકો ગરુભાવેન ન કિઞ્ચિ આહ, દુતિયવારેપિ ન કિઞ્ચિ આહ. તતિયવારે પન તં ‘‘વિલોપખાદકો’’તિ ગાહાપેત્વા રઞ્ઞો દસ્સેત્વા ‘‘કિં ઇમિના કત’’ન્તિ વુત્તે ‘‘કુટુમ્બં વિલુમ્પતી’’તિ આહ. ‘‘સચ્ચં કિર , બ્રાહ્મણા’’તિ? ‘‘ન, મહારાજ, કુટુમ્બં વિલુમ્પામિ, મય્હં પન ‘સીલં નુ ખો મહન્તં, સુતં નુ ખો’તિ કુક્કુચ્ચં અહોસિ, સ્વાહં ‘એતેસુ કતરં નુ ખો મહન્ત’ન્તિ વીમંસન્તો તયો વારે કહાપણં ગણ્હિં, તં મં એસ બન્ધાપેત્વા તુમ્હાકં દસ્સેતિ. ઇદાનિ મે સુતતો સીલસ્સ મહન્તભાવો ઞાતો, ન મે ઘરાવાસેનત્થો, પબ્બજિસ્સામહ’’ન્તિ પબ્બજ્જં અનુજાનાપેત્વા ઘરદ્વારં અનોલોકેત્વાવ જેતવનં ગન્ત્વા સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિ. તસ્સ સત્થા પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ દાપેસિ. સો અચિરૂપસમ્પન્નો વિપસ્સનં વિપસ્સિત્વા અગ્ગફલે પતિટ્ઠહિ. ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘આવુસો, અસુકબ્રાહ્મણો અત્તનો સીલં વીમંસિત્વા પબ્બજિતો વિપસ્સિત્વા અરહત્તં પત્તો’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનિ અયમેવ, પુબ્બે પણ્ડિતાપિ સીલં વીમંસિત્વા પબ્બજિત્વા અત્તનો પતિટ્ઠં કરિંસુયેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા બારાણસિં આગન્ત્વા રાજાનં પસ્સિ. રાજા તસ્સ પુરોહિતટ્ઠાનં અદાસિ. સો પઞ્ચ સીલાનિ રક્ખતિ. રાજાપિ નં ‘‘સીલવા’’તિ ગરું કત્વા પસ્સિ. સો ચિન્તેસિ ‘‘કિં નુ ખો રાજા ‘સીલવા’તિ મં ગરું કત્વા પસ્સતિ, ઉદાહુ ‘સુતધરયુત્તો’’’તિ. સબ્બં પચ્ચુપ્પન્નવત્થુસદિસમેવ. ઇધ પન સો બ્રાહ્મણો ‘‘ઇદાનિ મે સુતતો સીલસ્સ મહન્તભાવો ઞાતો’’તિ વત્વા ઇમા પઞ્ચ ગાથા અભાસિ –

૬૫. ‘‘સીલં સેય્યો સુતં સેય્યો, ઇતિ મે સંસયો અહુ;
સીલમેવ સુતા સેય્યો, ઇતિ મે નત્થિ સંસયો.

૬૬. ‘‘મોઘા જાતિ ચ વણ્ણો ચ, સીલમેવ કિરુત્તમં;
સીલેન અનુપેતસ્સ, સુતેનત્થો ન વિજ્જતિ.

૬૭. ‘‘ખત્તિયો ચ અધમ્મટ્ઠો, વેસ્સો ચાધમ્મનિસ્સિતો;
તે પરિચ્ચજ્જુભો લોકે, ઉપપજ્જન્તિ દુગ્ગતિં.

૬૮. ‘‘ખત્તિયા બ્રાહ્મણા વેસ્સા, સુદ્દા ચણ્ડાલપુક્કુસા;
ઇધ ધમ્મં ચરિત્વાન, ભવન્તિ તિદિવે સમા.

૬૯. ‘‘ન વેદા સમ્પરાયાય, ન જાતિ નાપિ બન્ધવા;
સકઞ્ચ સીલં સંસુદ્ધં, સમ્પરાયાય સુખાય ચા’’તિ.

તત્થ **સીલમેવ સુતા સેય્યો**તિ સુતપરિયત્તિતો સતગુણેન સહસ્સગુણેન સીલમેવ ઉત્તરિતરન્તિ. એવઞ્ચ પન વત્વા સીલં નામેતં એકવિધં સંવરવસેન, દુવિધં ચારિત્તવારિત્તવસેન, તિવિધં કાયિકવાચસિકમાનસિકવસેન,

ચતુબ્બિધં પાતિમોક્ખસંવરઇન્દ્રિયસંવરઆજીવપારિસુદ્ધિપચ્ચયસન્નિસ્સિતવસેનાતિ માતિકં ઠપેત્વા વિત્થારેન્તો સીલસ્સ વણ્ણં અભાસિ.

મોઘાતિ અફલા તુચ્છા. **જાતી**તિ ખત્તિયકુલાદીસુ નિબ્બત્તિ. **વણ્ણો**તિ સરીરવણ્ણો અભિરૂપભાવો. યા હિ યસ્મા સીલરહિતસ્સ જાતિસમ્પદા વા વણ્ણસમ્પદા વા સગ્ગસુખં દાતું ન સક્કોતિ, તસ્મા ઉભયમ્પિ તં ''મોઘ''ન્તિ આહ. **સીલમેવ કિરા**તિ અનુસ્સવવસેન વદતિ, ન પન સયં જાનાતિ. **અનુપેતસ્સા**તિ અનુપગતસ્સ. **સુતેનત્થો ન વિજ્જતી**તિ સીલરહિતસ્સ સુતપરિયત્તિમત્તેન ઇધલોકે વા પરલોકે વા કાચિ વડ્ઢિ નામ નત્થિ.

તતો પરા દ્વે ગાથા જાતિયા મોઘભાવદસ્સનત્થં વુત્તા. તત્થ **તે પરિચ્ચજ્જુભો લોકે**તિ તે દુસ્સીલા દેવલોકઞ્ચ મનુસ્સલોકઞ્ચાતિ ઉભોપિ લોકે પરિચ્ચજિત્વા દુગ્ગતિં ઉપપજ્જન્તિ. **ચણ્ડાલપુક્કુસા**તિ છવછડ્ડકચણ્ડાલા ચ પુપ્ફછડ્ડકપુક્કુસા ચ. **ભવન્તિ તિદિવે સમા**તિ એતે સબ્બેપિ સીલાનુભાવેન દેવલોકે નિબ્બત્તા સમા હોન્તિ નિબ્બિસેસા, દેવાત્વેવ સઙ્ખ્યં ગચ્છન્તિ.

પઞ્ચમગાથા સબ્બેસમ્પિ સુતાદીનં મોઘભાવદસ્સનત્થં વુત્તા. તસ્સત્થો – મહારાજ, એતે વેદાદયો ઠપેત્વા ઇધલોકે યસમત્તદાનં સમ્પરાયે દુતિયે વા તતિયે વા ભવે યસં વા સુખં વા દાતું નામ ન સક્કોન્તિ, પરિસુદ્ધં પન અત્તનો સીલમેવ તં દાતું સક્કોતીતિ.

એવં મહાસત્તો સીલગુણે થોમેત્વા રાજાનં પબ્બજ્જં અનુજાનાપેત્વા તં દિવસમેવ હિમવન્તં પવિસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો બ્રહ્મલોકપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા સીલં વીમંસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિતો અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

સીલવીમંસજાતકવણ્ણના દુતિયા.

[૩૬૩] ૩. હિરિજાતકવણ્ણના

હિરિં તરન્તન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અનાથપિણ્ડિકસ્સ સહાયં પચ્ચન્તવાસિસેટ્ઠિં આરબ્ભ કથેસિ. દ્વેપિ વત્થૂનિ એકકનિપાતે નવમવગ્ગસ્સ પરિયોસાનજાતકે વિત્થારિતાનેવ. ઇધ પન ''પચ્ચન્તવાસિસેટ્ઠિનો મનુસ્સા અચ્છિન્નસબ્બસાપતેય્યા અત્તનો સન્તકસ્સ અસ્સામિનો હુત્વા પલાતા''તિ બારાણસિસેટ્ઠિસ્સ આરોચિતે બારાણસિસેટ્ઠિ ''અત્તનો સન્તિકં આગતાનં કત્તબ્બં અકરોન્તા નામ પટિકારકે ન લભન્તિયેવા''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૭૦. ''હિરિં તરન્તં વિજિગુચ્છમાનં, તવાહમસ્મી ઇતિ ભાસમાનં;
સેય્યાનિ કમ્માનિ અનાદિયન્તં, નેસો મમન્તિ ઇતિ નં વિજઞ્ઞા.

૭૧. ''યઞ્હિ કયિરા તઞ્હિ વદે, યં ન કયિરા ન તં વદે;
અકરોન્તં ભાસમાનં, પરિજાનન્તિ પણ્ડિતા.

૭૨. ''ન સો મિત્તો યો સદા અપ્પમત્તો, ભેદાસઙ્કી રન્ધમેવાનુપસ્સી;

યસ્મિઞ્ચ સેતી ઉરસીવ પુત્તો, સ વે મિત્તો યો અભેજ્જો પરેહિ.

૭૩. ‘‘પામોજ્જકરણં ઠાનં, પસંસાવહનં સુખં;
ફલાનિસંસો ભાવેતિ, વહન્તો પોરિસં ધુરં.

૭૪. ‘‘પવિવેકરસં પિત્વા, રસં ઉપસમસ્સ ચ;
નિદ્દરો હોતિ નિપ્પાપો, ધમ્મપ્પીતિરસં પિવ’’ન્તિ.

તત્થ **હિરિં તરન્ત**ન્તિ લજ્જં અતિક્કન્તં. **વિજિગુચ્છમાન**ન્તિ મિત્તભાવેન જિગુચ્છયમાનં. **તવાહમસ્મી**તિ ‘‘તવ અહં મિત્તો’’તિ કેવલં વચનમત્તેનેવ ભાસમાનં. **સેય્યાનિ કમ્માનિ**તિ ‘‘દસ્સામિ કરિસ્સામી’’તિ વચનસ્સ અનુરૂપાનિ ઉત્તમકમ્માનિ. **અનાદિયન્ત**ન્તિ અકરોન્તં. **નેસો મમ**ન્તિ એવરૂપં પુગ્ગલં ‘‘ન એસો મમ મિત્તો’’તિ વિજઞ્ઞા.

પામોજ્જકરણં ઠાનન્તિ દાનમ્પિ સીલમ્પિ ભાવનાપિ પણ્ડિતેહિ કલ્યાણમિત્તેહિ સદ્ધિં મિત્તભાવોપિ. ઇધ પન વુત્તપ્પકારં મિત્તભાવમેવ સન્ધાયેવમાહ. પણ્ડિતેન હિ કલ્યાણમિત્તેન સદ્ધિં મિત્તભાવો પામોજ્જમ્પિ કરોતિ, પસંસમ્પિ વહતિ. ઇધલોકપરલોકેસુ કાયિકચેતસિકસુખહેતુતો ‘‘સુખ’’ન્તિપિ વુચ્ચતિ, તસ્મા એતં ફલઞ્ચ આનિસંસઞ્ચ સમ્પસ્સમાનો ફલાનિસંસો કુલપુત્તો પુરિસેહિ વહિતબ્બં દાનસીલભાવનામિત્તભાવસઙ્ખાતં ચતુબ્બિધમ્પિ પોરિસં ધુરં વહન્તો એતં મિત્તભાવસઙ્ખાતં પામોજ્જકરણં ઠાનં પસંસાવહનં સુખં ભાવેતિ વડ્ઢેતિ, ન પણ્ડિતેહિ મિત્તભાવં ભિન્દતીતિ દીપેતિ.

પવિવેકરસન્તિ કાયચિત્તઉપધિવિવેકાનં રસં તે વિવેકે નિસ્સાય ઉપ્પન્નં સોમનસ્સરસં. **ઉપસમસ્સ ચા**તિ કિલેસૂપસમેન લદ્ધસોમનસ્સસ્સ. **નિદ્દરો હોતિ નિપ્પાપો**તિ સબ્બકિલેસદરથાભાવેન નિદ્દરો, કિલેસાભાવેન નિપ્પાપો હોતિ. **ધમ્મપ્પીતિરસ**ન્તિ ધમ્મપીતિસઙ્ખાતં રસં, વિમુત્તિપીતિં પિવન્તોતિ અત્થો.

ઇતિ મહાસત્તો પાપમિત્તસંસગ્ગતો ઉબ્બિગ્ગો પવિવેકરસેન અમતમહાનિબ્બાનં પાપેત્વા દેસનાય કૂટં ગણ્હિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા પચ્ચન્તવાસી ઇદાનિ પચ્ચન્તવાસીયેવ, તદા બારાણસિસેટ્ઠિ અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

હિરિજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૩૬૪] ૪. ખજ્જોપનકજાતકવણ્ણના

કો નુ સન્તમ્હિ પજ્જોતેતિ અયં ખજ્જોપનકપઞ્હો મહાઉમઙ્ગે વિત્થારતો આવિ ભવિસ્સતિ.

ખજ્જોપનકજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૩૬૫] ૫. અહિતુણ્ડિકજાતકવણ્ણના

ધુત્તોમ્હીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં મહલ્લકભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ હેટ્ઠા **સાલૂકજાતકે** (જા॰ ૧.૩.૧૦૬ આદયો) વિત્થારિતં. ઇધાપિ સો મહલ્લકો એકં ગામદારકં પબ્બાજેત્વા અક્કોસતિ પહરતિ. દારકો પલાયિત્વા વિબ્ભમિ. દુતિયમ્પિ નં પબ્બાજેત્વા તથેવાકાસિ. દુતિયમ્પિ વિબ્ભમિત્વા પુન યાચિયમાનો

ઓલોકેતુમ્પિ ન ઇચ્છિ. ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, અસુકો નામ મહલ્લકો અત્તનો સામણેરેન સહાપિ વિનાપિ વત્તિતું ન સક્કોતિ, ઇતરો તસ્સ દોસં દિસ્વા પુન ઓલોકેતુમ્પિ ન ઇચ્છિ, સુહદયો કુમારકો''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ સામણેરો સુહદયોવ, સકિં દોસં દિસ્વા પુન ઓલોકેતુમ્પિ ન ઇચ્છી''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો ધઞ્ઞવાણિજકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો ધઞ્ઞવિક્કયેન જીવિકં કપ્પેસિ. અથેકો અહિતુણ્ડિકો મક્કટં ગહેત્વા સિક્ખાપેત્વા અહિં કીળાપેન્તો બારાણસિયં ઉસ્સવે ઘુટ્ઠે તં મક્કટં ધઞ્ઞવાણિજકસ્સ સન્તિકે ઠપેત્વા અહિં કીળાપેન્તો સત્ત દિવસાનિ વિચરિ. સોપિ વાણિજો મક્કટસ્સ ખાદનીયં ભોજનીયં અદાસિ. અહિતુણ્ડિકો સત્તમે દિવસે ઉસ્સવકીળનતો આગન્ત્વા તં મક્કટં વેળુપેસિકાય તિક્ખત્તું પહરિત્વા તં આદાય ઉય્યાનં ગન્ત્વા બન્ધિત્વા નિદ્દં ઓક્કમિ. મક્કટો બન્ધનં મોચેત્વા અમ્બરુક્ખં આરુય્હ અમ્બાનિ ખાદન્તો નિસીદિ. સો પબુદ્ધો રુક્ખે મક્કટં દિસ્વા ''એતં મયા ઉપલાપેત્વા ગહેતું વટ્ટતી''તિ તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૮૦. ''ધુત્તોમ્હિ સમ્મ સુમુખ, જૂતે અક્ખપરાજિતો;
હરેહિ અમ્બપક્કાનિ, વીરિયં તે ભક્ખયામસે''તિ.

તત્થ **અક્ખપરાજિતો**તિ અક્ખેહિ પરાજિતો. **હરેહી**તિ પાતેહિ. અયમેવ વા પાઠો.

તં સુત્વા મક્કટો સેસગાથા અભાસિ –

૮૧. ''અલિકં વત મં સમ્મ, અભૂતેન પસંસસિ;
કો તે સુતો વા દિટ્ઠો વા, સુમુખો નામ મક્કટો.

૮૨. ''અજ્જાપિ મે તં મનસિ, યં મં ત્વં અહિતુણ્ડિક;
ધઞ્ઞાપણં પવિસિત્વા, મત્તો છાતં હનાસિ મં.

૮૩. ''તાહં સરં દુક્ખસેય્યં, અપિ રજ્જમ્પિ કારયે;
નેવાહં યાચિતો દજ્જં, તથા હિ ભયતજ્જિતો.

૮૪. ''યઞ્ચ જઞ્ઞા કુલે જાતં, ગબ્ભે તિત્તં અમચ્છરિં;
તેન સખિઞ્ચ મિત્તઞ્ચ, ધીરો સન્ધાતુમરહતી''તિ.

તત્થ **અલિકં વતા**તિ મુસા વત. **અભૂતેના**તિ અવિજ્જમાનેન. **કો તે**તિ ક્વ તયા. **સુમુખો**તિ સુન્દરમુખો. **અહિતુણ્ડિકા**તિ તં આલપતિ. ''અહિકોણ્ડિકા''તિપિ પાઠો. **છાતન્તિ** જિઘચ્છાભિભૂતં દુબ્બલં કપણં. **હનાસી**તિ વેળુપેસિકાય તિક્ખત્તું પહરસિ. **તાહન્તિ** તં અહં. **સરન્તિ** સરન્તો. **દુક્ખસેય્યન્તિ** તસ્મિં આપણે દુક્ખસયનં. **અપિ રજ્જમ્પિ કારયે**તિ સચેપિ બારાણસિરજ્જં ગહેત્વા મય્હં દત્વા મં રજ્જં કારેય્યાસિ, એવમ્પિ તં નેવાહં યાચિતો દજ્જં, તં એકમ્પિ અમ્બપક્કં અહં તયા યાચિતો ન દદેય્યં. કિંકારણા? **તથા હિ ભયતજ્જિતો**તિ, તથા હિ અહં તયા ભયેન તજ્જિતોતિ અત્થો.

ગબ્ભે તિત્તન્તિ સુભોજનરસેન માતુકુચ્છિયંયેવ અલઙ્કતપટિયત્તે સયનગબ્ભેયેવ વા તિત્તં ભોગાસાય અકપણં. **સખિઞ્ચ મિત્તઞ્ચાતિ** સખિભાવઞ્ચ મિત્તભાવઞ્ચ તથારૂપેન કુલજાતેન તિત્તેન અકપણેન અમચ્છરિના સદ્ધિં પણ્ડિતો સન્ધાતું પુન ઘટેતું અરહતિ, તયા પન કપણેન અહિતુણ્ડિકેન સદ્ધિં કો મિત્તભાવં પુન ઘટેતુન્તિ અત્થો. એવઞ્ચ પન વત્વા વાનરો વનં સહસા પાવિસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા અહિતુણ્ડિકો મહલ્લકો અહોસિ, મક્કટો સામણેરો, ધઞ્ઞવાણિજો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

અહિતુણ્ડિકજાતકવણ્ણના પઞ્ચમા.

[૩૬૬] ૬. ગુમ્બિયજાતકવણ્ણના

મધુવણ્ણં મધુરસન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. તઞ્હિ સત્થા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ ઉક્કણ્ઠિતોસી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘સચ્ચં, ભન્તે’’તિ વુત્તે ‘‘કિં દિસ્વા’’તિ વત્વા ‘‘અલઙ્કતમાતુગામ’’ન્તિ વુત્તે ‘‘ભિક્ખુ ઇમે પઞ્ચ કામગુણા નામ એકેન ગુમ્બિયેન યક્ખેન હલાહલવિસં પક્ખિપિત્વા મગ્ગે ઠપિતમધુસદિસા’’તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સત્થવાહકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો બારાણસિતો પઞ્ચહિ સકટસતેહિ ભણ્ડં આદાય વોહારત્થાય ગચ્છન્તો મહાવત્તનિઅટવિદ્વારં પત્વા સત્થકે સન્નિપાતાપેત્વા ‘‘અમ્ભો, ઇમસ્મિં મગ્ગે વિસપણ્ણપુપ્ફફલાદીનિ અત્થિ, તુમ્હે કિઞ્ચિ અખાદિતપુબ્બં ખાદન્તા મં અપુચ્છિત્વા મા ખાદિત્થ, અમનુસ્સાપિ વિસં પક્ખિપિત્વા ભત્તપુટમધુકફલાનિ મગ્ગે ઠપેન્તિ, તાનિપિ મં અનાપુચ્છિત્વા મા ખાદિત્થા’’તિ ઓવાદં દત્વા મગ્ગં પટિપજ્જિ. અથેકો ગુમ્બિયો નામ યક્ખો અટવિયા મજ્ઝટ્ઠાને મગ્ગે પણ્ણાનિ અત્થરિત્વા હલાહલવિસસંયુત્તાનિ મધુપિણ્ડાનિ ઠપેત્વા સયં મગ્ગસામન્તે મધું ગણ્હન્તો વિય રુક્ખે કોટ્ટેન્તો વિચરતિ. અજાનન્તા ‘‘પુઞ્ઞત્થાય ઠપિતાનિ ભવિસ્સન્તી’’તિ ખાદિત્વા જીવિતક્ખયં પાપુણન્તિ. અમનુસ્સા આગન્ત્વા તે ખાદન્તિ. બોધિસત્તસ્સ સત્થકમનુસ્સાપિ તાનિ દિસ્વા એકચ્ચે લોલજાતિકા અધિવાસેતું અસક્કોન્તા ખાદિંસુ, પણ્ડિતજાતિકા ‘‘પુચ્છિત્વા ખાદિસ્સામા’’તિ ગહેત્વા અટ્ઠંસુ. બોધિસત્તો તે દિસ્વા હત્થગતાનિ છડ્ડાપેસિ, યેહિ પઠમતરં ખાદિતાનિ, તે મરિંસુ. યેહિ અડ્ઢખાદિતાનિ, તેસં વમનવિરેચનં દત્વા વન્તકાલે ચતુમધુરં અદાસિ. ઇતિ તે તસ્સ આનુભાવેન જીવિતં પટિલભિંસુ. બોધિસત્તો સોત્થિના ઇચ્છિતટ્ઠાનં ગન્ત્વા ભણ્ડં વિસ્સજ્જેત્વા અત્તનો ગેહમેવ અગમાસિ. તમત્થં કથેન્તો સત્થા ઇમા અભિસમ્બુદ્ધગાથા અભાસિ –

૮૫. ‘‘મધુવણ્ણં મધુરસં, મધુગન્ધં વિસં અહુ;
ગુમ્બિયો ઘાસમેસાનો, અરઞ્ઞે ઓદહી વિસં.

૮૬. ‘‘મધુ ઇતિ મઞ્ઞમાના, યે તં વિસમખાદિસું;
તેસં તં કટુકં આસિ, મરણં તેનુપાગમું.

૮૭. ‘‘યે ચ ખો પટિસઙ્ખાય, વિસં તં પરિવજ્જયું;
તે આતુરેસુ સુખિતા, ડય્હમાનેસુ નિબ્બુતા.

૮૮. ‘‘એવમેવ મનુસ્સેસુ, વિસં કામા સમોહિતા;

આમિસં બન્ધનઞ્ચેતં, મચ્ચુવેસો ગુહાસયો.

૮૯. ‘‘એવમેવ ઇમે કામે, આતુરા પરિચારિકે;
યે સદા પરિવજ્જેન્તિ, સઙ્ગં લોકે ઉપચ્ચગુ’’ન્તિ.

તત્થ **ગુમ્બિયો**તિ તસ્મિં વનગુમ્બે વિચરણેન એવંલદ્ધનામો યક્ખો. **ઘાસમેસાનો**તિ ‘‘તં વિસં ખાદિત્વા મતે ખાદિસ્સામી’’તિ એવં અત્તનો ઘાસં પરિયેસન્તો. **ઓદહી**તિ તં મધુના સમાનવણ્ણગન્ધરસં વિસં નિક્ખિપિ. **કટુકં આસી**તિ તિખિણં અહોસિ. **મરણં તેનુપાગમુન્તિ** તેન વિસેન તે સત્તા મરણં ઉપગતા.

આતુરેસૂતિ વિસવેગેન આસન્નમરણેસુ. **ડય્હમાનેસૂ**તિ વિસતેજેનેવ ડય્હમાનેસુ. **વિસં કામા સમોહિતા**તિ યથા તસ્મિં વત્તનિમહામગ્ગે વિસં સમોહિતં નિક્ખિત્તં, એવં મનુસ્સેસુપિ યે એતે રૂપાદયો પઞ્ચ વત્થુકામા તત્થ તત્થ સમોહિતા નિક્ખિત્તા, તે ‘‘વિસ’’ન્તિ વેદિતબ્બા. **આમિસં બન્ધનઞ્ચેતન્તિ** એતે પઞ્ચ કામગુણા નામ એવં ઇમસ્સ મચ્છભૂતસ્સ લોકસ્સ મારબાલિસિકેન પક્ખિત્તં આમિસઞ્ચેવ , ભવાભવતો નિક્ખમિતું અપ્પદાનેન અન્દુઆદિપ્પભેદં નાનપ્પકારં બન્ધનઞ્ચ. **મચ્ચુવેસો ગુહાસયો**તિ સરીરગુહાય વસનકો મરણમચ્ચુવેસો.

એવમેવ ઇમે કામેતિ યથા વત્તનિમહામગ્ગે વિસં નિક્ખિત્તં, એવં તત્થ તત્થ નિક્ખિત્તે ઇમે કામે. **આતુરા**તિ એકન્તમરણધમ્મતાય આતુરા આસન્નમરણા પણ્ડિતમનુસ્સા. **પરિચારિકે**તિ કિલેસપરિચારિકે કિલેસબન્ધકે. **યે સદા પરિવજ્જેન્તી**તિ યે વુત્તપ્પકારા પણ્ડિતપુરિસા નિચ્ચં એવરૂપે કામે વજ્જેન્તિ. **સઙ્ગં લોકે**તિ લોકે સજ્જનટ્ઠેન ‘‘સઙ્ગ’’ન્તિ લદ્ધનામં રાગાદિભેદં કિલેસજાતં. **ઉપચ્ચગુન્તિ** અતીતા નામાતિ વેદિતબ્બા, અતિક્કમન્તીતિ વા અત્થો.

સત્થા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા સત્થવાહો અહમેવ અહોસિન્તિ.

ગુમ્બિયજાતકવણ્ણના છટ્ઠા.

[૩૬૭] ૭. સાળિયજાતકવણ્ણના

ય્વાયં સાળિયછાપોતીતિ ઇદં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો ‘‘આવુસો, દેવદત્તો તાસકારકોપિ ભવિતું નાસક્ખી’’તિ વચનં આરબ્ભ કથેસિ. તદા હિ સત્થા ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ મમ તાસકારકોપિ ભવિતું નાસક્ખી’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો ગામકે કુટુમ્બિકકુલે નિબ્બત્તિત્વા તરુણકાલે પંસુકીળકેહિ દારકેહિ સદ્ધિં ગામદ્વારે નિગ્રોધરુક્ખમૂલે કીળતિ. તદા એકો દુબ્બલવેજ્જો ગામે કિઞ્ચિ અલભિત્વા નિક્ખમન્તો તં ઠાનં પત્વા એકં સપ્પં વિટપબ્ભન્તરેન સીસં નીહરિત્વા નિદ્દાયન્તં દિસ્વા ‘‘મયા ગામે કિઞ્ચિ ન લદ્ધં, ઇમે દારકે વઞ્ચેત્વા સપ્પેન ડંસાપેત્વા તિકિચ્છિત્વા કિઞ્ચિદેવ ગણ્હિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા બોધિસત્તં આહ ‘‘સચે સાળિયછાપં પસ્સેય્યાસિ, ગણ્હેય્યાસી’’તિ. ‘‘આમ, ગણ્હેય્ય’’ન્તિ . ‘‘પસ્સેસો વિટપબ્ભન્તરે સયિતો’’તિ. સો તસ્સ સપ્પભાવં અજાનન્તો રુક્ખં આરુય્હ તં ગીવાયં ગહેત્વા ‘‘સપ્પો’’તિ ઞત્વા નિવત્તિતું અદેન્તો સુગ્ગહિતં ગહેત્વા વેગેન ખિપિ. સો ગન્ત્વા વેજ્જસ્સ ગીવાયં પતિતો ગીવં પલિવેઠેત્વા ‘‘કર કરા’’તિ ડંસિત્વા તત્થેવ નં પાતેત્વા પલાયિ. મનુસ્સા પરિવારયિંસુ.

મહાસત્તો સમ્પત્તપરિસાય ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૯૦. ‘‘ય્વાયં સાળિયછાપોતિ, કણ્હસપ્પં અગાહયિ;
તેન સપ્પેનયં દટ્ઠો, હતો પાપાનુસાસકો.

૯૧. ‘‘અહન્તારમહન્તારં, યો નરો હન્તુમિચ્છતિ;
એવં સો નિહતો સેતિ, યથાયં પુરિસો હતો.

૯૨. ‘‘અહન્તારમઘાતેન્તં , યો નરો હન્તુમિચ્છતિ;
એવં સો નિહતો સેતિ, યથાયં પુરિસો હતો.

૯૩. ‘‘યથા પંસુમુટ્ઠિં પુરિસો, પટિવાતં પટિક્ખિપે;
તમેવ સો રજો હન્તિ, તથાયં પુરિસો હતો.

૯૪. ‘‘યો અપ્પદુટ્ઠસ્સ નરસ્સ દુસ્સતિ, સુદ્ધસ્સ પોસસ્સ અનઙ્ગણસ્સ;
તમેવ બાલં પચ્ચેતિ પાપં, સુખુમો રજો પટિવાતંવ ખિત્તો’’તિ.

તત્થ **ય્વાય**ન્તિ યો અયં, અયમેવ વા પાઠો. **સપ્પેનય**ન્તિ સો અયં તેન સપ્પેન દટ્ઠો. **પાપાનુસાસકો**તિ પાપકં અનુસાસકો.

અહન્તારન્તિ અપહરન્તં. **અહન્તાર**ન્તિ અમારેન્તં. **સેતી**તિ મતસયનં સયતિ. **અઘાતેન્ત**ન્તિ અમારેન્તં. **સુદ્ધસ્સા**તિ નિરપરાધસ્સ. **પોસસ્સા**તિ સત્તસ્સ. **અનઙ્ગણસ્સા**તિ ઇદમ્પિ નિરપરાધભાવઞ્ઞેવ સન્ધાય વુત્તં. **પચ્ચેતી**તિ કમ્મસરિક્ખકં હુત્વા પતિએતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા દુબ્બલવેજ્જો દેવદત્તો અહોસિ, પણ્ડિતદારકો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

સાળિયજાતકવણ્ણના સત્તમા.

[૩૬૮] ૮. તચસારજાતકવણ્ણના

અમિત્તહત્થત્થગતાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પઞ્ઞાપારમિં આરબ્ભ કથેસિ. તદા હિ સત્થા ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ તથાગતો પઞ્ઞવા ઉપાયકુસલોયેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો ગામકે કુટુમ્બિકકુલે નિબ્બત્તિત્વાતિ સબ્બં પુરિમજાતકનિયામેનેવ કથેતબ્બં. ઇધ પન વેજ્જે મતે ગામવાસિનો મનુસ્સા ‘‘મનુસ્સમારકા’’તિ તે દારકે કુદણ્ડકેહિ બન્ધિત્વા ‘‘રઞ્ઞો દસ્સેસ્સામા’’તિ બારાણસિં નયિંસુ. બોધિસત્તો અન્તરામગ્ગેયેવ સેસદારકાનં ઓવાદં અદાસિ ‘‘તુમ્હે મા ભાયથ, રાજાનં દિસ્વાપિ અભીતા તુટ્ઠિન્દ્રિયા ભવેય્યાથ, રાજા અમ્હેહિ સદ્ધિં પઠમતરં કથેસ્સતિ, તતો પટ્ઠાય અહં જાનિસ્સામી’’તિ. તે ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તથા કરિંસુ. રાજા તે અભીતે તુટ્ઠિન્દ્રિયે દિસ્વા ‘‘ઇમે ‘મનુસ્સમારકા’તિ કુદણ્ડકબદ્ધા આનીતા, એવરૂપં દુક્ખં પત્તાપિ ન ભાયન્તિ, તુટ્ઠિન્દ્રિયાયેવ, કિં નુ ખો એતેસં અસોચનકારણં, પુચ્છિસ્સામિ ને’’તિ પુચ્છન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૯૫. ‘‘અમિત્તહત્થત્થગતા, તચસારસમપ્પિતા;
પસન્નમુખવણ્ણાત્થ, કસ્મા તુમ્હે ન સોચથા’’તિ.

તત્થ **અમિત્તહત્થત્થગતા**તિ કુદણ્ડકેહિ ગીવાયં બન્ધિત્વા આનેન્તાનં અમિત્તાનં હત્થગતા. **તચસારસમપ્પિતા**તિ વેળુદણ્ડકેહિ બદ્ધત્તા એવમાહ. **કસ્મા**તિ ‘‘એવરૂપં બ્યસનં પત્તાપિ તુમ્હે કિંકારણા ન સોચથા’’તિ પુચ્છતિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો સેસગાથા અભાસિ –

૯૬. ‘‘ન સોચનાય પરિદેવનાય, અત્થોવ લબ્ભો અપિ અપ્પકોપિ;
સોચન્તમેનં દુખિતં વિદિત્વા, પચ્ચત્થિકા અત્તમના ભવન્તિ.

૯૭. ‘‘યતો ચ ખો પણ્ડિતો આપદાસુ, ન વેધતી અત્થવિનિચ્છયઞ્ઞૂ;
પચ્ચત્થિકાસ્સ દુખિતા ભવન્તિ, દિસ્વા મુખં અવિકારં પુરાણં.

૯૮. ‘‘જપ્પેન મન્તેન સુભાસિતેન, અનુપ્પદાનેન પવેણિયા વા;
યથા યથા યત્થ લભેથ અત્થં, તથા તથા તત્થ પરક્કમેય્ય.

૯૯. ‘‘યતો ચ જાનેય્ય અલબ્ભનેય્યો, મયાવ અઞ્ઞેન વા એસ અત્થો;
અસોચમાનો અધિવાસયેય્ય, કમ્મં દળ્હં કિન્તિ કરોમિ દાની’’તિ.

તત્થ **અત્થો**તિ વુદ્ધિ. **પચ્ચત્થિકા અત્તમના**તિ એતં પુરિસં સોચન્તં દુક્ખિતં વિદિત્વા પચ્ચામિત્તા તુટ્ઠચિત્તા હોન્તિ. તેસં તુસ્સનકારણં નામ પણ્ડિતેન કાતું ન વટ્ટતીતિ દીપેતિ . **યતો**તિ યદા. **ન વેધતી**તિ ચિત્તુત્રાસભયેન ન કમ્પતિ. **અત્થવિનિચ્છયઞ્ઞૂ**તિ તસ્સ તસ્સ અત્થસ્સ વિનિચ્છયકુસલો.

જપ્પેનાતિ મન્તપરિજપ્પનેન. **મન્તેના**તિ પણ્ડિતેહિ સદ્ધિં મન્તગ્ગહણેન. **સુભાસિતેના**તિ પિયવચનેન. **અનુપ્પદાનેના**તિ લઞ્જદાનેન. **પવેણિયા**તિ કુલવંસેન. ઇદં વુત્તં હોતિ – મહારાજ, પણ્ડિતેન નામ આપદાસુ ઉપ્પન્નાસુ ન સોચિતબ્બં ન કિલમિતબ્બં, ઇમેસુ પન પઞ્ચસુ કારણેસુ અઞ્ઞતરવસેન પચ્ચામિત્તા જિનિતબ્બા. સચે હિ સક્કોતિ, મન્તં પરિજપ્પિત્વા મુખબન્ધનં કત્વાપિ તે જિનિતબ્બા, તથા અસક્કોન્તેન પણ્ડિતેહિ સદ્ધિં મન્તેત્વા એકં ઉપાયં સલ્લક્ખેત્વા જિનિતબ્બા, પિયવચનં વત્તું સક્કોન્તેન પિયં વત્વાપિ તે જિનિતબ્બા, તથા અસક્કોન્તેન વિનિચ્છયામચ્ચાનં લઞ્જં દત્વાપિ જિનિતબ્બા, તથા અસક્કોન્તેન કુલવંસં કથેત્વા ‘‘મયં અસુકપવેણિયા આગતા, તુમ્હાકઞ્ચ અમ્હાકઞ્ચ એકોવ પુબ્બપુરિસો’’તિ એવં વિજ્જમાનઞાતિકોટિં ઘટેત્વાપિ જિનિતબ્બા એવાતિ. **યથા યથા**તિ એતેસુ પઞ્ચસુ કારણેસુ યેન યેન કારણેન યત્થ યત્થ અત્તનો વુડ્ઢિં લભેય્ય. **તથા તથા**તિ તેન તેન કારણેન તત્થ તત્થ પરક્કમેય્ય, પરક્કમં કત્વા પચ્ચત્થિકે જિનેય્યાતિ અધિપ્પાયો.

યતો ચ જાનેય્યાતિ યદા પન જાનેય્ય, મયા વા અઞ્ઞેન વા એસ અત્થો અલબ્ભનેય્યો નાનપ્પકારેન વાયમિત્વાપિ ન સક્કા લદ્ધું, તદા પણ્ડિતો પુરિસો અસોચમાનો અકિલમમાનો ‘‘મયા પુબ્બે કતકમ્મં દળ્હં થિરં ન સક્કા પટિબાહિતું, ઇદાનિ કિં સક્કા કાતુ’’ન્તિ અધિવાસયેય્યાતિ.

રાજા બોધિસત્તસ્સ ધમ્મકથં સુત્વા કમ્મં સોધેત્વા નિદ્દોસભાવં ઞત્વા કુદણ્ડકે હરાપેત્વા મહાસત્તસ્સ મહન્તં યસં દત્વા અત્તનો અત્થધમ્મઅનુસાસકં અમચ્ચરતનં અકાસિ, સેસદારકાનમ્પિ યસં દત્વા ઠાનન્તરાનિ અદાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ ''તદા બારાણસિરાજા આનન્દો અહોસિ, દારકા થેરાનુથેરા, પણ્ડિતદારકો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

તચસારજાતકવણ્ણના અટ્ઠમા.

[૩૬૯] ૯. મિત્તવિન્દકજાતકવણ્ણના

ક્યાહં દેવાનમકરન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં દુબ્બચભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ **મહામિત્તવિન્દકજાતકે** (જા॰ ૧.૫.૧૦૦ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ. અયં પન મિત્તવિન્દકો સમુદ્દે ખિત્તો અત્રિચ્છો હુત્વા પુરતો ગન્ત્વા નેરયિકસત્તાનં પચ્ચનટ્ઠાનં ઉસ્સદનિરયં દિસ્વા ''એકં નગર''ન્તિ સઞ્ઞાય પવિસિત્વા ખુરચક્કં અસ્સાદેસિ. તદા બોધિસત્તો દેવપુત્તો હુત્વા ઉસ્સદનિરયચારિકં ચરતિ. સો તં દિસ્વા પુચ્છન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૦૦.''ક્યાહં દેવાનમકરં, કિં પાપં પકતં મયા;
યં મે સિરસ્મિં ઓહચ્ચ, ચક્કં ભમતિ મત્થકે''તિ.

તત્થ **ક્યાહં દેવાનમકર**ન્તિ સામિ દેવપુત્ત, કિં નામ અહં દેવાનં અકરિં, કિં મં દેવા પોથેન્તીતિ. **કિં પાપં પકતં મયા**તિ દુક્ખમહન્તતાય વેદનાપ્પત્તો અત્તના કતં પાપં અસલ્લક્ખેન્તો એવમાહ. **યં મે**તિ યેન પાપેન મમ સિરસ્મિં ઓહચ્ચ ઓહનિત્વા ઇદં ખુરચક્કં મમ મત્થકે ભમતિ, તં કિં નામાતિ?

તં સુત્વા બોધિસત્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૦૧.''અતિક્કમ્મ રમણકં, સદામત્તઞ્ચ દૂભકં;
બ્રહ્મત્તરઞ્ચ પાસાદં, કેનત્થેન ઇધાગતો''તિ.

તત્થ **રમણક**ન્તિ ફલિકપાસાદં. **સદામત્ત**ન્તિ રજતપાસાદં. **દૂભક**ન્તિ મણિપાસાદં. **બ્રહ્મત્તરઞ્ચ પાસાદ**ન્તિ સુવણ્ણપાસાદઞ્ચ. **કેનત્થેના**તિ ત્વં એતેસુ રમણકાદીસુ ચતસ્સો અટ્ઠ સોળસ દ્વત્તિંસાતિ એતા દેવધીતરો પહાય તે પાસાદે અતિક્કમિત્વા કેન કારણેન ઇધ આગતોતિ.

તતો મિત્તવિન્દકો તતિયં ગાથમાહ –

૧૦૨.''ઇતો બહુતરા ભોગા, અત્ર મઞ્ઞે ભવિસ્સરે;
ઇતિ એતાય સઞ્ઞાય, પસ્સ મં બ્યસનં ગત''ન્તિ.

તત્થ **ઇતો બહુતરા**તિ ઇમેસુ ચતૂસુ પાસાદેસુ ભોગેહિ અતિરેકતરા ભવિસ્સન્તિ.

તતો બોધિસત્તો સેસગાથા અભાસિ –

१०३."ચતુબ્ભિ અટ્ઠજ્ઝગમા, અટ્ઠાહિપિ ચ સોળસ;
સોળસાહિ ચ બાત્તિંસ, અત્રિચ્છં ચક્કમાસદો;
ઇચ્છાહતસ્સ પોસસ્સ, ચક્કં ભમતિ મત્થકે.

१०४."ઉપરિવિસાલા દુપ્પૂરા, ઇચ્છા વિસટગામિની;
યે ચ તં અનુગિજ્ઝન્તિ, તે હોન્તિ ચક્કધારિનો"તિ.

તત્થ **ઉપરિવિસાલા**તિ મિત્તવિન્દક તણ્હા નામેસા આસેવિયમાના ઉપરિવિસાલા હોતિ પત્થટા, મહાસમુદ્દો વિય દુપ્પૂરા, રૂપાદીસુ આરમ્મણેસુ તં તં આરમ્મણં ઇચ્છમાનાય ઇચ્છાય પત્થટાય વિસટગામિની, તસ્મા યે પુરિસા તં એવરૂપં તણ્હં અનુગિજ્ઝન્તિ, પુનપ્પુનં ગિદ્ધા હુત્વા ગણ્હન્તિ. **તે હોન્તિ ચક્કધારિનો**તિ તે એતં ખુરચક્કં ધારેન્તીતિ વદતિ.

મિત્તવિન્દકં પન કથેન્તમેવ નિપિસમાનં તં ખુરચક્કં ભસ્સિ, તેન સો પુન કથેતું નાસક્ખિ. દેવપુત્તો અત્તનો દેવટ્ઠાનમેવ ગતો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – "તદા મિત્તવિન્દકો દુબ્બચભિક્ખુ અહોસિ, દેવપુત્તો પન અહમેવ અહોસિ"ન્તિ.

મિત્તવિન્દકજાતકવણ્ણના નવમા.

[૩૭૦] ૧૦. પલાસજાતકવણ્ણના

હંસો પલાસમવચાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કિલેસનિગ્ગહં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ પઞ્ઞાસજાતકે આવિ ભવિસ્સતિ. ઇધ પન સત્થા ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા "ભિક્ખવે, કિલેસો નામ આસઙ્કિતબ્બોવ, અપ્પમત્તકો સમાનોપિ નિગ્રોધગચ્છો વિય વિનાસં પાપેતિ, પોરાણકપણ્ડિતાપિ આસઙ્કિતબ્બં આસઙ્કિંસુયેવા"તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સુવણ્ણહંસયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો ચિત્તકૂટપબ્બતે સુવણ્ણગુહાયં વસન્તો હિમવન્તપદેસે જાતસ્સરે સયંજાતસાલિં ખાદિત્વા આગચ્છતિ. તસ્સ ગમનાગમનમગ્ગે મહાપલાસરુક્ખો અહોસિ. સો ગચ્છન્તોપિ તત્થ વિસ્સમિત્વા ગચ્છતિ, આગચ્છન્તોપિ તત્થ વિસ્સમિત્વા આગચ્છતિ . અથસ્સ તસ્મિં રુક્ખે નિબ્બત્તદેવતાય સદ્ધિં વિસ્સાસો અહોસિ. અપરભાગે એકા સકુણિકા એકસ્મિં નિગ્રોધરુક્ખે નિગ્રોધપક્કં ખાદિત્વા આગન્ત્વા તસ્મિં પલાસરુક્ખે નિસીદિત્વા વિટપન્તરે વચ્ચં પાતેસિ. તત્થ નિગ્રોધગચ્છો જાતો, સો ચતુરઙ્ગુલમત્તકાલે રત્તઙ્કુરપલાસતાય સોભતિ. હંસરાજા તં દિસ્વા રુક્ખદેવતં આમન્તેત્વા "સમ્મ પલાસ, નિગ્રોધો નામ યમ્હિ રુક્ખે જાયતિ, વડ્ઢન્તો તં નાસેતિ, ઇમસ્સ વડ્ઢિતું મા દેતિ, વિમાનં તે નાસેસ્સતિ, પટિકચ્ચેવ નં ઉદ્ધરિત્વા છડ્ડેહિ, આસઙ્કિતબ્બયુત્તકં નામ આસઙ્કિતું વટ્ટતી"તિ પલાસદેવતાય સદ્ધિં મન્તેન્તો પઠમં ગાથમાહ –

१०५."હંસો પલાસમવચ, નિગ્રોધો સમ્મ જાયતિ;
અઙ્કસ્મિં તે નિસિન્નોવ, સો તે મમ્માનિ છેચ્છતી"તિ.

પઠમપાદો પનેત્થ અભિસમ્બુદ્ધેન હુત્વા સત્થારા વુત્તો. **પલાસ**ન્તિ પલાસદેવતં. **સમ્મા**તિ વયસ્સ. **અઙ્કસ્મિ**ન્તિ વિટભિયં. **સો તે મમ્માનિ છેચ્છતી**તિ સો તે અઙ્કે સંવડ્ઢો સપત્તો વિય જીવિતં છિન્દિસ્સતીતિ અત્થો. જીવિતસઙ્ખારા હિ ઇધ ‘‘મમ્માની’’તિ વુત્તા.

તં સુત્વા તસ્સ વચનં અગણ્હન્તી પલાસદેવતા દુતિયં ગાથમાહ –

૧૦૬.‘‘વડ્ઢતામેવ નિગ્રોધો, પતિટ્ઠસ્સ ભવામહં;
યથા પિતા ચ માતા ચ, એવં મે સો ભવિસ્સતી’’તિ.

તસ્સત્થો – સમ્મ, ન ત્વં જાનાસિ વડ્ઢતમેવ એસ, અહમસ્સ યથા બાલકાલે પુત્તાનં માતાપિતરો પતિટ્ઠા હોન્તિ, તથા ભવિસ્સામિ, યથા પન સંવડ્ઢા પુત્તા પચ્છા મહલ્લકકાલે માતાપિતૂનં પતિટ્ઠા હોન્તિ, મય્હમ્પિ પચ્છા મહલ્લકકાલે એવમેવ સો પતિટ્ઠો ભવિસ્સતીતિ.

તતો હંસો તતિયં ગાથમાહ –

૧૦૭.‘‘યં ત્વં અઙ્કસ્મિં વડ્ઢેસિ, ખીરરુક્ખં ભયાનકં;
આમન્ત ખો તં ગચ્છામ, વુડ્ઢિ મસ્સ ન રુચ્ચતી’’તિ.

તત્થ **યં ત્વ**ન્તિ યસ્મા ત્વં એતઞ્ચ ભયદાયકત્તેન ભયાનકં ખીરરુક્ખં સપત્તં વિય અઙ્કે વડ્ઢેસિ. **આમન્ત ખો ત**ન્તિ તસ્મા મયં તં આમન્તેત્વા જાનાપેત્વા ગચ્છામ. **વુડ્ઢિ મસ્સા**તિ અસ્સ વુડ્ઢિ મય્હં ન રુચ્ચતીતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા હંસરાજા પક્ખે પસારેત્વા ચિત્તકૂટપબ્બતમેવ ગતો. તતો પટ્ઠાય પુન નાગચ્છિ. અપરભાગે નિગ્રોધો વડ્ઢિ, તસ્મિં એકા રુક્ખદેવતાપિ નિબ્બત્તિ. સો વડ્ઢન્તો પલાસં ભઞ્જિ, સાખાહિ સદ્ધિંયેવ દેવતાય વિમાનં પતિ. સા તસ્મિં કાલે હંસરઞ્ઞો વચનં સલ્લક્ખેત્વા ‘‘ઇદં અનાગતભયં દિસ્વા હંસરાજા કથેસિ , અહં પનસ્સ વચનં નાકાસિ’’ન્તિ પરિદેવમાના ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૦૮.‘‘ઇદાનિ ખો મં ભાયેતિ, મહાનેરુનિદસ્સનં;
હંસસ્સ અનભિઞ્ઞાય, મહા મે ભયમાગત’’ન્તિ.

તત્થ **ઇદાનિ ખો મં ભાયેતી**તિ અયં નિગ્રોધો તરુણકાલે તોસેત્વા ઇદાનિ મં ભાયાપેતિ સન્તાસેતિ. **મહાનેરુનિદસ્સન**ન્તિ સિનેરુપબ્બતસદિસં મહન્તં હંસરાજસ્સ વચનં સુત્વા અજાનિત્વા તરુણકાલેયેવ એતસ્સ અનુદ્ધટત્તા. **મહા મે ભયમાગત**ન્તિ ઇદાનિ મય્હં મહન્તં ભયં આગતન્તિ પરિદેવિ.

નિગ્રોધોપિ વડ્ઢન્તો સબ્બં પલાસં ભઞ્જિત્વા ખાણુકમત્તમેવ અકાસિ. દેવતાય વિમાનં સબ્બં અન્તરધાયિ.

૧૦૯.‘‘ન તસ્સ વુડ્ઢિ કુસલપ્પસત્થા, યો વડ્ઢમાનો ઘસતે પતિટ્ઠં;
તસ્સૂપરોધં પરિસઙ્કમાનો, પતારયી મૂલવધાય ધીરો’’તિ. –

પઞ્ચમા અભિસમ્બુદ્ધગાથા.

તત્થ **કુસલપ્પસત્થા**તિ કુસલેહિ પસત્થા. **ઘસતે**તિ ખાદતિ, વિનાસેતીતિ અત્થો. **પતારયી**તિ પતરતિ વાયમતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – ભિક્ખવે, યો વડ્ઢમાનો અત્તનો પતિટ્ઠં નાસેતિ, તસ્સ વુડ્ઢિ પણ્ડિતેહિ ન પસત્થા, તસ્સ પન અબ્ભન્તરસ્સ વા બાહિરસ્સ વા પરિસ્સયસ્સ ''ઇતો મે ઉપરોધો ભવિસ્સતી''તિ એવં ઉપરોધં વિનાસં પરિસઙ્કમાનો વીરો ઞાણસમ્પન્નો મૂલવધાય પરક્કમતીતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ અરહત્તં પાપુણિંસુ. તદા સુવણ્ણહંસો અહમેવ અહોસિન્તિ.

પલાસજાતકવણ્ણના દસમા.

વણ્ણારોહવગ્ગો દુતિયો.

૩. અડ્ઢવગ્ગો

[૩૭૧] ૧. દીધીતિકોસલજાતકવણ્ણના

એવંભૂતસ્સ તે રાજાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોસમ્બકે ભણ્ડનકારકે આરબ્ભ કથેસિ. તેસઞ્હિ જેતવનં આગન્ત્વા ખમાપનકાલે સત્થા તે આમન્તેત્વા ''ભિક્ખવે, તુમ્હે મય્હં ઓરસા મુખતો જાતા પુત્તા નામ, પુત્તેહિ ચ પિતરા દિન્નં ઓવાદં ભિન્દિતું ન વટ્ટતિ, તુમ્હે પન મમ ઓવાદં ન કરિત્થ, પોરાણકપણ્ડિતા અત્તનો માતાપિતરો ઘાતેત્વા રજ્જં ગહેત્વા ઠિતચોરેપિ અરઞ્ઞે હત્થપથં આગતે માતાપિતૂહિ દિન્નં ઓવાદં ન ભિન્દિસ્સામાતિ ન મારયિંસૂ''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

ઇમસ્મિં પન જાતકે દ્વેપિ વત્થૂનિ. **સઙ્ઘભેદકક્ખન્ધકે** વિત્થારતો આવિ ભવિસ્સન્તિ. સો પન દીઘાવુકુમારો અરઞ્ઞે અત્તનો અઙ્કે નિપન્નં બારાણસિરાજાનં ચૂળાય ગહેત્વા ''ઇદાનિ મય્હં માતાપિતુઘાતકં ચોરં ખણ્ડાખણ્ડં કત્વા છિન્દિસ્સામી''તિ અસિં ઉક્ખિપન્તો તસ્મિં ખણે માતાપિતૂહિ દિન્નં ઓવાદં સરિત્વા ''જીવિતં ચજન્તોપિ તેસં ઓવાદં ન ભિન્દિસ્સામિ, કેવલં ઇમં તજ્જેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૧૧૦.''એવંભૂતસ્સ તે રાજ, આગતસ્સ વસે મમ;
અત્થિ નુ કોચિ પરિયાયો, યો તં દુક્ખા પમોચયે''તિ.

તત્થ **વસે મમા**તિ મમ વસં આગતસ્સ. **પરિયાયો**તિ કારણં.

તતો રાજા દુતિયં ગાથમાહ –

૧૧૧.''એવંભૂતસ્સ મે તાત, આગતસ્સ વસે તવ;
નત્થિ નો કોચિ પરિયાયો, યો મં દુક્ખા પમોચયે''તિ.

તત્થ **નો**તિ નિપાતમત્થં, નત્થિ કોચિ પરિયાયો, યો મં એતસ્મા દુક્ખા પમોચયેતિ અત્થો.

તતો બોધિસત્તો અવસેસગાથા અભાસિ –

૧૧૨.“નાઞ્ઞં સુચરિતં રાજ, નાઞ્ઞં રાજ સુભાસિતં;
તાયતે મરણકાલે, એવમેવિતરં ધનં.

૧૧૩.“અક્કોચ્છિ મં અવધિ મં, અજિનિ મં અહાસિ મે;
યે ચ તં ઉપનય્હન્તિ, વેરં તેસં ન સમ્મતિ.

૧૧૪.“અક્કોચ્છિ મં અવધિ મં, અજિનિ મં અહાસિ મે;
યે ચ તં નુપનય્હન્તિ, વેરં તેસૂપસમ્મતિ.

૧૧૫.“ન હિ વેરેન વેરાનિ, સમ્મન્તીધ કુદાચનં;
અવેરેન ચ સમ્મન્તિ, એસ ધમ્મો સનન્તનો”ન્તિ.

તત્થ **નાઞ્ઞં સુચરિત**ન્તિ નાઞ્ઞં સુચરિતા, અયમેવ વા પાઠો, ઠપેત્વા સુચરિતં અઞ્ઞં ન પસ્સામીતિ અત્થો. ઇધ “સુચરિત”ન્તિપિ “સુભાસિત”ન્તિપિ માતાપિતૂહિ દિન્નં ઓવાદંયેવ સન્ધાયાહ. **એવમેવા**તિ નિરત્થકમેવ. ઇદં વુત્તં હોતિ – મહારાજ, અઞ્ઞત્ર ઓવાદાનુસિટ્ઠિસઙ્ખાતા સુચરિતસુભાસિતા મરણકાલે તાયિતું રક્ખિતું સમત્થો નામ અઞ્ઞો નત્થિ, યં એતં ઇતરં ધનં, તં એવમેવ નિરત્થકમેવ હોતિ, ત્વઞ્હિ ઇદાનિ મય્હં કોટિસતસહસ્સમત્તમ્પિ ધનં દદન્તો જીવિતં ન લભેય્યાસિ, તસ્મા વેદિતબ્બમેતં “ધનતો સુચરિતસુભાસિતમેવ ઉત્તરિતર”ન્તિ.

સેસગાથાસુપિ અયં સઙ્ખેપત્થો – મહારાજ, યે પુરિસા “અયં મં અક્કોસિ, અયં મં પહરિ, અયં મં અજિનિ, અયં મમ સન્તકં અહાસી”તિ એવં વેરં ઉપનય્હન્તિ બન્ધિત્વા વિય હદયે ઠપેન્તિ, તેસં વેરં ન ઉપસમ્મતિ. યે ચ પનેતં ન ઉપનય્હન્તિ હદયે ન ઠપેન્તિ, તેસં વૂપસમ્મતિ. વેરાનિ હિ ન કદાચિ વેરેન સમ્મન્તિ, અવેરેનેવ પન સમ્મન્તિ. **એસ ધમ્મો સનન્તનો**તિ એસો પોરાણકો ધમ્મો ચિરકાલપ્પવત્તો સભાવોતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા બોધિસત્તો “અહં, મહારાજ, તયિ ન દુબ્ભામિ, ત્વં પન મં મારેહી”તિ તસ્સ હત્થે અસિં ઠપેસિ. રાજાપિ “નાહં તયિ દુબ્ભામી”તિ સપથં કત્વા તેન સદ્ધિં નગરં ગન્ત્વા તં અમચ્ચાનં દસ્સેત્વા “અયં, ભણે, કોસલરઞ્ઞો પુત્તો દીઘાવુકુમારો નામ, ઇમિના મય્હં જીવિતં દિન્નં, ન લબ્ભા ઇમં કિઞ્ચિ કાતુ”ન્તિ વત્વા અત્તનો ધીતરં દત્વા પિતુ સન્તકે રજ્જે પતિટ્ઠાપેસિ. તતો પટ્ઠાય ઉભોપિ સમગ્ગા સમ્મોદમાના રજ્જં કારેસું.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – “તદા માતાપિતરો મહારાજકુલાનિ અહેસું, દીઘાવુકુમારો પન અહમેવ અહોસિ”ન્તિ.

દીધીતિકોસલજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૩૭૨] ૨. મિગપોતકજાતકવણ્ણના

અગારા પચ્ચુપેતસ્સાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં મહલ્લકં આરબ્ભ કથેસિ. સો કિરેકં દારકં પબ્બાજેસિ. સામણેરો તં સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહિત્વા અપરભાગે અફાસુકેન કાલમકાસિ. તસ્સ કાલકિરિયાય મહલ્લકો સોકાભિભૂતો મહન્તેન સદ્દેન પરિદેવન્તો વિચરિ. ભિક્ખૂ સઞ્ઞાપેતું અસક્કોન્તા ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું “આવુસો, અસુકો નામ મહલ્લકો સામણેરસ્સ કાલકિરિયાય પરિદેવન્તો વિચરતિ, મરણસ્સતિભાવનાય પરિબાહિરો એસો ભવિસ્સતી”તિ. સત્થા આગન્ત્વા “કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના”તિ પુચ્છિત્વા

‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ એતસ્મિં મતે પરિદેવન્તો વિચરી’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સક્કત્તં કારેસિ. તદા એકો કાસિરટ્ઠવાસી બ્રાહ્મણો હિમવન્તં પવિસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ફલાફલેહિ યાપેસિ. સો એકદિવસં અરઞ્ઞે એકં મતમાતિકં મિગપોતકં દિસ્વા અસ્સમં આનેત્વા ગોચરં દત્વા પોસેસિ. મિગપોતકો વડ્ઢન્તો અભિરૂપો અહોસિ સોભગ્ગપ્પત્તો. તાપસો તં અત્તનો પુત્તકં કત્વા પરિહરતિ. એકદિવસં મિગપોતકો બહું તિણં ખાદિત્વા અજીરકેન કાલમકાસિ. તાપસો ‘‘પુત્તો મે મતો’’તિ પરિદેવન્તો વિચરતિ. તદા સક્કો દેવરાજા લોકં પરિગ્ગણ્હન્તો તં તાપસં દિસ્વા ‘‘સંવેજેસ્સામિ ન’’ન્તિ આગન્ત્વા આકાસે ઠિતો પઠમં ગાથમાહ –

૧૧૬.‘‘અગારા પચ્ચુપેતસ્સ, અનગારસ્સ તે સતો;
સમણસ્સ ન તં સાધુ, યં પેતમનુસોચસી’’તિ.

તં સુત્વા તાપસો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૧૭.‘‘સંવાસેન હવે સક્ક, મનુસ્સસ્સ મિગસ્સ વા;
હદયે જાયતે પેમં, ન તં સક્કા અસોચિતુ’’ન્તિ.

તત્થ **ન તં સક્કા**તિ તં મનુસ્સં વા તિરચ્છાનં વા ન સક્કા અસોચિતું, સોચામિયેવાહન્તિ.

તતો સક્કો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૧૮.‘‘મતં મરિસ્સં રોદન્તિ, યે રુદન્તિ લપન્તિ ચ;
તસ્મા ત્વં ઇસિ મા રોદિ, રોદિતં મોઘમાહુ સન્તો.

૧૧૯.‘‘રોદિતેન હવે બ્રહ્મે, મતો પેતો સમુટ્ઠહે;
સબ્બે સઙ્ગમ્મ રોદામ, અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ઞાતકે’’તિ.

તત્થ **મરિસ્સ**ન્તિ યો ઇદાનિ મરિસ્સતિ, તં. **લપન્તિ ચા**તિ વિલપન્તિ ચ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યે લોકે મતઞ્ચ મરિસ્સન્તઞ્ચ રોદન્તિ, તે રુદન્તિ ચેવ વિલપન્તિ ચ, તેસં અસ્સુપચ્છિજ્જનદિવસો નામ નત્થિ. કિંકારણા? સદાપિ મતાનઞ્ચ મરિસ્સન્તાનઞ્ચ અત્થિતાય. **તસ્મા ત્વં ઇસિ મા રોદિ**. કિંકારણા ? **રોદિતં મોઘમાહુ સન્તો**તિ, બુદ્ધાદયો પન પણ્ડિતા રોદિતં ‘‘મોઘ’’ન્તિ વદન્તિ. **મતો પેતો**તિ યો એસ મતો પેતોતિ વુચ્ચતિ, યદિ સો રોદિતેન સમુટ્ઠહેય્ય, એવં સન્તે કિં નિક્કમ્મા અચ્છામ, સબ્બેવ સમાગમ્મ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ઞાતકે રોદામ. યસ્મા પન તે રોદિતકારણા ન ઉટ્ઠહન્તિ, તસ્મા રોદિતસ્સ મોઘભાવં સાધેતિ.

એવં સક્કસ્સ કથેન્તસ્સ તાપસો ‘‘નિરત્થકં રોદિત’’ન્તિ સલ્લક્ખેત્વા સક્કસ્સ થુતિં કરોન્તો તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

૧૨૦.‘‘આદિત્તં વત મં સન્તં, ઘતસિત્તંવ પાવકં;

वारिना विय ओसिञ्चं, सब्बं निब्बापये दरं.

१२१.''अब्बहि वत मे सल्लं, यमासि हदयस्सितं;
यो मे सोकपरेतस्स, पुत्तसोकं अपानुदि.

१२२.''सोहं अब्बूळ्हसल्लोस्मि, वीतसोको अनाविलो;
न सोचामि न रोदामि, तव सुत्वान वासवा''ति.

तत्थ **यमासी**ति यं मे आसि. **हदयस्सितन्ति** हदये निस्सितं. **अपानुदी**ति नीहरि. सक्को तापसस्स ओवादं दत्वा सकट्ठानमेव गतो.

सत्था इधं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि – ''तदा तापसो महल्लको अहोसि, मिगो सामणेरो, सक्को पन अहमेव अहोसि''न्ति.

मिगपोतकजातकवण्णना दुतिया.

[३७३] ३. मूसिकजातकवण्णना

कुहिं गता कत्थ गताति इदं सत्था वेळुवने विहरन्तो अजातसत्तुं आरब्भ कथेसि. वत्थु हेट्ठा **थुसजातके** (जा॰ १.४.१४९ आदयो) वित्थारितमेव. इधापि सत्था तथेव राजानं सद्धिं पुत्तेन सद्धिं कीळमानं सद्धिं धम्मं सुणन्तं दिस्वा ''तं निस्साय रञ्ञो भयं उप्पज्जिस्सती''ति ञत्वा ''महाराज, पोराणकराजानो आसङ्कितब्बं आसङ्कित्वा अत्तनो पुत्तं 'अम्हाकं धूमकाले रज्जं कारेतू'ति एकमन्ते अकंसू''ति वत्वा अतीतं आहरि.

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तक्कसिलायं ब्राह्मणकुले निब्बत्तित्वा दिसापामोक्खाचरियो अहोसि. तस्स सन्तिके बाराणसिरञ्ञो पुत्तो यवकुमारो नाम सब्बसिप्पानि उग्गण्हित्वा अनुयोगं दत्वा गन्तुकामो तं आपुच्छि. आचरियो ''पुत्तं निस्साय तस्स अन्तरायो भविस्सती''ति अङ्गविज्जावसेन ञत्वा ''एतमस्स हरिस्सामी''ति एकं उपमं उपधारेतुं आरभि. तदा पनस्स एको अस्सो अहोसि, तस्स पादे वणो उट्ठहि, तं वणानुरक्खणत्थं गेहेयेव करिंसु. तस्साविदूरे एको उदपानो अत्थि. अथेका मूसिका गेहा निक्खमित्वा अस्सस्स पादे वणं खादति, अस्सो वारेतुं न सक्कोति. सो एकदिवसं वेदनं अधिवासेतुं असक्कोन्तो मूसिकं खादितुं आगतं पादेन पहरित्वा मारेत्वा उदपाने पातेसि. अस्सगोपका मूसिकं अपस्सन्ता ''अञ्ञेसु दिवसेसु मूसिका आगन्त्वा वणं खादति, इदानि न पञ्ञायति, कहं नु खो गता''ति वदिंसु.

बोधिसत्तो तं कारणं पच्चक्खं कत्वा ''अञ्ञे अजानन्ता 'कहं मूसिका गता'ति वदन्ति, मूसिकाय पन मारेत्वा उदपाने खित्तभावं अहमेव जानामी''ति इदमेव कारणं उपमं कत्वा पठमं गाथं बन्धित्वा राजकुमारस्स अदासि. सो अपरं उपमं उपधारेन्तो तमेव अस्सं परुळ्हवणं निक्खमित्वा एकं यववत्थुं गन्त्वा ''यवं खादिस्सामी''ति वतिच्छिद्देन मुखं पवेसेन्तं दिस्वा तमेव कारणं उपमं कत्वा दुतियं गाथं बन्धित्वा तस्स अदासि. ततियगाथं पन अत्तनो पञ्ञाबलेनेव बन्धित्वा तम्पि तस्स दत्वा ''तात, त्वं रज्जे पतिट्ठाय सायं न्हानपोक्खरणिं गच्छन्तो याव धुरसोपाना पठमं गाथं सज्झायन्तो गच्छेय्यासि, तव निवसनपासादं पविसन्तो याव सोपानपादमूला दुतियं गाथं सज्झायन्तो गच्छेय्यासि, ततो याव सोपानमत्थका ततियं गाथं सज्झायन्तो गच्छेय्यासी''ति वत्वा पेसेसि.

સો કુમારો ગન્ત્વા ઉપરાજા હુત્વા પિતુ અચ્ચયેન રજ્જં કારેસિ, તસ્સેકો પુત્તો જાયિ. સો સોળસવસ્સકાલે રજ્જલોભેન ''પિતરં મારેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા ઉપટ્ઠાકે આહ ''મય્હં પિતા તરુણો, અહં એતસ્સ ધૂમકાલં ઓલોકેન્તો મહલ્લકો ભવિસ્સામિ જરાજિણ્ણો, તાદિસે કાલે લદ્ધેનપિ રજ્જેન કો અત્થો''તિ. તે આહંસુ ''દેવ, ન સક્કા પચ્ચન્તં ગન્ત્વા ચોરત્તં કાતું, તવ પિતરં કેનચિ ઉપાયેન મારેત્વા રજ્જં ગણ્હા''તિ . સો ''સાધૂ''તિ અન્તોનિવેસને રઞ્ઞો સાયં ન્હાનપોક્ખરણીસમીપં ગન્ત્વા ''એત્થ નં મારેસ્સામી''તિ ખગ્ગં ગહેત્વા અટ્ઠાસિ. રાજા સાયં મૂસિકં નામ દાસિં ''ગન્ત્વા પોક્ખરણીપિટ્ઠિં સોધેત્વા એહિ, ન્હાયિસ્સામી''તિ પેસેસિ. સા ગન્ત્વા પોક્ખરણીપિટ્ઠિં સોધેન્તી કુમારં પસ્સિ. કુમારો અત્તનો કમ્મસ્સ પાકટભાવભયેન તં દ્વિધા છિન્દિત્વા પોક્ખરણિયં પાતેસિ. રાજા ન્હાયિતું અગમાસિ . સેસજનો ''અજ્જાપિ મૂસિકા દાસી ન પુનાગચ્છતિ, કુહિં ગતા કત્થ ગતા''તિ આહ. રાજા –

૧૨૩.''કુહિં ગતા કત્થ ગતા, ઇતિ લાલપ્પતી જનો;
અહમેવેકો જાનામિ, ઉદપાને મૂસિકા હતા''તિ. –

પઠમં ગાથં ભણન્તો પોક્ખરણીતીરં અગમાસિ.

તત્થ **કુહિં ગતા કત્થ ગતા**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનિ. **ઇતિ લાલપ્પતી**તિ એવં વિપ્પલપતિ. ઇતિ અયં ગાથા ''અજાનન્તો જનો મૂસિકા દાસી કુહિં ગતાતિ વિપ્પલપતિ, રાજકુમારેન દ્વિધા છિન્દિત્વા મૂસિકાય પોક્ખરણિયં પાતિતભાવં અહમેવ એકો જાનામી''તિ રઞ્ઞો અજાનન્તસ્સેવ ઇમમત્થં દીપેતિ.

કુમારો ''મયા કતકમ્મં મય્હં પિતરા ઞાત''ન્તિ ભીતો પલાયિત્વા તમત્થં ઉપટ્ઠાકાનં આરોચેસિ. તે સત્તટ્ઠદિવસચ્ચયેન પુન તં આહંસુ ''દેવ, સચે રાજા જાનેય્ય, ન તુણ્હી ભવેય્ય, તક્કગાહેન પન તેન તં વુત્તં ભવિસ્સતિ, મારેહિ ન''ન્તિ. સો પુનેકદિવસં ખગ્ગહત્થો સોપાનપાદમૂલે ઠત્વા રઞ્ઞો આગમનકાલે ઇતો ચિતો ચ પહરણોકાસં ઓલોકેસિ. રાજા –

૧૨૪.''યઞ્ચેતં ઇતિ ચીતિ ચ, ગદ્રભોવ નિવત્તસિ;
ઉદપાને મૂસિકં હન્ત્વા, યવં ભક્ખેતુમિચ્છસી''તિ. –

દુતિયં ગાથં સજ્ઝાયન્તો અગમાસિ. અયમ્પિ ગાથા ''યસ્મા ત્વં ઇતિ ચીતિ ચ ઇતો ચિતો ચ પહરણોકાસં ઓલોકેન્તો ગદ્રભોવ નિવત્તસિ, તસ્મા તં જાનામિ 'પુરિમદિવસે પોક્ખરણિયં મૂસિકં દાસિં હન્ત્વા અજ્જ મં યવરાજાનં ભક્ખેતું મારેતું ઇચ્છસી'''તિ રઞ્ઞો અજાનન્તસ્સેવ ઇમમત્થં દીપેતિ.

કુમારો ''દિટ્ઠોમ્હિ પિતરા''તિ ઉત્રસ્તો પલાયિ. સો પુન અડ્ઢમાસમત્તં અતિક્કમિત્વા ''રાજાનં દબ્બિયા પહરિત્વા મારેસ્સામી''તિ એકં દીઘદણ્ડકં દબ્બિપહરણં ગહેત્વા ઓલુમ્બિત્વા અટ્ઠાસિ. રાજા –

૧૨૫.''દહરો ચાસિ દુમ્મેધ, પઠમુપ્પત્તિકો સુસુ;
દીઘઞ્ચેતં સમાસજ્જ, ન તે દસ્સામિ જીવિત''ન્તિ. –

તતિયં ગાથં સજ્ઝાયન્તો સોપાનપાદમત્થકં અભિરુહિ.

તત્થ **પઠમુપ્પત્તિકો**તિ પઠમવયેન ઉપ્પત્તિતો ઉપેતો, પઠમવયે ઠિતોતિ અત્થો. **સુસૂ**તિ તરુણો. **દીઘન્તિ** દીઘદણ્ડકં દબ્બિપહરણં. **સમાસજ્જા**તિ ગહેત્વા, ઓલુમ્બિત્વા ઠિતોસીતિ અત્થો. અયમ્પિ ગાથા ''દુમ્મેધ, અત્તનો વયં પરિભુઞ્જિતું ન લભિસ્સસિ, ન તે દાનિ નિલ્લજ્જસ્સ જીવિતં દસ્સામિ, મારેત્વા ખણ્ડાખણ્ડં છિન્દિત્વા સૂલેયેવ આવુણાપેસ્સામી''તિ રઞ્ઞો અજાનન્તસ્સેવ કુમારં સન્તજ્જયમાના ઇમમત્થં દીપેતિ.

સો તં દિવસં પલાયિતું અસક્કોન્તો ''જીવિતં મે દેહિ, દેવા''તિ રઞ્ઞો પાદમૂલે નિપજ્જિ. રાજા તં તજ્જેત્વા સઙ્ખલિકાહિ બન્ધાપેત્વા બન્ધનાગારે કારેત્વા સેતચ્છત્તસ્સ હેટ્ઠા અલઙ્કતરાજાસને નિસીદિત્વા ''અમ્હાકં આચરિયો દિસાપામોક્ખો બ્રાહ્મણો ઇમં મય્હં અન્તરાયં દિસ્વા ઇમા તિસ્સો ગાથા અભાસી''તિ હટ્ઠતુટ્ઠો ઉદાનં ઉદાનેન્તો સેસગાથા અભાસિ –

૧૨૬.''નાન્તલિક્ખભવનેન, નાઙ્ગપુત્તપિનેન વા;
પુત્તેન હિ પત્થયિતો, સિલોકેહિ પમોચિતો.

૧૨૭.''સબ્બં સુતમધીયેથ, હીનમુક્કટ્ઠમજ્ઝિમં;
સબ્બસ્સ અત્થં જાનેય્ય, ન ચ સબ્બં પયોજયે;
હોતિ તાદિસકો કાલો, યત્થ અત્થાવહં સુત''ન્તિ.

તત્થ **નાન્તલિક્ખભવનેના**તિ અન્તલિક્ખભવનં વુચ્ચતિ દિબ્બવિમાનં, અહં અજ્જ અન્તલિક્ખભવનમ્પિ ન આરુળ્હો, તસ્મા અન્તલિક્ખભવનેનાપિ અજ્જ મરણતો ન પમોચિતોમ્હિ. **નાઙ્ગપુત્તપિનેન વા**તિ અઙ્ગસરિક્ખકેન વા પુત્તપિનેનપિ ન પમોચિતો. **પુત્તેન હિ પત્થયિતો**તિ અહં પન અત્તનો પુત્તેનેવ અજ્જ મારેતું પત્થિતો. **સિલોકેહિ પમોચિતો**તિ સોહં આચરિયેન બન્ધિત્વા દિન્નાહિ ગાથાહિ પમોચિતો.

સુતન્તિ પરિયત્તિં. **અધીયેથા**તિ ગણ્હેય્ય સિક્ખેય્ય. **હીનમુક્કટ્ઠમજ્ઝિમન્તિ** હીનં વા હોતુ ઉત્તમં વા મજ્ઝિમં વા, સબ્બં અધીયિતબ્બમેવાતિ દીપેતિ. **ન ચ સબ્બં પયોજયે**તિ હીનં મન્તં વા સિપ્પં વા મજ્ઝિમં વા ન પયોજયે, ઉત્તમમેવ પયોજયેય્યાતિ અત્થો. **યત્થ અત્થાવહં સુતન્તિ** યસ્મિં કાલે મહોસધપણ્ડિતસ્સ કુમ્ભકારકમ્મકરણં વિય યંકિઞ્ચિ સિક્ખિતસિપ્પં અત્થાવહં હોતિ, તાદિસોપિ કાલો હોતિયેવાતિ અત્થો. અપરભાગે રઞ્ઞો અચ્ચયેન કુમારો રજ્જે પતિટ્ઠાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા દિસાપામોક્ખો આચરિયો અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

મૂસિકજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૩૭૪] ૪. ચૂળધનુગ્ગહજાતકવણ્ણના

સબ્બં ભણ્ડન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પુરાણદુતિયિકાપલોભનં આરબ્ભ કથેસિ. તેન ભિક્ખુના ''પુરાણદુતિયિકા મં, ભન્તે, ઉક્કણ્ઠાપેતી''તિ વુત્તે સત્થા ''એસા ભિક્ખુ, ઇત્થી ન ઇદાનેવ તુય્હં અનત્થકારિકા, પુબ્બેપિ તે એતં નિસ્સાય અસિના સીસં છિન્ન''ન્તિ વત્વા ભિક્ખૂહિ યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સક્કત્તં કારેસિ. તદા એકો બારાણસિવાસી બ્રાહ્મણમાણવો તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા ધનુકમ્મે નિપ્ફત્તિં પત્તો ચૂળધનુગ્ગહપણ્ડિતો નામ અહોસિ. અથસ્સ આચરિયો ''અયં મયા સદિસં સિપ્પં ઉગ્ગણ્હી''તિ અત્તનો ધીતરં અદાસિ. સો તં ગહેત્વા ''બારાણસિં ગમિસ્સામી''તિ મગ્ગં પટિપજ્જિ. અન્તરામગ્ગે એકો વારણો એકં પદેસં સુઞ્ઞમકાસિ, તં ઠાનં અભિરુહિતું ન કોચિ ઉસ્સહિ. ચૂળધનુગ્ગહપણ્ડિતો મનુસ્સાનં વારેન્તાનઞ્ઞેવ ભરિયં ગહેત્વા અટવિમુખં અભિરુહિ. અથસ્સ અટવિમજ્ઝે વારણો ઉટ્ઠહિ, સો તં કુમ્ભે સરેન વિજ્ઝિ. સરો વિનિવિજ્ઝિત્વા પચ્છાભાગેન નિક્ખમિ. વારણો તત્થેવ પતિ, ધનુગ્ગહપણ્ડિતો તં ઠાનં ખેમં કત્વા પુરતો અઞ્ઞં અટવિં પાપુણિ. તત્થાપિ પઞ્ઞાસ ચોરા મગ્ગં હનન્તિ. તમ્પિ સો મનુસ્સેહિ વારિયમાનો અભિરુય્હ તેસં ચોરાનં મિગે વધિત્વા મગ્ગસમીપે મંસં પચિત્વા ખાદન્તાનં ઠિતટ્ઠાનં પાપુણિ.

તદા તં ચોરા અલઙ્કતપટિયત્તાય ભરિયાય સદ્ધિં આગચ્છન્તં દિસ્વા ''ગણ્હિસ્સામ ન''ન્તિ ઉસ્સાહં કરિંસુ. ચોરજેટ્ઠકો પુરિસલક્ખણકુસલો, સો તં ઓલોકેત્વાવ ''ઉત્તમપુરિસો અય''ન્તિ ઞત્વા એકસ્સપિ ઉટ્ઠહિતું નાદાસિ. ધનુગ્ગહપણ્ડિતો ''ગચ્છ 'અમ્હાકમ્પિ એકં મંસસૂલં દેથા'તિ વત્વા મંસં આહરા''તિ તેસં સન્તિકં ભરિયં પેસેસિ. સા ગન્ત્વા ''એકં કિર મંસસૂલં દેથા''તિ આહ. ચોરજેટ્ઠકો ''અનગ્ઘો પુરિસો''તિ મંસસૂલં દાપેસિ. ચોરા ''અમ્હેહિ કિર પક્કં ખાદિત''ન્તિ અપક્કમંસસૂલં અદંસુ. ધનુગ્ગહો અત્તાનં સમ્ભાવેત્વા ''મય્હં અપક્કમંસસૂલં દદન્તી''તિ ચોરાનં કુજ્ઝિ. ચોરા ''કિં અયમેવેકો પુરિસો, મયં ઇત્થિયો''તિ કુજ્ઝિત્વા ઉટ્ઠહિંસુ. ધનુગ્ગહો એકૂનપઞ્ઞાસ જને એકૂનપઞ્ઞાસકણ્ડેહિ વિજ્ઝિત્વા પાતેસિ. ચોરજેટ્ઠકં વિજ્ઝિતું કણ્ડં નાહોસિ. તસ્સ કિર કણ્ડનાળિયં સમપણ્ણાસયેવ કણ્ડાનિ. તેસુ એકેન વારણં વિજ્ઝિ, એકૂનપઞ્ઞાસકણ્ડેહિ ચોરે વિજ્ઝિત્વા ચોરજેટ્ઠકં પાતેત્વા તસ્સ ઉરે નિસિન્નો ''સીસમસ્સ છિન્દિસ્સામી''તિ ભરિયાય હત્થતો અસિં આહરાપેસિ. સા તઙ્ખણઞ્ઞેવ ચોરજેટ્ઠકે લોભં કત્વા ચોરસ્સ હત્થે થરું, સામિકસ્સ હત્થે ધારં ઠપેસિ. ચોરો થરુદણ્ડં પરામસિત્વા અસિં નીહરિત્વા ધનુગ્ગહસ્સ સીસં છિન્દિ.

સો તં ઘાતેત્વા ઇત્થિં આદાય ગચ્છન્તો જાતિગોત્તં પુચ્છિ. સા ''તક્કસિલાયં દિસાપામોક્ખાચરિયસ્સ ધીતામ્હી''તિ આહ. ''કથં ત્વં ઇમિના લદ્ધા''તિ. મય્હં પિતા ''અયં મયા સદિસં કત્વા સિપ્પં સિક્ખી''તિ તુસ્સિત્વા ઇમસ્સ મં અદાસિ, સાહં તયિ સિનેહં કત્વા અત્તનો કુલદત્તિયં સામિકં મારાપેસિન્તિ. ચોરજેટ્ઠકો ''કુલદત્તિયં તાવેસા સામિકં મારેસિ, અઞ્ઞં પનેકં દિસ્વા મમ્પિ એવમેવં કરિસ્સતિ, ઇમં છડ્ડેતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે એકં કુન્નદિં ઉત્તાનતલં તઙ્ખણોદકપૂરં દિસ્વા ''ભદ્દે, ઇમિસ્સં નદિયં સુસુમારા કક્ખળા, કિં કરોમા''તિ આહ. ''સામિ, સબ્બં આભરણભણ્ડં મમ ઉત્તરાસઙ્ગેન ભણ્ડિકં કત્વા પરતીરં નેત્વા પુન આગન્ત્વા મં ગહેત્વા ગચ્છા''તિ. સો ''સાધૂ''તિ સબ્બં આભરણભણ્ડં આદાય નદિં ઓતરિત્વા તરન્તો વિય પરતીરં પત્વા તં છડ્ડેત્વા પાયાસિ. સા તં દિસ્વા ''સામિ, કિં મં છડ્ડેત્વા વિય ગચ્છસિ, કસ્મા એવં કરોસિ, એહિ મમ્પિ આદાય ગચ્છા''તિ તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તી પઠમં ગાથમાહ –

૧૨૮.''સબ્બં ભણ્ડં સમાદાય, પારં તિણ્ણોસિ બ્રાહ્મણ;
પચ્ચાગચ્છ લહું ખિપ્પં, મમ્પિ તારેહિ દાનિતો''તિ.

તત્થ **લહું ખિપ્પન્તિ** લહું પચ્ચાગચ્છ, ખિપ્પં મમ્પિ તારેહિ દાનિ ઇતોતિ અત્થો.

ચોરો તં સુત્વા પરતીરે ઠિતોયેવ દુતિયં ગાથમાહ –

૧૨૯.“અસન્થુતં મં ચિરસન્થુતેન, નિમીનિ ભોતી અધુવં ધુવેન;
મયાપિ ભોતી નિમિનેય્ય અઞ્ઞં, ઇતો અહં દૂરતરં ગમિસ્સ”ન્તિ.

સા હેટ્ઠા વુત્તત્થાયેવ –

ચોરો પન “ઇતો અહં દૂરતરં ગમિસ્સં, તિટ્ઠ ત્વ”ન્તિ વત્વા તસ્સા વિરવન્તિયાવ આભરણભણ્ડિકં આદાય પલાતો. તતો સા બાલા અતિચ્છતાય એવરૂપં બ્યસનં પત્તા અનાથા હુત્વા અવિદૂરે એકં એળગલાગુમ્બં ઉપગન્ત્વા રોદમાના નિસીદિ. તસ્મિં ખણે સક્કો દેવરાજા લોકં ઓલોકેન્તો તં અતિચ્છતાહતં સામિકા ચ જારા ચ પરિહીનં રોદમાનં દિસ્વા “એતં નિગ્ગણ્હિત્વા લજ્જાપેત્વા આગમિસ્સામી”તિ માતલિઞ્ચ પઞ્ચસિખઞ્ચ આદાય તત્થ ગન્ત્વા નદીતીરે ઠત્વા “માતલિ, ત્વં મચ્છો ભવ, પઞ્ચસિખ ત્વં સકુણો ભવ, અહં પન સિઙ્ગાલો હુત્વા મુખેન મંસપિણ્ડં ગહેત્વા એતિસ્સા સમ્મુખટ્ઠાનં ગમિસ્સામિ, ત્વં મયિ તત્થ ગતે ઉદકતો ઉલ્લઙ્ઘિત્વા મમ પુરતો પત, અથાહં મુખેન ગહિતમંસપિણ્ડં છડ્ડેત્વા મચ્છં ગહેતું પક્ખન્દિસ્સામિ, તસ્મિં ખણે ત્વં, પઞ્ચસિખ, તં મંસપિણ્ડં ગહેત્વા આકાસે ઉપ્પત, ત્વં માતલિ, ઉદકે પતા”તિ આણાપેસિ. “સાધુ, દેવા”તિ, માતલિ, મચ્છો અહોસિ, પઞ્ચસિખો સકુણો અહોસિ. સક્કો સિઙ્ગાલો હુત્વા મંસપિણ્ડં મુખેનાદાય તસ્સા સમ્મુખટ્ઠાનં અગમાસિ. મચ્છો ઉદકા ઉપ્પતિત્વા સિઙ્ગાલસ્સ પુરતો પતિ. સો મુખેન ગહિતમંસપિણ્ડં છડ્ડેત્વા મચ્છસ્સત્થાય પક્ખન્દિ. મચ્છો ઉપ્પતિત્વા ઉદકે પતિ, સકુણો મંસપિણ્ડં ગહેત્વા આકાસે ઉપ્પતિ, સિઙ્ગાલો ઉભોપિ અલભિત્વા એળગલાગુમ્બં ઓલોકેન્તો દુમ્મુખો નિસીદિ. સા તં દિસ્વા “અયં અતિચ્છતાહતો નેવ મંસં, ન મચ્છં લભી”તિ કુટં ભિન્દન્તી વિય મહાહસિતં હસિ. તં સુત્વા સિઙ્ગાલો તતિયં ગાથમાહ –

૧૩૦.“કાયં એળગલાગુમ્બે, કરોતિ અહુહાસિયં;
નયીધ નચ્ચગીતં વા, તાળં વા સુસમાહિતં;
અનમ્હિકાલે સુસોણિ, કિન્નુ જગ્ઘસિ સોભને”તિ.

તત્થ **કાયન્તિ** કા અયં. **એળગલાગુમ્બે**તિ કમ્બોજિગુમ્બે. **અહુહાસિયન્તિ** દન્તવિદંસકં મહાહસિતં વુચ્ચતિ, તં કા એસા એતસ્મિં ગુમ્બે કરોતીતિ પુચ્છતિ. **નયીધ નચ્ચગીતં વા**તિ ઇમસ્મિં ઠાને કસ્સચિ નચ્ચન્તસ્સ નચ્ચં વા ગાયન્તસ્સ ગીતં વા હત્થે સુસમાહિતે કત્વા વાદેન્તસ્સ સુસમાહિતં હત્થતાળં વા નત્થિ, કં દિસ્વા ત્વં હસેય્યાસીતિ દીપેતિ. **અનમ્હિકાલે**તિ રોદનકાલે. **સુસોણી**તિ સુન્દરસોણિ. **કિં નુ જગ્ઘસી**તિ કેન કારણેન ત્વં રોદિતું યુત્તકાલે અરોદમાનાવ મહાહસિતં હસસિ. **સોભને**તિ તં પસંસન્તો આલપતિ.

તં સુત્વા સા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૩૧.“સિઙ્ગાલ બાલ દુમ્મેધ, અપ્પપઞ્ઞોસિ જમ્બુક;
જીનો મચ્છઞ્ચ પેસિઞ્ચ, કપણો વિય ઝાયસી”તિ.

તત્થ **જીનો**તિ જાનિપ્પત્તો હુત્વા. **પેસિન્તિ** મંસપેસિં. **કપણો વિય ઝાયસી**તિ સહસ્સભણ્ડિકં પરાજિતો કપણો વિય ઝાયસિ સોચસિ ચિન્તેસિ.

તતો સિઙ્ગાલો પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૧૩૨.''સુદસ્સં વજ્જમઞ્ઞેસં, અત્તનો પન દુદ્દસં;
જીના પતિઞ્ચ જારઞ્ચ, મઞ્ઞે ત્વઞ્ઞેવ ઝાયસી''તિ.

તત્થ **ત્વઞ્ઞેવ ઝાયસી**તિ પાપધમ્મે દુસ્સીલે અહં તાવ મમ ગોચરં ન લભિસ્સામિ, ત્વં પન અતિચ્છતાય હતા તંમુહુત્તદિટ્ઠકે ચોરે પટિબદ્ધચિત્તા હુત્વા તઞ્ચ જારં કુલદત્તિયઞ્ચ પતિં જીના, મં ઉપાદાય સતગુણેન સહસ્સગુણેન કપણતરા હુત્વા ઝાયસિ રોદસિ પરિદેવસીતિ લજ્જાપેત્વા વિપ્પકારં પાપેન્તો મહાસત્તો એવમાહ.

સા તસ્સ વચનં સુત્વા ગાથમાહ –

૧૩૩.''એવમેતં મિગરાજ, યથા ભાસસિ જમ્બુક;
સા નૂનાહં ઇતો ગન્ત્વા, ભત્તુ હેસ્સં વસાનુગા''તિ.

તત્થ **નૂના**તિ એકંસત્થે નિપાતો. સા અહં ઇતો ગન્ત્વા પુન અઞ્ઞં ભત્તારં લભિત્વા એકંસેનેવ તસ્સ ભત્તુ વસાનુગા વસવત્તિની ભવિસ્સામીતિ.

અથસ્સા અનાચારાય દુસ્સીલાય વચનં સુત્વા સક્કો દેવરાજા ઓસાનગાથમાહ –

૧૩૪.''યો હરે મત્તિકં થાલં, કંસથાલમ્પિ સો હરે;
કતંયેવ તયા પાપં, પુનપેવં કરિસ્સસી''તિ.

તસ્સત્થો – અનાચારે કિં કથેસિ, યો મત્તિકં થાલં હરતિ, સુવણ્ણથાલરજતથાલાદિપ્પભેદં કંસથાલમ્પિ સો હરતેવ, ઇદઞ્ચ તયા પાપં કતમેવ, ન સક્કા તવ સદ્ધાતું, સા ત્વં પુનપિ એવં કરિસ્સસિયેવાતિ. એવં સો તં લજ્જાપેત્વા વિપ્પકારં પાપેત્વા સકટ્ઠાનમેવ અગમાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ.

તદા ધનુગ્ગહો ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ અહોસિ, સા ઇત્થી પુરાણદુતિયિકા, સક્કો દેવરાજા પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

ચૂળધનુગ્ગહજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૩૭૫] ૫. કપોતજાતકવણ્ણના

ઇદાનિ ખોમ્હીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં લોલભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. લોલવત્થુ અનેકસો વિત્થારિતમેવ. તં પન સત્થા ''સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ, લોલો''તિ પુચ્છિત્વા ''આમ, ભન્તે''તિ વુત્તે ''ન ખો ભિક્ખુ ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ ત્વં લોલોસિ, લોલતાય પન જીવિતક્ખયં પત્તો''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો પારાવતયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા બારાણસિસેટ્ઠિનો મહાનસે નીળપચ્છિયં વસતિ. અથેકો કાકો મચ્છમંસલુદ્ધો તેન સદ્ધિં મેત્તિં કત્વા તત્થેવ વસિ. સો એકદિવસં બહું મચ્છમંસં દિસ્વા ''ઇમં ખાદિસ્સામી''તિ નિત્થુનન્તો નીળપચ્છિયંયેવ નિપજ્જિત્વા પારાવતેન ''એહિ, સમ્મ,

ગોચરાય ગમિસ્સામા''તિ વુચ્ચમાનોપિ ''અજીરકેન નિપન્નોમ્હિ, ગચ્છ ત્વ''ન્તિ વત્વા તસ્મિં ગતે ''ગતો મે પચ્ચામિત્તકણ્ટકો, ઇદાનિ યથારુચિ મચ્છમંસં ખાદિસ્સામી''તિ ચિન્તેન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૩૫.''ઇદાનિ ખોમ્હિ સુખિતો અરોગો, નિક્કણ્ટકો નિપ્પતિતો કપોતો;
કાહામિ દાની હદયસ્સ તુટ્ઠિં, તથા હિ મં મંસસાકં બલેતી''તિ.

તત્થ **નિપ્પતિતો**તિ નિગ્ગતો. **કપોતો**તિ પારાવતો. **કાહામિ દાની**તિ કરિસ્સામિ દાનિ. **તથા હિ મં મંસસાકં બલેતી**તિ તથા હિ મંસઞ્ચ અવસેસં સાકઞ્ચ મય્હં બલં કરોતિ, ઉટ્ઠેહિ ખાદાતિ વદમાનં વિય ઉસ્સાહં મમં કરોતીતિ અત્થો.

સો ભત્તકારકે મચ્છમંસં પચિત્વા મહાનસા નિક્ખમ્મ સરીરતો સેદં પવાહેન્તે પચ્છિતો નિક્ખમિત્વા રસકરોટિયં નિલીયિત્વા ''કિરિ કિરી''તિ સદ્દમકાસિ. ભત્તકારકો વેગેનાગન્ત્વા કાકં ગહેત્વા સબ્બપત્તાનિ લુઞ્ચિત્વા અલ્લસિઙ્ગીવેરઞ્ચ સિદ્ધત્થકે ચ પિસિત્વા લસુણં પૂતિતક્કેન મદ્દિત્વા સકલસરીરં મક્ખેત્વા એકં કઠલં ઘંસિત્વા વિજ્ઝિત્વા સુત્તકેન તસ્સ ગીવાયં બન્ધિત્વા નીળપચ્છિયંયેવ તં પક્ખિપિત્વા અગમાસિ. પારાવતો આગન્ત્વા તં દિસ્વા ''કા એસા બલાકા મમ સહાયસ્સ પચ્છિયં નિપન્ના, ચણ્ડો હિ સો આગન્ત્વા ઘાતેય્યાપિ ન''ન્તિ પરિહાસં કરોન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૩૬.''કાયં બલાકા સિખિની, ચોરી લઙ્ઘિપિતામહા;
ઓરં બલાકે આગચ્છ, ચણ્ડો મે વાયસો સખા''તિ.

સા હેટ્ઠા (જા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩.૭૦) વુત્તત્થાયેવ.

તં સુત્વા કાકો તતિયં ગાથમાહ –

૧૩૭.''અલઞ્હિ તે જગ્ઘિતાયે, મમં દિસ્વાન એદિસં;
વિલૂનં સૂદપુત્તેન, પિટ્ઠમણ્ડેન મક્ખિત''ન્તિ.

તત્થ **અલન્તિ** પટિસેધત્થે નિપાતો. **જગ્ઘિતાયે**તિ હસિતું. ઇદં વુત્તં હોતિ – ઇદાનિ મં એદિસં એવં દુક્ખપ્પત્તં દિસ્વા તવ અલં હસિતું, મા એદિસે કાલે પરિહાસકેળિં કરોહીતિ.

સો પરિહાસકેળિં કરોન્તોવ પુન ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૩૮.''સુન્હાતો સુવિલિત્તોસિ, અન્નપાનેન તપ્પિતો;
કણ્ઠે ચ તે વેળુરિયો, અગમા નુ કજઙ્ગલ''ન્તિ.

તત્થ **કણ્ઠે ચ તે વેળુરિયો**તિ અયં તે વેળુરિયમણિપિ કણ્ઠે પિળન્ધો, ત્વં એત્તકં કાલં અમ્હાકં એતં ન દસ્સેસીતિ કપાલં સન્ધાયેવમાહ. **કજઙ્ગલન્તિ** ઇધ બારાણસીયેવ ''કજઙ્ગલા''તિ અધિપ્પેતા. ઇતો નિક્ખમિત્વા કચ્ચિ અન્તોનગરં ગતોસીતિ પુચ્છતિ.

તતો કાકો પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૧૩૯.“મા તે મિત્તો અમિત્તો વા, અગમાસિ કજઙ્ગલં;
પિઞ્છાનિ તત્થ લાયિત્વા, કણ્ઠે બન્ધન્તિ વટ્ટન”ન્તિ.

તત્થ **પિઞ્છાની**તિ પત્તાનિ. **તત્થ લાયિત્વા**તિ તસ્મિં બારાણસિનગરે લુઞ્ચિત્વા. **વટ્ટન**ન્તિ કઠલિકં.

તં સુત્વા પારાવતો ઓસાનગાથમાહ –

૧૪૦.“પુનપાપજ્જસી સમ્મ, સીલઞ્હિ તવ તાદિસં;
ન હિ માનુસકા ભોગા, સુભુઞ્જા હોન્તિ પક્ખિના”તિ.

તત્થ **પુનપાપજ્જસી**તિ પુનપિ એવરૂપં આપજ્જિસ્સસિ. એવરૂપઞ્હિ તે સીલન્તિ.

ઇતિ નં સો ઓવદિત્વા તત્થ અવસિત્વા પક્ખે પસારેત્વા અઞ્ઞત્થ અગમાસિ. કાકોપિ તત્થેવ જીવિતક્ખયં પાપુણિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને લોલભિક્ખુ અનાગામિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા કાકો લોલભિક્ખુ અહોસિ, કપોતો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

કપોતજાતકવણ્ણના પઞ્ચમા.

અડ્ઢવગ્ગો તતિયો.

જાતકુદ્દાનં –

મણિકુણ્ડલ સુજાતા, વેનસાખઞ્ચ ઓરગં;
ઘટં કોરણ્ડિ લટુકિ, ધમ્મપાલં મિગં તથા.

સુયોનન્દી વણ્ણારોહ, સીલં હિરી ખજ્જોપનં;
અહિ ગુમ્બિય સાળિયં, તચસારં મિત્તવિન્દં.

પલાસઞ્ચેવ દીધિતિ, મિગપોતક મૂસિકં;
ધનુગ્ગહો કપોતઞ્ચ, જાતકા પઞ્ચવીસતિ.

પઞ્ચકનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. છક્કનિપાતો

૧. અવારિયવગ્ગો

[૩૭૬] ૧. અવારિયજાતકવણ્ણના

માસુ કુજ્ઝ ભૂમિપતીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં તિત્થનાવિકં આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર બાલો અહોસિ અઞ્ઞાણો, નેવ સો બુદ્ધાદીનં રતનાનં, ન અઞ્ઞેસં પુગ્ગલાનં ગુણં જાનાતિ, ચણ્ડો ફરુસો સાહસિકો. અથેકો જાનપદો ભિક્ખુ ''બુદ્ધુપટ્ઠાનં કરિસ્સામી''તિ આગચ્છન્તો સાયં અચિરવતીતિત્થં પત્વા તં એવમાહ ''ઉપાસક, પરતીરં ગમિસ્સામિ, નાવં મે દેહી''તિ. ''ભન્તે, ઇદાનિ અકાલો, એકસ્મિં ઠાને વસસ્સૂ''તિ. ''ઉપાસક, ઇધ કુહિં વસિસ્સામિ, મં ગણ્હિત્વા ગચ્છા''તિ. સો કુજ્ઝિત્વા ''એહિ રે સમણ, વહામી''તિ થેરં નાવં આરોપેત્વા ઉજુકં અગન્ત્વા હેટ્ઠા નાવં નેત્વા ઉલ્લોળં કત્વા તસ્સ પત્તચીવરં તેમેત્વા કિલમેત્વા તીરં પત્વા અન્ધકારવેલાયં ઉય્યોજેસિ. અથ સો વિહારં ગન્ત્વા તં દિવસં બુદ્ધુપટ્ઠાનસ્સ ઓકાસં અલભિત્વા પુનદિવસે સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિત્વા સત્થારા કતપટિસન્થારો ''કદા આગતોસી''તિ વુત્તે ''હિય્યો, ભન્તે''તિ વત્વા ''અથ કસ્મા અજ્જ બુદ્ધુપટ્ઠાનં આગતોસી''તિ વુત્તે તમત્થં આરોચેસિ. તં સુત્વા સત્થા ''ન ખો ભિક્ખુ ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ ચણ્ડો ફરુસો સાહસિકો, ઇદાનિ પન તેન ત્વં કિલમિતો, પુબ્બેપેસ પણ્ડિતે કિલમેસી''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા દીઘમદ્ધાનં હિમવન્તે ફલાફલેન યાપેત્વા લોણમ્બિલસેવનત્થાય બારાણસિં પત્વા રાજુય્યાને વસિત્વા પુનદિવસે નગરં ભિક્ખાય પાવિસિ. અથ નં રાજઙ્ગણપ્પત્તં રાજા દિસ્વા તસ્સ ઇરિયાપથે પસીદિત્વા અન્તેપુરં આનેત્વા ભોજેત્વા પટિઞ્ઞં ગહેત્વા રાજુય્યાને વસાપેસિ, દેવસિકં ઉપટ્ઠાનં અગમાસિ. તમેનં બોધિસત્તો ''રઞ્ઞા નામ, મહારાજ, ચત્તારિ અગતિગમનાનિ વજ્જેત્વા અપ્પમત્તેન ખન્તિમેત્તાનુદ્દયસમ્પન્નેન હુત્વા ધમ્મેન રજ્જં કારેતબ્બ''ન્તિ વત્વા દેવસિકં ઓવદન્તો –

૧. ''માસુ કુજ્ઝ ભૂમિપતિ, માસુ કુજ્ઝ રથેસભ;
કુદ્ધં અપ્પટિકુજ્ઝન્તો, રાજા રટ્ઠસ્સ પૂજિતો.

૨. ''ગામે વા યદિ વારઞ્ઞે, નિન્ને વા યદિ વા થલે;
સબ્બત્થ અનુસાસામિ, માસુ કુજ્ઝ રથેસભા''તિ. – દ્વે ગાથા અભાસિ;

તત્થ **રટ્ઠસ્સ પૂજિતો**તિ એવરૂપો રાજા રટ્ઠસ્સ પૂજનીયો હોતીતિ અત્થો. **સબ્બત્થ અનુસાસામી**તિ એતેસુ ગામાદીસુ યત્થ કત્થચિ વસન્તોપાહં મહારાજ, ઇમાય એવ અનુસિટ્ઠિયા તમનુસાસામિ, એતેસુ વા ગામાદીસુ યત્થ કત્થચિ એકસ્મિમ્પિ એકસત્તેપિ અનુસાસામિ. **માસુ કુજ્ઝ રથેસભા**તિ એવમેવાહં તં અનુસાસામિ, રઞ્ઞા નામ કુજ્ઝતું ન વટ્ટતિ. કિંકારણા? રાજાનો નામ વાચાવુધા, તેસં કુદ્ધાનં વચનમત્તેનેવ બહૂ જીવિતક્ખયં પાપુણન્તીતિ.

એવં બોધિસત્તો રઞ્ઞો આગતાગતદિવસે ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ. રાજા અનુસિટ્ઠિયા પસન્નચિત્તો મહાસત્તસ્સ સતસહસ્સુટ્ઠાનકં એકં ગામવરં અદાસિ, બોધિસત્તો પટિક્ખિપિ. ઇતિ સો તત્થેવ દ્વાદસસંવચ્છરં વસિત્વા ''અતિચિરં નિવુત્થોમ્હિ, જનપદચારિકં તાવ ચરિત્વા આગમિસ્સામી''તિ રઞ્ઞો અકથેત્વાવ ઉય્યાનપાલં આમન્તેત્વા ''તાત, ઉક્કણ્ઠિતરૂપોસ્મિ, જનપદં ચરિત્વા આગમિસ્સામિ, ત્વં રઞ્ઞો કથેય્યાસી''તિ વત્વા પક્કન્તો ગઙ્ગાય નાવાતિત્થં પાપુણિ. તત્થ અવારિયપિતા નામ નાવિકો અહોસિ. સો બાલો નેવ ગુણવન્તાનં ગુણં જાનાતિ, ન અત્તનો આયાપાયં જાનાતિ, સો ગઙ્ગં તરિતુકામં જનં પઠમં તારેત્વા પચ્છા વેતનં યાચતિ, વેતનં અદેન્તેહિ સદ્ધિં કલહં કરોન્તો અક્કોસપ્પહારેયેવ બહૂ લભતિ, અપ્પં લાભં, એવરૂપો અન્ધબાલો. તં સન્ધાય સત્થા અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા તતિયં ગાથમાહ –

3. ''અવારિયપિતા નામ, અહુ ગઙ્ગાય નાવિકો;
પુબ્બે જનં તારેત્વાન, પચ્છા યાચતિ વેતનં;
તેનસ્સ ભણ્ડનં હોતિ, ન ચ ભોગેહિ વડ્ઢતી''તિ.

તત્થ **અવારિયપિતા નામા**તિ અવારિયા નામ તસ્સ ધીતા, તસ્સા વસેન અવારિયપિતા નામ જાતો. **તેનસ્સ ભણ્ડન**ન્તિ તેન કારણેન, તેન વા પચ્છા યાચિયમાનેન જનેન સદ્ધિં તસ્સ ભણ્ડનં હોતિ.

બોધિસત્તો તં નાવિકં ઉપસઙ્કમિત્વા ''આવુસો, પરતીરં મં નેહી''તિ આહ. તં સુત્વા સો આહ ''સમણ, કિં મે નાવાવેતનં દસ્સસી''તિ? ''આવુસો, અહં ભોગવડ્ઢિં અત્થવડ્ઢિં ધમ્મવડ્ઢિં નામ તે કથેસ્સામી''તિ. તં સુત્વા નાવિકો ''ધુવં એસ મય્હં કિઞ્ચિ દસ્સતી''તિ તં પરતીરં નેત્વા ''દેહિ મે નાવાય વેતન''ન્તિ આહ. સો તસ્સ ''સાધુ, આવુસો''તિ પઠમં ભોગવડ્ઢિં કથેન્તો –

૪. ''અતિણ્ણંયેવ યાચસ્સુ, અપારં તાત નાવિક;
અઞ્ઞો હિ તિણ્ણસ્સ મનો, અઞ્ઞો હોતિ પારેસિનો''તિ. – ગાથમાહ;

તત્થ **અપાર**ન્તિ તાત, નાવિક પરતીરં અતિણ્ણમેવ જનં ઓરિમતીરે ઠિતઞ્ઞેવ વેતનં યાચસ્સુ, તતો લદ્ધઞ્ચ ગહેત્વા ગુત્તટ્ઠાને ઠપેત્વા પચ્છા મનુસ્સે પરતીરં નેય્યાસિ, એવં તે ભોગવડ્ઢિ ભવિસ્સતિ. **અઞ્ઞો હિ તિણ્ણસ્સ મનો**તિ તાત નાવિક, પરતીરં ગતસ્સ અઞ્ઞો મનો ભવતિ, અદત્વાવ ગન્તુકામો હોતિ. યો પનેસ પારેસી નામ પરતીરં એસતિ, પરતીરં ગન્તુકામો હોતિ, સો અતિરેકમ્પિ દત્વા ગન્તુકામો હોતિ, ઇતિ પારેસિનો અઞ્ઞો મનો હોતિ, તસ્મા ત્વં અતિણ્ણમેવ યાચેય્યાસિ, અયં તાવ તે ભોગાનં વડ્ઢિ નામાતિ.

તં સુત્વા નાવિકો ચિન્તેસિ ''અયં તાવ મે ઓવાદો ભવિસ્સતિ, ઇદાનિ પનેસ અઞ્ઞં કિઞ્ચિ મય્હં દસ્સતી''તિ. અથ નં બોધિસત્તો ''અયં તાવ તે, આવુસો, ભોગવડ્ઢિ, ઇદાનિ અત્થધમ્મવડ્ઢિં સુણાહી''તિ વત્વા ઓવદન્તો –

૫. ''ગામે વા યદિ વારઞ્ઞે, નિન્ને વા યદિ વા થલે;
સબ્બત્થ અનુસાસામિ, માસુ કુજ્ઝિત્થ નાવિકા''તિ. – ગાથમાહ;

ઇતિસ્સ ઇમાય ગાથાય અત્થધમ્મવડ્ઢિં કથેત્વા ''અયં તે અત્થવડ્ઢિ ચ ધમ્મવડ્ઢિ ચા''તિ આહ. સો પન દન્ધપુરિસો તં ઓવાદં ન કિઞ્ચિ મઞ્ઞમાનો ''ઇદં, સમણ, તયા મય્હં દિન્નં નાવાવેતન''ન્તિ આહ.

‘‘આમાવુસો’’તિ. ‘‘મય્હં ઇમિના કમ્મં નત્થિ, અઞ્ઞં મે દેહી’’તિ. ‘‘આવુસો, ઇદં ઠપેત્વા મય્હં અઞ્ઞં નત્થી’’તિ. ‘‘અથ ત્વં કસ્મા મમ નાવં આરુળ્હોસી’’તિ તાપસં ગઙ્ગાતીરે પાતેત્વા ઉરે નિસીદિત્વા મુખમેવસ્સ પોથેસિ.

સત્થા ‘‘ઇતિ સો, ભિક્ખવે, તાપસો યં ઓવાદં દત્વા રઞ્ઞો સન્તિકા ગામવરં લભિ, તમેવ ઓવાદં અન્ધબાલસ્સ નાવિકસ્સ કથેત્વા મુખપોથનં પાપુણિ, તસ્મા ઓવાદં દેન્તેન યુત્તજનસ્સેવ દાતબ્બો, ન અયુત્તજનસ્સા’’તિ વત્વા અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા તદનન્તરં ગાથમાહ –

૬. ‘‘યાયેવાનુસાસનિયા, રાજા ગામવરં અદા;
તાયેવાનુસાસનિયા, નાવિકો પહરી મુખ’’ન્તિ.

તસ્સ તં પહરન્તસ્સેવ ભરિયા ભત્તં ગહેત્વા આગતા પાપપુરિસં દિસ્વા ‘‘સામિ, અયં તાપસો નામ રાજકુલૂપકો, મા પહરી’’તિ આહ. સો કુજ્ઝિત્વા ‘‘ત્વં મે ઇમં કૂટતાપસં પહરિતું ન દેસી’’તિ ઉટ્ઠાય તં પહરિત્વા પાતેસિ. અથ ભત્તપાતિ પતિત્વા ભિજ્જિ, તસ્સા ચ પન ગરુગબ્ભાય ગબ્ભો ભૂમિયં પતિ. અથ નં મનુસ્સા સમ્પરિવારેત્વા ‘‘પુરિસઘાતકચોરો’’તિ ગહેત્વા બન્ધિત્વા રઞ્ઞો દસ્સેસું. રાજા વિનિચ્છિનિત્વા તસ્સ રાજાણં કારેસિ. સત્થા અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા તમત્થં પકાસેન્તો ઓસાનગાથમાહ –

૭. ‘‘ભત્તં ભિન્નં હતા ભરિયા, ગબ્ભો ચ પતિતો છમા;
મિગોવ જાતરૂપેન, ન તેનત્થં અબન્ધિ સૂ’’તિ.

તત્થ **ભત્તં ભિન્ન**ન્તિ ભત્તપાતિ ભિન્ના. **હતા**તિ પહતા. **છમા**તિ ભૂમિયં. **મિગોવ જાતરૂપેના**તિ યથા મિગો સુવણ્ણં વા હિરઞ્ઞં વા મુત્તામણિઆદીનિ વા મદ્દિત્વા ગચ્છન્તોપિ અત્થરિત્વા નિપજ્જન્તોપિ તેન જાતરૂપેન અત્તનો અત્થં વડ્ઢેતું નિબ્બત્તેતું ન સક્કોતિ, એવમેવ સો અન્ધબાલો પણ્ડિતેહિ દિન્નં ઓવાદં સુત્વાપિ અત્તનો અત્થં વડ્ઢેતું નિબ્બત્તેતું નાસક્ખીતિ વુત્તં હોતિ. **અબન્ધિ સૂ**તિ એત્થ અબન્ધિ સોતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. સ-ઓઇતિ ઇમેસં પદાનઞ્હિ સૂતિ સન્ધિ હોતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને સો ભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા નાવિકો ઇદાનિ નાવિકોવ અહોસિ, રાજા આનન્દો, તાપસો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

અવારિયજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૩૭૭] ૨. સેતકેતુજાતકવણ્ણના

મા તાત કુજ્ઝિ ન હિ સાધુ કોધોતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કુહકભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ, પચ્ચુપ્પન્નવત્થુ **ઉદ્દાલજાતકે** (જા॰ ૧.૧૪.૬૨ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બારાણસિયં દિસાપામોક્ખો આચરિયો હુત્વા પઞ્ચસતે માણવે મન્તે વાચેસિ. તેસં જેટ્ઠકો સેતકેતુ નામ ઉદિચ્ચબ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તમાણવો, તસ્સ જાતિં નિસ્સાય મહન્તો માનો અહોસિ. સો એકદિવસં અઞ્ઞેહિ માણવેહિ સદ્ધિં નગરા નિક્ખમન્તો નગરં પવિસન્તં એકં ચણ્ડાલં દિસ્વા ‘‘કોસિ ત્વ’’ન્તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ચણ્ડાલોહમસ્મી’’તિ વુત્તે તસ્સ સરીરં પહરિત્વા આગતવાતસ્સ અત્તનો સરીરે ફુસનભયેન ‘‘નસ્સ, ચણ્ડાલ, કાળકણ્ણી, અધોવાતં યાહી’’તિ વત્વા વેગેન તસ્સ ઉપરિવાતં અગમાસિ. ચણ્ડાલો

સીઘતરં ગન્ત્વા તસ્સ ઉપરિવાતે અટ્ઠાસિ. અથ નં સો ‘‘નસ્સ કાળકણ્ણી’’તિ સુટ્ઠુતરં અક્કોસિ પરિભાસિ. તં સુત્વા ચણ્ડાલો ‘‘ત્વં કોસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘બ્રાહ્મણમાણવોહમસ્મી’’તિ . ‘‘બ્રાહ્મણો હોતુ, મયા પન પુટ્ઠપઞ્હં કથેતું સક્ખિસ્સસી’’તિ. ‘‘આમ, સક્ખિસ્સામી’’તિ. ‘‘સચે ન સક્કોસિ, પાદન્તરેન તં ગમેમી’’તિ. સો અત્તાનં તક્કેત્વા ‘‘ગમેહી’’તિ આહ.

ચણ્ડાલપુત્તો તસ્સ કથં પરિસં ગાહાપેત્વા ‘‘માણવ, દિસા નામ કતરા’’તિ પઞ્હં પુચ્છિ. ‘‘દિસા નામ પુરત્થિમાદયો ચતસ્સો દિસા’’તિ. ચણ્ડાલો ‘‘નાહં તં એતં દિસં પુચ્છામિ, ત્વં એત્તકમ્પિ અજાનન્તો મમ સરીરે પહટવાતં જિગુચ્છસી’’તિ તં ખન્ધટ્ઠિકે ગહેત્વા ઓનમેત્વા અત્તનો પાદન્તરેન ગમેસિ. માણવા તં પવત્તિં આચરિયસ્સ આચિક્ખિંસુ. તં સુત્વા આચરિયો ‘‘સચ્ચં કિર, તાત, સેતકેતુ ચણ્ડાલેનાસિ પાદન્તરેન ગમિતો’’તિ? ‘‘આમ, આચરિય, સો મં ચણ્ડાલદાસિપુત્તો દિસામત્તમ્પિ ન જાનાસી’’તિ અત્તનો પાદન્તરેન ગમેસિ, ઇદાનિ દિસ્વા કત્તબ્બં અસ્સ જાનિસ્સામીતિ કુદ્ધો ચણ્ડાલપુત્તં અક્કોસિ પરિભાસિ. અથ નં આચરિયો ‘તાત, સેતકેતુ મા તસ્સ કુજ્ઝિ, પણ્ડિતો ચણ્ડાલદાસિપુત્તો , ન સો તં એતં દિસં પુચ્છતિ, અઞ્ઞં દિસં પુચ્છિ, તયા પન દિટ્ઠસુતવિઞ્ઞાતતો અદિટ્ઠાસુતાવિઞ્ઞાતમેવ બહુતર’’ન્તિ ઓવદન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૮. ‘‘મા તાત કુજ્ઝિ ન હિ સાધુ કોધો, બહુમ્પિ તે અદિટ્ઠમસ્સુતઞ્ચ;
માતા પિતા દિસતા સેતકેતુ, આચરિયમાહુ દિસતં પસત્થા.

૯. ‘‘અગારિનો અન્નદપાનવત્થદા, અવ્હાયિકા તમ્પિ દિસં વદન્તિ;
એસા દિસા પરમા સેતકેતુ, યં પત્વા દુક્ખી સુખિનો ભવન્તી’’તિ.

તત્થ **ન હિ સાધુ કોધો**તિ કોધો નામ ઉપ્પજ્જમાનો સુભાસિતદુબ્ભાસિતં અત્થાનત્થં હિતાહિતં જાનિતું ન દેતીતિ ન સાધુ ન લદ્ધકો. **બહુમ્પિ તે અદિટ્ઠ**ન્તિ તયા ચક્ખુના અદિટ્ઠં સોતેન ચ અસ્સુતમેવ બહુતરં. **દિસતા**તિ દિસા. માતાપિતરો પુત્તાનં પુરિમતરં ઉપ્પન્નત્તા પુરત્થિમદિસા નામ જાતાતિ વદતિ. **આચરિયમાહુ દિસતં પસત્થા**તિ આચરિયા પન દક્ખિણેય્યત્તા દિસતં પસત્થા દક્ખિણા દિસાતિ બુદ્ધાદયો અરિયા આહુ કથેન્તિ દીપેન્તિ.

અગારિનોતિ ગહટ્ઠા. **અન્નદપાનવત્થદા**તિ અન્નદા, પાનદા, વત્થદા ચ. **અવ્હાયિકા**તિ ‘‘એથ દેય્યધમ્મં પટિગ્ગણ્હથા’’તિ પક્કોસનકા. **તમ્પિ દિસં વદન્તી**તિ તમ્પિ બુદ્ધાદયો અરિયા એકં દિસં વદન્તિ. ઇમિના ચતુપચ્ચયદાયકા ગહટ્ઠા પચ્ચયે અપદિસિત્વા ધમ્મિકસમણબ્રાહ્મણેહિ ઉપગન્તબ્બત્તા એકા દિસા નામાતિ દીપેતિ. અપરો નયો – યે એતે અગારિનો અન્નપાનવત્થદા, તેસં છકામસગ્ગસમ્પત્તિદાયકટ્ઠેન ઉપરૂપરિ અવ્હાયનતો યે અવ્હાયિકા ધમ્મિકસમણબ્રાહ્મણા, તમ્પિ દિસં વદન્તિ, બુદ્ધાદયો અરિયા ઉપરિમદિસં નામ વદન્તીતિ દીપેતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

‘‘માતા પિતા દિસા પુબ્બા, આચરિયા દક્ખિણા દિસા;
પુત્તદારા દિસા પચ્છા, મિત્તામચ્ચા ચ ઉત્તરા.

‘‘દાસકમ્મકરા હેટ્ઠા, ઉદ્ધં સમણબ્રાહ્મણા;
એતા દિસા નમસ્સેય્ય, અલમત્તો કુલે ગિહી’’તિ. (દી॰ નિ॰ ૩.૨૭૩);

એસા દિસાતિ ઇદં પન નિબ્બાનં સન્ધાય વુત્તં. જાતિઆદિના હિ નાનપ્પકારેન દુક્ખેન દુક્ખિતા સત્તા યં પત્વા નિદ્દુક્ખા સુખિનો ભવન્તિ, એસા એવ ચ સત્તેહિ અગતપુબ્બા દિસા નામ. તેનેવ ચ નિબ્બાનં ''પરમા''તિ આહ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

''સમતિત્તિકં અનવસેસકં, તેલપત્તં યથા પરિહરેય્ય;
એવં સચિત્તમનુરક્ખે, પત્થયાનો દિસં અગતપુબ્બ''ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૯૬);

એવં મહાસત્તો માણવસ્સ દિસા કથેસિ. સો પન ''ચણ્ડાલેનમ્હિ પાદન્તરેન ગમિતો''તિ તસ્મિં ઠાને અવસિત્વા તક્કસિલં ગન્ત્વા દિસાપામોક્ખાચરિયસ્સ સન્તિકે સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા આચરિયેન અનુઞ્ઞાતો તક્કસિલતો નિક્ખમિત્વા સબ્બસમયસિપ્પં સિક્ખન્તો વિચરિ. સો એકં પચ્ચન્તગામં પત્વા તં નિસ્સાય વસન્તે પઞ્ચસતે તાપસે દિસ્વા તેસં સન્તિકે પબ્બજિત્વા યં તે જાનન્તિ સિપ્પમન્તચરણં, તં ઉગ્ગણ્હિત્વા ગણસત્થા હુત્વા તેહિ પરિવારિતો બારાણસિં ગન્ત્વા પુનદિવસે ભિક્ખં ચરન્તો રાજઙ્ગણં અગમાસિ. રાજા તાપસાનં ઇરિયાપથે પસીદિત્વા અન્તોનિવેસને ભોજેત્વા તે અત્તનો ઉય્યાને વસાપેસિ. સો એકદિવસં તાપસે પરિવિસિત્વા ''અજ્જ સાયન્હે ઉય્યાનં ગન્ત્વા અય્યે વન્દિસ્સામી''તિ આહ.

સેતકેતુ ઉય્યાનં ગન્ત્વા તાપસે સન્નિપાતેત્વા ''મારિસા, અજ્જ રાજા આગમિસ્સતિ, રાજાનો ચ નામ સકિં આરાધેત્વા યાવતાયુકં સુખં જીવિતું સક્કા, અજ્જ એકચ્ચે વગ્ગુલિવતં ચરથ, એકચ્ચે કણ્ટકસેય્યં કપ્પેથ, એકચ્ચે પઞ્ચાતપં તપ્પેથ, એકચ્ચે ઉક્કુટિકપ્પધાનમનુયુઞ્જથ, એકચ્ચે ઉદકોરોહણકમ્મં કરોથ, એકચ્ચે મન્તે સજ્ઝાયથા''તિ વિચારેત્વા સયં પક્કસાલદ્વારે અપસ્સયપીઠકે નિસીદિત્વા પઞ્ચવણ્ણરઙ્ગસમુજ્જલવાસનં એકં પોત્થકં વિચિત્રવણ્ણે આધારકે ઠપેત્વા સુસિક્ખિતેહિ ચતૂહિ પઞ્ચહિ માણવેહિ પુચ્છિતે પુચ્છિતે પઞ્હે કથેસિ. તસ્મિં ખણે રાજા આગન્ત્વા તે મિચ્છાતપં કરોન્તે દિસ્વા તુટ્ઠો સેતકેતું ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નો પુરોહિતેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો તતિયં ગાથમાહ –

૧૦. ''ખરાજિના જટિલા પઙ્કદન્તા, દુમ્મક્ખરૂપા યેમે જપ્પન્તિ મન્તે;
કચ્ચિ નુ તે માનુસકે પયોગે, ઇદં વિદૂ પરિમુત્તા અપાયા''તિ.

તત્થ **ખરાજિના**તિ સખુરેહિ અજિનચમ્મેહિ સમન્નાગતા. **પઙ્કદન્તા**તિ દન્તકટ્ઠસ્સ અખાદનેન મલગ્ગહિતદન્તા. **દુમ્મક્ખરૂપા**તિ અનઞ્જિતામણ્ડિતલૂખનિવાસનપારુપના માલાગન્ધવિલેપનવજ્જિતા , કિલિટ્ઠરૂપાતિ વુત્તં હોતિ. **યેમે જપ્પન્તી**તિ યે ઇમે મન્તે સજ્ઝાયન્તિ. **માનુસકે પયોગે**તિ મનુસ્સેહિ કત્તબ્બપયોગે ઠિતા. **ઇદં વિદૂ પરિમુત્તા અપાયા**તિ ઇમસ્મિં પયોગે ઠત્વા ઇમં લોકં વિદિત્વા પાકટં કત્વા ''કચ્ચિ એતે ઇસયો ચતૂહિ અપાયેહિ મુત્તા''તિ પુચ્છતિ.

તં સુત્વા પુરોહિતો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૧. ''પાપાનિ કમ્માનિ કરિત્વ રાજ, બહુસ્સુતો ચે ન ચરેય્ય ધમ્મં;
સહસ્સવેદોપિ ન તં પટિચ્ચ, દુક્ખા પમુઞ્ચે ચરણં અપત્વા''તિ.

તત્થ **કરિત્વા**તિ કત્વા. **ચરણ**ન્તિ સહ સીલેન અટ્ઠ સમાપત્તિયો. ઇદં વુત્તં હોતિ. મહારાજ, ‘‘અહં બહુસ્સુતોમ્હી’’તિ સહસ્સવેદોપિ ચે તિવિધં સુચરિતધમ્મં ન ચરેય્ય, પાપાનેવ કરેય્ય, સો તાનિ પાપાનિ કમ્માનિ કત્વા તં બાહુસચ્ચં પટિચ્ચ સીલસમાપત્તિસઙ્ખાતં ચરણં અપ્પત્વા દુક્ખા ન પમુઞ્ચે, અપાયદુક્ખતો ન મુચ્ચતેવાતિ.

તં સુત્વા રાજા તાપસેસુ પસાદં હરિ. તતો સેતકેતુ ચિન્તેસિ ‘‘ઇમસ્સ રઞ્ઞો તાપસેસુ પસાદો ઉદપાદિ, તં પનેસ પુરોહિતો વાસિયા પહરિત્વા વિય છિન્દિ, મયા એતેન સદ્ધિં કથેતું વટ્ટતી’’તિ. સો તેન સદ્ધિં કથેન્તો પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૧૨. ‘‘સહસ્સવેદોપિ ન તં પટિચ્ચ, દુક્ખા પમુઞ્ચે ચરણં અપત્વા;
મઞ્ઞામિ વેદા અફલા ભવન્તિ, સસંયમં ચરણમેવ સચ્ચ’’ન્તિ.

તસ્સત્થો – સચે સહસ્સવેદોપિ તં બાહુસચ્ચં પટિચ્ચ ચરણં અપ્પત્વા અત્તાનં દુક્ખા ન પમુઞ્ચે, એવં સન્તે અહં મઞ્ઞામિ ‘‘તયો વેદા અફલા હોન્તિ, સસીલં સમાપત્તિચરણમેવ સચ્ચં હોતી’’તિ.

તં સુત્વા પુરોહિતો છટ્ઠં ગાથમાહ –

૧૩. ‘‘ન હેવ વેદા અફલા ભવન્તિ, સસંયમં ચરણમેવ સચ્ચં;
કિત્તિઞ્હિ પપ્પોતિ અધિચ્ચ વેદે, સન્તિં પુણેતિ ચરણેન દન્તો’’તિ.

તસ્સત્થો – તયો વેદા અફલા ન ભવન્તિ, સસંયમં ચરણમેવ સચ્ચં સેય્યં ઉત્તમં પવરં ન હેવ હોતિ. કિંકારણા? **કિત્તિઞ્હિ પપ્પોતિ અધિચ્ચ વેદે**તિ તયો વેદે અધિચ્ચ દિટ્ઠધમ્મે કિત્તિમત્તં યસમત્તં લાભમત્તં લભતિ, ઇતો પરં અઞ્ઞં નત્થિ, તસ્મા ન તે અફલા. **સન્તિં પુણેતિ ચરણેન દન્તો**તિ સીલે પતિટ્ઠાય સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા સમાપત્તિપદટ્ઠાનં વિપસ્સનં વડ્ઢેન્તો અચ્ચન્તં સન્તં નિબ્બાનં નામ તં એતિ પાપુણાતિ.

ઇતિ પુરોહિતો સેતકેતુનો વાદં ભિન્દિત્વા તે સબ્બે ગિહી કારેત્વા ફલકાવુધાનિ ગાહાપેત્વા મહન્તતરકે કત્વા રઞ્ઞો ઉપટ્ઠાકે કારેસિ. અયં કિર મહન્તતરકાનં વંસો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા સેતકેતુ કુહકભિક્ખુ અહોસિ, ચણ્ડાલો સારિપુત્તો, રાજા આનન્દો, પુરોહિતો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

સેતકેતુજાતકવણ્ણના દુતિયા.

[૩૭૮] ૩. દરીમુખજાતકવણ્ણના

પઙ્કો ચ કામાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મહાભિનિક્ખમનં આરબ્ભ કથેસિ. પચ્ચુપ્પન્નવત્થુ હેટ્ઠા કથિતમેવ.

અતીતે રાજગહનગરે મગધરાજા નામ રજ્જં કારેસિ. તદા બોધિસત્તો તસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તિ, બ્રહ્મદત્તકુમારોતિસ્સ નામં અકંસુ. તસ્સ જાતદિવસેયેવ પુરોહિતસ્સપિ પુત્તો જાયિ, તસ્સ મુખં અતિવિય સોભતિ, તેનસ્સ દરીમુખોતિ નામં અકંસુ. તે ઉભોપિ રાજકુલેયેવ સંવડ્ઢા અઞ્ઞમઞ્ઞં પિયસહાયા હુત્વા

સોળસવસ્સકાલે તક્કસિલં ગન્ત્વા સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા ‘‘સબ્બસમયસિપ્પઞ્ચ સિક્ખિસ્સામ, દેસચારિત્તઞ્ચ જાનિસ્સામા’’તિ ગામનિગમાદીસુ ચરન્તા બારાણસિં પત્વા દેવકુલે વસિત્વા પુનદિવસે બારાણસિં ભિક્ખાય પવિસિંસુ. તત્થ એકસ્મિં કુલે ‘‘બ્રાહ્મણે ભોજેત્વા વાચનકં દસ્સામા’’તિ પાયાસં પચિત્વા આસનાનિ પઞ્ઞત્તાનિ હોન્તિ. મનુસ્સા તે ઉભોપિ ભિક્ખાય ચરન્તે દિસ્વા ‘‘બ્રાહ્મણા આગતા’’તિ ગેહં પવેસેત્વા મહાસત્તસ્સ આસને સુદ્ધવત્થં પઞ્ઞાપેસું, દરીમુખસ્સ આસને રત્તકમ્બલં. દરીમુખો તં નિમિત્તં દિસ્વા ‘‘અજ્જ મય્હં સહાયો બારાણસિરાજા ભવિસ્સતિ, અહં સેનાપતી’’તિ અઞ્ઞાસિ. તે તત્થ ભુઞ્જિત્વા વાચનકં ગહેત્વા મઙ્ગલં વત્વા નિક્ખમ્મ તં રાજુય્યાનં અગમંસુ. તત્થ મહાસત્તો મઙ્ગલસિલાપટ્ટે નિપજ્જિ, દરીમુખો પનસ્સ પાદે પરિમજ્જન્તો નિસીદિ.

તદા બારાણસિરઞ્ઞો મતસ્સ સત્તમો દિવસો હોતિ. પુરોહિતો રઞ્ઞો સરીરકિચ્ચં કત્વા અપુત્તકે રજ્જે સત્તમે દિવસે ફુસ્સરથં વિસ્સજ્જેસિ. ફુસ્સરથવિસ્સજ્જનકિચ્ચં **મહાજનકજાતકે** (જા॰ ૨.૨૨.૧૨૩ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ. ફુસ્સરથો નગરા નિક્ખમિત્વા ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય પરિવુતો અનેકસતેહિ તૂરિયેહિ વજ્જમાનેહિ ઉય્યાનદ્વારં પાપુણિ. દરીમુખો તૂરિયસદ્દં સુત્વા ‘‘સહાયસ્સ મે ફુસ્સરથો આગચ્છતિ, અજ્જેવેસ રાજા હુત્વા મય્હં સેનાપતિટ્ઠાનં દસ્સતિ, કો મે ઘરાવાસેનત્થો, નિક્ખમિત્વા પબ્બજિસ્સામી’’તિ બોધિસત્તં અનામન્તેત્વાવ એકમન્તં ગન્ત્વા પટિચ્છન્ને અટ્ઠાસિ. પુરોહિતો ઉય્યાનદ્વારે રથં ઠપેત્વા ઉય્યાનં પવિટ્ઠો બોધિસત્તં મઙ્ગલસિલાપટ્ટે નિપન્નં દિસ્વા પાદેસુ લક્ખણાનિ ઓલોકેત્વા ‘‘અયં પુઞ્ઞવા સત્તો દ્વિસહસ્સદીપપરિવારાનં ચતુન્નમ્પિ મહાદીપાનં રજ્જં કારેતું સમત્થો, ધિતિ પનસ્સ કીદિસા’’તિ સબ્બતૂરિયાનિ પગ્ગણ્હાપેસિ. બોધિસત્તો પબુજ્ઝિત્વા મુખતો સાટકં અપનેત્વા મહાજનં ઓલોકેત્વા પુન સાટકેન મુખં પટિચ્છાદેત્વા થોકં નિપજ્જિત્વા પસ્સદ્ધદરથો ઉટ્ઠાય સિલાપટ્ટે પલ્લઙ્કેન નિસીદિ. પુરોહિતો જાણુકેન પતિટ્ઠાય ‘‘દેવ, રજ્જં તુમ્હાકં પાપુણાતી’’તિ આહ. ‘‘અપુત્તકં ભણે રજ્જ’’ન્તિ. ‘‘આમ, દેવા’’તિ. ‘‘તેન હિ સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિ. તે તસ્સ ઉય્યાનેયેવ અભિસેકં અકંસુ. સો યસમહન્તતાય દરીમુખં અસરિત્વાવ રથં અભિરુય્હ મહાજનપરિવુતો નગરં પવિસિત્વા પદક્ખિણં કત્વા રાજદ્વારે ઠિતોવ અમચ્ચાનં ઠાનન્તરાનિ વિચારેત્વા પાસાદં અભિરુહિ.

તસ્મિં ખણે દરીમુખો ‘‘સુઞ્ઞં દાનિ ઉય્યાન’’ન્તિ આગન્ત્વા મઙ્ગલસિલાય નિસીદિ, અથસ્સ પુરતો પણ્ડુપલાસં પતિ. સો તસ્મિંયેવ પણ્ડુપલાસે ખયવયં પટ્ઠપેત્વા તિલક્ખણં સમ્મસિત્વા પથવિં ઉન્નાદેન્તો પચ્ચેકબોધિં નિબ્બત્તેસિ. તસ્સ તઙ્ખણઞ્ઞેવ ગિહિલિઙ્ગં અન્તરધાયિ, ઇદ્ધિમયપત્તચીવરં આકાસતો ઓતરિત્વા સરીરે પટિમુઞ્ચિ. તાવદેવ અટ્ઠપરિક્ખારધરો ઇરિયાપથસમ્પન્નો વસ્સસટ્ઠિકત્થેરો વિય હુત્વા ઇદ્ધિયા આકાસે ઉપ્પતિત્વા હિમવન્તપદેસે નન્દમૂલકપબ્ભારં અગમાસિ. બોધિસત્તોપિ ધમ્મેન રજ્જં કારેસિ, યસમહન્તતાય પન યસેન પમત્તો હુત્વા ચત્તાલીસ વસ્સાનિ દરીમુખં ન સરિ, ચત્તાલીસે પન સંવચ્છરે અતીતે તં સરિત્વા ‘‘મય્હં સહાયો દરીમુખો નામ અત્થિ, કહં નુ ખો સો’’તિ તં દટ્ઠુકામો અહોસિ. સો તતો પટ્ઠાય અન્તેપુરેપિ પરિસમજ્ઝેપિ ‘‘કહં નુ ખો મય્હં સહાયો દરીમુખો , યો મે તસ્સ વસનટ્ઠાનં કથેતિ, મહન્તમસ્સ યસં દસ્સામી’’તિ વદતિ. એવં તસ્સ પુનપ્પુનં તં સરન્તસ્સેવ અઞ્ઞાનિ દસ સંવચ્છરાનિ અતિક્કન્તાનિ.

દરીમુખપચ્ચેકબુદ્ધોપિ પઞ્ઞાસવસ્સચ્ચયેન આવજ્જેન્તો ‘‘મં ખો સહાયો સરતી’’તિ ઞત્વા ‘‘ઇદાનિ સો મહલ્લકો પુત્તધીતાદીહિ વુદ્ધિપ્પત્તો, ગન્ત્વા ધમ્મં કથેત્વા પબ્બાજેસ્સામિ ન’’ન્તિ ઇદ્ધિયા આકાસેન આગન્ત્વા ઉય્યાને ઓતરિત્વા સુવણ્ણપટિમા વિય સિલાપટ્ટે નિસીદિ. ઉય્યાનપાલો તં દિસ્વા ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘ભન્તે, કુતો તુમ્હે એથા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘નન્દમૂલકપબ્ભારતો’’તિ. ‘‘કે નામ તુમ્હે’’તિ? ‘‘દરીમુખપચ્ચેકબુદ્ધો નામાહં, આવુસો’’તિ. ‘‘ભન્તે, અમ્હાકં રાજાનં જાનાથા’’તિ? ‘‘આમ જાનામિ, ગિહિકાલે નો સહાયો’’તિ. ‘‘ભન્તે, રાજા તુમ્હે દટ્ઠુકામો,

કથેસ્સામિ તસ્સ તુમ્હાકં આગતભાવ''ન્તિ. ''ગચ્છ કથેહી''તિ. સો ''સાધૂ''તિ વત્વા તુરિતતુરિતોવ ગન્ત્વા તસ્સ સિલાપટ્ટે નિસિન્નભાવં રઞ્ઞો કથેસિ. રાજા ''આગતો કિર મે સહાયો, પસ્સિસ્સામિ ન''ન્તિ રથં આરુય્હ મહન્તેન પરિવારેન ઉય્યાનં ગન્ત્વા પચ્ચેકબુદ્ધં વન્દિત્વા પટિસન્થારં કત્વા એકમન્તં નિસીદિ. અથ નં પચ્ચેકબુદ્ધો ''કિં, બ્રહ્મદત્ત, ધમ્મેન રજ્જં કારેસિ, અગતિગમનં ન ગચ્છસિ, ધનત્થાય લોકં ન પીળેસિ, દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કરોસી''તિઆદીનિ વદન્તો પટિસન્થારં કત્વા ''બ્રહ્મદત્ત, મહલ્લકોસિ, એતરહિ કામે પહાય પબ્બજિતું તે સમયો''તિ વત્વા તસ્સ ધમ્મં દેસેન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૪. ''પઙ્કો ચ કામા પલિપો ચ કામા, ભયઞ્ચ મેતં તિમૂલં પવુત્તં;
રજો ચ ધૂમો ચ મયા પકાસિતા, હિત્વા તુવં પબ્બજ બ્રહ્મદત્તા''તિ.

તત્થ **પઙ્કો**તિ ઉદકે જાતાનિ તિણસેવાલકુમુદગચ્છાદીનિ અધિપ્પેતાનિ. યથા હિ ઉદકં તરન્તં તાનિ લગ્ગાપેન્તિ સજ્જાપેન્તિ, તથા સંસારસાગરં તરન્તસ્સ યોગાવચરસ્સ પઞ્ચ કામગુણા સબ્બે વા પન વત્થુકામકિલેસકામા લગ્ગાપનવસેન પઙ્કો નામ. ઇમસ્મિઞ્હિ પઙ્કે આસત્તા વિસત્તા દેવાપિ મનુસ્સાપિ તિરચ્છાનાપિ કિલમન્તિ રોદન્તિ પરિદેવન્તિ. **પલિપો ચ કામા**તિ પલિપો વુચ્ચતિ મહાકદ્દમો, યમ્હિ લગ્ગા સૂકરમિગાદયોપિ સીહાપિ વારણાપિ અત્તાનં ઉદ્ધરિત્વા ગન્તું ન સક્કોન્તિ, વત્થુકામકિલેસકામાપિ તંસરિક્ખતાય ''પલિપા''તિ વુત્તા. પઞ્ઞવન્તોપિ હિ સત્તા તેસુ કામેસુ સકિં લગ્ગકાલતો પટ્ઠાય તે કામે પદાલેત્વા સીઘં ઉટ્ઠાય અકિઞ્ચનં અપલિબોધં રમણીયં પબ્બજ્જં ઉપગન્તું ન સક્કોન્તિ. **ભયઞ્ચ મેત**ન્તિ ભયઞ્ચ એતં, મ-કારો બ્યઞ્જનસન્ધિવસેન વુત્તો. **તિમૂલ**ન્તિ તીહિ મૂલેહિ પતિટ્ઠિતં વિય અચલં. બલવભયસ્સેતં નામં. **પવુત્ત**ન્તિ મહારાજ, એતે કામા નામ દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકસ્સ અત્તાનુવાદભયાદિકસ્સ ચેવ દ્વત્તિંસકમ્મકરણછનવુતિરોગવસપ્પવત્તસ્સ ચ ભયસ્સ પચ્ચયટ્ઠેન બલવભયન્તિ બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધબુદ્ધસાવકેહિ ચેવ સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તેહિ ચ પવુત્તં કથિતં, દીપિતન્તિ અત્થો. અથ વા **ભયઞ્ચ મેત**ન્તિ ભયઞ્ચ મયા એતં તિમૂલં પવુત્તન્તિ એવઞ્ચેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બોયેવ.

રજો ચ ધૂમો ચાતિ રજધૂમસદિસત્તા ''રજો''તિ ચ ''ધૂમો''તિ ચ મયા પકાસિતા. યથા હિ સુન્હાતસ્સ સુવિલિત્તાલઙ્કતસ્સ પુરિસસ્સ સરીરે સુખુમરજં પતિતં, તં સરીરં દુબ્બણ્ણં સોભારહિતં કિલિટ્ઠં કરોતિ, એવમેવ ઇદ્ધિબલેન આકાસેન આગન્ત્વા ચન્દો વિય ચ સૂરિયો વિય ચ લોકે પઞ્ઞાતાપિ સકિં કામરજસ્સ અન્તો પતિતકાલતો પટ્ઠાય ગુણવણ્ણગુણસોભાગુણસુદ્ધીનં ઉપહતત્તા દુબ્બણ્ણા સોભારહિતા કિલિટ્ઠાયેવ હોન્તિ. યથા ચ ધૂમેન પહટકાલતો પટ્ઠાય સુપરિસુદ્ધાપિ ભિત્તિ કાળવણ્ણા હોતિ, એવં અતિપરિસુદ્ધઞ્ઞાણાપિ કામધૂમેન પહટકાલતો પટ્ઠાય ગુણવિનાસપ્પત્તિયા મહાજનમજ્ઝે કાળકાવ હુત્વા પઞ્ઞાયન્તિ. ઇતિ રજધૂમસરિક્ખતાય એતે કામા ''રજો ચ ધૂમો ચા''તિ મયા તુય્હં પકાસિતા, તસ્મા ઇમે કામે હિત્વા તુવં પબ્બજ બ્રહ્મદત્તાતિ રાજાનં પબ્બજ્જાય ઉસ્સાહં જનેતિ.

તં સુત્વા રાજા કિલેસેહિ અત્તનો બદ્ધભાવં કથેન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૫. ''ગધિતો ચ રત્તો ચ અધિમુચ્છિતો ચ, કામેસ્વહં બ્રાહ્મણ ભિંસરૂપં;
તં નુસ્સહે જીવિકત્થો પહાતું, કાહામિ પુઞ્ઞાનિ અનપ્પકાની''તિ.

તત્થ **ગધિતો**તિ અભિજ્ઝાકાયગન્થેન બદ્ધો. **રત્તો**તિ પકતિજહાપનેન રાગેન રત્તો. **અધિમુચ્છિતો**તિ અતિવિય મુચ્છિતો. **કામેસ્વહન્તિ** દુવિધેસુપિ કામેસુ અહં. **બ્રાહ્મણા**તિ દરીમુખપચ્ચેકબુદ્ધં આલપતિ. **ભિંસરૂપન્તિ** બલવરૂપં. **તં નુસ્સહે**તિ તં દુવિધમ્પિ કામં ન ઉસ્સહામિ ન સક્કોમિ. **જીવિકત્થો પહાતુન્તિ** ઇમાય જીવિકાય અત્થિકો અહં તં કામં પહાતું ન સક્કોમીતિ વદતિ. **કાહામિ પુઞ્ઞાની**તિ ઇદાનિ દાનસીલઉપોસથકમ્મસઙ્ખાતાનિ પુઞ્ઞાનિ અનપ્પકાનિ બહૂનિ કરિસ્સામીતિ.

એવં કિલેસકામો નામેસ સકિં અલ્લીનકાલતો પટ્ઠાય અપનેતું ન સક્કોતિ, યેન સંકિલિટ્ઠચિત્તો મહાપુરિસો પચ્ચેકબુદ્ધેન પબ્બજ્જાય ગુણે કથિતેપિ ''પબ્બજિતું ન સક્કોમી''તિ આહ. યોયં દીપઙ્કરપાદમૂલે અત્તનિ સમ્ભવેન ઞાણેન બુદ્ધકરધમ્મે વિચિનન્તો તતિયં નેક્ખમ્મપારમિં દિસ્વા –

''ઇમં ત્વં તતિયં તાવ, દળ્હં કત્વા સમાદિય;
નેક્ખમ્મપારમિતં ગચ્છ, યદિ બોધિં પત્તુમિચ્છસિ.

''યથા અન્દુઘરે પુરિસો, ચિરવુત્થો દુખટ્ટિતો;
ન તત્થ રાગં જનેતિ, મુત્તિંયેવ ગવેસતિ.

''તથેવ ત્વં સબ્બભવે, પસ્સ અન્દુઘરે વિય;
નેક્ખમ્માભિમુખો હુત્વા, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસી''તિ. –

એવં નેક્ખમ્મે ગુણં પરિકિત્તેસિ, સો પચ્ચેકબુદ્ધેન પબ્બજ્જાય વણ્ણં વત્વા ''કિલેસે છડ્ડેત્વા સમણો હોહી''તિ વુચ્ચમાનોપિ ''નાહં કિલેસે છડ્ડેત્વા સમણો ભવિતું સક્કોમી''તિ વદતિ.

ઇમસ્મિં કિર લોકે અટ્ઠ ઉમ્મત્તકા નામ. તેનાહુ પોરાણા ''અટ્ઠ પુગ્ગલા ઉમ્મત્તકસઞ્ઞં પટિલભન્તિ, કામુમ્મત્તકો લોભવસં ગતો , કોધુમ્મત્તકો દોસવસં ગતો, દિટ્ઠુમ્મત્તકો વિપલ્લાસવસં ગતો, મોહુમ્મત્તકો અઞ્ઞાણવસં ગતો, યક્ખુમ્મત્તકો યક્ખવસં ગતો, પિત્તુમ્મત્તકો પિત્તવસં ગતો, સુરુમ્મત્તકો પાનવસં ગતો, બ્યસનુમ્મત્તકો સોકવસં ગતો''તિ. ઇમેસુ અટ્ઠસુ ઉમ્મત્તકેસુ મહાસત્તો ઇમસ્મિં જાતકે કામુમ્મત્તકો હુત્વા લોભવસં ગતો પબ્બજ્જાય ગુણં ન અઞ્ઞાસિ.

એવં અનત્થકારકં પન ઇમં ગુણપરિધંસકં લોભજાતં કસ્મા સત્તા પરિમુઞ્ચિતું ન સક્કોન્તીતિ? અનમતગ્ગે સંસારે અનેકાનિ કપ્પકોટિસતસહસ્સાનિ એકતો બન્ધિતભાવેન. એવં સન્તેપિ તં પણ્ડિતા ''અપ્પસ્સાદા કામા''તિઆદીનં અનેકેસં પચ્ચવેક્ખણાનં વસેન પજહન્તિ. તેનેવ દરીમુખપચ્ચેકબુદ્ધો મહાસત્તેન ''પબ્બજિતું ન સક્કોમી''તિ વુત્તેપિ ધુરનિક્ખેપં અકત્વા ઉત્તરિમ્પિ ઓવદન્તો દ્વે ગાથા આહ.

૧૬. ''યો અત્થકામસ્સ હિતાનુકમ્પિનો, ઓવજ્જમાનો ન કરોતિ સાસનં;
ઇદમેવ સેય્યો ઇતિ મઞ્ઞમાનો, પુનપ્પુનં ગબ્ભમુપેતિ મન્દો.

૧૭. ''સો ઘોરરૂપં નિરયં ઉપેતિ, સુભાસુભં મુત્તકરીસપૂરં;
સત્તા સકાયે ન જહન્તિ ગિદ્ધા, યે હોન્તિ કામેસુ અવીતરાગા''તિ.

તત્થ **અત્થકામસ્સા**તિ વુડ્ઢિકામસ્સ. **હિતાનુકમ્પિનો**તિ હિતેન મુદુચિત્તેન અનુકમ્પન્તસ્સ. **ઓવજ્જમાનો**તિ ઓવદિયમાનો. **ઇદમેવ સેય્યો**તિ યં અત્તના ગહિતં અસેય્યં અનુત્તમમ્પિ સમાનં, તં ઇદમેવ સેય્યો ઇતિ મઞ્ઞમાનો. **મન્દો**તિ સો અઞ્ઞાણપુગ્ગલો માતુકુચ્છિયં વાસં નાતિક્કમતિ, પુનપ્પુનં ગબ્ભં ઉપેતિયેવાતિ અત્થો.

સો ઘોરરૂપન્તિ મહારાજ, સો મન્દો તં માતુકુચ્છિં ઉપેન્તો ઘોરરૂપં દારુણજાતિકં નિરયં ઉપેતિ નામ. માતુકુચ્છિ હિ નિરસ્સાદટ્ઠેન ઇધ ''નિરયો''તિ વુત્તો, ''ચતુકુટ્ટિકનિરયો''તિ વુચ્ચતિ. ''ચતુકુટ્ટિકનિરયો નામ કતરો''તિ વુત્તે માતુકુચ્છિમેવ વત્તું વટ્ટતિ. અવીચિમહાનિરયે નિબ્બત્તસત્તસ્સ હિ અપરાપરં આધાવનપરિધાવનં હોતિયેવ, તસ્મા તં ''ચતુકુટ્ટિકનિરયો''તિ વત્તું ન લબ્ભતિ, માતુકુચ્છિયં પન નવ વા દસ વા માસે ચતૂહિપિ પસ્સેહિ ઇતો ચિતો ચ ધાવિતું નામ ન સક્કા, અતિસમ્બાધે ઓકાસે ચતુકોટેન ચતુસઙ્કુટિતેનેવ હુત્વા અચ્છિતબ્બં, તસ્મા એસ ''ચતુકુટ્ટિકનિરયો''તિ વુચ્ચતિ.

સુભાસુભન્તિ સુભાનં અસુભં. સુભાનઞ્હિ સંસારભીરુકાનં યોગાવચરકુલપુત્તાનં માતુકુચ્છિ એકન્તં અસુભસમ્મતો. તેન વુત્તં –

''અજઞ્ઞં જઞ્ઞસઙ્ખાતં, અસુચિં સુચિસમ્મતં;
નાનાકુણપપરિપૂરં, જઞ્ઞરૂપં અપસ્સતો.

''ધિરત્થુમં આતુરં પૂતિકાયં, જેગુચ્છિયં અસ્સુચિં બ્યાધિધમ્મં;
યત્થપ્પમત્તા અધિમુચ્છિતા પજા, હાપેન્તિ મગ્ગં સુગતૂપપત્તિયા''તિ. (જા॰ ૧.૩.૧૨૮-૧૨૯);

સત્તાતિ આસત્તા વિસત્તા લગ્ગા લગ્ગિતા **સકાયે ન જહન્તી**તિ તં માતુકુચ્છિં ન પરિચ્ચજન્તિ . **ગિદ્ધા**તિ ગધિતા. **યે હોન્તી**તિ યે કામેસુ અવીતરાગા હોન્તિ, તે એતં ગબ્ભવાસં ન જહન્તીતિ.

એવં દરીમુખપચ્ચેકબુદ્ધો ગબ્ભઓક્કન્તિમૂલકઞ્ચ, પરિહારમૂલકઞ્ચ દુક્ખં દસ્સેત્વા ઇદાનિ ગબ્ભવુટ્ઠાનમૂલકં દસ્સેતું દિયડ્ઢગાથમાહ.

૧૮. ''મીળ્હેન લિત્તા રુહિરેન મક્ખિતા, સેમ્હેન લિત્તા ઉપનિક્ખમન્તિ;
યં યઞ્હિ કાયેન ફુસન્તિ તાવદે, સબ્બં અસાતં દુખમેવ કેવલં.

૧૯. ''દિસ્વા વદામિ ન હિ અઞ્ઞતો સવં, પુબ્બેનિવાસં બહુકં સરામી''તિ.

તત્થ **મીળ્હેન લિત્તા**તિ મહારાજ, ઇમે સત્તા માતુકુચ્છિતો નિક્ખમન્તા ન ચતુજ્જાતિગન્ધેહિ વિલિમ્પિત્વા સુરભિમાલં પિળન્ધિત્વા નિક્ખમન્તિ, પુરાણગૂથેન પન મક્ખિતા પલિબુદ્ધા હુત્વા નિક્ખમન્તિ. **રુહિરેન મક્ખિતા**તિ રત્તલોહિતચન્દનાનુલિત્તાપિ ચ હુત્વા ન નિક્ખમન્તિ, રત્તલોહિતમક્ખિતા પન હુત્વા નિક્ખમન્તિ. **સેમ્હેન લિત્તા**તિ ન ચાપિ સેતચન્દનવિલિત્તા નિક્ખમન્તિ, બહલપિચ્છિલસેમ્હલિત્તા પન હુત્વા નિક્ખમન્તિ. ઇત્થીનઞ્હિ ગબ્ભવુટ્ઠાનકાલે એતા અસુચિયો નિક્ખમન્તિ. **તાવદે**તિ તસ્મિં સમયે. ઇદં વુત્તં હોતિ – મહારાજ, ઇમે સત્તા તસ્મિં માતુકુચ્છિતો નિક્ખમનસમયે એવં મીળ્હાદિલિત્તા નિક્ખમન્તા યં યં નિક્ખમનમગ્ગપદેસં વા હત્થં વા પાદં વા ફુસન્તિ, તં સબ્બં અસાતં અમધુરં કેવલં અસમ્મિસ્સં દુક્ખમેવ ફુસન્તિ, સુખં નામ તેસં તસ્મિં સમયે નત્થીતિ.

દિસ્વા વદામિ ન હિ અઞ્ઞતો સવન્તિ મહારાજ, અહં ઇમં એત્તકં વદન્તો ન અઞ્ઞતો સવં, અઞ્ઞસ્સ સમણસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા તં સુત્વા ન વદામિ, અત્તનો પન પચ્ચેકબોધિઞાણેન દિસ્વા પટિવિજ્ઝિત્વા પચ્ચક્ખં કત્વા વદામીતિ અત્થો. **પુબ્બેનિવાસં બહુક**ન્તિ ઇદં અત્તનો આનુભાવં દસ્સેન્તો આહ. ઇદં વુત્તં હોતિ – મહારાજ, અહઞ્હિ પુબ્બે નિવુત્થક્ખન્ધપટિપાટિસઙ્ખાતં પુબ્બેનિવાસં બહુકં સરામિ, સતસહસ્સકપ્પાધિકાનિ દ્વે અસઙ્ખ્યેય્યાનિ સરામીતિ.

ઇદાનિ સત્થા અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા ''એવં સો પચ્ચેકબુદ્ધો રાજાનં સુભાસિતકથાય સઞ્ઞપેસી''તિ વત્વા ઓસાને ઉપડ્ઢગાથમાહ –

''ચિત્રાહિ ગાથાહિ સુભાસિતાહિ, દરીમુખો નિજ્ઝાપયિ સુમેધ''ન્તિ.

તત્થ **ચિત્રાહી**તિ અનેકત્થસન્નિસ્સિતાહિ. **સુભાસિતાહી**તિ સુકથિતાહિ. **દરીમુખો નિજ્ઝાપયિ સુમેધ**ન્તિ ભિક્ખવે, સો દરીમુખપચ્ચેકબુદ્ધો તં સુમેધં સુન્દરપઞ્ઞં કારણાકારણજાનનસમત્થં રાજાનં નિજ્ઝાપેસિ સઞ્ઞાપેસિ, અત્તનો વચનં ગણ્હાપેસીતિ અત્થો.

એવં પચ્ચેકબુદ્ધો કામેસુ દોસં દસ્સેત્વા અત્તનો વચનં ગાહાપેત્વા ''મહારાજ, ઇદાનિ પબ્બજ વા મા વા, મયા પન તુય્હં કામેસુ આદીનવો પબ્બજ્જાય ચ આનિસંસો કથિતો, ત્વં અપ્પમત્તો હોહી''તિ વત્વા સુવણ્ણરાજહંસો વિય આકાસે ઉપ્પતિત્વા વલાહકગબ્ભં મદ્દન્તો નન્દમૂલકપબ્ભારમેવ ગતો. મહાસત્તો દસનખસમોધાનસમુજ્જલં અઞ્જલિં સિરસ્મિં ઠપેત્વા નમસ્સમાનો તસ્મિં દસ્સનવિસયે અતીતે જેટ્ઠપુત્તં પક્કોસાપેત્વા રજ્જં પટિચ્છાપેત્વા મહાજનસ્સ રોદન્તસ્સ પરિદેવન્તસ્સ કામે પહાય હિમવન્તં પવિસિત્વા પણ્ણસાલં માપેત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ન ચિરસ્સેવ અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેત્વા આયુપરિયોસાને બ્રહ્મલોકૂપગો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું. તદા રાજા અહમેવ અહોસિન્તિ.

દરીમુખજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૩૭૯] ૪. નેરુજાતકવણ્ણના

કાકોલા કાકસઙ્ઘા ચાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા એકં પચ્ચન્તગામં અગમાસિ. મનુસ્સા તસ્સ ઇરિયાપથે પસીદિત્વા તં ભોજેત્વા પટિઞ્ઞં ગહેત્વા અરઞ્ઞે પણ્ણસાલં કત્વા તત્થ વસાપેસું, અતિવિય ચસ્સ સક્કારં કરિંસુ. અથેકે સસ્સતવાદા આગમંસુ. તે તેસં વચનં સુત્વા થેરસ્સ વાદં વિસ્સજ્જેત્વા સસ્સતવાદં ગહેત્વા તેસઞ્ઞેવ સક્કારં કરિંસુ. તતો ઉચ્છેદવાદા આગમંસુ તે સસ્સતવાદં વિસ્સજ્જેત્વા ઉચ્છેદવાદમેવ ગણ્હિંસુ. અથઞ્ઞે અચેલકા આગમિંસુ. તે ઉચ્છેદવાદં વિસ્સજ્જેત્વા અચેલકવાદં ગણ્હિંસુ. સો તેસં ગુણાગુણં અજાનન્તાનં મનુસ્સાનં સન્તિકે દુક્ખેન વસિત્વા વુત્થવસ્સો પવારેત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા કતપટિસન્થારો ''કહં વસ્સંવુત્થોસી''તિ વુત્તે ''પચ્ચન્તં નિસ્સાય, ભન્તે''તિ વત્વા ''સુખં વુત્થોસી''તિ પુટ્ઠો ''ભન્તે, ગુણાગુણં અજાનન્તાનં સન્તિકે દુક્ખં વુત્થોસ્મી''તિ આહ. સત્થા ''ભિક્ખુ પોરાણકપણ્ડિતા તિરચ્છાનયોનિયં નિબ્બત્તાપિ ગુણાગુણં અજાનન્તેહિ સદ્ધિં એકદિવસમ્પિ ન વસિંસુ, ત્વં અત્તનો ગુણાગુણં અજાનનટ્ઠાને કસ્મા વસી''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સુવણ્ણહંસયોનિયં નિબ્બત્તિ, કનિટ્ઠભાતાપિસ્સ અત્થિ. તે ચિત્તકૂટપબ્બતે વસન્તા હિમવન્તપદેસે સયંજાતસાલિં ખાદન્તિ. તે એકદિવસં તત્થ ચરિત્વા ચિત્તકૂટં આગચ્છન્તા અન્તરામગ્ગે એકં નેરું નામ કઞ્ચનપબ્બતં દિસ્વા તસ્સ મત્થકે નિસીદિંસુ. તં પન પબ્બતં નિસ્સાય વસન્તા સકુણસઙ્ઘા ચતુપ્પદા ચ ગોચરભૂમિયં નાનાવણ્ણા હોન્તિ, પબ્બતં પવિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય તે સબ્બે તસ્સોભાસેન સુવણ્ણવણ્ણા હોન્તિ. તં દિસ્વા બોધિસત્તસ્સ કનિટ્ઠો તં કારણં અજાનિત્વા ''કિં નુ ખો એત્થ કારણ''ન્તિ ભાતરા સદ્ધિં સલ્લપન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૨૦. ''કાકોલા કાકસઙ્ઘા ચ, મયઞ્ચ પતતં વરા;
સબ્બેવ સદિસા હોમ, ઇમં આગમ્મ પબ્બતં.

૨૧. ''ઇધ સીહા ચ બ્યગ્ઘા ચ, સિઙ્ગાલા ચ મિગાધમા;
સબ્બેવ સદિસા હોન્તિ, અયં કો નામ પબ્બતો''તિ.

તત્થ **કાકોલા**તિ વનકાકા. **કાકસઙ્ઘા**તિ પકતિકાકસઙ્ઘા ચ. **પતતં વરા**તિ પક્ખીનં સેટ્ઠા. **સદિસા હોમા**તિ સદિસવણ્ણા હોમ.

તસ્સ વચનં સુત્વા બોધિસત્તો તતિયં ગાથમાહ –

૨૨. ''ઇમં નેરૂતિ જાનન્તિ, મનુસ્સા પબ્બતુત્તમં;
ઇધ વણ્ણેન સમ્પન્ના, વસન્તિ સબ્બપાણિનો''તિ.

તત્થ **ઇધ વણ્ણેના**તિ ઇમસ્મિં નેરુપબ્બતે ઓભાસેન વણ્ણસમ્પન્ના હુત્વા.

તં સુત્વા કનિટ્ઠો સેસગાથા અભાસિ –

૨૩. ''અમાનના યત્થ સિયા, અન્તાનં વા વિમાનના;
હીનસમ્માનના વાપિ, ન તત્થ વિસતિંવસે.

૨૪. ''યત્થાલસો ચ દક્ખો ચ, સૂરો ભીરુ ચ પૂજિયા;
ન તત્થ સન્તો વસન્તિ, અવિસેસકરે નરે.

૨૫. ''નાયં નેરુ વિભજતિ, હીનઉક્કટ્ઠમજ્ઝિમે;
અવિસેસકરો નેરુ, હન્દ નેરું જહામસે''તિ.

તત્થ પઠમગાથાય અયમત્થો – યત્થ **સન્તાનં** પણ્ડિતાનં સીલસમ્પન્નાનં માનનસ્સ અભાવેન **અમાનના** અવમઞ્ઞના ચ અવમાનવસેન **વિમાનના વા** હીનાનં વા દુસ્સીલાનં સમ્માનના સિયા, તત્થ નિવાસે ન વસેય્ય. **પૂજિયા**તિ એતે એત્થ એકસદિસાય પૂજાય પૂજનીયા હોન્તિ, સમકં સક્કારં લભન્તિ. **હીનઉક્કટ્ઠમજ્ઝિમે**તિ જાતિગોત્તકુલપ્પદેસસીલાચારઞાણાદીહિ હીને ચ મજ્ઝિમે ચ ઉક્કટ્ઠે ચ અયં ન વિભજતિ. **હન્દા**તિ વવસ્સગ્ગત્થે નિપાતો. **જહામસે**તિ પરિચ્ચજામ. એવઞ્ચ પન વત્વા ઉભોપિ તે હંસા ઉપ્પતિત્વા ચિત્તકૂટમેવ ગતા.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને સો ભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા કનિટ્ઠહંસો આનન્દો અહોસિ, જેટ્ઠકહંસો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

નેરુજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૩૮૦] ૫. આસઙ્કજાતકવણ્ણના

આસાવતી નામ લતાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પુરાણદુતિયિકાપલોભનં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ **ઇન્દ્રિયજાતકે** (જા॰ ૧.૮.૬૦ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ. ઇધ પન સત્થા તં ભિક્ખું ''સચ્ચં કિર ત્વં ઉક્કણ્ઠિતોસી''તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચં, ભન્તે''તિ વુત્તે ''કેન ઉક્કણ્ઠાપિતોસી''તિ વત્વા ''પુરાણદુતિયિકાય, ભન્તે''તિ વુત્તે ''ભિક્ખુ એસા ઇત્થી તુય્હં અનત્થકારિકા, પુબ્બેપિ ત્વં એતં નિસ્સાય ચતુરઙ્ગિનિસેનં જહિત્વા હિમવન્તપદેસે મહન્તં દુક્ખં અનુભવન્તો તીણિ સંવચ્છરાનિ વસી''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો કાસિગામે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં ઉગ્ગહિતસિપ્પો ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા વનમૂલફલાહારો અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેત્વા હિમવન્તપદેસે વસિ. તસ્મિં કાલે એકો પુઞ્ઞસમ્પન્નો સત્તો તાવતિંસભવનતો ચવિત્વા તસ્મિં ઠાને પદુમસરે એકસ્મિં પદુમગબ્ભે દારિકા હુત્વા નિબ્બત્તિ, સેસપદુમેસુ પુરાણભાવં પત્વા પતન્તેસુપિ તં મહાકુચ્છિકં હુત્વા તિટ્ઠતેવ. તાપસો નહાયિતું પદુમસરં ગતો તં દિસ્વા ''અઞ્ઞેસુ પદુમેસુ પતન્તેસુપિ ઇદં મહાકુચ્છિકં હુત્વા તિટ્ઠતિ, કિં નુ ખો કારણ''ન્તિ ચિન્તેત્વા ઉદકસાટકં નિવાસેત્વા ઓતરન્તો ગન્ત્વા તં પદુમં વિવરિત્વા તં દારિકં દિસ્વા ધીતુસઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વા પણ્ણસાલં આનેત્વા પટિજગ્ગિ. સા અપરભાગે સોળસવસ્સિકા હુત્વા અભિરૂપા અહોસિ ઉત્તમરૂપધરા અતિક્કન્તા માનુસકવણ્ણં, અપત્તા દેવવણ્ણં. તદા સક્કો બોધિસત્તસ્સ ઉપટ્ઠાનં આગચ્છતિ, સો તં દારિકં દિસ્વા ''કુતો એસા''તિ પુચ્છિત્વા લદ્ધનિયામં સુત્વા ''ઇમિસ્સા કિં લદ્ધું વટ્ટતી''તિ પુચ્છિ. ''નિવાસટ્ઠાનં વત્થાલઙ્કારભોજનવિધાનં, મારિસા''તિ. સો ''સાધુ, ભન્તે''તિ તસ્સા વસનટ્ઠાનસ્સ આસન્ને ફલિકપાસાદં માપેત્વા દિબ્બસયનદિબ્બવત્થાલઙ્કારદિબ્બન્નપાનાનિ માપેસિ.

સો પાસાદો તસ્સા અભિરુહનકાલે ઓતરિત્વા ભૂમિયં પતિટ્ઠાતિ, અભિરુળ્હકાલે લઙ્ઘિત્વા આકાસે તિટ્ઠતિ. સા બોધિસત્તસ્સ વત્તપટિવત્તં કુરુમાના પાસાદે વસતિ. તમેકો વનચરકો દિસ્વા ''અયં, વો ભન્તે, કિં હોતી''તિ પુચ્છિત્વા ''ધીતા મે''તિ સુત્વા બારાણસિં ગન્ત્વા ''દેવ, મયા હિમવન્તપદેસે એવરૂપા નામ એકસ્સ તાપસસ્સ ધીતા દિટ્ઠા''તિ રઞ્ઞો આરોચેસિ. તં સુત્વા સો સવનસંસગ્ગેન બજ્ઝિત્વા વનચરકં મગ્ગદેસકં કત્વા ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય તં ઠાનં ગન્ત્વા ખન્ધાવારં નિવાસાપેત્વા વનચરકં આદાય અમચ્ચગણપરિવુતો અસ્સમપદં પવિસિત્વા મહાસત્તં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નો ''ભન્તે, ઇત્થિયો નામ બ્રહ્મચરિયસ્સ મલં, તુમ્હાકં ધીતરં અહં પટિજગ્ગિસ્સામી''તિ આહ. બોધિસત્તો પન ''કિં નુ ખો એતસ્મિં પદુમે''તિ આસઙ્કં કત્વા ઉદકં ઓતરિત્વા આનીતભાવેન તસ્સા કુમારિકાય આસઙ્કાતિ નામં અકાસિ. સો તં રાજાનં ''ઇમં ગહેત્વા ગચ્છા''તિ ઉજુકં અવત્વા ''મહારાજ, ઇમાય કુમારિકાય નામં જાનન્તો ગણ્હિત્વા ગચ્છા''તિ આહ. ''તુમ્હેહિ કથિતે ઞસ્સામિ, ભન્તે''તિ. ''અહં તે ન કથેમિ, ત્વં અત્તનો પઞ્ઞાબલેન નામં જાનન્તોવ ગહેત્વા યાહી''તિ. સો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તતો પટ્ઠાય અમચ્ચેહિ સદ્ધિં ''કિન્નામા નુ ખો એસા''તિ નામં ઉપધારેતિ. સો યાનિ દુજ્જાનાનિ નામાનિ, તાનિ કિત્તેત્વા ''અસુકા નામ ભવિસ્સતી''તિ બોધિસત્તેન સદ્ધિં કથેતિ. બોધિસત્તો ''ન એવંનામા''તિ પટિક્ખિપતિ.

રઞ્ઞો ચ નામં ઉપધારેન્તસ્સ સંવચ્છરો અતીતો. તદા હત્થિઅસ્સમનુસ્સે સીહાદયો વાળા ગણ્હન્તિ, દીઘજાતિકપરિપન્થો હોતિ, મક્ખિકપરિપન્થો હોતિ, સીતેન કિલમિત્વા બહૂ મનુસ્સા મરન્તિ. અથ રાજા કુજ્ઝિત્વા ''કિં મે એતાયા''તિ બોધિસત્તસ્સ કથેત્વા પાયાસિ. આસઙ્કા કુમારિકા તં દિવસં ફલિકવાતપાનં વિવરિત્વા અત્તાનં દસ્સેન્તી અટ્ઠાસિ. રાજા તં દિસ્વા ''મયં તવ નામં જાનિતું ન સક્કોમ, ત્વં હિમવન્તેયેવ વસ, મયં ગમિસ્સામા''તિ આહ. ''કહં, મહારાજ, ગચ્છન્તો માદિસં ઇત્થિં લભિસ્સસિ, મમ વચનં સુણાહિ, તાવતિંસદેવલોકે ચિત્તલતાવને આસાવતી નામ લતા અત્થિ, તસ્સા ફલસ્સ અબ્ભન્તરે દિબ્બપાનં નિબ્બત્તં, તં એકવારં પિવિત્વા ચત્તારો માસે મત્તા હુત્વા દિબ્બસયને સયન્તિ, સા પન વસ્સસહસ્સેન ફલતિ, સુરાસોણ્ડા દેવપુત્તા 'ઇતો ફલં લભિસ્સામા'તિ દિબ્બપાનપિપાસં અધિવાસેત્વા વસ્સસહસ્સં નિબદ્ધં ગન્ત્વા તં લતં 'અરોગા નુ ખો'તિ ઓલોકેન્તિ, ત્વં પન એકસંવચ્છરેનેવ ઉક્કણ્ઠિતો, આસાફલવતી નામ સુખા, મા ઉક્કણ્ઠી''તિ વત્વા તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

૨૬. ''આસાવતી નામ લતા, જાતા ચિત્તલતાવને;
તસ્સા વસ્સસહસ્સેન, એકં નિબ્બત્તતે ફલં.

૨૭. ''તં દેવા પયિરુપાસન્તિ, તાવ દૂરફલં સતિં;
આસીસેવ તુવં રાજ, આસા ફલવતી સુખા.

૨૮. ''આસીસતેવ સો પક્ખી, આસીસતેવ સો દિજો;
તસ્સ ચાસા સમિજ્ઝતિ, તાવ દૂરગતા સતી;
આસીસેવ તુવં રાજ, આસા ફલવતી સુખા''તિ.

તત્થ **આસાવતી**તિ એવંનામિકા. સા હિ યસ્મા તસ્સા ફલે આસા ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા એતં નામં લભતિ. **ચિત્તલતાવને**તિ એવંનામકે ઉય્યાને. તસ્મિં કિર ઉય્યાને તિણરુક્ખલતાદીનં પભા તત્થ પવિટ્ઠપવિટ્ઠાનં દેવતાનં સરીરવણ્ણં ચિત્તં કરોતિ, તેનસ્સ ''ચિત્તલતાવન''ન્તિ નામં જાતં. **પયિરુપાસન્તી**તિ પુનપ્પુનં ઉપેન્તિ. **આસીસેવા**તિ આસીસાહિયેવ પત્થેહિયેવ, મા આસચ્છેદં કરોહીતિ.

રાજા તસ્સા કથાય બજ્ઝિત્વા પુન અમચ્ચે સન્નિપાતાપેત્વા દસનામકં કારેત્વા નામં ગવેસન્તો અપરમ્પિ સંવચ્છરં વસિ. તસ્સા દસનામકમ્પિ નામં નાહોસિ, ''અસુકા નામા''તિ વુત્તે બોધિસત્તો પટિક્ખિપતેવ. પુન રાજા ''કિં મે ઇમાયા''તિ તુરઙ્ગં આરુય્હ પાયાસિ. સાપિ પુન વાતપાને ઠત્વા અત્તાનં દસ્સેસિ. રાજા ''તિટ્ઠ ત્વં, મયં ગમિસ્સામા''તિ આહ. ''કસ્મા યાસિ, મહારાજા''તિ? ''તવ નામં જાનિતું ન સક્કોમી''તિ. ''મહારાજ, કસ્મા નામં ન જાનિસ્સસિ, આસા નામ અસમિજ્ઝનકા નામ નત્થિ, એકો કિર બકો પબ્બતમુદ્ધનિ ઠિતો અત્તના પત્થિતં લભિ, ત્વં કસ્મા ન લભિસ્સસિ, અધિવાસેહિ, મહારાજા''તિ. એકો કિર બકો એકસ્મિં પદુમસરે ગોચરં ગહેત્વા ઉપ્પતિત્વા પબ્બતમત્થકે નિલીયિ. સો તં દિવસં તત્થેવ વસિત્વા પુનદિવસે ચિન્તેસિ ''અહં ઇમસ્મિં પબ્બતમત્થકે સુખં નિસિન્નો, સચે ઇતો અનોતરિત્વા એત્થેવ નિસિન્નો ગોચરં ગહેત્વા પાનીયં પિવિત્વા ઇમં દિવસં વસેય્યં, ભદ્દકં વત અસ્સા''તિ. અથ તં દિવસમેવ સક્કો દેવરાજા અસુરનિમ્મથનં કત્વા તાવતિંસભવને દેવિસ્સરિયં લદ્ધા ચિન્તેસિ 'મમ તાવ મનોરથો મત્થકં પત્તો, અત્થિ નુ ખો અઞ્ઞો કોચિ અપરિપુણ્ણમનોરથો'તિ ઉપધારેન્તો તં દિસ્વા 'ઇમસ્સ મનોરથં મત્થકં પાપેસ્સામી'તિ બકસ્સ નિસિન્નટ્ઠાનતો અવિદૂરે એકા નદી અત્થિ, તં નદિં ઓઘપુણ્ણં કત્વા પબ્બતમત્થકેન પેસેસિ. સોપિ બકો તત્થેવ નિસિન્નો મચ્છે ખાદિત્વા પાનીયં પિવિત્વા તં દિવસં તત્થેવ વસિ,

ઉદકમ્પિ ભસ્સિત્વા ગતં. ‘‘એવં, મહારાજ, બકોપિ તાવ અત્તનો આસાફલં લભિ, કિં ત્વં ન લભિસ્સસી’’તિ વત્વા ‘‘**આસીસતેવા**’’તિઆદિમાહ.

તત્થ **આસીસતેવા**તિ આસીસતિયેવ પત્થેતિયેવ. **પક્ખી**તિ પક્ખેહિ યુત્તતાય પક્ખી. દ્વિક્ખત્તું જાતતાય **દિજો**. **તાવ દૂરગતા સતી**તિ પબ્બતમત્થકતો મચ્છાનઞ્ચ ઉદકસ્સ ચ દૂરભાવં પસ્સ, એવં દૂરગતા સમાના સક્કસ્સ આનુભાવેન બકસ્સ આસા પૂરિયેવાતિ.

અથ રાજા તસ્સા કથં સુત્વા રૂપે બજ્ઝિત્વા કથાય અલ્લીનો ગન્તું અસક્કોન્તો અમચ્ચે સન્નિપાતેત્વા સતનામં કારેસિ, સતનામવસેન નામં ગવેસતોપિસ્સ અઞ્ઞં સંવચ્છરં અતીતં . સો તિણ્ણં સંવચ્છરાનં અચ્ચયેન બોધિસત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા સતનામવસેન ‘‘અસુકા નામ ભવિસ્સતી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ન જાનાસિ, મહારાજા’’તિ. સો ‘‘ગમિસ્સામ દાનિ મય’’ન્તિ બોધિસત્તં વન્દિત્વા પાયાસિ. આસઙ્કા કુમારિકા ચ પુન ફલિકવાતપાનં નિસ્સાય ઠિતાવ. રાજા તં દિસ્વા ‘‘ત્વં અચ્છ, મયં ગમિસ્સામા’’તિ આહ. ‘‘કસ્મા, મહારાજા’’તિ. ‘‘ત્વં મં વચનેનેવ સન્તપ્પેસિ, ન ચ કામરતિયા, તવ મધુરવચનેન બજ્ઝિત્વા વસન્તસ્સ મમ તીણિ સંવચ્છરાનિ અતિક્કન્તાનિ, ઇદાનિ ગમિસ્સામી’’તિ ઇમા ગાથા આહ –

૨૯. ‘‘સમ્પેસિ ખો મં વાચાય, ન ચ સમ્પેસિ કમ્મુના;
માલા સેરેય્યકસ્સેવ, વણ્ણવન્તા અગન્ધિકા.

૩૦. ‘‘અફલં મધુરં વાચં, યો મિત્તેસુ પકુબ્બતિ;
અદદં અવિસ્સજં ભોગં, સન્ધિ તેનસ્સ જીરતિ.

૩૧. ‘‘યઞ્હિ કયિરા તઞ્હિ વદે, યં ન કયિરા ન તં વદે;
અકરોન્તં ભાસમાનં, પરિજાનન્તિ પણ્ડિતા.

૩૨. ‘‘બલઞ્ચ વત મે ખીણં, પાથેય્યઞ્ચ ન વિજ્જતિ;
સઙ્કે પાણૂપરોધાય, હન્દ દાનિ વજામહ’’ન્તિ.

તત્થ **સમ્પેસી**તિ સન્તપ્પેસિ પીણેસિ. **સેરેય્યકસ્સા**તિ સુવણ્ણકુરણ્ડકસ્સ. દેસનાસીસમેવેતં, યંકિઞ્ચિ પન સુવણ્ણકુરણ્ડકજયસુમનાદિકં અઞ્ઞમ્પિ પુપ્ફં વણ્ણસમ્પન્નં અગન્ધકં, સબ્બં તં સન્ધાયેવમાહ. **વણ્ણવન્તા અગન્ધિકા**તિ યથા સેરેય્યકાદીનં માલા વણ્ણવન્તતાય દસ્સનેન તપ્પેતિ, અગન્ધતાય ગન્ધેન ન તપ્પેતિ, એવં ત્વમ્પિ દસ્સનેન પિયવચનેન ચ સન્તપ્પેસિ, ન કમ્મુનાતિ દીપેતિ. **અદદ**ન્તિ ભદ્દે, યો ‘‘ઇમં નામ વો ભોગં દસ્સામી’’તિ મધુરવચનેન વત્વા તં ભોગં અદદન્તો અવિસ્સજ્જેન્તો કેવલં મધુરવચનમેવ કરોતિ, તેન સદ્ધિં અસ્સ મિત્તસ્સ સન્ધિ જીરતિ, મિત્તસન્થવો ન ઘટીયતિ. **પાથેય્યઞ્ચા**તિ ભદ્દે, મય્હં તવ મધુરવચનેન બજ્ઝિત્વા તીણિ સંવચ્છરાનિ વસન્તસ્સેવ હત્થિઅસ્સરથપત્તિસઙ્ખાતં બલઞ્ચ ખીણં, મનુસ્સાનં ભત્તવેતનસઙ્ખાતં પાથેય્યઞ્ચ નત્થિ. **સઙ્કે પાણૂપરોધાયા**તિ સ્વાહં ઇધેવ અત્તનો જીવિતવિનાસં આસઙ્કામિ, હન્દ દાનાહં ગચ્છામીતિ.

આસઙ્કા કુમારિકા રઞ્ઞો વચનં સુત્વા ‘‘મહારાજ, ત્વં મય્હં નામં જાનાસિ, તયા વુત્તમેવ મમ નામં, ઇદં મે પિતુ કથેત્વા મં ગણ્હિત્વા યાહી’’તિ રઞ્ઞા સદ્ધિં સલ્લપન્તી આહ –

૩૩. ''એતદેવ હિ મે નામં, યંનામસ્મિ રથેસભ;
આગમેહિ મહારાજ, પિતરં આમન્તયામહ''ન્તિ.

તસ્સત્થો – યંનામા અહં અસ્મિ, તં એતં આસઙ્કાત્વેવ મમ નામન્તિ.

તં સુત્વા રાજા બોધિસત્તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ''ભન્તે, તુમ્હાકં ધીતા આસઙ્કા નામા''તિ આહ. ''નામં ઞાતકાલતો પટ્ઠાય તં ગહેત્વા ગચ્છ, મહારાજા''તિ. સો મહાસત્તં વન્દિત્વા ફલિકવિમાનદ્વારં આગન્ત્વા આહ – ''ભદ્દે, પિતરાપિ તે મય્હં દિન્ના, એહિ દાનિ ગમિસ્સામા''તિ. ''આગમેહિ, મહારાજ, પિતરં આમન્તયામહ''ન્તિ પાસાદા ઓતરિત્વા મહાસત્તં વન્દિત્વા રોદિત્વા ખમાપેત્વા રઞ્ઞો સન્તિકં આગતા. રાજા તં ગહેત્વા બારાણસિં ગન્ત્વા પુત્તધીતાહિ વડ્ઢન્તો પિયસંવાસં વસિ. બોધિસત્તો અપરિહીનજ્ઝાનો બ્રહ્મલોકે ઉપ્પજ્જિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા આસઙ્કા કુમારિકા પુરાણદુતિયિકા અહોસિ, રાજા ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ, તાપસો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

આસઙ્કજાતકવણ્ણના પઞ્ચમા.

[૩૮૧] ૬. મિગાલોપજાતકવણ્ણના

ન મે રુચ્ચીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં દુબ્બચભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. સત્થા તં ભિક્ખું પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ દુબ્બચો''તિ પુચ્છિત્વા ''આમ, ભન્તે''તિ વુત્તે ''ન ખો ભિક્ખુ ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ ત્વં દુબ્બચોયેવ, દુબ્બચભાવઞ્ચ પન નિસ્સાય પણ્ડિતાનં વચનં અકરોન્તો વેરમ્ભવાતમુખે બ્યસનં ગતોસી''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો ગિજ્ઝયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા અપનન્દગિજ્ઝો નામ અહોસિ. સો ગિજ્ઝગણપરિવુતો ગિજ્ઝકૂટપબ્બતે વસિ. પુત્તો પનસ્સ મિગાલોપો નામ થામબલસમ્પન્નો અહોસિ, સો અઞ્ઞેસં ગિજ્ઝાનં સીમં અતિક્કમિત્વા અતિઉચ્ચં ઉપ્પતિ. ગિજ્ઝા ''પુત્તો તે અતિદૂરં ઉપ્પતતી''તિ ગિજ્ઝરઞ્ઞો આચિક્ખિંસુ. સો તં પક્કોસેત્વા ''ત્વં કિર, તાત, અતિઉચ્ચં ગચ્છસિ, અતિઉચ્ચં ગચ્છન્તો જીવિતક્ખયં પાપુણિસ્સસી''તિ વત્વા તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

૩૪. ''ન મે રુચ્ચિ મિગાલોપ, યસ્સ તે તાદિસી ગતી;
અતુચ્ચં તાત પતસિ, અભૂમિં તાત સેવસિ.

૩૫. ''ચતુક્કણ્ણંવ કેદારં, યદા તે પથવી સિયા;
તતો તાત નિવત્તસ્સુ, માસ્સુ એત્તો પરં ગમિ.

૩૬. ''સન્તિ અઞ્ઞેપિ સકુણા, પત્તયાના વિહઙ્ગમા;
અક્ખિત્તા વાતવેગેન, નટ્ઠા તે સસ્સતીસમા''તિ.

તત્થ **મિગાલોપા**તિ પુત્તં નામેન આલપતિ. **અતુચ્ચં તાત પતસી**તિ તાત, ત્વં અઞ્ઞેસં ગિજ્ઝાનં સીમં અતિક્કમિત્વા અતિઉચ્ચં ગચ્છસિ. **ચતુક્કણ્ણંવ કેદાર**ન્તિ ઇમિનાસ્સ સીમં આચિક્ખતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – તાત, યદા તે અયં મહાપથવી ચતુક્કણ્ણં કેદારં વિય સિયા, એવં ખુદ્દિકા વિય હુત્વા પઞ્ઞાયેથ, અથ ત્વં એત્તકા ઠાના નિવત્તેય્યાસિ, એત્તો પરં મા ગમીતિ. **સન્તિ અઞ્ઞેપી**તિ ન કેવલં ત્વમેવ, અઞ્ઞેપિ ગિજ્ઝા એવં કરિંસૂતિ દીપેતિ. **અક્ખિત્તા**તિ તેપિ ગિજ્ઝા અમ્હાકં સીમં અતિક્કમિત્વા ગતા વાતવેગેન આકડ્ઢિતા નસ્સિંસુ. **સસ્સતીસમા**તિ સસ્સતીહિ પથવીપબ્બતાદીહિ સમં અત્તાનં મઞ્ઞમાના અત્તનો વસ્સસહસ્સપરિમાણં આયું અપૂરેત્વાપિ અન્તરા નટ્ઠાતિ અત્થો.

મિગાલોપો અનોવાદકત્તા પિતુ વચનં અકત્વા લઙ્ઘન્તો પિતરા અક્ખાતં સીમં દિસ્વા તં અતિક્કમ્મ કાલવાતે પત્વા તેપિ છિન્દિત્વા ઉપ્પતિતો વેરમ્ભવાતમુખં પક્ખન્દિ, અથ નં વેરમ્ભવાતા પહરિંસુ. સો તેહિ પહટમત્તોવ ખણ્ડાખણ્ડં હુત્વા આકાસેયેવ અન્તરધાયિ.

૩૭. ‘‘અકત્વા અપનન્દસ્સ, પિતુ વુદ્ધસ્સ સાસનં;
કાલવાતે અતિક્કમ્મ, વેરમ્ભાનં વસં અગા.

૩૮. ‘‘તસ્સ પુત્તા ચ દારા ચ, યે ચઞ્ઞે અનુજીવિનો;
સબ્બે બ્યસનમાપાદું, અનોવાદકરે દિજે.

૩૯. ‘‘એવમ્પિ ઇધ વુદ્ધાનં, યો વાક્યં નાવબુજ્ઝતિ;
અતિસીમચરો દિત્તો, ગિજ્ઝોવાતીતસાસનો;
સબ્બે બ્યસનં પપ્પોન્તિ, અકત્વા વુદ્ધસાસન’’ન્તિ. –

ઇમા તિસ્સો અભિસમ્બુદ્ધગાથા.

તત્થ **અનુજીવિનો**તિ તં નિસ્સાય જીવનકા. **અનોવાદકરે દિજે**તિ તસ્મિં મિગાલોપે ગિજ્ઝે ઓવાદં અગણ્હન્તે સબ્બેપિ તે તેન સદ્ધિં અતિસીમં ગન્ત્વા વિનાસં પાપુણિંસુ. **એવમ્પી**તિ, ભિક્ખવે, યથા સો ગિજ્ઝો, એવં યો અઞ્ઞોપિ ગહટ્ઠો વા પબ્બજિતો વા હિતાનુકમ્પકાનં વુદ્ધાનં વચનં ન ગણ્હાતિ, સોપિ અયં સીમં અતિક્કમિત્વા ચરન્તો દિત્તો ગબ્બિતો ગિજ્ઝોવ બ્યસનં પાપુણાતીતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા મિગાલોપો દુબ્બચભિક્ખુ અહોસિ, અપનન્દો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

મિગાલોપજાતકવણ્ણના છટ્ઠા.

[૩૮૨] ૭. સિરિકાળકણ્ણિજાતકવણ્ણના

કા નુ કાળેન વણ્ણેનાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અનાથપિણ્ડિકં આરબ્ભ કથેસિ. સો હિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતકાલતો પટ્ઠાય અખણ્ડાનિ પઞ્ચ સીલાનિ રક્ખિ, ભરિયાપિસ્સ પુત્તધીતરોપિ દાસાપિ ભતિં ગહેત્વા કમ્મં કરોન્તા કમ્મકરાપિ સબ્બે રક્ખિંસુયેવ. અથેકદિવસં ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘આવુસો, અનાથપિણ્ડિકો સુચિયેવ સુચિપરિવારો હુત્વા ચરતી’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ

પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બે પોરાણકપણ્ડિતાપિ સુચીયેવ સુચિપરિવારા અહેસુ''ન્તિ વત્વા તેહિ યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સેટ્ઠિ હુત્વા દાનં અદાસિ, સીલં રક્ખિ, ઉપોસથકમ્મં કરિ, ભરિયાપિસ્સ પઞ્ચ સીલાનિ રક્ખિ, પુત્તધીતરોપિ દાસકમ્મકરપોરિસાપિ પઞ્ચ સીલાનિ રક્ખિંસુ. સો સુચિપરિવારસેટ્ઠિત્વેવ પઞ્ઞાયિત્થ. અથેકદિવસં સો ચિન્તેસિ ''સચે મયા સુચિપરિવારસીલો કોચિ આગમિસ્સતિ, તસ્સ મમ નિસીદનપલ્લઙ્કં વા નિપજ્જનસયનં વા દાતું ન યુત્તં, અનુચ્છિટ્ઠં અપરિભુત્તં દાતું વટ્ટતી''તિ અત્તનો વસનટ્ઠાનેયેવ એકપસ્સે અપરિભુત્તપલ્લઙ્કઞ્ચ સેનાસનઞ્ચ પઞ્ઞાપેસિ. તસ્મિં સમયે ચાતુમહારાજિકદેવલોકતો વિરૂપક્ખમહારાજસ્સ ધીતા કાળકણ્ણી ચ નામ ધતરટ્ઠમહારાજસ્સ ધીતા સિરી ચ નામાતિ ઇમા દ્વે બહું ગન્ધમાલં આદાય ''અનોતત્તે કીળિસ્સામા''તિ અનોતત્તતિત્થં આગચ્છિંસુ. તસ્મિં પન દહે બહૂનિ તિત્થાનિ, તેસુ બુદ્ધાનં તિત્થે બુદ્ધાયેવ ન્હાયન્તિ, પચ્ચેકબુદ્ધાનં તિત્થે પચ્ચેકબુદ્ધાવ ન્હાયન્તિ, ભિક્ખૂનં તિત્થે ભિક્ખૂવ ન્હાયન્તિ, તાપસાનં તિત્થે તાપસાવ ન્હાયન્તિ, ચાતુમહારાજિકાદીસુ છસુ કામસગ્ગેસુ દેવપુત્તાનં તિત્થે દેવપુત્તાવ ન્હાયન્તિ, દેવધીતાનં તિત્થે દેવધીતાવ ન્હાયન્તિ.

તત્રિમા દ્વે આગન્ત્વા ''અહં પઠમં ન્હાયિસ્સામિ, અહં પઠમ''ન્તિ તિત્થાય કલહં કરિંસુ. કાળકણ્ણી ''અહં લોકં પાલેમિ વિચારેમિ, તસ્મા પઠમં નાયિતું યુત્તામ્હી''તિ વદતિ. સિરી ''અહં મહાજનસ્સ ઇસ્સરિયદાયિકાય પટિપદાય ઠિતા, તસ્મા પઠમં ન્હાયિતું યુત્તામ્હી''તિ વદતિ. તા ''અમ્હેસુ પઠમં ન્હાયિતું યુત્તરૂપં વા અયુત્તરૂપં વા ચત્તારો મહારાજાનો જાનિસ્સન્તી''તિ તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા ''અમ્હેસુ કા પઠમં અનોતત્તદહે ન્હાયિતું યુત્તરૂપા''તિ પુચ્છિંસુ. ધતરટ્ઠવિરૂપક્ખા ''ન સક્કા અમ્હેહિ વિનિચ્છિનિતુ''ન્તિ વિરૂળ્હકવેસ્સવણાનં ભારમકંસુ. તે ''અમ્હેપિ ન સક્ખિસ્સામ, સક્કસ્સ પાદમૂલે પેસેસ્સામા''તિ તા સક્કસ્સ સન્તિકં પેસેસું. સક્કો તાસં વચનં સુત્વા ચિન્તેસિ ''ઇમા દ્વેપિ મમ પુરિસાનઞ્ઞેવ ધીતરો, ન સક્કા મયા ઇમં અડ્ડં વિનિચ્છિનિતુ''ન્તિ. અથ તા સક્કો આહ ''બારાણસિયં સુચિપરિવારો નામ સેટ્ઠિ અત્થિ, તસ્સ ઘરે અનુચ્છિટ્ઠસયનઞ્ચ પઞ્ઞત્તં, યા તત્થ નિસીદિતું વા સયિતું વા લભતિ, સા પઠમં ન્હાયિતું યુત્તરૂપા''તિ. તં સુત્વા કાળકણ્ણી તસ્મિં ખણેયેવ નીલવત્થં નિવાસેત્વા નીલવિલેપનં વિલિમ્પિત્વા નીલમણિપિળન્ધનં પિળન્ધિત્વા યન્તપાસાણો વિય દેવલોકતો ઓતરિત્વા મજ્ઝિમયામસમનન્તરે સેટ્ઠિનો પાસાદસ્સ ઉપટ્ઠાનદ્વારે સયનસ્સ અવિદૂરે ઠાને નીલરસ્મિં વિસ્સજ્જેત્વા આકાસે અટ્ઠાસિ. સેટ્ઠિ ઓલોકેત્વા તં અદ્દસ, સહદસ્સનેનેવસ્સ સા અપ્પિયા અહોસિ અમનાપા. સો તાય સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૪૦. ''કા નુ કાળેન વણ્ણેન, ન ચાપિ પિયદસ્સના;
કા વા ત્વં કસ્સ વા ધીતા, કથં જાનેમુ તં મય''ન્તિ.

તત્થ **કાળેના**તિ નીલેન. **વણ્ણેના**તિ સરીરવત્થાભરણવણ્ણેન. **ન ચાપિ પિયદસ્સના**તિ ધાતુસો, ભિક્ખવે, સત્તા સંસન્દન્તીતિ વુત્તં, અયઞ્ચ દેવધીતા અનાચારા દુસ્સીલા, તસ્મા સા સહદસ્સનેનેવસ્સ અપ્પિયા જાતા, તેનેવમાહ. **કા વા ત્વ**ન્તિ ''કા ચ ત્વં, અયમેવ વા પાઠો.

તં સુત્વા કાળકણ્ણી દુતિયં ગાથમાહ –

૪૧. ''મહારાજસ્સહં ધીતા, વિરૂપક્ખસ્સ ચણ્ડિયા;

અહં કાળી અલક્ખિકા, કાળકણ્ણીતિ મં વિદૂ;
ઓકાસં યાચિતો દેહિ, વસેમુ તવ સન્તિકે''તિ.

તત્થ **ચણ્ડિયા**તિ કોધના. કોધભાવેન હિ મય્હં ચણ્ડીતિ નામં કરિંસુ. **અલક્ખિકા**તિ નિપ્પઞ્ઞા. **મં વિદૂ**તિ એવં મં ચાતુમહારાજિકદેવલોકે જાનન્તિ. **વસેમૂ**તિ મયં અજ્જ એકરત્તં તવ સન્તિકે વસેય્યામ, એતસ્મિં મે અનુચ્છિટ્ઠાસનસયને ઓકાસં દેહીતિ.

તતો બોધિસત્તો તતિયં ગાથમાહ –

૪૨. ''કિંસીલે કિંસમાચારે, પુરિસે નિવિસસે તુવં;
પુટ્ઠા મે કાળિ અક્ખાહિ, કથં જાનેમુ તં મય''ન્તિ.

તત્થ **નિવિસસે**તિ તવ ચિત્તેન નિવિસસિ પતિટ્ઠહસીતિ.

તતો સા અત્તનો ગુણં કથેન્તી ચતુત્થં ગાથમાહ –

૪૩. ''મક્ખી પળાસી સારમ્ભી, ઇસ્સુકી મચ્છરી સઠો;
સો મય્હં પુરિસો કન્તો, લદ્ધં યસ્સ વિનસ્સતી''તિ.

તસ્સત્થો – યો પુરિસો અત્તનો કતગુણં ન જાનાતિ, ગુણમક્ખી હોતિ, અત્તનો કિસ્મિઞ્ચિ કારણે કથિતે ''કિં અહં એતં ન જાનામી''તિ યુગગ્ગાહં ગણ્હાતિ , અઞ્ઞેહિ કિઞ્ચિ કતં દિસ્વા સારમ્ભવસેન કરણુત્તરિકં કરોતિ, પરે લાભં લભન્તે ન તુસ્સતિ, ''મય્હં ઇસ્સરિયં પરેસં મા હોતુ, મય્હમેવ હોતૂ''તિ સકસમ્પત્તિં ગોપેત્વા પરસ્સ તિણગ્ગેન તેલબિન્દુમ્પિ ન દેતિ, કેરાટિકલક્ખણેન સમન્નાગતો હુત્વા અત્તનો સન્તકં પરસ્સ અદત્વા તેહિ તેહિ ઉપાયેહિ પરસન્તકમેવ ખાદતિ, યસ્સ લદ્ધં ધઞ્ઞં વા ધનં વા વિનસ્સતિ ન તિટ્ઠતિ, સુરાધુત્તો અક્ખધુત્તો ઇત્થિધુત્તો વા હુત્વા લદ્ધં લદ્ધં વિનાસેતિયેવ, અયં એતેહિ ગુણેહિ સમન્નાગતો પુરિસો મય્હં કન્તો પિયો મનાપો, એવરૂપે અહં ચિત્તેન પતિટ્ઠહામીતિ.

સાયેવ પઞ્ચમછટ્ઠસત્તમગાથા અભાસિ –

૪૪. ''કોધનો ઉપનાહી ચ, પિસુણો ચ વિભેદકો;
કણ્ડકવાચો ફરુસો, સો મે કન્તતરો તતો.

૪૫. ''અજ્જ સુવેતિ પુરિસો, સદત્થં નાવબુજ્ઝતિ;
ઓવજ્જમાનો કુપ્પતિ, સેય્યં સો અતિમઞ્ઞતિ.

૪૬. ''દવપ્પલુદ્ધો પુરિસો, સબ્બમિત્તેહિ ધંસતિ;
સો મય્હં પુરિસો કન્તો, તસ્મિં હોમિ અનામયા''તિ.

તાપિ ઇમિનાવ નયેન વિત્થારેતબ્બા. સઙ્ખેપત્થો પનેત્થ – **કોધનો**તિ અપ્પમત્તકેનાપિ કુજ્ઝનકો. **ઉપનાહી**તિ પરસ્સ અપરાધં હદયે ઠપેત્વા સુચિરેનપિ તસ્સ અનત્થકારકો. **પિસુણો**તિ પિસુણવાચો. **વિભેદકો**તિ

અપ્પમત્તકેનપિ મિત્તભિન્દનકો. **કણ્ડકવાચોતિ** સદોસવાચો. **ફરુસોતિ** થદ્ધવાચો. **કન્તતરોતિ** સો પુરિસો મય્હં પુરિમાપિ કન્તતરો પિયતરો. **અજ્જ સુવેતિ** ''ઇદં કમ્મં અજ્જ કાતબ્બં, ઇદં સ્વે , ઇદં તતિયદિવસાદીસૂ''તિ એવં સો સદત્થં અત્તનો કિચ્ચં નાવબુજ્ઝતિ ન જાનાતિ. **ઓવજ્જમાનોતિ** ઓવદિયમાનો. **સેય્યં સો અતિમઞ્ઞતીતિ** જાતિગોત્તકુલપ્પદેસસીલાચારગુણેહિ ઉત્તરિતરં ઉત્તમપુગ્ગલં ''ત્વં મય્હં કિં પહોસી''તિ અતિક્કમિત્વા મઞ્ઞતિ. **દવપ્પલુદ્ધોતિ** રૂપાદીસુ કામગુણેસુ નિરન્તરદવેન પલુદ્ધો અભિભૂતો વસં ગતો. **ધંસતીતિ** ''તયા મય્હં કિં કત''ન્તિઆદીનિ વત્વા સબ્બેહેવ મિત્તેહિ ધંસતિ પરિહાયતિ. **અનામયાતિ** અયં એતેહિ ગુણેહિ સમન્નાગતે પુગ્ગલે નિદુક્ખા નિસ્સોકા હોમિ, તં લભિત્વા અઞ્ઞત્થ અનાલયા હુત્વા વસામી''તિ.

અથ નં ગરહન્તો મહાસત્તો અટ્ઠમં ગાથમાહ –

૪૭. ''અપેહિ એત્તો ત્વં કાળિ, નેતં અમ્હેસુ વિજ્જતિ;
અઞ્ઞં જનપદં ગચ્છ, નિગમે રાજધાનિયો''તિ.

તત્થ **અપેહીતિ** અપગચ્છ. **નેતં અમ્હેસૂતિ** એતં મક્ખાદિકં તવ પિયભાવકરણં અમ્હેસુપિ ન વિજ્જતિ નત્થિ. **નિગમે રાજધાનિયોતિ** અઞ્ઞે નિગમેપિ અઞ્ઞા રાજધાનિયોપિ ગચ્છ, યત્થ મયં તં ન પસ્સામ, તત્થ ગચ્છાતિ દીપેતિ.

તં સુત્વા કાળકણ્ણી અદ્દિતા હુત્વા અનન્તરગાથમાહ –

૪૮. ''અહમ્પિ ખો તં જાનામિ, નેતં તુમ્હેસુ વિજ્જતિ;
સન્તિ લોકે અલક્ખિકા, સઙ્ઘરન્તિ બહું ધનં;
અહં દેવો ચ મે ભાતા, ઉભો નં વિધમામસે''તિ.

તત્થ **નેતં તુમ્હેસૂતિ** યં મમ પિયભાવકરણં મક્ખાદિકં યેન અહં અત્તનાપિ સમન્નાગતા, તં તુમ્હેસુ નત્થીતિ અહમ્પિ એતં જાનામિ. **સન્તિ લોકે અલક્ખિકાતિ** અઞ્ઞે પન લોકે નિસ્સીલા નિપ્પઞ્ઞા સન્તિ. **સઙ્ઘરન્તીતિ** તે નિસ્સીલા નિપ્પઞ્ઞાપિ સમાના એતેહિ મક્ખાદીહિ બહું ધનં સઙ્ઘરન્તિ પિણ્ડં કરોન્તિ. **ઉભો નન્તિ** તં પન એતેહિ સઙ્ઘરિત્વા ઠપિતં ધનં અહઞ્ચ મય્હમેવ ભાતા દેવો ચ નામ દેવપુત્તોતિ ઉભો એકતો હુત્વા વિધમામસે નાસેમ, અમ્હાકં પન દેવલોકે બહૂ દિબ્બપરિભોગા અત્થિ દિબ્બાનિ સયનાનિ, ત્વં દદેય્યાસિ વા નો વા, કો મે તયા અત્થોતિ વત્વા પક્કામિ.

તસ્સા પક્કન્તકાલે સિરી દેવધીતા સુવણ્ણવણ્ણેહિ વત્થવિલેપનેહિ સુવણ્ણાલઙ્કારેન આગન્ત્વા ઉપટ્ઠાનદ્વારે પીતરસ્મિં વિસ્સજ્જેત્વા સમેહિ પાદેહિ સમં પથવિયં પતિટ્ઠાય સગારવા અટ્ઠાસિ. તં દિસ્વા મહાસત્તો પઠમં ગાથમાહ –

૪૯. ''કા નુ દિબ્બેન વણ્ણેન, પથબ્યા સુપતિટ્ઠિતા;
કા વા ત્વં કસ્સ વા ધીતા, કથં જાનેમુ તં મય''ન્તિ.

તત્થ **દિબ્બેનાતિ** વિસિટ્ઠેન ઉત્તમેન.

તં સુત્વા સિરી દુતિયં ગાથમાહ –

૫૦. ‘‘મહારાજસ્સહં ધીતા, ધતરટ્ઠસ્સ સિરીમતો;
અહં સિરી ચ લક્ખી ચ, ભૂરિપઞ્ઞાતિ મં વિદૂ;
ઓકાસં યાચિતો દેહિ, વસેમુ તવ સન્તિકે’’તિ.

તત્થ **સિરી ચ લક્ખી ચા**તિ સિરીતિ ચ લક્ખીતિ ચ અહમેવંનામા, ન અઞ્ઞા. **ભૂરિપઞ્ઞાતિ મં વિદૂ**તિ મં ચાતુમહારાજિકદેવલોકે પથવીસમાય વિપુલાય પઞ્ઞાય સમન્નાગતાતિ જાનન્તિ. **વસેમુ તવ સન્તિકે**તિ તવ અનુચ્છિટ્ઠાસને ચેવ અનુચ્છિટ્ઠસયને ચ એકરત્તિં વસેય્યામ, ઓકાસં મે દેહીતિ.

તતો પરં બોધિસત્તો આહ –

૫૧. ‘‘કિંસીલે કિંસમાચારે, પુરિસે નિવિસસે તુવં;
પુટ્ઠા મે લક્ખિ અક્ખાહિ, કથં જાનેમુ તં મયં.

૫૨. ‘‘યો ચાપિ સીતે અથ વાપિ ઉણ્હે, વાતાતપે ડંસસરીસપે ચ;
ખુધં પિપાસં અભિભુય્ય સબ્બં, રત્તિન્દિવં યો સતતં નિયુત્તો.

૫૩. ‘‘કાલાગતઞ્ચ ન હાપેતિ અત્થં, સો મે મનાપો નિવિસે ચ તમ્હિ;
અક્કોધનો મિત્તવા ચાગવા ચ, સીલૂપપન્નો અસઠોજુભૂતો.

૫૪. ‘‘સઙ્ગાહકો સખિલો સણ્હવાચો, મહત્તપત્તોપિ નિવાતવુત્તિ;
તસ્મિંહં પોસે વિપુલા ભવામિ, ઊમિ સમુદ્દસ્સ યથાપિ વણ્ણં.

૫૫. ‘‘યો ચાપિ મિત્તે અથ વા અમિત્તે, સેટ્ઠે સરિક્ખે અથ વાપિ હીને;
અત્થં ચરન્તં અથ વા અનત્થં, આવી રહો સઙ્ગહમેવ વત્તે.

૫૬. ‘‘વાચં ન વજ્જા ફરુસં કદાચિ, મતસ્સ જીવસ્સ ચ તસ્સ હોમિ;
એતેસં યો અઞ્ઞતરં લભિત્વા, કન્તા સિરી મજ્જતિ અપ્પપઞ્ઞો;
તં દિત્તરૂપં વિસમં ચરન્તં, કરીસઠાનંવ વિવજ્જયામિ.

૫૭. ‘‘અત્તના કુરુતે લક્ખિં, અલક્ખિં કુરુતત્તના;
ન હિ લક્ખિં અલક્ખિં વા, અઞ્ઞો અઞ્ઞસ્સ કારકો’’તિ.

સેટ્ઠિસ્સ પુચ્છા હોતિ, સિરિયા વિસ્સજ્જના.

તત્થ **ડંસસરીસપે ચા**તિ ડંસા વુચ્ચન્તિ પિઙ્ગલમક્ખિકા, સબ્બાપિ વા મક્ખિકાજાતિકા ઇધ ‘‘ડંસા’’તિ અધિપ્પેતા. **સરીસપા**તિ દીઘજાતિકા. ડંસા ચ સરીસપા ચ ડંસસરીસપા, તસ્મિં ડંસસરીસપે સતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યો મહાસેટ્ઠિ સીતે વા ઉણ્હે વા વાતાતપે વા ડંસસરીસપે વા સતિ એતેહિ સીતાદીહિ પીળિયમાનોપિ એતાનિ

ચેવ સીતાદીનિ ખુધઞ્ચ પિપાસઞ્ચાતિ સબ્બમ્પેતં પરિસ્સયં અભિભુય્ય અભિભવિત્વા તિણં વિય અગણેત્વા રત્તિન્દિવં કસિવણિજ્જાદીસુ ચેવ દાનસીલાદીસુ ચ સતતં અત્તનો કમ્મેસુ નિયુત્તો અત્તાનં યોજેત્વા વત્તતિ.

કાલાગતઞ્ચાતિ કસિકાલાદીસુ કસિઆદીનિ ધનપરિચ્ચાગસીલરક્ખણધમ્મસ્સવનાદિકાલેસુ ચ ધનપરિચ્ચજનાદિપ્પભેદં દિટ્ઠધમ્મસમ્પરાયે સુખાવહં અત્થં ન હાપેતિ, યુત્તપ્પયુત્તકાલે કરોતિયેવ, સો મય્હં મનાપો તસ્મિઞ્ચ પુરિસે અહં નિવિસામીતિ. **અક્કોધનો**તિ અધિવાસનખન્તિયા સમન્નાગતો. **મિત્તવા**તિ કલ્યાણમિત્તેન સમન્નાગતો. **ચાગવા**તિ ધનપરિચ્ચાગયુત્તો.

સઙ્ગાહકોતિ મિત્તસઙ્ગહઆમિસસઙ્ગહધમ્મસઙ્ગહાનં કારકો. **સખિલો**તિ મુદુવાચો. **સણ્હવાચો**તિ મધુરવચનો. **મહત્તપત્તોપિ નિવાતવુત્તી**તિ મહન્તં ઠાનં વિપુલં ઇસ્સરિયં પત્તોપિ યસેન અનુદ્ધતો નીચવુત્તિ પણ્ડિતાનં ઓવાદકરો હોતિ. **તસ્મિંહં પોસે**તિ તસ્મિં અહં પુરિસે. **વિપુલા ભવામી**તિ અખુદ્દકા હોમિ. સો હિ મહતિયા સિરિયા પદટ્ઠાનં. **ઊમિ સમુદ્દસ્સ યથાપિ વણ્ણ**ન્તિ યથા નામ સમુદ્દસ્સ વણ્ણં ઓલોકેન્તાનં ઉપરૂપરિ આગચ્છમાના ઊમિ વિપુલા વિય ખાયતિ, એવમહં તસ્મિં પુગ્ગલે વિપુલા હોમીતિ દીપેતિ.

આવી રહોતિ સમ્મુખા ચ પરમ્મુખા ચ. **સઙ્ગહમેવ વત્તે**તિ એતસ્મિં મિત્તાદિભેદે પુગ્ગલે ચતુબ્બિધં સઙ્ગહમેવ વત્તેતિ પવત્તેતિ.

ન વજ્જાતિ યો કદાચિ કિસ્મિઞ્ચિ કાલે ફરુસવચનં ન વદેય્ય, મધુરવચનોવ હોતિ. **મતસ્સ જીવસ્સ ચા**તિ તસ્સાહં પુગ્ગલસ્સ મતસ્સપિ જીવન્તસ્સપિ ભત્તિકા હોમિ, ઇધલોકેપિ પરલોકેપિ તાદિસમેવ ભજામીતિ દસ્સેતિ. **એતેસં યો**તિ એતેસં સીતાભિભવનાદીનં હેટ્ઠા વુત્તગુણાનં યો પુગ્ગલો એકમ્પિ ગુણં લભિત્વા પમજ્જતિ પમુસ્સતિ, પુન નાનુયુઞ્જતીતિ અત્થો. **કન્તા સિરી**, **કન્તસિરિં**, **કન્તં સિરિ**ન્તિ તયોપિ પાઠા, તેસં વસેન અયં અત્થયોજના – યો પુગ્ગલો સિરિં લભિત્વા ‘‘કન્તા મે સિરિ યથાઠાને ઠિતા’’તિ એતેસં અઞ્ઞતરં ગુણં પમજ્જતિ, યો વા પુગ્ગલો કન્તસિરિં પિયસિરિં ઇચ્છન્તો એતેસં ગુણાનં અઞ્ઞતરં લભિત્વા પમજ્જતિ, યો વા પુગ્ગલો સિરિં લભિત્વા કન્તં મનાપં સિરિં એતેસં ગુણાનં અઞ્ઞતરં પમજ્જતિ. **અપ્પપઞ્ઞો**તિ નિપ્પઞ્ઞો. **તં દિત્તરૂપં વિસમં ચરન્ત**ન્તિ તં અહં દિત્તસભાવં ગબ્બિતસભાવં કાયદુચ્ચરિતાદિભેદં વિસમં ચરન્તં સુચિજાતિકો મનુસ્સો ગૂથટ્ઠાનં વિય દૂરતો વિવજ્જયામીતિ.

અઞ્ઞો અઞ્ઞસ્સ કારકોતિ એવં સન્તે લક્ખિં વા અલક્ખિં વા અઞ્ઞો પુરિસો અઞ્ઞસ્સ કારકો નામ નત્થિ, યો કોચિ અત્તના અત્તનો લક્ખિં વા અલક્ખિં વા કરોતીતિ.

એવં મહાસત્તો દેવિયા વચનં અભિનન્દિત્વા ‘‘ઇદં અનુચ્છિટ્ઠં આસનઞ્ચ સયનઞ્ચ તુય્હંયેવ અનુચ્છવિકં, પલ્લઙ્કે ચ સયને ચ નિસીદ ચેવ નિપજ્જ ચા’’તિ આહ. સા તત્થ વસિત્વા પચ્ચૂસકાલે નિક્ખમિત્વા ચાતુમહારાજિકદેવલોકં ગન્ત્વા અનોતત્તદહે પઠમં નહાયિ. તમ્પિ સયનં સિરિદેવતાય પરિભુત્તભાવા સિરિસયનં નામ જાતં. સિરિસયનસ્સ અયં વંસો, ઇમિના કારણેન યાવજ્જતના ‘‘સિરિસયન’’ન્તિ વુચ્ચતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા સિરિદેવી ઉપ્પલવણ્ણા અહોસિ, સુચિપરિવારસેટ્ઠિ પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

[૩૮૩] ૮. કુક્કુટજાતકવણ્ણના

સુચિત્તપત્તછદનાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. તઞ્હિ ભિક્ખું સત્થા ''કસ્મા ઉક્કણ્ઠિતોસી''તિ પુચ્છિત્વા ''એકં અલઙ્કતપટિયત્તં ઇત્થિં દિસ્વા કિલેસવસેન, ભન્તે''તિ વુત્તે ''ભિક્ખુ ઇત્થિયો નામ વઞ્ચેત્વા ઉપલાપેત્વા અત્તનો વસં ગતકાલે વિનાસં પાપેન્તિ, લોલબિળારી વિય હોન્તી''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો અરઞ્ઞે કુક્કુટયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા અનેકસતકુક્કુટપરિવારો અરઞ્ઞે વસતિ. તસ્સ અવિદૂરે એકા બિળારિકાપિ વસતિ. સા ઠપેત્વા બોધિસત્તં અવસેસે કુક્કુટે ઉપાયેન વઞ્ચેત્વા ખાદિ. બોધિસત્તો તસ્સા ગહણં ન ગચ્છતિ. સા ચિન્તેસિ ''અયં કુક્કુટો અતિવિય સઠો અમ્હાકઞ્ચ સઠભાવં ઉપાયકુસલભાવઞ્ચ ન જાનાતિ, ઇમં મયા 'અહં ભરિયા તે ભવિસ્સામી'તિ ઉપલાપેત્વા અત્તનો વસં આગતકાલે ખાદિતું વટ્ટતી''તિ. સા તેન નિસિન્નરુક્ખસ્સ મૂલં ગન્ત્વા વણ્ણસમ્ભાસનપુબ્બઙ્ગમાય વાચાય તં યાચમાના પઠમં ગાથમાહ –

૫૮. ''સુચિત્તપત્તછદન, તમ્બચૂળ વિહઙ્ગમ;
ઓરોહ દુમસાખાય, મુધા ભરિયા ભવામિ તે''તિ.

તત્થ **સુચિત્તપત્તછદના**તિ સુચિત્તેહિ પત્તેહિ કતચ્છદન. **મુધા**તિ વિના મૂલેન ન કિઞ્ચિ ગહેત્વા અહં ભરિયા તે ભવામિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો ''ઇમાય મમ સબ્બે ઞાતકા ખાદિતા, ઇદાનિ મં ઉપલાપેત્વા ખાદિતુકામા અહોસિ, ઉય્યોજેસ્સામિ ન''ન્તિ ચિન્તેત્વા દુતિયં ગાથમાહ –

૫૯. ''ચતુપ્પદી ત્વં કલ્યાણિ, દ્વિપદાહં મનોરમે;
મિગી પક્ખી અસઞ્ઞુત્તા, અઞ્ઞં પરિયેસ સામિક''ન્તિ.

તત્થ **મિગી**તિ બિળારિં સન્ધાયાહ. **અસઞ્ઞુત્તા**તિ જયમ્પતિકા ભવિતું અયુત્તા અસમ્બન્ધા, નત્થિ તેસં ઈદિસો સમ્બન્ધોતિ દીપેતિ.

તં સુત્વા તતો સા ''અયં અતિવિય સઠો, યેન કેનચિ ઉપાયેન વઞ્ચેત્વા નં ખાદિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા તતિયં ગાથમાહ –

૬૦. ''કોમારિકા તે હેસ્સામિ, મઞ્જુકા પિયભાણિની;
વિન્દ મં અરિયેન વેદેન, સાવય મં યદિચ્છસી''તિ.

તત્થ **કોમારિકા**તિ અહં એત્તકં કાલં અઞ્ઞં પુરિસં ન જાનામિ, તવ કોમારિકા ભરિયા ભવિસ્સામીતિ વદતિ. **મઞ્જુકા પિયભાણિની**તિ તવ મધુરકથા પિયભાણિનીયેવ ભવિસ્સામિ. **વિન્દ મ**ન્તિ પટિલભ મં. **અરિયેન વેદેના**તિ સુન્દરેન પટિલાભેન. અહમ્પિ હિ ઇતો પુબ્બે પુરિસસમ્ફસ્સં ન જાનામિ, ત્વમ્પિ ઇત્થિસમ્ફસ્સં ન જાનાસિ, ઇતિ

પકતિયા બ્રહ્મચારી બ્રહ્મચારિનિં મં નિદ્દોસેન લાભેન લભ. યદિ મં ઇચ્છસિ, અથ મે વચનં ન સદ્દહસિ, દ્વાદસયોજનાય બારાણસિયા ભેરિં ચરાપેત્વા ‘‘અયં મે દાસી’’તિ સાવય, મં અત્તનો દાસં કત્વા ગણ્હાહીતિ વદતિ.

તતો બોધિસત્તો ‘‘ઇમં તજ્જેત્વા પલાપેતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૬૧. ‘‘કુણપાદિનિ લોહિતપે, ચોરિ કુક્કુટપોથિનિ;
ન ત્વં અરિયેન વેદેન, મમં ભત્તારમિચ્છસી’’તિ.

તત્થ **ન ત્વં અરિયેના**તિ ત્વં અરિયેન બ્રહ્મચરિયવાસલાભેન મં ભત્તારં ન ઇચ્છસિ, વઞ્ચેત્વા પન મં ખાદિતુકામાસિ, નસ્સ પાપેતિ તં પલાપેસિ. સા પન પલાયિત્વાવ ગતા, ન પુન ઓલોકેતુમ્પિ વિસહિ.

૬૨. ‘‘એવમ્પિ ચતુરા નારી, દિસ્વાન સધનં નરં;
નેન્તિ સણ્હાહિ વાચાહિ, બિળારી વિય કુક્કુટં.

૬૩. ‘‘યો ચ ઉપ્પતિતં અત્થં, ન ખિપ્પમનુબુજ્ઝતિ;
અમિત્તવસમન્વેતિ, પચ્છા ચ અનુતપ્પતિ.

૬૪. ‘‘યો ચ ઉપ્પતિતં અત્થં, ખિપ્પમેવ નિબોધતિ;
મુચ્ચતે સત્તુસમ્બાધા, કુક્કુટોવ બિળારિયા’’તિ. – ઇમા અભિસમ્બુદ્ધગાથા;

તત્થ **ચતુરા**તિ ચાતુરિયેન સમન્નાગતા. **નારી**તિ ઇત્થિયો. **નેન્તી**તિ અત્તનો વસં ઉપનેન્તિ. **બિળારી વિયા**તિ યથા સા બિળારી તં કુક્કુટં નેતું વાયમતિ, એવં અઞ્ઞાપિ નારિયો નેન્તિયેવ. **ઉપ્પતિતં અત્થ**ન્તિ ઉપ્પન્નં કિઞ્ચિદેવ અત્થં. **ન અનુબુજ્ઝતી**તિ યથાસભાવેન ન જાનાતિ, પચ્છા ચ અનુતપ્પતિ. **કુક્કુટોવા**તિ યથા સો ઞાણસમ્પન્નો કુક્કુટો બિળારિતો મુત્તો, એવં સત્તુસમ્બાધતો મુચ્ચતીતિ અત્થો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા કુક્કુટરાજા અહમેવ અહોસિન્તિ.

કુક્કુટજાતકવણ્ણના અટ્ઠમા.

[૩૮૪] ૯. ધમ્મધજજાતકવણ્ણના

ધમ્મં ચરથ ઞાતયોતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં કુહકભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. તદા હિ સત્થા ‘‘ન, ભિક્ખવે, અયં ઇદાનેવ કુહકો, પુબ્બેપિ કુહકોયેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સકુણયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો સકુણસઙ્ઘપરિવુતો સમુદ્દમજ્ઝે દીપકે વસિ. અથેકચ્ચે કાસિરટ્ઠવાસિનો વાણિજા દિસાકાકં ગહેત્વા નાવાય સમુદ્દં પક્ખન્દિંસુ, સમુદ્દમજ્ઝે નાવા ભિજ્જિ. સો દિસાકાકો તં દીપકં ગન્ત્વા ચિન્તેસિ ‘‘અયં મહાસકુણસઙ્ઘો, મયા કુહકકમ્મં કત્વા એતેસં અણ્ડકાનિ ચેવ છાપકે ચ વરં વરં ખાદિતું વટ્ટતી’’તિ. સો ઓતરિત્વા સકુણસઙ્ઘસ્સ મજ્ઝે મુખં વિવરિત્વા એકેન પાદેન પથવિયં અટ્ઠાસિ. ‘‘કો નામ ત્વં, સામી’’તિ સકુણેહિ પુટ્ઠો ‘‘અહં ધમ્મિકો નામા’’તિ આહ. ‘‘કસ્મા પન એકેન પાદેન ઠિતોસી’’તિ? ‘‘મયા દુતિયે પાદે નિક્ખિત્તે પથવી ધારેતું ન સક્કોતી’’તિ. ‘‘અથ

કસ્મા મુખં વિવરિત્વા તિટ્ઠસી''તિ? ''અહં અઞ્ઞં આહારં ન ખાદામિ, વાતમેવ ખાદામી''તિ. એવઞ્ચ પન વત્વા તે સકુણે આમન્તેત્વા ''ઓવાદં વો દસ્સામિ, તં સુણાથા''તિ તેસં ઓવાદવસેન પઠમં ગાથમાહ –

૬૫. ''ધમ્મં ચરથ ઞાતયો, ધમ્મં ચરથ ભદ્દં વો;
ધમ્મચારી સુખં સેતિ, અસ્મિં લોકે પરમ્હિ ચા''તિ.

તત્થ ધમ્મં ચરથાતિ કાયસુચરિતાદિભેદં ધમ્મં કરોથ. **ઞાતયો**તિ તે આલપતિ. **ધમ્મં ચરથ ભદ્દં વો**તિ એકવારં ચરિત્વા મા ઓસક્કથ, પુનપ્પુનં ચરથ, એવં ભદ્દં વો ભવિસ્સતિ. **સુખં સેતી**તિ દેસનાસીસમેતં, ધમ્મચારી પન સુખં તિટ્ઠતિ ગચ્છતિ નિસીદતિ સેતિ, સબ્બિરિયાપથેસુ સુખિતો હોતીતિ દીપેતિ.

સકુણા ''અયં કાકો કોહઞ્ઞેન અણ્ડકાનિ ખાદિતું એવં વદતી''તિ અજાનિત્વા તં દુસ્સીલં વણ્ણેન્તા દુતિયં ગાથમાહંસુ –

૬૬. ''ભદ્દકો વતયં પક્ખી, દિજો પરમધમ્મિકો;
એકપાદેન તિટ્ઠન્તો, ધમ્મમેવાનુસાસતી''તિ.

તત્થ **ધમ્મમેવા**તિ સભાવમેવ. **અનુસાસતી**તિ કથેસિ.

સકુણા તસ્સ દુસ્સીલસ્સ સદ્દહિત્વા ''ત્વં કિર સામિ અઞ્ઞં ગોચરં ન ગણ્હસિ, વાતમેવ ભક્ખસિ, તેન હિ અમ્હાકં અણ્ડકાનિ ચ છાપકે ચ ઓલોકેય્યાસી''તિ વત્વા ગોચરાય ગચ્છન્તિ. સો પાપો તેસં ગતકાલે અણ્ડકાનિ ચ છાપકે ચ કુચ્છિપૂરં ખાદિત્વા તેસં આગમનકાલે ઉપસન્તૂપસન્તો હુત્વા મુખં વિવરિત્વા એકેન પાદેન તિટ્ઠતિ. સકુણા આગન્ત્વા પુત્તકે અપસ્સન્તા ''કો નુ ખો ખાદતી''તિ મહાસદ્દેન વિરવન્તિ, ''અયં કાકો ધમ્મિકો''તિ તસ્મિં આસઙ્કામત્તમ્પિ ન કરોન્તિ. અથેકદિવસં મહાસત્તો ચિન્તેસિ ''ઇધ પુબ્બે કોચિ પરિપન્થો નત્થિ, ઇમસ્સ આગતકાલતો પટ્ઠાય જાતો, ઇમં પરિગ્ગણ્હિતું વટ્ટતી''તિ. સો સકુણેહિ સદ્ધિં ગોચરાય ગચ્છન્તો વિય હુત્વા નિવત્તિત્વા પટિચ્છન્નટ્ઠાને અટ્ઠાસિ. કાકોપિ ''ગતા સકુણા''તિ નિરાસઙ્કો હુત્વા ઉટ્ઠાય ગન્ત્વા અણ્ડકાનિ ચ છાપકે ચ ખાદિત્વા પુનાગન્ત્વા મુખં વિવરિત્વા એકેન પાદેન અટ્ઠાસિ.

સકુણરાજા સકુણેસુ આગતેસુ સબ્બે સન્નિપાતાપેત્વા ''અહં વો અજ્જ પુત્તકાનં પરિપન્થં પરિગ્ગણ્હન્તો ઇમં પાપકાકં ખાદન્તં અદ્દસં, એથ નં ગણ્હામા''તિ સકુણસઙ્ઘં આમન્તેત્વા પરિવારેત્વા ''સચે પલાયતિ, ગણ્હેય્યાથ ન''ન્તિ વત્વા સેસગાથા અભાસિ –

૬૭. ''નાસ્સ સીલં વિજાનાથ, અનઞ્ઞાય પસંસથ;
ભુત્વા અણ્ડઞ્ચ પોતઞ્ચ, ધમ્મો ધમ્મોતિ ભાસતિ.

૬૮. ''અઞ્ઞં ભણતિ વાચાય, અઞ્ઞં કાયેન કુબ્બતિ;
વાચાય નો ચ કાયેન, ન તં ધમ્મં અધિટ્ઠિતો.

૬૯. ''વાચાય સખિલો મનોવિદુગ્ગો, છન્નો કૂપસયોવ કણ્હસપ્પો;
ધમ્મધજો ગામનિગમાસુ સાધુ, દુજ્જાનો પુરિસેન બાલિસેન.

૭૦. ‘‘ઇમં તુણ્ડેહિ પક્ખેહિ, પાદા ચિમં વિહેઠથ;
છવઞ્હિમં વિનાસેથ, નાયં સંવાસનારહો’’તિ.

તત્થ **નાસ્સ સીલ**ન્તિ ન અસ્સ સીલં. **અનઞ્ઞાયા**તિ અજાનિત્વા. **ભુત્વા**તિ ખાદિત્વા. **વાચાય નો ચ કાયેના**તિ અયઞ્હિ વચનેનેવ ધમ્મં ચરતિ, કાયેન પન ન કરોતિ. **ન તં ધમ્મં અધિટ્ઠિતો**તિ તસ્મા જાનિતબ્બો યથાયં ધમ્મં ભણતિ, ન તં અધિટ્ઠિતો, તસ્મિં ધમ્મે ન અધિટ્ઠિતો. **વાચાય સખિલો**તિ વચનેન મુદુ. **મનોવિદુગ્ગો**તિ મનસા વિદુગ્ગો દુપ્પવેસો વિસમો. **છન્નો**તિ યસ્મિં બિલે સયતિ, તેન છન્નો. **કૂપસયો**તિ બિલાસયો. **ધમ્મધજો**તિ સુચરિતધમ્મં ધજં કત્વા વિચરણેન ધમ્મદ્ધજો. **ગામનિગમાસુ સાધૂ**તિ ગામેસુ ચ નિગમેસુ ચ સાધુ ભદ્દકો સમ્ભાવિતો. **દુજ્જાનો**તિ અયં એવરૂપો દુસ્સીલો પટિચ્છન્નકમ્મન્તો બાલિસેન અઞ્ઞાણેન પુરિસેન ન સક્કા જાનિતું. **પાદા ચિમ**ન્તિ અત્તનો અત્તનો પાદેન ચ ઇમં. **વિહેઠથા**તિ પહરથ હનથ. **છવ**ન્તિ લામકં. **નાય**ન્તિ અયં અમ્હેહિ સદ્ધિં એકસ્મિં ઠાને સંવાસં ન અરહતીતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા સકુણજેટ્ઠકો સયમેવ લઙ્ઘિત્વા તસ્સ સીસં તુણ્ડેન પહરિ, અવસેસા સકુણા તુણ્ડનખપાદપક્ખેહિ પહરિંસુ. સો તત્થેવ જીવિતક્ખયં પાપુણિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા કુહકકાકો ઇદાનિ કુહકભિક્ખુ અહોસિ, સકુણરાજા પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

ધમ્મધજજાતકવણ્ણના નવમા.

[૩૮૫] ૧૦. નન્દિયમિગરાજજાતકવણ્ણના

સચે બ્રાહ્મણ ગચ્છેસીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં માતુપોસકભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. તઞ્હિ સત્થા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ ગિહી પોસેસી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘સચ્ચં, ભન્તે’’તિ વુત્તે ‘‘કિં તે હોન્તી’’તિ વુત્તે ‘‘માતાપિતરો મે, ભન્તે’’તિ વુત્તે ‘‘સાધુ સાધુ ભિક્ખુ પોરાણકપણ્ડિતાનં વંસં પાલેસિ, પોરાણકપણ્ડિતા હિ તિરચ્છાનયોનિયં નિબ્બત્તિત્વાપિ માતાપિતૂનં જીવિતં અદંસૂ’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે કોસલરટ્ઠે સાકેતે કોસલરાજે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો મિગયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો નન્દિયમિગો નામ હુત્વા સીલાચારસમ્પન્નો માતાપિતરો પોસેસિ. તદા કોસલરાજા મિગવિત્તકોવ અહોસિ. સો પન મનુસ્સાનં કસિકમ્માદીનિ કાતું અદત્વા મહાપરિવારો દેવસિકં મિગવં ગચ્છતિ. મનુસ્સા સન્નિપતિત્વા ‘‘અય્યા, અયં રાજા અમ્હાકં કમ્મચ્છેદં કરોતિ, ઘરાવાસોપિ નસ્સતિ, યંનૂન મયં અજ્જુનવનં ઉય્યાનં પરિક્ખિપિત્વા દ્વારં યોજેત્વા પોક્ખરણિં ખણિત્વા તિણાનિ આરોપેત્વા દણ્ડમુગ્ગરાદિહત્થા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ગુમ્બે પહરન્તા મિગે નીહરિત્વા પરિવારેત્વા ગોરૂપાનિ વિય વજં ઉય્યાનં પવેસેત્વા દ્વારં પિદહિત્વા રઞ્ઞો આરોચેત્વા અત્તનો કમ્મં કરેય્યામા’’તિ મન્તયિંસુ. ‘‘અત્થેસો ઉપાયો’’તિ સબ્બે એકચ્છન્દા હુત્વા ઉય્યાનં સજ્જેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા યોજનમત્તટ્ઠાનં પરિક્ખિપિંસુ.

તસ્મિં ખણે નન્દિયો એકસ્મિં ખુદ્દકગુમ્બે માતાપિતરો ગહેત્વા ભૂમિયં નિપન્નો હોતિ. મનુસ્સા નાનાફલકાવુધહત્થા બાહુના બાહું પીળેત્વા તં ગુમ્બં પરિક્ખિપિંસુ. અથેકચ્ચે મિગે ઓલોકેન્તા તં ગુમ્બં પવિસિંસુ. નન્દિયો તે દિસ્વા ‘‘અજ્જ મયા જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા માતાપિતૂનં જીવિતં દાતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા ઉટ્ઠાય

માતાપિતરો વન્દિત્વા ‘‘અમ્મતાત, ઇમે મનુસ્સા ઇમં ગુમ્બં પવિસિત્વા અમ્હે તયોપિ પસ્સિસ્સન્તિ, તુમ્હે એકેન ઉપાયેન જીવેય્યાથ, જીવિતં વો સેય્યો, અહં તુમ્હાકં જીવિતદાનં દત્વા મનુસ્સેહિ ગુમ્બપરિયન્તે ઠત્વા ગુમ્બે પહટમત્તેયેવ નિક્ખમિસ્સામિ, અથ તે ‘ઇમસ્મિં ખુદ્દકગુમ્બે એકોયેવ મિગો ભવિસ્સતી’તિ મઞ્ઞમાના ગુમ્બં ન પવિસિસ્સન્તિ, તુમ્હે અપ્પમત્તા હોથા’’તિ માતાપિતરો ખમાપેત્વા ગમનસજ્જો અટ્ઠાસિ. સો મનુસ્સેહિ ગુમ્બપરિયન્તે ઠત્વા ઉન્નાદેત્વા ગુમ્બે પહટમત્તેયેવ તતો નિક્ખમિ. તે ‘‘એકોવેત્થ મિગો ભવિસ્સતી’’તિ ગુમ્બં ન પવિસિંસુ. અથ નન્દિયો ગન્ત્વા મિગાનં અન્તરં પાવિસિ. મનુસ્સા પરિવારેત્વા સબ્બે મિગે ઉય્યાનં પવેસેત્વા દ્વારં થકેત્વા રઞ્ઞો આરોચેત્વા સકસકટ્ઠાનાનિ અગમંસુ.

તતો પટ્ઠાય રાજા સયમેવ ગન્ત્વા એકં મિગં વિજ્ઝિત્વા તં ગહેત્વા એહીતિ એકં પેસેત્વા આહરાપેસિ. મિગા વારં ઠપયિંસુ, પત્તવારો મિગો એકમન્તે તિટ્ઠતિ, તં વિજ્ઝિત્વા ગણ્હન્તિ. નન્દિયો પોક્ખરણિયં પાનીયં પિવતિ, તિણાનિ ખાદતિ, વારો પનસ્સ ન તાવ પાપુણાતિ. અથ બહૂનં દિવસાનં અચ્ચયેન તસ્સ માતાપિતરો તં દટ્ઠુકામા હુત્વા ‘‘અમ્હાકં પુત્તો નન્દિયમિગરાજા નાગબલો થામસમ્પન્નો, સચે જીવતિ, અવસ્સં વતિં લઙ્ઘિત્વા અમ્હાકં દસ્સનત્થાય આગમિસ્સતિ, સાસનમસ્સ પેસેસ્સામા’’તિ ચિન્તેત્વા મગ્ગસમીપે ઠત્વા એકં બ્રાહ્મણં દિસ્વા ‘‘અય્ય, કહં ગચ્છસી’’તિ માનુસિકાય વાચાય પુચ્છિત્વા ‘‘સાકેત’’ન્તિ વુત્તે પુત્તસ્સ સાસનં પહિણન્તા પઠમં ગાથમાહંસુ –

૭૧. ‘‘સચે બ્રાહ્મણ ગચ્છેસિ, સાકેતે અજ્જુનં વનં;
વજ્જાસિ નન્દિયં નામ, પુત્તં અસ્માકમોરસં;
માતા પિતા ચ તે વુદ્ધા, તે તં ઇચ્છન્તિ પસ્સિતુ’’ન્તિ.

તસ્સત્થો – સચે, ત્વં બ્રાહ્મણ, સાકેતં ગચ્છસિ, સાકેતે અજ્જુનવનં નામ ઉય્યાનં અત્થિ, તત્થ અમ્હાકં પુત્તો નન્દિયો નામ મિગો અત્થિ, તં વદેય્યાસિ ‘‘માતાપિતરો તે વુડ્ઢા યાવ ન મરન્તિ, તાવ તં પસ્સિતું ઇચ્છન્તી’’તિ.

સો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા સાકેતં ગન્ત્વા પુનદિવસે ઉય્યાનં પવિસિત્વા ‘‘નન્દિયમિગો નામ કતરો’’તિ પુચ્છિ. મિગો આગન્ત્વા તસ્સ સમીપે ઠત્વા ‘‘અહ’’ન્તિ આહ. બ્રાહ્મણો તમત્થં આરોચેસિ. નન્દિયો તં સુત્વા ‘‘ગચ્છેય્યામહં, બ્રાહ્મણ, વતિં લઙ્ઘિત્વા નો ન ગચ્છેય્યં, મયા પન રઞ્ઞો સન્તકં નિવાપપાનભોજનં ભુત્તં, તં મે ઇણટ્ઠાને ઠિતં, ઇમેસઞ્ચ મિગાનં મજ્ઝે ચિરવુત્થોસ્મિ, તસ્સ મે રઞ્ઞો ચેવ એતેસઞ્ચ સોત્થિભાવં અકત્વા અત્તનો બલં અદસ્સેત્વા ગમનં નામ ન યુત્તં, અત્તનો વારે પન સમ્પત્તે અહં એતેસં સોત્થિભાવં કત્વા સુખિતો આગચ્છિસ્સામી’’તિ તમત્થં પકાસેન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૭૨. ‘‘ભુત્તા મયા નિવાપાનિ, રાજિનો પાનભોજનં;
તં રાજપિણ્ડં અવભોત્તું, નાહં બ્રાહ્મણ મુસ્સહે.

૭૩. ‘‘ઓદહિસ્સામહં પસ્સં, ખુરપ્પાનિસ્સ રાજિનો;
તદાહં સુખિતો મુત્તો, અપિ પસ્સેય્ય માતર’’ન્તિ.

તત્થ **નિવાપાની**તિ તેસુ તેસુ ઠાનેસુ નિવુતાનિ નિવાપાનિ. **પાનભોજન**ન્તિ પાનીયઞ્ચ અવસેસતિણઞ્ચ. **તં રાજપિણ્ડ**ન્તિ તં રઞ્ઞો સન્તકં સઙ્કડ્ઢિત્વા સમોધાનકટ્ઠેન પિણ્ડં. **અવભોત્તુ**ન્તિ દુબ્ભુત્તં ભુઞ્જિતું . રઞ્ઞો હિ કિચ્ચં

અનિપ્ફાદેન્તો તં અવભુત્તં ભુઞ્જતિ નામ, સ્વાહં એવં અવભોત્તું ન ઉસ્સહામીતિ વદતિ. **બ્રાહ્મણ મુસ્સહે**તિ ચેત્થ **બ્રાહ્મણા**તિ આલપનં, મ-કારો પદસન્ધિવસેન વુત્તો.

ઓદહિસ્સામહં પસ્સં, ખુરપ્પાનિસ્સ રાજિનોતિ અહં, બ્રાહ્મણ, અત્તનો વારે સમ્પત્તે ખુરપ્પં સન્નય્હિત્વા આગતસ્સ રઞ્ઞો મિગયૂથતો નિક્ખમિત્વા એકમન્તે ઠત્વા ''મં વિજ્ઝ, મહારાજા''તિ વત્વા અત્તનો મહાફાસુકપસ્સં ઓદહિસ્સામિ ઓટ્ઠેસ્સામિ. **સુખિતો મુત્તો**તિ તદા અહં મરણભયા મુત્તો સુખિતો નિદ્દુક્ખો રઞ્ઞા અનુઞ્ઞાતો અપિ નામ માતરં પસ્સેય્યન્તિ.

તં સુત્વા બ્રાહ્મણો પક્કામિ. અપરભાગે તસ્સ વારદિવસે રાજા મહન્તેન પરિવારેન ઉય્યાનં આગચ્છિ. મહાસત્તો એકમન્તે અટ્ઠાસિ. રાજા ''મિગં વિજ્ઝિસ્સામી''તિ ખુરપ્પં સન્નય્હિ. મહાસત્તો યથા અઞ્ઞે મરણભયતજ્જિતા પલાયન્તિ, એવં અપલાયિત્વા નિબ્ભયો હુત્વા મેત્તં પુરેચારિકં કત્વા મહાફાસુકપસ્સં ઓદહિત્વા નિચ્ચલોવ અટ્ઠાસિ. રાજા તસ્સ મેત્તાનુભાવેન સરં વિસ્સજ્જેતું નાસક્ખિ. મહાસત્તો ''કિં, મહારાજ, સરં ન મુચ્ચેસિ, મુઞ્ચાહી''તિ આહ. ''ન સક્કોમિ, મિગરાજા''તિ. ''તેન હિ ગુણવન્તાનં ગુણં જાન, મહારાજા''તિ. તદા રાજા બોધિસત્તે પસીદિત્વા ધનું છડ્ડેત્વા ''ઇમં અચિત્તકં કલિઙ્ગરકણ્ડમ્પિ તાવ તવ ગુણં જાનાતિ, અહં સચિત્તકો મનુસ્સભૂતોપિ તવ ગુણં ન જાનામિ, મિગરાજ, મય્હં ખમ, અભયં તે દમ્મી''તિ આહ. ''મહારાજ, મય્હં તાવ અભયં દેસિ, અયં પન ઉય્યાને મિગગણો કિં કરિસ્સતી''તિ? ''એતસ્સપિ અભયં દમ્મી''તિ. એવં મહાસત્તો **નિગ્રોધજાતકે** (જા॰ ૧.૧.૧૨) વુત્તનયેનેવ સબ્બેસં અરઞ્ઞે મિગાનં આકાસગતસકુણાનં જલચરમચ્છાનઞ્ચ અભયં દાપેત્વા રાજાનં પઞ્ચસુ સીલેસુ પતિટ્ઠાપેત્વા ''મહારાજ, રઞ્ઞા નામ અગતિગમનં પહાય દસ રાજધમ્મે અકોપેન્તેન ધમ્મેન સમેન રજ્જં કારેતું વટ્ટતી''તિ.

''દાનં સીલં પરિચ્ચાગં, અજ્જવં મદ્દવં તપં;
અક્કોધં અવિહિંસઞ્ચ, ખન્તિઞ્ચ અવિરોધનં.

''ઇચ્ચેતે કુસલે ધમ્મે, ઠિતે પસ્સામિ અત્તનિ;
તતો મે જાયતે પીતિ, સોમનસ્સઞ્ચનપ્પક''ન્તિ. (જા॰ ૨.૨૧.૧૭૬-૧૭૭) –

એવં વુત્તે રાજધમ્મે ગાથાબન્ધેનેવ દેસેત્વા કતિપાહં રઞ્ઞો સન્તિકે વસિત્વા નગરે સબ્બસત્તાનં અભયદાનપકાસનત્થં સુવણ્ણભેરિં ચરાપેત્વા ''અપ્પમત્તો હોહિ, મહારાજા''તિ વત્વા માતાપિતૂનં દસ્સનત્થાય ગતો.

૭૪. ''મિગરાજા પુરે આસિં, કોસલસ્સ નિકેતને;
નન્દિયો નામ નામેન, અભિરૂપો ચતુપ્પદો.

૭૫. ''તં મં વધિતુમાગચ્છિ, દાયસ્મિં અજ્જુને વને;
ધનું આરજ્જં કત્વાન, ઉસું સન્નય્હ કોસલો.

૭૬. ''તસ્સાહં ઓદહિં પસ્સં, ખુરપ્પાનિસ્સ રાજિનો;
તદાહં સુખિતો મુત્તો, માતરં દટ્ઠુમાગતો''તિ. –

ઇમા તિસ્સો અભિસમ્બુદ્ધગાથા હોન્તિ.

તત્થ **કોસલસ્સ નિકેતને**તિ કોસલસ્સ રઞ્ઞો નિકેતને વસનટ્ઠાને, તસ્સ સન્તિકે અરઞ્ઞસ્મિન્તિ અત્થો. **દાયસ્મિ**ન્તિ મિગાનં વસનત્થાય દિન્નઉય્યાને. **આરજ્જં કત્વાના**તિ જિયાય સદ્ધિં એકતો કત્વા , આરોપેત્વાતિ અત્થો. **સન્નય્હા**તિ સન્નય્હિત્વા યોજેત્વા. **ઓદહિ**ન્તિ ઓટ્ઠેસિં. **માતરં દટ્ઠુમાગતો**તિ દેસનાસીસમેતં, રઞ્ઞો ધમ્મં દેસેત્વા સબ્બસત્તાનં અભયત્થાય સુવણ્ણભેરિં ચરાપેત્વા માતાપિતરો દટ્ઠું આગતોસ્મીતિ અત્થો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને માતુપોસકભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા માતાપિતરો મહારાજકુલાનિ અહેસું, બ્રાહ્મણો સારિપુત્તો, રાજા આનન્દો, નન્દિયમિગરાજા પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

નન્દિયમિગરાજજાતકવણ્ણના દસમા.

અવારિયવગ્ગો પઠમો.

૨. ખરપુત્તવગ્ગો

[૩૮૬] ૧. ખરપુત્તજાતકવણ્ણના

સચ્ચં કિરેવમાહંસૂતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પુરાણદુતિયિકાપલોભનં આરબ્ભ કથેસિ. તઞ્હિ ભિક્ખું સત્થા ''સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ ઉક્કણ્ઠિતોસી''તિ પુચ્છિત્વા ''આમ, ભન્તે''તિ વુત્તે ''કેન ઉક્કણ્ઠાપિતોસી''તિ વત્વા ''પુરાણદુતિયિકાયા''તિ વુત્તે ''ભિક્ખુ અયં તે ઇત્થી અનત્થકારિકા, પુબ્બેપિ ત્વં ઇમં નિસ્સાય અગ્ગિં પવિસિત્વા મરન્તો પણ્ડિતે નિસ્સાય જીવિતં લભી''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં સેનકે નામ રઞ્ઞે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સક્કત્તં કારેસિ. તદા સેનકસ્સ રઞ્ઞો એકેન નાગરાજેન સદ્ધિં મિત્તભાવો હોતિ. સો કિર નાગરાજા નાગભવના નિક્ખમિત્વા થલે ગોચરં ગણ્હન્તો ચરતિ. અથ નં ગામદારકા દિસ્વા ''સપ્પો અય''ન્તિ લેડ્ડુદણ્ડાદીહિ પહરિંસુ. અથ રાજા ઉય્યાનં કીળિતું ગચ્છન્તો દિસ્વા ''કિં એતે દારકા કરોન્તી''તિ પુચ્છિત્વા ''એકં સપ્પં પહરન્તી''તિ સુત્વા ''પહરિતું મા દેથ, પલાપેથ ને''તિ પલાપેસિ. નાગરાજા જીવિતં લભિત્વા નાગભવનં ગન્ત્વા બહૂનિ રતનાનિ આદાય અડ્ઢરત્તસમયે રઞ્ઞો સયનઘરં પવિસિત્વા તાનિ રતનાનિ દત્વા ''મહારાજ, મયા તુમ્હે નિસ્સાય જીવિતં લદ્ધ''ન્તિ રઞ્ઞા સદ્ધિં મિત્તભાવં કત્વા પુનપ્પુનં ગન્ત્વા રાજાનં પસ્સતિ. સો અત્તનો નાગમાણવિકાસુ એકં કામેસુ અતિત્તં નાગમાણવિકં રક્ખણત્થાય રઞ્ઞો સન્તિકે ઠપેત્વા ''યદા એતં ન પસ્સસિ, તદા ઇમં મન્તં પરિવત્તેય્યાસી''તિ તસ્સ એકં મન્તં અદાસિ.

સો એકદિવસં ઉય્યાનં ગન્ત્વા નાગમાણવિકાય સદ્ધિં પોક્ખરણિયં ઉદકકીળં કીળિ. નાગમાણવિકા એકં ઉદકસપ્પં દિસ્વા અત્તભાવં વિજહિત્વા તેન સદ્ધિં અસદ્ધમ્મં પટિસેવિ. રાજા તં અપસ્સન્તો ''કહં નુ ખો ગતા''તિ મન્તં પરિવત્તેત્વા અનાચારં કરોન્તિં દિસ્વા વેળુપેસિકાય પહરિ. સા કુજ્ઝિત્વા તતો નાગભવનં ગન્ત્વા ''કસ્મા આગતાસી''તિ પુટ્ઠા ''તુમ્હાકં સહાયો મં અત્તનો વચનં અગણ્હન્તિં પિટ્ઠિયં પહરી''તિ પહારં દસ્સેસિ. નાગરાજા તથતો અજાનિત્વાવ ચત્તારો નાગમાણવકે આમન્તેત્વા ''ગચ્છથ, સેનકસ્સ સયનઘરં પવિસિત્વા નાસવાતેન તં ભુસં વિય વિદ્ધંસેથા''તિ પેસેસિ. તે ગન્ત્વા રઞ્ઞો સિરિસયને નિપન્નકાલે ગબ્ભં પવિસિંસુ. તેસં પવિસનવેલાયમેવ રાજા દેવિં આહ – ''જાનાસિ નુ ખો ભદ્દે, નાગમાણવિકાય ગતટ્ઠાન''ન્તિ? ''ન જાનામિ, દેવા''તિ. ''અજ્જ સા

અમ્હાકં પોક્ખરણિયં કીળનકાલે અત્તભાવં વિજહિત્વા એકેન ઉદકસપ્પેન સદ્ધિં અનાચારં અકાસિ, અથ નં અહં ‘એવં મા કરી’તિ સિક્ખાપનત્થાય વેળુપેસિકાય પહરિં, સા ‘નાગભવનં ગન્ત્વા સહાયસ્સ મે અઞ્ઞં કિઞ્ચિ કથેત્વા મેત્તિં ભિન્દેય્યા’તિ મે ભયં ઉપ્પજ્જતી’’તિ. તં સુત્વા નાગમાણવકા તતોવ નિવત્તિત્વા નાગભવનં ગન્ત્વા નાગરાજસ્સ તમત્થં આરોચેસું. સો સંવેગપ્પત્તો હુત્વા તઙ્ખણઞ્ઞેવ રઞ્ઞો સયનઘરં આગન્ત્વા તમત્થં આચિક્ખિત્વા ખમાપેત્વા ‘‘ઇદં મે દણ્ડકમ્મ’’ન્તિ સબ્બરુતજાનનં નામ મન્તં દત્વા ‘‘અયં, મહારાજ, અનગ્ઘો મન્તો, સચે ઇમં મન્તં અઞ્ઞસ્સ દદેય્યાસિ, દત્વાવ અગ્ગિં પવિસિત્વા મરેય્યાસી’’તિ આહ. રાજા ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિ. સો તતો પટ્ઠાય કિપિલ્લિકાનમ્પિ સદ્દં જાનાતિ.

તસ્સેકદિવસં મહાતલે નિસીદિત્વા મધુફાણિતેહિ ખાદનીયં ખાદન્તસ્સ એકં મધુબિન્દુ ચ ફાણિતબિન્દુ ચ પૂવખણ્ડઞ્ચ ભૂમિયં પતિ. એકા કિપિલ્લિકા તં દિસ્વા ‘‘રઞ્ઞો મહાતલે મધુચાટિ ભિન્ના, ફાણિતસકટં પૂવસકટં નિક્કુજ્જિતં, મધુફાણિતઞ્ચ પૂવઞ્ચ ખાદથા’’તિ વિરવન્તી વિચરતિ. અથ રાજા તસ્સા રવં સુત્વા હસિ. રઞ્ઞો સમીપે ઠિતા દેવી ‘‘કિં નુ ખો દિસ્વા રાજા હસી’’તિ ચિન્તેસિ. તસ્મિં ખાદનીયં ખાદિત્વા ન્હત્વા પલ્લઙ્કે નિસિન્ને એકં મક્ખિકં સામિકો ‘‘એહિ ભદ્દે, કિલેસરતિયા રમિસ્સામા’’તિ આહ. અથ નં સા ‘‘અધિવાસેહિ તાવ સામિ, ઇદાનિ રઞ્ઞો ગન્ધે આહરિસ્સન્તિ, તસ્સ વિલિમ્પન્તસ્સ પાદમૂલે ગન્ધચુણ્ણં પતિસ્સતિ, અહં તત્થ વટ્ટેત્વા સુગન્ધા ભવિસ્સામિ, તતો રઞ્ઞો પિટ્ઠિયં નિપજ્જિત્વા રમિસ્સામા’’તિ આહ. રાજા તમ્પિ સદ્દં સુત્વા હસિ. દેવીપિ ‘‘કિં નુ ખો દિસ્વા હસી’’તિ પુન ચિન્તેસિ. પુન રઞ્ઞો સાયમાસં ભુઞ્જન્તસ્સ એકં ભત્તસિત્થં ભૂમિયં પતિ. કિપિલ્લિકા ‘‘રાજકુલે ભત્તસકટં ભગ્ગં, ભત્તં ભુઞ્જથા’’તિ વિરવિ. તં સુત્વા રાજા પુનપિ હસિ. દેવી સુવણ્ણકટચ્છું ગહેત્વા રાજાનં પરિવિસન્તી ‘‘મં નુ ખો દિસ્વા રાજા હસતી’’તિ વિતક્કેસિ.

સા રઞ્ઞા સદ્ધિં સયનં આરુય્હ નિપજ્જનકાલે ‘‘કિંકારણા દેવ, હસી’’તિ પુચ્છિ. સો ‘‘કિં તે મમ હસિતકારણેના’’તિ વત્વા પુનપ્પુનં નિબદ્ધો કથેસિ. અથ નં સા ‘‘તુમ્હાકં જાનનમન્તં મય્હં દેથા’’તિ વત્વા ‘‘ન સક્કા દાતુ’’ન્તિ પટિક્ખિત્તાપિ પુનપ્પુનં નિબન્ધિ . રાજા ‘‘સચાહં ઇમં મન્તં તુય્હં દસ્સામિ, મરિસ્સામી’’તિ આહ. ‘‘મરન્તોપિ મય્હં દેહિ, દેવા’’તિ. રાજા માતુગામવસિકો હુત્વા ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા ‘‘ઇમિસ્સા મન્તં દત્વા અગ્ગિં પવિસિસ્સામી’’તિ રથેન ઉય્યાનં પાયાસિ.

તસ્મિં ખણે સક્કો લોકં ઓલોકેન્તો ઇમં કારણં દિસ્વા ‘‘અયં બાલરાજા માતુગામં નિસ્સાય ‘અગ્ગિં પવિસિસ્સામી’તિ ગચ્છતિ, જીવિતમસ્સ દસ્સામી’’તિ સુજં અસુરકઞ્ઞં આદાય બારાણસિં આગન્ત્વા તં અજિકં કત્વા અત્તના અજો હુત્વા ‘‘મહાજનો મા પસ્સતૂ’’તિ અધિટ્ઠાય રઞ્ઞો રથસ્સ પુરતો અહોસિ. તં રાજા ચેવ રથે યુત્તસિન્ધવા ચ પસ્સન્તિ, અઞ્ઞો કોચિ ન પસ્સતિ. અજો કથાસમુટ્ઠાપનત્થં રથપુરતો અજિકાય સદ્ધિં મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તો વિય અહોસિ. તમેકો રથે યુત્તસિન્ધવો દિસ્વા ‘‘સમ્મ અજરાજ, મયં પુબ્બે ‘અજા કિર બાલા અહિરિકા’તિ અસ્સુમ્હ, ન ચ તં પસ્સિમ્હ, ત્વં પન રહો પટિચ્છન્નટ્ઠાને કત્તબ્બં અનાચારં અમ્હાકં એત્તકાનં પસ્સન્તાનઞ્ઞેવ કરોસિ, ન લજ્જસિ, તં નો પુબ્બે સુતં ઇમિના દિટ્ઠેન સમેતી’’તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૭૭. ‘‘સચ્ચં કિરેવમાહંસુ, વસ્તં બાલોતિ પણ્ડિતા;
પસ્સ બાલો રહોકમ્મં, આવિકુબ્બં ન બુજ્ઝતી’’તિ.

તત્થ **વસ્તન્તિ** અજં. **પણ્ડિતાતિ** ઞાણસમ્પન્ના તં બાલોતિ વદન્તિ, સચ્ચં કિર વદન્તિ. **પસ્સાતિ** આલપનં, પસ્સથાહિ અત્થો. **ન બુજ્ઝતીતિ** એવં કાતું અયુત્તન્તિ ન જાનાતિ.

તં સુત્વા અજો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૭૮. ''ત્વં ખોપિ સમ્મ બાલોસિ, ખરપુત્ત વિજાનહિ;
રજ્જુયા હિ પરિક્ખિત્તો, વઙ્કોટ્ઠો ઓહિતોમુખો.

૭૯. ''અપરમ્પિ સમ્મ તે બાલ્યં, યો મુત્તો ન પલાયસિ;
સો ચ બાલતરો સમ્મ, યં ત્વં વહતિ સેનક''ન્તિ.

તત્થ **ત્વં ખોપિ સમ્માતિ** સમ્મ સિન્ધવ મયાપિ ખો ત્વં બાલતરો. **ખરપુત્તાતિ** સો કિર ગદ્રભસ્સ જાતકો, તેન તં એવમાહ. **વિજાનહીતિ** અહમેવ બાલોતિ એવં જાનાહિ. **પરિક્ખિત્તોતિ** યુગેન સદ્ધિં ગીવાય પરિક્ખિત્તો. **વઙ્કોટ્ઠોતિ** વઙ્કઓટ્ઠો. **ઓહિતોમુખોતિ** મુખબન્ધનેન પિહિતમુખો. **યો મુત્તો ન પલાયસીતિ** યો ત્વં રથતો મુત્તો સમાનો મુત્તકાલે પલાયિત્વા અરઞ્ઞં ન પવિસસિ, તં તે અપલાયનં અપરમ્પિ બાલ્યં , **સો ચ બાલતરોતિ** યં ત્વં સેનકં વહસિ, સો સેનકો તયાપિ બાલતરો.

રાજા તેસં ઉભિન્નમ્પિ કથં જાનાતિ, તસ્મા તં સુણન્તો સણિકં રથં પેસેસિ. સિન્ધવોપિ તસ્સ કથં સુત્વા પુન ચતુત્થં ગાથમાહ –

૮૦. ''યં નુ સમ્મ અહં બાલો, અજરાજ વિજાનહિ;
અથ કેન સેનકો બાલો, તં મે અક્ખાહિ પુચ્છિતો''તિ.

તત્થ **યન્તિ** કરણત્થે પચ્ચત્તવચનં. **નૂતિ** અનુસ્સવત્થે નિપાતો. ઇદં વુત્તં હોતિ – સમ્મ અજરાજ, યેન તાવ તિરચ્છાનગતત્તેન કારણેન અહં બાલો, તં ત્વં કારણં જાનાહિ, સક્કા એતં તયા ઞાતું, અહઞ્હિ તિરચ્છાનગતત્તાવ બાલો, તસ્મા મં ખરપુત્તાતિઆદીનિ વદન્તો સુટ્ઠુ વદસિ, અયં પન સેનકો રાજા કેન કારણેન બાલો, તં મે કારણં પુચ્છિતો અક્ખાહીતિ.

તં સુત્વા અજો આચિક્ખન્તો પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૮૧. ''ઉત્તમત્થં લભિત્વાન, ભરિયાય યો પદસ્સતિ;
તેન જહિસ્સતત્તાનં, સા ચેવસ્સ ન હેસ્સતી''તિ.

તત્થ **ઉત્તમત્થન્તિ** સબ્બરુતજાનનમન્તં. **તેનાતિ** તસ્સા મન્તપ્પદાનસઙ્ખાતેન કારણેન તં દત્વા અગ્ગિં પવિસન્તો અત્તાનઞ્ચ જહિસ્સતિ, સા ચસ્સ ભરિયા ન ભવિસ્સતિ, તસ્મા એસ તયાપિ બાલતરો, યો લદ્ધં યસં રક્ખિતું ન સક્કોતીતિ.

રાજા તસ્સ વચનં સુત્વા ''અજરાજ, અમ્હાકં સોત્થિં કરોન્તોપિ ત્વઞ્ઞેવ કરિસ્સસિ, કથેહિ તાવ નો કત્તબ્બયુત્તક''ન્તિ આહ. અથ નં અજરાજા ''મહારાજ, ઇમેસં સત્તાનં અત્તના અઞ્ઞો પિયતરો નામ નત્થિ, એકં

પિયભણ્ડં નિસ્સાય અત્તાનં નાસેતું લદ્ધયસં પહાતું ન વટ્ટતી''તિ વત્વા છટ્ઠં ગાથમાહ –

૮૨. ''ન વે પિયમ્મેતિ જનિન્દ તાદિસો, અત્તં નિરંકત્વા પિયાનિ સેવતિ;
અત્તાવ સેય્યો પરમા ચ સેય્યો, લબ્ભા પિયા ઓચિતત્થેન પચ્છા''તિ.

તત્થ **પિયમ્મે**તિ પિયં મે, અયમેવ વા પાઠો. ઇદં વુત્તં હોતિ – જનિન્દ, તાદિસો તુમ્હાદિસો યસમહત્તે ઠિતો પુગ્ગલો એકં પિયભણ્ડં નિસ્સાય ''ઇદં પિયં મે''તિ અત્તં નિરંકત્વા અત્તાનં છડ્ડેત્વા તાનિ પિયાનિ ન સેવતેવ. કિંકારણા? **અત્તાવ સેય્યો પરમા ચ સેય્યો**તિ, યસ્મા સતગુણેન સહસ્સગુણેન અત્તાવ સેય્યો વરો ઉત્તમો, પરમા ચ સેય્યો, પરમા ઉત્તમાપિ અઞ્ઞસ્મા પિયભણ્ડાતિ અત્થો. એત્થ હિ ચ-કારો પિ-કારત્થે નિપાતોતિ દટ્ઠબ્બો. **લબ્ભા પિયા ઓચિતત્થેન પચ્છા**તિ ઓચિતત્થેન વડ્ઢિતત્થેન યસસમ્પન્નેન પુરિસેન પચ્છા પિયા નામ સક્કા લદ્ધું, ન તસ્સા કારણા અત્તા નાસેતબ્બોતિ.

એવં મહાસત્તો રઞ્ઞો ઓવાદં અદાસિ. રાજા તુસ્સિત્વા ''અજરાજ, કુતો આગતોસી''તિ પુચ્છિ. સક્કો અહં, મહારાજ, તવ અનુકમ્પાય તં મરણા મોચેતું આગતોમ્હીતિ. દેવરાજ, અહં એતિસ્સા ''મન્તં દસ્સામી''તિ અવચં, ઇદાનિ ''કિં કરોમી''તિ? ''મહારાજ, તુમ્હાકં ઉભિન્નમ્પિ વિનાસેન કિચ્ચં નત્થિ, 'સિપ્પસ્સ ઉપચારો'તિ વત્વા એતં કતિપયે પહારે પહરાપેહિ, ઇમિના ઉપાયેન ન ગણ્હિસ્સતી''તિ. રાજા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિ. મહાસત્તો રઞ્ઞો ઓવાદં દત્વા સકટ્ઠાનમેવ ગતો. રાજા ઉય્યાનં ગન્ત્વા દેવિં પક્કોસાપેત્વા આહ ''ગણ્હિસ્સસિ ભદ્દે, મન્ત''ન્તિ? ''આમ, દેવા''તિ. ''તેન હિ ઉપચારં કરોમી''તિ. ''કો ઉપચારો''તિ? ''પિટ્ઠિયં પહારસતે પવત્તમાને સદ્દં કાતું ન વટ્ટતી''તિ. સા મન્તલોભેન ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિ. રાજા ચોરઘાતકે પક્કોસાપેત્વા કસા ગાહાપેત્વા ઉભોસુ પસ્સેસુ પહરાપેસિ. સા દ્વે તયો પહારે અધિવાસેત્વા તતો પરં ''ન મે મન્તેન અત્થો''તિ રવિ. અથ નં રાજા ''ત્વં મં મારેત્વા મન્તં ગણ્હિતુકામાસી''તિ પિટ્ઠિયં નિચ્ચમ્મં કારેત્વા વિસ્સજ્જાપેસિ. સા તતો પટ્ઠાય પુન કથેતું નાસક્ખિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા રાજા ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ અહોસિ, દેવી પુરાણદુતિયિકા, અસ્સો સારિપુત્તો, સક્કો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

ખરપુત્તજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૩૮૭] ૨. સૂચિજાતકવણ્ણના

અકક્કસં અફરુસન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પઞ્ઞાપારમિં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ **મહાઉમઙ્ગજાતકે** (જા॰ ૨.૨૨.૫૯૦ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ. તદા પન સત્થા ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ તથાગતો પઞ્ઞવા ઉપાયકુસલોયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો કાસિરટ્ઠે કમ્મારકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો પરિયોદાતસિપ્પો અહોસિ. માતાપિતરો પનસ્સ દલિદ્દા, તેસં ગામતો અવિદૂરે અઞ્ઞો સહસ્સકુટિકો કમ્મારગામો. તત્થ કમ્મારસહસ્સજેટ્ઠકો કમ્મારો રાજવલ્લભો અડ્ઢો મહદ્ધનો, તસ્સેકા ધીતા અહોસિ ઉત્તમરૂપધરા દેવચ્છરાપટિભાગા જનપદકલ્યાણિલક્ખણેહિ સમન્નાગતા. સામન્તગામેસુ મનુસ્સા

વાસિકરસુફાલપાચનાદિકારાપનત્થાય તં ગામં ગન્ત્વા યેભુય્યેન તં કુમારિકં પસ્સન્તિ, તે અત્તનો અત્તનો ગામં ગન્ત્વા નિસિન્નટ્ઠાનાદીસુ તસ્સા રૂપં વણ્ણેન્તિ. બોધિસત્તો તં સુત્વા સવનસંસગ્ગેન બજ્ઝિત્વા ''પાદપરિચારિકં નં કરિસ્સામી''તિ ઉત્તમજાતિકં અયં ગહેત્વા એકં સુખુમં ઘનં સૂચિં કત્વા પાસે વિજ્ઝિત્વા ઉદકે ઉપ્પિલાપેત્વા અપરમ્પિ તથારૂપમેવ તસ્સા કોસકં કત્વા પાસે વિજ્ઝિ. ઇમિના નિયામેન તસ્સા સત્ત કોસકે અકાસિ, ''કથં અકાસી''તિ ન વત્તબ્બં. બોધિસત્તાનઞ્હિ ઞાણમહન્તતાય કરણં સમિજ્ઝતિયેવ. સો તં સૂચિં નાળિકાય પક્ખિપિત્વા ઓવટ્ટિકાય કત્વા તં ગામં ગન્ત્વા કમ્મારજેટ્ઠકસ્સ વસનવીથિં પુચ્છિત્વા તત્થ ગન્ત્વા દ્વારે ઠત્વા ''કો મમ હત્થતો એવરૂપં નામ સૂચિં મૂલેન કિણિતું ઇચ્છતી''તિ સૂચિં વણ્ણેન્તો જેટ્ઠકકમ્મારસ્સ ઘરદ્વારસમીપે ઠત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૮૩. ''અકક્કસં અફરુસં, ખરધોતં સુપાસિયં;
સુખુમં તિખિણગ્ગઞ્ચ, કો સૂચિં કેતુમિચ્છતી''તિ.

તસ્સત્થો – મમ પટલસ્સ વા તિલકસ્સ વા ઓધિનો વા અભાવેન **અકક્કસં**, સુમટ્ઠતાય **અફરુસં**, ખરેન પાસાણેન ધોતત્તા **ખરધોતં**, સુન્દરેન સુવિદ્ધેન પાસેન સમન્નાગતત્તા **સુપાસિયં** , સણ્હતાય **સુખુમં**, અગ્ગસ્સ તિખિણતાય **તિખિણગ્ગં** સૂચિં મમ હત્થતો મૂલં દત્વા કો કિણિતું ઇચ્છતીતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા પુનપિ તં વણ્ણેન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૮૪. ''સુમજ્જઞ્ચ સુપાસઞ્ચ, અનુપુબ્બં સુવટ્ટિતં;
ઘનઘાતિમં પટિથદ્ધં, કો સૂચિં કેતુમિચ્છતી''તિ.

તત્થ **સુમજ્જઞ્ચા**તિ કુરુવિન્દકચુણ્ણેન સુટ્ઠુ મજ્જિતં. **સુપાસઞ્ચા**તિ સણ્હેન પાસવેધકેન વિદ્ધત્તા સુન્દરપાસં. **ઘનઘાતિમ**ન્તિ યા ઘાતિયમાના અધિકરણિં અનુપવિસતિ, અયં ''ઘનઘાતિમા''તિ વુચ્ચતિ, તાદિસિન્તિ અત્થો. **પટિથદ્ધ**ન્તિ થદ્ધં અમુદુકં.

તસ્મિં ખણે સા કુમારિકા ભુત્તપાતરાસં પિતરં દરથપટિપ્પસ્સમ્ભનત્થં ચૂળસયને નિપન્નં તાલવણ્ટેન બીજયમાના બોધિસત્તસ્સ મધુરસદ્દં સુત્વા અલ્લમંસપિણ્ડેન હદયે પહટા વિય ઘટસહસ્સેન નિબ્બાપિતદરથા વિય હુત્વા ''કો નુ ખો એસ અતિમધુરેન સદ્દેન કમ્મારાનં વસનગામે સૂચિં વિક્કિણાતિ, કેન નુ ખો કમ્મેન આગતો, જાનિસ્સામિ ન''ન્તિ તાલવણ્ટં ઠપેત્વા ગેહા નિક્ખમ્મ બહિઆળિન્દકે ઠત્વા તેન સદ્ધિં કથેસિ. બોધિસત્તાનઞ્હિ પત્થિતં નામ સમિજ્ઝતિ, સો હિ તસ્સાયેવત્થાય તં ગામં આગતો. સા ચ તેન સદ્ધિં કથેન્તી ''માણવ, સકલરટ્ઠવાસિનો સૂચિઆદીનં અત્થાય ઇમં ગામં આગચ્છન્તિ, ત્વં બાલતાય કમ્મારગામે સૂચિં વિક્કિણિતું ઇચ્છસિ, સચેપિ દિવસં સૂચિયા વણ્ણં ભાસિસ્સસિ, ન તે કોચિ હત્થતો સૂચિં ગણ્હિસ્સતિ, સચે ત્વં મૂલં લદ્ધું ઇચ્છસિ, અઞ્ઞં ગામં યાહી''તિ વત્વા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૮૪. ''ઇતોદાનિ પતાયન્તિ, સૂચિયો બળિસાનિ ચ;
કોયં કમ્મારગામસ્મિં, સૂચિં વિક્કેતુમિચ્છતિ.

૮૫. ''ઇતો સત્થાનિ ગચ્છન્તિ, કમ્મન્તા વિવિધા પુથૂ;

કોયં કમ્મારગામસ્મિં, સૂચિં વિક્કેતુમિચ્છતી’’તિ.

તત્થ **ઇતોદાની**તિ ઇમસ્મિં રટ્ઠે ઇદાનિ સૂચિયો ચ બળિસાનિ ચ અઞ્ઞાનિ ચ ઉપકરણાનિ ઇમમ્હા કમ્મારગામા પતાયન્તિ નિક્ખમન્તિ, તં તં દિસં પત્થરન્તા નિગ્ગચ્છન્તિ. **કોય**ન્તિ એવં સન્તે કો અયં ઇમસ્મિં કમ્મારગામે સૂચિં વિક્કિણિતું ઇચ્છતિ. **સત્થાની**તિ બારાણસિં ગચ્છન્તાનિ નાનપ્પકારાનિ સત્થાનિ ઇતોવ ગચ્છન્તિ. **વિવિધા પુથૂ**તિ નાનપ્પકારા બહૂ કમ્મન્તાપિ સકલરટ્ઠવાસીનં ઇતો ગહિતઉપકરણેહેવ પવત્તન્તિ.

બોધિસત્તો તસ્સા વચનં સુત્વા ‘‘ભદ્દે, ત્વં અજાનન્તી અઞ્ઞાણેન એવં વદેસી’’તિ વત્વા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૮૬. ‘‘સૂચિં કમ્મારગામસ્મિં, વિક્કેતબ્બા પજાનતા;
આચરિયાવ જાનન્તિ, કમ્મં સુકતદુક્કટં.

૮૭. ‘‘ઇમઞ્ચે તે પિતા ભદ્દે, સૂચિં જઞ્ઞા મયા કતં;
તયા ચ મં નિમન્તેય્ય, યઞ્ચત્થઞ્ઞં ઘરે ધન’’ન્તિ.

તત્થ **સૂચિ**ન્તિ વિભત્તિવિપલ્લાસો કતો. ઇદં વુત્તં હોતિ – સૂચિ નામ પજાનતા પણ્ડિતેન પુરિસેન કમ્મારગામસ્મિંયેવ વિક્કેતબ્બા. કિંકારણા? **આચરિયાવ જાનન્તિ, કમ્મં સુકતદુક્કટ**ન્તિ, તસ્સ તસ્સ સિપ્પસ્સ આચરિયાવ તસ્મિં તસ્મિં સિપ્પે સુકતદુક્કટકમ્મં જાનન્તિ, સ્વાહં કમ્મારકમ્મં અજાનન્તાનં ગહપતિકાનં ગામં ગન્ત્વા મમ સૂચિયા સુકતદુક્કટભાવં કથં જાનાપેસ્સામિ, ઇમસ્મિં પન ગામે મમ બલં જાનાપેસ્સામીતિ. એવં બોધિસત્તો ઇમાય ગાથાય અત્તનો બલં વણ્ણેસિ.

તયા ચ મં નિમન્તેય્યાતિ ભદ્દે સચે તવ પિતા ઇમં મયા કતં સૂચિં ‘‘ઈદિસા વા એસા, એવં વા કતા’’તિ જાનેય્ય, ‘‘ઇમં મે ધીતરં તવ પાદપરિચારિકં દમ્મિ, ગણ્હાહિ ન’’ન્તિ એવં તયા ચ મં નિમન્તેય્ય. **યઞ્ચત્થઞ્ઞં ઘરે ધન**ન્તિ યઞ્ચ અઞ્ઞં સવિઞ્ઞાણકં વા અવિઞ્ઞાણકં વા ઘરે ધનં અત્થિ, તેન મં નિમન્તેય્ય. ‘‘યઞ્ચસ્સઞ્ઞ’’ન્તિપિ પાઠો, યઞ્ચ અસ્સ ઘરે અઞ્ઞં ધનં અત્થીતિ અત્થો.

કમ્મારજેટ્ઠકો સબ્બં તેસં કથં સુત્વા ‘‘અમ્મા’’તિ ધીતરં પક્કોસિત્વા ‘‘કેન સદ્ધિં સલ્લપસી’’તિ પુચ્છિ. તાત, એકો પુરિસો સૂચિં વિક્કિણાતિ, તેન સદ્ધિં સલ્લપેમીતિ. ‘‘તેન હિ પક્કોસાહિ ન’’ન્તિ. સા ગન્ત્વા પક્કોસિ. બોધિસત્તો ગેહં પવિસિત્વા કમ્મારજેટ્ઠકં વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથ નં સો ‘‘કતરગામવાસિકોસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અહં અસુકગામવાસિકોમ્હિ અસુકકમ્મારસ્સ પુત્તો’’તિ. ‘‘કસ્મા ઇધાગતોસી’’તિ. ‘‘સૂચિવિક્કયત્થાયા’’તિ . ‘‘આહર, સૂચિં તે પસ્સામા’’તિ . બોધિસત્તો અત્તનો ગુણં સબ્બેસં મજ્ઝે પકાસેતુકામો ‘‘નનુ એકકાનં ઓલોકિતતો સબ્બેસં મજ્ઝે ઓલોકેતું વરતર’’ન્તિ આહ. સો ‘‘સાધુ, તાતા’’તિ સબ્બે કમ્મારે સન્નિપાતાપેત્વા તેહિ પરિવુતો ‘‘આહર, તાત, મયં પસ્સામ તે સૂચિ’’ન્તિ આહ. ‘‘આચરિય, એકં અધિકરણિઞ્ચ ઉદકપૂરઞ્ચ કંસથાલં આહરાપેથા’’તિ. સો આહરાપેસિ. બોધિસત્તો ઓવટ્ટિકતો સૂચિનાળિકં નીહરિત્વા અદાસિ. કમ્મારજેટ્ઠકો તતો સૂચિં નીહરિત્વા ‘‘તાત, અયં સૂચી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘નાયં સૂચિ, કોસકો એસો’’તિ. સો ઉપધારેન્તો નેવ અન્તં, ન કોટિં અદ્દસ. બોધિસત્તો આહરાપેત્વા નખેન કોસકં અપનેત્વા ‘‘અયં સૂચિ, અયં કોસકો’’તિ મહાજનસ્સ દસ્સેત્વા સૂચિં આચરિયસ્સ હત્થે, કોસકં પાદમૂલે ઠપેસિ. પુન તેન ‘‘અયં મઞ્ઞે સૂચી’’તિ વુત્તો ‘‘અયમ્પિ સૂચિકોસકોયેવા’’તિ

વત્વા નખેન પહરન્તો પટિપાટિયા છ સૂચિકોસકે કમ્મારજેટ્ઠકસ્સ પાદમૂલે ઠપેત્વા ‘‘અયં સૂચી’’તિ તસ્સ હત્થે ઠપેસિ. કમ્મારસહસ્સાનિ અઙ્ગુલિયો ફોટેસું, ચેલુક્ખેપા પવત્તિંસુ.

અથ નં કમ્મારજેટ્ઠકો ‘‘તાત, ઇમાય સૂચિયા કિં બલ’’ન્તિ પુચ્છિ. ‘‘આચરિય બલવતા પુરિસેન અધિકરણિં ઉક્ખિપાપેત્વા અધિકરણિયા હેટ્ઠા ઉદકપાતિં ઠપાપેત્વા અધિકરણિયા મજ્ઝે ઇમં સૂચિં પહરથા’’તિ. સો તથા કારેત્વા અધિકરણિયા મજ્ઝે સૂચિં અગ્ગેન પહરિ. સા અધિકરણિં વિનિવિજ્ઝિત્વા ઉદકપિટ્ઠે કેસગ્ગમત્તમ્પિ ઉદ્ધં વા અધો વા અહુત્વા તિરિયં પતિટ્ઠાસિ. સબ્બે કમ્મારા ‘‘અમ્હેહિ એત્તકં કાલં ‘કમ્મારા નામ એદિસા હોન્તી’તિ સુતિવસેનપિ ન સુતપુબ્બ’’ન્તિ અઙ્ગુલિયો ફોટેત્વા ચેલુક્ખેપસહસ્સં પવત્તયિંસુ . કમ્મારજેટ્ઠકો ધીતરં પક્કોસિત્વા તસ્મિઞ્ઞેવ પરિસમજ્ઝે ‘‘અયં કુમારિકા તુય્હમેવ અનુચ્છવિકા’’તિ ઉદકં પાતેત્વા અદાસિ. સો અપરભાગે કમ્મારજેટ્ઠકસ્સ અચ્ચયેન તસ્મિં ગામે કમ્મારજેટ્ઠકો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા કમ્મારજેટ્ઠકસ્સ ધીતા રાહુલમાતા અહોસિ, પણ્ડિતકમ્મારપુત્તો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

સૂચિજાતકવણ્ણના દુતિયા.

[૩૮૮] ૩. તુણ્ડિલજાતકવણ્ણના

નવછન્નકેતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં મરણભીરુકં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર સાવત્થિવાસી કુલપુત્તો બુદ્ધસાસને પબ્બજિત્વા મરણભીરુકો અહોસિ, અપ્પમત્તકમ્પિ સાખાચલનં દણ્ડકપતનં સકુણચતુપ્પદસદ્દં વા અઞ્ઞં વા તથારૂપં સુત્વા મરણભયતજ્જિતો હુત્વા કુચ્છિયં વિદ્ધસસો વિય કમ્પન્તો વિચરિ. ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘આવુસો, અસુકો કિર ભિક્ખુ મરણભીરુકો અપ્પમત્તકમ્પિ સદ્દં સુત્વા વિકમ્પમાનો પલાયતિ, ઇમેસઞ્હિ સત્તાનં મરણમેવ ધુવં, જીવિતં અદ્ધુવં, નનુ તદેવ યોનિસો મનસિ કાતબ્બ’’ન્તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે તં ભિક્ખું પક્કોસાપેત્વા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ મરણભીરુકો’’તિ વત્વા ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ તેન પટિઞ્ઞાતો ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ મરણભીરુકોયેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સૂકરિયા કુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગણ્હિ. સૂકરી પરિણતગબ્ભા દ્વે પુત્તે વિજાયિ. સા એકદિવસં તે ગહેત્વા એકસ્મિં આવાટે નિપજ્જિ. અથેકા બારાણસિદ્વારગામવાસિની મહલ્લિકા કપ્પાસખેત્તતો પચ્છિપુણ્ણં કપ્પાસં આદાય યટ્ઠિયા ભૂમિં આકોટેન્તી આગચ્છિ. સૂકરી તં સદ્દં સુત્વા મરણભયેન પુત્તકે છડ્ડેત્વા પલાયિ. મહલ્લિકા સૂકરપોતકે દિસ્વા પુત્તસઞ્ઞં પટિલભિત્વા પચ્છિયં પક્ખિપિત્વા ઘરં નેત્વા જેટ્ઠકસ્સ મહાતુણ્ડિલો, કનિટ્ઠસ્સ ચૂળતુણ્ડિલોતિ નામં કરિત્વા તે પુત્તકે વિય પોસેસિ. તે અપરભાગે વડ્ઢિત્વા થૂલસરીરા અહેસું. મહલ્લિકા ‘‘ઇમે નો મૂલેન દેહી’’તિ વુચ્ચમાનાપિ ‘‘પુત્તા મે’’તિ વત્વા કસ્સચિ ન દેતિ. અથેકસ્મિં છણકાલે ધુત્તા સુરં પિવન્તા મંસે ખીણે ‘‘કુતો નુ ખો મંસં લભિસ્સામા’’તિ વીમંસન્તા મહલ્લિકાય ગેહે સૂકરાનં અત્થિભાવં ઞત્વા મૂલં ગહેત્વા તત્થ ગન્ત્વા ‘‘અમ્મ, મૂલં ગહેત્વા એકં નો સૂકરં દેહી’’તિ આહંસુ. સા ‘‘અલં, તાતા, પુત્તા મે એતે, પુત્તં નામ મંસં ખાદનત્થાય કિણન્તાનં દદન્તા નામ નત્થી’’તિ પટિક્ખિપિ. ધુત્તા ‘‘અમ્મ, મનુસ્સાનં સૂકરા નામ પુત્તા ન હોન્તિ, દેહિ નો’’તિ પુનપ્પુનં યાચન્તાપિ અલભિત્વા મહલ્લિકં સુરં પાયેત્વા મત્તકાલે ‘‘અમ્મ, સૂકરેહિ કિં કરિસ્સસિ, મૂલં ગહેત્વા પરિબ્બયં કરોહી’’તિ તસ્સા હત્થે કહાપણે ઠપયિંસુ.

સા કહાપણે ગહેત્વા ''તાતા, મહાતુણ્ડિલં દાતું ન સક્કોમિ. ચૂળતુણ્ડિલં પન ગણ્હથા''તિ આહ. ''કહં સો''તિ? ''અયં એતસ્મિં ગચ્છેતિ, સદ્દમસ્સ દેહી''તિ. ''આહારં ન પસ્સામી''તિ. ધુત્તા મૂલેન એકં ભત્તપાતિં આહરાપેસું. મહલ્લિકા તં ગહેત્વા દ્વારે ઠપિતં સૂકરદોણિં પૂરેત્વા દોણિસમીપે અટ્ઠાસિ. તિંસમત્તાપિ ધુત્તા પાસહત્થા તત્થેવ અટ્ઠંસુ. મહલ્લિકા ''તાત, ચૂળતુણ્ડિલ, એહી''તિ તસ્સ સદ્દમકાસિ. તં સુત્વા મહાતુણ્ડિલો ''એત્તકં કાલં મમ માતરા ચૂળતુણ્ડિલસ્સ સદ્દો ન દિન્નપુબ્બો, મંયેવ પઠમં સદ્દાયતિ, અવસ્સં અજ્જ અમ્હાકં ભયં ઉપ્પન્નં ભવિસ્સતી''તિ અઞ્ઞાસિ. સો કનિટ્ઠં આમન્તેસિ ''તાત, મમ માતા તં પક્કોસતિ, ગચ્છ તાવ જાનાહી''તિ. સો ગચ્છા નિક્ખમિત્વા ભત્તદોણિસમીપે તેસં ઠિતભાવં દિસ્વા ''અજ્જ મે મરણં ઉપ્પન્ન''ન્તિ મરણભયતજ્જિતો નિવત્તિત્વા કમ્પમાનો ભાતુ સન્તિકં આગન્ત્વા થમ્ભિતું નાસક્ખિ, કમ્પમાનો પરિબ્ભમિ. મહાતુણ્ડિલો તં દિસ્વા ''તાત, ત્વં અજ્જ પન પવેધસિ પરિબ્ભમસિ, પવિસનદ્વાનં ઓલોકેસિ, કિં નામેતં કરોસી''તિ પુચ્છિ. સો અત્તના દિટ્ઠકારણં કથેન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૮૮. ''નવછન્નકેદાનિ દિય્યતિ, પુણ્ણાયં દોણિ સુવામિની ઠિતા;
બહુકે જને પાસપાણિકે, નો ચ ખો મે પટિભાતિ ભુઞ્જિતુ''ન્તિ.

તત્થ **નવછન્નકેદાનિ દિય્યતી**તિ ભાતિક, પુબ્બે અમ્હાકં કુણ્ડકયાગુ વા ઝામભત્તં વા દિય્યતિ, અજ્જ પન નવછન્નકં નવાકારં દાનં દિય્યતિ. **પુણ્ણાયં દોણી**તિ અયં અમ્હાકં ભત્તદોણિ સુદ્ધભત્તસ્સ પુણ્ણા. **સુવામિની ઠિતા**તિ અય્યાપિ નો તસ્સા સન્તિકે ઠિતા. **બહુકે જને**તિ ન કેવલઞ્ચ અય્યાવ, અઞ્ઞોપિ બહુકો જનો પાસપાણિકો ઠિતો. **નો ચ ખો મે પટિભાતી**તિ અયં એવં એતેસં ઠિતભાવોપિ ઇદં ભત્તં ભુઞ્જિતુમ્પિ મય્હં ન પટિભાતિ, ન રુચ્ચતીતિ અત્થો.

તં સુત્વા મહાસત્તો ''તાત ચૂળતુણ્ડિલ, મમ કિર માતા એત્થેવ સૂકરે પોસેન્તી નામ યદત્થં પોસેતિ, સ્વાસ્સા અત્થો અજ્જ મત્થકં પત્તો, ત્વં મા ચિન્તયી''તિ વત્વા મધુરેન સરેન બુદ્ધલીળાય ધમ્મં દેસેન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૮૯. ''તસસિ ભમસિ લેણમિચ્છસિ, અત્તાણોસિ કુહિં ગમિસ્સસિ;
અપ્પોસ્સુક્કો ભુઞ્જ તુણ્ડિલ, મંસત્થાય હિ પોસિતામ્હસે.

૯૦. ''ઓગહ રહદં અકદ્દમં, સબ્બં સેદમલં પવાહય;
ગણ્હાહિ નવં વિલેપનં, યસ્સ ગન્ધો ન કદાચિ છિજ્જતી''તિ.

તત્થ **તસસિ ભમસી**તિ મરણભયેન ઉત્તસસિ, તેનેવ કિલમન્તો ભમસિ. **લેણમિચ્છસી**તિ પતિટ્ઠં ઓલોકેસિ. **અત્તાણોસી**તિ તાત, પુબ્બે અમ્હાકં માતા પટિસરણં અહોસિ, સા અજ્જ પન નિરપેક્ખા અમ્હે છડ્ડેસિ, ઇદાનિ કુહિં ગમિસ્સસિ. **ઓગહા**તિ ઓગાહ, અયમેવ વા પાઠો. **પવાહયા**તિ પવાહેહિ, હારેહીતિ અત્થો. **ન છિજ્જતી**તિ ન નસ્સતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – તાત, સચે મરણતો તસસિ, અકદ્દમં પોક્ખરણિં ઓતરિત્વા તવ સરીરે સબ્બં સેદઞ્ચ મલઞ્ચ પવાહેત્વા સુરભિગન્ધવિલેપનં વિલિમ્પાતિ.

તસ્સ દસ પારમિયો આવજ્જેત્વા મેત્તાપારમિં પુરેચારિકં કત્વા પઠમં પદં ઉદાહરન્તસ્સેવ સદ્દો સકલં દ્વાદસયોજનિકં બારાણસિં અજ્ઝોત્થરિત્વા ગતો. સુતસુતક્ખણેયેવ રાજઉપરાજાદયો આદિં કત્વા

બારાણસિવાસિનો આગમંસુ. અનાગતાપિ ગેહે ઠિતાવ સુણિંસુ. રાજપુરિસા ગચ્છે છિન્દિત્વા ભૂમિં સમં કત્વા વાલુકં ઓકિરિંસુ. ધુત્તાનં સુરામદો છિજ્જિ. પાસે છડ્ડેત્વા ધમ્મં સુણમાના અટ્ઠંસુ. મહલ્લિકાયપિ સુરામદો છિજ્જિ. મહાસત્તો મહાજનમજ્ઝે ચૂળતુણ્ડિલસ્સ ધમ્મદેસનં આરભિ. તં સુત્વા ચૂળતુણ્ડિલો ''મય્હં ભાતા એવં વદેતિ, અમ્હાકઞ્ચ વંસે પોક્ખરણિં ઓતરિત્વા નહાનં, સરીરતો સેદમલપવાહનં, પુરાણવિલેપનં હારેત્વા નવવિલેપનગહણઞ્ચ કિસ્મિઞ્ચિ કાલે નત્થિ, કિં નુ ખો સન્ધાય ભાતા મં એવ માહા''તિ પુચ્છન્તો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૯૧. ''કતમો રહદો અકદ્દમો, કિંસુ સેદમલન્તિ વુચ્ચતિ;
કતમઞ્ચ નવં વિલેપનં, યસ્સ ગન્ધો ન કદાચિ છિજ્જતી''તિ.

તં સુત્વા મહાસત્તો ''તેન હિ કનિટ્ઠ ઓહિતસોતો સુણાહી''તિ બુદ્ધલીળાય ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૯૨. ''ધમ્મો રહદો અકદ્દમો, પાપં સેદમલન્તિ વુચ્ચતિ;
સીલઞ્ચ નવં વિલેપનં, તસ્સ ગન્ધો ન કદાચિ છિજ્જતિ.

૯૩. ''નન્દન્તિ સરીરઘાતિનો, ન ચ નન્દન્તિ સરીરધારિનો;
પુણ્ણાય ચ પુણ્ણમાસિયા, રમમાનાવ જહન્તિ જીવિત''ન્તિ.

તત્થ **ધમ્મો**તિ પઞ્ચસીલઅટ્ઠસીલદસસીલાનિ તીણિ સુચરિતાનિ સત્તતિંસબોધિપક્ખિયધમ્મા અમતમહાનિબ્બાનન્તિ સબ્બોપેસ ધમ્મો નામ. **અકદ્દમો**તિ રાગદોસમોહમાનદિટ્ઠિકિલેસકદ્દમાનં અભાવેન અકદ્દમો. ઇમિના સેસધમ્મતો વિનિવત્તેત્વા નિબ્બાનમેવ દસ્સેતિ. ''યાવતા, ભિક્ખવે, ધમ્મા સઙ્ખતા વા અસઙ્ખતા વા, વિરાગો તેસં ધમ્માનં અગ્ગમક્ખાયતિ, યદિદં મદનિમ્મદનો પિપાસવિનયો આલયસમુગ્ઘાતો વટ્ટુપચ્છેદો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાન''ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૪; ઇતિવુ॰ ૯૦) હિ વુત્તં, તદેવ દસ્સેન્તો, તાત ચૂળતુણ્ડિલ, અહં નિબ્બાનતળાકં ''રહદો''તિ કથેમિ. જાતિજરાબ્યાધિમરણાદીનિ હિ તત્થ નત્થિ, સચે મરણતો મુઞ્ચિતુકામો, નિબ્બાનગામિનિં પટિપદં ગણ્હાતિ. ઉપનિસ્સયપચ્ચયવસેન કિર બોધિસત્તો એવં કથેસિ.

પાપં સેદમલન્તિ તાત ચૂળતુણ્ડિલ, પાપં સેદમલસદિસત્તા ''સેદમલ''ન્તિ પોરાણકપણ્ડિતેહિ કથિતં. તં પનેતં એકવિધેન પાપં યદિદં મનોપદોસો, દુવિધેન પાપં પાપકઞ્ચ સીલં, પાપિકા ચ દિટ્ઠિ, તિવિધેન પાપં તીણિ દુચ્ચરિતાનિ, ચતુબ્બિધેન પાપં ચત્તારિ અગતિગમનાનિ, પઞ્ચવિધેન પાપં પઞ્ચ ચેતોખિલા, છબ્બિધેન પાપં છ અગારવા, સત્તવિધેન પાપં સત્ત અસદ્ધમ્મા, અટ્ઠવિધેન પાપં અટ્ઠ મિચ્છત્તા, નવવિધેન પાપં નવ આઘાતવત્થૂનિ, દસવિધેન પાપં દસ અકુસલકમ્મપથા, બહુવિધેન પાપં રાગો દોસો મોહોતિ એકકદુકતિકાદિવસેન વિભત્તા અકુસલા ધમ્મા, ઇતિ સબ્બમ્પેતં પાપં ''સરીરનિસ્સિતસેદમલસદિસ''ન્તિ પણ્ડિતેહિ કથિતં.

સીલન્તિ પઞ્ચસીલં દસસીલં ચતુપારિસુદ્ધિસીલં. ''ઇદં, તાત, સીલં ચતુજ્જાતિગન્ધવિલેપનસદિસ''ન્તિ વદતિ. **તસ્સા**તિ તસ્સ સિલસ્સ ગન્ધો તીસુ વયેસુ કદાચિ ન છિજ્જતિ, સકલલોકં પત્થરિત્વા ગચ્છતિ.

''ન પુપ્ફગન્ધો પટિવાતમેતિ, ન ચન્દનં તગ્ગરમલ્લિકા વા;

સતઞ્ચ ગન્ધો પટિવાતમેતિ, સબ્બા દિસા સપ્પુરિસો પવાયતિ.

‘‘ચન્દનં તગરં વાપિ, ઉપ્પલં અથ વસ્સિકી;
એતેસં ગન્ધજાતાનં, સીલગન્ધો અનુત્તરો.

‘‘અપ્પમત્તો અયં ગન્ધો, ય્વાયં તગરચન્દનં;
યો ચ સીલવતં ગન્ધો, વાતિ દેવેસુ ઉત્તમો’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૫૪-૫૬);

નન્દન્તિ સરીરઘાતિનોતિ તાત ચૂળતુણ્ડિલ, ઇમે અઞ્ઞાણમનુસ્સા ‘‘મધુરમંસં ખાદિસ્સામ, પુત્તદારમ્પિ ખાદાપેસ્સામા’’તિ પાણાતિપાતં કરોન્તા નન્દન્તિ તુસ્સન્તિ, પાણાતિપાતો આસેવિતો ભાવિતો બહુલીકતો નિરયસંવત્તનિકો હોતિ, તિરચ્છાનયોનિ…પે॰… પેત્તિવિસયસંવત્તનિકો હોતિ, યો સબ્બલહુકો પાણાતિપાતસ્સ વિપાકો, સો મનુસ્સભૂતસ્સ અપ્પાયુકસંવત્તનિકો હોતીતિ ઇમં પાણાતિપાતે આદીનવં ન જાનન્તિ. અજાનન્તા –

‘‘મધુવા મઞ્ઞતિ બાલો, યાવ પાપં ન પચ્ચતિ;
યદા ચ પચ્ચતિ પાપં, બાલો દુક્ખં નિગચ્છતી’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૬૯) –

મધુરસઞ્ઞિનો હુત્વા –

‘‘ચરન્તિ બાલા દુમ્મેધા, અમિત્તેનેવ અત્તના;
કરોન્તા પાપકં કમ્મં, યં હોતિ કટુકપ્ફલ’’ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૬૬) –

એત્તકમ્પિ ન જાનન્તિ.

‘‘ન તં કમ્મં કતં સાધુ, યં કત્વા અનુતપ્પતિ;
યસ્સ અસ્સુમુખો રોદં, વિપાકં પટિસેવતી’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૬૭);

ન ચ નન્દન્તિ સરીરધારિનોતિ તાત ચૂળતુણ્ડિલ, યે પનેતે સરીરધારિનો સત્તા, તે અત્તનો મરણે આગચ્છન્તે ઠપેત્વા સીહમિગરાજહત્થાજાનીયઅસ્સાજાનીયખીણાસવે અવસેસા બોધિસત્તં આદિં કત્વા અભાયન્તા નામ નત્થિ.

‘‘સબ્બે તસન્તિ દણ્ડસ્સ, સબ્બે ભાયન્તિ મચ્ચુનો;
અત્તાનં ઉપમં કત્વા, ન હનેય્ય ન ઘાતયે’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૨૯);

પુણ્ણાયાતિ ગુણપુણ્ણાય. **પુણ્ણમાસિયા**તિ પુણ્ણચન્દયુત્તાય, માસં વા પૂરેત્વા ઠિતાય. તદા કિર પુણ્ણમાસી ઉપોસથદિવસો હોતિ. **રમમાનાવ જહન્તિ જીવિત**ન્તિ તાત ચૂળતુણ્ડિલ, મા સોચિ મા પરિદેવિ, મરણસ્સ નામ તે ભાયન્તિ, યેસં અબ્ભન્તરે સીલાદિગુણા નત્થિ. મયં પન સીલાચારસમ્પન્ના પુઞ્ઞવન્તો, તસ્મા અમ્હાદિસા સત્તા રમમાનાવ જહન્તિ જીવિતન્તિ.

એવં મહાસત્તો મધુરેન સરેન બુદ્ધલીળાય ધમ્મં દેસેસિ. મહાજનકાયા અઙ્ગુલિયો ફોટેસું, ચેલુક્ખેપા ચ પવત્તિંસુ, સાધુકારસદ્દપુણ્ણં અન્તલિક્ખં અહોસિ. બારાણસિરાજા બોધિસત્તં રજ્જેન પૂજેત્વા મહલ્લિકાય યસં દત્વા

ઉભોપિ તે ગન્ધોદકેન ન્હાપેત્વા ગન્ધાદીહિ વિલિમ્પાપેત્વા ગીવાસુ મણિરતનાનિ પિળન્ધાપેત્વા ઘરં નેત્વા પુત્તટ્ઠાને ઠપેત્વા મહન્તેન પરિવારેન પટિજગ્ગિ. બોધિસત્તો રઞ્ઞો પઞ્ચ સીલાનિ અદાસિ. સબ્બે બારાણસિવાસિનો ચ કાસિરટ્ઠવાસિનો ચ પઞ્ચ સીલાનિ રક્ખિંસુ. મહાસત્તો નેસં પક્ખદિવસેસુ ધમ્મં દેસેસિ, વિનિચ્છયે નિસીદિત્વા અટ્ટે તીરેસિ. તસ્મિં ધરમાને કૂટટ્ટકારકા નામ નાહેસું. અપરભાગે રાજા કાલમકાસિ. મહાસત્તો તસ્સ સરીરપરિહારં કારેત્વા વિનિચ્છયે પોત્થકે લિખાપેત્વા ''ઇમં પોત્થકં ઓલોકેત્વા અટ્ટં તીરેય્યાથા''તિ વત્વા મહાજનસ્સ ધમ્મં દેસેત્વા અપ્પમાદેન ઓવાદં દત્વા સબ્બેસં રોદન્તાનં પરિદેવન્તાનઞ્ઞેવ સદ્ધિં ચૂળતુણ્ડિલેન અરઞ્ઞં પાવિસિ. તદા બોધિસત્તસ્સ ઓવાદો સટ્ઠિ વસ્સસહસ્સાનિ પવત્તિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને સો મરણભીરુકો ભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ.

તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, ચૂળતુણ્ડિલો મરણભીરુકો ભિક્ખુ, પરિસા બુદ્ધપરિસા, મહાતુણ્ડિલો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

તુણ્ડિલજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૩૮૯] ૪. સુવણ્ણકક્કટકજાતકવણ્ણના

સિઙ્ગીમિગોતિ ઇદં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો આનન્દત્થેરસ્સ અત્તનો અત્થાય જીવિતપરિચ્ચાગં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ યાવ ધનુગ્ગહપયોજના **ખણ્ડહાલજાતકે** (જા॰ ૨.૨૨.૯૮૨ આદયો) ધનપાલવિસ્સજ્જનં **ચૂળહંસમહાહંસજાતકે** (જા॰ ૧.૧૫.૧૩૩ આદયો) કથિતં. તદા હિ ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, ધમ્મભણ્ડાગારિકઆનન્દત્થેરો સેક્ખપટિસમ્ભિદાપ્પત્તો હુત્વા ધનપાલકે આગચ્છન્તે સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ જીવિતં પરિચ્ચજી''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ આનન્દો મય્હં જીવિતં પરિચ્ચજિયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે રાજગહસ્સ પુબ્બપસ્સે સાલિન્દિયો નામ બ્રાહ્મણગામો હોતિ. તદા બોધિસત્તો તસ્મિં ગામે કસ્સકબ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો કુટુમ્બં સણ્ઠપેત્વા તસ્સ ગામસ્સ પુબ્બુત્તરાય દિસાય એકસ્મિં ગામખેત્તે કરીસસહસ્સમત્તં કસિં કારેસિ. સો એકદિવસં મનુસ્સેહિ સદ્ધિં ખેત્તં ગન્ત્વા કમ્મકારે ''કસથા''તિ આણાપેત્વા મુખધોવનત્થાય ખેત્તકોટિયં મહન્તં સોબ્ભં ઉપસઙ્કમિ. તસ્મિં ખો પન સોબ્ભે એકો સુવણ્ણવણ્ણો કક્કટકો પટિવસતિ અભિરૂપો પાસાદિકો. બોધિસત્તો દન્તકટ્ઠં ખાદિત્વા તં સોબ્ભં ઓતરિ. તસ્સ મુખધોવનકાલે કક્કટકો સન્તિકં આગમાસિ. અથ નં સો ઉક્ખિપિત્વા અત્તનો ઉત્તરિસાટકન્તરે નિપજ્જાપેત્વા ગહેત્વા ખેત્તે કત્તબ્બકિચ્ચં કત્વા ગચ્છન્તો તત્થેવ નં સોબ્ભે પક્ખિપિત્વા ગેહં અગમાસિ. તતો પટ્ઠાય ખેત્તં આગચ્છન્તો પઠમં તં સોબ્ભં ગન્ત્વા કક્કટકં ઉક્ખિપિત્વા ઉત્તરિસાટકન્તરે નિપજ્જાપેત્વા પચ્છા કમ્મન્તં વિચારેસિ. ઇતિ તેસં અઞ્ઞમઞ્ઞં વિસ્સાસો દળ્હો અહોસિ.

બોધિસત્તો નિબદ્ધં ખેત્તં આગચ્છતિ, અક્ખીસુ ચ પનસ્સ પઞ્ચ પસાદા તીણિ મણ્ડલાનિ વિસુદ્ધાનિ હુત્વા પઞ્ઞાયન્તિ. અથસ્સ ખેત્તકોટિયં એકસ્મિં તાલે કાકકુલાવકે કાકી અક્ખીનિ દિસ્વા ખાદિતુકામા હુત્વા કાકં આહ – ''સામિ, દોહળો મે ઉપ્પન્નો''તિ. ''કિં દોહળો નામા''તિ? ''એતસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ અક્ખીનિ ખાદિતુકામામ્હી''તિ. ''દુદ્દોહળો તે ઉપ્પન્નો, કો એતાનિ આહરિતું સક્ખિસ્સતી''તિ. ''ત્વં ન સક્કોસી''તિ અહમ્પેતં જાનામિ, યો પનેસ

તાલસ્સ અવિદૂરે વમ્મિકો, એત્થ કણ્હસપ્પો વસતિ. ‘‘તં ઉપટ્ઠહ, સો એતં ડંસિત્વા મારેસ્સતિ, અથસ્સ અક્ખીનિ ઉપ્પાટેત્વા ત્વં આહરિસ્સસી’’તિ . સો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તતો પટ્ઠાય કણ્હસપ્પં ઉપટ્ઠહિ. બોધિસત્તેનપિ વાપિતસસ્સાનં ગબ્ભગ્ગહણકાલે કક્કટકો મહા અહોસિ. અથેકદિવસં સપ્પો કાકમાહ ‘‘સમ્મ, ત્વં નિબદ્ધં મં ઉપટ્ઠહસિ, કિં તે કરોમી’’તિ. ‘‘સામિ, તુમ્હાકં દાસિયા એતસ્સ ખેત્તસામિકસ્સ અક્ખીસુ દોહળો ઉપ્પજ્જિ, સ્વાહં તુમ્હાકં આનુભાવેન તસ્સ અક્ખીનિ લભિસ્સામીતિ તુમ્હે ઉપટ્ઠહામી’’તિ. સપ્પો ‘‘હોતુ, નયિદં ગરુકં, લભિસ્સસી’’તિ તં અસ્સાસેત્વા પુન દિવસે બ્રાહ્મણસ્સ આગમનમગ્ગે કેદારમરિયાદં નિસ્સાય તિણેહિ પટિચ્છન્નો હુત્વા તસ્સાગમનં ઓલોકેન્તો નિપજ્જિ.

બોધિસત્તો આગચ્છન્તો પઠમં સોબ્ભં ઓતરિત્વા મુખં ધોવિત્વા સિનેહં પચ્ચુપટ્ઠાપેત્વા સુવણ્ણકક્કટકં આલિઙ્ગિત્વા ઉત્તરિસાટકન્તરે નિપજ્જાપેત્વા ખેત્તં પાવિસિ. સપ્પો તં આગચ્છન્તં દિસ્વાવ વેગેન પક્ખન્દિત્વા પિણ્ડિકમંસે ડંસિત્વા તત્થેવ પાતેત્વા વમ્મિકં સન્ધાય પલાયિ. બોધિસત્તસ્સ પતનઞ્ચ કક્કટકસ્સ સાટકન્તરતો લઙ્ઘનઞ્ચ કાકસ્સ આગન્ત્વા બોધિસત્તસ્સ ઉરે નિલીયનઞ્ચ અપચ્છાઅપુરિમં અહોસિ. કાકો નિલીયિત્વા અક્ખીનિ તુણ્ડેન પહરિ. કક્કટકો ‘‘ઇમં કાકં નિસ્સાય મમ સહાયસ્સ ભયં ઉપ્પન્નં, એતસ્મિં ગહિતે સપ્પો આગચ્છિસ્સતી’’તિ સણ્ડાસેન ગણ્હન્તો વિય કાકં ગીવાયં અળેન દળ્હં ગહેત્વા કિલમેત્વા થોકં સિથિલમકાસિ. કાકો ‘‘કિસ્સ મં સમ્મ, છડ્ડેત્વા પલાયસિ, એસ મં કક્કટકો ભિય્યો વિહેઠેતિ, યાવ ન મરામિ, તાવ એહી’’તિ સપ્પં પક્કોસન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૯૪. ‘‘સિઙ્ગીમિગો આયતચક્ખુનેત્તો, અટ્ઠિત્તચો વારિસયો અલોમો;
તેનાભિભૂતો કપણં રુદામિ, હરે સખા કિસ્સ નુ મં જહાસી’’તિ.

તત્થ **સિઙ્ગીમિગો**તિ સિઙ્ગીસુવણ્ણવણ્ણતાય વા અળસઙ્ખાતાનં વા સિઙ્ગાનં અત્થિતાય કક્કટકો વુત્તો. **આયતચક્ખુનેત્તો**તિ દીઘેહિ ચક્ખુસઙ્ખાતેહિ નેત્તેહિ સમન્નાગતો. અટ્ઠિમેવ તચો અસ્સાતિ **અટ્ઠિત્તચો**. **હરે સખા**તિ આલપનમેતં, અમ્ભો સહાયાતિ અત્થો.

સપ્પો તં સુત્વા મહન્તં ફણં કત્વા કાકં અસ્સાસેન્તો અગમાસિ. સત્થા ઇમમત્થં દીપેન્તો અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા દુતિયં ગાથમાહ –

૯૫. ‘‘સો પસ્સસન્તો મહતા ફણેન, ભુજઙ્ગમો કક્કટમજ્ઝપત્તો;
સખા સખારં પરિતાયમાનો, ભુજઙ્ગમં કક્કટકો ગહેસી’’તિ.

તત્થ **કક્કટમજ્ઝપત્તો**તિ કક્કટકં સમ્પત્તો. **સખા સખાર**ન્તિ સહાયો સહાયં. ‘‘સકં સખાર’’ન્તિપિ પાઠો, અત્તનો સહાયન્તિ અત્થો. **પરિતાયમાનો**તિ રક્ખમાનો. **ગહેસી**તિ દુતિયેન અળેન ગીવાયં દળ્હં ગહેસિ.

અથ નં કિલમેત્વા થોકં સિથિલમકાસિ. અથ સપ્પો ‘‘કક્કટકા નામ નેવ કાકમંસં ખાદન્તિ, ન સપ્પમંસં, અથ કેન નુ ખો કારણેન અયં અમ્હે ગણ્હી’’તિ ચિન્તેત્વા તં પુચ્છન્તો તતિયં ગાથમાહ –

૯૬. ‘‘ન વાયસં નો પન કણ્હસપ્પં, ઘાસત્થિકો કક્કટકો અદેય્ય;
પુચ્છામિ તં આયતચક્ખુનેત્ત, અથ કિસ્સ હેતુમ્હ ઉભો ગહીતા’’તિ.

તત્થ **ઘાસત્થિકો**તિ આહારત્થિકો હુત્વા. **અદેય્યા**તિઆદિયેય્ય, ન-કારેન યોજેત્વા ન ગણ્હીતિ અત્થો.

તં સુત્વા કક્કટકો ગહણકારણં કથેન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૯૭. ‘‘અયં પુરિસો મમ અત્થકામો, યો મં ગહેત્વાન દકાય નેતિ;
તસ્મિં મતે દુક્ખમનપ્પકં મે, અહઞ્ચ એસો ચ ઉભો ન હોમ.

૯૮. ‘‘મમઞ્ચ દિસ્વાન પવદ્ધકાયં, સબ્બો જનો હિંસિતુમેવ મિચ્છે;
સાદુઞ્ચ થૂલઞ્ચ મુદુઞ્ચ મંસં, કાકાપિ મં દિસ્વ વિહેઠયેય્યુ’’ન્તિ.

તત્થ **અય**ન્તિ બોધિસત્તં નિદ્દિસતિ. **અત્થકામો**તિ હિતકામો. **દકાય નેતી**તિ યો મં સમ્પિયાયમાનો ઉત્તરિસાટકેન ગહેત્વાન ઉદકાય નેતિ, અત્તનો વસનકસોબ્ભં પાપેતિ. **તસ્મિં મતે**તિ સચે સો ઇમસ્મિં ઠાને મરિસ્સતિ, એતસ્મિં મતે મમ કાયિકં ચેતસિકં મહન્તં દુક્ખં ભવિસ્સતીતિ દીપેતિ. **ઉભો ન હોમા**તિ દ્વેપિ જના ન ભવિસ્સામ. **મમઞ્ચ દિસ્વાના**તિ ગાથાય અયમત્થો – ઇદઞ્ચ અપરં કારણં, ઇમસ્મિં મતે અનાથં નિપ્પચ્ચયં મં પવડ્ઢિતકાયં દિસ્વા સબ્બો જનો ‘‘ઇમસ્સ કક્કટકસ્સ સાદુઞ્ચ થૂલઞ્ચ મુદુઞ્ચ મંસ’’ન્તિ મં મારેતું ઇચ્છેય્ય, ન કેવલઞ્ચ જનો મનુસ્સો, તિરચ્છાનભૂતા કાકાપિ મં દિસ્વા વિહેઠયેય્યું વિહેસેય્યું મારેય્યું.

તં સુત્વા સપ્પો ચિન્તેસિ ‘‘એકેનુપાયેન ઇમં વઞ્ચેત્વા કાકઞ્ચ અત્તાનઞ્ચ મોચેસ્સામી’’તિ. અથ નં વઞ્ચેતુકામો છટ્ઠં ગાથમાહ –

૯૯. ‘‘સચેતસ્સ હેતુમ્હ ઉભો ગહીતા, ઉટ્ઠાતુ પોસે વિસમાવમામિ;
મમઞ્ચ કાકઞ્ચ પમુઞ્ચ ખિપ્પં, પુરે વિસં ગાળ્હમુપેતિ મચ્ચ’’ન્તિ.

તત્થ **સચેતસ્સ હેતૂ**તિ સચે એતસ્સ કારણા. **ઉટ્ઠાતૂ**તિ નિબ્બિસો હોતુ. **વિસમાવમામી**તિ અહમસ્સ વિસં આકડ્ઢામિ, નિબ્બિસં નં કરોમિ. **પુરે વિસં ગાળ્હમુપેતિ મચ્ચ**ન્તિ ઇમઞ્હિ મચ્ચં મયા અનાવમિયમાનં વિસં ગાળ્હં બલવં હુત્વા ઉપગચ્છેય્ય, તં યાવ ન ઉપગચ્છતિ, તાવદેવ અમ્હે દ્વેપિ જને ખિપ્પં મુઞ્ચાતિ.

તં સુત્વા કક્કટકો ચિન્તેસિ ‘‘અયં એકેનુપાયેન મં દ્વેપિ જને વિસ્સજ્જાપેત્વા પલાયિતુકામો, મય્હં ઉપાયકોસલ્લં ન જાનાતિ, અહં દાનિ યથા સપ્પો સઞ્ચરિતું સક્કોતિ, એવં અળં સિથિલં કરિસ્સામિ, કાકં પન નેવ વિસ્સજ્જેસ્સામી’’તિ એવં ચિન્તેત્વા સત્તમં ગાથમાહ –

૧૦૦.‘‘સપ્પં પમોક્ખામિ ન તાવ કાકં, પટિબન્ધકો હોહિતિ તાવ કાકો;
પુરિસઞ્ચ દિસ્વાન સુખિં અરોગં, કાકં પમોક્ખામિ યથેવ સપ્પ’’ન્તિ.

તત્થ **પટિબન્ધકો**તિ પાટિભોગો. **યથેવ સપ્પ**ન્તિ યથા ભવન્તં સપ્પં મુઞ્ચામિ, તથા કાકં પમોક્ખામિ, કેવલં ત્વં ઇમસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ સરીરતો સીઘં વિસં આવમાહીતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા તસ્સ સુખસઞ્ચારણત્થં અળં સિથિલમકાસિ. સપ્પો વિસં આવમિત્વા મહાસત્તસ્સ સરીરં નિબ્બિસં અકાસિ. સો નિદ્દુક્ખો ઉટ્ઠાય પકતિવણ્ણેનેવ અટ્ઠાસિ. કક્કટકો ‘‘સચે ઇમે દ્વેપિ જના અરોગા ભવિસ્સન્તિ,

મય્હં સહાયસ્સ વદ્ધિ નામ ન ભવિસ્સતિ, વિનાસેસ્સામિ ને’’તિ ચિન્તેત્વા કત્તરિકાય ઉપ્પલમકુળં વિય અળેહિ ઉભિન્નમ્પિ સીસં કપ્પેત્વા જીવિતક્ખયં પાપેસિ. કાકીપિ તમ્હા ઠાના પલાયિ. બોધિસત્તો સપ્પસ્સ સરીરં દણ્ડકે વેઠેત્વા ગુમ્બપિટ્ઠે ખિપિ. સુવણ્ણકક્કટકં સોબ્ભે વિસ્સજ્જેત્વા ન્હત્વા સાલિન્દિયગામમેવ ગતો. તતો પટ્ઠાય કક્કટકેન સદ્ધિં અધિકતરો વિસ્સાસો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેન્તો ઓસાનગાથમાહ –

૧૦૧.‘‘કાકો તદા દેવદત્તો અહોસિ, મારો પન કણ્હસપ્પો અહોસિ;

આનન્દભદ્દો કક્કટકો અહોસિ, અહં તદા બ્રાહ્મણો હોમિ સત્થા’’તિ.

સચ્ચપરિયોસાને બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું. કાકી પન ગાથાય ન વુત્તા, સા ચિઞ્ચમાણવિકા અહોસીતિ.

સુવણ્ણકક્કટકજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૩૯૦] ૫. મય્હકજાતકવણ્ણના

સકુણો મય્હકો નામાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો આગન્તુકસેટ્ઠિં આરબ્ભ કથેસિ. સાવત્થિયઞ્હિ આગન્તુકસેટ્ઠિ નામ અડ્ઢો અહોસિ મહદ્ધનો. સો નેવ અત્તના ભોગે ભુઞ્જિ, ન પરેસં અદાસિ, નાનગ્ગરસે પણીતે ભોજને ઉપનીતે તં ન ભુઞ્જતિ, બિલઙ્ગદુતિયં કણાજકં એવ ભુઞ્જતિ, ધૂપિતવાસિતેસુ કાસિકવત્થેસુ ઉપનીતેસુ તાનિ હારેત્વા થૂલથૂલસાટકે નિવાસેતિ, આજાનીયયુત્તે મણિકનકવિચિત્તે રથે ઉપનીતે તમ્પિ હરાપેત્વા કત્તરરથકેન ગચ્છતિ, સુવણ્ણચ્છત્તે ધારિયમાને તં અપનેત્વા પણ્ણચ્છત્તેન ધારિયમાનેન. સો યાવજીવં દાનાદીસુ પુઞ્ઞેસુ એકમ્પિ અકત્વા કાલં કત્વા રોરુવનિરયે નિબ્બત્તિ. તસ્સ અપુત્તકં સાપતેય્યં રાજબલં સત્તહિ રત્તિદિવસેહિ રાજકુલં પવેસેસિ. તસ્મિં પવેસિતે રાજા ભુત્તપાતરાસો જેતવનં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા નિસિન્નો ‘‘કિં, મહારાજ, બુદ્ધુપટ્ઠાનં ન કરોસી’’તિ વુત્તે ‘‘ભન્તે, સાવત્થિયં આગન્તુકસેટ્ઠિનો નામ કાલકતસ્સ અસ્સામિકધને અમ્હાકં ઘરે આહરિયમાનેયેવ સત્ત રત્તિદિવસા ગતા, સો પન એતં ધનં લભિત્વાપિ નેવ અત્તના પરિભુઞ્જિ, ન પરેસં અદાસિ, રક્ખસપરિગ્ગહિતપોક્ખરણી વિયસ્સ ધનં અહોસિ, સો એકદિવસમ્પિ પણીતભોજનાદીનં રસં અનનુભવિત્વાવ મરણમુખં પવિટ્ઠો, એવં મચ્છરી અપુઞ્ઞસત્તો કિં કત્વા એત્તકં ધનં લભિ, કેન ચસ્સ ભોગેસુ ચિત્તં ન રમી’’તિ સત્થારં પુચ્છિ. સત્થા ‘‘મહારાજ, ધનલાભો ચ, ધનં લદ્ધા અપરિભુઞ્જનકારણઞ્ચ તેનેવ કત’’ન્તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બારાણસિસેટ્ઠિ અસ્સદ્ધો અહોસિ મચ્છરી, ન કસ્સચિ કિઞ્ચિ દેતિ, ન કઞ્ચિ સઙ્ગણ્હાતિ. સો એકદિવસં રાજુપટ્ઠાનં ગચ્છન્તો તગરસિખિં નામ પચ્ચેકબુદ્ધં પિણ્ડાય ચરન્તં દિસ્વા વન્દિત્વા ‘‘લદ્ધા, ભન્તે, ભિક્ખા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘નનુ ચરામ મહાસેટ્ઠી’’તિ વુત્તે પુરિસં આણાપેસિ ‘‘ગચ્છ, ઇમં અમ્હાકં ઘરં આનેત્વા મમ પલ્લઙ્કે નિસીદાપેત્વા અમ્હાકં પટિયત્તભત્તસ્સ પત્તં પૂરેત્વા દાપેહી’’તિ. સો પચ્ચેકબુદ્ધં ઘરં નેત્વા નિસીદાપેત્વા સેટ્ઠિભરિયાય આચિક્ખિ. સા નાનગ્ગરસભત્તસ્સ પત્તં પૂરેત્વા તસ્સ અદાસિ. સો ભત્તં ગહેત્વા સેટ્ઠિનિવેસના નિક્ખમિત્વા અન્તરવીથિયં પટિપજ્જિ. સેટ્ઠિ રાજકુલતો પચ્ચાગચ્છન્તો તં દિસ્વા વન્દિત્વા ‘‘લદ્ધં, ભન્તે, ભત્ત’’ન્તિ પુચ્છિ. ‘‘લદ્ધં મહાસેટ્ઠી’’તિ. સો પત્તં ઓલોકેત્વા ચિત્તં પસાદેતું નાસક્ખિ , ‘‘ઇમં મે ભત્તં દાસા વા કમ્મકરા વા ભુઞ્જિત્વા દુક્કરમ્પિ કમ્મં કરેય્યું, અહો વત મે જાની’’તિ અપરચેતનં પરિપુણ્ણં કાતું નાસક્ખિ. દાનઞ્હિ નામ તિસ્સો ચેતના પરિપુણ્ણં કાતું સક્કોન્તસ્સેવ મહપ્ફલં હોતિ.

‘‘પુબ્બેવ દાના સુમના ભવામ, દદમ્પિ વે અત્તમના ભવામ;
દત્વાપિ વે નાનુતપ્પામ પચ્છા, તસ્મા હિ અમ્હં દહરા નમિય્યરે. (જા॰ ૧.૧૦.૯૫);

‘‘પુબ્બેવ દાના સુમનો, દદં ચિત્તં પસાદયે;
દત્વા અત્તમનો હોતિ, એસા યઞ્ઞસ્સ સમ્પદા’’. (અ॰ નિ॰ ૬.૩૭; પે॰ વ॰ ૩૦૫);

ઇતિ, મહારાજ, આગન્તુકસેટ્ઠિ તગરસિખિપચ્ચેકબુદ્ધસ્સ દિન્નપચ્ચયેન બહું ધનં લભિ, દત્વા અપરચેતનં પણીતં કાતું અસમત્થતાય ભોગે ભુઞ્જિતું નાસક્ખીતિ. ‘‘પુત્તં પન કસ્મા ન લભિ, ભન્તે’’તિ? સત્થા ‘‘પુત્તસ્સ અલભનકારણમ્પિ તેનેવ કતં, મહારાજા’’તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો અસીતિકોટિવિભવે સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો માતાપિતૂનં અચ્ચયેન કનિટ્ઠં સઙ્ગણ્હિત્વા કુટુમ્બં વિચારેન્તો ઘરદ્વારે દાનસાલં કારેત્વા મહાદાનં પવત્તેન્તો અગારં અજ્ઝાવસિ. અથસ્સ એકો પુત્તો જાયિ. સો તસ્સ પદસા ગમનકાલે કામેસુ આદીનવં નેક્ખમ્મે ચાનિસંસં દિસ્વા સદ્ધિં પુત્તદારેન સબ્બં ઘરવિભવં કનિટ્ઠસ્સ નિય્યાતેત્વા ‘‘અપ્પમત્તો દાનં પવત્તેહી’’તિ ઓવાદં દત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેત્વા હિમવન્તપદેસે વિહાસિ. કનિટ્ઠોપિસ્સ એકં પુત્તં પટિલભિ. સો તં વડ્ઢન્તં દિસ્વા ચિન્તેસિ ‘‘મમ ભાતુ પુત્તે જીવન્તે કુટુમ્બં ભિન્દિત્વા દ્વિધા ભવિસ્સતિ, ભાતુ પુત્તં મારેસ્સામી’’તિ. અથ નં એકદિવસં નદિયં ઓપિલાપેત્વા મારેસિ. તમેનં ન્હત્વા આગતં ભાતુ જાયા ‘‘કુહિં મમ પુત્તો’’તિ પુચ્છિ. ‘‘નદિયં ઉદકં કીળિ, અથ નં ઉદકે વિચિનન્તો નાદ્દસ’’ન્તિ. સા રોદિત્વા કન્દિત્વા તુણ્હી અહોસિ.

બોધિસત્તો તં પવત્તિં ઞત્વા ‘‘ઇદં કિચ્ચં પાકટં કરિસ્સામી’’તિ આકાસેનાગન્ત્વા બારાણસિયં ઓતરિત્વા સુનિવત્થો સુપારુતો તસ્સ ઘરદ્વારે ઠત્વા દાનસાલં અદિસ્વા ‘‘દાનસાલાપિ ઇમિના અસપ્પુરિસેન નાસિતા’’તિ ચિન્તેસિ. કનિટ્ઠો તસ્સ આગતભાવં ઞત્વા આગન્ત્વા મહાસત્તં વન્દિત્વા પાસાદં આરોપેત્વા સુભોજનં ભોજેસિ. સો ભત્તકિચ્ચાવસાને સુખકથાય નિસિન્નો ‘‘દારકો ન પઞ્ઞાયતિ, કહં નુ ખો’’તિ પુચ્છિ. ‘‘મતો, ભન્તે’’તિ. ‘‘કેન કારણેના’’તિ? ‘‘ઉદકકીળનટ્ઠાને અસુકકારણેનાતિ ન જાનામી’’તિ. ‘‘કિં ત્વં અસપ્પુરિસ ન જાનિસ્સસિ, તયા કતકિચ્ચં મય્હં પાકટં, નનુ ત્વં ઇમિના નામ કારણેન તં મારેસિ, કિં નુ ત્વં રાજાદીનં વસેન નસ્સમાનં ધનં રક્ખિતું સક્કુણેય્યાસિ, મય્હકસકુણસ્સ ચ તુય્હઞ્ચ કિં નાનાકરણ’’ન્તિ? અથસ્સ મહાસત્તો બુદ્ધલીળાય ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૦૨.‘‘સકુણો મય્હકો નામ, ગિરિસાનુદરીચરો;
પક્કં પિપ્ફલિમારુય્હ, ‘મય્હં મય્હ’ન્તિ કન્દતિ.

૧૦૩.‘‘તસ્સેવં વિલપન્તસ્સ, દિજસઙ્ઘા સમાગતા;
ભુત્વાન પિપ્ફલિં યન્તિ, વિલપત્વેવ સો દિજો.

૧૦૪.‘‘એવમેવ ઇધેકચ્ચો, સઙ્ઘરિત્વા બહું ધનં;
નેવત્તનો ન ઞાતીનં, યથોધિં પટિપજ્જતિ.

१०५."न सो अच्छादनं भत्तं, न मालं न विलेपनं;
अनुभोति सकिं किञ्चि, न सङ्गण्हाति ञातके.

१०६."तस्सेवं विलपन्तस्स, मय्हं मय्हन्ति रक्खतो;
राजानो अथ वा चोरा, दायादा येव अप्पिया;
धनमादाय गच्छन्ति, विलपत्वेव सो नरो.

१०७."धीरो भोगे अधिगम्म, सङ्गण्हाति च ञातके;
तेन सो कित्तिं पप्पोति, पेच्च सग्गे पमोदती"ति.

तत्थ **मय्हकोति** "मय्हं मय्ह"न्ति विरवनवसेन एवंलद्धनामो. गिरिसानुदरीसु चरतीति **गिरिसानुदरीचरो. पक्कं पिप्फलिन्ति** हिमवन्तपदेसे एकं फलभरितं पिप्फलिरुक्खं. **कन्दतीति** दिजगणे तं रुक्खं परिवारेत्वा पक्कानि खादन्ते वारेतुं "मय्हं मय्ह"न्ति परिदेवन्तो विचरति. **तस्सेवं विलपन्तस्साति** तस्स विलपन्तस्सेव. **भुत्वान विप्फलिं यन्तीति** तं पिप्फलिरुक्खं परिभुञ्जित्वा अञ्ञं फलसम्पन्नं रुक्खं गच्छन्ति. **विलपत्वेवाति** सो पन दिजो विलपतियेव. **यथोधिन्ति** यथाकोट्ठासं, मातापिताभातुभगिनीपुत्तधीतादीनं उपभोगपरिभोगवसेन यो यो कोट्ठासो दातब्बो, तं तं न देतीति अत्थो.

सकिन्ति एकवारम्पि नानुभोति. "सक"न्तिपि पाठो, अत्तनो सन्तकम्पीति अत्थो. **न सङ्गण्हातीति** भत्तच्छादनबीजनङ्गलादिदानवसेन न सङ्गण्हाति. **विलपत्वेव सो नरोति** एतेसु राजादीसु धनं गहेत्वा गच्छन्तेसु केवलं सो पुरिसो विलपतियेव. **धीरोति** पण्डितो. **सङ्गण्हातीति** अत्तनो सन्तिकं आगते दुब्बलञातके भत्तच्छादनबीजनङ्गलादिदानेन सङ्गण्हाति. **तेनाति** सो पुरिसो तेन ञातिसङ्गहेन चतुपरिसमज्झे कित्तिञ्च अत्तनो वण्णभणनञ्च पापुणाति, पेच्च सग्गे देवनगरे पमोदति.

एवं महासत्तो तस्स धम्मं देसेत्वा दानं पाकतिकं कारेत्वा हिमवन्तमेव गन्त्वा अपरिहीनज्झानो ब्रह्मलोकूपगो अहोसि.

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा "इति खो, महाराज, आगन्तुकसेट्ठि भातु पुत्तस्स मारितत्ता एत्तकं कालं नेव पुत्तं, न धीतरं अलभी"ति वत्वा जातकं समोधानेसि – "तदा कनिट्ठो आगन्तुकसेट्ठि अहोसि, जेट्ठको पन अहमेव अहोसि"न्ति.

मय्हकजातकवण्णना पञ्चमा.

[३९१] ६. विज्जाधरजातकवण्णना

दुब्बण्णरूपन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो लोकत्थचरियं आरब्भ कथेसि. वत्थु **महाकण्हजातके** (जा॰ १.१२.६१ आदयो) आवि भविस्सति. तदा पन सत्था "न, भिक्खवे, इदानेव, पुब्बेपि तथागतो लोकत्थचरियं चरियेवा"ति वत्वा अतीतं आहरि.

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सक्को अहोसि. तदा एको विज्जाधरो विज्जं परिवत्तेत्वा अड्ढरत्तसमये आगन्त्वा बाराणसिरञ्ञो अग्गमहेसिया सद्धिं अतिचरति, तस्सा परिचारिकायो

સઞ્ઞાનિંસુ. સા સયમેવ રાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા ''દેવ, એકો પુરિસો અડ્ઢરત્તસમયે સિરિગબ્ભં પવિસિત્વા મં દૂસેતી''તિ આહ. ''સક્ખિસ્સસિ પન કિઞ્ચિ સઞ્ઞાણં કાતુ''ન્તિ? ''સક્કોમિ, દેવા''તિ સા જાતિહિઙ્ગુલિકપાતિં આહરાપેત્વા તસ્સ પુરિસસ્સ રત્તિં આગન્ત્વા અભિરમિત્વા ગચ્છન્તસ્સ પિટ્ઠિયં પઞ્ચઙ્ગુલિકં દત્વા પાતોવ રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા મનુસ્સે આણાપેસિ ''ગચ્છથ, સબ્બદિસાસુ ઓલોકેત્વા પિટ્ઠિયં કતજાતિહિઙ્ગુલપઞ્ચઙ્ગુલિકપુરિસં ગણ્હથા''તિ. વિજ્જાધરોપિ રત્તિં અનાચારં કત્વા દિવા સુસાને સૂરિયં નમસ્સન્તો એકપાદેન તિટ્ઠતિ. રાજપુરિસા તં દિસ્વા પરિવારયિંસુ. સો ''પાકટં મે કમ્મં જાત''ન્તિ વિજ્જં પરિવત્તેત્વા આકાસેન ઉપ્પતિત્વા ગતો.

રાજા તં દિસ્વા આગતપુરિસે ''અદ્દસથા''તિ પુચ્છિ. ''આમ, અદ્દસામા''તિ. ''કો નામેસો''તિ? ''પબ્બજિતો, દેવા''તિ. ''સો હિ રત્તિં અનાચારં કત્વા દિવા પબ્બજિતવેસેન વસતિ''. રાજા ''ઇમે દિવા સમણવેસેન ચરિત્વા રત્તિં અનાચારં કરોન્તી''તિ પબ્બજિતાનં કુજ્ઝિત્વા મિચ્છાગહણં ગહેત્વા ''મય્હં વિજિતા ઇમે સબ્બે પબ્બજિતા પલાયન્તુ, દિટ્ઠદિટ્ઠટ્ઠાને રાજાણં કરિસ્સન્તૂ''તિ ભેરિં ચરાપેસિ. તિયોજનસતિકા કાસિરટ્ઠા પલાયિત્વા સબ્બે પબ્બજિતા અઞ્ઞરાજધાનિયો અગમિંસુ. સકલકાસિરટ્ઠે મનુસ્સાનં ઓવાદદાયકો એકોપિ ધમ્મિકસમણબ્રાહ્મણો નાહોસિ. અનોવાદકા મનુસ્સા ફરુસા અહેસું, દાનસીલવિમુખા મતમતા યેભુય્યેન અપાયે નિબ્બત્તિંસુ, સગ્ગે નિબ્બત્તનકા નામ નાહેસું.

સક્કો નવે દેવપુત્તે અપસ્સન્તો ''કિં નુ ખો કારણ''ન્તિ આવજ્જેત્વા વિજ્જાધરં નિસ્સાય બારાણસિરઞ્ઞા કુદ્ધેન મિચ્છાગહણં ગહેત્વા પબ્બજિતાનં રટ્ઠા પબ્બાજિતભાવં ઞત્વા ''ઠપેત્વા મં અઞ્ઞો ઇમસ્સ રઞ્ઞો મિચ્છાગહણં ભિન્દિતું સમત્થો નામ નત્થિ, રઞ્ઞો ચ રટ્ઠવાસીનઞ્ચ અવસ્સયો ભવિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા નન્દમૂલપબ્ભારે પચ્ચેકબુદ્ધાનં સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા ''ભન્તે, મય્હં એકં મહલ્લકં પચ્ચેકબુદ્ધં દેથ, કાસિરટ્ઠં પસાદેસ્સામી''તિ આહ. સો સઙ્ઘત્થેરમેવ લભિ, અથસ્સ પત્તચીવરં ગહેત્વા તં પુરતો કત્વા સયં પચ્છતો હુત્વા સિરસ્મિં અઞ્જલિં ઠપેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધં નમસ્સન્તો ઉત્તમરૂપધરો માણવકો હુત્વા સકલનગરસ્સ મત્થકેન તિક્ખત્તું વિચરિત્વા રાજદ્વારં આગન્ત્વા આકાસે અટ્ઠાસિ. અમચ્ચા રઞ્ઞો આરોચેસું ''દેવ, અભિરૂપો માણવકો એકં સમણં આનેત્વા રાજદ્વારે આકાસે ઠિતો''તિ. રાજા આસના ઉટ્ઠાય સીહપઞ્જરે ઠત્વા ''માણવક, કસ્મા ત્વં અભિરૂપો સમાનો એતસ્સ વિરૂપસ્સ સમણસ્સ પત્તચીવરં ગહેત્વા નમસ્સમાનો ઠિતો''તિ તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૦૮.''દુબ્બણ્ણરૂપં તુવમરિયવણ્ણી, પુરક્ખત્વા પઞ્જલિકો નમસ્સસિ;
સેય્યો નુ તેસો ઉદવા સરિક્ખો, નામં પરસ્સત્તનો ચાપિ બ્રૂહી''તિ.

તત્થ **અરિયવણ્ણી**તિ સુન્દરરૂપો. **સેય્યો નુ તેસો**તિ એસો વિરૂપો પબ્બજિતો કિં નુ તયા ઉત્તરિતરો, ઉદાહુ સરિક્ખો. **નામં પરસ્સત્તનો ચાપી**તિ એતસ્સ પરસ્સ ચ અત્તનો ચ નામં બ્રૂહીતિ પુચ્છતિ.

અથ નં સક્કો ''મહારાજ, સમણા નામ ગરુટ્ઠાનિયા, તેન મે નામં લપિતું ન લબ્ભતિ, મય્હં પન તે નામં કથેસ્સામી''તિ વત્વા દુતિયં ગાથમાહ –

૧૦૯.''ન નામગોત્તં ગણ્હન્તિ રાજ, સમ્મગ્ગતાનુજ્જુગતાન દેવા;
અહઞ્ચ તે નામધેય્યં વદામિ, સક્કોહમસ્મી તિદસાનમિન્દો''તિ.

તત્થ **સમ્મગ્ગતાનુજ્જુગતાન દેવા**તિ મહારાજ, સબ્બસક્કારે યથા સભાવસરસવસેન સમ્મસિત્વા અગ્ગફલં અરહત્તં પત્તત્તા સમ્મગ્ગતાનં, ઉજુના ચ અટ્ઠઙ્ગિકેન મગ્ગેન નિબ્બાનં ગતત્તા ઉજુગતાનં મહાખીણાસવાનં ઉપપત્તિદેવેહિ ઉત્તરિતરાનં વિસુદ્ધિદેવાનં ઉપપત્તિદેવા નામગોત્તં ન ગણ્હન્તિ. **અહઞ્ચ તે નામધેય્યન્તિ** અપિચ અહં અત્તનો નામધેય્યં તુય્હં કથેમિ.

તં સુત્વા રાજા તતિયગાથાય ભિક્ખુનમસ્સને આનિસંસં પુચ્છિ –

૧૧૦.‘‘યો દિસ્વા ભિક્ખું ચરણૂપપન્નં, પુરક્ખત્વા પઞ્જલિકો નમસ્સતિ;
પુચ્છામિ તં દેવરાજેતમત્થં, ઇતો ચુતો કિં લભતે સુખં સો’’તિ.

સક્કો ચતુત્થગાથાય કથેસિ –

૧૧૧.‘‘યો દિસ્વા ભિક્ખું ચરણૂપપન્નં, પુરક્ખત્વા પઞ્જલિકો નમસ્સતિ;
દિટ્ઠેવ ધમ્મે લભતે પસંસં, સગ્ગઞ્ચ સો યાતિ સરીરભેદા’’તિ.

તત્થ **ભિક્ખુન્તિ** ભિન્નકિલેસં પરિસુદ્ધપુગ્ગલં. **ચરણૂપપન્નન્તિ** સીલચરણેન ઉપેતં. **દિટ્ઠેવ ધમ્મે**તિ ન કેવલં ઇતો ચુતોયેવ, ઇમસ્મિં પન અત્તભાવે સો પસંસં લભતિ, પસંસાસુખં વિન્દતીતિ.

રાજા સક્કસ્સ કથં સુત્વા અત્તનો મિચ્છાગહણં ભિન્દિત્વા તુટ્ઠમાનસો પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૧૧૨.‘‘લક્ખી વત મે ઉદપાદિ અજ્જ, યં વાસવં ભૂતપતિદ્દસામ;
ભિક્ખુઞ્ચ દિસ્વાન તુવઞ્ચ સક્ક, કાહામિ પુઞ્ઞાનિ અનપ્પકાની’’તિ.

તત્થ **લક્ખી**તિ સિરી, પઞ્ઞાતિપિ વદન્તિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – અજ્જ મમ તવ વચનં સુણન્તસ્સેવ કુસલાકુસલવિપાકજાનનપઞ્ઞા ઉદપાદીતિ. **યન્તિ** નિપાતમત્તં. **ભૂતપતિદ્દસામા**તિ ભૂતપતિં અદ્દસામ.

તં સુત્વા સક્કો પણ્ડિતસ્સ થુતિં કરોન્તો છટ્ઠં ગાથમાહ –

૧૧૩.‘‘અદ્ધા હવે સેવિતબ્બા સપઞ્ઞા, બહુસ્સુતા યે બહુઠાનચિન્તિનો;
ભિક્ખુઞ્ચ દિસ્વાન મમઞ્ચ રાજ, કરોહિ પુઞ્ઞાનિ અનપ્પકાની’’તિ.

તત્થ **બહુઠાનચિન્તિનો**તિ બહૂનિ કારણાનિ ચિન્તનસમત્થા.

તં સુત્વા રાજા ઓસાનગાથમાહ –

૧૧૪.‘‘અક્કોધનો નિચ્ચપસન્નચિત્તો, સબ્બાતિથીયાચયોગો ભવિત્વા;
નિહચ્ચ માનં અભિવાદયિસ્સં, સુત્વાન દેવિન્દ સુભાસિતાની’’તિ.

તત્થ **સબ્બાતિથીયાચયોગો ભવિત્વા**તિ સબ્બેસં અતિથીનં આગતાનં આગન્તુકાનં યં યં તે યાચન્તિ, તસ્સ તસ્સ યુત્તો અનુચ્છવિકો ભવિત્વા, સબ્બં તેહિ યાચિતયાચિતં દદમાનોતિ અત્થો. **સુત્વાન દેવિન્દ સુભાસિતાનીતિ**

તવ સુભાસિતાનિ સુત્વા અહં એવરૂપો ભવિસ્સામીતિ વદતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા પાસાદા ઓરુય્હ પચ્ચેકબુદ્ધં વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. પચ્ચેકબુદ્ધો આકાસે પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા ''મહારાજ, વિજ્જાધરો ન સમણો, ત્વં ઇતો પટ્ઠાય 'અતુચ્છો લોકો, અત્થિ ધમ્મિકસમણબ્રાહ્મણા'તિ ઞત્વા દાનં દેહિ, સીલં રક્ખ, ઉપોસથકમ્મં કરોહી''તિ રાજાનં ઓવદિ. સક્કોપિ સક્કાનુભાવેન આકાસે ઠત્વા ''ઇતો પટ્ઠાય અપ્પમત્તા હોથા''તિ નાગરાનં ઓવાદં દત્વા ''પલાતા સમણબ્રાહ્મણા આગચ્છન્તૂ''તિ ભેરિં ચરાપેસિ. અથ તે ઉભોપિ સકટ્ઠાનમેવ અગમંસુ. રાજા તસ્સ ઓવાદે ઠત્વા દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ અકાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા પચ્ચેકબુદ્ધો પરિનિબ્બુતો, રાજા આનન્દો અહોસિ, સક્કો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

વિજ્જાધરજાતકવણ્ણના છટ્ઠા.

[૩૯૨] ૭. સિઙ્ઘપુપ્ફજાતકવણ્ણના

યમેતન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર જેતવના નિક્ખમિત્વા કોસલરટ્ઠે અઞ્ઞતરં અરઞ્ઞં નિસ્સાય વિહરન્તો એકદિવસં પદુમસરં ઓતરિત્વા સુપુપ્ફિતપદુમં દિસ્વા અધોવાતે ઠત્વા ઉપસિઙ્ઘિ. અથ નં તસ્મિં વને અધિવત્થા દેવતા ''મારિસ, ત્વં ગન્ધથેનો નામ, ઇદં તે એકં થેય્યઙ્ગ''ન્તિ સંવેજેસિ. સો તાય સંવેજિતો પુન જેતવનં આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા નિસિન્નો ''કહં ભિક્ખુ નિવુત્થોસી''તિ પુટ્ઠો ''અસુકવનસણ્ડે નામ, તત્થ ચ મં દેવતા એવં નામ સંવેજેસી''તિ આહ. અથ નં સત્થા ''ન ખો ભિક્ખુ પુપ્ફં ઉપસિઙ્ઘન્તો ત્વમેવ દેવતાય સંવેજિતો, પોરાણકપણ્ડિતાપિ સંવેજિતપુબ્બા''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો એકસ્મિં કાસિકગામે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં ઉગ્ગહિતસિપ્પો અપરભાગે ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા એકં પદુમસરં નિસ્સાય ઉપવસન્તો એકદિવસં સરં ઓતરિત્વા સુપુપ્ફિતપદુમં ઉપસિઙ્ઘમાનો અટ્ઠાસિ. અથ નં એકા દેવધીતા રુક્ખક્ખન્ધવિવરે ઠત્વા સંવેજયમાના પઠમં ગાથમાહ –

૧૧૫.''યમેતં વારિજં પુપ્ફં, અદિન્નં ઉપસિઙ્ઘસિ;
એકઙ્ગમેતં થેય્યાનં, ગન્ધથેનોસિ મારિસા''તિ.

તત્થ **એકઙ્ગમેત**ન્તિ એકકોટ્ઠાસો એસ.

તતો બોધિસત્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૧૬.''ન હરામિ ન ભઞ્જામિ, આરા સિઙ્ઘામિ વારિજં;
અથ કેન નુ વણ્ણેન, ગન્ધથેનોતિ વુચ્ચતી''તિ.

તત્થ **આરા સિઙ્ઘામી**તિ દૂરે ઠિતો ઘાયામિ. **વણ્ણેના**તિ કારણેન.

તસ્મિં ખણે એકો પુરિસો તસ્મિં સરે ભિસાનિ ચેવ ખણતિ, પુણ્ડરીકાનિ ચ ભઞ્જતિ . બોધિસત્તો તં દિસ્વા ''મં આરા ઠત્વા ઉપસિઙ્ઘન્તં 'ચોરો'તિ વદસિ, એતં પુરિસં કસ્મા ન ભણસી''તિ તાય સદ્ધિં સલ્લપન્તો તતિયં ગાથમાહ –

૧૧૭.''યોયં ભિસાનિ ખણતિ, પુણ્ડરીકાનિ ભઞ્જતિ;
એવં આકિણ્ણકમ્મન્તો, કસ્મા એસો ન વુચ્ચતી''તિ.

તત્થ **આકિણ્ણકમ્મન્તો**તિ કક્ખળકમ્મન્તો દારુણકમ્મન્તો.

અથસ્સ અવચનકારણં આચિક્ખન્તી દેવતા ચતુત્થપઞ્ચમગાથા અભાસિ –

૧૧૮.''આકિણ્ણલુદ્દો પુરિસો, ધાતિચેલંવ મક્ખિતો;
તસ્મિં મે વચનં નત્થિ, તઞ્ચારહામિ વત્તવે.

૧૧૯.''અનઙ્ગણસ્સ પોસસ્સ, નિચ્ચં સુચિગવેસિનો;
વાલગ્ગમત્તં પાપસ્સ, અબ્ભામત્તંવ ખાયતી''તિ.

તત્થ **ધાતિચેલંવા**તિ ખેળસિઙ્ઘાણિકમુત્તગૂથમક્ખિતં ધાતિદાસિયા નિવત્થચેલં વિય અયં પાપમક્ખિતોયેવ, તેન કારણેન તસ્મિં મમ વચનં નત્થિ. **તઞ્ચારહામી**તિ સમણા પન ઓવાદક્ખમા હોન્તિ પિયસીલા, તસ્મા તં અપ્પમત્તકમ્પિ અયુત્તં કરોન્તં વત્તું અરહામિ સમણાતિ. **અનઙ્ગણસ્સા**તિ નિદ્દોસસ્સ તુમ્હાદિસસ્સ. **અબ્ભામત્તંવ ખાયતી**તિ મહામેઘપ્પમાણં હુત્વા ઉપટ્ઠાતિ, ઇદાનિ કસ્મા એવરૂપં દોસં અબ્બોહારિકં કરોસીતિ.

તાય પન સંવેજિતો બોધિસત્તો સંવેગપ્પત્તો છટ્ઠં ગાથમાહ –

૧૨૦.''અદ્ધા મં યક્ખ જાનાસિ, અથો મં અનુકમ્પસિ;
પુનપિ યક્ખ વજ્જાસિ, યદા પસ્સસિ એદિસ''ન્તિ.

તત્થ **યક્ખા**તિ દેવતં આલપતિ. **વજ્જાસી**તિ વદેય્યાસિ. **યદા પસ્સસિ એદિસ**ન્તિ યદા મમ એવરૂપં દોસં પસ્સસિ, તદા એવં મમ વદેય્યાસીતિ વદતિ.

અથસ્સ સા દેવધીતા સત્તમં ગાથમાહ –

૧૨૧.''નેવ તં ઉપજીવામિ, નપિ તે ભતકામ્હસે;
ત્વમેવ ભિક્ખુ જાનેય્ય, યેન ગચ્છેય્ય સુગ્ગતિ''ન્તિ.

તત્થ **ભતકામ્હસે**તિ તવ ભતિહતા કમ્મકરાપિ ન હોમ. કિંકારણા તં સબ્બકાલં રક્ખમાના વિચરિસ્સામાતિ દીપેતિ. **યેન ગચ્છેય્યા**તિ ભિક્ખુ યેન કમ્મેન ત્વં સુગતિં ગચ્છેય્યાસિ, ત્વમેવ તં જાનેય્યાસીતિ.

એવં સા તસ્સ ઓવાદં દત્વા અત્તનો વિમાનમેવ પવિટ્ઠા. બોધિસત્તોપિ ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા બ્રહ્મલોકપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને સો ભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ.

તદા દેવધીતા ઉપ્પલવણ્ણા અહોસિ, તાપસો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

સિઙ્ગપુપ્ફજાતકવણ્ણના સત્તમા.

[૩૯૩] ૮. વિઘાસાદજાતકવણ્ણના

સુસુખં વત જીવન્તીતિ ઇદં સત્થા પુબ્બારામે વિહરન્તો કેળિસીલકે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ. તેસુ હિ મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરેન પાસાદં કમ્પેત્વા સંવેજિતેસુ ધમ્મસભાયં ભિક્ખૂ તેસં અગુણં કથેન્તા નિસીદિંસુ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેતે કેળિસીલકાયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સક્કો અહોસિ. અથ અઞ્ઞતરસ્મિં કાસિકગામે સત્ત ભાતરો કામેસુ દોસં દિસ્વા નિક્ખમિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા મજ્ઝારઞ્ઞે વસન્તા યોગે યોગં અકત્વા કાયદળ્હીબહુલા હુત્વા નાનપ્પકારં કીળં કીળન્તા ચરિંસુ. સક્કો દેવરાજા ''ઇમે સંવેજેસ્સામી''તિ સુકો હુત્વા તેસં વસનટ્ઠાનં આગન્ત્વા એકસ્મિં રુક્ખે નિલીયિત્વા તે સંવેજેન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૨૨.''સુસુખં વત જીવન્તિ, યે જના વિઘાસાદિનો;
દિટ્ઠેવ ધમ્મે પાસંસા, સમ્પરાયે ચ સુગ્ગતી''તિ.

તત્થ **વિઘાસાદિનો**તિ ભુત્તાતિરેકં ભુઞ્જન્તે સન્ધાયાહ. **દિટ્ઠેવ ધમ્મે**તિ યે એવરૂપા, તે દિટ્ઠેવ ધમ્મે પાસંસા, સમ્પરાયે ચ તેસં સુગતિ હોતિ, સગ્ગે ઉપ્પજ્જન્તીતિ અધિપ્પાયેન વદતિ.

અથ તેસુ એકો તસ્સ વચનં સુત્વા અવસેસે આમન્તેત્વા દુતિયં ગાથમાહ –

૧૨૩.''સુકસ્સ ભાસમાનસ્સ, ન નિસામેથ પણ્ડિતા;
ઇદં સુણાથ સોદરિયા, અમ્હેવાયં પસંસતી''તિ.

તત્થ **ભાસમાનસ્સા**તિ માનુસિકાય વાચાય ભણન્તસ્સ. **ન નિસામેથા**તિ ન સુણાથ. **ઇદં સુણાથા**તિ ઇદમસ્સ વચનં સુણાથ. **સોદરિયા**તિ સમાને ઉદરે વુત્થભાવેન તે આલપન્તો આહ.

અથ ને પટિક્ખિપન્તો સુકો તતિયં ગાથમાહ –

૧૨૪.''નાહં તુમ્હે પસંસામિ, કુણપાદા સુણાથ મે;
ઉચ્છિટ્ઠભોજિનો તુમ્હે, ન તુમ્હે વિઘાસાદિનો''તિ.

તત્થ **કુણપાદા**તિ કુણપખાદકાતિ તે આલપતિ.

તે તસ્સ વચનં સુત્વા સબ્બેપિ ચતુત્થં ગાથમાહંસુ –

૧૨૫.‘‘સત્તવસ્સા પબ્બજિતા, મજ્ઝારઞ્ઞે સિખણ્ડિનો;
વિઘાસેનેવ યાપેન્તા, મયઞ્ચે ભોતો ગારય્હા;
કે નુ ભોતો પસંસિયા’’તિ.

તત્થ **સિખણ્ડિનો**તિ ચૂળાય સમન્નાગતા. **વિઘાસેનેવા**તિ એત્તકં કાલં સત્ત વસ્સાનિ સીહબ્યગ્ઘવિઘાસેનેવ યાપેન્તા યદિ ભોતો ગારય્હા, અથ કે નુ તે પસંસિયાતિ.

તે લજ્જાપેન્તો મહાસત્તો પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૧૨૬.‘‘તુમ્હે સીહાનં બ્યગ્ઘાનં, વાળાનઞ્ચાવસિટ્ઠકં;
ઉચ્છિટ્ઠેનેવ યાપેન્તા, મઞ્ઞિવ્હો વિઘાસાદિનો’’તિ.

તત્થ **વાળાનઞ્ચાવસિટ્ઠક**ન્તિ સેસવાળમિગાનઞ્ચ અવસિટ્ઠકં ઉચ્છિટ્ઠભોજનં.

તં સુત્વા તાપસા ‘‘સચે મયં ન વિઘાસાદા, અથ કે ચરહિ તે વિઘાસાદા’’તિ? અથ તેસં સો તમત્થં આચિક્ખન્તો છટ્ઠં ગાથમાહ –

૧૨૭.‘‘યે બ્રાહ્મણસ્સ સમણસ્સ, અઞ્ઞસ્સ વા વનિબ્બિનો;
દત્વાવ સેસં ભુઞ્જન્તિ, તે જના વિઘાસાદિનો’’તિ.

તત્થ **વનિબ્બિનો**તિ તં તં ભણ્ડં યાચનકસ્સ. એવં તે લજ્જાપેત્વા મહાસત્તો સકટ્ઠાનમેવ ગતો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા સત્ત ભાતરો ઇમે કેળિસીલકા ભિક્ખૂ અહેસું, સક્કો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

વિઘાસાદજાતકવણ્ણના અટ્ઠમા.

[૩૯૪] ૯. વટ્ટકજાતકવણ્ણના

પણીતન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં લોલભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. તઞ્હિ સત્થા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ લોલો’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ વુત્તે ‘‘ન ખો ભિક્ખુ ઇદાનેવ લોલો, પુબ્બેપિ ત્વં લોલોયેવ, લોલતાય પન બારાણસિયં હત્થિગવાસ્સપુરિસકુણપેહિ અતિત્તો ‘ઇતો ઉત્તરિતરં લભિસ્સામી’તિ અરઞ્ઞં પવિટ્ઠોસી’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો વટ્ટકયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા અરઞ્ઞે લૂખતિણબીજાહારો વસિ. તદા બારાણસિયં એકો લોલકાકો હત્થિકુણપાદીહિ અતિત્તો ‘‘ઇતો ઉત્તરિતરં લભિસ્સામી’’તિ અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ફલાફલં ખાદન્તો બોધિસત્તં દિસ્વા ‘‘અયં વટ્ટકો અતિવિય થૂલસરીરો, મધુરં ગોચરં ખાદતિ મઞ્ઞે, એતસ્સ ગોચરં પુચ્છિત્વા તં ખાદિત્વા અહમ્પિ થૂલો ભવિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા બોધિસત્તસ્સ ઉપરિભાગે સાખાય નિલીયિત્વા બોધિસત્તં પુચ્છિ ‘‘ભો વટ્ટક, કિં નામ પણીતાહારં ભુઞ્જસિ, થૂલસરીરો અહોસી’’તિ? બોધિસત્તો તેન પુચ્છિતો તેન સદ્ધિં પટિસન્થારં કરોન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૨૮.“પણીતં ભુઞ્જસે ભત્તં, સપ્પિતેલઞ્ચ માતુલ;
અથ કેન નુ વણ્ણેન, કિસો ત્વમસિ વાયસા”તિ.

તત્થ **ભત્તન્તિ** મનુસ્સાનં ભોજનનિયામેન પટિયાદિતભત્તં. **માતુલા**તિ તં પિયસમુદાચારેન આલપતિ. **કિસો**તિ અપ્પમંસલોહિતો.

તસ્સ વચનં સુત્વા કાકો તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

૧૨૯.“અમિત્તમજ્ઝે વસતો, તેસુ આમિસમેસતો;
નિચ્ચં ઉબ્બિગ્ગહદયસ્સ, કુતો કાકસ્સ દળ્હિયં.

૧૩૦.“નિચ્ચં ઉબ્બેગિનો કાકા, ધઙ્કા પાપેન કમ્મુના;
લદ્ધો પિણ્ડો ન પીણેતિ, કિસો તેનસ્મિ વટ્ટક.

૧૩૧.“લૂખાનિ તિણબીજાનિ, અપ્પસ્નેહાનિ ભુઞ્જસિ;
અથ કેન નુ વણ્ણેન, થૂલો ત્વમસિ વટ્ટકા”તિ.

તત્થ **દળ્હિયન્તિ** એવરૂપસ્સ મય્હં કાકસ્સ કુતો દળ્હીભાવો, કુતો થૂલન્તિ અત્થો. **ઉબ્બેગિનો**તિ ઉબ્બેગવન્તો. **ધઙ્કા**તિ કાકાનમેવ નામં. **પાપેન કમ્મુના લદ્ધો**તિ કાકેન મનુસ્સસન્તકવિલુમ્પનસઙ્ખાતેન પાપેન કમ્મેન લદ્ધો પિણ્ડો. **ન પીણેતી**તિ ન તપ્પેતિ. **તેનસ્મી**તિ તેન કારણેનાહં કિસો અસ્મિ. **અપ્પસ્નેહાની**તિ મન્દોજાનિ. ઇદં કાકો બોધિસત્તં “પણીતભોજનં ખાદતી”તિ સઞ્ઞી હુત્વાપિ વટ્ટકાનં ગહિતગોચરં પુચ્છન્તો આહ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો અત્તનો થૂલભાવકારણં કથેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૩૨.“અપ્પિચ્છા અપ્પચિન્તાય, અદૂરગમનેન ચ;
લદ્ધાલદ્ધેન યાપેન્તો, થૂલો તેનસ્મિ વાયસ.

૧૩૩.“અપ્પિચ્છસ્સ હિ પોસસ્સ, અપ્પચિન્તસુખસ્સ ચ;
સુસઙ્ગહિતમાનસ્સ, વુત્તી સુસમુદાનયા”તિ.

તત્થ **અપ્પિચ્છા**તિ આહારેસુ અપ્પિચ્છતાય નિત્તણ્હતાય, કેવલં સરીરયાપનવસેનેવ આહારાહરણતાયાતિ અત્થો. **અપ્પચિન્તાયા**તિ “અજ્જ કહં આહારં લભિસ્સામિ, સ્વે કહ”ન્તિ એવં આહારચિન્તાય અભાવેન. **અદૂરગમનેન ચા**તિ “અસુકસ્મિં નામ ઠાને મધુરં લભિસ્સામી”તિ ચિન્તેત્વા અવિદૂરગમનેન ચ. **લદ્ધાલદ્ધેના**તિ લૂખં વા હોતુ પણીતં વા, યં લદ્ધં, તેનેવ. **થૂલો તેનસ્મી**તિ તેન ચતુબ્બિધેન કારણેન થૂલો અસ્મિ. **વાયસા**તિ કાકં આલપતિ. **અપ્પચિન્તસુખસ્સા**તિ આહારચિન્તારહિતાનં અપ્પચિન્તાનમરિયાનં સુખં અસ્સત્થીતિ અપ્પચિન્તસુખો, તસ્સ તાદિસેન સુખેન સમન્નાગતસ્સ. **સુસઙ્ગહિતમાનસ્સા**તિ “એત્તકં ભુઞ્જિત્વા જીરાપેતું સક્ખિસ્સામી”તિ એવં સુટ્ઠુ સઙ્ગહિતાહારમાનસ્સ. **વુત્તી સુસમુદાનયા**તિ એવરૂપસ્સ પુગ્ગલસ્સ જીવિતવુત્તિ સુખેન સક્કા સમુદાનેતું સુસમુદાનયા સુનિબ્બત્તિયા.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને લોલભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ.

તદા કાકો લોલભિક્ખુ અહોસિ, વડ્ઢકો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

વડ્ઢકજાતકવણ્ણના નવમા.

[૩૯૫] ૧૦. પારાવતજાતકવણ્ણના

ચિરસ્સં વત પસ્સામીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો લોલભિક્ખુંયેવ આરબ્ભ કથેસિ. પચ્ચુપ્પન્નવત્થુ હેટ્ઠા વુત્તનયમેવ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો પારાવતો હુત્વા બારાણસિસેટ્ઠિનો મહાનસે નીળપચ્છિયં વસતિ. કાકોપિ તેન સદ્ધિં વિસ્સાસં કત્વા તત્થેવ વસતીતિ સબ્બં વિત્થારેતબ્બં. ભત્તકારકો કાકપત્તાનિ લુઞ્ચિત્વા પિટ્ઠેન તં મક્ખેત્વા એકં કપાલખણ્ડં વિજ્ઝિત્વા કણ્ઠે પિળન્ધિત્વા પચ્છિયં પક્ખિપિ. બોધિસત્તો અરઞ્ઞતો આગન્ત્વા તં દિસ્વા પરિહાસં કરોન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૩૪.‘‘ચિરસ્સં વત પસ્સામિ, સહાયં મણિધારિનં;
સુકતા મસ્સુકુત્તિયા, સોભતે વત મે સખા’’તિ.

તત્થ **મસ્સુકુત્તિયા**તિ ઇમાય મસ્સુકિરિયાય.

તં સુત્વા કાકો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૩૫.‘‘પરૂળ્હકચ્છનખલોમો, અહં કમ્મેસુ બ્યાવટો;
ચિરસ્સં ન્હાપિતં લદ્ધા, લોમં તં અજ્જ હારયિ’’ન્તિ.

તત્થ **અહં કમ્મેસુ બ્યાવટો**તિ અહં સમ્મ પારાવત, રાજકમ્મેસુ બ્યાવટો ઓકાસં અલભન્તો પરૂળ્હકચ્છનખલોમો અહોસિન્તિ વદતિ. **અજ્જ હારયિ**ન્તિ અજ્જ હારેસિં.

તતો બોધિસત્તો તતિયં ગાથમાહ –

૧૩૬.‘‘યં નુ લોમં અહારેસિ, દુલ્લભં લદ્ધ કપ્પકં;
અથ કિઞ્ચરહિ તે સમ્મ, કણ્ઠે કિણિકિણાયતી’’તિ.

તસ્સત્થો – યં તાવ દુલ્લભં કપ્પકં લભિત્વા લોમં હરાપેસિ, તં હરાપય, અથ કિઞ્ચરહિ તે વયસ્સ ઇદં કણ્ઠે કિણિકિણાયતીતિ.

તતો કાકો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૩૭.‘‘મનુસ્સસુખુમાલાનં, મણિ કણ્ઠેસુ લમ્બતિ;
તેસાહં અનુસિક્ખામિ, મા ત્વં મઞ્ઞિ દવા કતં.

૧૩૮.‘‘સચેપિમં પિહયસિ, મસ્સુકુત્તિં સુકારિતં;
કારયિસ્સામિ તે સમ્મ, મણિઞ્ચાપિ દદામિ તે’’તિ.

તત્થ **મણી**તિ એવરૂપાનં મનુસ્સાનં એકં મણિરતનં કણ્ઠેસુ લમ્બતિ. **તેસાહ**ન્તિ તેસં અહં. **મા ત્વં મઞ્ઞી**તિ ત્વં પન ‘‘એતં મયા દવા કત’’ન્તિ મા મઞ્ઞિ. **સચેપિમં પિહયસી**તિ સચે ઇમં મમ કતં મસ્સુકુત્તિં ત્વં ઇચ્છસિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો છટ્ઠં ગાથમાહ –

૧૩૯.‘‘ત્વઞ્ઞેવ મણિના છન્નો, સુકતાય ચ મસ્સુયા;
આમન્ત ખો તં ગચ્છામિ, પિયં મે તવદસ્સન’’ન્તિ.

તત્થ **મણિના**તિ મણિનો, અયમેવ વા પાઠો. ઇદં વુત્તં હોતિ – સમ્મ વાયસ, ત્વઞ્ઞેવ ઇમસ્સ મણિનો અનુચ્છવિકો ઇમિસ્સા ચ સુકતાય મસ્સુયા , મમ પન તવ અદસ્સનમેવ પિયં, તસ્મા તં આમન્તયિત્વા ગચ્છામીતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા બોધિસત્તો ઉપ્પતિત્વા અઞ્ઞત્થ ગતો. કાકો તત્થેવ જીવિતક્ખયં પત્તો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને લોલભિક્ખુ અનાગામિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા કાકો લોલભિક્ખુ અહોસિ, પારાવતો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

પારાવતજાતકવણ્ણના દસમા.

ખરપુત્તવગ્ગો દુતિયો નિટ્ઠિતો.

જાતકુદ્દાનં –

અવારિયં સેતકેતુ, દરીમુખઞ્ચ નેરુ ચ;
આસઙ્કમિગાલોપઞ્ચ, કાળકણ્ણી ચ કુક્કુટં.

ધમ્મધજઞ્ચ નન્દિયં, ખરપુત્તં સૂચિ ચેવ;
તુણ્ડિલં સોણ્ણકક્કટં, મય્હકં વિજ્જાધરઞ્ચેવ.

સિઙ્ગપુપ્ફં વિઘાસાદં, વટ્ટકઞ્ચ પારાવતં;
સઙ્ગાયિંસુ મહાથેરા, છક્કે વીસતિ જાતકે.

છક્કનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સત્તકનિપાતો

૧. કુક્કુવગ્ગો

[૩૯૬] ૧. કુક્કુજાતકવણ્ણના

દિયડ્ઢકુક્કૂતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો રાજોવાદં આરબ્ભ કથેસિ. પચ્ચુપ્પન્નવત્થુ **તેસકુણજાતકે** (જા॰ ૨.૧૭.૧ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ અત્થધમ્માનુસાસકો અમચ્ચો અહોસિ. રાજા અગતિગમને પતિટ્ઠાય અધમ્મેન રજ્જં કારેસિ, જનપદં પીળેત્વા ધનમેવ સંહરિ. બોધિસત્તો રાજાનં ઓવદિતુકામો એકં ઉપમં ઉપધારેન્તો વિચરતિ, રઞ્ઞો ઉય્યાને વાસાગારં વિપ્પકતં હોતિ અનિટ્ઠિતચ્છદનં, દારુકણ્ણિકં આરોપેત્વા ગોપાનસિયો પવેસિતમત્તા હોન્તિ. રાજા કીળનત્થાય ઉય્યાનં ગન્ત્વા તત્થ વિચરિત્વા તં ગેહં પવિસિત્વા ઉલ્લોકેન્તો કણ્ણિકમણ્ડલં દિસ્વા અત્તનો ઉપરિપતનભયેન નિક્ખમિત્વા બહિ ઠિતો પુન ઓલોકેત્વા ''કિં નુ ખો નિસ્સાય કણ્ણિકા ઠિતા, કિં નિસ્સાય ગોપાનસિયો''તિ ચિન્તેત્વા બોધિસત્તં પુચ્છન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧. ''દિયડ્ઢકુક્કૂ ઉદયેન કણ્ણિકા, વિદત્થિયો અટ્ઠ પરિક્ખિપન્તિ નં;
સા સિંસપા, સારમયા અફેગ્ગુકા, કુહિં ઠિતા ઉપ્પરિતો ન ધંસતી''તિ.

તત્થ **દિયડ્ઢકુક્કૂ**તિ દિયડ્ઢરતના. **ઉદયેના**તિ ઉચ્ચત્તેન. **પરિક્ખિપન્તિ ન**ન્તિ તં પનેતં અટ્ઠ વિદત્થિયો પરિક્ખિપન્તિ, પરિક્ખેપતો અટ્ઠવિદત્થિપમાણાતિ વુત્તં હોતિ. **કુહિં ઠિતા**તિ કત્થ પતિટ્ઠિતા હુત્વા. **ન ધંસતી**તિ ન પતતિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો ''લદ્ધા દાનિ મે રઞ્ઞો ઓવાદત્થાય ઉપમા''તિ ચિન્તેત્વા ઇમા ગાથા આહ –

૨. ''યા તિંસતિ સારમયા અનુજ્જુકા, પરિકિરિય ગોપાનસિયો સમં ઠિતા;
તાહિ સુસઙ્ગહિતા બલસા પીળિતા, સમં ઠિતા ઉપ્પરિતો ન ધંસતિ.

૩. ''એવમ્પિ મિત્તેહિ દળ્હેહિ પણ્ડિતો, અભેજ્જરૂપેહિ સુચીહિ મન્તિભિ;
સુસઙ્ગહીતો સિરિયા ન ધંસતિ, ગોપાનસીભારવહાવ કણ્ણિકા''તિ.

તત્થ **યા તિંસતિ સારમયા**તિ યા એતા સારરુક્ખમયા તિંસતિ ગોપાનસિયો. **પરિકિરિયા**તિ પરિવારેત્વા. **સમં ઠિતા**તિ સમભાગેન ઠિતા. **બલસા પીળિતા**તિ તાહિ તાહિ ગોપાનસીહિ બલેન પીળિતા સુટ્ઠુ સઙ્ગહિતા એકાબદ્ધા હુત્વા. **પણ્ડિતો**તિ ઞાણસમ્પન્નો રાજા. **સુચીહી**તિ સુચિસમાચારેહિ કલ્યાણમિત્તેહિ. **મન્તિભી**તિ મન્તકુસલેહિ. **ગોપાનસીભારવહાવ કણ્ણિકા**તિ યથા ગોપાનસીનં ભારં વહમાના કણ્ણિકા ન ધંસતિ ન પતતિ, એવં રાજાપિ વુત્તપ્પકારેહિ મન્તીહિ અભિજ્જહદયેહિ સુસઙ્ગહિતો સિરિતો ન ધંસતિ ન પતતિ ન પરિહાયતિ.

રાજા બોધિસત્તે કથેન્તેયેવ અત્તનો કિરિયં સલ્લક્ખેત્વા કણ્ણિકાય અસતિ ગોપાનસિયો ન તિટ્ઠન્તિ, ગોપાનસીહિ અસઙ્ગહિતા કણ્ણિકા ન તિટ્ઠતિ, ગોપાનસીસુ ભિજ્જન્તીસુ કણ્ણિકા પતતિ, એવમેવ અધમ્મિકો રાજા અત્તનો મિત્તામચ્ચે ચ બલકાયે ચ બ્રાહ્મણગહપતિકે ચ અસઙ્ગણ્હન્તો તેસુ ભિજ્જન્તેસુ તેહિ અસઙ્ગહિતો ઇસ્સરિયા ધંસતિ, રઞ્ઞા નામ ધમ્મિકેન ભવિતબ્બન્તિ. અથસ્સ તસ્મિં ખણે પણ્ણાકારત્થાય માતુલુઙ્ગં આહરિંસુ. રાજા ''સહાય, ઇમં માતુલુઙ્ગં ખાદા''તિ બોધિસત્તં આહ. બોધિસત્તો તં ગહેત્વા ''મહારાજ, ઇમં ખાદિતું અજાનન્તા તિત્તકં વા કરોન્તિ અમ્બિલં વા, જાનન્તા પન પણ્ડિતા તિત્તકં હારેત્વા અમ્બિલં અનીહરિત્વા માતુલુઙ્ગરસં અનાસેત્વાવ ખાદન્તી''તિ રઞ્ઞો ઇમાય ઉપમાય ધનસઙ્ઘરણૂપાયં દસ્સેન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૪. ''ખરત્તચં બેલ્લં યથાપિ સત્થવા, અનામસન્તોપિ કરોતિ તિત્તકં;
સમાહરં સાદું કરોતિ પત્થિવ, અસાદું કયિરા તનુબન્ધમુદ્ધરં.

૫. ''એવમ્પિ ગામનિગમેસુ પણ્ડિતો, અસાહસં રાજધનાનિ સઙ્ઘરં;
ધમ્માનુવત્તી પટિપજ્જમાનો, સ ફાતિ કયિરા અવિહેઠયં પર''ન્તિ.

તત્થ **ખરત્તચન્**તિ થદ્ધતચં. **બેલ્લન્**તિ માતુલુઙ્ગં. 'બેલ''ન્તિપિ પાઠો, અયમેવત્થો. **સત્થવા**તિ સત્થકહત્થો. **અનામસન્તો**તિ બહિતચં તનુકમ્પિ અતચ્છન્તો ઇદં ફલં તિત્તકં કરોતિ. **સમાહરન્**તિ સમાહરન્તો બહિતચં તચ્છન્તો અન્તો ચ અમ્બિલં અનીહરન્તો તં સાદું કરોતિ. **પત્થિવા**તિ રાજાનં આલપતિ. **તનુબન્ધમુદ્ધરન્**તિ તનુકં પન તચં ઉદ્ધરન્તો સબ્બસો તિત્તકસ્સ અનપનીતત્તા તં અસાદુમેવ કયિરા. **એવન્**તિ એવં પણ્ડિતો રાજાપિ અસાહસં સાહસિયા તણ્હાય વસં અગચ્છન્તો અગતિગમનં પહાય રટ્ઠં અપીળેત્વા ઉપચિકાનં વમ્મિકવડ્ઢનનિયામેન મધુકરાનં રેણું ગહેત્વા મધુકરણનિયામેન ચ ધનં સઙ્ઘરન્તો –

''દાનં સીલં પરિચ્ચાગં, અજ્જવં મદ્દવં તપં;
અક્કોધં અવિહિંસઞ્ચ, ખન્તિઞ્ચ અવિરોધન''ન્તિ. –

ઇતિ ઇમેસં દસન્નં રાજધમ્માનં અનુવત્તનેન ધમ્માનુવત્તી હુત્વા પટિપજ્જમાનો સો અત્તનો ચ પરેસઞ્ચ ફાતિં વડ્ઢિં કરેય્ય પરં અવિહેઠેન્તોયેવાતિ.

રાજા બોધિસત્તેન સદ્ધિં મન્તેન્તો પોક્ખરણીતીરં ગન્ત્વા સુપુપ્ફિતં બાલસૂરિયવણ્ણં ઉદકેન અનુપલિત્તં પદુમં દિસ્વા આહ – ''સહાય, ઇમં પદુમં ઉદકે સઞ્જાતમેવ ઉદકેન અલિમ્પમાનં ઠિત''ન્તિ. અથ નં બોધિસત્તો ''મહારાજ, રઞ્ઞા નામ એવરૂપેન ભવિતબ્બ''ન્તિ ઓવદન્તો ઇમા ગાથા આહ –

૬. ''ઓદાતમૂલં સુચિવારિસમ્ભવં, જાતં યથા પોક્ખરણીસુ અમ્બુજં;
પદુમં યથા અગ્ગિનિકાસિફાલિમં, ન કદ્દમો ન રજો ન વારિ લિમ્પતિ.

૭. ''એવમ્પિ વોહારસુચિં અસાહસં, વિસુદ્ધકમ્મન્તમપેતપાપકં;
ન લિમ્પતિ કમ્મકિલેસ તાદિસો, જાતં યથા પોક્ખરણીસુ અમ્બુજ''ન્તિ.

તત્થ **ઓદાતમૂલન્**તિ પણ્ડરમૂલં. **અમ્બુજન્**તિ પદુમસ્સેવ વેવચનં. **અગ્ગિનિકાસિફાલિમન્**તિ અગ્ગિનિકાસિના સૂરિયેન ફાલિતં વિકસિતન્તિ અત્થો. **ન કદ્દમો ન રજો ન વારિ લિમ્પતી**તિ નેવ કદ્દમો ન રજો ન ઉદકં લિમ્પતિ,

ન મક્ખેતીતિ અત્થો. ‘‘લિપ્પતિ’’ઇચ્ચેવ વા પાઠો, ભુમ્મત્થે વા એતાનિ પચ્ચત્તવચનાનિ, એતેસુ કદ્દમાદીસુ ન લિપ્પતિ, ન અલ્લીયતીતિ અત્થો. **વોહારસુચિન્તિ** પોરાણકેહિ ધમ્મિકરાજૂહિ લિખાપેત્વા ઠપિતવિનિચ્છયવોહારે સુચિં, અગતિગમનં પહાય ધમ્મેન વિનિચ્છયકારકન્તિ અત્થો. **અસાહસન્તિ** ધમ્મિકવિનિચ્છયે ઠિતત્તાયેવ સાહસિકકિરિયાય વિરહિતં. **વિસુદ્ધકમ્મન્તન્તિ** તેનેવ અસાહસિકક્રેન વિસુદ્ધકમ્મન્તં સચ્ચવાદિં નિક્કોધં મજ્ઝત્તં તુલાભૂતં લોકસ્સ. **અપેતપાપકન્તિ** અપગતપાપકમ્મં. **ન લિમ્પતિ કમ્મકિલેસ તાદિસોતિ** તં રાજાનં પાણાતિપાતો અદિન્નાદાનં કામેસુમિચ્છાચારો મુસાવાદોતિ અયં કમ્મકિલેસો ન અલ્લીયતિ. કિંકારણા? **તાદિસો જાતં યથા પોક્ખરણીસુ અમ્બુજં**. તાદિસો હિ રાજા યથા પોક્ખરણીસુ જાતં પદુમં અનુપલિત્તં, એવં અનુપલિત્તો નામ હોતિ.

રાજા બોધિસત્તસ્સ ઓવાદં સુત્વા તતો પટ્ઠાય ધમ્મેન રજ્જં કારેન્તો દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા સગ્ગપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, પણ્ડિતામચ્ચો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

કુક્કુજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૩૯૭] ૨. મનોજજાતકવણ્ણના

યથા ચાપો નિન્નમતીતિ ઇદં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો વિપક્ખસેવકં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ પન હેટ્ઠા **મહિળામુખજાતકે** (જા॰ ૧.૧.૨૬) વિત્થારિતમેવ. તદા પન સત્થા ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ વિપક્ખસેવકોયેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો સીહો હુત્વા સીહિયા સદ્ધિં સંવસન્તો દ્વે પોતકે લભિ – પુત્તઞ્ચ ધીતરઞ્ચ. પુત્તસ્સ મનોજોતિ નામં અહોસિ, સો વયપ્પત્તો એકં સીહપોતિકં ગણ્હિ. ઇતિ તે પઞ્ચ જના અહેસું. મનોજો વનમહિંસાદયો વધિત્વા મંસં આહરિત્વા માતાપિતરો ચ ભગિનિઞ્ચ પજાપતિઞ્ચ પોસેતિ. સો એકદિવસં ગોચરભૂમિયં ગિરિયં નામ સિઙ્ગાલં પલાયિતું અપ્પહોન્તં ઉરેન નિપન્નં દિસ્વા ‘‘કિં, સમ્મા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઉપટ્ઠાતુકામોમ્હિ, સામી’’તિ વુત્તે ‘‘સાધુ, ઉપટ્ઠહસ્સૂ’’તિ તં ગહેત્વા અત્તનો વસનગુહં આનેસિ. બોધિસત્તો તં દિસ્વા ‘‘તાત મનોજ, સિઙ્ગાલા નામ દુસ્સીલા પાપધમ્મા અકિચ્ચે નિયોજેન્તિ, મા એતં અત્તનો સન્તિકે કરી’’તિ વારેતું નાસક્ખિ.

અથેકદિવસં સિઙ્ગાલો અસ્સમંસં ખાદિતુકામો મનોજં આહ – ‘‘સામિ, અમ્હેહિ ઠપેત્વા અસ્સમંસં અઞ્ઞં અખાદિતપુબ્બં નામ નત્થિ, અસ્સં ગણ્હિસ્સામા’’તિ. ‘‘કહં પન, સમ્મ, અસ્સા હોન્તી’’તિ? ‘‘બારાણસિયં નદીતીરે’’તિ. સો તસ્સ વચનં ગહેત્વા તેન સદ્ધિં અસ્સાનં નદિયા ન્હાનવેલાયં ગન્ત્વા એકં અસ્સં ગહેત્વા પિટ્ઠિયં આરોપેત્વા વેગેન અત્તનો ગુહાદ્વારમેવ આગતો. અથસ્સ પિતા અસ્સમંસં ખાદિત્વા ‘‘તાત, અસ્સા નામ રાજભોગા, રાજાનો ચ નામ અનેકમાયા કુસલેહિ ધનુગ્ગહેહિ વિજ્ઝાપેન્તિ, અસ્સમંસખાદનસીહા નામ દીઘાયુકા ન હોન્તિ, ઇતો પટ્ઠાય મા અસ્સં ગણ્હી’’તિ આહ. સો પિતુ વચનં અકત્વા ગણ્હતેવ. ‘‘સીહો અસ્સે ગણ્હાતી’’તિ સુત્વા રાજા અન્તોનગરેયેવ અસ્સાનં પોક્ખરણિં કારાપેસિ. તતોપિ આગન્ત્વા ગણ્હિયેવ. રાજા અસ્સસાલં કારેત્વા અન્તોસાલાયમેવ તિણોદકં દાપેસિ. સીહો પાકારમત્થકેન ગન્ત્વા અન્તોસાલાતોપિ ગણ્હિયેવ.

રાજા એકં અક્ખણવેધિં ધનુગ્ગહં પક્કોસાપેત્વા ‘‘સક્ખિસ્સસિ તાત, સીહં વિજ્ઝિતુ’’ન્તિ આહ. સો ‘‘સક્કોમી’’તિ વત્વા પાકારં નિસ્સાય સીહસ્સ આગમનમગ્ગે અટ્ટકં કારેત્વા અટ્ઠાસિ. સીહો આગન્ત્વા બહિસુસાને સિઙ્ગાલં ઠપેત્વા અસ્સગહણત્થાય નગરં પક્ખન્દિ. ધનુગ્ગહો આગમનકાલે ‘‘અતિતિખિણો વેગો’’તિ સીહં અવિજ્ઝિત્વા અસ્સં ગહેત્વા ગમનકાલે ગરુભારતાય ઓલીનવેગં સીહં તિખિણેન નારાચેન પચ્છાભાગે વિજ્ઝિ. નારાચો પુરિમકાયેન નિક્ખમિત્વા આકાસં પક્ખન્દિ. સીહો ‘‘વિદ્ધોસ્મી’’તિ વિરવિ. ધનુગ્ગહો તં વિજ્ઝિત્વા અસનિ વિય જિયં પોથેસિ. સિઙ્ગાલો સીહસ્સ ચ જિયાય ચ સદ્દં સુત્વા ‘‘સહાયો મે ધનુગ્ગહેન વિજ્ઝિત્વા મારિતો ભવિસ્સતિ, મતકેન હિ સદ્ધિં વિસ્સાસો નામ નત્થિ, ઇદાનિ મમ પકતિયા વસનવનમેવ ગમિસ્સામી’’તિ અત્તનાવ સદ્ધિં સલ્લપન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૮. ‘‘યથા ચાપો નિન્નમતિ, જિયા ચાપિ નિકૂજતિ;
હઞ્ઞતે નૂન મનોજો, મિગરાજા સખા મમ.

૯. ‘‘હન્દ દાનિ વનન્તાનિ, પક્કમામિ યથાસુખં;
નેતાદિસા સખા હોન્તિ, લબ્ભા મે જીવતો સખા’’તિ.

તત્થ **યથા**તિ યેનાકારેનેવ ચાપો નિન્નમતિ. **હઞ્ઞતે નૂના**તિ નૂન હઞ્ઞતિ. **નેતાદિસા**તિ એવરૂપા મતકા સહાયા નામ ન હોન્તિ. **લબ્ભા મે**તિ જીવતો મમ સહાયો નામ સક્કા લદ્ધું.

સીહોપિ એકવેગેન ગન્ત્વા અસ્સં ગુહાદ્વારે પાતેત્વા સયમ્પિ મરિત્વા પતિ. અથસ્સ ઞાતકા નિક્ખમિત્વા તં લોહિતમક્ખિતં પહારમુખેહિ પગ્ઘરિતલોહિતં પાપજનસેવિતાય જીવિતક્ખયં પત્તં અદ્દસંસુ, દિસ્વા ચસ્સ માતા પિતા ભગિની પજાપતીતિ પટિપાટિયા ચતસ્સો ગાથા ભાસિંસુ –

૧૦. ‘‘ન પાપજનસંસેવી, અચ્ચન્તં સુખમેધતિ;
મનોજં પસ્સ સેમાનં, ગિરિયસ્સાનુસાસની.

૧૧. ‘‘ન પાપસમ્પવઙ્કેન, માતા પુત્તેન નન્દતિ;
મનોજં પસ્સ સેમાનં, અચ્છન્નં સમ્હિ લોહિતે.

૧૨. ‘‘એવમાપજ્જતે પોસો, પાપિયો ચ નિગચ્છતિ;
યો વે હિતાનં વચનં, ન કરોતિ અત્થદસ્સિનં.

૧૩. ‘‘એવઞ્ચ સો હોતિ તતો ચ પાપિયો, યો ઉત્તમો અધમજનૂપસેવી;
પસ્સુત્તમં અધમજનૂપસેવિતં, મિગાધિપં સરવરવેગનિદ્ધુત’’ન્તિ.

તત્થ **અચ્ચન્તં સુખમેધતી**તિ ન ચિરં સુખં લભતિ. **ગિરિયસ્સાનુસાસની**તિ અયં એવરૂપા ગિરિયસ્સાનુસાસનીતિ ગરહન્તો આહ. **પાપસમ્પવઙ્કેના**તિ પાપેસુ સમ્પવઙ્કેન પાપસહાયેન. **અચ્છન્ન**ન્તિ નિમુગ્ગં. **પાપિયો ચ નિગચ્છતી**તિ પાપઞ્ચ વિન્દતિ. **હિતાન**ન્તિ અત્થકામાનં. **અત્થદસ્સિન**ન્તિ અનાગતઅત્થં પસ્સન્તાનં. **પાપિયો**તિ પાપતરો. **અધમજનૂપસેવી**તિ અધમજનં ઉપસેવી. **ઉત્તમ**ન્તિ સરીરબલેન જેટ્ઠકં.

પચ્છિમા અભિસમ્બુદ્ધગાથા –

૧૪. ‘‘નિહીયતિ પુરિસો નિહીનસેવી, ન ચ હાયેથ કદાચિ તુલ્યસેવી;
સેટ્ઠમુપગમં ઉદેતિ ખિપ્પં, તસ્માત્તના ઉત્તરિતરં ભજેથા’’તિ.

તત્થ **નિહીયતી**તિ ભિક્ખવે, નિહીનસેવી નામ મનોજો સીહો વિય નિહીયતિ પરિહાયતિ વિનાસં પાપુણાતિ. **તુલ્યસેવી**તિ સીલાદીહિ અત્તના સદિસં સેવમાનો ન હાયતિ, વડ્ઢિયેવ પનસ્સ હોતિ. **સેટ્ઠમુપગમ**ન્તિ સીલાદીહિ ઉત્તરિતરંયેવ ઉપગચ્છન્તો. **ઉદેતિ ખિપ્પ**ન્તિ સીઘમેવ સીલાદીહિ ગુણેહિ ઉદેતિ, વુદ્ધિં ઉપગચ્છતીતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને વિપક્ખસેવકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ.

તદા સિઙ્ગાલો દેવદત્તો અહોસિ, મનોજો વિપક્ખસેવકો, ભગિની ઉપ્પલવણ્ણા, ભરિયા ખેમા ભિક્ખુની, માતા રાહુલમાતા, પિતા સીહરાજા પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

મનોજજાતકવણ્ણના દુતિયા.

[૩૯૮] ૩. સુતનુજાતકવણ્ણના

રાજા તે ભત્તન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો માતુપોસકભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ **સામજાતકે** (જા॰ ૨.૨૨.૨૯૬ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો દુગ્ગતગહપતિકુલે નિબ્બત્તિ, સુતનૂતિસ્સ નામં અકંસુ. સો વયપ્પત્તો ભતિં કત્વા માતાપિતરો પોસેત્વા પિતરિ કાલકતે માતરં પોસેતિ. તસ્મિં પન કાલે બારાણસિરાજા મિગવિત્તકો અહોસિ. સો એકદિવસં મહન્તેન પરિવારેન યોજનદ્વિયોજનમત્તં અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ‘‘યસ્સ ઠિતટ્ઠાનેન મિગો પલાયતિ, સો ઇમં નામ જિતો’’તિ સબ્બેસં આરોચાપેસિ. અમચ્ચા રઞ્ઞો ધુવમગ્ગટ્ઠાને કોટ્ઠકં છાદેત્વા અદંસુ. મનુસ્સેહિ મિગાનં વસનટ્ઠાનાનિ પરિવારેત્વા ઉન્નાદેન્તેહિ ઉટ્ઠાપિતેસુ મિગેસુ એકો એણિમિગો રઞ્ઞો ઠિતટ્ઠાનં પટિપજ્જિ. રાજા ‘‘તં વિજ્ઝિસ્સામી’’તિ સરં ખિપિ . ઉગ્ગહિતમાયો મિગો સરં મહાફાસુકાભિમુખં આગચ્છન્તં ઞત્વા પરિવત્તિત્વા સરેન વિદ્ધો વિય હુત્વા પતિ. રાજા ‘‘મિગો મે વિદ્ધો’’તિ ગહણત્થાય ધાવિ. મિગો ઉટ્ઠાય વાતવેગેન પલાયિ, અમચ્ચાદયો રાજાનં અવહસિંસુ. સો મિગં અનુબન્ધિત્વા કિલન્તકાલે ખગ્ગેન દ્વિધા છિન્દિત્વા એકસ્મિં દણ્ડકે લગ્ગિત્વા કાજં વહન્તો વિય આગચ્છન્તો ‘‘થોકં વિસ્સમિસ્સામી’’તિ મગ્ગસમીપે ઠિતં વટરુક્ખં ઉપગન્ત્વા નિપજ્જિત્વા નિદ્દં ઓક્કમિ.

તસ્મિં પન વટરુક્ખે નિબ્બત્તો મઘદેવો નામ યક્ખો તત્થ પવિટ્ઠે વેસ્સવણસ્સ સન્તિકા ખાદિતું લભિ. સો રાજાનં ઉટ્ઠાય ગચ્છન્તં ‘‘તિટ્ઠ ભક્ખોસિ મે’’તિ હત્થે ગણ્હિ. ‘‘ત્વં કોનામોસી’’તિ? ‘‘અહં ઇધ નિબ્બત્તયક્ખો, ઇમં ઠાનં પવિટ્ઠકે ખાદિતું લભામી’’તિ. રાજા સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા ‘‘કિં અજ્જેવ મં ખાદિસ્સસિ, ઉદાહુ નિબદ્ધં ખાદિસ્સસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘લભન્તો નિબદ્ધં ખાદિસ્સામી’’તિ. રાજા ‘‘ઇમં અજ્જ મિગં ખાદિત્વા મં વિસ્સજ્જેહિ, અહં તે સ્વે પટ્ઠાય એકાય ભત્તપાતિયા સદ્ધિં એકં મનુસ્સં પેસેસ્સામી’’તિ. ‘‘તેન હિ અપ્પમત્તો હોહિ, અપેસિતદિવસે તઞ્ઞેવ ખાદિસ્સામી’’તિ. ‘‘અહં બારાણસિરાજા, મય્હં અવિજ્જમાનં નામ નત્થી’’તિ. યક્ખો પટિઞ્ઞં ગહેત્વા તં વિસ્સજ્જેસિ. સો નગરં પવિસિત્વા તમત્થં એકસ્સ અત્થચરકસ્સ અમચ્ચસ્સ કથેત્વા ‘‘ઇદાનિ કિં કાતબ્બ’’ન્તિ

પુચ્છિ. ‘‘દિવસપરિચ્છેદો કતો, દેવા’’તિ? ‘‘ન કતો’’તિ. ‘‘અયુત્તં વો કતં, એવં સન્તેપિ મા ચિન્તયિત્થ, બહૂ બન્ધનાગારે મનુસ્સા’’તિ. ‘‘તેન હિ ત્વં એતં કમ્મં કર, મય્હં જીવિતં દેહી’’તિ.

અમચ્ચો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા દેવસિકં બન્ધનાગારતો મનુસ્સં નીહરિત્વા ભત્તપાતિં ગહેત્વા કઞ્ચિ અજાનાપેત્વાવ યક્ખસ્સ પેસેસિ. યક્ખો ભત્તં ભુઞ્જિત્વા મનુસ્સં ખાદતિ. અપરભાગે બન્ધનાગારાનિ નિમ્મનુસ્સાનિ જાતાનિ. રાજા ભત્તહારકં અલભન્તો મરણભયેન કમ્પિ. અથ નં અમચ્ચો અસ્સાસેત્વા ‘‘દેવ, જીવિતાસાતો ધનાસાવ બલવતરા, હત્થિક્ખન્ધે સહસ્સભણ્ડિકં ઠપેત્વા ‘કો ઇમં ધનં ગહેત્વા યક્ખસ્સ ભત્તં આદાય ગમિસ્સતી’તિ ભેરિં ચરાપેમા’’તિ વત્વા તથા કારેસિ. અથ તં સુત્વા બોધિસત્તો ચિન્તેસિ ‘‘અહં ભતિયા માસકડ્ઢમાસકં સઙ્ઘરિત્વા કિચ્છેન માતરં પોસેમિ, ઇમં ધનં ગહેત્વા માતુ દત્વા યક્ખસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સામિ, સચે યક્ખં દમેતું સક્ખિસ્સામિ, ઇચ્ચેતં કુસલં, નો ચે સક્ખિસ્સામિ, માતા મે સુખં જીવિસ્સતી’’તિ. સો તમત્થં માતુ આરોચેત્વા ‘‘અલં તાત, ન મમ અત્થો ધનેના’’તિ દ્વે વારે પટિક્ખિપિત્વા તતિયવારે તં અનાપુચ્છિત્વાવ ‘‘આહરથ, અય્ય, સહસ્સં, અહં ભત્તં હરિસ્સામી’’તિ સહસ્સં ગહેત્વા માતુ દત્વા ‘‘અમ્મ , મા ચિન્તયિ , અહં યક્ખં દમેત્વા મહાજનસ્સ સોત્થિં કરિસ્સામિ, અજ્જેવ તવ અસ્સુકિલિન્નમુખં હાસાપેન્તોવ આગચ્છિસ્સામી’’તિ માતરં વન્દિત્વા રાજપુરિસેહિ સદ્ધિં રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ.

તતો રઞ્ઞા ‘‘તાત, ત્વં ભત્તં હરિસ્સસી’’તિ વુત્તે ‘‘આમ, દેવા’’તિ આહ. ‘‘કિં તે લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ? ‘‘તુમ્હાકં સુવણ્ણપાદુકા, દેવા’’તિ. ‘‘કિંકારણા’’તિ? ‘‘દેવ, સો યક્ખો અત્તનો રુક્ખમૂલે ભૂમિયં ઠિતકે ખાદિતું લભતિ, અહં એતસ્સ સન્તકભૂમિયં અઠત્વા પાદુકાસુ ઠસ્સામી’’તિ. ‘‘અઞ્ઞં કિં લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ? ‘‘તુમ્હાકં છત્તં, દેવા’’તિ. ‘‘ઇદં કિમત્થાયા’’તિ? ‘‘દેવ, યક્ખો અત્તનો રુક્ખચ્છાયાય ઠિતકે ખાદિતું લભતિ, અહં તસ્સ રુક્ખચ્છાયાય અઠત્વા છત્તચ્છાયાય ઠસ્સામી’’તિ. ‘‘અઞ્ઞં કિં લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ. ‘‘તુમ્હાકં ખગ્ગં, દેવા’’તિ. ‘‘ઇમિના કો અત્થો’’તિ? ‘‘દેવ, અમનુસ્સાપિ આવુધહત્થાનં ભાયન્તિયેવા’’તિ. ‘‘અઞ્ઞં કિં લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ? ‘‘સુવણ્ણપાતિં પૂરેત્વા તુમ્હાકં ભુઞ્જનકભત્તં દેથ, દેવા’’તિ. ‘‘કિંકારણા, તાતા’’તિ? ‘‘દેવ, માદિસસ્સ નામ પણ્ડિતસ્સ પુરિસસ્સ મત્તિકપાતિયા લૂખભોજનં હરિતું અનનુચ્છવિક’’ન્તિ. ‘‘સાધુ, તાતા’’તિ રાજા સબ્બં દાપેત્વા તસ્સ વેય્યાવચ્ચકરે પટિપાદેસિ.

બોધિસત્તો ‘‘મહારાજ, મા ભાયિત્થ, અજ્જાહં યક્ખં દમેત્વા તુમ્હાકં સોત્થિં કત્વા આગમિસ્સામી’’તિ રાજાનં વન્દિત્વા ઉપકરણાનિ ગાહાપેત્વા તત્થ ગન્ત્વા મનુસ્સે રુક્ખસ્સાવિદૂરે ઠપેત્વા સુવણ્ણપાદુકં આરુય્હ ખગ્ગં સન્નય્હિત્વા સેતચ્છત્તં મત્થકે કત્વા કઞ્ચનપાતિયા ભત્તં ગહેત્વા યક્ખસ્સ સન્તિકં પાયાસિ. યક્ખો મગ્ગં ઓલોકેન્તો તં દિસ્વા ‘‘અયં પુરિસો ન અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ આગમનનિયામેન એતિ, કિં નુ ખો કારણ’’ન્તિ ચિન્તેસિ. બોધિસત્તોપિ રુક્ખસમીપં ગન્ત્વા અસિતુણ્ડેન ભત્તપાતિં અન્તોછાયાય કરિત્વા છાયાય પરિયન્તે ઠિતો પઠમં ગાથમાહ.

૧૫. ‘‘રાજા તે ભત્તં પાહેસિ, સુચિં મંસૂપસેચનં;
મઘદેવસ્મિં અધિવત્થે, એહિ નિક્ખમ્મ ભુઞ્જસૂ’’તિ.

તત્થ **પાહેસી**તિ પહિણિ. **મઘદેવસ્મિં અધિવત્થે**તિ મઘદેવોતિ વટરુક્ખો વુચ્ચતિ, તસ્મિં અધિવત્થેતિ દેવતં આલપતિ.

તં સુત્વા યક્ખો ‘‘ઇમં પુરિસં વઞ્ચેત્વા અન્તોછાયાય પવિટ્ઠં ખાદિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા દુતિયં ગાથમાહ –

૧૬. ‘‘એહિ માણવ ઓરેન, ભિક્ખમાદાય સૂપિતં;
ત્વઞ્ચ માણવ ભિક્ખા ચ, ઉભો ભક્ખા ભવિસ્સથા’’તિ.

તત્થ **ભિક્ખન્તિ** મમ નિબદ્ધભિક્ખં. **સૂપિતન્તિ** સૂપસમ્પન્નં.

તતો બોધિસત્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૭. ‘‘અપ્પકેન તુવં યક્ખ, થુલ્લમત્થં જહિસ્સસિ;
ભિક્ખં તે નાહરિસ્સન્તિ, જના મરણસઞ્ઞિનો.

૧૮. ‘‘લદ્ધાય યક્ખા તવ નિચ્ચભિક્ખં, સુચિં પણીતં રસસા ઉપેતં;
ભિક્ખઞ્ચ તે આહરિયો નરો ઇધ, સુદુલ્લભો હેહિતિ ભક્ખિતે મયી’’તિ.

તત્થ **થુલ્લમત્થન્તિ** અપ્પકેન કારણેન મહન્તં અત્થં જહિસ્સસીતિ દસ્સેતિ. **નાહરિસ્સન્તીતિ** ઇતો પટ્ઠાય મરણસઞ્ઞિનો હુત્વા ન આહરિસ્સન્તિ, અથ ત્વં મિલાતસાખો વિય રુક્ખો નિરાહારો દુબ્બલો ભવિસ્સસીતિ. **લદ્ધાયન્તિ** લદ્ધઅયં લદ્ધાગમનં. ઇદં વુત્તં હોતિ – સમ્મ યક્ખ, યં અહં અજ્જ આહરિં, ઇદં તવ નિચ્ચભિક્ખં સુચિં પણીતં ઉત્તમં રસેન ઉપેતં લદ્ધાગમનં દેવસિકં તે આગચ્છિસ્સતિ. **આહરિયોતિ** આહરણકો. ઇદં વુત્તં હોતિ – ‘‘સચે ત્વં ઇમં ભિક્ખં ગહેત્વા આગતં મં ભક્ખસિ, અથેવં મયિ ભક્ખિતે ભિક્ખઞ્ચ તે આહરણકો અઞ્ઞો નરો ઇધ સુદુલ્લભો ભવિસ્સતિ. કિંકારણા? માદિસો હિ બારાણસિયં અઞ્ઞો પણ્ડિતમનુસ્સો નામ નત્થિ, મયિ પન ખાદિતે સુતનુપિ નામ યક્ખેન ખાદિતો, અઞ્ઞસ્સ કસ્સ સો લજ્જિસ્સતી’’તિ ભત્તાહરણકં ન લભિસ્સસિ, અથ તે ઇતો પટ્ઠાય ભોજનં દુલ્લભં ભવિસ્સતિ, અમ્હાકમ્પિ રાજાનં ગણ્હિતું ન લભિસ્સસિ. કસ્મા? રુક્ખતો બહિભાવેન. સચે પનિદં ભત્તં ભુઞ્જિત્વા મં પહિણિસ્સસિ, અહં તે રઞ્ઞો કથેત્વા નિબદ્ધં ભત્તં પેસેસ્સામિ, અત્તાનમ્પિ ચ તે ખાદિતું ન દસ્સામિ, અહમ્પિ તવ સન્તિકે ઠાને ન ઠસ્સામિ, પાદુકાસુ ઠસ્સામિ, રુક્ખચ્છાયાયમ્પિ તે ન ઠસ્સામિ, અત્તનો છત્તચ્છાયાયમેવ ઠસ્સામિ, સચે પન મયા સદ્ધિં વિરુજ્ઝિસ્સસિ, ખગ્ગેન તં દ્વિધા ભિન્દિસ્સામિ , અહઞ્હિ અજ્જ એતદત્થમેવ સજ્જો હુત્વા આગતોતિ. એવં કિર નં મહાસત્તો તજ્જેસિ.

યક્ખો ‘‘યુત્તરૂપં માણવો વદતી’’તિ સલ્લક્ખેત્વા પસન્નચિત્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૯. ‘‘મમેવ સુતનો અત્થો, યથા ભાસસિ માણવ;
મયા ત્વં સમનુઞ્ઞાતો, સોત્થિં પસ્સાહિ માતરં.

૨૦. ‘‘ખગ્ગં છત્તઞ્ચ પાતિઞ્ચ, ગચ્છમાદાય માણવ;
સોત્થિં પસ્સતુ તે માતા, ત્વઞ્ચ પસ્સાહિ માતર’’ન્તિ.

તત્થ **સુતનોતિ** બોધિસત્તં આલપતિ. **યથા ભાસસીતિ** યથા ત્વં ભાસસિ, તથા યો એસ તયા ભાસિતો અત્થો, એસો મમેવત્થો, મય્હમેવ વઙ્ઢીતિ.

યક્ખસ્સ કથં સુત્વા બોધિસત્તો ‘‘મમ કમ્મં નિપ્ફન્નં, દમિતો મે યક્ખો, બહુઞ્ચ ધનં લદ્ધં, રઞ્ઞો ચ વચનં કત’’ન્તિ તુટ્ઠચિત્તો યક્ખસ્સ અનુમોદનં કરોન્તો ઓસાનગાથમાહ –

૨૧. ‘‘એવં યક્ખ સુખી હોહિ, સહ સબ્બેહિ ઞાતિભિ;
ધનઞ્ચ મે અધિગતં, રઞ્ઞો ચ વચનં કત’’ન્તિ. –

વત્વા ચ પન યક્ખં આમન્તેત્વા ‘‘સમ્મ, ત્વં પુબ્બે અકુસલકમ્મં કત્વા કક્ખળો ફરુસો પરેસં લોહિતમંસભક્ખો યક્ખો હુત્વા નિબ્બત્તો, ઇતો પટ્ઠાય પાણાતિપાતાદીનિ મા કરી’’તિ સીલે ચ આનિસંસં, દુસ્સીલ્યે ચ આદીનવં કથેત્વા યક્ખં પઞ્ચસુ સીલેસુ પતિટ્ઠાપેત્વા ‘‘કિં તે અરઞ્ઞવાસેન, એહિ નગરદ્વારે તં નિસીદાપેત્વા અગ્ગભત્તલાભિં કરોમી’’તિ યક્ખેન સદ્ધિં નિક્ખમિત્વા ખગ્ગાદીનિ યક્ખં ગાહાપેત્વા બારાણસિં અગમાસિ. ‘‘સુતનુ માણવો યક્ખં ગહેત્વા એતી’’તિ રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજા અમચ્ચપરિવુતો બોધિસત્તસ્સ પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા યક્ખં નગરદ્વારે નિસીદાપેત્વા અગ્ગભત્તલાભિનં કત્વા નગરં પવિસિત્વા ભેરિં ચરાપેત્વા નાગરે સન્નિપાતાપેત્વા બોધિસત્તસ્સ ગુણં કથેત્વા સેનાપતિટ્ઠાનં અદાસિ. અયઞ્ચ બોધિસત્તસ્સ ઓવાદે ઠત્વા દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા સગ્ગપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને માતુપોસકભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા યક્ખો અઙ્ગુલિમાલો અહોસિ, રાજા આનન્દો, માણવો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

સુતનુજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૩૯૯] ૪. માતુપોસકગિજ્ઝજાતકવણ્ણના

તે કથં નુ કરિસ્સન્તીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં માતુપોસકભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ **સામજાતકે** (જા॰ ૨.૨૨.૨૯૬ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો ગિજ્ઝયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો વુદ્ધે પરિહીનચક્ખુકે માતાપિતરો ગિજ્ઝગુહાયં ઠપેત્વા ગોમંસાદીનિ આહરિત્વા પોસેસિ. તસ્મિં કાલે બારાણસિયં સુસાને એકો નેસાદો અનિયમેત્વા ગિજ્ઝાનં પાસે ઓડ્ડેસિ. અથેકદિવસં બોધિસત્તો ગોમંસાદિં પરિયેસન્તો સુસાનં પવિટ્ઠો પાદેન પાસે બજ્ઝિત્વા અત્તનો ન ચિન્તેસિ, વુદ્ધે પરિહીનચક્ખુકે માતાપિતરો અનુસ્સરિત્વા ‘‘કથં નુ ખો મે માતાપિતરો યાપેસ્સન્તિ, મમ બદ્ધભાવમ્પિ અજાનન્તા અનાથા નિપ્પચ્ચયા પબ્બતગુહાયમેવ સુસ્સિત્વા મરિસ્સન્તિ મઞ્ઞે’’તિ વિલપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૨૨. ‘‘તે કથં નુ કરિસ્સન્તિ, વુદ્ધા ગિરિદરીસયા;
અહં બદ્ધોસ્મિ પાસેન, નિલીયસ્સ વસં ગતો’’તિ.

તત્થ **નિલીયસ્સા**તિ એવંનામકસ્સ નેસાદપુત્તસ્સ.

અથ નેસાદપુત્તો ગિજ્ઝરાજસ્સ પરિદેવિતસદ્દં સુત્વા દુતિયં ગાથમાહ –

૨૩. ‘‘કિં ગિજ્ઝ પરિદેવસિ, કા નુ તે પરિદેવના;
ન મે સુતો વા દિટ્ઠો વા, ભાસન્તો માનુસિં દિજો’’તિ.

ગિજ્ઝો આહ –

૨૪. ‘‘ભરામિ માતાપિતરો, વુદ્ધે ગિરિદરીસયે;
તે કથં નુ કરિસ્સન્તિ, અહં વસં ગતો તવા’’તિ.

નેસાદો આહ –

૨૫. ‘‘યં નુ ગિજ્ઝો યોજનસતં, કુણપાનિ અવેક્ખતિ;
કસ્મા જાલઞ્ચ પાસઞ્ચ, આસજ્જાપિ ન બુજ્ઝસી’’તિ.

ગિજ્ઝરાજા આહ –

૨૬. ‘‘યદા પરાભવો હોતિ, પોસો જીવિતસઙ્ખયે;
અથ જાલઞ્ચ પાસઞ્ચ, આસજ્જાપિ ન બુજ્ઝતી’’તિ.

૨૭. ‘‘ભરસ્સુ માતાપિતરો, વુદ્ધે ગિરિદરીસયે;
મયા ત્વં સમનુઞ્ઞાતો, સોત્થિં પસ્સાહિ ઞાતકે.

૨૮. ‘‘એવં લુદ્દક નન્દસ્સુ, સહ સબ્બેહિ ઞાતિભિ;
ભરિસ્સં માતાપિતરો, વુદ્ધે ગિરિદરીસયે’’તિ. –

નેસાદપુત્તેન દુતિયા, ગિજ્ઝેન તતિયાતિ ઇમા ગાથા પટિપાટિયા વુત્તા.

તત્થ **યં નૂ**તિ યં નુ એતં લોકે કથીયતિ. **ગિજ્ઝો યોજનસતં, કુણપાનિ અવેક્ખતી**તિ યોજનસતં અતિક્કમ્મ ઠિતાનિપિ કુણપાનિ પસ્સતિ, તં યદિ તથં, અથ કસ્મા ત્વં ઇમં જાલઞ્ચ પાસઞ્ચ આસજ્જાપિ ન બુજ્ઝસિ, સન્તિકં આગન્ત્વાપિ ન જાનાસીતિ.

પરાભવોતિ વિનાસો. **ભરસ્સૂ**તિ ઇદં સો બોધિસત્તસ્સ ધમ્મકથં સુત્વા ‘‘પણ્ડિતો ગિજ્ઝરાજા પરિદેવન્તો ન અત્તનો પરિદેવતિ, માતાપિતૂનં પરિદેવતિ, નાયં મારેતું યુત્તો’’તિ તુસ્સિત્વા આહ, વત્વા ચ પન પિયચિત્તેન મુદુચિત્તેન પાસં મોચેસિ.

અથસ્સ બોધિસત્તો મરણમુખા પમુત્તો સુખિતો અનુમોદનં કરોન્તો ઓસાનગાથં વત્વા મુખપૂરં મંસં આદાય માતાપિતૂનં અદાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને માતુપોસકભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ .

તદા નેસાદપુત્તો છન્નો અહોસિ, માતાપિતરો મહારાજકુલાનિ, ગિજ્ઝરાજા પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

માતુપોસકગિજ્ઝજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૪૦૦] ૫. દબ્ભપુપ્ફજાતકવણ્ણના

અનુતીરચારી ભદ્દન્તેતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉપનન્દં સક્યપુત્તં આરબ્ભ કથેસિ. સો હિ સાસને પબ્બજિત્વા અપ્પિચ્છતાદિગુણે પહાય મહાતણ્હો અહોસિ. વસ્સૂપનાયિકાય દ્વે તયો વિહારે પરિગ્ગહેત્વા એકસ્મિં છત્તં વા ઉપાહનં વા એકસ્મિં કત્તરયટ્ઠિં વા ઉદકતુમ્બં વા ઠપેત્વા એકસ્મિં સયં વસતિ. સો એકસ્મિં જનપદવિહારે વસ્સં ઉપગન્ત્વા ''ભિક્ખૂહિ નામ અપ્પિચ્છેહિ ભવિતબ્બ''ન્તિ આકાસે ચન્દં ઉટ્ઠાપેન્તો વિય ભિક્ખૂનં પચ્ચયસન્તોસદીપકં અરિયવંસપટિપદં કથેસિ. તં સુત્વા ભિક્ખૂ મનાપાનિ પત્તચીવરાનિ છડ્ડેત્વા મત્તિકાપત્તાનિ ચેવ પંસુકૂલચીવરાનિ ચ ગણ્હિંસુ. સો તાનિ અત્તનો વસનટ્ઠાને ઠપેત્વા વુત્થવસ્સો પવારેત્વા યાનકં પૂરેત્વા જેતવનં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે એકસ્સ અરઞ્ઞવિહારસ્સ પિટ્ઠિભાગે પાદે વલ્લિયા પલિબુદ્ધો ''અદ્ધા એત્થ કિઞ્ચિ લદ્ધબ્બં ભવિસ્સતી''તિ તં વિહારં પાવિસિ. તત્થ પન દ્વે મહલ્લકા ભિક્ખૂ વસ્સં ઉપગચ્છિંસુ. તે દ્વે ચ થૂલસાટકે એકઞ્ચ સુખુમકમ્બલં લભિત્વા ભાજેતું અસક્કોન્તા તં દિસ્વા ''થેરો નો ભાજેત્વા દસ્સતી''તિ તુટ્ઠચિત્તા ''મયં, ભન્તે, ઇમં વસ્સાવાસિકં ભાજેતું ન સક્કોમ, ઇમં નો નિસ્સાય વિવાદો હોતિ, ઇદં અમ્હાકં ભાજેત્વા દેથા''તિ આહંસુ. સો ''સાધુ ભાજેસ્સામી''તિ દ્વે થૂલસાટકે દ્વિન્નમ્પિ ભાજેત્વા ''અયં અમ્હાકં વિનયધરાનં પાપુણાતી''તિ કમ્બલં ગહેત્વા પક્કામિ.

તેપિ થેરા કમ્બલે સાલયા તેનેવ સદ્ધિં જેતવનં ગન્ત્વા વિનયધરાનં ભિક્ખૂનં તમત્થં આરોચેત્વા ''લબ્ભતિ નુ ખો, ભન્તે, વિનયધરાનં એવં વિલોપં ખાદિતુ''ન્તિ આહંસુ. ભિક્ખૂ ઉપનન્દત્થેરેન આભતં પત્તચીવરરાસિં દિસ્વા ''મહાપુઞ્ઞોસિ ત્વં આવુસો, બહું તે પત્તચીવરં લદ્ધ''ન્તિ વદિંસુ. સો ''કુતો મે આવુસો, પુઞ્ઞં, ઇમિના મે ઉપાયેન ઇદં લદ્ધ''ન્તિ સબ્બં કથેસિ. ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, ઉપનન્દો સક્યપુત્તો મહાતણ્હો મહાલોભો''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઉપનન્દેન પટિપદાય અનુચ્છવિકં કતં, પરસ્સ પટિપદં કથેન્તેન નામ ભિક્ખુના પઠમં અત્તનો અનુચ્છવિકં કત્વા પચ્છા પરો ઓવદિતબ્બો''તિ.

''અત્તાનમેવ પઠમં, પતિરૂપે નિવેસયે;
અથઞ્ઞમનુસાસેય્ય, ન કિલિસ્સેય્ય પણ્ડિતો''તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૫૮) –

ઇમાય ધમ્મપદે ગાથાય ધમ્મં દેસેત્વા ''ન, ભિક્ખવે, ઉપનન્દો ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ મહાતણ્હો મહાલોભોવ, ન ચ પન ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ ઇમેસં સન્તકં વિલુમ્પિયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો નદીતીરે રુક્ખદેવતા અહોસિ. તદા એકો સિઙ્ગાલો માયાવિં નામ ભરિયં ગહેત્વા નદીતીરે એકસ્મિં ઠાને વસિ. અથેકદિવસં સિઙ્ગાલી સિઙ્ગાલં આહ ''દોહળો મે સામિ, ઉપ્પન્નો, અલ્લરોહિતમચ્છં ખાદિતું ઇચ્છામી''તિ. સિઙ્ગાલો ''અપ્પોસ્સુક્કા હોહિ, આહરિસ્સામિ તે''તિ નદીતીરે ચરન્તો વલ્લિયા પાદે પલિબુજ્ઝિત્વા અનુતીરમેવ અગમાસિ. તસ્મિં ખણે ગમ્ભીરચારી ચ અનુતીરચારી ચાતિ દ્વે ઉદ્દા મચ્છે પરિયેસન્તા તીરે અટ્ઠંસુ. તેસુ ગમ્ભીરચારી મહન્તં રોહિતમચ્છં દિસ્વા વેગેન ઉદકે પવિસિત્વા તં નઙ્ગુટ્ઠે ગણ્હિ. બલવા મચ્છો પરિકડ્ઢન્તો યાસિ. સો ગમ્ભીરચારી ઉદ્દો ''મહામચ્છો ઉભિન્નમ્પિ નો પહોસ્સતિ, એહિ મે સહાયો હોહી''તિ ઇતરેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૨૯. ''અનુતીરચારી ભદ્દન્તે, સહાયમનુધાવ મં;
મહા મે ગહિતો મચ્છો, સો મં હરતિ વેગસા''તિ.

તત્થ **સહાયમનુધાવ મ**ન્તિ સહાય અનુધાવ મં, સન્ધિવસેન મ-કારો વુત્તો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથાહં ઇમિના મચ્છેન ન સંહીરામિ, એવં મં નઙ્ગુટ્ઠખણ્ડે ગહેત્વા ત્વં અનુધાવાતિ.

તં સુત્વા ઇતરો દુતિયં ગાથમાહ –

૩૦. ‘‘ગમ્ભીરચારી ભદ્દન્તે, દળ્હં ગણ્હાહિ થામસા;
અહં તં ઉદ્ધરિસ્સામિ, સુપણ્ણો ઉરગામિવા’’તિ.

તત્થ **થામસા**તિ થામેન. **ઉદ્ધરિસ્સામી**તિ નીહરિસ્સામિ. **સુપણ્ણો ઉરગામિવા**તિ ગરુળો સપ્પં વિય.

અથ દ્વેપિ તે એકતો હુત્વા રોહિતમચ્છં નીહરિત્વા થલે ઠપેત્વા મારેત્વા ‘‘ત્વં ભાજેહિ, ત્વં ભાજેહી’’તિ કલહં કત્વા ભાજેતું અસક્કોન્તા ઠપેત્વા નિસીદિંસુ. તસ્મિં કાલે સિઙ્ગાલો તં ઠાનં અનુપ્પત્તો. તે તં દિસ્વા ઉભોપિ પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા ‘‘અયં, સમ્મ, દબ્ભપુપ્ફમચ્છો અમ્હેહિ એકતો હુત્વા ગહિતો, તં નો ભાજેતું અસક્કોન્તાનં વિવાદો ઉપ્પન્નો, સમભાગં નો ભાજેત્વા દેહી’’તિ તતિયં ગાથમાહંસુ –

૩૧. ‘‘વિવાદો નો સમુપ્પન્નો, દબ્ભપુપ્ફ સુણોહિ મે;
સમેહિ મેધગં સમ્મા, વિવાદો વૂપસમ્મત’’ન્તિ.

તત્થ **દબ્ભપુપ્ફા**તિ દબ્ભપુપ્ફસમાનવણ્ણતાય તં આલપન્તિ. **મેધગ**ન્તિ કલહં.

તેસં વચનં સુત્વા સિઙ્ગાલો અત્તનો બલં દીપેન્તો –

૩૨. ‘‘ધમ્મટ્ઠોહં પુરે આસિં, બહૂ અટ્ટા મે તીરિતા;
સમેમિ મેધગં સમ્મા, વિવાદો વૂપસમ્મત’’ન્તિ. –

ઇદં ગાથં વત્વા ભાજેન્તો –

૩૩. ‘‘અનુતીરચારિ નઙ્ગુટ્ઠં, સીસં ગમ્ભીરચારિનો;
અચ્ચાયં મજ્ઝિમો ખણ્ડો, ધમ્મટ્ઠસ્સ ભવિસ્સતી’’તિ. –

ઇમં ગાથમાહ –

તત્થ પઠમગાથાય અયમત્થો – અહં પુબ્બે રાજૂનં વિનિચ્છયામચ્ચો આસિં, તેન મયા વિનિચ્છયે નિસીદિત્વા બહૂ અટ્ટા તીરિતા, તેસં તેસં બ્રાહ્મણગહપતિકાદીનં બહૂ અટ્ટા તીરિતા વિનિચ્છિતા, સ્વાહં તુમ્હાદિસાનં સમજાતિકાનં ચતુપ્પદાનં અટ્ટં તીરેતું કિં ન સક્ખિસ્સામિ, અહં વો સમેમિ મેધગં, સમ્મા મં નિસ્સાય તુમ્હાકં વિવાદો વૂપસમ્મતૂતિ .

એવઞ્ચ પન વત્વા મચ્છં તયો કોટ્ઠાસે કત્વા અનુતીરચારિ ત્વં નઙ્ગુટ્ઠં ગણ્હ, સીસં ગમ્ભીરચારિનો હોતુ. **અચ્ચાયં મજ્ઝિમો ખણ્ડો**તિ અપિચ અયં મજ્ઝિમો કોટ્ઠાસો. અથ વા **અચ્ચા**તિ અતિચ્ચ, ઇમે દ્વે કોટ્ઠાસે અતિક્કમિત્વા ઠિતો અયં મજ્ઝિમો ખણ્ડો ધમ્મટ્ઠસ્સ વિનિચ્છયસામિકસ્સ મય્હં ભવિસ્સતીતિ.

એવં તં મચ્છં વિભજિત્વા ‘‘તુમ્હે કલહં અકત્વા નઙ્ગુટ્ઠઞ્ચ સીસઞ્ચ ખાદથા’’તિ વત્વા મજ્ઝિમખણ્ડં મુખેન ડંસિત્વા તેસં પસ્સન્તાનંયેવ પલાયિ. તે સહસ્સં પરાજિતા વિય દુમ્મુખા નિસીદિત્વા ગાથમાહંસુ –

૩૪. ‘‘ચિરમ્પિ ભક્ખો અભવિસ્સ, સચે ન વિવદેમસે;
અસીસકં અનઙ્ગુટ્ઠં, સિઙ્ગાલો હરતિ રોહિત’’ન્તિ.

તત્થ **ચિરમ્પી**તિ દ્વે તયો દિવસે સન્ધાય વુત્તં.

સિઙ્ગાલોપિ ‘‘અજ્જ ભરિયં રોહિતમચ્છં ખાદાપેસ્સામી’’તિ તુટ્ઠચિત્તો તસ્સા સન્તિકં અગમાસિ. સા તં આગચ્છન્તં દિસ્વા અભિનન્દમાના –

૩૫. ‘‘યથાપિ રાજા નન્દેય્ય, રજ્જં લદ્ધાન ખત્તિયો;
એવાહમજ્જ નન્દામિ, દિસ્વા પુણ્ણમુખં પતિ’’ન્તિ. –

ઇમં ગાથં વત્વા અધિગમૂપાયં પુચ્છન્તી –

૩૬. ‘‘કથં નુ થલજો સન્તો, ઉદકે મચ્છં પરામસિ;
પુટ્ઠો મે સમ્મ અક્ખાહિ, કથં અધિગતં તયા’’તિ. –

ઇમં ગાથમાહ –

તત્થ **કથં નૂ**તિ ‘‘ખાદ, ભદ્દે’’તિ મચ્છખણ્ડે પુરતો ઠપિતે ‘‘કથં નુ ત્વં થલજો સમાનો ઉદકે મચ્છં ગણ્હી’’તિ પુચ્છિ.

સિઙ્ગાલો તસ્સા અધિગમૂપાયં આચિક્ખન્તો અનન્તરગાથમાહ –

૩૭. ‘‘વિવાદેન કિસા હોન્તિ, વિવાદેન ધનક્ખયા;
જીના ઉદ્દા વિવાદેન, ભુઞ્જ માયાવિ રોહિત’’ન્તિ.

તત્થ **વિવાદેન કિસા હોન્તી**તિ ભદ્દે, ઇમે સત્તા વિવાદં કરોન્તા વિવાદં નિસ્સાય કિસા અપ્પમંસલોહિતા હોન્તિ. **વિવાદેન ધનક્ખયા**તિ હિરઞ્ઞસુવણ્ણાદીનં ધનાનં ખયા વિવાદેનેવ હોન્તિ. દ્વીસુપિ વિવદન્તેસુ એકો પરાજિતો પરાજિતત્તા ધનક્ખયં પાપુણાતિ, ઇતરો જયભાગદાનેન. **જીના ઉદ્દા**તિ દ્વે ઉદ્દાપિ વિવાદેનેવ ઇમં મચ્છં જીના, તસ્મા ત્વં મયા આભતસ્સ ઉપ્પત્તિં મા પુચ્છ, કેવલં ઇમં ભુઞ્જ માયાવિ રોહિતન્તિ.

ઇતરા અભિસમ્બુદ્ધગાથા –

૩૮. ‘‘એવમેવ મનુસ્સેસુ, વિવાદો યત્થ જાયતિ;
ધમ્મટ્ઠં પટિધાવતિ, સો હિ નેસં વિનાયકો;
ધનાપિ તત્થ જીયન્તિ, રાજકોસો પવડ્ઢતી’’તિ.

તત્થ **એવમેવા**તિ ભિક્ખવે, યથા એતે ઉદ્દા જીના, એવમેવ મનુસ્સેસુપિ યસ્મિં ઠાને વિવાદો જાયતિ, તત્થ તે મનુસ્સા ધમ્મટ્ઠં પતિધાવન્તિ, વિનિચ્છયસામિકં ઉપસઙ્કમન્તિ. કિંકારણા? **સો હિ નેસં વિનાયકો**, સો તેસં વિવાદાપન્નાનં વિવાદવૂપસમકોતિ અત્થો. **ધનાપિ તત્થા**તિ તત્થ તે વિવાદાપન્ના ધનતોપિ જીયન્તિ, અત્તનો સન્તકા પરિહાયન્તિ, દણ્ડેન ચેવ જયભાગગ્ગહણેન ચ રાજકોસો પવડ્ઢતીતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા સિઙ્ગાલો ઉપનન્દો અહોસિ, ઉદ્દા દ્વે મહલ્લકા, તસ્સ કારણસ્સ પચ્ચક્ખકારિકા રુક્ખદેવતા પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

દબ્ભપુપ્ફજાતકવણ્ણના પઞ્ચમા.

[૪૦૧] ૬. પણ્ણકજાતકવણ્ણના

પણ્ણકં તિખિણધારન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પુરાણદુતિયિકાપલોભનં આરબ્ભ કથેસિ. તઞ્હિ ભિક્ખું સત્થા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ ઉક્કણ્ઠિતો’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘સચ્ચં, ભન્તે’’તિ વુત્તે ‘‘કેન ઉક્કણ્ઠાપિતો’’તિ વત્વા ‘‘પુરાણદુતિયિકાયા’’તિ વુત્તે ‘‘ભિક્ખુ અયં ઇત્થી તુય્હં અનત્થકારિકા, પુબ્બેપિ ત્વં ઇમં નિસ્સાય ચેતસિકરોગેન મરન્તો પણ્ડિતે નિસ્સાય જીવિતં અલત્થા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં મદ્દવમહારાજે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ, સેનકકુમારોતિસ્સ નામં અકંસુ. સો વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા બારાણસિં પચ્ચાગન્ત્વા મદ્દવરઞ્ઞો અત્થધમ્માનુસાસકો અમચ્ચો અહોસિ, ‘‘સેનકપણ્ડિતો’’તિ વુત્તે સકલનગરે ચન્દો વિય સૂરિયો વિય ચ પઞ્ઞાયિ. તદા રઞ્ઞો પુરોહિતપુત્તો રાજુપટ્ઠાનં આગતો સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતં ઉત્તમરૂપધરં રઞ્ઞો અગ્ગમહેસિં દિસ્વા પટિબદ્ધચિત્તો હુત્વા ગેહં ગન્ત્વા નિરાહારો નિપજ્જિત્વા સહાયકેહિ પુટ્ઠો તમત્થં આરોચેસિ. રાજાપિ ‘‘પુરોહિતપુત્તો ન દિસ્સતિ, કહં નુ ખો’’તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા તં પક્કોસાપેત્વા ‘‘અહં તે ઇમં સત્ત દિવસાનિ દમ્મિ, સત્તાહં ઘરે કત્વા અટ્ઠમે દિવસે આનેય્યાસી’’તિ આહ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તં ગેહં નેત્વા તાય સદ્ધિં અભિરમિ. તે અઞ્ઞમઞ્ઞં પટિબદ્ધચિત્તા હુત્વા કઞ્ચિ અજાનાપેત્વા અગ્ગદ્વારેન પલાયિત્વા અઞ્ઞસ્સ રઞ્ઞો વિજિતં અગમંસુ, કોચિ ગતટ્ઠાનં ન જાનિ, નાવાય ગતમગ્ગો વિય અહોસિ. રાજા નગરે ભેરિં ચરાપેત્વા નાનપ્પકારેન વિચિનન્તોપિ તસ્સ ગતટ્ઠાનં ન અઞ્ઞાસિ. અથસ્સ તં નિસ્સાય બલવસોકો ઉપ્પજ્જિ, હદયં ઉણ્હં હુત્વા લોહિતં પગ્ઘરિ. તતો પટ્ઠાય ચસ્સ કુચ્છિતો લોહિતં નિક્ખમિ, બ્યાધિ મહન્તો અહોસિ. મહન્તાપિ રાજવેજ્જા તિકિચ્છિતું નાસક્ખિંસુ.

બોધિસત્તો ‘‘ઇમસ્સ રઞ્ઞો બ્યાધિ નત્થિ, ભરિયં પન અપસ્સન્તો ચેતસિકરોગેન ફુટ્ઠો, ઉપાયેન તં તિકિચ્છિસ્સામી’’તિ આયુરઞ્ચ પુક્કુસઞ્ચાતિ દ્વે રઞ્ઞો પણ્ડિતામચ્ચે આમન્તેત્વા ‘‘રઞ્ઞો દેવિયા અદસ્સનેન ચેતસિકં રોગં ઠપેત્વા અઞ્ઞો રોગો નત્થિ, બહૂપકારો ચ ખો પન અમ્હાકં રાજા, તસ્મા ઉપાયેન નં તિકિચ્છામ, રાજઙ્ગણે સમજ્જં કારેત્વા અસિં ગિલિતું જાનન્તેન અસિં ગિલાપેત્વા રાજાનં સીહપઞ્જરે કત્વા સમજ્જં ઓલોકાપેસ્સામ, રાજા અસિં ગિલન્તં દિસ્વા ‘અત્થિ નુ ખો ઇતો અઞ્ઞં દુક્કરતર’ન્તિ પઞ્હં પુચ્છિસ્સતિ. તં સમ્મ આયુર, ત્વં ‘અસુકં નામ દદામીતિ વચનં ઇતો દુક્કરતર’ન્તિ બ્યાકરેય્યાસિ, તતો સમ્મ પુક્કુસ, તં પુચ્છિસ્સતિ, અથસ્સ ત્વં ‘મહારાજ, દદામીતિ વત્વા અદદતો સા વાચા અફલા હોતિ, તથારૂપં વાચં ન કેચિ ઉપજીવન્તિ ન ખાદન્તિ ન પિવન્તિ, યે પન તસ્સ વચનસ્સાનુચ્છવિકં કરોન્તિ, યથાપટિઞ્ઞાતમત્થં દેન્તિયેવ, ઇદં તતો દુક્કરતર’ન્તિ એવં બ્યાકરેય્યાસિ, ઇતો પરં કત્તબ્બં અહં જાનિસ્સામી’’તિ વત્વા સમજ્જં કારેસિ.

અથ તે તયોપિ પણ્ડિતા રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા ''મહારાજ, રાજઙ્ગણે સમજ્જો વત્તતિ, તં ઓલોકેન્તાનં દુક્ખમ્પિ ન દુક્ખં હોતિ, એહિ ગચ્છામા''તિ રાજાનં નેત્વા સીહપઞ્જરં વિવરિત્વા સમજ્જં ઓલોકાપેસું. બહૂ જના અત્તનો અત્તનો જાનનકસિપ્પં દસ્સેસું. એકો પન પુરિસો તેત્તિંસઙ્ગુલં તિખિણધારં અસિરતનં ગિલતિ. રાજા તં દિસ્વા ''અયં પુરિસો એતં અસિં ગિલતિ, 'અત્થિ નુ ખો ઇતો અઞ્ઞં દુક્કરતર'ન્તિ ઇમે પણ્ડિતે પુચ્છિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા આયુરં પુચ્છન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૩૯. ''પણ્ણકં તિખિણધારં, અસિં સમ્પન્નપાયિનં;
પરિસાયં પુરિસો ગિલતિ, કિં દુક્કરતરં તતો;
યદઞ્ઞં દુક્કરં ઠાનં, તં મે અક્ખાહિ પુચ્છિતો''તિ.

તત્થ **પણ્ણક**ન્તિ પણ્ણકરટ્ઠે ઉપ્પન્નં. **સમ્પન્નપાયિન**ન્તિ સમ્પન્નં પરલોહિતપાયિનં. **પરિસાય**ન્તિ પરિસમજ્ઝે ધનલોભેન અયં પુરિસો ગિલતિ. **યદઞ્ઞ**ન્તિ ઇતો અસિગિલનતો યં અઞ્ઞં દુક્કરતરં કારણં, તં મયા પુચ્છિતો કથેહીતિ.

અથસ્સ સો તં કથેન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૪૦. ''ગિલેય્ય પુરિસો લોભા, અસિં સમ્પન્નપાયિનં;
યો ચ વજ્જા દદામીતિ, તં દુક્કરતરં તતો;
સબ્બઞ્ઞં સુકરં ઠાનં, એવં જાનાહિ મદ્દવા''તિ.

તત્થ **વજ્જા**તિ વદેય્ય. **તં દુક્કરતર**ન્તિ ''દદામી''તિ વચનં તતો અસિગિલનતો દુક્કરતરં. **સબ્બઞ્ઞ**ન્તિ ''અસુકં નામ તવ દસ્સામી''તિ વચનં ઠપેત્વા અઞ્ઞં સબ્બમ્પિ કારણં સુકરં. **મદ્દવા**તિ રાજાનં ગોત્તેન આલપતિ.

રઞ્ઞો આયુરપણ્ડિતસ્સ વચનં સુત્વા ''અસિગિલનતો કિર 'ઇદં નામ દમ્મી'તિ વચનં દુક્કરં, અહઞ્ચ 'પુરોહિતપુત્તસ્સ દેવિં દમ્મી'તિ અવચં, અતિદુક્કરં વત મે કત''ન્તિ વીમંસન્તસ્સેવ હદયસોકો થોકં તનુત્તં ગતો. સો તતો ''પરસ્સ ઇમં દમ્મીતિ વચનતો પન અઞ્ઞં દુક્કરતરં અત્થિ નુ ખો''તિ ચિન્તેત્વા પુક્કુસપણ્ડિતેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો તતિયં ગાથમાહ –

૪૧. ''બ્યાકાસિ આયુરો પઞ્હં, અત્થં ધમ્મસ્સ કોવિદો;
પુક્કુસં દાનિ પુચ્છામિ, કિં દુક્કરતરં તતો;
યદઞ્ઞં દુક્કરં ઠાનં, તં મે અક્ખાહિ પુચ્છિતો''તિ.

તત્થ **પઞ્હં અત્થ**ન્તિ પઞ્હસ્સ અત્થં બ્યાકાસીતિ વુત્તં હોતિ. **ધમ્મસ્સ કોવિદો**તિ તદત્થજોતકે ગન્થે કુસલો. **તતો**તિ તતો વચનતો કિં દુક્કરતરન્તિ.

અથસ્સ બ્યાકરોન્તો પુક્કુસપણ્ડિતો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૪૨. ''ન વાચમુપજીવન્તિ, અફલં ગિરમુદીરિતં;
યો ચ દત્વા અવાકયિરા, તં દુક્કરતરં તતો;

સબ્બઞ્ઞં સુકરં ઠાનં, એવં જાનાહિ મદ્દવા''તિ.

તત્થ **દત્વા**તિ ''અસુકં નામ દમ્મી''તિ પટિઞ્ઞં દત્વા. **અવાકયિરા**તિ તં પટિઞ્ઞાતમત્થં દદન્તો તસ્મિં લોભં અવાકરેય્ય છિન્દેય્ય, તં ભણ્ડં દદેય્યાતિ વુત્તં હોતિ. **તતો**તિ તતો અસિગિલનતો ''અસુકં નામ તે દમ્મી''તિ વચનતો ચ તદેવ દુક્કરતરં.

રઞ્ઞો તં વચનં સુત્વા ''અહં 'પુરોહિતપુત્તસ્સ દેવિં દમ્મી'તિ પઠમં વત્વા વાચાય અનુચ્છવિકં કત્વા તં અદાસિં, દુક્કરં વત મે કત''ન્તિ પરિવિતક્કેન્તસ્સ સોકો તનુકતરો જાતો. અથસ્સ એતદહોસિ ''સેનકપણ્ડિતતો અઞ્ઞો પણ્ડિતતરો નામ નત્થિ, ઇમં પઞ્હં એતં પુચ્છિસ્સામી''તિ. તતો તં પુચ્છન્તો પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૪૩. ''બ્યાકાસિ પુક્કુસો પઞ્હં, અત્થં ધમ્મસ્સ કોવિદો;
સેનકં દાનિ પુચ્છામિ, કિં દુક્કરતરં તતો;
યદઞ્ઞં દુક્કરં ઠાનં, તં મે અક્ખાહિ પુચ્છિતો''તિ.

અથસ્સ બ્યાકરોન્તો સેનકો છટ્ઠં ગાથમાહ –

૪૪. ''દદેય્ય પુરિસો દાનં, અપ્પં વા યદિ વા બહું;
યો ચ દત્વા નાનુતપ્પે, તં દુક્કરતરં તતો;
સબ્બઞ્ઞં સુકરં ઠાનં, એવં જાનાહિ મદ્દવા''તિ.

તત્થ **નાનુતપ્પે**તિ અત્તનો અતિકન્તં અતિમનાપં પિયભણ્ડં પરસ્સ દત્વા ''કિમત્થં મયા ઇદં દિન્ન''ન્તિ એવં તં પિયભણ્ડં આરબ્ભ યો પચ્છા ન તપ્પતિ ન સોચતિ, તં અસિગિલનતો ચ ''અસુકં નામ તે દમ્મી''તિ વચનતો ચ તસ્સ દાનતો ચ દુક્કરતરં.

ઇતિ મહાસત્તો રાજાનં સઞ્ઞાપેન્તા કથેસિ. દાનઞ્હિ દત્વા અપરચેતનાવ દુસ્સન્ધારિયા, તસ્સા સન્ધારણદુક્કરતા વેસ્સન્તરજાતકેન દીપિતા. વુત્તઞ્હેતં –

''અદ્દુ ચાપં ગહેત્વાન, ખગ્ગં બન્ધિય વામતો;
આનેસ્સામિ સકે પુત્તે, પુત્તાનઞ્હિ વધો દુખો.

''અટ્ઠાનમેતં દુક્ખરૂપં, યં કુમારા વિહઞ્ઞરે;
સતઞ્ચ ધમ્મમઞ્ઞાય, કો દત્વા અનુતપ્પતી''તિ. (જા॰ ૨.૨૨.૨૧૫૮-૨૧૫૯);

રાજાપિ બોધિસત્તસ્સ વચનં સુત્વા સલ્લક્ખેસિ ''અહં અત્તનો મનેનેવ પુરોહિતપુત્તસ્સ દેવિં દત્વા સકમનં સન્ધારેતું ન સક્કોમિ, સોચામિ કિલમામિ, ન મે ઇદં અનુચ્છવિકં, સચે સા મયિ સસિનેહા ભવેય્ય , ઇમં ઇસ્સરિયં છડ્ડેત્વા ન પલાયેય્ય, મયિ પન સિનેહં અકત્વા પલાતાય કિં તાય મય્હ''ન્તિ. તસ્સેવં ચિન્તેન્તસ્સ પદુમપત્તે ઉદકબિન્દુ વિય સબ્બસોકો નિવત્તિત્વા ગતો, તઙ્ખણઞ્ઞેવસ્સ કુચ્છિ પરિસણ્ઠાસિ. સો નિરોગો સુખિતો હુત્વા બોધિસત્તસ્સ થુતિં કરોન્તો ઓસાનગાથમાહ –

૪૫. ''બ્યાકાસિ આયુરો પઞ્હં, અથો પુક્કુસપોરિસો;
સબ્બે પઞ્હે અતિભોતિ, યથા ભાસતિ સેનકો''તિ.

તત્થ **યથા ભાસતી**તિ યથા પણ્ડિતો ભાસતિ, તથેવેતં દાનં નામ દત્વા નેવ અનુતપ્પિતબ્બન્તિ. ઇમં પનસ્સ થુતિં કત્વા તુટ્ઠો બહું ધનમદાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા રાજમહેસી પુરાણદુતિયિકા અહોસિ, રાજા ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ, આયુરપણ્ડિતો મોગ્ગલ્લાનો, પુક્કુસપણ્ડિતો સારિપુત્તો, સેનકપણ્ડિતો અહમેવ અહોસિન્તિ.

પણ્ણકજાતકવણ્ણના છટ્ઠા.

[૪૦૨] ૭. સત્તુભસ્તજાતકવણ્ણના

વિબ્ભન્તચિત્તોતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અત્તનો પઞ્ઞાપારમિં આરબ્ભ કથેસિ. પચ્ચુપ્પન્નવત્થુ **ઉમઙ્ગજાતકે** (જા॰ ૨.૨૨.૫૯૦ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ.

અતીતે બારાણસિયં જનકો નામ રાજા રજ્જં કારેસિ. તદા બોધિસત્તો બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ , સેનકકુમારોતિસ્સ નામં કરિંસુ. સો વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા બારાણસિં પચ્ચાગન્ત્વા રાજાનં પસ્સિ, રાજા તં અમચ્ચટ્ઠાને ઠપેસિ, મહન્તઞ્ચસ્સ યસં અનુપ્પદાસિ . સો રઞ્ઞો અત્થઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ અનુસાસિ, મધુરકથો ધમ્મકથિકો હુત્વા રાજાનં પઞ્ચસુ સીલેસુ પતિટ્ઠાપેત્વા દાને ઉપોસથકમ્મે દસસુ કુસલકમ્મપથેસૂતિ ઇમાય કલ્યાણપટિપદાય પતિટ્ઠાપેસિ , સકલરટ્ઠે બુદ્ધાનં ઉપ્પન્નકાલો વિય અહોસિ. પક્ખદિવસેસુ રાજા ચ ઉપરાજાદયો ચ સબ્બે સન્નિપતિત્વા ધમ્મસભં સજ્જેન્તિ. મહાસત્તો સજ્જિતધમ્મસભાયં રતનપલ્લઙ્કવરગતો બુદ્ધલીળાય ધમ્મં દેસેતિ, બુદ્ધાનં ધમ્મકથાસદિસાવસ્સ કથા હોતિ.

અથ અઞ્ઞતરો મહલ્લકબ્રાહ્મણો ધનભિક્ખં ચરિત્વા કહાપણસહસ્સં લભિત્વા એકસ્મિં બ્રાહ્મણકુલે નિક્ખિપિત્વા પુન ''ભિક્ખં ચરિસ્સામી''તિ ગતો. તસ્સ ગતકાલે તં કુલં કહાપણે વળઞ્જેસિ. સો આગન્ત્વા કહાપણે આહરાપેસિ. બ્રાહ્મણો કહાપણે દાતું અસક્કોન્તો અત્તનો ધીતરં તસ્સ પાદપરિચારિકં કત્વા અદાસિ. બ્રાહ્મણો તં ગહેત્વા બારાણસિતો અવિદૂરે એકસ્મિં બ્રાહ્મણગામે વાસં કપ્પેસિ. અથસ્સ ભરિયા દહરતાય કામેસુ અતિત્તા અઞ્ઞેન તરુણબ્રાહ્મણેન સદ્ધિં મિચ્છાચારં ચરિ. **સોળસ હિ અતપ્પનીયવત્થૂનિ** નામ. કતમાનિ સોળસ? સાગરો સબ્બસવન્તીહિ ન તપ્પતિ, અગ્ગિ ઉપાદાનેન ન તપ્પતિ, રાજા રટ્ઠેન ન તપ્પતિ, બાલો પાપેહિ ન તપ્પતિ, ઇત્થી મેથુનધમ્મેન અલઙ્કારેન વિજાયનેનાતિ ઇમેહિ તીહિ ન તપ્પતિ, બ્રાહ્મણો મન્તેહિ ન તપ્પતિ, ઝાયી વિહારસમાપત્તિયા ન તપ્પતિ, સેક્ખો અપચયેન ન તપ્પતિ, અપ્પિચ્છો ધુતઙ્ગગુણેન ન તપ્પતિ, આરદ્ધવીરિયો વીરિયારમ્ભેન ન તપ્પતિ, ધમ્મકથિકો સાકચ્છાય ન તપ્પતિ, વિસારદો પરિસાય ન તપ્પતિ, સદ્ધો સઙ્ઘુપટ્ઠાનેન ન તપ્પતિ, દાયકો પરિચ્ચાગેન ન તપ્પતિ, પણ્ડિતો ધમ્મસ્સવનેન ન તપ્પતિ, ચતસ્સો પરિસા તથાગતદસ્સનેન ન તપ્પન્તીતિ.

સાપિ બ્રાહ્મણી મેથુનધમ્મેન, અતિત્તા તં બ્રાહ્મણં નીહરિત્વા વિસ્સત્થા પાપકમ્મં કાતુકામા હુત્વા એકદિવસં દુમ્મના નિપજ્જિત્વા ''કિં ભોતી''તિ વુત્તા ''બ્રાહ્મણ, અહં તવ ગેહે કમ્મં કાતું ન સક્કોમિ, દાસિદાસં આનેહી''તિ

આહ. ‘‘ભોતિ ધનં મે નત્થિ, કિં દત્વા આનેમી’’તિ. ‘‘ભિક્ખં ચરિત્વા ધનં પરિયેસિત્વા આનેહી’’તિ. ‘‘તેન હિ ભોતિ પાથેય્યં મે સજ્જેહી’’તિ. ‘‘સા તસ્સ બદ્ધસત્તૂનઞ્ચ અબદ્ધસત્તૂનઞ્ચ ચમ્મપસિબ્બકં પૂરેત્વા અદાસિ’’. બ્રાહ્મણો ગામનિગમરાજધાનીસુ ચરન્તો સત્ત કહાપણસતાનિ લભિત્વા ‘‘અલં મે એત્તકં ધનં દાસિદાસમૂલાયા’’તિ નિવત્તિત્વા અત્તનો ગામં આગચ્છન્તો એકસ્મિં ઉદકફાસુકટ્ઠાને પસિબ્બકં મુઞ્ચિત્વા સત્તું ખાદિત્વા પસિબ્બકમુખં અબન્ધિત્વાવ પાનીયં પિવિતું ઓતિણ્ણો. અથેકસ્મિં રુક્ખસુસિરે એકો કણ્હસપ્પો સત્તુગન્ધં ઘાયિત્વા પસિબ્બકં પવિસિત્વા ભોગં આભુજિત્વા સત્તું ખાદન્તો નિપજ્જિ. બ્રાહ્મણો આગન્ત્વા પસિબ્બકસ્સ અબ્ભન્તરં અનોલોકેત્વા પસિબ્બકં બન્ધિત્વા અંસે કત્વા પાયાસિ. અન્તરામગ્ગે એકસ્મિં રુક્ખે નિબ્બત્તદેવતા ખન્ધવિટપે ઠત્વા ‘‘બ્રાહ્મણ, સચે અન્તરામગ્ગે વસિસ્સસિ, સયં મરિસ્સસિ, સચે અજ્જ ઘરં ગમિસ્સસિ, ભરિયા તે મરિસ્સતી’’તિ વત્વા અન્તરધાયિ. સો ઓલોકેન્તો દેવતં અદિસ્વા ભીતો મરણભયતજ્જિતો રોદન્તો પરિદેવન્તો બારાણસિનગરદ્વારં સમ્પાપુણિ.

તદા ચ પન્નરસુપોસથો હોતિ અલઙ્કતધમ્માસને નિસીદિત્વા બોધિસત્તસ્સ ધમ્મકથનદિવસો. મહાજનો નાનાગન્ધપુપ્ફાદિહત્થો વગ્ગવગ્ગો હુત્વા ધમ્મિં કથં સોતું ગચ્છતિ. બ્રાહ્મણો તં દિસ્વા ‘‘કહં ગચ્છથા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘બ્રાહ્મણ, અજ્જ સેનકપણ્ડિતો મધુરસ્સરેન બુદ્ધલીળાય ધમ્મં દેસેતિ, કિં ત્વમ્પિ ન જાનાસી’’તિ વુત્તે ચિન્તેસિ ‘‘પણ્ડિતો કિર ધમ્મકથિકો, અહઞ્ચમ્હિ મરણભયતજ્જિતો, પણ્ડિતા ખો પન મહન્તમ્પિ સોકં હરિતું સક્કોન્તિ, મયાપિ તત્થ ગન્ત્વા ધમ્મં સોતું વટ્ટતી’’તિ. સો તેહિ સદ્ધિં તત્થ ગન્ત્વા મહાસત્તં પરિવારેત્વા નિસિન્નાય સરાજિકાય પરિસાય પરિયન્તે સત્તુપસિબ્બકેન ખન્ધગતેન ધમ્માસનતો અવિદૂરે મરણભયતજ્જિતો રોદમાનો અટ્ઠાસિ. મહાસત્તો આકાસગઙ્ગં ઓતરન્તો વિય અમતવસ્સં વસ્સેન્તો વિય ચ ધમ્મં દેસેસિ. મહાજનો સઞ્જાતસોમનસ્સો સાધુકારં દત્વા ધમ્મં અસ્સોસિ.

પણ્ડિતા ચ નામ દિસાચક્ખુકા હોન્તિ. તસ્મિં ખણે મહાસત્તો પસન્નપઞ્ચપસાદાનિ અક્ખીનિ ઉમ્મીલેત્વા સમન્તતો પરિસં ઓલોકેન્તો તં બ્રાહ્મણં દિસ્વા ચિન્તેસિ ‘‘એત્તકા પરિસા સોમનસ્સજાતા સાધુકારં દત્વા ધમ્મં સુણન્તિ, અયં પનેકો બ્રાહ્મણો દોમનસ્સપ્પત્તો રોદતિ, એતસ્સ અબ્ભન્તરે અસ્સુજનનસમત્થેન સોકેન ભવિતબ્બં, તમસ્સ અમ્બિલેન પહરિત્વા તમ્બમલં વિય પદુમપલાસતો ઉદકબિન્દું વિય વિનિવત્તેત્વા એત્થેવ નં નિસ્સોકં તુટ્ઠમાનસં કત્વા ધમ્મં દેસેસ્સામી’’તિ. સો તં આમન્તેત્વા ‘‘બ્રાહ્મણ, સેનકપણ્ડિતો નામાહં, ઇદાનેવ તં નિસ્સોકં કરિસ્સામિ, વિસ્સત્થો કથેહી’’તિ તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૪૬. ‘‘વિબ્ભન્તચિત્તો કુપિતિન્દ્રિયોસિ, નેત્તેહિ તે વારિગણા સવન્તિ;
કિં તે નટ્ઠં કિં પન પત્થયાનો, ઇધાગમા બ્રહ્મે તદિઙ્ઘ બ્રૂહી’’તિ.

તત્થ **કુપિતિન્દ્રિયોસી**તિ ચક્ખુન્દ્રિયમેવ સન્ધાય ‘‘કુપિતિન્દ્રિયોસી’’તિ આહ. **વારિગણા**તિ અસ્સુબિન્દૂનિ. **ઇઙ્ઘા**તિ ચોદનત્થે નિપાતો. તઞ્હિ મહાસત્તો ચોદેન્તો એવમાહ ‘‘બ્રાહ્મણ, સત્તા નામ દ્વીહિ કારણેહિ સોચન્તિ પરિદેવન્તિ સત્તસઙ્ખારેસુ કિસ્મિઞ્ચિદેવ પિયજાતિકે નટ્ઠે વા, કિઞ્ચિદેવ પિયજાતિકં પત્થેત્વા અલભન્તા વા. તત્થ કિં તે નટ્ઠં, કિં વા પન પત્થયન્તો ત્વં ઇધ આગતો, ઇદં મે ખિપ્પં બ્રૂહી’’તિ.

અથસ્સ અત્તનો સોકકારણં કથેન્તો બ્રાહ્મણો દુતિયં ગાથમાહ –

૪૭. ‘‘મિય્યેથ ભરિયા વજતો મમજ્જ, અગચ્છતો મરણમાહ યક્ખો;

એતેન દુક્ખેન પવેધિતોસ્મિ, અક્ખાહિ મે સેનક એતમત્થ’’ન્તિ.

તત્થ **વજતો**તિ ગેહં ગચ્છન્તસ્સ. **અગચ્છતો**તિ અગચ્છન્તસ્સ. **યક્ખો**તિ અન્તરામગ્ગે એકા રુક્ખદેવતા એવમાહાતિ વદતિ. સા કિર દેવતા ‘‘પસિબ્બકે તે બ્રાહ્મણ, કણ્હસપ્પો’’તિ અનાચિક્ખન્તી બોધિસત્તસ્સ ઞાણાનુભાવપ્પકાસનત્થં નાચિક્ખિ. **એતેન દુક્ખેના**તિ ગચ્છતો ભરિયાય મરણદુક્ખેન, અગચ્છતો અત્તનો મરણદુક્ખેન, તેનસ્મિ પવેધિતો ઘટ્ટિતો કમ્પિતો. **એતમત્થ**ન્તિ એતં કારણં. યેન મે કારણેન ગચ્છતો ભરિયાય મરણં, અગચ્છતો અત્તનો મરણં હોતિ, એતં મે કારણં આચિક્ખાહીતિ અત્થો.

મહાસત્તો બ્રાહ્મણસ્સ વચનં સુત્વા સમુદ્દમત્થકે જાલં ખિપન્તો વિય ઞાણજાલં પત્થરિત્વા ‘‘ઇમેસં સત્તાનં બહૂનિ મરણકારણાનિ. સમુદ્દે નિમુગ્ગાપિ મરન્તિ, તત્થ વાળમચ્છેહિ ગહિતાપિ, ગઙ્ગાય પતિતાપિ, તત્થ સુસુમારેહિ ગહિતાપિ, રુક્ખતો પતિતાપિ, કણ્ટકેન વિદ્ધાપિ, નાનપ્પકારેહિ આવુધેહિ પહટાપિ, વિસં ખાદિત્વાપિ, ઉબ્બન્ધિત્વાપિ, પપાતે પતિતાપિ, અતિસીતાદીહિ વા નાનપ્પકારેહિ વા રોગેહિ ઉપદ્દુતાપિ મરન્તિયેવ, એવં બહૂસુ મરણકારણેસુ કતરેન નુ ખો કારણેન અજ્જેસ બ્રાહ્મણો અન્તરામગ્ગે વસન્તો સયં મરિસ્સતિ, ગેહમસ્સ વજતો ભરિયા મરિસ્સતી’’તિ ચિન્તેસિ. ચિન્તેન્તો એવ બ્રાહ્મણસ્સ ખન્ધે પસિબ્બકં દિસ્વા ‘‘ઇમસ્મિં પસિબ્બકે એકેન સપ્પેન પવિટ્ઠેન ભવિતબ્બં, પવિસન્તો ચ પનેસો ઇમસ્મિં બ્રાહ્મણે પાતરાસસમયે સત્તું ખાદિત્વા પસિબ્બકમુખં અબન્ધિત્વા પાનીયં પાતું ગતે સત્તુગન્ધેન સપ્પો પવિટ્ઠો ભવિસ્સતિ. બ્રાહ્મણોપિ પાનીયં પિવિત્વા આગતો સપ્પસ્સ પવિટ્ઠભાવં અજાનિત્વા પસિબ્બકં બન્ધિત્વા આદાય પક્કન્તો ભવિસ્સતિ, સચાયં અન્તરામગ્ગે વસન્તો સાયં વસનટ્ઠાને ‘‘સત્તું ખાદિસ્સામી’’તિ પસિબ્બકં મુઞ્ચિત્વા હત્થં પવેસેસ્સતિ , અથ નં સપ્પો હત્થે ડંસિત્વા જીવિતક્ખયં પાપેસ્સતિ, ઇદમસ્સ અન્તરામગ્ગે વસન્તસ્સ મરણકારણં. સચે પન ગેહં ગચ્છેય્ય, પસિબ્બકો ભરિયાય હત્થગતો ભવિસ્સતિ, સા ‘અન્તોભણ્ડં ઓલોકેસ્સામી’’તિ પસિબ્બકં મુઞ્ચિત્વા હત્થં પવેસેસ્સતિ, અથ નં સપ્પો ડંસિત્વા જીવિતક્ખયં પાપેસ્સતિ, ઇદમસ્સ અજ્જ ગેહં ગતસ્સ ભરિયાય મરણકારણ’’ન્તિ ઉપાયકોસલ્લઞાણેનેવ અઞ્ઞાસિ.

અથસ્સ એતદહોસિ ‘‘ઇમિના કણ્હસપ્પેન સૂરેન નિબ્ભયેન ભવિતબ્બં. અયઞ્હિ બ્રાહ્મણસ્સ મહાફાસુકં પહરન્તોપિ પસિબ્બકે અત્તનો ચલનં વા ફન્દનં વા ન દસ્સેતિ, એવરૂપાય પરિસાય મજ્ઝેપિ અત્તનો અત્થિભાવં ન દસ્સેતિ, તસ્મા ઇમિના કણ્હસપ્પેન સૂરેન નિબ્ભયેન ભવિતબ્બ’’ન્તિ. ઇદમ્પિ સો ઉપાયકોસલ્લઞાણેનેવ દિબ્બચક્ખુના પસ્સન્તો વિય અઞ્ઞાસિ. એવં સરાજિકાય પરિસાય મજ્ઝે સપ્પં પસિબ્બકં પવિસન્તં દિસ્વા ઠિતપુરિસો વિય મહાસત્તો ઉપાયકોસલ્લઞાણેનેવ પરિચ્છિન્દિત્વા બ્રાહ્મણસ્સ પઞ્હં કથેન્તો તતિયં ગાથમાહ –

૪૮. ‘‘બહૂનિ ઠાનાનિ વિચિન્તયિત્વા, યમેત્થ વક્ખામિ તદેવ સચ્ચં;
મઞ્ઞામિ તે બ્રાહ્મણ સત્તુભસ્તં, અજાનતો કણ્હસપ્પો પવિટ્ઠો’’તિ.

તત્થ **બહૂનિ ઠાનાની**તિ બહૂનિ કારણાનિ. **વિચિન્તયિત્વા**તિ પટિવિજ્ઝિત્વા ચિન્તાવસેન પવત્તપટિવેધો હુત્વા. **યમેત્થ વક્ખામી**તિ યં તે અહં એતેસુ કારણેસુ એતં કારણં વક્ખામિ. **તદેવ સચ્ચ**ન્તિ તદેવ તથં દિબ્બચક્ખુના દિસ્વા કથિતસદિસં ભવિસ્સતીતિ દીપેતિ. **મઞ્ઞામી**તિ સલ્લક્ખેમિ. **સત્તુભસ્ત**ન્તિ સત્તુપસિબ્બકં. **અજાનતો**તિ અજાનન્તસ્સેવ એકો કણ્હસપ્પો પવિટ્ઠોતિ મઞ્ઞામીતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા ''અત્થિ તે બ્રાહ્મણ, એતસ્મિં પસિબ્બકે સત્તૂ''તિ પુચ્છિ. ''અત્થિ, પણ્ડિતા''તિ. ''અજ્જ પાતરાસવેલાય સત્તું ખાદી''તિ? ''આમ, પણ્ડિતા''તિ. ''કત્થ નિસીદિત્વા''તિ? ''અરઞ્ઞે રુક્ખમૂલસ્મિં, પણ્ડિતા''તિ. ''સત્તું ખાદિત્વા પાનીયં પાતું ગચ્છન્તો પસિબ્બકમુખં બન્ધિ, ન બન્ધી''તિ? ''ન બન્ધિં, પણ્ડિતા''તિ. ''પાનીયં પિવિત્વા આગતો પસિબ્બકં ઓલોકેત્વા બન્ધી''તિ. ''અનોલોકેત્વાવ બન્ધિં, પણ્ડિતા''તિ. ''બ્રાહ્મણ, તવ પાનીયં પાતું ગતકાલે અજાનન્તસ્સેવ તે સત્તુગન્ધેન પસિબ્બકં સપ્પો પવિટ્ઠોતિ મઞ્ઞામિ, એવમેત્થ આગતો ત્વં, તસ્મા પસિબ્બકં ઓતારેત્વા પરિસમજ્ઝે ઠપેત્વા પસિબ્બકમુખં મોચેત્વા પટિક્કમ્મ ઠિતો એકં દણ્ડકં ગહેત્વા પસિબ્બકં તાવ પહર, તતો પત્થટફણં સુસૂતિસદ્દં કત્વા નિક્ખમન્તં કણ્હસપ્પં દિસ્વા નિક્કઙ્ખો ભવિસ્સતી''તિ ચતુત્થં ગાથમાહ –

૪૯. ''આદાય દણ્ડં પરિસુમ્ભ ભસ્તં, પસ્સેળમૂગં ઉરગં દુજિવ્હં;
છિન્દજ્જ કઙ્ખં વિચિકિચ્છિતાનિ, ભુજઙ્ગમં પસ્સ પમુઞ્ચ ભસ્ત''ન્તિ.

તત્થ **પરિસુમ્ભા**તિ પહર. **પસ્સેળમૂગ**ન્તિ એળં પગ્ઘરન્તેન મુખેન એળમૂગં પસિબ્બકતો નિક્ખમન્તં દુજિવ્હં ઉરગં પસ્સ. **છન્દજ્જ કઙ્ખં વિચિકિચ્છિતાની**તિ ''અત્થિ નુ ખો મે પસિબ્બકે સપ્પો, ઉદાહુ નત્થી''તિ કઙ્ખમેવ પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જમાનાનિ વિચિકિચ્છિતાનિ ચ અજ્જ છિન્દ, મય્હં સદ્દહ, અવિતથઞ્હિ મે વેય્યાકરણં, ઇદાનેવ નિક્ખમન્તં ભુજઙ્ગમં પસ્સ પમુઞ્ચ ભસ્તન્તિ.

બ્રાહ્મણો મહાસત્તસ્સ કથં સુત્વા સંવિગ્ગો ભયપ્પત્તો તથા અકાસિ. સપ્પોપિ સત્તુભસ્તે દણ્ડેન પહટે પસિબ્બકમુખા નિક્ખમિત્વા મહાજનં ઓલોકેન્તો અટ્ઠાસિ. તમત્થં પકાસેન્તો સત્થા પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૫૦. ''સંવિગ્ગરૂપો પરિસાય મજ્ઝે, સો બ્રાહ્મણો સત્તુભસ્તં પમુઞ્ચિ;
અથ નિક્ખમિ ઉરગો ઉગ્ગતેજો, આસીવિસો સપ્પો ફણં કરિત્વા''તિ.

સપ્પસ્સ ફણં કત્વા નિક્ખન્તકાલે ''મહાસત્તસ્સ સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધસ્સેવ બ્યાકરણં અહોસી''તિ મહાજનો ચેલુક્ખેપસહસ્સાનિ પવત્તેસિ, અઙ્ગુલિફોટનસહસ્સાનિ પરિબ્ભમિંસુ, ઘનમેઘવસ્સં વિય સત્તરતનવસ્સં વસ્સિ, સાધુકારસહસ્સાનિ પવત્તિંસુ, મહાપથવીભિજ્જનસદ્દો વિય અહોસિ. ઇદં પન બુદ્ધલીળાય એવરૂપસ્સ પઞ્હસ્સ કથનં નામ નેવ જાતિયા બલં, ન ગોત્તકુલપ્પદેસાનં બલં, કસ્સ પનેતં બલન્તિ? પઞ્ઞાય બલં. પઞ્ઞવા હિ પુગ્ગલો વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરિયમગ્ગદ્વારં વિવરિત્વા અમતમહાનિબ્બાનં પવિસતિ, સાવકપારમિમ્પિ પચ્ચેકબોધિમ્પિ સમ્માસમ્બોધિમ્પિ પટિવિજ્ઝતિ. અમતમહાનિબ્બાનસમ્પાપકેસુ હિ ધમ્મેસુ પઞ્ઞાવ સેટ્ઠા, અવસેસા તસ્સા પરિવારા હોન્તિ. તેનેતં વુત્તં –

''પઞ્ઞા હિ સેટ્ઠા કુસલા વદન્તિ, નક્ખત્તરાજારિવ તારકાનં;
સીલં સિરી ચાપિ સતઞ્ચ ધમ્મો, અન્વાયિકા પઞ્ઞવતો ભવન્તી''તિ. (જા॰ ૨.૧૭.૮૧);

એવં કથિતે ચ પન મહાસત્તેન પઞ્હે એકો અહિતુણ્ડિકો સપ્પસ્સ મુખબન્ધનં કત્વા સપ્પં ગહેત્વા અરઞ્ઞે વિસ્સજ્જેસિ. બ્રાહ્મણો રાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા જયાપેત્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ રઞ્ઞો થુતિં કરોન્તો ઉપડ્ઢગાથમાહ –

૫૧. ''સુલદ્ધલાભા જનકસ્સ રઞ્ઞો;

યો પસ્સતી સેનકં સાધુપઞ્ઞ''ન્તિ.

તસ્સત્થો – યો સાધુપઞ્ઞં ઉત્તમપઞ્ઞં સેનકપણ્ડિતં અક્ખીનિ ઉમ્મીલેત્વા ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે પિયચક્ખૂહિ પસ્સિતું લભતિ, તસ્સ રઞ્ઞો જનકસ્સ એતે ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે દસ્સનલાભા સુલદ્ધલાભા વત, એતેન લદ્ધેસુ સબ્બલાભેસુ એતેવ લાભા સુલદ્ધલાભા નામાતિ.

બ્રાહ્મણોપિ રઞ્ઞો થુતિં કત્વા પુન પસિબ્બકતો સત્ત કહાપણસતાનિ ગહેત્વા મહાસત્તસ્સ થુતિં કત્વા તુટ્ઠિદાયં દાતુકામો દિયડ્ઢગાથમાહ –

''વિવટ્ટચ્છદ્દો નુસિ સબ્બદસ્સી, ઞાણં નુ તે બ્રાહ્મણ ભિંસરૂપં.

૫૨. ''ઇમાનિ મે સત્તસતાનિ અત્થિ, ગણ્હાહિ સબ્બાનિ દદામિ તુય્હં;
તયા હિ મે જીવિતમજ્જ લદ્ધં, અથોપિ ભરિયાય મકાસિ સોત્થિ''ન્તિ.

તત્થ **વિવટ્ટચ્છદ્દો નુસિ સબ્બદસ્સી**તિ કિં નુ ખો ત્વં સબ્બેસુ ધમ્માકારેસુ વિવટ્ટચ્છદનો વિવટ્ટનેય્યધમ્મો સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધોતિ થુતિવસેન પુચ્છતિ. **ઞાણં નુ તે બ્રાહ્મણ ભિંસરૂપ**ન્તિ ઉદાહુ અસબ્બઞ્ઞુસ્સપિ સતો તવ ઞાણં અતિવિય ભિંસરૂપં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં વિય બલવન્તિ. **તયા હિ મે**તિ તયા હિ દિન્નત્તા અજ્જ મયા જીવિતં લદ્ધં. **અથોપિ ભરિયાય મકાસિ સોત્થિ**ન્તિ અથોપિ મે ભરિયાય ત્વમેવ સોત્થિં અકાસિ.

ઇતિ સો વત્વા ''સચેપિ સતસહસ્સં ભવેય્ય, દદેય્યમેવાહં, એત્તકમેવ મે ધનં, ઇમાનિ મે સત્ત સતાનિ ગણ્હા''તિ પુનપ્પુનં બોધિસત્તં યાચિ. તં સુત્વા બોધિસત્તો અટ્ઠમં ગાથમાહ –

૫૩. ''ન પણ્ડિતા વેતનમાદિયન્તિ, ચિત્રાહિ ગાથાહિ સુભાસિતાહિ;
ઇતોપિ તે બ્રહ્મે દદન્તુ વિત્તં, આદાય ત્વં ગચ્છ સકં નિકેત''ન્તિ.

તત્થ **વેતન**ન્તિ વેત્તનં, અયમેવ વા પાઠો. **ઇતોપિ તે બ્રહ્મે**તિ બ્રાહ્મણ, ઇતો મમ પાદમૂલતોપિ તુય્હં ધનં દદન્તુ. **વિત્તં આદાય ત્વં ગચ્છા**તિ ઇતો અઞ્ઞાનિ તીણિ સતાનિ ગહેત્વા સહસ્સભણ્ડિકં આદાય સકનિવેસનં ગચ્છ.

એવઞ્ચ પન વત્વા મહાસત્તો બ્રાહ્મણસ્સ સહસ્સં પૂરાપેન્તો કહાપણે દાપેત્વા ''બ્રાહ્મણ, કેન ત્વં ધનભિક્ખાય પેસિતો''તિ પુચ્છિ. ''ભરિયાય મે પણ્ડિતા''તિ. ''ભરિયા પન તે મહલ્લિકા, દહરા''તિ. ''દહરા, પણ્ડિતા''તિ. ''તેન હિ સા અઞ્ઞેન સદ્ધિં અનાચારં કરોન્તી 'નિબ્ભયા હુત્વા કરિસ્સામી'તિ તં પેસેસિ, સચે ઇમે કહાપણે ઘરં નેસ્સસિ, સા તે દુક્ખેન લદ્ધકહાપણે અત્તનો જારસ્સ દસ્સતિ, તસ્મા ત્વં ઉજુકમેવ ગેહં અગન્ત્વા બહિગામે રુક્ખમૂલે વા યત્થ કત્થચિ વા કહાપણે ઠપેત્વા પવિસેય્યાસી''તિ વત્વા તં ઉય્યોજેસિ. સો ગામસમીપં ગન્ત્વા એકસ્મિં રુક્ખમૂલે કહાપણે ઠપેત્વા સાયં ગેહં અગમાસિ. ભરિયાપિસ્સ તસ્મિં ખણે જારેન સદ્ધિં નિસિન્ના અહોસિ. બ્રાહ્મણો દ્વારે ઠત્વા ''ભોતી''તિ આહ. સા તસ્સ સદ્દં સલ્લક્ખેત્વા દીપં નિબ્બાપેત્વા દ્વારં વિવરિત્વા બ્રાહ્મણે અન્તો પવિટ્ઠે ઇતરં નીહરિત્વા દ્વારમૂલે ઠપેત્વા ગેહં પવિસિત્વા પસિબ્બકે કિઞ્ચિ અદિસ્વા ''બ્રાહ્મણ, કિં તે ભિક્ખં ચરિત્વા લદ્ધ''ન્તિ પુચ્છિ. ''સહસ્સં મે લદ્ધ''ન્તિ. ''કહં પન ત''ન્તિ. ''અસુકટ્ઠાને નામ ઠપિતં, પાતોવ આહરિસ્સામિ, મા ચિન્તયી''તિ. સા ગન્ત્વા જારસ્સ આચિક્ખિ. સો નિક્ખમિત્વા અત્તના ઠપિતં વિય ગણ્હિ.

બ્રાહ્મણો પુનદિવસે ગન્ત્વા કહાપણે અપસ્સન્તો બોધિસત્તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘કિં, બ્રાહ્મણા’’તિ વુત્તે ‘‘કહાપણે ન પસ્સામિ, પણ્ડિતા’’તિ આહ. ‘‘ભરિયાય તે આચિક્ખી’’તિ? ‘‘આમ, પણ્ડિતા’’તિ. મહાસત્તો તાય જારસ્સ આચિક્ખિતભાવં ઞત્વા ‘‘અત્થિ પન તે બ્રાહ્મણ, ભરિયાય કુલૂપકબ્રાહ્મણો’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અત્થિ, પણ્ડિતા’’તિ. ‘‘તુય્હમ્પિ અત્થી’’તિ? ‘‘આમ, પણ્ડિતા’’તિ. અથસ્સ મહાસત્તો સત્તન્નં દિવસાનં પરિબ્બયં દાપેત્વા ‘‘ગચ્છ પઠમદિવસે તવ સત્ત, ભરિયાય તે સત્તાતિ ચુદ્દસ બ્રાહ્મણે નિમન્તેત્વા ભોજેથ, પુનદિવસતો પટ્ઠાય એકેકં હાપેત્વા સત્તમે દિવસે તવ એકં, ભરિયાય તે એકન્તિ દ્વે બ્રાહ્મણે નિમન્તેત્વા ભરિયાય તે સત્ત દિવસે નિમન્તિતબ્રાહ્મણસ્સ નિબદ્ધં આગમનભાવં ઞત્વા મય્હં આરોચેહી’’તિ આહ. બ્રાહ્મણો તથા કત્વા ‘‘સલ્લક્ખિતો મે પણ્ડિત, નિબદ્ધં ભુઞ્જનકબ્રાહ્મણો’’તિ મહાસત્તસ્સ આરોચેસિ.

બોધિસત્તો તેન સદ્ધિં પુરિસે પેસેત્વા તં બ્રાહ્મણં આહરાપેત્વા ‘‘અસુકરુક્ખમૂલતો તે ઇમસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ સન્તકં કહાપણસહસ્સં ગહિત’’ન્તિ પુચ્છિ. ‘‘ન ગણ્હામિ, પણ્ડિતા’’તિ. ‘‘ત્વં મમ સેનકપણ્ડિતભાવં ન જાનાસિ, આહરાપેસ્સામિ તે કહાપણે’’તિ. સો ભીતો ‘‘ગહિતા મે’’તિ સમ્પટિચ્છિ. ‘‘કુહિં તે ઠપિતા’’તિ? ‘‘તત્થેવ, પણ્ડિત, ઠપિતા’’તિ. બોધિસત્તો બ્રાહ્મણં પુચ્છિ ‘‘બ્રાહ્મણ, કિં તે સાયેવ ભરિયા હોતુ, ઉદાહુ અઞ્ઞં ગણ્હિસ્સસી’’તિ. ‘‘સાયેવ મે હોતુ, પણ્ડિતા’’તિ. બોધિસત્તો મનુસ્સે પેસેત્વા બ્રાહ્મણસ્સ કહાપણે ચ બ્રાહ્મણિઞ્ચ આહરાપેત્વા ચોરબ્રાહ્મણસ્સ હત્થતો કહાપણે બ્રાહ્મણસ્સ દાપેત્વા ઇતરસ્સ રાજાણં કારેત્વા નગરા નીહરાપેત્વા બ્રાહ્મણિયાપિ રાજાણં કારેત્વા બ્રાહ્મણસ્સ મહન્તં યસં દત્વા અત્તનોયેવ સન્તિકે વસાપેસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ સચ્છિકરિંસુ. તદા બ્રાહ્મણો આનન્દો અહોસિ, રુક્ખદેવતા સારિપુત્તો, પરિસા બુદ્ધપરિસા, સેનકપણ્ડિતો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

સત્તુભસ્તજાતકવણ્ણના સત્તમા.

[૪૦૩] ૮. અટ્ઠિસેનજાતકવણ્ણના

યેમે અહં ન જાનામીતિ ઇદં સત્થા આળવિં નિસ્સાય અગ્ગાળવે ચેતિયે વિહરન્તો કુટિકારસિક્ખાપદં આરબ્ભ કથેસિ. પચ્ચુપ્પન્નવત્થુ હેટ્ઠા **મણિકણ્ઠજાતકે** (જા॰ ૧.૩.૭ આદયો) કથિતમેવ. સત્થા પન તે ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા ‘‘ભિક્ખવે, પોરાણકપણ્ડિતા પુબ્બે અનુપ્પન્ને બુદ્ધે બાહિરકપબ્બજ્જાય પબ્બજિત્વા રાજૂહિ પવારિતાપિ ‘યાચના નામ પરેસં અપ્પિયા અમનાપા’તિ ન યાચિંસૂ’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો એકસ્મિં નિગમે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ, અટ્ઠિસેનકુમારોતિસ્સ નામં કરિંસુ. સો વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા અપરભાગે કામેસુ આદીનવં દિસ્વા ઘરાવાસતો નિક્ખમિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઝાનાભિઞ્ઞાસમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા હિમવન્તપદેસે ચિરં વસિત્વા લોણમ્બિલસેવનત્થાય મનુસ્સપથં ઓતરિત્વા અનુપુબ્બેન બારાણસિં પત્વા રાજુય્યાને વસિત્વા પુનદિવસે ભિક્ખાય ચરન્તો રાજઙ્ગણં અગમાસિ. રાજા તસ્સાચારવિહારે પસીદિત્વા તં નિમન્તાપેત્વા પાસાદતલે પલ્લઙ્કે નિસીદાપેત્વા સુભોજનં ભોજેત્વા ભોજનાવસાને અનુમોદનં સુત્વા પસન્નો પટિઞ્ઞં ગહેત્વા મહાસત્તં રાજુય્યાને વસાપેસિ, દિવસસ્સ ચ દ્વે તયો વારે ઉપટ્ઠાનં અગમાસિ. સો એકદિવસં ધમ્મકથાય પસન્નો રજ્જં આદિં કત્વા ‘‘યેન વો અત્થો, તં વદેય્યાથા’’તિ પવારેસિ. બોધિસત્તો ‘‘ઇદં નામ મે દેહી’’તિ ન વદતિ. અઞ્ઞે યાચકા ‘‘ઇદં દેહિ, ઇદં દેહી’’તિ ઇચ્છિતિચ્છિતં યાચન્તિ, રાજા અસજ્જમાનો દેતિયેવ.

સો એકદિવસં ચિન્તેસિ ‘‘અઞ્ઞે યાચનકવનિબ્બકા ‘ઇદઞ્ચિદઞ્ચ અમ્હાકં દેહી’તિ મં યાચન્તિ, અય્યો પન અટ્ઠિસેનો પવારિતકાલતો પટ્ઠાય ન કિઞ્ચિ યાચતિ, પઞ્ઞવા ખો પનેસ ઉપાયકુસલો, પુચ્છિસ્સામિ ન’’ન્તિ. સો એકદિવસં ભુત્તપાતરાસો ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નો અઞ્ઞેસં યાચનકારણં તસ્સ ચ અયાચનકારણં પુચ્છન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૫૪. ‘‘યેમે અહં ન જાનામિ, અટ્ઠિસેન વનિબ્બકે;
તે મં સઙ્ગમ્મ યાચન્તિ, કસ્મા મં ત્વં ન યાચસી’’તિ.

તત્થ **વનિબ્બકે**તિ યાચનકે. **સઙ્ગમ્મા**તિ સમાગન્ત્વા. ઇદં વુત્તં હોતિ – અય્ય, અટ્ઠિસેન, યેમે વનિબ્બકે અહં નામગોત્તજાતિકુલપ્પદેસેન ‘‘ઇમે નામેતે’’તિપિ ન જાનામિ, તે મં સમાગન્ત્વા ઇચ્છિતિચ્છિતં યાચન્તિ, ત્વં પન કસ્મા મં કિઞ્ચિ ન યાચસીતિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૫૫. ‘‘યાચકો અપ્પિયો હોતિ, યાચં અદદમપ્પિયો;
તસ્માહં તં ન યાચામિ, મા મે વિદેસ્સના અહૂ’’તિ.

તત્થ **યાચકો અપ્પિયો હોતી**તિ યો હિ, મહારાજ, પુગ્ગલો ‘‘ઇદં મે દેહી’’તિ યાચકો, સો માતાપિતૂનમ્પિ મિત્તામચ્ચાદીનમ્પિ અપ્પિયો હોતિ અમનાપો. તસ્સ અપ્પિયભાવો મણિકણ્ઠજાતકેન દીપેતબ્બો. **યાચન્તિ** યાચિતભણ્ડં. **અદદન્તિ** અદદમાનો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યોપિ યાચિતં ન દેતિ, સો માતાપિતરો આદિં કત્વા અદદમાનો પુગ્ગલો યાચકસ્સ અપ્પિયો હોતીતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા યાચકોપિ દાયકસ્સ, યાચિતં ભણ્ડં અદદન્તોપિ યાચકસ્સ અપ્પિયો હોતિ, તસ્મા અહં તં ન યાચામિ. **મા મે વિદેસ્સના અહૂ**તિ સચે હિ અહં યાચેય્યમેવ, તવ વિદેસ્સો ભવેય્ય, સા મે તવ સન્તિકા ઉપ્પન્ના વિદેસ્સના, સચે પન ત્વં ન દદેય્યાસિ, મમ વિદેસ્સો ભવેય્યાસિ, સા ચ મમ તયિ વિદેસ્સના, એવં સબ્બથાપિ મા મે વિદેસ્સના અહુ, મા નો ઉભિન્નમ્પિ મેત્તા ભિજ્જીતિ એતમત્થં સમ્પસ્સન્તો અહં તં ન કિઞ્ચિ યાચામીતિ.

અથસ્સ વચનં સુત્વા રાજા તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

૫૬. ‘‘યો વે યાચનજીવાનો, કાલે યાચં ન યાચતિ;
પરઞ્ચ પુઞ્ઞા ધંસેતિ, અત્તનાપિ ન જીવતિ.

૫૭. ‘‘યો ચ યાચનજીવાનો, કાલે યાચઞ્હિ યાચતિ;
પરઞ્ચ પુઞ્ઞં લબ્ભેતિ, અત્તનાપિ ચ જીવતિ.

૫૮. ‘‘ન વેદેસ્સન્તિ સપ્પઞ્ઞા, દિસ્વા યાચકમાગતે;
બ્રહ્મચારિ પિયો મેસિ, વદ ત્વં ભઞ્ઞમિચ્છસી’’તિ.

તત્થ **યાચનજીવાનો**તિ યાચનજીવમાનો, અયમેવ વા પાઠો. ઇદં વુત્તં હોતિ – અય્ય, અટ્ઠિસેન યો યાચનેન જીવમાનો ધમ્મિકો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા યાચિતબ્બયુત્તપત્તકાલે કિઞ્ચિદેવ યાચિતબ્બં ન યાચતિ, સો પરઞ્ચ

દાયકં પુઞ્ઞા ધંસેતિ પરિહાપેતિ, અત્તનાપિ ચ સુખં ન જીવતિ. **પુઞ્ઞં લબ્ભેતી**તિ કાલે પન યાચિતબ્બં યાચન્તો પરઞ્ચ પુઞ્ઞં અધિગમેતિ, અત્તનાપિ ચ સુખં જીવતિ. **ન વેદેસ્સન્તી**તિ યં ત્વં વદેસિ ''મા મે વિદેસ્સના અહૂ''તિ, તં કસ્મા વદસિ. સપ્પઞ્ઞા હિ દાનઞ્ચ દાનફલઞ્ચ જાનન્તા પણ્ડિતા યાચકે આગતે દિસ્વા ન દેસ્સન્તિ ન કુજ્ઝન્તિ, અઞ્ઞદત્થુ પન પમુદિતાવ હોન્તીતિ દીપેતિ. **યાચકમાગતે**તિ મ-કારો બ્યઞ્જનસન્ધિવસેન વુત્તો, યાચકે આગતેતિ અત્થો. **બ્રહ્મચારિ પિયો મેસી**તિ અય્ય અટ્ઠિસેન, પરિસુદ્ધચારિ મહાપુઞ્ઞ, ત્વં મય્હં અતિવિય પિયો, તસ્મા વરં ત્વં મં વદેહિ યાચાહિયેવ. **ભઞ્ઞમિચ્છસી**તિ યંકિઞ્ચિ વત્તબ્બં ઇચ્છસિ, સબ્બં વદ, રજ્જમ્પિ તે દસ્સામિયેવાતિ.

એવં બોધિસત્તો રઞ્ઞા રજ્જેનાપિ પવારિતો નેવ કિઞ્ચિ યાચિ. રઞ્ઞો પન એવં અત્તનો અજ્ઝાસયે કથિતે મહાસત્તોપિ પબ્બજિતપટિપત્તિં દસ્સેતું ''મહારાજ, યાચના હિ નામેસા કામભોગીનં ગિહીનં આચિણ્ણા, ન પબ્બજિતાનં, પબ્બજિતેન પન પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય ગિહીહિ અસમાનપરિસુદ્ધાજીવેન ભવિતબ્બ''ન્તિ પબ્બજિતપટિપદં દસ્સેન્તો છટ્ઠં ગાથમાહ –

૫૯. ''ન વે યાચન્તિ સપ્પઞ્ઞા, ધીરો ચ વેદિતુમરહતિ;
ઉદ્દિસ્સ અરિયા તિટ્ઠન્તિ, એસા અરિયાન યાચના''તિ.

તત્થ **સપ્પઞ્ઞા**તિ બુદ્ધા ચ બુદ્ધસાવકા ચ બોધિયા પટિપન્ના ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિતા બોધિસત્તા ચ સબ્બેપિ સપ્પઞ્ઞા ચ સુસીલા ચ, એતે એવરૂપા સપ્પઞ્ઞા ''અમ્હાકં ઇદઞ્ચિદઞ્ચ દેથા''તિ ન યાચન્તિ. **ધીરો ચ વેદિતુમરહતી**તિ ઉપટ્ઠાકો પન ધીરો પણ્ડિતો ગિલાનકાલે ચ અગિલાનકાલે ચ યેન યેનત્થો, તં સબ્બં સયમેવ વેદિતું જાનિતું અરહતિ. **ઉદ્દિસ્સ અરિયા તિટ્ઠન્તી**તિ અરિયા પન વાચં અભિન્દિત્વા યેનત્થિકા હોન્તિ, તં ઉદ્દિસ્સ કેવલં ભિક્ખાચારવત્તેન તિટ્ઠન્તિ, નેવ કાયઙ્ગં વા વાચઙ્ગં વા કોપેન્તિ. કાયવિકારં દસ્સેત્વા નિમિત્તં કરોન્તો હિ કાયઙ્ગં કોપેતિ નામ, વચીભેદં કરોન્તો વાચઙ્ગં કોપેતિ નામ, તદુભયં અકત્વા બુદ્ધાદયો અરિયા તિટ્ઠન્તિ. **એસા અરિયાન યાચના**તિ એસા કાયઙ્ગવાચઙ્ગં અકોપેત્વા ભિક્ખાય તિટ્ઠમાના અરિયાનં યાચના નામ.

રાજા બોધિસત્તસ્સ વચનં સુત્વા ''ભન્તે, યદિ સપ્પઞ્ઞો ઉપટ્ઠાકો અત્તનાવ ઞત્વા કુલૂપકસ્સ દાતબ્બં દેતિ, અહમ્પિ તુમ્હાકં ઇદઞ્ચિદઞ્ચ દમ્મી''તિ વદન્તો સત્તમં ગાથમાહ –

૬૦. ''દદામિ તે બ્રાહ્મણ રોહિણીનં, ગવં સહસ્સં સહ પુઙ્ગવેન;
અરિયો હિ અરિયસ્સ કથં ન દજ્જા, સુત્વાન ગાથા તવ ધમ્મયુત્તા''તિ.

તત્થ **રોહિણીન**ન્તિ રત્તવણ્ણાનં. **ગવં સહસ્સ**ન્તિ ખીરદધિઆદિમધુરરસપરિભોગત્થાય એવરૂપાનં ગુન્નં સહસ્સં તુય્હં દમ્મિ, તં મે પટિગ્ગણ્હ. **અરિયો**તિ આચારઅરિયો. **અરિયસ્સા**તિ આચારઅરિયસ્સ. **કથં ન દજ્જા**તિ કેન કારણેન ન દદેય્ય.

એવં વુત્તે બોધિસત્તો ''અહં મહારાજ, અકિઞ્ચનો પબ્બજિતો, ન મે ગાવીહિ અત્થો''તિ પટિક્ખિપિ. રાજા તસ્સોવાદે ઠત્વા દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા સગ્ગપરાયણો અહોસિ. સોપિ અપરિહીનજ્ઝાનો બ્રહ્મલોકે ઉપ્પજ્જિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીસુ પતિટ્ઠિતા. તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, અટ્ઠિસેનો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

[૪૦૪] ૯. કપિજાતકવણ્ણના

યત્થ વેરી નિવસતીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો દેવદત્તસ્સ પથવિપવેસનં આરબ્ભ કથેસિ. તસ્મિઞ્હિ પથવિં પવિટ્ઠે ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘આવુસો, દેવદત્તો સહ પરિસાય નટ્ઠો’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ દેવદત્તો સહ પરિસાય નટ્ઠો, પુબ્બેપિ નસ્સિયેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો કપિયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા પઞ્ચસતકપિપરિવારો રાજુય્યાને વસિ. દેવદત્તોપિ કપિયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા પઞ્ચસતકપિપરિવારો તત્થેવ વસિ. અથેકદિવસં પુરોહિતે ઉય્યાનં ગન્ત્વા ન્હત્વા અલઙ્કરિત્વા નિક્ખમન્તે એકો લોલકપિ પુરેતરં ગન્ત્વા રાજુય્યાનદ્વારે તોરણમત્થકે નિસીદિત્વા તસ્સ મત્થકે વચ્ચપિણ્ડં પાતેત્વા પુન ઉદ્ધં ઓલોકેન્તસ્સ મુખે પાતેસિ. સો નિવત્તિત્વા ‘‘હોતુ, જાનિસ્સામિ તુમ્હાકં કત્તબ્બ’’ન્તિ મક્કટે સન્તજ્જેત્વા પુન ન્હત્વા પક્કામિ. તેન વેરં ગહેત્વા મક્કટાનં સન્તજ્જિતભાવં બોધિસત્તસ્સ આરોચેસું. સો ‘‘વેરીનં નિવસનટ્ઠાને નામ વસિતું ન વટ્ટતિ, સબ્બોપિ કપિગણો પલાયિત્વા અઞ્ઞત્થ ગચ્છતૂ’’તિ કપિસહસ્સસ્સપિ આરોચાપેસિ. દુબ્બચકપિ અત્તનો પરિવારમક્કટે ગહેત્વા ‘‘પચ્છા જાનિસ્સામી’’તિ તત્થેવ નિસીદિ. બોધિસત્તો અત્તનો પરિવારં ગહેત્વા અરઞ્ઞં પાવિસિ. અથેકદિવસં એકિસ્સા વીહિકોટ્ટિકાય દાસિયા આતપે પસારિતવીહિં ખાદન્તો એકો એળકો ઉમ્મુક્કેન પહારં લભિત્વા આદિત્તસરીરો પલાયન્તો એકિસ્સા હત્થિસાલં નિસ્સાય તિણકુટિયા કુટ્ટે સરીરં ઘંસિ . સો અગ્ગિ તિણકુટિકં ગણ્હિ, તતો ઉટ્ઠાય હત્થિસાલં ગણ્હિ, હત્થિસાલાય હત્થીનં પિટ્ઠિ ઝાયિ, હત્થિવેજ્જા હત્થીનં પટિજગ્ગન્તિ.

પુરોહિતોપિ મક્કટાનં ગહણૂપાયં ઉપધારેન્તો વિચરતિ. અથ નં રાજુપટ્ઠાનં આગન્ત્વા નિસિન્નં રાજા આહ ‘‘આચરિય, બહૂ નો હત્થી વણિતા જાતા, હત્થિવેજ્જા પટિજગ્ગિતું ન જાનન્તિ, જાનાસિ નુ ખો કિઞ્ચિ ભેસજ્જ’’ન્તિ? ‘‘જાનામિ, મહારાજા’’તિ. ‘‘કિં નામા’’તિ? ‘‘મક્કટવસા, મહારાજા’’તિ. ‘‘કહં લભિસ્સામા’’તિ? ‘‘નનુ ઉય્યાને બહૂ મક્કટા’’તિ? રાજા ‘‘ઉય્યાને મક્કટે મારેત્વા વસં આનેથા’’તિ આહ. ધનુગ્ગહા ગન્ત્વા પઞ્ચસતેપિ મક્કટે વિજ્ઝિત્વા મારેસું. એકો પન જેટ્ઠકમક્કટો પલાયન્તો સરપહારં લભિત્વાપિ તત્થેવ અપતિત્વા બોધિસત્તસ્સ વસનટ્ઠાનં પત્વા પતિ. વાનરા ‘‘અમ્હાકં વસનટ્ઠાનં પત્વા મતો’’તિ તસ્સ પહારં લદ્ધા મતભાવં બોધિસત્તસ્સ આરોચેસું. સો ગન્ત્વા કપિગણમજ્ઝે નિસિન્નો ‘‘પણ્ડિતાનં ઓવાદં અકત્વા વેરિટ્ઠાને વસન્તા નામ એવં વિનસ્સન્તી’’તિ કપિગણસ્સ ઓવાદવસેન ઇમા ગાથા અભાસિ –

૬૧. ‘‘યત્થ વેરી નિવસતિ, ન વસે તત્થ પણ્ડિતો;
એકરત્તં દ્વિરત્તં વા, દુક્ખં વસતિ વેરિસુ.

૬૨. ‘‘દિસો વે લહુચિત્તસ્સ, પોસસ્સાનુવિધીયતો;
એકસ્સ કપિનો હેતુ, યૂથસ્સ અનયો કતો.

૬૩. ‘‘બાલોવ પણ્ડિતમાની, યૂથસ્સ પરિહારકો;
સચિત્તસ્સ વસં ગન્ત્વા, સયેથાયં યથા કપિ.

૬૪. ‘‘ન સાધુ બલવા બાલો, યૂથસ્સ પરિહારકો;
અહિતો ભવતિ ઞાતીનં, સકુણાનંવ ચેતકો.

૬૫. ‘‘ધીરોવ બલવા સાધુ, યૂથસ્સ પરિહારકો;
હિતો ભવતિ ઞાતીનં, તિદસાનંવ વાસવો.

૬૬. ‘‘યો ચ સીલઞ્ચ પઞ્ઞઞ્ચ, સુતઞ્ચત્તનિ પસ્સતિ;
ઉભિન્નમત્થં ચરતિ, અત્તનો ચ પરસ્સ ચ.

૬૭. ‘‘તસ્મા તુલેય્ય મત્તાનં, સીલપઞ્ઞાસુતામિવ;
ગણં વા પરિહરે ધીરો, એકો વાપિ પરિબ્બજે’’તિ.

તત્થ **લહુચિત્તસ્સા**તિ લહુચિત્તો અસ્સ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યો પોસો લહુચિત્તસ્સ મિત્તસ્સ વા ઞાતિનો વા અનુવિધીયતિ અનુવત્તતિ, તસ્સ પોસસ્સ અનુવિધીયતો સો લહુચિત્તો દિસો હોતિ, વેરિકિચ્ચં કરોતિ. **એકસ્સ કપિનો**તિ પસ્સથ એકસ્સ લહુચિત્તસ્સ અન્ધબાલસ્સ કપિનો હેતુ અયં સકલસ્સ યૂથસ્સ અનયો અવુદ્ધિ મહાવિનાસો કતોતિ. **પણ્ડિતમાની**તિ યો સયં બાલો હુત્વા ‘‘અહં પણ્ડિતો’’તિ અત્તાનં મઞ્ઞમાનો પણ્ડિતાનં ઓવાદં અકત્વા સકસ્સ ચિત્તસ્સ વસં ગચ્છતિ, સો સચિત્તસ્સ વસં ગન્ત્વા યથાયં દુબ્બચકપિ મતસયનં સયિતો, એવં સયેથાતિ અત્થો.

ન સાધૂતિ બાલો નામ બલસમ્પન્નો યૂથસ્સ પરિહારકો ન સાધુ ન લદ્ધકો. કિંકારણા? સો હિ **અહિતો ભવતિ ઞાતીનં**, વિનાસમેવ વહતિ. **સકુણાનંવ ચેતકો**તિ યથા હિ તિત્તિરસકુણાનં દીપકતિત્તિરો દિવસમ્પિ વસ્સન્તો અઞ્ઞે સકુણે ન મારેતિ, ઞાતકેવ મારેતિ, તેસઞ્ઞેવ અહિતો હોતિ, એવન્તિ અત્થો. **હિતો ભવતી**તિ કાયેનપિ વાચાયપિ મનસાપિ હિતકારકોયેવ. **ઉભિન્નમત્થં ચરતી**તિ યો ઇધ પુગ્ગલો એતે સીલાદયો ગુણે અત્તનિ પસ્સતિ, સો ‘‘મય્હં આચારસીલમ્પિ અત્થિ, પઞ્ઞાપિ સુતપરિયત્તિપિ અત્થી’’તિ તથતો જાનિત્વા ગણં પરિહરન્તો અત્તનો ચ પરેસઞ્ચ અત્તાનં પરિવારેત્વા ચરન્તાનન્તિ ઉભિન્નમ્પિ અત્થમેવ ચરતિ.

તુલેય્ય મત્તાનન્તિ તુલેય્ય અત્તાનં. **તુલેય્યા**તિ તુલેત્વા. **સીલપઞ્ઞાસુતામિવા**તિ એતાનિ સીલાદીનિ વિય. ઇદં વુત્તં હોતિ – યસ્મા સીલાદીનિ અત્તનિ સમનુપસ્સન્તો ઉભિન્નમત્થં ચરતિ, તસ્મા પણ્ડિતો એતાનિ સીલાદીનિ વિય અત્તાનમ્પિ તેસુ તુલેત્વા ‘‘પતિટ્ઠિતો નુ ખોમ્હિ સીલે પઞ્ઞાય સુતે’’તિ તીરેત્વા પતિટ્ઠિતભાવં પચ્ચક્ખં કત્વા ધીરો ગણં વા પરિહરેય્ય, ચતૂસુ ઇરિયાપથેસુ એકો વા હુત્વા પરિબ્બજેય્ય વત્તેય્ય, પરિસુપટ્ઠાકેનપિ વિવેકચારિનાપિ ઇમેહિ તીહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતેનેવ ભવિતબ્બન્તિ. એવં મહાસત્તો કપિરાજા હુત્વાપિ વિનયપરિયત્તિકિચ્ચં કથેસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા દુબ્બચકપિ દેવદત્તો અહોસિ, પરિસાપિસ્સ દેવદત્તપરિસા, પણ્ડિતકપિરાજા પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

કપિજાતકવણ્ણના નવમા.

[૪૦૫] ૧૦. બકજાતકવણ્ણના

દ્વાસત્તતીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો બકબ્રહ્માનં આરબ્ભ કથેસિ. તસ્સ હિ ''ઇદં નિચ્ચં ધુવં સસ્સતં અચવનધમ્મં, ઇતો અઞ્ઞં લોકનિસ્સરણં નિબ્બાનં નામ નત્થી''તિ એવં દિટ્ઠિ ઉપ્પજ્જિ. હેટ્ઠૂપપત્તિકો કિરેસ બ્રહ્મા પુબ્બે ઝાનં ભાવેત્વા વેહપ્ફલેસુ નિબ્બત્તો, તત્થ પઞ્ચકપ્પસતપરિમાણં આયું ખેપેત્વા સુભકિણ્હેસુ નિબ્બત્તિત્વા ચતુસટ્ઠિકપ્પં ખેપેત્વા તતો ચુતો અટ્ઠકપ્પાયુકેસુ આભસ્સરેસુ નિબ્બત્તિ, તત્રસ્સ એસા દિટ્ઠિ ઉપ્પજ્જિ. સો હિ નેવ ઉપરિબ્રહ્મલોકતો ચુતિં, ન તત્થ ઉપપત્તિં અનુસ્સરિ, તદુભયમ્પિ અપસ્સન્તો એવં દિટ્ઠિં ગણ્હિ. ભગવા તસ્સ ચેતસા ચેતોપરિવિતક્કમઞ્ઞાય સેય્યથાપિ નામ બલવા પુરિસો સમિઞ્જિતં વા બાહં પસારેય્ય, પસારિતં વા બાહં સમિઞ્જેય્ય, એવમેવ જેતવને અન્તરહિતો તસ્મિં બ્રહ્મલોકે પાતુરહોસિ. અથ બ્રહ્મા ભગવન્તં દિસ્વા ''એહિ ખો, મારિસ, સ્વાગતં મારિસ, ચિરસ્સં ખો, મારિસ, ઇમં પરિયાયમકાસિ, યદિદં ઇધાગમનાય. ઇદઞ્હિ મારિસ, નિચ્ચં ઇદં ધુવં ઇદં સસ્સતં ઇદં કેવલં ઇદં અચવનધમ્મં, ઇદઞ્હિ ન ચ જાયતિ ન જીયતિ ન મીયતિ ન ચવતિ ન ઉપપજ્જતિ, ઇતો ચ પનઞ્ઞં ઉત્તરિ નિસ્સરણં નત્થી''તિ આહ.

એવં વુત્તે ભગવા બકં બ્રહ્માનં એતદવોચ ''અવિજ્જાગતો વત ભો બકો બ્રહ્મા, અવિજ્જાગતો વત ભો બકો બ્રહ્મા, યત્ર હિ નામ અનિચ્ચઞ્ઞેવ સમાનં નિચ્ચન્તિ વક્ખતિ...પે॰... સન્તઞ્ચ પનઞ્ઞં ઉત્તરિ નિસ્સરણં, નત્થઞ્ઞં ઉત્તરિ નિસ્સરણન્તિ વક્ખતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૫). તં સુત્વા બ્રહ્મા ''ત્વં એવં કથેસિ, ત્વં એવં કથેસિ, ઇતિ મં એસ અનુયુઞ્જન્તો અનુબન્ધતી''તિ ચિન્તેત્વા યથા નામ દુબ્બલો ચોરો કતિપયે પહારે લભિત્વા ''કિં અહમેવ ચોરો, અસુકોપિ ચોરો અસુકોપિ ચોરો''તિ સબ્બેપિ સહાયકે આચિક્ખતિ, તથેવ ભગવતો અનુયોગભયેન ભીતો અઞ્ઞેપિ અત્તનો સહાયકે આચિક્ખન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૬૮. ''દ્વાસત્તતિ ગોતમ પુઞ્ઞકમ્મા, વસવત્તિનો જાતિજરં અતીતા;
અયમન્તિમા વેદગૂ બ્રહ્મપત્તિ, અસ્માભિજપ્પન્તિ જના અનેકા''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૫);

તત્થ **દ્વાસત્તતી**તિ ન કેવલં ભો ગોતમ, અહમેવ, અથ ખો ઇમસ્મિં બ્રહ્મલોકે મયં દ્વાસત્તતિ જના પુઞ્ઞકમ્મા અઞ્ઞેસં ઉપરિ અત્થનો વસં વત્તનેન **વસવત્તિનો** જાતિઞ્ચ જરઞ્ચ અતીતા, અયં નો વેદેહિ ગતત્તા **વેદગૂ,** અયં ભો ગોતમ **અન્તિમા બ્રહ્મપત્તિ**, પચ્છિમકોટિપ્પત્તિ સેટ્ઠભાવપ્પત્તિ. **અસ્માભિજપ્પન્તિ જના અનેકા**તિ અમ્હે અઞ્ઞે બહૂ જના પઞ્જલિકા હુત્વા – ''અયં ખો ભવં બ્રહ્મા મહાબ્રહ્મા''તિઆદીનિ વદન્તા નમસ્સન્તિ પત્થેન્તિ પિહયન્તિ, ''અહો વત મયમ્પિ એવરૂપા ભવેય્યામા''તિ ઇચ્છન્તીતિ અત્થો.

તસ્સ વચનં સુત્વા સત્થા દુતિયં ગાથમાહ –

૬૯. ''અપ્પં હિ એતં ન હિ દીઘમાયુ, યં ત્વં બક મઞ્ઞસિ દીઘમાયું;
સતં સહસ્સાનિ નિરબ્બુદાનં, આયું પજાનામિ તવાહ બ્રહ્મે''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૫);

તત્થ **સતં સહસ્સાનિ નિરબ્બુદાન**ન્તિ નિરબ્બુદસઙ્ખાતાનં ગણનાનં સતસહસ્સાનિ. વસ્સાનઞ્હિ દસદસકં સતં, દસ સતાનં સહસ્સં, સતં સહસ્સાનં સતસહસ્સં, સતં સતસહસ્સાનં કોટિ નામ, સતં કોટિસતસહસ્સાનં પકોટિ નામ, સતં પકોટિસતસહસ્સાનં કોટિપકોટિ નામ, સતં કોટિપકોટિસતસહસ્સાનં એકં નહુતં નામ, સતં નહુતસતસહસ્સાનં એકં નિન્નહુતં નામ. છેકો ગણકો એત્તકં ગણેતું સક્કોતિ, તતો પરં ગણના નામ બુદ્ધાનમેવ વિસયો. તત્થ સતં નિન્નહુતસતસહસ્સાનં એકં અબ્બુદં, વીસતિ અબ્બુદાનિ એકં નિરબ્બુદં, તેસં

નિરબ્બુદસતસહસ્સાનં એકં અહહં નામ, એત્તકં બકસ્સ બ્રહ્મુનો તસ્મિં ભવે અવસિટ્ઠં આયુ, તં સન્ધાય ભગવા એવમાહ.

તં સુત્વા બકો તતિયં ગાથમાહ –

૭૦. ‘‘અનન્તદસ્સી ભગવાહમસ્મિ, જાતિજ્જરં સોકમુપાતિવત્તો;
કિં મે પુરાણં વતસીલવત્તં, આચિક્ખ મે તં યમહં વિજઞ્ઞ’’ન્તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૫);

તત્થ **ભગવા**તિ ભગવા તુમ્હે ‘‘આયું પજાનામિ તવાહ’’ન્તિ વદન્તા ‘‘અહં અનન્તદસ્સી જાતિજરઞ્ચ સોકઞ્ચ ઉપાતિવત્તોસ્મી’’તિ વદથ. **વતસીલવત્ત**ન્તિ વતસમાદાનઞ્ચ સીલવત્તઞ્ચ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યદિ તુમ્હે સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધા, એવં સન્તે કિં મય્હં પુરાણં વતઞ્ચ સીલવત્તઞ્ચ, આચિક્ખ મે તં, યમહં તયા આચિક્ખિતં યાથાવસરસતો વિજાનેય્યન્તિ.

અથસ્સ ભગવા અતીતાનિ વત્થૂનિ આહરિત્વા આચિક્ખન્તો ચતસ્સો ગાથા અભાસિ –

૭૧. ‘‘યં ત્વં અપાયેસિ બહૂ મનુસ્સે, પિપાસિતે ઘમ્મનિ સમ્પરેતે;
તં તે પુરાણં વતસીલવત્તં, સુત્તપ્પબુદ્ધોવ અનુસ્સરામિ.

૭૨. ‘‘યં એણિકૂલસ્મિ જનં ગહીતં, અમોચયી ગય્હક નીયમાનં;
તં તે પુરાણં વતસીલવત્તં, સુત્તપ્પબુદ્ધોવ અનુસ્સરામિ.

૭૩. ‘‘ગઙ્ગાય સોતસ્મિં ગહીતનાવં, લુદ્દેન નાગેન મનુસ્સકપ્પા;
અમોચયિ ત્વં બલસા પસય્હ, તં તે પુરાણં વતસીલવત્તં;
સુત્તપ્પબુદ્ધોવ અનુસ્સરામિ.

૭૪. ‘‘કપ્પો ચ તે બદ્ધચરો અહોસિં, સમ્બુદ્ધિમન્તં વતિનં અમઞ્ઞં;
તં તે પુરાણં વતસીલવત્તં, સુત્તપ્પબુદ્ધોવ અનુસ્સરામી’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૫);

તત્થ **અપાયેસી**તિ પાયેસિ. **ઘમ્મનિ સમ્પરેતે**તિ ઘમ્મેન સમ્પરેતે અતિવિય ફુટ્ઠે ઘમ્મકિલન્તે. **સુત્તપ્પબુદ્ધોવા**તિ પચ્ચૂસકાલે સુપન્તો સુપિનં પસ્સિત્વા તં સુપિનકં વિય અનુસ્સરામિ. સો કિર બકબ્રહ્મા એકસ્મિં કપ્પે તાપસો હુત્વા મરુકન્તારે વસન્તો બહૂનં કન્તારપટિપન્નાનં પાનીયં આહરિત્વા અદાસિ. અથેકદિવસં એકો સત્થવાહો પઞ્ચહિ સકટસતેહિ મરુકન્તારં પટિપજ્જિ. મનુસ્સા દિસા વવત્થપેતું અસક્કોન્તા સત્ત દિવસાનિ આહિણ્ડિત્વા ખીણદારુદકા નિરાહારા ઉણ્હાભિભૂતા ‘‘ઇદાનિ નો જીવિતં નત્થી’’તિ સકટે પરિવત્તેત્વા ગોણે મોચેત્વા હેટ્ઠાસકટેસુ નિપજ્જિંસુ. તદા તાપસો આવજ્જેન્તો તે દિસ્વા ‘‘મયિ પસ્સન્તે મા નસ્સિંસૂ’’તિ ચિન્તેત્વા અત્તનો ઇદ્ધાનુભાવેન ગઙ્ગાસોતં ઉબ્બત્તેત્વા સત્થવાહાભિમુખં અકાસિ, અવિદૂરે ચ એકં વનસણ્ડં માપેસિ. મનુસ્સા પાનીયં પિવિત્વા ન્હત્વા ગોણે સન્તપ્પેત્વા વનસણ્ડતો તિણં લાયિત્વા દારૂનિ ગહેત્વા દિસં સલ્લક્ખેત્વા અરોગા કન્તારં અતિક્કમિંસુ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

એણિકૂલસ્મિન્તિ એણિયા નામ નદિયા કૂલે. **ગય્હક નીયમાનન્તિ** કરમરગાહં ગહેત્વા નીયમાનં. સો કિર તાપસો અપરસ્મિં કાલે એકં પચ્ચન્તગામં નિસ્સાય નદીતીરે વનસણ્ડે વિહાસિ. અથેકસ્મિં દિવસે પબ્બતતો ચોરા ઓતરિત્વા તં ગામં પહરિત્વા મહાજનં ગહેત્વા પબ્બતં આરોપેત્વા અન્તરામગ્ગે ચારકમનુસ્સે ઠપેત્વા પબ્બતબિલં પવિસિત્વા આહારં પચાપેન્તા નિસીદિંસુ. તાપસો ગોમહિંસાદીનઞ્ચેવ દારકદારિકાદીનઞ્ચ મહન્તં અટ્ટસ્સરં સુત્વા ''મયિ પસ્સન્તે મા નસ્સિંસૂ''તિ ઇદ્ધાનુભાવેન અત્તભાવં જહિત્વા ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય પરિવુતો રાજા હુત્વા યુદ્ધભેરિં આકોટાપેન્તો તં ઠાનં અગમાસિ. ચારકમનુસ્સા તં દિસ્વા ચોરાનં આરોચેસું. ચોરા ''રઞ્ઞા સદ્ધિં વિગ્ગહો નામ ન યુત્તો''તિ સબ્બં ગહિતગહિતં ભણ્ડકં છડ્ડેત્વા ભત્તં અભુઞ્જિત્વાવ પલાયિંસુ. તાપસો તે સબ્બે આનેત્વા સકગામેયેવ પતિટ્ઠાપેસિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

ગહીતનાવન્તિ નિગ્ગહિતનાવં. **લુદ્દેનાતિ** કક્ખળેન. **મનુસ્સકપ્પાતિ** મનુસ્સે વિનાસેતુકામતાય. **બલસાતિ** બલેન. **પસય્હાતિ** અભિભવિત્વા. અપરસ્મિં કાલે સો તાપસો ગઙ્ગાતીરે વિહાસિ. તદા મનુસ્સા દ્વે તયો નાવાસઙ્ઘાટે બન્ધિત્વા સઙ્ઘાટમત્થકે પુપ્ફમણ્ડપં કારેત્વા સઙ્ઘાટે નિસીદિત્વા ખાદન્તા પિવન્તા સમ્બન્ધકુલં ગચ્છન્તિ. તે પીતાવસેસં સુરં ભુત્તખાદિતાવસેસાનિ ભત્તમચ્છમંસતમ્બુલાદીનિ ગઙ્ગાયમેવ પાતેન્તિ. ગઙ્ગેય્યો નાગરાજા ''ઇમે ઉચ્છિટ્ઠકં મમ ઉપરિ ખિપન્તી''તિ કુજ્ઝિત્વા ''સબ્બે તે જને ગહેત્વા ગઙ્ગાય ઓસીદાપેસ્સામી''તિ મહન્તં એકદોણિકનાવપ્પમાણં અત્તભાવં માપેત્વા ઉદકં ભિન્દિત્વા ફણં ધારયમાનો તેસં અભિમુખો પાયાસિ. તે નાગરાજાનં દિસ્વા મરણભયતજ્જિતા એકપ્પહારેનેવ મહાસદ્દં કરિંસુ. તાપસો તેસં પરિદેવિતસદ્દં સુત્વા નાગરાજસ્સ ચ કુદ્ધભાવં ઞત્વા ''મયિ પસ્સન્તે મા નસ્સિંસૂ''તિ ખિપ્પનિસન્તિયા અત્તનો આનુભાવેન ખિપ્પં સુપણ્ણવણ્ણં અત્તાનં માપેત્વા અગમાસિ . નાગરાજા તં દિસ્વા મરણભયતજ્જિતો ઉદકે નિમુજ્જિ. મનુસ્સા સોત્થિભાવં પત્વા અગમંસુ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

બદ્ધચરોતિ અન્તેવાસિકો. **સમ્બુદ્ધિમન્તં વતિનં અમઞ્ઞન્તિ** બુદ્ધિસમ્પન્નો ચેવ વતસમ્પન્નો ચ તાપસોતિ તં મઞ્ઞમાનો. ઇમિના કિં દસ્સેતિ? મહાબ્રહ્મે અહં અતીતે તવ કેસવતાપસકાલે કપ્પો નામ અન્તેવાસિકો વેય્યાવચ્ચકરો હુત્વા તુય્હં નારદેન નામ અમચ્ચેન બારાણસિતો હિમવન્તં આનીતસ્સ રોગં વૂપસમેસિં. અથ નં નારદો દુતિયવારે આગન્ત્વા નિરોગં દિસ્વા ઇમં ગાથં અભાસિ –

> ''મનુસ્સિન્દં જહિત્વાન, સબ્બકામસમિદ્ધિનં;
> કથં નુ ભગવા કેસિ, કપ્પસ્સ રમતિ અસ્સમે''તિ. (જા॰ ૧.૪.૧૮૧);

તમેનં ત્વં એતદવોચ –

> ''સાદૂનિ રમણીયાનિ, સન્તિ વક્ખા મનોરમા;
> સુભાસિતાનિ કપ્પસ્સ, નારદ રમયન્તિ મ''ન્તિ. (જા॰ ૧.૪.૧૮૨);

ઇતિસ્સ ભગવા ઇમં અત્તના અન્તેવાસિકેન હુત્વા રોગસ્સ વૂપસમિતભાવં દીપેન્તો એવમાહ. તઞ્ચ પન બ્રહ્મુના મનુસ્સલોકે કતકમ્મં સબ્બં મહાબ્રહ્માનં સલ્લક્ખાપેન્તોવ કથેસિ.

સો સત્થુ વચનેન અત્તના કતકમ્મં સરિત્વા તથાગતસ્સ થુતિં કરોન્તો ઓસાનગાથમાહ –

૭૫. ''અદ્ધા પજાનાસિ મમેતમાયું, અઞ્ઞમ્પિ જાનાસિ તથા હિ બુદ્ધો;

તથા હિ તાયં જલિતાનુભાવો, ઓભાસયં તિટ્ઠતિ બ્રહ્મલોક''ન્તિ.

તત્થ **તથા હિ બુદ્ધો**તિ તથા હિ ત્વં બુદ્ધો. બુદ્ધાનઞ્હિ અઞ્ઞાતં નામ નત્થિ, સબ્બધમ્માનં બુદ્ધત્તાયેવ હિ તે બુદ્ધા નામાતિ દસ્સેતિ. **તથા હિ તાયન્તિ** બુદ્ધત્તાયેવ ચ પન તવ અયં જલિતો સરીરપ્પભાનુભાવો. **ઓભાસયં તિટ્ઠતી**તિ ઇમં સકલમ્પિ બ્રહ્મલોકં ઓભાસેન્તો તિટ્ઠતિ.

એવં સત્થા અત્તનો બુદ્ધગુણં જાનાપેન્તો ધમ્મં દેસેત્વા સચ્ચાનિ પકાસેસિ, સચ્ચપરિયોસાને સમ્પત્તાનં દસમત્તાનં બ્રહ્મસહસ્સાનં અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસુ. ઇતિ ભગવા બહૂનં બ્રહ્માનં અવસ્સયો હુત્વા બ્રહ્મલોકા જેતવનં આગન્ત્વા તત્થ કથિતનિયામેનેવ તં ધમ્મદેસનં ભિક્ખૂનં કથેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા કેસવતાપસો બકબ્રહ્મા અહોસિ, કપ્પમાણવો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

બકજાતકવણ્ણના દસમા.

કુક્કુવગ્ગો પઠમો.

૨. ગન્ધારવગ્ગો

[૪૦૬] ૧. ગન્ધારજાતકવણ્ણના

હિત્વા ગામસહસ્સાનીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ભેસજ્જસન્નિધિકારસિક્ખાપદં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ પન રાજગહે સમુટ્ઠિતં. આયસ્મતા હિ પિલિન્દવચ્છેન આરામિકકુલં મોચેતું રાજનિવેસનં ગન્ત્વા રઞ્ઞો પાસાદે ઇદ્ધિબલેન સોવણ્ણમયે કતે મનુસ્સા પસીદિત્વા થેરસ્સ પઞ્ચ ભેસજ્જાનિ પહિણિંસુ. સો તાનિ પરિસાય વિસ્સજ્જેસિ. પરિસા પનસ્સ બાહુલ્લિકા અહોસિ, લદ્ધં લદ્ધં કોળમ્બેપિ ઘટેપિ પત્તત્થવિકાયોપિ પૂરેત્વા પટિસામેસિ. મનુસ્સા દિસ્વા ''મહિચ્છા ઇમે સમણા અન્તોકોટ્ઠાગારિકા''તિ ઉજ્ઝાયિંસુ. સત્થા તં પવત્તિં સુત્વા ''યાનિ ખો પન તાનિ ગિલાનાનં ભિક્ખૂન''ન્તિ (પારા॰ ૬૨૨-૬૨૩) સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેત્વા ''ભિક્ખવે, પોરાણકપણ્ડિતા અનુપ્પન્ને બુદ્ધે બાહિરકપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા પઞ્ચસીલમત્તકં રક્ખન્તાપિ લોણસક્ખરમત્તકં પુનદિવસત્થાય નિદહન્તે ગરહિંસુ, તુમ્હે પન એવરૂપે નિય્યાનિકસાસને પબ્બજિત્વા દુતિયતતિયદિવસત્થાય સન્નિધિં કરોન્તા અયુત્તં કરોથા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે ગન્ધારરટ્ઠે બોધિસત્તો ગન્ધારરઞ્ઞો પુત્તો હુત્વા પિતુ અચ્ચયેન રજ્જે પતિટ્ઠાય ધમ્મેન રજ્જં કારેસિ. મજ્ઝિમપદેસેપિ વિદેહરટ્ઠે વિદેહો નામ રાજા રજ્જં કારેસિ. તે દ્વેપિ રાજાનો અદિટ્ઠસહાયા હુત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં થિરવિસ્સાસા અહેસું. તદા મનુસ્સા દીઘાયુકા હોન્તિ, તિંસ વસ્સસહસ્સાનિ જીવન્તિ. અથેકદા ગન્ધારરાજા પુણ્ણમુપોસથદિવસે સમાદિન્નસીલો મહાતલે પઞ્ઞત્તવરપલ્લઙ્કમજ્ઝગતો વિવટેન સીહપઞ્જરેન પાચીનલોકધાતું ઓલોકેન્તો અમચ્ચાનં ધમ્મત્થયુત્તકથં કથેન્તો નિસીદિ. તસ્મિં ખણે ગગનતલં અતિલઙ્ઘન્તમિવ પરિપુણ્ણં ચન્દમણ્ડલં રાહુ અવત્થરિ, ચન્દપ્પભા અન્તરધાયિ. અમચ્ચા ચન્દાલોકં અપસ્સન્તા ચન્દસ્સ રાહુના ગહિતભાવં રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજા ચન્દં ઓલોકેત્વા ''અયં ચન્દો આગન્તુકઉપક્કિલેસેન ઉપક્કિલિટ્ઠો નિપ્પભો જાતો, મય્હમ્પેસ રાજપરિવારો ઉપક્કિલેસો, ન ખો પન મેતં પતિરૂપં, યાહં રાહુના ગહિતચન્દો વિય નિપ્પભો ભવેય્યં, વિસુદ્ધે ગગનતરે વિરોચન્તં ચન્દમણ્ડલં વિય રજ્જં પહાય પબ્બજિસ્સામિ, કિં મે પરેન ઓવદિતેન , કુલે ચ ગણે

ચ અલગ્ગો હુત્વા અત્તાનમેવ ઓવદન્તો વિચરિસ્સામિ, ઇદં મે પતિરૂપ''ન્તિ ચિન્તેત્વા ''યં ઇચ્છથ, તં રાજાનં કરોથા''તિ રજ્જં અમચ્ચાનં નિય્યાદેસિ. સો રજ્જં છડ્ડેત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઝાનાભિઞ્ઞાયો નિબ્બત્તેત્વા ઝાનરતિસમપ્પિતો હિમવન્તપદેસે વાસં કપ્પેસિ.

વિદેહરાજાપિ ''સુખં મે સહાયસ્સા''તિ વાણિજે પુચ્છિત્વા તસ્સ પબ્બજિતભાવં સુત્વા ''મમ સહાયે પબ્બજિતે અહં રજ્જેન કિં કરિસ્સામી''તિ સત્તયોજનિકે મિથિલનગરે તિયોજનસતિકે વિદેહરટ્ઠે સોળસસુ ગામસહસ્સેસુ પૂરિતાનિ કોટ્ઠાગારાનિ, સોળસસહસ્સા ચ નાટકિત્થિયો છડ્ડેત્વા પુત્તધીતરો અમનસિકત્વા હિમવન્તપદેસં પવિસિત્વા પબ્બજિત્વા પવત્તફલભોજનો હુત્વા સમપ્પવત્તવાસં વસન્તો વિચરિ. તે ઉભોપિ સમવત્તચારં ચરન્તા અપરભાગે સમાગચ્છિંસુ, ન પન અઞ્ઞમઞ્ઞં સઞ્જાનિંસુ, સમ્મોદમાના એકતોવ સમપ્પવત્તવાસં વસિંસુ. તદા વિદેહતાપસો ગન્ધારતાપસસ્સ ઉપટ્ઠાનં કરોતિ. તેસં એકસ્મિં પુણ્ણમદિવસે અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસીદિત્વા ધમ્મત્થયુત્તકથં કથેન્તાનં ગગનતલે વિરોચમાનં ચન્દમણ્ડલં રાહુ અવત્થરિ. વિદેહતાપસો ''કિં નુ ખો ચન્દસ્સ પભા નટ્ઠા''તિ ઓલોકેત્વા રાહુના ગહિતં ચન્દં દિસ્વા ''કો નુ ખો એસ આચરિય, ચન્દં અવત્થરિત્વા નિપ્પભમકાસી''તિ પુચ્છિ. અન્તેવાસિક અયં રાહુ નામ ચન્દસ્સેકો ઉપક્કિલેસો, વિરોચિતું ન દેતિ, અહમ્પિ રાહુગહિતં ચન્દમણ્ડલં દિસ્વા ''ઇદં પરિસુદ્ધસ્સ ચન્દમણ્ડલસ્સ આગન્તુકેન ઉપક્કિલેસેન નિપ્પભં જાતં, મય્હમ્પિ ઇદં રજ્જં ઉપક્કિલેસો, યાવ ચન્દમણ્ડલં રાહુ વિય ઇદં નિપ્પભં ન કરોતિ, તાવ પબ્બજિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા તદેવ રાહુગહિતં ચન્દમણ્ડલં આરમ્મણં કત્વા મહારજ્જં છડ્ડેત્વા પબ્બજિતોતિ. ''આચરિય, ત્વં ગન્ધારરાજા''તિ ? ''આમ, અહ''ન્તિ. ''આચરિય, અહમ્પિ વિદેહરટ્ઠે મિથિલનગરે વિદેહરાજા નામ, નનુ મયં અઞ્ઞમઞ્ઞં અદિટ્ઠસહાયા''તિ. ''કિં પન તે આરમ્મણં અહોસી''તિ? અહં ''તુમ્હે પબ્બજિતા''તિ સુત્વા ''અદ્ધા પબ્બજ્જાય મહન્તં ગુણં અદ્દસા''તિ તુમ્હેયેવ આરમ્મણં કત્વા રજ્જં પહાય પબ્બજિતોતિ. તે તતો પટ્ઠાય અતિવિય સમગ્ગા સમ્મોદમાના પવત્તફલભોજના હુત્વા વિહરિંસુ. તત્થ દીઘરત્તં વસિત્વા ચ પન લોણમ્બિલસેવનત્થાય હિમવન્તતો ઓતરિત્વા એકં પચ્ચન્તગામં સમ્પાપુણિંસુ.

મનુસ્સા તેસં ઇરિયાપથે પસીદિત્વા ભિક્ખં દત્વા પટિઞ્ઞં ગહેત્વા અરઞ્ઞે રત્તિદિવટ્ઠાનાદીનિ માપેત્વા વસાપેસું. અન્તરામગ્ગેપિ નેસં ભત્તકિચ્ચકરણત્થાય ઉદકફાસુકટ્ઠાને પણ્ણસાલં કારેસું. તે પચ્ચન્તગામે ભિક્ખં ચરિત્વા તાય પણ્ણસાલાય નિસીદિત્વા પરિભુઞ્જિત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનં ગચ્છન્તિ. તેપિ મનુસ્સા તેસં આહારં દદમાના એકદા લોણં પત્તે પક્ખિપિત્વા દેન્તિ, એકદા પણ્ણપુટે બન્ધિત્વા દેન્તિ, એકદા અલોણકાહારમેવ દેન્તિ. તે એકદિવસં પણ્ણપુટે બહુતરં લોણં અદંસુ. વિદેહતાપસો લોણં આદાય ગન્ત્વા બોધિસત્તસ્સ ભત્તકિચ્ચકાલે પહોનકં દત્વા અત્તનોપિ પમાણયુત્તં ગહેત્વા અતિરેકં પણ્ણપુટે બન્ધિત્વા ''અલોણકદિવસે ભવિસ્સતી''તિ તિણવટ્ટિકઅન્તરે ઠપેસિ. અથેકદિવસં અલોણકે આહારે લદ્ધે વિદેહો ગન્ધારસ્સ ભિક્ખાભાજનં દત્વા તિણવટ્ટિકઅન્તરતો લોણં આહરિત્વા ''આચરિય, લોણં ગણ્હથા''તિ આહ. ''અજ્જ મનુસ્સેહિ લોણં ન દિન્નં, ત્વં કુતો લભસી''તિ? ''આચરિય, પુરિમદિવસે મનુસ્સા બહું લોણમદંસુ, અથાહં 'અલોણકદિવસે ભવિસ્સતી'તિ અતિરેકં લોણં ઠપેસિ''ન્તિ. અથ નં બોધિસત્તો ''મોઘપુરિસ, તિયોજનસતિકં વિદેહરટ્ઠં પહાય પબ્બજિત્વા અકિઞ્ચનભાવં પત્વા ઇદાનિ લોણસક્ખરાય તણ્હં જનેસી''તિ તજ્જેત્વા ઓવદન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૭૬. ''હિત્વા ગામસહસ્સાનિ, પરિપુણ્ણાનિ સોળસ;
કોટ્ઠાગારાનિ ફીતાનિ, સન્નિધિં દાનિ કુબ્બસી''તિ.

તત્થ **કોટ્ઠાગારાની**તિ સુવણ્ણરજતમણિમુત્તાદિરતનકોટ્ઠાગારાનિ ચેવ દુસ્સકોટ્ઠાગારાનિ ચ ધઞ્ઞકોટ્ઠાગારાનિ ચ. **ફીતાની**તિ પૂરાનિ. **સન્નિધિં દાનિ કુબ્બસી**તિ ઇદાનિ ''સ્વે ભવિસ્સતિ, તતિયદિવસે ભવિસ્સતી''તિ લોણમત્તં સન્નિધિં કરોસીતિ.

વિદેહો એવં ગરહિયમાનો ગરહં અસહન્તો પટિપક્ખો હુત્વા ''આચરિય, તુમ્હે અત્તનો દોસં અદિસ્વા મય્હમેવ દોસં પસ્સથ, નનુ તુમ્હે 'કિં મે પરેન ઓવદિતેન, અત્તાનમેવ ઓવદિસ્સામી'તિ રજ્જં છડ્ડેત્વા પબ્બજિતા, તુમ્હે ઇદાનિ મં કસ્મા ઓવદથા''તિ ચોદેન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૭૭. ''હિત્વા ગન્ધારવિસયં, પહૂતધનધારિયં;
પસાસનતો નિક્ખન્તો, ઇધ દાનિ પસાસસી''તિ.

તત્થ **પસાસનતો**તિ ઓવાદાનુસાસનીદાનતો. **ઇધ દાની**તિ ઇદાનિ ઇધ અરઞ્ઞે કસ્મા મં ઓવદથાતિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો તતિયં ગાથમાહ –

૭૮. ''ધમ્મં ભણામિ વેદેહ, અધમ્મો મે ન રુચ્ચતિ;
ધમ્મં મે ભણમાનસ્સ, ન પાપમુપલિમ્પતી''તિ.

તત્થ **ધમ્મ**ન્તિ સભાવં, બુદ્ધાદીહિ વણ્ણિતં પસત્થં કારણમેવ. **અધમ્મો મે ન રુચ્ચતી**તિ અધમ્મો નામ અસભાવો મય્હં કદાચિપિ ન રુચ્ચતિ. **ન પાપમુપલિમ્પતી**તિ મમ સભાવમેવ કારણમેવ ભણન્તસ્સ પાપં નામ હદયે ન લિમ્પતિ ન અલ્લીયતિ. ઓવાદદાનં નામેતં બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધસાવકબોધિસત્તાનં પવેણી. તેહિ દિન્નોવાદં બાલા ન ગણ્હન્તિ, ઓવાદદાયકસ્સ પન પાપં નામ નત્થિ.

''નિધીનંવ પવત્તારં, યં પસ્સે વજ્જદસ્સિનં;
નિગ્ગય્હવાદિં મેધાવિં, તાદિસં પણ્ડિતં ભજે;
તાદિસં ભજમાનસ્સ, સેય્યો હોતિ ન પાપિયો.

''ઓવદેય્યાનુસાસેય્ય, અસબ્ભા ચ નિવારયે;
સતઞ્હિ સો પિયો હોતિ, અસતં હોતિ અપ્પિયો''તિ. (ધ॰ પ॰ ૭૬-૭૭);

વિદેહતાપસો બોધિસત્તસ્સ કથં સુત્વા ''આચરિય, અત્થનિસ્સિતં કથેન્તેનપિ પરં ઘટ્ટેત્વા રોસેત્વા કથેતું ન વટ્ટતિ, ત્વં મં કુણ્ઠસત્થકેન મુણ્ડેન્તો વિય અતિફરુસં કથેસી''તિ વત્વા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૭૯. ''યેન કેનચિ વણ્ણેન, પરો લભતિ રુપ્પનં;
મહત્થિયમ્પિ ચે વાચં, ન તં ભાસેય્ય પણ્ડિતો''તિ.

તત્થ **યેન કેનચી**તિ ધમ્મયુત્તેનાપિ કારણેન. **લભતિ રુપ્પન**ન્તિ ઘટ્ટનં દુસ્સનં કુપ્પનં લભતિયેવ. **ન તં ભાસેય્યા**તિ તસ્મા તં પરપુગ્ગલં યાય સો વાચાય દુસ્સતિ, તં મહત્થિયં મહન્તં અત્થનિસ્સિતમ્પિ વાચં ન ભાસેય્યાતિ અત્થો.

અથસ્સ બોધિસત્તો પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૮૦. ‘‘કામં રુપ્પતુ વા મા વા, ભુસંવ વિકિરીયતુ;
ધમ્મં મે ભણમાનસ્સ, ન પાપમુપલિમ્પતી’’તિ.

તત્થ **કામ**ન્તિ એકંસેન. ઇદં વુત્તં હોતિ – અયુત્તકારકો પુગ્ગલો ‘‘અયુત્તં તે કત’’ન્તિ ઓવદિયમાનો એકંસેનેવ કુજ્ઝતુ વા મા વા કુજ્ઝતુ, અથ વા ભુસમુટ્ઠિ વિય વિકિરીયતુ, મય્હં પન ધમ્મં ભણન્તસ્સ પાપં નામ નત્થીતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા ‘‘ન વો અહં, આનન્દ, તથા પરક્કમિસ્સામિ, યથા કુમ્ભકારો આમકે આમકમત્તે. નિગ્ગય્હ નિગ્ગય્હાહં આનન્દ, વક્ખામિ, યો સારો સો ઠસ્સતી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૧૯૬) ઇમસ્સ સુગતોવાદસ્સ અનુરૂપાય પટિપત્તિયા ઠત્વા ‘‘યથા કુમ્ભકારો ભાજનેસુ પુનપ્પુનં આકોટેત્વા આકોટેત્વા આમકં અગ્ગહેત્વા સુપક્કમેવ ભાજનં ગણ્હાતિ, એવં પુનપ્પુનં ઓવદિત્વા નિગ્ગણ્હિત્વા પક્કભાજનસદિસો પુગ્ગલો ગહેતબ્બો’’તિ દસ્સેતું પુન તં ઓવદન્તો –

૮૧. ‘‘નો ચે અસ્સ સકા બુદ્ધિ, વિનયો વા સુસિક્ખિતો;
વને અન્ધમહિંસોવ, ચરેય્ય બહુકો જનો.

૮૨. ‘‘યસ્મા ચ પનિધેકચ્ચે, આચેરમ્હિ સુસિક્ખિતા;
તસ્મા વિનીતવિનયા, ચરન્તિ સુસમાહિતા’’તિ. – ઇદં ગાથાદ્વયમાહ;

તસ્સત્થો – સમ્મ વેદેહ, ઇમેસઞ્હિ સત્તાનં સચે અત્તનો બુદ્ધિ વા પણ્ડિતે ઓવાદદાયકે નિસ્સાય આચારપણ્ણત્તિવિનયો વા સુસિક્ખિતો ન ભવેય્ય, એવં સન્તે યથા તિણલતાદિગહને વને અન્ધમહિંસો ગોચરાગોચરં સાસઙ્કનિરાસઙ્કઞ્ચ ઠાનં અજાનન્તો ચરતિ, તથા તુમ્હાદિસો બહુકો જનો ચરેય્ય. યસ્મા પન ઇધ એકચ્ચે સકાય બુદ્ધિયા રહિતા સત્તા આચરિયસન્તિકે આચારપણ્ણત્તિસુસિક્ખિતા, તસ્મા આચરિયેહિ અત્તનો અત્તનો અનુરૂપેન વિનયેન વિનીતત્તા વિનીતવિનયા સુસમાહિતા એકગ્ગચિત્તા હુત્વા ચરન્તીતિ.

ઇમિના ઇદં દસ્સેતિ – ઇમિના હિ સત્તેન ગિહિના હુત્વા અત્તનો કુલાનુરૂપા, પબ્બજિતેન પબ્બજિતાનુરૂપા સિક્ખા સિક્ખિતબ્બા. ગિહિનોપિ હિ અત્તનો કુલાનુરૂપેસુ કસિગોરક્ખાદીસુ સિક્ખિતાવ સમ્પન્નાજીવા હુત્વા સુસમાહિતા ચરન્તિ, પબ્બજિતાપિ પબ્બજિતાનુરૂપેસુ પાસાદિકેસુ અભિક્કન્તપટિક્કન્તાદીસુ અધિસીલઅધિચિત્તઅધિપઞ્ઞાસિક્ખાસુ સિક્ખિતાવ વિગતવિક્ખેપા સુસમાહિતા ચરન્તિ. લોકસ્મિઞ્હિ –

‘‘બાહુસચ્ચઞ્ચ સિપ્પઞ્ચ, વિનયો ચ સુસિક્ખિતો;
સુભાસિતા ચ યા વાચા, એતં મઙ્ગલમુત્તમ’’ન્તિ. (ખુ॰ પા॰ ૫.૫; સુ॰ નિ॰ ૨૬૪);

તં સુત્વા વેદેહતાપસો ‘‘આચરિય, ઇતો પટ્ઠાય મં ઓવદથ અનુસાસથ, અહં અનધિવાસનજાતિકતાય તુમ્હેહિ સદ્ધિં કથેસિં, તં મે ખમથા’’તિ વન્દિત્વા મહાસત્તં ખમાપેસિ. તે સમગ્ગવાસં વસિત્વા પુન હિમવન્તમેવ અગમંસુ. તત્ર બોધિસત્તો વેદેહતાપસસ્સ કસિણપરિકમ્મં કથેસિ. સો તં કત્વા અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેસિ. ઇતિ તે ઉભોપિ અપરિહીનજ્ઝાના બ્રહ્મલોકપરાયણા અહેસું.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા વેદેહો આનન્દો અહોસિ, ગન્ધારરાજા પન અહમેવ અહોસી’’ન્તિ.

ગન્ધારજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૪૦૭] ૨. મહાકપિજાતકવણ્ણના

અત્તાનં સઙ્કમં કત્વાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઞાતત્થચરિયં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ **ભદ્દસાલજાતકે** (જા॰ ૧.૧૨.૧૩ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ. તદા પન ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘આવુસો, સમ્માસમ્બુદ્ધો ઞાતકાનં અત્થં ચરતી’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ તથાગતો ઞાતીનં અત્થં ચરિયેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો કપિયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો આરોહપરિણાહસમ્પન્નો થામબલૂપેતો પઞ્ચહત્થિબલપરિમાણો અસીતિસહસ્સકપિગણપરિવુતો હિમવન્તપદેસે વસતિ. તત્થ ગઙ્ગાતીરં નિસ્સાય સાખાવિટપસમ્પન્નો સન્દચ્છાયો બહલપત્તો પબ્બતકૂટં વિય સમુગ્ગતો અમ્બરુક્ખો અહોસિ ‘‘નિગ્રોધરુક્ખો’’તિપિ વદન્તિ. તસ્સ મધુરાનિ ફલાનિ દિબ્બગન્ધરસાનિ મહન્તાનિ મહન્તકુમ્ભપ્પમાણાનિ. તસ્સ એકિસ્સા સાખાય ફલાનિ થલે પતન્તિ, એકિસ્સા સાખાય ગઙ્ગાજલે, દ્વિન્નં સાખાનં ફલાનિ મજ્ઝે રુક્ખમૂલે પતન્તિ. બોધિસત્તો કપિગણં આદાય તત્થ ફલાનિ ખાદન્તો ‘‘એકસ્મિં કાલે ઇમસ્સ રુક્ખસ્સ ઉદકે પતિતં ફલં નિસ્સાય અમ્હાકં ભયં ઉપ્પજ્જિસ્સતી’’તિ ઉદકમત્થકે સાખાય એકફલમ્પિ અનવસેસેત્વા પુપ્ફકાલે કળાયમત્તકાલતો પટ્ઠાય ખાદાપેતિ ચેવ પાતાપેતિ ચ. એવં સન્તેપિ અસીતિવાનરસહસ્સેહિ અદિટ્ઠં કિપિલ્લિકપુટપટિચ્છન્નં એકં પક્કફલં નદિયં પતિત્વા ઉદ્ધઞ્ચ અધો ચ જાલં બન્ધાપેત્વા ઉદકકીળં કીળન્તસ્સ બારાણસિરઞ્ઞો ઉદ્ધંજાલે લગ્ગિ. રઞ્ઞો દિવસં કીળિત્વા સાયં ગમનસમયે કેવટ્ટા જાલં ઉક્ખિપન્તા તં દિસ્વા ‘‘અસુકફલં નામા’’તિ અજાનન્તા રઞ્ઞો દસ્સેસું.

રાજા ‘‘કિંફલં નામેત’’ન્તિ પુચ્છિ. ‘‘ન જાનામ, દેવા’’તિ. ‘‘કે જાનિસ્સન્તી’’તિ? ‘‘વનચરકા, દેવા’’તિ. સો વનચરકે પક્કોસાપેત્વા તેસં સન્તિકા ‘‘અમ્બપક્ક’’ન્તિ સુત્વા છુરિકાય છિન્દિત્વા પઠમં વનચરકે ખાદાપેત્વા પચ્છા અત્તનાપિ ખાદિ, ઇત્થાગારસ્સાપિ અમચ્ચાનમ્પિ દાપેસિ. રઞ્ઞો અમ્બપક્કરસો સકલસરીરં ફરિત્વા અટ્ઠાસિ. સો રસતણ્હાય બજ્ઝિત્વા તસ્સ રુક્ખસ્સ ઠિતટ્ઠાનં વનચરકે પુચ્છિત્વા તેહિ ‘‘હિમવન્તપદેસે નદીતીરે’’તિ વુત્તે બહૂ નાવાસઙ્ઘાટે બન્ધાપેત્વા વનચરકેહિ દેસિતમગ્ગેન ઉદ્ધંસોતં અગમાસિ. ‘‘એત્તકાનિ દિવસાની’’તિ પરિચ્છેદો ન કથિતો, અનુપુબ્બેન પન તં ઠાનં પત્વા ‘‘એસો દેવ, રુક્ખો’’તિ વનચરકા રઞ્ઞો આચિક્ખિંસુ. રાજા નાવં ઠપેત્વા મહાજનપરિવુતો પદસા તત્થ ગન્ત્વા રુક્ખમૂલે સયનં પઞ્ઞપાપેત્વા અમ્બપક્કાનિ ખાદિત્વા નાનગ્ગરસભોજનં ભુઞ્જિત્વા નિપજ્જિ, સબ્બદિસાસુ આરક્ખં ઠપેત્વા અગ્ગિં કરિંસુ.

મહાસત્તો મનુસ્સેસુ નિદ્દં ઓક્કન્તેસુ અડ્ઢરત્તસમયે પરિસાય સદ્ધિં અગમાસિ. અસીતિસહસ્સવાનરા સાખાય સાખં ચરન્તા અમ્બાનિ ખાદન્તિ. રાજા પબુજ્ઝિત્વા કપિગણં દિસ્વા મનુસ્સે ઉટ્ઠાપેત્વા ધનુગ્ગહે પક્કોસાપેત્વા ‘‘યથા એતે ફલખાદકા વાનરા ન પલાયન્તિ, તથા તે પરિક્ખિપિત્વા વિજ્ઝથ, સ્વે અમ્બાનિ ચેવ વાનરમંસઞ્ચ ખાદિસ્સામી’’તિ આહ. ધનુગ્ગહા ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા રુક્ખં પરિવારેત્વા સરે સન્નય્હિત્વા અટ્ઠંસુ. તે દિસ્વા વાનરા મરણભયભીતા પલાયિતું અસક્કોન્તા મહાસત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘દેવ, ‘પલાયનમક્કટે વિજ્ઝિસ્સામા’તિ

રુક્ખં પરિવારેત્વા ધનુગ્ગહા ઠિતા, કિં કરોમા''તિ પુચ્છિત્વા કમ્પમાના અટ્ઠંસુ. બોધિસત્તો ''મા ભાયિત્થ, અહં વો જીવિતં દસ્સામી''તિ વાનરગણં સમસ્સાસેત્વા ઉજુકં ઉગ્ગતસાખં આરુય્હ ગઙ્ગાભિમુખં ગતસાખં ગન્ત્વા તસ્સા પરિયન્તતો પક્ખન્દિત્વા ધનુસતમત્તં ઠાનં અતિક્કમ્મ ગઙ્ગાતીરે એકસ્મિં ગુમ્બમત્થકે પતિત્વા તતો ઓરુય્હ ''મમાગતટ્ઠાનં એત્તકં ભવિસ્સતી''તિ આકાસં પરિચ્છિન્દિત્વા એકં વેત્તલતં મૂલે છિન્દિત્વા સોધેત્વા ''એત્તકં ઠાનં રુક્ખે બજ્ઝિસ્સતિ, એત્તકં આકાસટ્ઠં ભવિસ્સતી''તિ ઇમાનિ દ્વે ઠાનાનિ વવત્થપેત્વા અત્તનો કટિયં બન્ધનટ્ઠાનં ન સલ્લક્ખેસિ.

સો તં લતં આદાય એકં કોટિં ગઙ્ગાતીરે પતિટ્ઠિતરુક્ખે બન્ધિત્વા એકં અત્તનો કટિયં બન્ધિત્વા વાતચ્છિન્નવલાહકો વિય વેગેન ધનુસતમત્તં ઠાનં લઙ્ઘિત્વા કટિયં બન્ધનટ્ઠાનસ્સ અસલ્લક્ખિતત્તા રુક્ખં પાપુણિતું અસક્કોન્તો ઉભોહિ હત્થેહિ અમ્બસાખં દળ્હં ગણ્હિત્વા વાનરગણસ્સ સઞ્ઞમદાસિ ''સીઘં મમ પિટ્ઠિં મદ્દમાના વેત્તલતાય સોત્થિગમનં ગચ્છથા''તિ. અસીતિસહસ્સવાનરા મહાસત્તં વન્દિત્વા ખમાપેત્વા તથા અગમંસુ. તદા દેવદત્તોપિ મક્કટો હુત્વા તેસં અબ્ભન્તરે હોતિ. સો ''અયં મે પચ્ચામિત્તસ્સ પિટ્ઠિં પસ્સિતું કાલો''તિ ઉચ્ચં સાખં આરુય્હ વેગં જનેત્વા તસ્સ પિટ્ઠિયં પતિ. મહાસત્તસ્સ હદયં ભિજ્જિ, બલવવેદના ઉપ્પજ્જિ. સોપિ તં વેદનાપ્પત્તં કત્વા પક્કામિ. મહાસત્તો એકકોવ અહોસિ. રાજા અનિદ્દાયન્તો વાનરેહિ ચ મહાસત્તેન ચ કતકિરિયં સબ્બં દિસ્વા ''અયં તિરચ્છાનો હુત્વા અત્તનો જીવિતં અગણેત્વા પરિસાય સોત્થિભાવમેવ અકાસી''તિ ચિન્તેન્તો નિપજ્જિ.

સો પભાતાય રત્તિયા મહાસત્તસ્સ તુસ્સિત્વા ''ન યુત્તં ઇમં કપિરાજાનં નાસેતું, ઉપાયેન નં ઓતારેત્વા પટિજગ્ગિસ્સામી''તિ અન્તોગઙ્ગાય નાવાસઙ્ઘાટં ઠપેત્વા તત્થ અટ્ટકં બન્ધાપેત્વા સણિકં મહાસત્તં ઓતારાપેત્વા પિટ્ઠિયં કાસાવવત્થં પત્થરાપેત્વા ગઙ્ગોદકેન ન્હાપેત્વા ફાણિતોદકં પાયેત્વા પરિસુદ્ધસરીરં સહસ્સપાકતેલેન અબ્ભઞ્જાપેત્વા સયનપિટ્ઠે એળકચમ્મં સન્થરાપેત્વા સણિકં તત્થ નિપજ્જાપેત્વા અત્તના નીચે આસને નિસીદિત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૮૩. ''અત્તાનં સઙ્કમં કત્વા, યો સોત્થિં સમતારયિ;
કિં ત્વં તેસં કિમે તુય્હં, હોન્તિ એતે મહાકપી''તિ.

તસ્સત્થો – અમ્ભો મહાકપિ, યો ત્વં અત્તાનં સઙ્કમં કત્વા તુલં આરોપેત્વા જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા ઇમે વાનરે સોત્થિં સમતારયિ, ખેમેન સન્તારેસિ; કિં ત્વં તેસં હોસિ, કિમે તુય્હં વા કિંસુ એતે હોન્તીતિ?

તં સુત્વા બોધિસત્તો રાજાનં ઓવદન્તો સેસગાથા અભાસિ –

૮૪. ''રાજાહં ઇસ્સરો તેસં, યૂથસ્સ પરિહારકો;
તેસં સોકપરેતાનં, ભીતાનં તે અરિન્દમ.

૮૫. ''ઉલ્લઙ્ઘયિત્વા અત્તાનં, વિસ્સટ્ઠધનુનો સતં;
તતો અપરપાદેસુ, દળ્હં બન્ધં લતાગુણં.

૮૬. ''છિન્નબ્ભમિવ વાતેન, નુણ્ણો રુક્ખં ઉપાગમિં;
સોહં અપ્પભવં તત્થ, સાખં હત્થેહિ અગ્ગહિં.

૮૭. ‘‘તં મં વિયાયતં સન્તં, સાખાય ચ લતાય ચ;
સમનુક્કમન્તા પાદેહિ, સોત્થિં સાખામિગા ગતા.

૮૮. ‘‘તં મં ન તપતે બન્ધો, મતો મે ન તપેસ્સતિ;
સુખમાહરિતં તેસં, યેસં રજ્જમકારયિં.

૮૯. ‘‘એસા તે ઉપમા રાજ, તં સુણોહિ અરિન્દમ;
રઞ્ઞા રટ્ઠસ્સ યોગ્ગસ્સ, બલસ્સ નિગમસ્સ ચ;
સબ્બેસં સુખમેટ્ઠબ્બં, ખત્તિયેન પજાનતા’’તિ.

તત્થ **તેસ**ન્તિ તેસં અસીતિસહસ્સાનં વાનરાનં. **ભીતાનં તે**તિ તવ વિજ્ઝનત્થાય આણાપેત્વા ઠિતસ્સ ભીતાનં. **અરિન્દમા**તિ રાજાનં આલપતિ. રાજા હિ ચોરાદીનં અરીનં દમનતો ‘‘અરિન્દમો’’તિ વુચ્ચતિ. **વિસ્સટ્ઠધનુનો સત**ન્તિ અનારોપિતધનુસતપ્પમાણં ઠાનં અત્તાનં આકાસે ઉલ્લઙ્ઘયિત્વા વિસ્સજ્જેત્વા તતો ઇમમ્હા રુક્ખા લઙ્ઘયિત્વા ગતટ્ઠાનતો. **અપરપાદેસૂ**તિ પચ્છાપાદેસુ. ઇદં કટિભાગં સન્ધાય વુત્તં. બોધિસત્તો હિ કટિભાગે તં લતાગુણં દળ્હં બન્ધિત્વા પચ્છિમપાદેહિ ભૂમિયં અક્કમિત્વા વિસ્સજ્જેત્વા વાતવેગેન આકાસં પક્ખન્દિ. **નુણ્ણો રુક્ખં ઉપાગમિ**ન્તિ વાતચ્છિન્નં અબ્ભમિવ અત્તનો વેગજનિતેન વાતેન નુણ્ણો. યથા વાતચ્છિન્નબ્ભં વાતેન, એવં અત્તનો વેગેન નુણ્ણો હુત્વા ઇમં અમ્બરુક્ખં ઉપાગમિં . **અપ્પભવ**ન્તિ સો અહં તત્થ આકાસપ્પદેસે રુક્ખં પાપુણિતું અપ્પહોન્તો તસ્સ રુક્ખસ્સ સાખં હત્થેહિ અગ્ગહેસિન્તિ અત્થો.

વિયાયતન્તિ રુક્ખસાખાય ચ વેત્તલતાય ચ વીણાય ભમરતન્તિ વિય વિતતં આકડ્ઢિતસરીરં. **સમનુક્કમન્તા**તિ મયા અનુઞ્ઞાતા મં વન્દિત્વા પાદેહિ અનુક્કમન્તા નિરન્તરમેવ અક્કમન્તા સોત્થિં ગતા. **તં મં ન તપતે બન્ધો**તિ તં મં નાપિ સો વલ્લિયા બન્ધો તપતિ, નાપિ ઇદાનિ મરણં તપેસ્સતિ. કિંકારણા? **સુખમાહરિતં તેસ**ન્તિ યસ્મા યેસં અહં રજ્જમકારયિં, તેસં મયા સુખમાહરિતં. એતે હિ ‘‘મહારાજ, અયં નો ઉપ્પન્નં દુક્ખં હરિત્વા સુખં આહરિસ્સતી’’તિ મં રાજાનં અકંસુ. અહમ્પિ ‘‘તુમ્હાકં ઉપ્પન્નં દુક્ખં હરિસ્સામિ’’ચ્ચેવ એતેસં રાજા જાતો. તં અજ્જ મયા એતેસં મરણદુક્ખં હરિત્વા જીવિતસુખં આહટં, તેન મં નાપિ બન્ધો તપતિ, ન મરણવધો તપેસ્સતિ.

એસા તે ઉપમાતિ એસા તે મહારાજ, મયા કતકિરિયાય ઉપમા. **તં સુણોહી**તિ તસ્મા ઇમાય ઉપમાય સંસન્દેત્વા અત્તનો દિય્યમાનં ઓવાદં સુણાહિ. **રઞ્ઞા રટ્ઠસ્સા**તિ મહારાજ, રઞ્ઞા નામ ઉચ્છુયન્તે ઉચ્છું વિય રટ્ઠં અપીળેત્વા ચતુબ્બિધં અગતિગમનં પહાય ચતૂહિ સઙ્ગહવત્થૂહિ સઙ્ગણ્હન્તેન દસસુ રાજધમ્મેસુ પતિટ્ઠાય મયા વિય અત્તનો જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા ‘‘કિન્તિમે રટ્ઠવાસિનો વિગતભયા ગિમ્હકાલે વિવટદ્વારે ઞાતીહિ ચ પરિવારકેહિ ચ પરિવારિતા ઉરે પુત્તે નચ્ચેન્તા સીતેન વાતેન બીજિયમાના યથારુચિ અત્તનો અત્તનો સન્તકં પરિભુઞ્જન્તા કાયિકચેતસિકસુખસમઙ્ગિનો ભવેય્યુ’’ન્તિ સકલરટ્ઠસ્સ ચ રથસકટાદિયુત્તવાહનસ્સ **યોગ્ગસ્સ** ચ પત્તિસઙ્ખાતસ્સ **બલસ્સ** ચ નિગમજનપદસઙ્ખાતસ્સ **નિગમસ્સ** ચ સબ્બેસં સુખમેવ એસિતબ્બં ગવેસિતબ્બન્તિ અત્થો. **ખત્તિયેન પજાનતા**તિ ખેત્તાનં અધિપતિભાવેન ‘‘ખત્તિયો’’તિ લદ્ધનામેન પન એતેન અવસેસસત્તે અતિક્કમ્મ પજાનતા ઞાણસમ્પન્નેન ભવિતબ્બન્તિ.

એવં મહાસત્તો રાજાનં ઓવદન્તો અનુસાસન્તોવ કાલમકાસિ. રાજા અમચ્ચે પક્કોસાપેત્વા ‘‘ઇમસ્સ કપિરાજસ્સ રાજૂનં વિય સરીરકિચ્ચં કરોથા’’તિ વત્વા ઇત્થાગારમ્પિ આણાપેસિ ‘‘તુમ્હે રત્તવત્થનિવત્થા વિકિણ્ણકેસા દણ્ડદીપિકહત્થા કપિરાજાનં પરિવારેત્વા આળાહનં ગચ્છથા’’તિ. અમચ્ચા દારૂનં સકટસતમત્તેન ચિતકં કરિત્વા રાજૂનં કરણનિયામેનેવ મહાસત્તસ્સ સરીરકિચ્ચં કત્વા સીસકપાલં ગહેત્વા રઞ્ઞો સન્તિકં અગમંસુ. રાજા મહાસત્તસ્સ આળાહને ચેતિયં કારેત્વા દીપે જાલાપેત્વા ગન્ધમાલાદીહિ પૂજેત્વા સીસકપાલં સુવણ્ણખચિતં કારેત્વા કુન્તગ્ગે ઠપેત્વા પુરતો કત્વા ગન્ધમાલાદીહિ પૂજેન્તો બારાણસિં ગન્ત્વા અન્તોરાજદ્વારે ઠપેત્વા સકલનગરં સજ્જાપેત્વા સત્તાહં ધાતુપૂજં કારેસિ. અથ નં ધાતું ગહેત્વા ચેતિયં કારેત્વા યાવજીવં ગન્ધમાલાદીહિ પૂજેત્વા બોધિસત્તસ્સ ઓવાદે પતિટ્ઠાય દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કરોન્તો ધમ્મેન રજ્જં કારેત્વા સગ્ગપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, દુટ્ઠકપિ દેવદત્તો, પરિસા બુદ્ધપરિસા, કપિરાજા પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

મહાકપિજાતકવણ્ણના દુતિયા.

[૪૦૮] ૩. કુમ્ભકારજાતકવણ્ણના

અમ્બાહમદ્દં વનમન્તરસ્મિન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કિલેસનિગ્ગહં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ **પાનીયજાતકે** (જા॰ ૧.૧૧.૫૯ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ. તદા પન સાવત્થિયં પઞ્ચસતા સહાયકા પબ્બજિત્વા અન્તોકોટિસન્થારે વસમાના અડ્ઢરત્તસમયે કામવિતક્કં વિતક્કયિંસુ. સત્થા અત્તનો સાવકે રત્તિયા તયો વારે, દિવસસ્સ તયો વારેતિ રત્તિન્દિવં છ વારે ઓલોકેન્તો કિકી અણ્ડં વિય, ચમરી વાલધિં વિય, માતા પિયપુત્તં વિય, એકચક્ખુકો પુરિસો ચક્ખું વિય રક્ખતિ, તસ્મિં તસ્મિંયેવ ખણે ઉપ્પન્નકિલેસં નિગ્ગણ્હાતિ. સો તં દિવસં અડ્ઢરત્તસમયે જેતવનં પરિગ્ગણ્હન્તો તેસં ભિક્ખૂનં વિતક્કસમુદાચારં ઞત્વા ‘‘ઇમેસં ભિક્ખૂનં અબ્ભન્તરે અયં કિલેસો વડ્ઢન્તો અરહત્તસ્સ હેતું ભિન્દિસ્સતિ, ઇદાનેવ નેસં કિલેસં નિગ્ગણ્હિત્વા અરહત્તં દસ્સામી’’તિ ગન્ધકુટિતો નિક્ખમિત્વા આનન્દત્થેરં પક્કોસાપેત્વા ‘‘આનન્દ, અન્તોકોટિસન્થારે વસનકભિક્ખૂ સબ્બે સન્નિપાતેહી’’તિ સન્નિપાતાપેત્વા પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસીદિત્વા ‘‘ન, ભિક્ખવે, અન્તોપવત્તકિલેસાનં વસે વત્તિતું વટ્ટતિ, કિલેસો હિ વડ્ઢમાનો પચ્ચામિત્તો વિય મહાવિનાસં પાપેતિ, ભિક્ખુના નામ અપ્પમત્તકમ્પિ કિલેસં નિગ્ગણ્હિતું વટ્ટતિ, પોરાણકપણ્ડિતા અપ્પમત્તકં આરમ્મણં દિસ્વા અબ્ભન્તરે પવત્તકિલેસં નિગ્ગણ્હિત્વા પચ્ચેકબોધિઞાણં નિબ્બત્તેસુ’’ન્તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બારાણસિનગરસ્સ દ્વારગામે કુમ્ભકારકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો કુટુમ્બં સણ્ઠપેત્વા એકં પુત્તઞ્ચ ધીતરઞ્ચ લભિત્વા કુમ્ભકારકમ્મં નિસ્સાય પુત્તદારં પોસેસિ. તદા કલિઙ્ગરટ્ઠે દન્તપુરનગરે કરણ્ડકો નામ રાજા મહન્તેન પરિવારેન ઉય્યાનં ગચ્છન્તો ઉય્યાનદ્વારે ફલભારભરિતં મધુરફલં અમ્બરુક્ખં દિસ્વા હત્થિક્ખન્ધવરગતોયેવ હત્થં પસારેત્વા એકં અમ્બપિણ્ડં ગહેત્વા ઉય્યાનં પવિસિત્વા મઙ્ગલસિલાય નિસિન્નો દાતબ્બયુત્તકાનં દત્વા અમ્બં પરિભુઞ્જિ. ‘‘રઞ્ઞા ગહિતકાલતો પટ્ઠાય સેસેહિ નામ ગહેતબ્બમેવા’’તિ અમચ્ચાપિ બ્રાહ્મણગહપતિકાદયોપિ અમ્બાનિ પાતેત્વા ખાદિંસુ. પચ્છા આગતા રુક્ખં આરુય્હ મુગ્ગરેહિ પોથેત્વા ઓભગ્ગવિભગ્ગસાખં કત્વા આમકફલમ્પિ અસેસેત્વા ખાદિંસુ.

રાજા દિવસં ઉય્યાને કીળિત્વા સાયન્હસમયે અલઙ્કતહત્થિક્ખન્ધવરે નિસીદિત્વા ગચ્છન્તો તં રુક્ખં દિસ્વા હત્થિતો ઓતરિત્વા રુક્ખમૂલં ગન્ત્વા રુક્ખં ઓલોકેત્વા ‘‘અયં પાતોવ પસ્સન્તાનં અતિત્તિકરો ફલભારભરિતો

સોભમાનો અટ્ઠાસિ, ઇદાનિ ગહિતફલો ઓભગ્ગવિભગ્ગો અસોભમાનો ઠિતો''તિ ચિન્તેત્વા પુન અઞ્ઞતો ઓલોકેન્તો અપરં નિપ્ફલં અમ્બરુક્ખં દિસ્વા ''એસ રુક્ખો અત્તનો નિપ્ફલભાવેન મુણ્ડમણિપબ્બતો વિય સોભમાનો ઠિતો, અયં પન સફલભાવેન ઇમં બ્યસનં પત્તો, ઇદં અગારમજ્ઝમ્પિ ફલિતરુક્ખસદિસં, પબ્બજ્જા નિપ્ફલરુક્ખસદિસા, સધનસ્સેવ ભયં અત્થિ, નિદ્ધનસ્સ ભયં નત્થિ, મયાપિ નિપ્ફલરુક્ખેન વિય ભવિતબ્બ''ન્તિ ફલરુક્ખં આરમ્મણં કત્વા રુક્ખમૂલે ઠિતકોવ તીણિ લક્ખણાનિ સલ્લક્ખેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા પચ્ચેકબોધિઞાણં નિબ્બત્તેત્વા ''વિદ્ધંસિતા દાનિ મે માતુકુચ્છિકુટિકા, છિન્ના તીસુ ભવેસુ પટિસન્ધિ, સોધિતા સંસારઉક્કારભૂમિ, સોસિતો મયા અસ્સુસમુદ્દો, ભિન્નો અટ્ઠિપાકારો, નત્થિ મે પુન પટિસન્ધી''તિ આવજ્જેન્તો સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતોવ અટ્ઠાસિ.

અથ નં અમચ્ચા આહંસુ ''અતિબહું ઠિતત્થ, મહારાજા''તિ. ''ન મયં મહારાજાનો, પચ્ચેકબુદ્ધા નામ મય''ન્તિ. ''પચ્ચેકબુદ્ધા નામ તુમ્હાદિસા ન હોન્તિ, દેવા''તિ. ''અથ કીદિસા હોન્તી''તિ? ''ઓરોપિતકેસમસ્સુકાસાવવત્થપટિચ્છન્ના કુલે વા ગણે વા અલગ્ગા વાતચ્છિન્નવલાહકરાહુમુત્તચન્દમણ્ડલપટિભાગા હિમવન્તે નન્દમૂલકપબ્ભારે વસન્તિ, એવરૂપા દેવ, પચ્ચેકબુદ્ધા''તિ. તસ્મિં ખણે રાજા હત્થં ઉક્ખિપિત્વા સીસં પરામસિ, તાવદેવસ્સ ગિહિલિઙ્ગં અન્તરધાયિ, સમણલિઙ્ગં પાતુરહોસિ.

> ''તિચીવરઞ્ચ પત્તો ચ, વાસિ સૂચિ ચ બન્ધનં;
> પરિસ્સાવનેન અટ્ઠેતે, યુત્તયોગસ્સ ભિક્ખુનો''તિ. –

એવં વુત્તા સમણપરિક્ખારા કાયપટિબદ્ધાવ અહેસું. સો આકાસે ઠત્વા મહાજનસ્સ ઓવાદં દત્વા અનિલપથેન ઉત્તરહિમવન્તે નન્દમૂલકપબ્ભારમેવ અગમાસિ.

ગન્ધારરટ્ઠેપિ તક્કસિલનગરે નગ્ગજિ નામ રાજા ઉપરિપાસાદે પલ્લઙ્કમજ્ઝગતો એકં ઇત્થિં એકેકહત્થે એકેકં મણિવલયં પિળન્ધિત્વા અવિદૂરે નિસીદિત્વા ગન્ધં પિસમાનં દિસ્વા ''એતાનિ વલયાનિ એકેકભાવેન ન ઘટ્ટેન્તિ ન વિરવન્તી''તિ ઓલોકેન્તો નિસીદિ. અથ સા દક્ખિણહત્થતો વલયં વામહત્થેયેવ પિળન્ધિત્વા દક્ખિણહત્થેન ગન્ધં સઙ્કડ્ઢિત્વા પિસિતું આરભિ, વામહત્થે વલયં દુતિયં આગમ્મ ઘટ્ટિયમાનં સદ્દમકાસિ. રાજા તાનિ દ્વે વલયાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ઘટ્ટેન્તાનિ વિરવન્તાનિ દિસ્વા ચિન્તેસિ ''ઇદં વલયં એકેકકાલે ન ઘટ્ટેસિ, દુતિયં આગમ્મ ઘટ્ટેતિ, સદ્દં કરોતિ, એવમેવ ઇમે સત્તાપિ એકેકા ન ઘટ્ટેન્તિ ન વિવદન્તિ, દ્વે તયો હુત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં ઘટ્ટેન્તિ, કલહં કરોન્તિ. અહં પન કસ્મીરગન્ધારેસુ દ્વીસુ રજ્જેસુ રટ્ઠવાસિનો વિચારેમિ, મયાપિ એકવલયસદિસેન હુત્વા પરં અવિચારેત્વા અત્તાનમેવ વિચારેન્તેન વસિતું વટ્ટતી''તિ સદ્દટ્ટનવલયં આરમ્મણં કત્વા યથાનિસિન્નોવ તીણિ લક્ખણાનિ સલ્લક્ખેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા પચ્ચેકબોધિઞાણં નિબ્બત્તેસિ. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

વિદેહરટ્ઠે મિથિલનગરે નિમિ નામ રાજા ભુત્તપાતરાસો અમચ્ચગણપરિવુતો વિવટસીહપઞ્જરેન અન્તરવીથિં પેક્ખમાનો અટ્ઠાસિ. અથેકો સેનો સૂનાપણતો મંસપેસિં ગહેત્વા આકાસં પક્ખન્દિ. તમેનં ઇતો ચિતો ચ ગિજ્ઝાદયો સકુણા સમ્પરિવારેત્વા આહારહેતુ તુણ્ડેન વિજ્ઝન્તા પક્ખેહિ પહરન્તા પાદેહિ મદ્દન્તા અગમંસુ. સો અત્તનો વધં અસહમાનો તં મંસં છડ્ડેસિ. અઞ્ઞો ગણ્હિ, સકુણા ઇમં મુઞ્ચિત્વા તં અનુબન્ધિંસુ. તેનપિ વિસ્સટ્ઠં અઞ્ઞો અગ્ગહેસિ, તમ્પિ તથેવ વિહેઠેસું. રાજા તે સકુણે દિસ્વા ચિન્તેસિ ''યો યો મંસપેસિં ગણ્હિ, તસ્સ તસ્સેવ

દુક્ખં, યો યો તં વિસ્સજ્જેસિ, તસ્સ તસ્સેવ સુખં, ઇમેપિ પઞ્ચ કામગુણે યો યો ગણ્હાતિ, તસ્સ તસ્સેવ દુક્ખં, ઇતરસ્સ સુખં, ઇમે હિ બહૂનં સાધારણા, મય્હં ખો પન સોળસ ઇત્થિસહસ્સાનિ, મયા વિસ્સટ્ઠમંસપિણ્ડેન વિય સેનેન પઞ્ચ કામગુણે પહાય સુખિતેન ભવિતું વટ્ટતી''તિ. સો યોનિસો મનસિ કરોન્તો યથાઠિતોવ તીણિ લક્ખણાનિ સલ્લક્ખેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા પચ્ચેકબોધિઞાણં નિબ્બત્તેસિ. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

ઉત્તરપઞ્ચાલરટ્ઠે કપિલનગરે દુમ્મુખો નામ રાજા ભુત્તપાતરાસો સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતો અમચ્ચગણપરિવુતો વિવટસીહપઞ્જરે રાજઙ્ગણં ઓલોકેન્તો અટ્ઠાસિ. તસ્મિં ખણે ગોપાલકા વજદ્વારં વિવરિંસુ, ઉસભા વજતો નિક્ખમિત્વા કિલેસવસેન એકં ગાવિં અનુબન્ધિંસુ. તત્થેકો તિખિણસિઙ્ગો મહાઉસભો અઞ્ઞં ઉસભં આગચ્છન્તં દિસ્વા કિલેસમચ્છેરાભિભૂતો તિખિણેન સિઙ્ગેન અન્તરસત્થિમ્હિ પહરિ. તસ્સ પહારમુખેન અન્તાનિ નિક્ખમિંસુ, સો તત્થેવ જીવિતક્ખયં પાપુણિ. રાજા તં દિસ્વા ચિન્તેસિ ''ઇમે સત્તા તિરચ્છાનગતે આદિં કત્વા કિલેસવસેન દુક્ખં પાપુણન્તિ, અયં ઉસભો કિલેસં નિસ્સાય જીવિતક્ખયં પત્તો, અઞ્ઞેપિ સત્તા કિલેસેહેવ કમ્પન્તિ, મયા ઇમેસં સત્તાનં કમ્પનકિલેસે પહાતું વટ્ટતી''તિ. સો ઠિતકોવ તીણિ લક્ખણાનિ સલ્લક્ખેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા પચ્ચેકબોધિઞાણં નિબ્બત્તેસિ. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

અથેકદિવસં ચત્તારો પચ્ચેકબુદ્ધા ભિક્ખાચારવેલં સલ્લક્ખેત્વા નન્દમૂલકપબ્ભારા નિક્ખમ્મ અનોતત્તદહે નાગલતાદન્તકટ્ઠં ખાદિત્વા કતસરીરપટિજગ્ગના મનોસિલાતલે ઠત્વા નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય ઇદ્ધિયા આકાસે ઉપ્પતિત્વા પઞ્ચવણ્ણવલાહકે મદ્દમાના ગન્ત્વા બારાણસિનગરદ્વારગામકસ્સ અવિદૂરે ઓતરિત્વા એકસ્મિં ફાસુકટ્ઠાને ચીવરં પારુપિત્વા પત્તં ગહેત્વા દ્વારગામં પવિસિત્વા પિણ્ડાય ચરન્તા બોધિસત્તસ્સ ગેહદ્વારં સમ્પાપુણિંસુ. બોધિસત્તો તે દિસ્વા તુટ્ઠચિત્તો હુત્વા ગેહં પવેસેત્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસીદાપેત્વા દક્ખિણોદકં દત્વા પણીતેન ખાદનીયેન ભોજનીયેન પરિવિસિત્વા એકમન્તં નિસીદિત્વા સઙ્ઘત્થેરં વન્દિત્વા ''ભન્તે, તુમ્હાકં પબ્બજ્જા અતિવિય સોભતિ, વિપ્પસન્નાનિ વો ઇન્દ્રિયાનિ, પરિસુદ્ધો છવિવણ્ણો, કિં નુ ખો આરમ્મણં દિસ્વા તુમ્હે ઇમં ભિક્ખાચરિયપબ્બજ્જં ઉપગતા''તિ પુચ્છિ. યથા ચ સઙ્ઘત્થેરં, એવં સેસેપિ ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ. અથસ્સ તે ચત્તારોપિ જના ''અહં અસુકનગરે અસુકરટ્ઠે અસુકરાજા નામ હુત્વા''તિઆદિના નયેન અત્તનો અત્તનો અભિનિક્ખમનવત્થૂનિ કથેત્વા પટિપાટિયા એકેકં ગાથમાહંસુ –

૯૦. ''અમ્બાહમદ્દં વનમન્તરસ્મિં, નિલોભાસં ફલિતં સંવિરૂળ્હં;
તમદ્દસં ફલહેતુ વિભગ્ગં, તં દિસ્વા ભિક્ખાચરિયં ચરામિ.

૯૧. ''સેલં સુમટ્ઠં નરવીરનિટ્ઠિતં, નારી યુગં ધારયિ અપ્પસદ્દં;
દુતિયઞ્ચ આગમ્મ અહોસિ સદ્દો, તં દિસ્વા ભિક્ખાચરિયં ચરામિ.

૯૨. ''દિજા દિજં કુણપમાહરન્તં, એકં સમાનં બહુકા સમેચ્ચ;
આહારહેતૂ પરિપાતયિંસુ, તં દિસ્વા ભિક્ખાચરિયં ચરામિ.

૯૩. ''ઉસભાહમદ્દં યૂથસ્સ મજ્ઝે, ચલક્કકું વણ્ણબલૂપપન્નં;
તમદ્દસં કામહેતુ વિતુન્નં, તં દિસ્વા ભિક્ખાચરિયં ચરામી''તિ.

તત્થ **અમ્બાહમદ્દ**ન્તિ અમ્બરુક્ખં અહં અદ્દસં. **વનમન્તરસ્મિ**ન્તિ વનઅન્તરે, અમ્બવનમજ્ઝેતિ અત્થો. **સંવિરૂળ્હ**ન્તિ સુવડ્ઢિતં. **તમદ્દસ**ન્તિ તં ઉય્યાનતો નિક્ખન્તો ફલહેતુ વિભગ્ગં પુન અદ્દસં. **તં દિસ્વા**તિ તં ફલહેતુ વિભગ્ગં દિસ્વા પટિલદ્ધસંવેગો પચ્ચેકબોધિઞાણં નિબ્બત્તેત્વા ઇમં ભિક્ખાચરિયપબ્બજ્જં ઉપગતોસ્મિ, તસ્મા ભિક્ખાચરિયં ચરામીતિ. ઇદં સો ફલહેતુ વિભગ્ગં અમ્બરુક્ખં દસ્સનતો પટ્ઠાય સબ્બં ચિત્તાચારં કથેસિ. સેસાનં વિસ્સજ્જનેસુપિ એસેવ નયો. અયં પનેત્થ અનુત્તાનપદવણ્ણના – **સેલ**ન્તિ મણિવલયં. **નરવીરનિટ્ઠિત**ન્તિ વીરનરેહિ નિટ્ઠિતં, પણ્ડિતપુરિસેહિ કતન્તિ અત્થો. **યુગ**ન્તિ એકેકસ્મિં એકેકં કત્વા એકં વલયયુગળં. **દિજા દિજ**ન્તિ ગહિતમંસપિણ્ડં દિજં અવસેસદિજા. **કુણપમાહરન્ત**ન્તિ મંસપિણ્ડં આદાય આહરન્તં. **સમેચ્ચા**તિ સમાગન્ત્વા સન્નિપતિત્વા. **પરિપાતયિંસૂ**તિ કોટ્ટેન્તા અનુબન્ધિંસુ. **ઉસભાહમદ્દ**ન્તિ ઉસભં અહં અદ્દસં. **ચલક્કકુ**ન્તિ ચલક્કકુધં.

બોધિસત્તો એકેકં ગાથં સુત્વા ‘‘સાધુ, ભન્તે, તુમ્હાકમેવ તં આરમ્મણં અનુરૂપ’’ન્તિ એકેકસ્સ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ થુતિં અકાસિ. તઞ્ચ પન ચતૂહિ જનેહિ દેસિતં ધમ્મકથં સુત્વા ઘરાવાસે અનપેક્ખો હુત્વા પક્કન્તેસુ પચ્ચેકબુદ્ધેસુ ભુત્તપાતરાસો સુખનિસિન્નો ભરિયં આમન્તેત્વા ‘‘ભદ્દે, એતે ચત્તારો પચ્ચેકબુદ્ધા રજ્જં પહાય પબ્બજિત્વા અકિઞ્ચના અપલિબોધા પબ્બજ્જાસુખેન વીતિનામેન્તિ, અહં પન ભતિયા જીવિકં કપ્પેમિ, કિં મે ઘરાવાસેન, ત્વં પુત્તકે સઙ્ગણ્હન્તી ગેહે વસા’’તિ વત્વા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૯૪. ‘‘કરણ્ડકો કલિઙ્ગાનં, ગન્ધારાનઞ્ચ નગ્ગજિ;
નિમિરાજા વિદેહાનં, પઞ્ચાલાનઞ્ચ દુમ્મુખો;
એતે રટ્ઠાનિ હિત્વાન, પબ્બજિંસુ અકિઞ્ચના.

૯૫. ‘‘સબ્બેપિમે દેવસમા સમાગતા, અગ્ગી યથા પજ્જલિતો તથેવિમે;
અહમ્પિ એકો ચરિસ્સામિ ભગ્ગવિ, હિત્વાન કામાનિ યથોધિકાની’’તિ.

તાસં અત્થો – ભદ્દે, એસ સઙ્ઘત્થેરો પચ્ચેકબુદ્ધો દન્તપુરે નામ નગરે કરણ્ડકો નામ કલિઙ્ગાનં જનપદસ્સ રાજા, દુતિયો તક્કસિલનગરે નગ્ગજિ નામ ગન્ધારાનં જનપદસ્સ રાજા, તતિયો મિથિલનગરે નિમિ નામ વિદેહાનં જનપદસ્સ રાજા, ચતુત્થો કપિલનગરે દુમ્મુખો નામ ઉત્તરપઞ્ચાલાનં જનપદસ્સ રાજા, એતે એવરૂપાનિ રટ્ઠાનિ હિત્વા અકિઞ્ચના હુત્વા પબ્બજિંસુ. **સબ્બેપિમે**તિ ઇમે પન સબ્બેપિ વિસુદ્ધિદેવેહિ પુરિમપચ્ચેકબુદ્ધેહિ સમાના એકતો સમાગતા. **અગ્ગી યથા**તિ યથા હિ અગ્ગિ પજ્જલિતો ઓભાસતિ. **તથેવિમે**તિ ઇમેપિ તથેવ સીલાદીહિ પઞ્ચહિ ગુણેહિ ઓભાસન્તિ. યથા એતે, તથા અહમ્પિ પબ્બજિત્વા એકો ચરિસ્સામીતિ અત્થો. **ભગ્ગવી**તિ ભરિયં આલપતિ. **હિત્વાન કામાની**તિ રૂપાદયો વત્થુકામે હિત્વા. **યથોધિકાની**તિ અત્તનો ઓધિવસેન ઠિતાનિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – રૂપાદિઓધિવસેન યથાઠિતે કામે પહાય અહમ્પિ પબ્બજિત્વા એકો ચરિસ્સામીતિ. ‘‘યતોધિકાની’’તિપિ પાઠો, તસ્સત્થો – યતો ઉપરતો ઓધિ એતેસન્તિ યતોધિકાનિ, ઉપરતકોટ્ઠાસાનિ. પબ્બજિસ્સામીતિ ચિન્તિતકાલતો પટ્ઠાય હિ કિલેસકામાનં એકો કોટ્ઠાસો ઉપરતો નામ હોતિ નિરુદ્ધો, તસ્સ વત્થુભૂતો કામકોટ્ઠાસોપિ ઉપરતોવ હોતીતિ.

સા તસ્સ કથં સુત્વા ‘‘મય્હમ્પિ ખો સામિ, પચ્ચેકબુદ્ધાનં ધમ્મકથં સુતકાલતો પટ્ઠાય અગારે ચિત્તં ન સણ્ઠાતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૯૬. ‘‘અયમેવ કાલો ન હિ અઞ્ઞો અત્થિ, અનુસાસિતા મે ન ભવેય્ય પચ્છા;

અહમ્પિ એકા ચરિસ્સામિ ભગ્ગવ, સકુણીવ મુત્તા પુરિસસ્સ હત્થા''તિ.

તત્થ **અનુસાસિતા મે ન ભવેય્ય પચ્છા**તિ અનુસાસકો ઓવાદકો ન ભવેય્ય દુલ્લભત્તા ઓવાદકાનં, તસ્મા અયમેવ પબ્બજિતું કાલો, ન હિ અઞ્ઞો અત્થીતિ દસ્સેતિ. **સકુણીવ મુત્તા**તિ યથા સાકુણિકેન ગહેત્વા સકુણપચ્છિયં ખિત્તાસુ સકુણીસુ તસ્સ હત્થતો મુત્તા એકા સકુણી અનિલપથં લઙ્ઘયિત્વા યથારુચિતટ્ઠાનં ગન્ત્વા એકિકાવ ચરેય્ય, તથા અહમ્પિ તવ હત્થતો મુત્તા એકિકા ચરિસ્સામીતિ સયમ્પિ પબ્બજિતુકામા હુત્વા એવમાહ.

બોધિસત્તો તસ્સા કથં સુત્વા તુણ્હી અહોસિ. સા પન બોધિસત્તં વઞ્ચેત્વા પુરેતરં પબ્બજિતુકામા ''સામિ, પાનીયતિત્થં ગમિસ્સામિ, દારકે ઓલોકેહી''તિ ઘટં આદાય ગચ્છન્તી વિય પલાયિત્વા નગરસામન્તે તાપસાનં સન્તિકે ગન્ત્વા પબ્બજિ. બોધિસત્તો તસ્સા અનાગમનં ઞત્વા સયં દારકે પોસેસિ. અપરભાગે તેસુ થોકં વડ્ઢિત્વા અત્તનો અયાનયજાનનસમત્થતં સમ્પત્તેસુ તેસં વીમંસનત્થં એકદિવસં ભત્તં પચન્તો થોકં ઉત્તણ્ડુલં પચિ, એકદિવસં થોકં કિલિન્નં, એકદિવસં સુપક્કં, એકદિવસં અતિકિલિન્નં, એકદિવસં અલોણકં, એકદિવસં અતિલોણકં. દારકા ''તાત, અજ્જ ભત્તં ઉત્તણ્ડુલં, અજ્જ કિલિન્નં, અજ્જ સુપક્કં, અજ્જ અતિકિલિન્નં, અજ્જ અલોણકં, અજ્જ અતિલોણક''ન્તિ આહંસુ. તં સુત્વા બોધિસત્તો ''આમ, તાતા''તિ વત્વા ચિન્તેસિ ''ઇમે દારકા ઇદાનિ આમપક્કલોણિકઅતિલોણિકાનિ જાનન્તિ, અત્તનો ધમ્મતાય જીવિતું સક્ખિસ્સન્તિ, મયા પબ્બજિતું વટ્ટતી''તિ. અથ તે દારકે ઞાતકાનં દત્વા પટિચ્છાપેત્વા ''અમ્મતાતા, ઇમે દારકે સાધુકં પોસેથા''તિ વત્વા સો ઞાતકાનં પરિદેવન્તાનઞ્ઞેવ નગરા નિક્ખમિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા નગરસ્સ સામન્તેયેવ વસિ.

અથ નં એકદિવસં બારાણસિયં ભિક્ખાય ચરન્તં પરિબ્બાજિકા દિસ્વા વન્દિત્વા ''અય્ય, દારકા તે નાસિતા મઞ્ઞે''તિ આહ. મહાસત્તો ''નાહં દારકે નાસેમિ, તેસં અત્તનો અયાનયજાનનકાલે પબ્બજિતોમ્હિ , ત્વં તેસં અચિન્તેત્વા પબ્બજ્જાય અભિરમા''તિ વત્વા ઓસાનગાથમાહ –

૯૭. ''આમં પક્કઞ્ચ જાનન્તિ, અથો લોણં અલોણકં;
તમહં દિસ્વાન પબ્બજિં, ચરેવ ત્વં ચરામહ''ન્તિ.

તત્થ **તમહ**ન્તિ તં અહં દારકાનં કિરિયં દિસ્વા પબ્બજિતો. **ચરેવ ત્વં ચરામહ**ન્તિ ત્વમ્પિ ભિક્ખાચરિયમેવ ચર, અહમ્પિ ભિક્ખાચરિયમેવ ચરિસ્સામીતિ.

ઇતિ સો પરિબ્બાજિકં ઓવદિત્વા ઉય્યોજેસિ. સાપિ ઓવાદં ગહેત્વા મહાસત્તં વન્દિત્વા યથારુચિતં ઠાનં ગતા. ઠપેત્વા કિર તં દિવસં ન તે પુન અઞ્ઞમઞ્ઞં અદ્દસંસુ. બોધિસત્તો ચ ઝાનાભિઞ્ઞં નિબ્બત્તેત્વા બ્રહ્મલોકૂપગો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને તે પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ. તદા ધીતા ઉપ્પલવણ્ણા અહોસિ, પુત્તો રાહુલકુમારો, પરિબ્બાજિકા રાહુલમાતા, પરિબ્બાજકો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

કુમ્ભકારજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૪૦૯] ૪. દળ્હધમ્મજાતકવણ્ણના

અહં ચે દળ્હધમ્મસ્સાતિ ઇદં સત્થા કોસમ્બિં નિસ્સાય ઘોસિતારામે વિહરન્તો ઉદેનસ્સ રઞ્ઞો ભદ્દવતિકં હત્થિનિં આરબ્ભ કથેસિ. તસ્સા પન હત્થિનિયા લદ્ધવિધાનઞ્ચ ઉદેનસ્સ રાજવંસો ચ **માતઙ્ગજાતકે** (જા॰ ૧.૧૫.૧ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ. એકદિવસં પન સા હત્થિની નગરા નિક્ખમન્તી ભગવન્તં પાતોવ અરિયગણપરિવુતં અનોમાય બુદ્ધસિરિયા નગરં પિણ્ડાય પવિસન્તં દિસ્વા તથાગતસ્સ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા ''ભગવા સબ્બઞ્ઞુ સબ્બલોકનિત્થરણ ઉદેનો વંસરાજા મં તરુણકાલે કમ્મં નિત્થરિતું સમત્થકાલે 'ઇમં નિસ્સાય મયા જીવિતઞ્ચ રજ્જઞ્ચ દેવી ચ લદ્ધા'તિ પિયાયિત્વા મહન્તં પરિહારં અદાસિ, સબ્બાલઙ્કારેહિ અલઙ્કરિત્વા ઠિતટ્ઠાનં ગન્ધેન પરિભણ્ડં કારેત્વા મત્થકે સુવણ્ણતારકખચિતવિતાનં બન્ધાપેત્વા સમન્તા ચિત્રસાણિં પરિક્ખિપાપેત્વા ગન્ધતેલેન દીપં જાલાપેત્વા ધૂમતટ્ટકં ઠપાપેત્વા કરીસછડ્ડનટ્ઠાને સુવણ્ણકટાહં પતિટ્ઠાપેત્વા મં ચિત્તત્થરણપિટ્ઠે ઠપેસિ, રાજારહઞ્ચ મે નાનગ્ગરસભોજનં દાપેસિ. ઇદાનિ પન મે મહલ્લકકાલે કમ્મં નિત્થરિતું અસમત્થકાલે સબ્બં તં પરિહારં અચ્છિન્દિ, અનાથા નિપ્પચ્ચયા હુત્વા અરઞ્ઞે કેતકાનિ ખાદન્તી જીવામિ, અઞ્ઞં મય્હં પટિસરણં નત્થિ, ઉદેનં મમ ગુણં સલ્લક્ખાપેત્વા પોરાણકપરિહારં મે પટિપાકતિકં કારેથ ભગવા''તિ પરિદેવમાના તથાગતં યાચિ.

સત્થા ''ગચ્છ ત્વં, અહં તે રઞ્ઞો કથેત્વા યસં પટિપાકતિકં કારેસ્સામી''તિ વત્વા રઞ્ઞો નિવેસનદ્વારં અગમાસિ. રાજા તથાગતં અન્તોનિવેસનં પવેસેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ મહાદાનં પવત્તેસિ. સત્થા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને અનુમોદનં કરોન્તો ''મહારાજ, ભદ્દવતિકા કહ''ન્તિ પુચ્છિ. ''ન જાનામિ, ભન્તે''તિ. ''મહારાજ, ઉપકારકાનં યસં દત્વા મહલ્લકકાલે ગહેતું નામ ન વટ્ટતિ, કતઞ્ઞુના કતવેદિના ભવિતું વટ્ટતિ. ભદ્દવતિકા ઇદાનિ મહલ્લિકા જરાજિણ્ણા અનાથા હુત્વા અરઞ્ઞે કેતકાનિ ખાદન્તી જીવતિ, તં જિણ્ણકાલે અનાથં કાતું તુમ્હાકં અયુત્ત''ન્તિ ભદ્દવતિકાય ગુણં કથેત્વા ''સબ્બં પોરાણકપરિહારં પટિપાકતિકં કરોહી''તિ વત્વા પક્કામિ. રાજા તથા અકાસિ. ''તથાગતેન કિર ભદ્દવતિકાય ગુણં કથેત્વા પોરાણકયસો પટિપાકતિકો કારિતો''તિ સકલનગરં પત્થરિ, ભિક્ખુસઙ્ઘેપિ સા પવત્તિ પાકટા જાતા. અથ ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, સત્થારા કિર ભદ્દવતિકાય ગુણં કથેત્વા પોરાણકયસો પટિપાકતિકો કારિતો''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ તથાગતો એતિસ્સા ગુણં કથેત્વા નટ્ઠયસં પટિપાકતિકં કારેસિયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં દળ્હધમ્મો નામ રાજા રજ્જં કારેસિ. તદા બોધિસત્તો અમચ્ચકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તં રાજાનં ઉપટ્ઠહિ. સો તસ્સ સન્તિકા મહન્તં યસં લભિત્વા અમચ્ચરતનટ્ઠાને અટ્ઠાસિ. તદા તસ્સ રઞ્ઞો એકા ઓટ્ઠિબ્યાધિ હત્થિની થામબલસમ્પન્ના મહબ્બલા અહોસિ. સા એકદિવસં યોજનસતં ગચ્છતિ, રઞ્ઞો દૂતેય્યહરણકિચ્ચં કરોતિ, સઙ્ગામે યુદ્ધં કત્વા સત્તુ મદ્દનં કરોતિ. રાજા ''અયં મે બહૂપકારા''તિ તસ્સા સબ્બાલઙ્કારં દત્વા ઉદેનેન ભદ્દવતિકાય દિન્નસદિસં સબ્બં પરિહારં દાપેસિ. અથસ્સા જિણ્ણદુબ્બલકાલે રાજા સબ્બં યસં ગણ્હિ. સા તતો પટ્ઠાય અનાથા હુત્વા અરઞ્ઞે તિણપણ્ણાનિ ખાદન્તી જીવતિ. અથેકદિવસં રાજકુલે ભાજનેસુ અપ્પહોન્તેસુ રાજા કુમ્ભકારં પક્કોસાપેત્વા ''ભાજનાનિ કિર નપ્પહોન્તી''તિ આહ. ''ગોમયાહરણયાનકે યોજેતું ગોણે ન લભામિ, દેવા''તિ. રાજા તસ્સ કથં સુત્વા ''અમ્હાકં ઓટ્ઠિબ્યાધિ કહ''ન્તિ પુચ્છિ. ''અત્તનો ધમ્મતાય ચરતિ, દેવા''તિ. રાજા ''ઇતો પટ્ઠાય તં યોજેત્વા ગોમયં આહરા''તિ તં કુમ્ભકારસ્સ અદાસિ. કુમ્ભકારો ''સાધુ, દેવા''તિ તથા અકાસિ.

અથેકદિવસં સા નગરા નિક્ખમમાના નગરં પવિસન્તં બોધિસત્તં દિસ્વા વન્દિત્વા તસ્સ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા પરિદેવમાના ''સામિ, રાજા મં 'તરુણકાલે બહૂપકારા'તિ સલ્લક્ખેત્વા મહન્તં યસં દત્વા ઇદાનિ

મહલ્લકકાલે સબ્બં અચ્છિન્દિત્વા મયિ ચિત્તમ્પિ ન કરોતિ, અહં પન અનાથા અરઞ્ઞે તિણપણ્ણાનિ ખાદન્તી જીવામિ, એવં દુક્ખપ્પત્તં મં ઇદાનિ યાનકે યોજેતું કુમ્ભકારસ્સ અદાસિ, ઠપેત્વા તુમ્હે અઞ્ઞં મય્હં પટિસરણં નત્થિ, મયા રઞ્ઞો કતૂપકારં તુમ્હે જાનાથ, સાધુ ઇદાનિ મે નટ્ઠં યસં પટિપાકતિકં કરોથા''તિ વત્વા તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

૯૮. ''અહં ચે દળ્હધમ્મસ્સ, વહન્તી નાભિરાધયિં;
ધરન્તી ઉરસિ સલ્લં, યુદ્ધે વિક્કન્તચારિની.

૯૯. ''નૂન રાજા ન જાનાતિ, મમ વિક્કમપોરિસં;
સઙ્ગામે સુકતન્તાનિ, દૂતવિપ્પહિતાનિ ચ.

૧૦૦.''સા નૂનાહં મરિસ્સામિ, અબન્ધુ અપરાયિની;
તદા હિ કુમ્ભકારસ્સ, દિન્ના છકણહારિકા''તિ.

તત્થ **વહન્તી**તિ દૂતેય્યહરણં સઙ્ગામે બલકોટ્ઠકભિન્દનં તં તં કિચ્ચં વહન્તી નિત્થરન્તી. **ધરન્તી ઉરસિ સલ્લ**ન્તિ ઉરસ્મિં બદ્ધં કણ્ડં વા અસિં વા સત્તિં વા યુદ્ધકાલે સત્તૂનં ઉપરિ અભિહરન્તી. **વિક્કન્તચારિની**તિ વિક્કમં પરક્કમં કત્વા પરબલવિજયેન યુદ્ધે વિક્કન્તગામિની. ઇદં વુત્તં હોતિ – સચે સામિ, અહં ઇમાનિ કિચ્ચાનિ કરોન્તી રઞ્ઞો દળ્હધમ્મસ્સ ચિત્તં નારાધયિં ન પરિતોસેસિં, કો દાનિ અઞ્ઞો તસ્સ ચિત્તં આરાધયિસ્સતીતિ.

મમ વિક્કમપોરિસન્તિ મયા કતં પુરિસપરક્કમં. **સુકતન્તાની**તિ સુકતાનિ. યથા હિ કમ્માનેવ કમ્મન્તાનિ, વનાનેવ વનન્તાનિ, એવમિધ સુકતાનેવ ''સુકતન્તાની''તિ વુત્તાનિ. **દૂતવિપ્પહિતાનિ ચા**તિ ગલે પણ્ણં બન્ધિત્વા ''અસુકરઞ્ઞો નામ દેહી''તિ પહિતાય મયા એકદિવસેનેવ યોજનસતં ગન્ત્વા કતાનિ દૂતપેસનાનિ ચ. **નૂન રાજા ન જાનાતી**તિ નૂન તુમ્હાકં એસ રાજા એતાનિ મયા કતાનિ કિચ્ચાનિ ન જાનાતિ. **અપરાયિની**તિ અપ્પતિટ્ઠા અપ્પટિસરણા. **તદા હી**તિ તથા હિ, અયમેવ વા પાઠો. **દિન્ના**તિ અહં રઞ્ઞા છકણહારિકા કત્વા કુમ્ભકારસ્સ દિન્નાતિ.

બોધિસત્તો તસ્સા કથં સુત્વા ''ત્વં મા સોચિ, અહં રઞ્ઞો કથેત્વા તવ યસં પટિપાકતિકં કરિસ્સામી''તિ તં સમસ્સાસેત્વા નગરં પવિસિત્વા ભુત્તપાતરાસો રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા કથં સમુટ્ઠાપેત્વા ''મહારાજ, નનુ તુમ્હાકં અસુકા નામ ઓટ્ઠિબ્યાધિ અસુકટ્ઠાને ચ અસુકટ્ઠાને ચ ઉરે સલ્લં બન્ધિત્વા સઙ્ગામં નિત્થરિ, અસુકદિવસં નામ ગીવાય પણ્ણં બન્ધિત્વા પેસિતા યોજનસતં અગમાસિ, તુમ્હેપિસ્સા મહન્તં યસં અદત્થ, સા ઇદાનિ કહ''ન્તિ પુચ્છિ. ''તમહં કુમ્ભકારસ્સ ગોમયહરણત્થાય અદાસિ''ન્તિ. અથ નં બોધિસત્તો ''અયુત્તં ખો, મહારાજ, તુમ્હાકં તં કુમ્ભકારસ્સ યાનકે યોજનત્થાય દાતુ''ન્તિ વત્વા રઞ્ઞો ઓવાદવસેન ચતસ્સો ગાથા અભાસિ –

૧૦૧.''યાવતાસીસતી પોસો, તાવદેવ પવીણતિ;
અત્થાપાયે જહન્તિ નં, ઓટ્ઠિબ્યાધિંવ ખત્તિયો.

૧૦૨.''યો પુબ્બે કતકલ્યાણો, કતત્થો નાવબુજ્ઝતિ;
અત્થા તસ્સ પલુજ્જન્તિ, યે હોન્તિ અભિપત્થિતા.

૧૦૩.''યો પુબ્બે કતકલ્યાણો, કતત્થો મનુબુજ્ઝતિ;
અત્થા તસ્સ પવડ્ઢન્તિ, યે હોન્તિ અભિપત્થિકા.

૧૦૪.''તં વો વદામિ ભદ્દન્તે, યાવન્તેત્થ સમાગતા;
સબ્બે કતઞ્ઞુનો હોથ, ચિરં સગ્ગમ્હિ ઠસ્સથા''તિ.

તત્થ પઠમગાથાય તાવ અત્થો – ઇધેકચ્ચો અઞ્ઞાણજાતિકો પોસો **યાવતાસીસતી**, યાવ ''ઇદં નામ મે અયં કાતું સક્ખિસ્સતી''તિ પચ્ચાસીસતિ, **તાવદેવ** તં પુરિસં **પવીણતિ** ભજતિ સેવતિ, તસ્સ પન **અત્થાપાયે** વડ્ઢિયા અપગમને પરિહીનકાલે તં નાનાકિચ્ચેસુ પત્થિતં પોસં એકચ્ચે બાલા ઇમં ઓટ્ઠબ્યાધિં અયં ખત્તિયો વિય જહન્તિ.

કતકલ્યાણોતિ પરેન અત્તનો કતકલ્યાણકમ્મો. **કતત્થો**તિ નિપ્ફાદિતકિચ્ચો. **નાવબુજ્ઝતી**તિ પચ્છાપિ તં પરેન કતં ઉપકારં તસ્સ જરાજિણ્ણકાલે અસમત્થકાલે ન સરતિ, અત્તના દિન્નમ્પિ યસં પુન ગણ્હાતિ. **પલુજ્જન્તી**તિ ભિજ્જન્તિ નસ્સન્તિ. **યે હોન્તિ અભિપત્થિતા**તિ યે કેચિ અત્થા ઇચ્છિતા નામ હોન્તિ, સબ્બે નસ્સન્તીતિ દીપેતિ. મિત્તદુબ્ભિપુગ્ગલસ્સ હિ પત્થિતપત્થિતં અગ્ગિમ્હિ પક્ખિત્તબીજં વિય નસ્સતિ. **કતત્થો મનુબુજ્ઝતી**તિ કતત્થો અનુબુજ્ઝતિ, મ-કારો બ્યઞ્જનસન્ધિવસેન ગહિતો. **તં વો વદામી**તિ તેન કારણેન તુમ્હે વદામિ. **ઠસ્સથા**તિ કતઞ્ઞુનો હુત્વા ચિરકાલં સગ્ગમ્હિ દિબ્બસમ્પત્તિં અનુભવન્તા પતિટ્ઠહિસ્સથ.

એવં મહાસત્તો રાજાનં આદિં કત્વા સન્નિપતિતાનં સબ્બેસં ઓવાદં અદાસિ. તં સુત્વા રાજા ઓટ્ઠબ્યાધિયા યસં પટિપાકતિકં અકાસિ. બોધિસત્તસ્સ ચ ઓવાદે ઠત્વા દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા સગ્ગપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા ઓટ્ઠબ્યાધિ ભદ્દવતિકા અહોસિ, રાજા આનન્દો, અમચ્ચો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

દળ્હધમ્મજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૪૧૦] ૫. સોમદત્તજાતકવણ્ણના

યો મં પુરે પચ્ચુડ્ડેતીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં મહલ્લકં આરબ્ભ કથેસિ. સો કિરેકં સામણેરં પબ્બાજેસિ, સામણેરો તસ્સ ઉપકારકો હુત્વા તથારૂપેન રોગેન કાલમકાસિ. મહલ્લકો તસ્મિં કાલકતે રોદન્તો પરિદેવન્તો વિચરતિ. તં દિસ્વા ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, અસુકમહલ્લકો સામણેરસ્સ કાલકિરિયાય રોદન્તો પરિદેવન્તો વિચરતિ, મરણસ્સતિકમ્મટ્ઠાનરહિતો મઞ્ઞે''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ ઇમસ્મિં મતે રોદિયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તાવતિંસભવને સક્કત્તં કારેસિ. અથેકો કાસિગામવાસી બ્રાહ્મણમહાસાલો કામે પહાય હિમવન્તં પવિસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઉઞ્છાચરિયાય વનમૂલફલાફલેહિ યાપેન્તો વાસં કપ્પેસિ. એકદિવસં ફલાફલત્થાય ગતો એકં હત્થિછાપં દિસ્વા અત્તનો અસ્સમં આનેત્વા પુત્તટ્ઠાને ઠપેત્વા સોમદત્તોતિસ્સ નામં કત્વા તિણપણ્ણાનિ ખાદાપેન્તો પટિજગ્ગિ. સો વયપ્પત્તો મહાસરીરો હુત્વા એકદિવસં બહું ભોજનં ગહેત્વા અજીરકેન દુબ્બલો અહોસિ. તાપસો તં અસ્સમપદે કત્વા ફલાફલત્થાય ગતો,

તસ્મિં અનાગતેયેવ હત્થિપોતકો કાલમકાસિ. તાપસો ફલાફલં ગહેત્વા આગચ્છન્તો ‘‘અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ મે પુત્તો પચ્ચુગ્ગમનં કરોતિ, અજ્જ ન દિસ્સતિ, કહં નુ ખો ગતો’’તિ પરિદેવન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૦૫.‘‘યો મં પુરે પચ્ચુડ્ડેતિ, અરઞ્ઞે દૂરમાયતો;
સો ન દિસ્સતિ માતઙ્ગો, સોમદત્તો કુહિં ગતો’’તિ.

તત્થ **પુરે**તિ ઇતો પુરે. **પચ્ચુડ્ડેતી**તિ પચ્ચુગ્ગચ્છતિ. **અરઞ્ઞે દૂર**ન્તિ ઇમસ્મિં નિમ્મનુસ્સે અરઞ્ઞે મં દૂરં પચ્ચુડ્ડેતિ. **આયતો**તિ આયામસમ્પન્નો.

એવં પરિદેવમાનો આગન્ત્વા તં ચઙ્કમનકોટિયં પતિતં દિસ્વા ગલે ગહેત્વા પરિદેવમાનો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૦૬.‘‘અયં વા સો મતો સેતિ, અલ્લસિઙ્ગંવ વચ્છિતો;
ભૂમ્યા નિપતિતો સેતિ, અમરા વત કુઞ્જરો’’તિ.

તત્થ **અયં વા**તિ વિભાવનત્થે વા-સદ્દો. અયમેવ સો, ન અઞ્ઞોતિ તં વિભાવેન્તો એવમાહ. **અલ્લસિઙ્ગ**ન્તિ માલુવલતાય અગ્ગપવાલં. **વચ્છિતો**તિ છિન્નો, ગિમ્હકાલે મજ્ઝન્હિકસમયે તત્તવાલિકાપુલિને નખેન છિન્દિત્વા પાતિતો માલુવલતાય અઙ્કુરો વિયાતિ વુત્તં હોતિ. **ભૂમ્યા**તિ ભૂમિયં. **અમરા વતા**તિ મતો વત, ‘‘અમરી’’તિપિ પાઠો.

તસ્મિં ખણે સક્કો લોકં ઓલોકેન્તો તં દિસ્વા ‘‘અયં તાપસો પુત્તદારં પહાય પબ્બજિતો, ઇદાનિ હત્થિપોતકે પુત્તસઞ્ઞં કત્વા પરિદેવતિ, સંવેજેત્વા નં સતિં પટિલભાપેસ્સામી’’તિ તસ્સ અસ્સમપદં આગન્ત્વા આકાસે ઠિતોવ તતિયં ગાથમાહ –

૧૦૭.‘‘અનગારિયુપેતસ્સ , વિપ્પમુત્તસ્સ તે સતો;
સમણસ્સ ન તં સાધુ, યં પેતમનુસોચસી’’તિ.

અથસ્સ વચનં સુત્વા તાપસો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૦૮.‘‘સંવાસેન હવે સક્ક, મનુસ્સસ્સ મિગસ્સ વા;
હદયે જાયતે પેમં, તં ન સક્કા અસોચિતુ’’ન્તિ.

તત્થ **મિગસ્સ વા**તિ ઇમસ્મિં ઠાને સબ્બેપિ તિરચ્છાના ‘‘મિગા’’તિ વુત્તા. **ત**ન્તિ પિયાયિતં સત્તં.

અથ નં ઓવદન્તો સક્કો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૦૯.‘‘મતં મરિસ્સં રોદન્તિ, યે રુદન્તિ લપન્તિ ચ;
તસ્મા ત્વં ઇસિ મા રોદિ, રોદિતં મોઘમાહુ સન્તો.

૧૧૦.‘‘કન્દિતેન હવે બ્રહ્મે, મતો પેતો સમુટ્ઠહે;
સબ્બે સઙ્ગમ્મ રોદામ, અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ઞાતકે’’તિ.

તત્થ **યે રુદન્તિ લપન્તિ ચા**તિ બ્રહ્મે યે સત્તા રોદન્તિ પરિદેવન્તિ ચ, સબ્બે તે મતં, યો ચ મરિસ્સતિ, તં રોદન્તિ, તેસંયેવ એવં રોદન્તાનં અસ્સુસુક્ખનકાલો નત્થિ, તસ્મા ત્વં ઇસિ મા રોદિ. કિંકારણા? **રોદિતં મોઘમાહુ સન્તો**, પણ્ડિતા હિ ''રોદિતં નિપ્ફલ''ન્તિ વદન્તિ. **મતો પેતો**તિ યદિ એસ પેતોતિ સઙ્ખ્યં ગતો મતો રોદિતેન સમુટ્ઠહેય્ય, એવં સન્તે સબ્બેપિ મયં સમાગન્ત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ઞાતકે રોદામ, કિં નિક્કમ્મા અચ્છામાતિ.

તાપસો સક્કસ્સ વચનં સુત્વા સતિં પટિલભિત્વા વિગતસોકો અસ્સૂનિ પુઞ્છિત્વા સક્કસ્સ થુતિવસેન સેસગાથા આહ –

૧૧૧.''આદિત્તં વત મં સન્તં, ઘતસિત્તંવ પાવકં;
વારિના વિય ઓસિઞ્ચં, સબ્બં નિબ્બાપયે દરં.

૧૧૨.''અબ્બહી વત મે સલ્લં, યમાસિ હદયસ્સિતં;
યો મે સોકપરેતસ્સ, પુત્તસોકં અપાનુદિ.

૧૧૩.''સોહં અબ્બૂળ્હસલ્લોસ્મિ, વીતસોકો અનાવિલો;
ન સોચામિ ન રોદામિ, તવ સુત્વાન વાસવા''તિ.

તા હેટ્ઠા વુત્તત્થાયેવ. એવં સક્કો તાપસસ્સ ઓવાદં દત્વા સકટ્ઠાનમેવ ગતો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા હત્થિપોતકો સામણેરો અહોસિ, તાપસો મહલ્લકો, સક્કો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

સોમદત્તજાતકવણ્ણના પઞ્ચમા.

[૪૧૧] ૬. સુસીમજાતકવણ્ણના

કાળાનિ કેસાનિ પુરે અહેસુન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મહાભિનિક્ખમનં આરબ્ભ કથેસિ. તસ્મિઞ્હિ સમયે ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં નિસીદિત્વા દસબલસ્સ નિક્ખમનં વણ્ણયિંસુ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''અનચ્છરિયં, ભિક્ખવે, મયા દાનિ અનેકાનિ કપ્પકોટિસતસહસ્સાનિ પૂરિતપારમિના મહાભિનિક્ખમનં, પુબ્બેપાહં તિયોજનસતિકે કાસિરટ્ઠે રજ્જં છડ્ડેત્વા નિક્ખન્તોયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ પુરોહિતસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તિ, તસ્સ જાતદિવસેયેવ બારાણસિરઞ્ઞોપિ પુત્તો જાયિ. તેસં નામગ્ગહણદિવસે મહાસત્તસ્સ સુસીમકુમારોતિ નામં અકંસુ, રાજપુત્તસ્સ બ્રહ્મદત્તકુમારોતિ. બારાણસિરાજા ''પુત્તેન મે સદ્ધિં એકદિવસે જાતો''તિ બોધિસત્તં આણાપેત્વા ધાતિયો દત્વા તેન સદ્ધિં એકતો વડ્ઢેસિ. તે ઉભોપિ વયપ્પત્તા અભિરૂપા દેવકુમારવણ્ણિનો હુત્વા તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા પચ્ચાગમિંસુ. રાજપુત્તો ઉપરાજા હુત્વા બોધિસત્તેન સદ્ધિં એકતો ખાદન્તો પિવન્તો નિસીદન્તો સયન્તો પિતુ અચ્ચયેન રજ્જં પત્વા મહાસત્તસ્સ મહન્તં યસં દત્વા પુરોહિતટ્ઠાને તં ઠપેત્વા એકદિવસં નગરં સજ્જાપેત્વા સક્કો દેવરાજા વિય અલઙ્કતો અલઙ્કતએરાવણપટિભાગસ્સ મત્તવરવારણસ્સ ખન્ધે નિસીદિત્વા બોધિસત્તં પચ્છાસને હત્થિપિટ્ઠે નિસીદાપેત્વા નગરં પદક્ખિણં અકાસિ. માતાપિસ્સ ''પુત્તં ઓલોકેસ્સામી''તિ

સીહપઞ્જરે ઠત્વા તસ્સ નગરં પદક્ખિણં કત્વા આગચ્છન્તસ્સ પચ્છતો નિસિન્નં પુરોહિતં દિસ્વા પટિબદ્ધચિત્તા હુત્વા સયનગબ્ભં પવિસિત્વા ‘‘ઇમં અલભન્તી એત્થેવ મરિસ્સામી’’તિ આહારં પચ્છિન્દિત્વા નિપજ્જિ.

રાજા માતરં અપસ્સન્તો ‘‘કુહિં મે માતા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ગિલાના’’તિ સુત્વા તસ્સા સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા ‘‘કિં અમ્મ, અફાસુક’’ન્તિ પુચ્છિ. સા લજ્જાય ન કથેસિ. સો ગન્ત્વા રાજપલ્લઙ્કે નિસીદિત્વા અત્તનો અગ્ગમહેસિં પક્કોસિત્વા ‘‘ગચ્છ અમ્માય અફાસુકં જાનાહી’’તિ પેસેસિ. સા ગન્ત્વા પિટ્ઠિં પરિમજ્જન્તી પુચ્છિ, ઇત્થિયો નામ ઇત્થીનં રહસ્સં ન નિગુહન્તિ, સા તસ્સા તમત્થં આરોચેસિ. ઇતરાપિ તં સુત્વા ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા ‘‘હોતુ, ગચ્છ નં સમસ્સાસેહિ, પુરોહિતં રાજાનં કત્વા તસ્સ તં અગ્ગમહેસિં કરિસ્સામી’’તિ આહ. સા આગન્ત્વા તં સમસ્સાસેસિ. રાજાપિ પુરોહિતં પક્કોસાપેત્વા એતમત્થં આરોચેત્વા ‘‘સમ્મ, માતુ મે જીવિતં દેહિ, ત્વં રાજા ભવિસ્સસિ, સા અગ્ગમહેસી, અહં ઉપરાજા’’તિ આહ. સો ‘‘ન સક્કા એવં કાતુ’’ન્તિ પટિક્ખિપિત્વા તેન પુનપ્પુનં યાચિયમાનો સમ્પટિચ્છિ. રાજા પુરોહિતં રાજાનં, માતરં અગ્ગમહેસિં કારેત્વા સયં ઉપરાજા અહોસિ.

તેસં સમગ્ગવાસં વસન્તાનં અપરભાગે બોધિસત્તો અગારમજ્ઝે ઉક્કણ્ઠિતો કામે પહાય પબ્બજ્જાય નિન્નચિત્તો કિલેસરતિં અનલ્લીયન્તો એકકોવ તિટ્ઠતિ, એકકોવ નિસીદતિ, એકકોવ સયતિ, બન્ધનાગારે બદ્ધો વિય પઞ્જરે પક્ખિત્તકુક્કુટો વિય ચ અહોસિ. અથસ્સ અગ્ગમહેસી ‘‘અયં રાજા મયા સદ્ધિં નાભિરમતિ, એકકોવ તિટ્ઠતિ નિસીદતિ સેય્યં કપ્પેતિ, અયં ખો પન દહરો તરુણો, અહં મહલ્લિકા, સીસે મે પલિતાનિ પઞ્ઞાયન્તિ, યંનૂનાહં ‘સીસે તે દેવ, એકં પલિતં પઞ્ઞાયતી’તિ મુસાવાદં કત્વા એકેનુપાયેન રાજાનં પત્તિયાપેત્વા મયા સદ્ધિં અભિરમાપેય્ય’’ન્તિ ચિન્તેત્વા એકદિવસં રઞ્ઞો સીસે ઊકા વિચિનન્તી વિય હુત્વા ‘‘દેવ, મહલ્લકોસિ જાતો, સીસે તે એકં પલિતં પઞ્ઞાયતી’’તિ આહ. ‘‘તેન હિ ભદ્દે, એતં પલિતં લુઞ્ચિત્વા મય્હં હત્થે ઠપેહી’’તિ. સા તસ્સ સીસતો એકં કેસં લુઞ્ચિત્વા અત્તનો સીસે પલિતં ગહેત્વા ‘‘ઇદં તે, દેવ, પલિત’’ન્તિ તસ્સ હત્થે ઠપેસિ. બોધિસત્તસ્સ તં દિસ્વાવ ભીતતસિતસ્સ કઞ્ચનપટ્ટસદિસા નલાટા સેદા મુચ્ચિંસુ.

સો અત્તાનં ઓવદન્તો ‘‘સુસીમ, ત્વં દહરો હુત્વા મહલ્લકો જાતો, એત્તકં કાલં ગૂથકલલે નિમુગ્ગો ગામસૂકરો વિય કામકલલે નિમુજ્જિત્વા તં કલલં જહિતું ન સક્કોસિ, નનુ કામે પહાય હિમવન્તં પવિસિત્વા પબ્બજિત્વા બ્રહ્મચરિયવાસસ્સ તે કાલો’’તિ ચિન્તેત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૧૧૪.‘‘કાળાનિ કેસાનિ પુરે અહેસું, જાતાનિ સીસમ્હિ યથાપદેસે;
    તાનજ્જ સેતાનિ સુસીમ દિસ્વા, ધમ્મં ચર બ્રહ્મચરિયસ્સ કાલો’’તિ.

તત્થ **યથાપદેસે**તિ તવ સીસે તસ્મિં તસ્મિં કેસાનં અનુરૂપે પદેસે ઇતો પુબ્બે કાળાનિ ભમરપત્તવણ્ણાનિ કેસાનિ જાતાનિ અહેસુન્તિ વદતિ. **ધમ્મં ચરા**તિ દસકુસલકમ્મપથધમ્મં ચરાતિ અત્તાનમેવ આણાપેતિ. **બ્રહ્મચરિયસ્સા**તિ મેથુનવિરતિયા તે કાલોતિ અત્થો.

એવં બોધિસત્તેન બ્રહ્મચરિયવાસસ્સ ગુણે વણ્ણિતે ઇતરા ‘‘અહં ‘ઇમસ્સ લગ્ગનં કરિસ્સામી’તિ વિસ્સજ્જનમેવ કરિ’’ન્તિ ભીતતસિતા ‘‘ઇદાનિસ્સ અપબ્બજ્જનત્થાય સરીરવણ્ણં વણ્ણયિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૧૫.‘‘મમેવ દેવ પલિતં ન તુય્હં, મમેવ સીસં મમ ઉત્તમઙ્ગં;

‘અત્થં કરિસ્સ’ન્તિ મુસા અભાણિં, એકાપરાધં ખમ રાજસેટ્ઠ.

૧૧૬.“દહરો તુવં દસ્સનિયોસિ રાજ, પઠમુગ્ગતો હોતિ યથા કળીરો;
રજ્જઞ્ચ કારેહિ મમઞ્ચ પસ્સ, મા કાલિકં અનુધાવી જનિન્દા”તિ.

તત્થ **મમેવ સીસન્તિ** મમેવ સીસે સઞ્જાતં પલિતન્તિ દીપેતિ. ઇતરં તસ્સેવ વેવચનં. **અત્થન્તિ** અત્તનો વુડ્ઢિં કરિસ્સામીતિ મુસા કથેસિં. **એકાપરાધન્તિ.** ઇમં મય્હં એકં અપરાધં. **પઠમુગ્ગતોતિ** પઠમવયેન ઉગ્ગતો. **હોહીતિ** હોસિ, પઠમવયે પતિટ્ઠિતોસીતિ અત્થો. “હોસી”તિયેવ વા પાઠો. **યથા કળીરોતિ** યથા સિનિદ્ધછવિતરુણકળીરો મન્દવાતેરિતો અતિવિય સોભતિ, એવરૂપોસિ ત્વન્તિ દસ્સેતિ. “પઠમુગ્ગતો હોતી”તિપિ પાઠો, તસ્સત્થો – યથા પઠમુગ્ગતો તરુણકળીરો દસ્સનીયો હોતિ, એવં ત્વમ્પિ દસ્સનીયોતિ. **મમઞ્ચ પસ્સાતિ** મમઞ્ચ ઓલોકેહિ, મા મં અનાથં વિધવં કરોહીતિ અત્થો. **કાલિકન્તિ** બ્રહ્મચરિયચરણં નામ દુતિયે વા તતિયે વા અત્તભાવે વિપાકદાનતો કાલિકં નામ, રજ્જં પન ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે કામગુણસુખુપ્પાદનતો અકાલિકં, સો ત્વં ઇમં અકાલિકં પહાય મા કાલિકં અનુધાવીતિ વદતિ.

બોધિસત્તો તસ્સા વચનં સુત્વા “ભદ્દે, ત્વં ભવિતબ્બમેવેતં કથં કથેસિ, પરિણમન્તે હિ મમ વયે ઇમેહિ કાળકેસેહિ પરિવત્તેત્વા સાણવાકસદિસેહિ પણ્ડરેહિ ભવિતબ્બં. અહઞ્હિ નીલુપ્પલાદિકુસુમદામસદિસકુમારાનં કઞ્ચનરૂપપટિભાગાનં ઉત્તમયોબ્બનવિલાસસમ્પત્તાનં ખત્તિયકઞ્ઞાદીનં વયે પરિણમન્તે જરં પત્તાનં વેવણ્ણિયઞ્ચેવ સરીરભઙ્ગઞ્ચ પસ્સામિ. એવં વિપત્તિપરિયોસાનોવેસ ભદ્દે, જીવલોકો”તિ વત્વા ઉપરિ બુદ્ધલીળાય ધમ્મં દેસેન્તો ગાથાદ્વયમાહ –

૧૧૭.“પસ્સામિ વોહં દહરિં કુમારિં, સામટ્ઠપસ્સં સુતનું સુમજ્ઝં;
કાળપ્પવાળાવ પવેલ્લમાના, પલોભયન્તીવ નરેસુ ગચ્છતિ.

૧૧૮.“તમેન પસ્સામિપરેન નારિં, આસીતિકં નાવુતિકંવ જચ્ચા;
દણ્ડં ગહેત્વાન પવેધમાનં, ગોપાનસીભોગ્ગસમં ચરન્તિ”ન્તિ.

તત્થ **વોતિ** નિપાતમત્તં. **સામટ્ઠપસ્સન્તિ** સમ્મટ્ઠપસ્સં. અયમેવ વા પાઠો, સબ્બપસ્સેસુ મટ્ઠછવિવણ્ણન્તિ અત્થો. **સુતનુન્તિ** સુન્દરસરીરં. **સુમજ્ઝન્તિ** સુસણ્ઠિતમજ્ઝં. **કાળપ્પવાળાવ પવેલ્લમાનાતિ** યથા નામ તરુણકાલે સુસમુગ્ગતા કાળવલ્લી પવાળા વા હુત્વા મન્દવાતેરિતા ઇતો ચિતો ચ પવેલ્લતિ, એવં પવેલ્લમાના ઇત્થિવિલાસં દસ્સયમાના કુમારિકા **પલોભયન્તીવ નરેસુ ગચ્છતિ**. સમીપત્થે ભુમ્મવચનં, પુરિસાનં સન્તિકે તે પુરિસે કિલેસવસેન પલોભયન્તી વિય ગચ્છતિ.

તમેન પસ્સામિપરેન નારિન્તિ તમેનં નારિં અપરેન સમયેન જરં પત્તં અન્તરહિતરૂપસોભગ્ગપ્પત્તં પસ્સામિ. બોધિસત્તો હિ પઠમગાથાય રૂપે અસ્સાદં કથેત્વા ઇદાનિ આદીનવં દસ્સેન્તો એવમાહ. **આસીતિકં નાવુતિકંવ જચ્ચાતિ** અસીતિસંવચ્છરં વા નવુતિસંવચ્છરં વા જાતિયા. **ગોપાનસીભોગ્ગસમન્તિ** ગોપાનસીસમં ભોગ્ગં, ગોપાનસીઆકારેન ભગ્ગસરીરં ઓનમિત્વા નટ્ઠકાકણિકં પરિયેસન્તિં વિય ચરમાનન્તિ અત્થો. કામઞ્ચ બોધિસત્તેન દહરકાલે દિસ્વા પુન નાવુતિકકાલે દિટ્ઠપુબ્બા નામ નત્થિ, ઞાણેન દિટ્ઠભાવં સન્ધાય પનેતં વુત્તં.

ઇતિ મહાસત્તો ઇમાય ગાથાય રૂપસ્સ આદીનવં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અગારમજ્ઝે અત્તનો અનભિરતિં પકાસેન્તો ગાથાદ્વયમાહ –

૧૧૯.‘‘સોહં તમેવાનુવિચિન્તયન્તો, એકો સયામિ સયનસ્સ મજ્ઝે;
‘અહમ્પિ એવં’ ઇતિ પેક્ખમાનો, ન ગહે રમે બ્રહ્મચરિયસ્સ કાલો.

૧૨૦.‘‘રજ્જુવાલમ્બની ચેસા, યા ગેહે વસતો રતિ;
એતમ્પિ છેત્વાન વજન્તિ ધીરા, અનપેક્ખિનો કામસુખં પહાયા’’તિ.

તત્થ **સોહ**ન્તિ સો અહં. **તમેવાનુવિચિન્તયન્તો**તિ તમેવ રૂપાનં અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ ચિન્તેન્તો. **એવં ઇતિ પેક્ખમાનો**તિ ‘‘યથા એસા પરિણતા, અહમ્પિ જરં પત્તો ભગ્ગસરીરો ભવિસ્સામી’’તિ પેક્ખમાનો. **ન ગહે રમે**તિ ગેહે ન રમામિ. **બ્રહ્મચરિયસ્સ કાલો**તિ ભદ્દે, બ્રહ્મચરિયસ્સ મે કાલો, તસ્મા પબ્બજિસ્સામીતિ દીપેતિ.

રજ્જુવાલમ્બની ચેસાતિ ચ-કારો નિપાતમત્તો, આલમ્બનરજ્જુ વિય એસાતિ અત્થો. કતરા? **યા ગેહે વસતો રતિ**, યા ગેહે વસન્તસ્સ રૂપાદીસુ આરમ્મણેસુ કામરતીતિ અત્થો. ઇમિના કામાનં અપ્પસ્સાદતં દસ્સેતિ. અયં એત્થાધિપ્પાયો – યથા ગિલાનસ્સ મનુસ્સસ્સ અત્તનો બલેન પરિવત્તિતું અસક્કોન્તસ્સ ‘‘ઇમં આલમ્બિત્વા પરિવત્તેય્યાસી’’તિ આલમ્બનરજ્જું બન્ધેય્યું, તસ્સ તં આલમ્બિત્વા પરિવત્તન્તસ્સ અપ્પમત્તકં કાયિકચેતસિકસુખં ભવેય્ય, એવં કિલેસાતુરાનં સત્તાનં વિવેકસુખવસેન પરિવત્તિતું અસક્કોન્તાનં અગારમજ્ઝે ઠપિતાનિ કામરતિદાયકાનિ રૂપાદીનિ આરમ્મણાનિ તેસં કિલેસપરિળાહકાલે મેથુનધમ્મપટિસેવનવસેન તાનિ આરબ્ભ પરિવત્તમાનાનં કાયિકચેતસિકસુખસઙ્ખાતા કામરતિ નામ તં મુહુત્તં ઉપ્પજ્જમાના અપ્પમત્તિકા હોતિ, એવં અપ્પસ્સાદા કામાતિ. **એતમ્પિ છેત્વાના**તિ યસ્મા પન બહુદુક્ખા કામા બહુપાયાસા, આદીનવો એત્થ ભિય્યો, તસ્મા તં આદીનવં સમ્પસ્સમાના પણ્ડિતા એતમ્પિ રજ્જું છેત્વા ગૂથકૂપે નિમુગ્ગપુરિસો તં પજહન્તો વિય અનપેક્ખિનો એતં અપ્પમત્તકં બહુદુક્ખં કામસુખં **પહાય વજન્તિ**, નિક્ખમિત્વા મનોરમં પબ્બજ્જં પબ્બજન્તીતિ.

એવં મહાસત્તો કામેસુ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ દસ્સેન્તો બુદ્ધલીળાય ધમ્મં દેસેત્વા સહાયં પક્કોસાપેત્વા રજ્જં પટિચ્છાપેત્વા ઞાતિમિત્તસુહજ્જાનં રોદન્તાનં પરિદેવન્તાનમેવ સિરિવિભવં છડ્ડેત્વા હિમવન્તં પવિસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઝાનાભિઞ્ઞં નિબ્બત્તેત્વા બ્રહ્મલોકપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા બહૂ જને અમતપાનં પાયેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા અગ્ગમહેસી રાહુલમાતા અહોસિ, સહાયરાજા આનન્દો, સુસીમરાજા પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

સુસીમજાતકવણ્ણના છટ્ઠા.

[૪૧૨] ૭. કોટસિમ્બલિજાતકવણ્ણના

અહં દસસતંબ્યામન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કિલેસનિગ્ગહં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ પન **પાનીયજાતકે** (જા॰ ૧.૧૧.૫૯ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ. ઇધાપિ સત્થા અન્તોકોટિસન્થારે કામવિતક્કાભિભૂતે પઞ્ચસતે ભિક્ખૂ દિસ્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતાપેત્વા ‘‘ભિક્ખવે, આસઙ્કિતબ્બયુત્તકં નામ આસઙ્કિતું વટ્ટતિ, કિલેસા નામ વડ્ઢન્તા વને નિગ્રોધાદયો વિય રુક્ખં, પુરિસં ભઞ્જન્તિ, તેનેવ પુબ્બેપિ કોટસિમ્બલિયં નિબ્બત્તદેવતા એકં સકુણં નિગ્રોધબીજાનિ

ખાદિત્વા અત્તનો રુક્ખસ્સ સાખન્તરે વચ્ચં પાતેન્તં દિસ્વા ‘ઇતો મે વિમાનસ્સ વિનાસો ભવિસ્સતી’તિ ભયપ્પત્તા અહોસી’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો કોટસિમ્બલિયં રુક્ખદેવતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. અથેકો સુપણ્ણરાજા દિયડ્ઢયોજનસતિકં અત્તભાવં માપેત્વા પક્ખવાતેહિ મહાસમુદ્દે ઉદકં દ્વિધા કત્વા એકં બ્યામસહસ્સાયામં નાગરાજાનં નઙ્ગુટ્ઠે ગહેત્વા મુખેનસ્સ ગહિતગોચરં છડ્ડાપેત્વા કોટસિમ્બલિં સન્ધાય વનમત્થકેન પાયાસિ. નાગરાજા ‘‘ઓલમ્બેન્તો અત્તાનં મોચેસ્સામી’’તિ નિગ્રોધરુક્ખે ભોગં પવેસેત્વા નિગ્રોધં વેઠેત્વા ગણ્હિ. સુપણ્ણરઞ્ઞો મહાબલતાય નાગરાજસ્સ ચ મહાસરીરતાય નિગ્રોધરુક્ખો સમુગ્ઘાટં અગમાસિ. નાગરાજા નેવ રુક્ખં વિસ્સજ્જેસિ, સુપણ્ણરાજા સદ્ધિં નિગ્રોધરુક્ખેન નાગરાજાનં ગહેત્વા કોટસિમ્બલિં પત્વા નાગરાજાનં ખન્ધપિટ્ઠે નિપજ્જાપેત્વા ઉદરમસ્સ ફાલેત્વા નાગમેદં ખાદિત્વા સેસકળેવરં સમુદ્દે વિસ્સજ્જેસિ. તસ્મિં પન નિગ્રોધે એકા સકુણિકા અત્થિ, સા નિગ્રોધરુક્ખે વિસ્સટ્ઠે ઉપ્પતિત્વા કોટસિમ્બલિયા સાખન્તરે નિસીદિ. રુક્ખદેવતા તં દિસ્વા ‘‘અયં સકુણિકા મમ રુક્ખક્ખન્ધે વચ્ચં પાતેસ્સતિ, તતો નિગ્રોધગચ્છો વા પિલક્ખગચ્છો વા ઉટ્ઠહિત્વા સકલરુક્ખં ઓત્થરિત્વા ગચ્છિસ્સતિ, અથ મે વિમાનં નસ્સિસ્સતી’’તિ ભીતતસિતા પવેધિ. તસ્સા પવેધન્તિયા કોટસિમ્બલીપિ યાવ મૂલા પવેધિ. સુપણ્ણરાજા તં પવેધમાનં દિસ્વા કારણં પુચ્છન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૨૧.‘‘અહં દસસતંબ્યામં, ઉરગમાદાય આગતો;
તઞ્ચ મઞ્ચ મહાકાયં, ધારયં નપ્પવેધસિ.

૧૨૨.‘‘અથિમં ખુદ્દકં પક્ખિં, અપ્પમંસતરં મયા;
ધારયં બ્યથસિ ભીતા, કમત્થં કોટસિમ્બલી’’તિ.

તત્થ **દસસતંબ્યામ**ન્તિ સહસ્સબ્યામમત્તાયામં. **ઉરગમાદાય આગતો**તિ એવં મહન્તં ઉરગં આદાય ઇધ આગતો. **તઞ્ચ મઞ્ચા**તિ તઞ્ચ ઉરગં મઞ્ચ. **ધારય**ન્તિ ધારયમાના. **બ્યથસી**તિ કમ્પસિ. **કમત્થ**ન્તિ કિં અત્થં, કેન કારણેનાતિ પુચ્છતિ, કં વા અત્થં સમ્પસ્સમાનાતિપિ અત્થો. **કોટસિમ્બલી**તિ રુક્ખનામેન દેવપુત્તં આલપતિ. સો હિ સિમ્બલિરુક્ખો ખન્ધસાખમહન્તતાય કોટસિમ્બલિનામં લભતિ, તસ્મિં અધિવત્થદેવપુત્તસ્સપિ તદેવ નામં.

અથસ્સ કારણં કથેન્તો દેવપુત્તો ચતસ્સો ગાથા અભાસિ –

૧૨૩.‘‘મંસભક્ખો તુવં રાજ, ફલભક્ખો અયં દિજો;
અયં નિગ્રોધબીજાનિ, પિલક્ખુદુમ્બરાનિ ચ;
અસ્સત્થાનિ ચ ભક્ખિત્વા, ખન્ધે મે ઓહદિસ્સતિ.

૧૨૪.‘‘તે રુક્ખા સંવિરૂહન્તિ, મમ પસ્સે નિવાતજા;
તે મં પરિયોનન્ધિસ્સન્તિ, અરુક્ખં મં કરિસ્સરે.

૧૨૫.‘‘સન્તિ અઞ્ઞેપિ રુક્ખા સે, મૂલિનો ખન્ધિનો દુમા;
ઇમિના સકુણજાતેન, બીજમાહરિતા હતા.

૧૨૬.‘‘અજ્ઝારૂહાભિવડ્ઢન્તિ, બ્રહન્તમ્પિ વનપ્પતિં;

તસ્મા રાજ પવેધામિ, સમ્પસ્સંનાગતં ભય''ન્તિ.

તત્થ **ઓહદિસ્સતી**તિ વચ્ચં પાતેસ્સતિ. **તે રુક્ખા**તિ તેહિ બીજેહિ જાતા નિગ્રોધાદયો રુક્ખા. **સંવિરૂહન્તી**તિ સંવિરુહિસ્સન્તિ વડ્ઢિસ્સન્તિ. **મમ પસ્સે**તિ મમ સાખન્તરાદીસુ. **નિવાતજા**તિ મમ સાખાહિ વાતસ્સ નિવારિતત્તા નિવાતે જાતા. **તે મં પરિયોનન્ધિસ્સન્તી**તિ એતે એવં વડ્ઢિતા મં પરિયોનન્ધિસ્સન્તીતિ અયમેત્થાધિપ્પાયો. **કરિસ્સરે**તિ અથેવં પરિયોનન્ધિત્વા મં અરુક્ખમેવ કરિસ્સન્તિ સબ્બસો ભઞ્જિસ્સન્તિ. **રુક્ખા સે**તિ રુક્ખા. **મૂલિનો ખન્ધિનો**તિ મૂલસમ્પન્ના ચેવ ખન્ધસમ્પન્ના ચ. **દુમા**તિ રુક્ખવેવચનમેવ. **બીજમાહરિતા**તિ બીજં આહરિત્વા. **હતા**તિ અઞ્ઞેપિ ઇમસ્મિં વને રુક્ખા વિનાસિતા સન્તિ. **અજ્ઝારૂહાભિવડ્ઢન્તી**તિ નિગ્રોધાદયો રુક્ખા અજ્ઝારૂહા હુત્વા મહન્તમ્પિ અઞ્ઞં વનપ્પતિં અતિક્કમ્મ વડ્ઢન્તીતિ દસ્સેતિ. એત્થ પન વને પતિ, વનસ્સ પતિ, વનપ્પતીતિ તયોપિ પાઠાયેવ. **રાજા**તિ સુપણ્ણં આલપતિ.

રુક્ખદેવતાય વચનં સુત્વા સુપણ્ણો ઓસાનગાથમાહ –

૧૨૭.''સઙ્કેય્ય સઙ્કિતબ્બાનિ, રક્ખેય્યાનાગતં ભયં;
અનાગતભયા ધીરો, ઉભો લોકે અવેક્ખતી''તિ.

તત્થ **અનાગતં ભય**ન્તિ પાણાતિપાતાદીહિ વિરમન્તો દિટ્ઠધમ્મિકમ્પિ સમ્પરાયિકમ્પિ અનાગતં ભયં રક્ખતિ નામ, પાપમિત્તે વેરિપુગ્ગલે ચ અનુપસઙ્કમન્તો અનાગતભયં રક્ખતિ નામ. એવં અનાગતં ભયં રક્ખેય્ય. **અનાગતભયા**તિ અનાગતભયકારણા તં ભયં પસ્સન્તો ધીરો ઇધલોકઞ્ચ પરલોકઞ્ચ અવેક્ખતિ ઓલોકેતિ નામ.

એવઞ્ચ પન વત્વા સુપણ્ણો અત્તનો આનુભાવેન તં પક્ખિં તમ્હા રુક્ખા પલાપેસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા ''આસઙ્કિતબ્બયુત્તકં આસઙ્કિતું વટ્ટતી''તિ વત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ અરહત્તફલે પતિટ્ઠહિંસુ.

તદા સુપણ્ણરાજા સારિપુત્તો અહોસિ, રુક્ખદેવતા પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

કોટસિમ્બલિજાતકવણ્ણના સત્તમા.

[૪૧૩] ૮. ધૂમકારિજાતકવણ્ણના

રાજા અપુચ્છિ વિધુરન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોસલરઞ્ઞો આગન્તુકસઙ્ગહં આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર એકસ્મિં સમયે પવેણિઆગતાનં પોરાણકયોધાનં સઙ્ગહં અકત્વા અભિનવાગતાનં આગન્તુકાનઞ્ઞેવ સક્કારસમ્માનં અકાસિ. અથસ્સ પચ્ચન્તે કુપિતે યુજ્ઝનત્થાય ગતસ્સ ''આગન્તુકા લદ્ધસક્કારા યુજ્ઝિસ્સન્તી''તિ પોરાણકયોધા ન યુજ્ઝિંસુ, ''પોરાણકયોધા યુજ્ઝિસ્સન્તી''તિ આગન્તુકાપિ ન યુજ્ઝિંસુ. ચોરા રાજાનં જિનિંસુ. રાજા પરાજિતો આગન્તુકસઙ્ગહદોસેન અત્તનો પરાજિતભાવં ઞત્વા સાવત્થિં પચ્ચાગન્ત્વા ''કિં નુ ખો અહમેવ એવં કરોન્તો પરાજિતો, ઉદાહુ અઞ્ઞેપિ રાજાનો પરાજિતપુબ્બાતિ દસબલં પુચ્છિસ્સામી''તિ ભુત્તપાતરાસો જેતવનં ગન્ત્વા સક્કારં કત્વા સત્થારં વન્દિત્વા તમત્થં પુચ્છિ. સત્થા ''ન ખો, મહારાજ, ત્વમેવેકો, પોરાણકરાજાનોપિ આગન્તુકસઙ્ગહં કત્વા પરાજિતા''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે કુરુરટ્ઠે ઇન્દપત્થનગરે યુધિટ્ઠિલગોત્તો ધનઞ્ચયો નામ કોરબ્યરાજા રજ્જં કારેસિ. તદા બોધિસત્તો તસ્સ પુરોહિતકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા ઇન્દપત્થં પચ્ચાગન્ત્વા પિતુ અચ્ચયેન પુરોહિતટ્ઠાનં લભિત્વા રઞ્ઞો અત્થધમ્માનુસાસકો અહોસિ, વિધુરપણ્ડિતોતિસ્સ નામં કરિંસુ. તદા ધનઞ્ચયરાજા પોરાણકયોધે અગણેત્વા આગન્તુકાનઞ્ઞેવ સઙ્ગહં અકાસિ. તસ્સ પચ્ચન્તે કુપિતે યુજ્ઝનત્થાય ગતસ્સ ''આગન્તુકા જાનિસ્સન્તી''તિ નેવ પોરાણકા યુજ્ઝિંસુ, ''પોરાણકા યુજ્ઝિસ્સન્તી''તિ ન આગન્તુકા યુજ્ઝિંસુ. રાજા પરાજિતો ઇન્દપત્થમેવ પચ્ચાગન્ત્વા ''આગન્તુકસઙ્ગહસ્સ કતભાવેન પરાજિતોમ્હી''તિ ચિન્તેસિ. સો એકદિવસં ''કિં નુ ખો અહમેવ આગન્તુકસઙ્ગહં કત્વા પરાજિતો, ઉદાહુ અઞ્ઞેપિ રાજાનો પરાજિતપુબ્બા અત્થીતિ વિધુરપણ્ડિતં પુચ્છિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા તં રાજુપટ્ઠાનં આગન્ત્વા નિસિન્નં તમત્થં પુચ્છિ. અથસ્સ તં પુચ્છનાકારં આવિકરોન્તો સત્થા ઉપડ્ઢં ગાથમાહ –

૧૨૮.''રાજા અપુચ્છિ વિધુરં, ધમ્મકામો યુધિટ્ઠિલો''તિ.

તત્થ **ધમ્મકામો**તિ સુચરિતધમ્મપ્પિયો.

''અપિ બ્રાહ્મણ જાનાસિ, કો એકો બહુ સોચતી''તિ –
સેસઉપડ્ઢગાથાય પન અયમત્થો – અપિ નામ, બ્રાહ્મણ, ત્વં જાનાસિ ''કો ઇમસ્મિં લોકે

એકો બહુ સોચતિ, નાનાકારણેન સોચતી''તિ.

તં સુત્વા બોધિસત્તો ''મહારાજ, કિં સોકો નામ તુમ્હાકં સોકો, પુબ્બે ધૂમકારી નામેકો અજપાલબ્રાહ્મણો મહન્તં અજયૂથં ગહેત્વા અરઞ્ઞે વજં કત્વા તત્થ અજા ઠપેત્વા અગ્ગિઞ્ચ ધૂમઞ્ચ કત્વા અજયૂથં પટિજગ્ગન્તો ખીરાદીનિ પરિભુઞ્જન્તો વસિ. સો તત્થ આગતે સુવણ્ણવણ્ણે સરભે દિસ્વા તેસુ સિનેહં કત્વા અજા અગણેત્વા અજાનં સક્કારં સરભાનં કત્વા સરદકાલે સરભેસુ પલાયિત્વા હિમવન્તં ગતેસુ અજાસુપિ નટ્ઠાસુ સરભે અપસ્સન્તો સોકેન પણ્ડુરોગી હુત્વા જીવિતક્ખયં પત્તો, અયં આગન્તુકસઙ્ગહં કત્વા તુમ્હેહિ સતગુણેન સહસ્સગુણેન સોચિત્વા કિલમિત્વા વિનાસં પત્તો''તિ ઇદં ઉદાહરણં આનેત્વા દસ્સેન્તો ઇમા ગાથા આહ –

૧૨૯.''બ્રાહ્મણો અજયૂથેન, પહૂતેજો વને વસં;
ધૂમં અકાસિ વાસેટ્ઠો, રત્તિન્દિવમતન્દિતો.

૧૩૦.''તસ્સ તંધૂમગન્ધેન, સરભા મકસટ્ટિતા;
વસ્સાવાસં ઉપગચ્છું, ધૂમકારિસ્સ સન્તિકે.

૧૩૧.''સરભેસુ મનં કત્વા, અજા સો નાવબુજ્ઝથ;
આગચ્છન્તી વજન્તી વા, તસ્સ તા વિનસ્સું અજા.

૧૩૨.''સરભા સરદે કાલે, પહીનમકસે વને;
પાવિસું ગિરિદુગ્ગાનિ, નદીનં પભવાનિ ચ.

૧૩૩.''સરભે ચ ગતે દિસ્વા, અજા ચ વિભવં ગતા;

કિસો ચ વિવણ્ણો ચાસિ, પણ્ડુરોગી ચ બ્રાહ્મણો.

૧૩૪."એવં યો સં નિરંકત્વા, આગન્તું કુરુતે પિયં;
સો એકો બહુ સોચતિ, ધૂમકારીવ બ્રાહ્મણો"તિ.

તત્થ **પહૂતેજો**તિ પહૂતઇન્ધનો. **ધૂમં અકાસી**તિ મક્ખિકપરિપન્થહરણત્થાય અગ્ગિઞ્ચ ધૂમઞ્ચ અકાસિ. **વાસેટ્ઠો**તિ તસ્સ ગોત્તં. **અતન્દિતો**તિ અનલસો હુત્વા. **તંધૂમગન્ધેના**તિ તેન ધૂમગન્ધેન. **સરભા**તિ સરભમિગા. **મકસટ્ટિતા**તિ મકસેહિ ઉપદ્દુતા પીળિતા. સેસમક્ખિકાપિ મકસગ્ગહણેનેવ ગહિતા. **વસ્સાવાસ**ન્તિ વસ્સારત્તવાસં વસિંસુ. **મનં કત્વા**તિ સિનેહં ઉપ્પાદેત્વા. **નાવબુજ્ઝથા**તિ અરઞ્ઞતો ચરિત્વા વજં આગચ્છન્તી ચેવ વજતો અરઞ્ઞં ગચ્છન્તી ચ "એત્તકા આગતા, એત્તકા અનાગતા"તિ ન જાનાતિ. **તસ્સ તા વિનસુ**ન્તિ તસ્સ તા એવં અપચ્ચવેક્ખન્તસ્સ સીહપરિપન્થાદિતો અરક્ખિયમાના અજા સીહપરિપન્થાદીહિ વિનસ્સિંસુ, સબ્બાવ વિનટ્ઠા.

નદીનં પભવાનિ ચાતિ પબ્બતેય્યાનં નદીનં પભવટ્ઠાનાનિ ચ પવિટ્ઠા. **વિભવ**ન્તિ અભાવં. અજા ચ વિનાસં પત્તા દિસ્વા જાનિત્વા. **કિસો ચ વિવણ્ણો**તિ ખીરાદિદાયિકા અજા પહાય સરભે સઙ્ગણ્હિત્વા તેપિ અપસ્સન્તો ઉભતો પરિહીનો સોકાભિભૂતો કિસો ચેવ દુબ્બણ્ણો ચ અહોસિ. **એવં યો સં નિરંકત્વા**તિ એવં મહારાજ, યો સકં પોરાણં અજ્ઝત્તિકં જનં નીહરિત્વા પહાય કિસ્મિઞ્ચિ અગણેત્વા આગન્તુકં પિયં કરોતિ, **સો** તુમ્હાદિસો **એકો બહુ સોચતિ,** અયં તે મયા દસ્સિતો ધૂમકારી બ્રાહ્મણો વિય બહુ સોચતીતિ.

એવં મહાસત્તો રાજાનં સઞ્ઞાપેન્તો કથેસિ. સોપિ સઞ્ઞત્તં ગન્ત્વા તસ્સ પસીદિત્વા બહું ધનં અદાસિ. તતો પટ્ઠાય ચ અજ્ઝત્તિકસઙ્ગહમેવ કરોન્તો દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા સગ્ગપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – "તદા કોરબ્યરાજા આનન્દો અહોસિ, ધૂમકારી પસેનદિકોસલો, વિધુરપણ્ડિતો પન અહમેવ અહોસિ"ન્તિ.

ધૂમકારિજાતકવણ્ણના અટ્ઠમા.

[૪૧૪] ૯. જાગરજાતકવણ્ણના

કોધ જાગરતં સુત્તોતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં ઉપાસકં આરબ્ભ કથેસિ. સો હિ સોતાપન્નો અરિયસાવકો સાવત્થિતો સકટસત્થેન સદ્ધિં કન્તારમગ્ગં પટિપજ્જિ. સત્થવાહો તત્થ એકસ્મિં ઉદકફાસુકટ્ઠાને પઞ્ચ સકટસતાનિ મોચેત્વા ખાદનીયભોજનીયં સંવિદહિત્વા વાસં ઉપગચ્છિ. તે મનુસ્સા તત્થ તત્થ નિપજ્જિત્વા સુપિંસુ, ઉપાસકો પન સત્થવાહસ્સ સન્તિકે એકસ્મિં રુક્ખમૂલે ચઙ્કમં અધિટ્ઠાસિ. અથ નં સત્થં વિલુમ્પિતુકામા પઞ્ચસતા ચોરા નાનાવુધાનિ ગહેત્વા સત્થં પરિવારેત્વા અટ્ઠંસુ. તે તં ઉપાસકં ચઙ્કમન્તં દિસ્વા "ઇમસ્સ નિદ્દાયનકાલે વિલુમ્પિસ્સામા"તિ તત્થ તત્થ અટ્ઠંસુ, સોપિ તિયામરત્તિં ચઙ્કમિયેવ. ચોરા પચ્ચૂસસમયે ગહિતગહિતા પાસાણમુગ્ગરાદયો છડ્ડેત્વા "ભો સત્થવાહ, ઇમં અપ્પમાદેન જગ્ગન્તં પુરિસં નિસ્સાય જીવિતં લભિત્વા તવ સન્તકસ્સ સામિકો જાતો, એતસ્સ સક્કારં કરેય્યાસી"તિ વત્વા પક્કમિંસુ. મનુસ્સા કાલસ્સેવ વુટ્ઠાય તેહિ છડ્ડિતપાસાણમુગ્ગરાદયો દિસ્વા "ઇમં નિસ્સાય અમ્હેહિ જીવિતં લદ્ધ"ન્તિ ઉપાસકસ્સ સક્કારં અકંસુ. ઉપાસકોપિ ઇચ્છિતટ્ઠાનં ગન્ત્વા કતકિચ્ચો પુન સાવત્થિં આગન્ત્વા જેતવનં ગન્ત્વા તથાગતં પૂજેત્વા વન્દિત્વા

નિસિન્નો ‘‘કિં, ઉપાસક, ન પઞ્ઞાયસી’’તિ વુત્તે તમત્થં આરોચેસિ. સત્થા ‘‘ન ખો, ઉપાસક, ત્વંયેવ અનિદ્દાયિત્વા જગ્ગન્તો વિસેસં લભિ, પોરાણકપણ્ડિતાપિ જગ્ગન્તા વિસેસં ગુણં લભિંસૂ’’તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા પચ્ચાગન્ત્વા અગારમજ્ઝે વસન્તો અપરભાગે નિક્ખમિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ન ચિરસ્સેવ ઝાનાભિઞ્ઞં નિબ્બત્તેત્વા હિમવન્તપદેસે ઠાનચઙ્કમિરિયાપથો હુત્વા વસન્તો નિદ્દં અનુપગન્ત્વા સબ્બરત્તિં ચઙ્કમતિ. અથસ્સ ચઙ્કમનકોટિયં નિબ્બત્તરુક્ખદેવતા તુસ્સિત્વા રુક્ખવિટપે ઠત્વા પઞ્હં પુચ્છન્તી પઠમં ગાથમાહ –

૧૩૫.‘‘કોધ જાગરતં સુત્તો, કોધ સુત્તેસુ જાગરો;
કો મમેતં વિજાનાતિ, કો તં પટિભણાતિ મે’’તિ.

તત્થ **કોધા**તિ કો ઇધ. **કો મમેત**ન્તિ કો મમ એતં પઞ્હં વિજાનાતિ. **કો તં પટિભણાતિ મે**તિ એતં મયા પુટ્ઠં પઞ્હં મય્હં કો પટિભણાતિ, કો બ્યાકરિતું સક્ખિસ્સતીતિ પુચ્છતિ.

બોધિસત્તો તસ્સા વચનં સુત્વા –

૧૩૬.‘‘અહં જાગરતં સુત્તો, અહં સુત્તેસુ જાગરો;
અહમેતં વિજાનામિ, અહં પટિભણામિ તે’’તિ. –

ઇમં ગાથં વત્વા પુન તાય –

૧૩૭.‘‘કથં જાગરતં સુત્તો, કથં સુત્તેસુ જાગરો;
કથં એતં વિજાનાસિ, કથં પટિભણાસિ મે’’તિ. –

ઇમં ગાથં પુટ્ઠો તમત્થં બ્યાકરોન્તો –

૧૩૮.‘‘યે ધમ્મં નપ્પજાનન્તિ, સંયમોતિ દમોતિ ચ;
તેસુ સુપ્પમાનેસુ, અહં જગ્ગામિ દેવતે.

૧૩૯.‘‘યેસં રાગો ચ દોસો ચ, અવિજ્જા ચ વિરાજિતા;
તેસુ જાગરમાનેસુ, અહં સુત્તોસ્મિ દેવતે.

૧૪૦.‘‘એવં જાગરતં સુત્તો, એવં સુત્તેસુ જાગરો;
એવમેતં વિજાનામિ, એવં પટિભણામિ તે’’તિ. – ઇમા ગાથા આહ;

તત્થ **કથં જાગરતં સુત્તો**તિ કથં ત્વં જાગરતં સત્તાનં અન્તરે સુત્તો નામ હોસિ. એસ નયો સબ્બત્થ. **યે ધમ્મ**ન્તિ યે સત્તા નવવિધં લોકુત્તરધમ્મં ન પજાનન્તિ. **સંયમોતિ દમોતિ ચા**તિ ‘‘અયં સંયમો, અયં દમો’’તિ એવઞ્ચ યે મગ્ગેન આગતં સીલઞ્ચેવ ઇન્દ્રિયસંવરઞ્ચ ન જાનન્તિ. ઇન્દ્રિયસંવરો હિ મનચ્છટ્ઠાનં ઇન્દ્રિયાનં દમનતો ‘‘દમો’’તિ વુચ્ચતિ. **તેસુ સુપ્પમાનેસૂ**તિ તેસુ કિલેસનિદ્દાવસેન સુપન્તેસુ સત્તેસુ અહં અપ્પમાદવસેન જગ્ગામિ.

“**યેસં રાગો ચા**”તિ ગાથાય યેસં મહાખીણાસવાનં પદસતેન નિદ્દિટ્ઠદિયડ્ઢસહસ્સતણ્હાલોભસઙ્ખાતો રાગો ચ નવઆઘાતવત્થુસમુટ્ઠાનો દોસો ચ દુક્ખાદીસુ અટ્ઠસુ વત્થૂસુ અઞ્ઞાણભૂતા અવિજ્જા ચાતિ ઇમે કિલેસા વિરાજિતા પહીના, તેસુ અરિયેસુ સબ્બાકારેન જાગરમાનેસુ તે ઉપાદાય અહં સુત્તો નામ દેવતેતિ અત્થો. **એવં જાગરત**ન્તિ એવં દેવતે અહં ઇમિના કારણેન જાગરતં સુત્તો નામાતિ. એસ નયો સબ્બપદેસુ.

એવં મહાસત્તેન પઞ્હે કથિતે તુટ્ઠા દેવતા તસ્સ થુતિં કરોન્તી ઓસાનગાથમાહ –

૧૪૧.‘‘સાધુ જાગરતં સુત્તો, સાધુ સુત્તેસુ જાગરો;
સાધુ મેતં વિજાનાસિ, સાધુ પટિભણાસિ મે’’તિ.

તત્થ **સાધૂ**તિ ભદ્દકં કત્વા ત્વં ઇમં પઞ્હં કથેસિ, મયમ્પિ નં એવમેવ કથેમાતિ. એવં સા બોધિસત્તસ્સ થુતિં કત્વા અત્તનો વિમાનમેવ પાવિસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા દેવધીતા ઉપ્પલવણ્ણા અહોસિ, તાપસો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

જાગરજાતકવણ્ણના નવમા.

[૪૧૫] ૧૦. કુમ્માસપિણ્ડિજાતકવણ્ણના

ન કિરત્થીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મલ્લિકં દેવિં આરબ્ભ કથેસિ. સા હિ સાવત્થિયં એકસ્સ માલાકારજેટ્ઠકસ્સ ધીતા ઉત્તમરૂપધરા મહાપુઞ્ઞા સોળસવસ્સિકકાલે એકદિવસં કુમારિકાહિ સદ્ધિં પુપ્ફારામં ગચ્છન્તી તયો કુમ્માસપિણ્ડે ગહેત્વા પુપ્ફપચ્છિયં ઠપેત્વા ગચ્છતિ. સા નગરતો નિક્ખમનકાલે ભગવન્તં સરીરપ્પભં વિસ્સજ્જેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતં નગરં પવિસન્તં દિસ્વા તયો કુમ્માસપિણ્ડે ઉપનામેસિ. સત્થા ચતુમહારાજદત્તિયં પત્તં ઉપનેત્વા પટિગ્ગહેસિ. સાપિ તથાગતસ્સ પાદે સિરસા વન્દિત્વા બુદ્ધારમ્મણં પીતિં ગહેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. સત્થા તં ઓલોકેત્વા સિતં પાત્વાકાસિ. આયસ્મા આનન્દો ‘‘કો નુ ખો, ભન્તે, હેતુ કો પચ્ચયો તથાગતસ્સ સિતકરણે’’તિ ભગવન્તં પુચ્છિ. અથસ્સ સત્થા ‘‘આનન્દ, અયં કુમારિકા ઇમેસં કુમ્માસપિણ્ડાનં ફલેન અજ્જેવ કોસલરઞ્ઞો અગ્ગમહેસી ભવિસ્સતી’’તિ સિતકારણં કથેસિ.

કુમારિકાપિ પુપ્ફારામં ગતા . તં દિવસમેવ કોસલરાજા અજાતસત્તુના સદ્ધિં યુજ્ઝન્તો યુદ્ધપરાજિતો પલાયિત્વા અસ્સં અભિરુય્હ આગચ્છન્તો તસ્સા ગીતસદ્દં સુત્વા પટિબદ્ધચિત્તો અસ્સં તં આરામાભિમુખં પેસેસિ. પુઞ્ઞસમ્પન્ના કુમારિકા રાજાનં દિસ્વા અપલાયિત્વાવ આગન્ત્વા અસ્સસ્સ નાસરજ્જુયા ગણ્હિ, રાજા અસ્સપિટ્ઠિયં નિસિન્નોવ ‘‘સસામિકાસિ, અસામિકાસી’’તિ પુચ્છિત્વા અસામિકભાવં ઞત્વા અસ્સા ઓરુય્હ વાતાતપકિલન્તો તસ્સા અઙ્કે નિપન્નો મુહુત્તં વિસ્સમિત્વા તં અસ્સપિટ્ઠિયં નિસીદાપેત્વા બલકાયપરિવુતો નગરં પવિસિત્વા અત્તનો કુલઘરં પેસેત્વા સાયન્હસમયે યાનં પહિણિત્વા મહન્તેન સક્કારસમ્માનેન કુલઘરતો આહરાપેત્વા રતનરાસિમ્હિ ઠપેત્વા અભિસેકં દત્વા અગ્ગમહેસિં અકાસિ. તતો પટ્ઠાય ચ સા રઞ્ઞો પિયા અહોસિ મનાપા, પુબ્બુટ્ઠાયિકાદીહિ પઞ્ચહિ કલ્યાણધમ્મેહિ સમન્નાગતા પતિદેવતા, બુદ્ધાનમ્પિ વલ્લભા અહોસિ. તસ્સા સત્થુ તયો કુમ્માસપિણ્ડે દત્વા તં સમ્પત્તિં અધિગતભાવો સકલનગરં પત્થરિત્વા ગતો.

અથેકદિવસં ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું “આવુસો, મલ્લિકા દેવી બુદ્ધાનં તયો કુમ્માસપિણ્ડે દત્વા તેસં ફલેન તં દિવસઞ્ઞેવ અભિસેકં પત્તા, અહો બુદ્ધાનં મહાગુણતા”તિ. સત્થા આગન્ત્વા “કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના”તિ પુચ્છિત્વા “ઇમાય નામા”તિ વુત્તે “અનચ્છરિયં, ભિક્ખવે, મલ્લિકાય એકસ્સ સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધસ્સ તયો કુમ્માસપિણ્ડે દત્વા કોસલરઞ્ઞો અગ્ગમહેસિભાવાધિગમો. કસ્મા? બુદ્ધાનં ગુણમહન્તતાય. પોરાણકપણ્ડિતા પન પચ્ચેકબુદ્ધાનં અલોણકં અસ્નેહં અફાણિતં કુમ્માસં દત્વા તસ્સ ફલેન દુતિયે અત્તભાવે તિયોજનસતિકે કાસિરટ્ઠે રજ્જસિરિં પાપુણિંસૂ”તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો એકસ્મિં દલિદ્દકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો એકં સેટ્ઠિં નિસ્સાય ભતિયા કમ્મં કરોન્તો જીવિકં કપ્પેસિ. સો એકદિવસં “પાતરાસત્થાય મે ભવિસ્સતી”તિ અન્તરાપણતો ચત્તારો કુમ્માસપિણ્ડે ગહેત્વા કમ્મન્તં ગચ્છન્તો ચત્તારો પચ્ચેકબુદ્ધે ભિક્ખાચારત્થાય બારાણસિનગરાભિમુખે આગચ્છન્તે દિસ્વા “ઇમે ભિક્ખં સન્ધાય બારાણસિં ગચ્છન્તિ , મય્હમ્પિમે ચત્તારો કુમ્માસપિણ્ડા અત્થિ, યંનૂનાહં ઇમે ઇમેસં દદેય્ય”ન્તિ ચિન્તેત્વા તે ઉપસંકમિત્વા વન્દિત્વા “ભન્તે, ઇમે મે હત્થે ચત્તારો કુમ્માસપિણ્ડા, અહં ઇમે તુમ્હાકં દદામિ, સાધુ મે, ભન્તે, પટિગ્ગણ્હથ, એવમિદં પુઞ્ઞં મય્હં ભવિસ્સતિ દીઘરત્તં હિતાય સુખાયા”તિ વત્વા તેસં અધિવાસનં વિદિત્વા વાલિકં ઉસ્સાપેત્વા ચત્તારિ આસનાનિ પઞ્ઞપેત્વા તેસં ઉપરિ સાખાભઙ્ગં અત્થરિત્વા પચ્ચેકબુદ્ધે પટિપાટિયા નિસીદાપેત્વા પણ્ણપુટેન ઉદકં આહરિત્વા દક્ખિણોદકં પાતેત્વા ચતૂસુ પત્તેસુ ચત્તારો કુમ્માસપિણ્ડે પતિટ્ઠાપેત્વા વન્દિત્વા “ભન્તે, એતેસં નિસ્સન્દેન દલિદ્દગેહે નિબ્બત્તિ નામ મા હોતુ, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણપ્પટિવેધસ્સ પચ્ચયો હોતૂ”તિ આહ. પચ્ચેકબુદ્ધા પરિભુઞ્જિંસુ, પરિભોગાવસાને અનુમોદનં કત્વા ઉપ્પતિત્વા નન્દમૂલકપબ્ભારમેવ અગમંસુ.

બોધિસત્તો અઞ્જલિં પગ્ગય્હ પચ્ચેકબુદ્ધગતં પીતિં ગહેત્વા તેસુ ચક્ખુપથં અતીતેસુ અત્તનો કમ્મન્તં ગન્ત્વા યાવતાયુકં દાનં અનુસ્સરિત્વા કાલં કત્વા તસ્સ ફલેન બારાણસિરઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તિ, બ્રહ્મદત્તકુમારોતિસ્સ નામં અકંસુ. સો અત્તનો પદસા ગમનકાલતો પટ્ઠાય “અહં ઇમસ્મિંયેવ નગરે ભતકો હુત્વા કમ્મન્તં ગચ્છન્તો પચ્ચેકબુદ્ધાનં ચત્તારો કુમ્માસપિણ્ડે દત્વા તસ્સ દાનસ્સ ફલેન ઇધ નિબ્બત્તો”તિ પસન્નાદાસે મુખનિમિત્તં વિય સબ્બં પુરિમજાતિકિરિયં જાતિસ્સરઞાણેન પાકટં કત્વા પસ્સિ. સો વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં ગન્ત્વા સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા પચ્ચાગન્ત્વા સિક્ખિતસિપ્પં પિતુ દસ્સેત્વા તુટ્ઠેન પિતરા ઓપરજ્જે પતિટ્ઠાપિતો, અપરભાગે પિતુ અચ્ચયેન રજ્જે પતિટ્ઠાસિ. અથસ્સ ઉત્તમરૂપધરં કોસલરઞ્ઞો ધીતરં આનેત્વા અગ્ગમહેસિં અકંસુ, છત્તમઙ્ગલદિવસે પનસ્સ સકલનગરં દેવનગરં વિય અલઙ્કરિંસુ.

સો નગરં પદક્ખિણં કત્વા અલઙ્કતપાસાદં અભિરુહિત્વા મહાતલમજ્ઝે સમુસ્સિતસેતચ્છત્તં પલ્લઙ્કં અભિરુય્હ નિસિન્નો પરિવારેત્વા ઠિતે એકતો અમચ્ચે, એકતો બ્રાહ્મણગહપતિઆદયો નાનાવિભવે સિરિવિલાસસમુજ્જલે, એકતો નાનાવિધપણ્ણાકારહત્થે નાગરમનુસ્સે, એકતો અલઙ્કતદેવચ્છરસઙ્ઘં વિય સોળસસહસ્સસઙ્ખં નાટકિત્થિગણન્તિ ઇમં અતિમનોરમં સિરિવિભવં ઓલોકેન્તો અત્તનો પુબ્બકમ્મં અનુસ્સરિત્વા “ઇદં સુવણ્ણપિણ્ડિકં કઞ્ચનમાલં સેતચ્છત્તં, ઇમાનિ ચ અનેકસહસ્સાનિ હત્થિવાહનઅસ્સવાહનરથવાહનાનિ, મણિમુત્તાદિપૂરિતા સારગબ્ભા, નાનાવિધધઞ્ઞપૂરિતા મહાપથવી, દેવચ્છરપટિભાગા નારિયો ચાતિ સબ્બોપેસ મય્હં સિરિવિભવો ન અઞ્ઞસ્સ સન્તકો, ચતુન્નં પચ્ચેકબુદ્ધાનં દિન્નસ્સ ચતુકુમ્માસપિણ્ડદાનસ્સેવ સન્તકો, તે નિસ્સાય મયા એસ લદ્ધો”તિ પચ્ચેકબુદ્ધાનં ગુણં અનુસ્સરિત્વા અત્તનો કમ્મં પાકટં અકાસિ. તસ્સ તં અનુસ્સરન્તસ્સ સકલસરીરં પીતિયા પૂરિ. સો પીતિયા તેમિતહદયો મહાજનસ્સ મજ્ઝે ઉદાનગીતં ગાયન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૪૨.‘‘ન કિરત્થિ અનોમદસ્સિસુ, પારિચરિયા બુદ્ધેસુ અપ્પિકા;
સુક્ખાય અલોણિકાય ચ, પસ્સ ફલં કુમ્માસપિણ્ડિયા.

૧૪૩.‘‘હત્થિગવાસ્સા ચિમે બહૂ, ધનધઞ્ઞં પથવી ચ કેવલા;
નારિયો ચિમા અચ્છરૂપમા, પસ્સ ફલં કુમ્માસપિણ્ડિયા’’તિ.

તત્થ **અનોમદસ્સિસૂ**તિ અનોમસ્સ અલામકસ્સ પચ્ચેકબોધિઞાણસ્સ દિટ્ઠત્તા પચ્ચેકબુદ્ધા અનોમદસ્સિનો નામ. **પારિચરિયા**તિ અભિવાદનપચ્ચુટ્ઠાનઞ્જલિકમ્માદિભેદા સામીચિકિરિયાપિ, સમ્પત્તે દિસ્વા અત્તનો સન્તકં અપ્પં વા બહું વા લૂખં વા પણીતં વા દેય્યધમ્મં ચિત્તં પસાદેત્વા ગુણં સલ્લક્ખેત્વા તિસ્સો ચેતના વિસોધેત્વા ફલં સદ્દહિત્વા પરિચ્ચજનકિરિયાપિ . **બુદ્ધેસૂ**તિ પચ્ચેકબુદ્ધેસુ. **અપ્પિકા**તિ મન્દા પરિત્તા નામ નત્થિ કિર. **સુક્ખાયા**તિ નિસ્નેહાય. **અલોણિકાયા**તિ ફાણિતવિરહિતાય. નિપ્ફાણિતત્તા હિ સા ‘‘અલોણિકા’’તિ વુત્તા. **કુમ્માસપિણ્ડિયા**તિ ચત્તારો કુમ્માસપિણ્ડે એકતો કત્વા ગહિતં કુમ્માસં સન્ધાય એવમાહ. ગુણવન્તાનં સમણબ્રાહ્મણાનં ગુણં સલ્લક્ખેત્વા ચિત્તં પસાદેત્વા ફલુપ્પત્તિં પાટિકઙ્ખમાનાનં તિસ્સો ચેતના વિસોધેત્વા દિન્નપદક્ખિણા અપ્પિકા નામ નત્થિ, નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને મહાસમ્પત્તિમેવ દેતીતિ વુત્તં હોતિ. હોતિ ચેત્થ –

‘‘નત્થિ ચિત્તે પસન્નમ્હિ, અપ્પિકા નામ દક્ખિણા;
તથાગતે વા સમ્બુદ્ધે, અથ વા તસ્સ સાવકે.

‘‘તિટ્ઠન્તે નિબ્બુતે ચાપિ, સમે ચિત્તે સમં ફલં;
ચેતોપણિધિહેતુ હિ, સત્તા ગચ્છન્તિ સુગ્ગતિ’’ન્તિ. (વિ॰ વ॰ ૮૦૪, ૮૦૬);

ઇમસ્સ પનત્થસ્સ દીપનત્થાય –

‘‘ખીરોદનં અહમદાસિં, ભિક્ખુનો પિણ્ડાય ચરન્તસ્સ; (વિ॰ વ॰ ૪૧૩);
તસ્સા મે પસ્સ વિમાનં, અચ્છરા કામવણ્ણિનીહમસ્મિ. (વિ॰ વ॰ ૩૩૪);

‘‘અચ્છરાસહસ્સસ્સાહં , પવરા પસ્સ પુઞ્ઞાનં વિપાકં;
તેન મેતાદિસો વણ્ણો, તેન મે ઇધ મિજ્ઝતિ.

‘‘ઉપ્પજ્જન્તિ ચ મે ભોગા, યે કેચિ મનસો પિયા;
તેનમ્હિ એવં જલિતાનુભાવા, વણ્ણો ચ મે સબ્બદિસા પભાસતી’’તિ. (વિ॰ વ॰ ૩૩૪-૩૩૬) –

એવમાદીનિ વિમાનવત્થૂનિ આહરિતબ્બાનિ.

ધનધઞ્ઞન્તિ મુત્તાદિધનઞ્ચ સત્ત ધઞ્ઞાનિ ચ. **પથવી ચ કેવલા**તિ સકલા ચેસા મહાપથવીતિ સકલપથવિં હત્થગતં મઞ્ઞમાનો વદતિ. **પસ્સ ફલં કુમ્માસપિણ્ડિયા**તિ અત્તનો દાનફલં અત્તનાવ દસ્સેન્તો એવમાહ. દાનફલં કિર બોધિસત્તા ચ સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધાયેવ ચ જાનન્તિ. તેનેવ સત્થા ઇતિવુત્તકે સુત્તન્તં કથેન્તો –

‘‘એવઞ્ચે, ભિક્ખવે, સત્તા જાનેય્યું દાનસંવિભાગસ્સ વિપાકં, યથાહં જાનામિ, ન અદત્વા ભુઞ્જેય્યું, ન ચ નેસં મચ્છેરમલં ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠેય્ય. યોપિ નેસં અસ્સ ચરિમો આલોપો ચરિમં કબળં, તતોપિ ન અસંવિભજિત્વા ભુઞ્જેય્યું, સચે નેસં પટિગ્ગાહકા અસ્સુ. યસ્મા ચ ખો, ભિક્ખવે, સત્તા ન એવં જાનન્તિ દાનસંવિભાગસ્સ વિપાકં, યથાહં જાનામિ, તસ્મા અદત્વા ભુઞ્જન્તિ, મચ્છેરમલઞ્ચ નેસં ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠતી’’તિ (ઇતિવુ॰ ૨૬).

બોધિસત્તોપિ અત્તનો છત્તમઙ્ગલદિવસે સઞ્જાતપીતિપામોજ્જો ઇમાહિ દ્વીહિ ગાથાહિ ઉદાનગીતં ગાયિ. તતો પટ્ઠાય ‘‘રઞ્ઞો પિયગીત’’ન્તિ બોધિસત્તસ્સ નાટકિત્થિયો ચ સેસનાટકગન્ધબ્બાદયોપિ ચ અન્તેપુરજનોપિ અન્તોનગરવાસિનોપિ બહિનગરવાસિનોપિ પાનાગારેસુપિ અમચ્ચમણ્ડલેસુપિ ‘‘અમ્હાકં રઞ્ઞો પિયગીત’’ન્તિ તદેવ ગીતં ગાયન્તિ. એવં અદ્ધાને ગતે અગ્ગમહેસી તસ્સ ગીતસ્સ અત્થં જાનિતુકામા અહોસિ, મહાસત્તં પન પુચ્છિતું ન વિસહતિ. અથસ્સા એકસ્મિં ગુણે પસીદિત્વા એકદિવસં રાજા ‘‘ભદ્દે, વરં તે દસ્સામિ, વરં ગણ્હાહી’’તિ આહ. ‘‘સાધુ, દેવ, ગણ્હામી’’તિ. ‘‘હત્થિઅસ્સાદીસુ તે કિં દમ્મી’’તિ? ‘‘દેવ, તુમ્હે નિસ્સાય મય્હં ન કિઞ્ચિ નત્થિ, ન મે એતેહિ અત્થો, સચે પન દાતુકામાત્થ, તુમ્હાકં ગીતસ્સ અત્થં કથેત્વા દેથા’’તિ. ‘‘ભદ્દે, કો તે ઇમિના વરેન અત્થો, અઞ્ઞં ગણ્હાહી’’તિ. ‘‘દેવ, અઞ્ઞેન મે અત્થો નત્થિ, એતદેવ ગણ્હામી’’તિ. ‘‘સાધુ ભદ્દે, કથેસ્સામિ, તુય્હં પન એકિકાય રહો ન કથેસ્સામિ, દ્વાદસયોજનિકાય બારાણસિયા ભેરિં ચરાપેત્વા રાજદ્વારે રતનમણ્ડપં કારેત્વા રતનપલ્લઙ્કં પઞ્ઞાપેત્વા અમચ્ચબ્રાહ્મણાદીહિ ચ નાગરેહિ ચેવ સોળસહિ ઇત્થિસહસ્સેહિ ચ પરિવુતો તેસં મજ્ઝે રતનપલ્લઙ્કે નિસીદિત્વા કથેસ્સામી’’તિ. સા ‘‘સાધુ, દેવા’’તિ સમ્પટિચ્છિ.

રાજા તથા કારેત્વા અમરગણપરિવુતો સક્કો દેવરાજા વિય મહાજનકાયપરિવુતો રતનપલ્લઙ્કે નિસીદિ. દેવીપિ સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતા કઞ્ચનભદ્દપીઠં અત્થરિત્વા એકમન્તે અક્ખિકોટિયા ઓલોકેત્વા તથારૂપે ઠાને નિસીદિત્વા ‘‘દેવ, તુમ્હાકં તુસ્સિત્વા ગાયનમઙ્ગલગીતસ્સ તાવ મે અત્થં ગગનતલે પુણ્ણચન્દં ઉટ્ઠાપેન્તો વિય પાકટં કત્વા કથેથા’’તિ વત્વા તતિયં ગાથમાહ –

૧૪૪.‘‘અભિક્ખણં રાજકુઞ્જર, ગાથા ભાસસિ કોસલાધિપ;
પુચ્છામિ તં રટ્ઠવડ્ઢન, બાળ્હં પીતિમનો પભાસસી’’તિ.

તત્થ **કોસલાધિપા**તિ ન સો કોસલરટ્ઠાધિપો, કુસલે પન ધમ્મે અધિપતિં કત્વા વિહરતિ, તેન નં આલપન્તી એવમાહ, કુસલાધિપ કુસલજ્ઝાસયાતિ અત્થો. **બાળ્હં પીતિમનો પભાસસી**તિ અતિવિય પીતિયુત્તચિત્તો હુત્વા ભાસસિ, તસ્મા કથેથ તાવ મે એતાસં ગાથાનં અત્થન્તિ.

અથસ્સ ગાથાનમત્થં આવિ કરોન્તો મહાસત્તો ચતસ્સો ગાથા અભાસિ –

૧૪૫.‘‘ઇમસ્મિંયેવ નગરે, કુલે અઞ્ઞતરે અહું;
પરકમ્મકરો આસિં, ભતકો સીલસંવુતો.

૧૪૬.‘‘કમ્માય નિક્ખમન્તોહં, ચતુરો સમણેદ્દસં;
આચારસીલસમ્પન્ને, સીતિભૂતે અનાસવે.

૧૪૭."તેસુ ચિત્તં પસાદેત્વા, નિસીદેત્વા પણ્ણસન્થતે;
અદં બુદ્ધાનં કુમ્માસં, પસન્નો સેહિ પાણિભિ.

૧૪૮."તસ્સ કમ્મસ્સ કુસલસ્સ, ઇદં મે એદિસં ફલં;
અનુભોમિ ઇદં રજ્જં, ફીતં ધરણિમુત્તમ"ન્તિ.

તત્થ **કુલે અઞ્ઞતરે**તિ નામેન વા ગોત્તેન વા અપાકટે એકસ્મિંયેવ કુલે. **અહુ**ન્તિ નિબ્બત્તિં. **પરકમ્મકરો આસિ**ન્તિ તસ્મિં કુલે જાતોવાહં દલિદ્દતાય પરસ્સ કમ્મં કત્વા જીવિકં કપ્પેન્તો પરકમ્મકરો આસિં. **ભતકો**તિ પરવેતનભતો. **સીલસંવુતો**તિ પઞ્ચસીલસંવરે ઠિતો, ભતિયા જીવન્તોપિ દુસ્સીલ્યં પહાય સીલસમ્પન્નોવ અહોસિન્તિ દીપેતિ. **કમ્માય નિક્ખમન્તોહ**ન્તિ તં દિવસં કત્તબ્બકિચ્ચસ્સ કરણત્થાય નિક્ખન્તો અહં. **ચતુરો સમણેદ્દસ**ન્તિ ભદ્દે, અહં નગરા નિક્ખમ્મ મહામગ્ગં આરુય્હ અત્તનો કમ્મભૂમિં ગચ્છન્તો ભિક્ખાય બારાણસિનગરં પવિસન્તે સમિતપાપે ચત્તારો પબ્બજિતે અદ્દસં. **આચારસીલસમ્પન્ને**તિ એકવીસતિયા અનેસનાહિ જીવિકકપ્પનં અનાચારો નામ, તસ્સ પટિપક્ખેન આચારેન ચેવ મગ્ગફલેહિ આગતેન સીલેન ચ સમન્નાગતે. **સીતિભૂતે**તિ રાગાદિપરિળાહવૂપસમેન ચેવ એકાદસઅગ્ગિનિબ્બાપનેન ચ સીતિભાવપ્પત્તે. **અનાસવે**તિ કામાસવાદિવિરહિતે. **નિસીદેત્વા**તિ વાલિકાસનાનં ઉપરિ સન્થતે પણ્ણસન્થરે નિસીદાપેત્વા. સન્થરો હિ ઇધ સન્થતોતિ વુત્તો. **અદ**ન્તિ નેસં ઉદકં દત્વા સક્કચ્ચં સકેહિ હત્થેહિ કુમ્માસં અદાસિં. **કુસલસ્સા**તિ આરોગ્યાનવજ્જટ્ઠેન કુસલસ્સ. **ફલ**ન્તિ તસ્સ નિસ્સન્દફલં. **ફીત**ન્તિ સબ્બસમ્પત્તિફુલ્લિતં.

એવઞ્ચ મહાસત્તસ્સ અત્તનો કમ્મફલં વિત્થારેત્વા કથેન્તસ્સ સુત્વા દેવી પસન્નમના "સચે, મહારાજ, એવં પચ્ચક્ખતો દાનફલં જાનાથ, ઇતો દાનિ પટ્ઠાય એકં ભત્તપિણ્ડં લભિત્વા ધમ્મિકસમણબ્રાહ્મણાનં દત્વાવ પરિભુઞ્જેય્યાથા"તિ બોધિસત્તસ્સ થુતિં કરોન્તી –

૧૪૯."દદં ભુઞ્જ મા ચ પમાદો, ચક્કં વત્તય કોસલાધિપ;
મા રાજ અધમ્મિકો અહુ, ધમ્મં પાલય કોસલાધિપા"તિ. – ઇમં ગાથમાહ;

તત્થ **દદં ભુઞ્જા**તિ અઞ્ઞેસં દત્વાવ અત્તના ભુઞ્જ. **મા ચ પમાદો**તિ દાનાદીસુ પુઞ્ઞેસુ મા પમજ્જિ. **ચક્કં વત્તય કોસલાધિપા**તિ કુસલજ્ઝાસય, મહારાજ, પતિરૂપદેસવાસાદિકં ચતુબ્બિધં ધમ્મચક્કં પવત્તેહિ. પકતિરથો હિ દ્વીહિ ચક્કેહિ ગચ્છતિ, અયં પન કાયો ઇમેહિ ચતૂહિ ચક્કેહિ દેવલોકં ગચ્છતિ, તેન તે "ધમ્મચક્ક"ન્તિ સઙ્ખ્યં ગતા, તં ત્વં ચક્કં પવત્તેહિ. **અધમ્મિકો**તિ યથા અઞ્ઞે છન્દાગતિં ગચ્છન્તા લોકં ઉચ્છુયન્તે પીળેત્વા વિય ધનમેવ સંકડ્ઢન્તા અધમ્મિકા હોન્તિ, તથા ત્વં મા અધમ્મિકો અહુ. **ધમ્મં પાલયા**તિ –

"દાનં સીલં પરિચ્ચાગં, અજ્જવં મદ્દવં તપં;
અક્કોધં અવિહિંસઞ્ચ, ખન્તિઞ્ચ અવિરોધન"ન્તિ. (જા॰ ૨.૨૧.૧૭૬) –

ઇમં પન દસવિધં રાજધમ્મમેવ પાલય રક્ખ, મા પરિચ્ચજિ.

મહાસત્તો તસ્સા વચનં સમ્પટિચ્છન્તો –

૧૫૦."સોહં તદેવ પુનપ્પુનં, વટુમં આચરિસ્સામિ સોભને;

અરિયાચરિતં સુકોસલે, અરહન્તો મે મનાપાવ પસ્સિતુ''ન્તિ. – ગાથમાહ;

તત્થ **વટ્ટમ**ન્તિ મગ્ગં. **અરિયાચરિત**ન્તિ અરિયેહિ બુદ્ધાદીહિ આચિણ્ણં. **સુકોસલે**તિ સોભને કોસલરઞ્ઞો ધીતેતિ અત્થો. **અરહન્તો**તિ કિલેસેહિ આરકત્તા, અરાનઞ્ચ અરીનઞ્ચ હતત્તા, પચ્ચયાનં અરહત્તા એવંલદ્ધનામા પચ્ચેકબુદ્ધા. ઇદં વુત્તં હોતિ – ભદ્દે, કોસલરાજધીતે સો અહં ''દાનં મે દિન્ન''ન્તિ તિત્તિં અકત્વા પુનપ્પુનં તદેવ અરિયાચરિતં દાનમગ્ગં આચરિસ્સામિ. મય્હઞ્હિ અગ્ગદક્ખિણેય્યત્તા અરહન્તો મનાપદસ્સના, ચીવરાદીનિ દાતુકામતાય તેયેવ પસ્સિતું ઇચ્છામીતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા રાજા દેવિયા સમ્પત્તિં ઓલોકેત્વા ''ભદ્દે, મયા તાવ પુરિમભવે અત્તનો કુસલકમ્મં વિત્થારેત્વા કથિતં, ઇમાસં પન નારીનં મજ્ઝે રૂપેન વા લીળાવિલાસેન વા તયા સદિસી એકાપિ નત્થિ, સા ત્વં કિં કમ્મં કત્વા ઇમં સમ્પત્તિં પટિલભી''તિ પુચ્છન્તો પુન ગાથમાહ –

૧૫૧.''દેવી વિય અચ્છરૂપમા, મજ્ઝે નારિગણસ્સ સોભસિ;
કિં કમ્મમકાસિ ભદ્દકં, કેનાસિ વણ્ણવતી સુકોસલે''તિ.

તસ્સત્થો – ભદ્દે **સુકોસલે** કોસલરઞ્ઞો સુધીતે ત્વં રૂપસમ્પત્તિયા **અચ્છરૂપમા** તિદસપુરે સક્કસ્સ દેવરઞ્ઞો અઞ્ઞતરા દેવધીતા વિય ઇમસ્સ નારીગણસ્સ મજ્ઝે સોભસિ, પુબ્બે કિં નામ **ભદ્દકં** કલ્યાણકમ્મં અકાસિ, કેનાસિ કારણેન એવં વણ્ણવતી જાતાતિ.

અથસ્સ સા પુરિમભવે કલ્યાણકમ્મં કથેન્તી સેસગાથાદ્વયમાહ –

૧૫૨.''અમ્બટ્ઠકુલસ્સ ખત્તિય, દાસ્યાહં પરપેસિયા અહું;
સઞ્ઞતા ચ ધમ્મજીવિની, સીલવતી ચ અપાપદસ્સના.

૧૫૩.''ઉદ્ધટભત્તં અહં તદા, ચરમાનસ્સ અદાસિં ભિક્ખુનો;
વિત્તા સુમના સયં અહં, તસ્સ કમ્મસ્સ ફલં મમેદિસ''ન્તિ.

સાપિ કિર જાતિસ્સરાવ અહોસિ, તસ્મા અત્તનો જાતિસ્સરઞાણેન પરિચ્છિન્દિત્વાવ કથેસિ.

તત્થ **અમ્બટ્ઠકુલસ્સા**તિ કુટુમ્બિયકુલસ્સ. **દાસ્યાહ**ન્તિ દાસી અહં, ''દાસાહ''ન્તિપિ પાઠો. **પરપેસિયા**તિ પરેહિ તસ્સ તસ્સ કિચ્ચસ્સ કરણત્થાય પેસિતબ્બા પેસનકારિકા. **સઞ્ઞતા**તિ દાસિયો નામ દુસ્સીલા હોન્તિ, અહં પન તીહિ દ્વારેહિ સઞ્ઞતા સીલસમ્પન્ના. **ધમ્મજીવિની**તિ પરવઞ્ચનાદીનિ અકત્વા ધમ્મેન સમેન પવત્તિતજીવિકા. **સીલવતી**તિ આચારસમ્પન્ના ગુણવતી. **અપાપદસ્સના**તિ કલ્યાણદસ્સના પિયધમ્મા.

ઉદ્ધટભત્તન્તિ અત્તનો પત્તકોટ્ઠાસવસેન ઉદ્ધરિત્વા લદ્ધભાગભત્તં. **ભિક્ખુનો**તિ ભિન્નકિલેસસ્સ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ. **વિત્તા સુમના**તિ તુટ્ઠા સોમનસ્સજાતા કમ્મફલં સદ્દહન્તી. **તસ્સ કમ્મસ્સા**તિ તસ્સ એકભિક્ખાદાનકમ્મસ્સ. ઇદં વુત્તં હોતિ – અહં, મહારાજ, પુબ્બે સાવત્થિયં અઞ્ઞતરસ્સ કુટુમ્બિયકુલસ્સ દાસી હુત્વા અત્તનો લદ્ધભાગભત્તં આદાય નિક્ખમન્તી એકં પચ્ચેકબુદ્ધં પિણ્ડાય ચરન્તં દિસ્વા અત્તનો તણ્હં મિલાપેત્વા સઞ્ઞતાદિગુણસમ્પન્ના કમ્મફલં સદ્દહન્તી તસ્સ તં ભત્તં અદાસિં, સાહં યાવતાયુકં ઠત્વા કાલં કત્વા તત્થ સાવત્થિયં કોસલરઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા

કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તિત્વા ઇદાનિ તવ પાદે પરિચરમાના એવરૂપં સમ્પત્તિં અનુભવામિ, તસ્સ મમ કમ્મસ્સ ઇદમીદિસં ફલન્તિ. તત્થ ગુણસમ્પન્નાનં દિન્નદાનસ્સ મહપ્ફલભાવદસ્સનત્થં –

‘‘અગ્ગતો વે પસન્નાન’’ન્તિ (ઇતિવુ· ૯૦) ચ.

‘‘એસ દેવમનુસ્સાનં, સબ્બકામદદો નિધી’’તિ (ખુ· પા· ૮.૧૦) ચ. –

આદિગાથા વિત્થારેતબ્બા.

ઇતિ તે ઉભોપિ અત્તનો પુરિમકમ્મં વિત્થારતો કથેત્વા તતો પટ્ઠાય ચતૂસુ નગરદ્વારેસુ નગરમજ્ઝે નિવેસનદ્વારેતિ છ દાનસાલાયો કારેત્વા સકલજમ્બુદીપં ઉન્નઙ્ગલં કત્વા મહાદાનં પવત્તેત્વા સીલં રક્ખિત્વા ઉપોસથકમ્મં કત્વા જીવિતપરિયોસાને સગ્ગપરાયણા અહેસું.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા દેવી રાહુલમાતા અહોસિ, રાજા પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

કુમ્માસપિણ્ડિજાતકવણ્ણના દસમા.

[૪૧૬] ૧૧. પરન્તપજાતકવણ્ણના

આગમિસ્સતિ મે પાપન્તિ ઇદં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો દેવદત્તસ્સ વધાય પરિસક્કનં આરબ્ભ કથેસિ. તદા હિ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘આવુસો, દેવદત્તો તથાગતસ્સ મારણત્થમેવ પરિસક્કતિ, ધનુગ્ગહે પયોજેસિ, સિલં પવિજ્ઝિ, નાળાગિરિં વિસ્સજ્જાપેસિ, તથાગતસ્સ વિનાસત્થમેવ ઉપાયં કરોતી’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ મમ વધાય પરિસક્કિ, તાસમત્તમ્પિ પન કાતું અસક્કોન્તો અત્તનાવ દુક્ખં અનુભોસી’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ સિક્ખિ, સબ્બરુતજાનનમન્તં ઉગ્ગણ્હિ. સો આચરિયસ્સ અનુયોગં દત્વા બારાણસિં પચ્ચાગચ્છિ, પિતા તં ઓપરજ્જે ઠપેસિ. કિઞ્ચાપિ ઓપરજ્જે ઠપેતિ, મારાપેતુકામો પન નં હુત્વા દટ્ઠુમ્પિ ન ઇચ્છિ. અથેકા સિઙ્ગાલી દ્વે પોતકે ગહેત્વા રત્તિં મનુસ્સેસુ પટિસલ્લીનેસુ નિદ્ધમનેન નગરં પાવિસિ. બોધિસત્તસ્સ ચ પાસાદે સયનગબ્ભસ્સ અવિદૂરે એકા સાલા અત્થિ, તત્થેકો અદ્ધિકમનુસ્સો ઉપાહના ઓમુઞ્ચિત્વા પાદમૂલે ભૂમિયં ઠપેત્વા એકસ્મિં ફલકે નિપજ્જિ, ન તાવ નિદ્દાયતિ. તદા સિઙ્ગાલિયા પોતકા છાતા વિરવિંસુ. અથ તેસં માતા ‘‘તાતા, મા સદ્દં કરિત્થ, એતિસ્સા સાલાય એકો મનુસ્સો ઉપાહના ઓમુઞ્ચિત્વા ભૂમિયં ઠપેત્વા ફલકે નિપન્નો ન તાવ નિદ્દાયતિ, એતસ્સ નિદ્દાયનકાલે એતા ઉપાહના આહરિત્વા તુમ્હે ખાદાપેસ્સામી’’તિ અત્તનો ભાસાય આહ. બોધિસત્તો મન્તાનુભાવેન તસ્સા ભાસં જાનિત્વા સયનગબ્ભા નિક્ખમ્મ વાતપાનં વિવરિત્વા ‘‘કો એત્થા’’તિ આહ. ‘‘અહં, દેવ, અદ્ધિકમનુસ્સો’’તિ. ‘‘ઉપાહના તે કુહિ’’ન્તિ? ‘‘ભૂમિયં, દેવા’’તિ. ‘‘ઉક્ખિત્વા ઓલમ્બેત્વા ઠપેહી’’તિ. તં સુત્વા સિઙ્ગાલી બોધિસત્તસ્સ કુજ્ઝિ.

પુન એકદિવસં સા તથેવ નગરં પાવિસિ. તદા ચેકો મત્તમનુસ્સો ‘‘પાનીયં પિવિસ્સામી’’તિ પોક્ખરણિં ઓતરન્તો પતિત્વા નિમુગ્ગો નિરસ્સાસો મરિ. નિવત્થા પનસ્સ દ્વે સાટકા નિવાસનન્તરે કહાપણસહસ્સં અઙ્ગુલિયા

ચ મુદ્દિકા અત્થિ. તદાપિ સા પુત્તકે “છાતમ્હા, અમ્મા”તિ વિરવન્તે “તાતા, મા સદ્દં કરિત્થ, એતિસ્સા પોક્ખરણિયા મનુસ્સો મતો, તસ્સ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ અત્થિ, સો પન મરિત્વા સોપાનેયેવ નિપન્નો, તુમ્હે એતં મનુસ્સં ખાદાપેસ્સામી”તિ આહ. બોધિસત્તો તં સુત્વા વાતપાનં વિવરિત્વા “સાલાય કો અત્થી”તિ વત્વા એકેનુટ્ઠાય “અહં, દેવા”તિ વુત્તે “ગચ્છ એતિસ્સા પોક્ખરણિયા મતમનુસ્સસ્સ સાટકે ચ કહાપણસહસ્સઞ્ચ અઙ્ગુલિમુદ્દિકઞ્ચ ગહેત્વા સરીરમસ્સ યથા ન ઉટ્ઠહતિ, એવં ઉદકે ઓસીદાપેહી”તિ આહ. સો તથા અકાસિ. સા પુનપિ કુજ્ઝિત્વા “પુરિમદિવસે તાવ મે પુત્તકાનં ઉપાહના ખાદિતું ન અદાસિ, અજ્જ મતમનુસ્સં ખાદિતું ન દેતિ, હોતુ, ઇતો દાનિ તતિયદિવસે એકો સપત્તરાજા આગન્ત્વા નગરં પરિક્ખિપિસ્સતિ. અથ નં પિતા યુદ્ધત્થાય પેસેસ્સતિ, તત્ર તે સીસં છિન્દિસ્સન્તિ, અથ તે ગલલોહિતં પિવિત્વા વેરં મુઞ્ચિસ્સામિ. ત્વં મયા સદ્ધિં વેરં બન્ધસિ, જાનિસ્સામી”તિ વિરવિત્વા બોધિસત્તં તજ્જેત્વા પુત્તકે ગહેત્વા નિક્ખમતિ.

તતિયદિવસે એકો સપત્તરાજા આગન્ત્વા નગરં પરિવારેસિ. રાજા બોધિસત્તં “ગચ્છ, તાત, તેન સદ્ધિં યુજ્ઝા”તિ આહ. “મયા, દેવ, એકં દિટ્ઠં અત્થિ, ગન્તું ન વિસહામિ, જીવિતન્તરાયં ભાયામી”તિ. “મય્હં તયિ મતે વા અમતે વા કિં, ગચ્છાહેવ ત્વ”ન્તિ? સો “સાધુ, દેવા”તિ મહાસત્તો પરિસં ગહેત્વા સપત્તરઞ્ઞો ઠિતદ્વારેન અનિક્ખમિત્વા અઞ્ઞં દ્વારં વિવરિત્વા નિક્ખમિ. તસ્મિં ગચ્છન્તે સકલનગરં તુચ્છં વિય અહોસિ. સબ્બે તેનેવ સદ્ધિં નિક્ખમિંસુ. સો એકસ્મિં સભાગટ્ઠાને ખન્ધાવારં નિવાસેત્વા અચ્છિ. રાજા ચિન્તેસિ “ઉપરાજા નગરં તુચ્છં કત્વા બલં ગહેત્વા પલાયિ, સપત્તરાજાપિ નગરં પરિવારેત્વા ઠિતો, ઇદાનિ મય્હં જીવિતં નત્થી”તિ. સો “જીવિતં રક્ખિસ્સામી”તિ દેવિઞ્ચ પુરોહિતઞ્ચ પરન્તપં નામેકં પાદમૂલિકઞ્ચ દાસં ગહેત્વા રત્તિભાગે અઞ્ઞાતકવેસેન પલાયિત્વા અરઞ્ઞં પાવિસિ. બોધિસત્તો તસ્સ પલાતભાવં ઞત્વા નગરં પવિસિત્વા યુદ્ધં કત્વા સપત્તં પલાપેત્વા રજ્જં ગણ્હિ. પિતાપિસ્સ એકસ્મિં નદીતીરે પણ્ણસાલં કારેત્વા ફલાફલેન યાપેન્તો વસિ. રાજા ચ પુરોહિતો ચ ફલાફલત્થાય ગચ્છન્તિ. પરન્તપદાસો દેવિયા સદ્ધિં પણ્ણસાલાયમેવ હોતિ. તત્રાપિ રાજાનં પટિચ્ચ દેવિયા કુચ્છિસ્મિં ગબ્ભો પતિટ્ઠાસિ. સા અભિણ્હસંસગ્ગવસેન પરન્તપેન સદ્ધિં અતિચરિ. સા એકદિવસં પરન્તપં આહ “રઞ્ઞા ઞાતે નેવ તવ, ન મય્હં જીવિતં અત્થિ, તસ્મા મારેહિ ન”ન્તિ. “કથં મારેમી”તિ? એસ તં ખગ્ગઞ્ચ ન્હાનસાટકઞ્ચ ગાહાપેત્વા ન્હાયિતું ગચ્છતિ, તત્રસ્સ ન્હાનટ્ઠાને પમાદં ઞત્વા ખગ્ગેન સીસં છિન્દિત્વા સરીરં ખણ્ડાખણ્ડિકં કત્વા ભૂમિયં નિખણાહીતિ. સો “સાધૂ”તિ સમ્પટિચ્છિ.

અથેકદિવસં પુરોહિતોયેવ ફલાફલત્થાય ગન્ત્વા અવિદૂરે રઞ્ઞો ન્હાનતિત્થસામન્તે એકં રુક્ખં આરુય્હ ફલાફલં ગણ્હાતિ. રાજા “ન્હાયિસ્સામી”તિ પરન્તપં ખગ્ગઞ્ચ ન્હાનસાટકઞ્ચ ગાહાપેત્વા નદીતીરં અગમાસિ. તત્થ નં ન્હાનકાલે પમાદમાપન્નં “મારેસ્સામી”તિ પરન્તપો ગીવાય ગહેત્વા ખગ્ગં ઉક્ખિપિ. સો મરણભયેન વિરવિ. પુરોહિતો તં સદ્દં સુત્વા ઓલોકેન્તો પરન્તપં રાજાનં મારેન્તં દિસ્વા ભીતતસિતો સાખં વિસ્સજ્જેત્વા રુક્ખતો ઓરુય્હ એકં ગુમ્બં પવિસિત્વા નિલીયિ. પરન્તપો તસ્સ સાખાવિસ્સજ્જનસદ્દં સુત્વા રાજાનં મારેત્વા ભૂમિયં ખણિત્વા “ઇમસ્મિં ઠાને સાખાવિસ્સજ્જનસદ્દો અહોસિ, કો નુ ખો એત્થા”તિ વિચિનન્તો કઞ્ચિ અદિસ્વા ન્હત્વા ગતો. તસ્સ ગતકાલે પુરોહિતો નિસિન્નટ્ઠાના નિક્ખમિત્વા રઞ્ઞો સરીરં ખણ્ડાખણ્ડિકં છિન્દિત્વા આવાટે નિખાતભાવં ઞત્વા ન્હત્વા અત્તનો વધભયેન અન્ધવેસં ગહેત્વા પણ્ણસાલં અગમાસિ. તં દિસ્વા પરન્તપો “કિં તે, બ્રાહ્મણ, કત”ન્તિ આહ. સો અજાનન્તો વિય “દેવ, અક્ખીનિ મે નાસેત્વા આગતોમ્હિ, ઉસ્સન્નાસીવિસે અરઞ્ઞે એકસ્મિં વમ્મિકપસ્સે અટ્ઠાસિં, તત્રેકેન આસીવિસેન નાસવાતો વિસ્સટ્ઠો મે ભવિસ્સતી”તિ આહ. પરન્તપો “ન મં સઞ્જાનાતિ, ‘દેવા’તિ વદતિ, સમસ્સાસેસ્સામિ ન”ન્તિ ચિન્તેત્વા “બ્રાહ્મણ, મા ચિન્તયિ, અહં તં

પટિજગ્ગિસ્સામી''તિ અસ્સાસેત્વા ફલાફલં દત્વા સન્તપ્પેસિ. તતો પટ્ઠાય પરન્તપદાસો ફલાફલં આહરિ, દેવીપિ પુત્તં વિજાયિ. સા પુત્તે વડ્ઢન્તે એકદિવસં પચ્ચૂસસમયે સુખનિસિન્ના સણિકં પરન્તપદાસં એતદવોચ ''ત્વં રાજાનં મારેન્તો કેનચિ દિટ્ઠો''તિ. ''ન મં કોચિ અદ્દસ, સાખાવિસ્સજ્જનસદ્દં પન અસ્સોસિં, તસ્સા સાખાય મનુસ્સેન વા તિરચ્છાનેન વા વિસ્સટ્ઠભાવં ન જાનામિ, યદા કદાચિ પન મે ભયં આગચ્છન્તં સાખાવિસ્સટ્ઠટ્ઠાનતો આગમિસ્સતી''તિ તાય સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧૫૪.''આગમિસ્સતિ મે પાપં, આગમિસ્સતિ મે ભયં;
તદા હિ ચલિતા સાખા, મનુસ્સેન મિગેન વા''તિ.

તત્થ **પાપ**ન્તિ લામકં અનિટ્ઠં અકન્તં. **ભય**ન્તિ ચિત્તુત્રાસભયમ્પિ મે આગમિસ્સતિ, ન સક્કા નાગન્તું. કિંકારણા? **તદા હિ ચલિતા સાખા મનુસ્સેન મિગેન વા**તિ ન પઞ્ઞાયતિ, તસ્મા તતો મં ભયં આગમિસ્સતિ.

તે ''પુરોહિતો નિદ્દાયતી''તિ મઞ્ઞિંસુ. સો પન અનિદ્દાયમાનોવ તેસં કથં અસ્સોસિ. અથેકદિવસં પુરોહિતો પરન્તપદાસે ફલાફલત્થાય ગતે અત્તનો બ્રાહ્મણિં સરિત્વા વિલપન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૧૫૫.''ભીરુયા નૂન મે કામો, અવિદૂરે વસન્તિયા;
કરિસ્સતિ કિસં પણ્ડું, સાવ સાખા પરન્તપ''ન્તિ.

તત્થ **ભીરુયા**તિ ઇત્થી ચ નામ અપ્પમત્તકેનાપિ ભાયતિ, તસ્મા ''ભીરૂ''તિ વુચ્ચતિ. **અવિદૂરે**તિ નાતિદૂરે ઇતો કતિપયયોજનમત્થકે વસન્તિયા ભીરુયા મય્હં બ્રાહ્મણિયા યો મમ કામો ઉપ્પન્નો, સો નૂન મં કિસઞ્ચ પણ્ડુઞ્ચ કરિસ્સતીતિ દસ્સેતિ. ''**સાવ સાખા**''તિ ઇમિના પન ઓપમ્મં દસ્સેતિ, યથા સાખા પરન્તપં કિસં પણ્ડું કરોતિ, એવન્તિ અત્થો.

ઇતિ બ્રાહ્મણો ગાથમેવ વદતિ, અત્થં પન ન કથેતિ, તસ્મા ઇમાય ગાથાય કિચ્ચં દેવિયા અપાકટં. અથ નં ''કિં કથેસિ બ્રાહ્મણા''તિ આહ. સોપિ ''સલ્લક્ખિતં મે''તિ વત્વા પુન એકદિવસં તતિયં ગાથમાહ –

૧૫૬.''સોચયિસ્સતિ મં કન્તા, ગામે વસમનિન્દિતા;
કરિસ્સતિ કિસં પણ્ડું, સાવ સાખા પરન્તપ''ન્તિ.

તત્થ **સોચયિસ્સતી**તિ સોકુપ્પાદનેન સુક્ખાપેસ્સતિ. **કન્તા**તિ ઇટ્ઠભરિયા. **ગામે વસ**ન્તિ બારાણસિયં વસન્તીતિ અધિપ્પાયો. **અનિન્દિતા**તિ અગરહિતા ઉત્તમરૂપધરા.

પુનેકદિવસં ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૫૭.''તયા મં અસિતાપઙ્ગિ, સિતાનિ ભણિતાનિ ચ;
કિસં પણ્ડું કરિસ્સન્તિ, સાવ સાખા પરન્તપ''ન્તિ.

તત્થ **તયા મં અસિતાપઙ્ગી**તિ તયા મં અસિતા અપઙ્ગિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – ભદ્દે, અક્ખિકોટિતો અઞ્જનસલાકાય નીહરિત્વા અભિસઙ્ખતઅસિતાપઙ્ગિ તયા પવત્તિતાનિ મન્દહસિતાનિ ચ મધુરભાસિતાનિ ચ મં સા વિસ્સટ્ઠસાખા

વિરવમાના પરન્તપં વિય કિસં પણ્ણું કરિસ્સતીતિ. પ-કારસ્સ વ-કારં કત્વા ‘‘વણ્ણી’’તિપિ પાઠોયેવ.

અપરભાગે કુમારો વયપ્પત્તો અહોસિ સોળસવસ્સુદ્દેસિકો. અથ નં બ્રાહ્મણો યટ્ઠિકોટિં ગાહાપેત્વા ન્હાનતિત્થં ગન્ત્વા અક્ખીનિ ઉમ્મીલેત્વા ઓલોકેસિ. કુમારો ‘‘નનુ ત્વં બ્રાહ્મણ, અન્ધો’’તિ આહ. સો ‘‘નાહં અન્ધો, ઇમિના મે ઉપાયેન જીવિતં રક્ખામી’’તિ વત્વા ‘‘તવ પિતરં જાનાસી’’તિ આહ. ‘‘અયં મે પિતા’’તિ વુત્તે ‘‘નાયં તવ પિતા, પિતા પન તે બારાણસિરાજા, અયં તુમ્હાકં દાસો, સો માતરિ તે વિપ્પટિપજ્જિત્વા ઇમસ્મિં ઠાને તવ પિતરં મારેત્વા નિખણી’’તિ અટ્ઠીનિ નીહરિત્વા દસ્સેસિ. કુમારસ્સ બલવકોધો ઉપ્પજ્જિ. અથ નં ‘‘ઇદાનિ કિં કરોમી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘યં તે ઇમિસ્સંયેવ તિત્થે પિતુ તેન કતં, તં કરોહી’’તિ સબ્બં પવત્તિં આચિક્ખિત્વા કુમારં કતિપાહં થરુગણ્હનં સિક્ખાપેસિ. અથેકદિવસં કુમારો ખગ્ગઞ્ચ ન્હાનસાટકઞ્ચ ગહેત્વા ‘‘ન્હાયિતું ગચ્છામ, તાતા’’તિ આહ. પરન્તપો ‘‘સાધૂ’’તિ તેન સદ્ધિં ગતો. અથસ્સ ન્હાયિતું ઓતિણ્ણકાલે દક્ખિણહત્થેન અસિં, વામહત્થેન ચૂળં ગહેત્વા ‘‘ત્વં કિર ઇમસ્મિંયેવ તિત્થે મમ પિતરં ચૂળાય ગહેત્વા વિરવન્તં મારેસિ, અહમ્પિ તં તથેવ કરિસ્સામી’’તિ આહ. સો મરણભયભીતો પરિદેવમાનો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૫૮.‘‘આગમા નૂન સો સદ્દો, અસંસિ નૂન સો તવ;
અક્ખાતં નૂન તં તેન, યો તં સાખમકમ્પયિ.

૧૫૯.‘‘ઇદં ખો તં સમાગમ્મ, મમ બાલસ્સ ચિન્તિતં;
તદા હિ ચલિતા સાખા, મનુસ્સેન મિગેન વા’’તિ.

તત્થ **આગમા**તિ સો સાખસદ્દો નૂન તં આગતો સમ્પત્તો. **અસંસિ નૂન સો તવા**તિ સો સદ્દો તવ આરોચેસિ મઞ્ઞે. **અક્ખાતં નૂન તં તેના**તિ યો સત્તો તદા તં સાખં અકમ્પયિ, તેન ‘‘એવં તે પિતા મારિતો’’તિ નૂન તં કારણં અક્ખાતં. **સમાગમ્મા**તિ સઙ્ગમ્મ, સમાગતન્તિ અત્થો. યં મમ બાલસ્સ ‘‘તદા ચલિતા સાખા મનુસ્સેન મિગેન વા, તતો મે ભયં ઉપ્પજ્જિસ્સતી’’તિ ચિન્તિતં પરિવિતક્કિતં અહોસિ, ઇદં તયા સદ્ધિં સમાગતન્તિ વુત્તં હોતિ.

તતો કુમારો ઓસાનગાથમાહ –

૧૬૦.‘‘તથેવ ત્વં અવેદેસિ, અવઞ્ચિ પિતરં મમ;
હન્ત્વા સાખાહિ છાદેન્તો, આગમિસ્સતિ મે ભય’’ન્તિ.

તત્થ **તથેવ ત્વં અવેદેસી**તિ તથેવ ત્વં અઞ્ઞાસિ. **અવઞ્ચિ પિતરં મમા**તિ ત્વં મમ પિતરં ‘‘ન્હાયિતું ગચ્છામા’’તિ વિસ્સાસેત્વા ન્હાયન્તં મારેત્વા ખણ્ડાખણ્ડિકં છિન્દિત્વા નિખણિત્વા ‘‘સચે કોચિ જાનિસ્સતિ, મય્હમ્પિ એવરૂપં ભયં આગચ્છિસ્સતી’’તિ વઞ્ચેસિ, ઇદં ખો પન મરણભયં ઇદાનિ તવાગતન્તિ.

ઇતિ તં વત્વા તત્થેવ જીવિતક્ખયં પાપેત્વા નિખણિત્વા સાખાહિ પટિચ્છાદેત્વા ખગ્ગં ધોવિત્વા ન્હત્વા પણ્ણસાલં ગન્ત્વા તસ્સ મારિતભાવં પુરોહિતસ્સ કથેત્વા માતરં પરિભાસિત્વા ‘‘ઇધ કિં કરિસ્સામા’’તિ તયો જના બારાણસિમેવ અગમંસુ. બોધિસત્તો કનિટ્ઠસ્સ ઓપરજ્જં દત્વા દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા સગ્ગપદં પૂરેસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા પિતુરાજા દેવદત્તો અહોસિ, પુરોહિતો આનન્દો, પુત્તરાજા પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

પરન્તપજાતકવણ્ણના એકાદસમા.

ગન્ધારવગ્ગો દુતિયો.

જાતકુદ્દાનં –

કુક્કુ મનોજ સુતનો, ગિજ્ઝ દબ્ભપુપ્ફ પણ્ણકો;
સત્તુભસ્ત અટ્ઠિસેનો, કપિ બકબ્રહ્મા દસ.

ગન્ધારો મહાકપિ ચ, કુમ્ભકારો દળ્હધમ્મો;
સોમદત્તો સુસીમો ચ, કોટસિમ્બલિ ધૂમકારી;
જાગરો કુમ્માસપિણ્ડો, પરન્તપા એકાદસ.

સત્તકનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અટ્ઠકનિપાતો

[૪૧૭] ૧. કચ્ચાનિજાતકવણ્ણના

ઓદાતવત્થા સુચિ અલ્લકેસાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં માતુપોસકં ઉપાસકં આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર સાવત્થિયં કુલદારકો આચારસમ્પન્નો પિતરિ કાલકતે માતુદેવતો હુત્વા મુખધોવનદન્તકટ્ઠદાનન્હાપનપાદધોવનાદિવેય્યાવચ્ચકમ્મેન ચેવ યાગુભત્તાદીહિ ચ માતરં પટિજગ્ગિ. અથ નં માતા ''તાત, તવ અઞ્ઞાનિપિ ઘરાવાસકિચ્ચાનિ અત્થિ, એકં સમજાતિકં કુલકુમારિકં ગણ્હાહિ, સા મં પોસેસ્સતિ, ત્વમ્પિ અત્તનો કમ્મં કરિસ્સસી''તિ આહ. ''અમ્મ, અહં અત્તનો હિતસુખં અપચ્ચાસીસમાનો તુમ્હે ઉપટ્ઠહામિ, કો અઞ્ઞો એવં ઉપટ્ઠહિસ્સતી''તિ? ''કુલવડ્ઢનકમ્મં નામ તાત, કાતું વટ્ટતી''તિ. ''ન મય્હં ઘરાવાસેન અત્થો, અહં તુમ્હે ઉપટ્ઠહિત્વા તુમ્હાકં ધૂમકાલે પબ્બજિસ્સામી''તિ. અથસ્સ માતા પુનપ્પુનં યાચિત્વાપિ મનં અલભમાના તસ્સ છન્દં અગ્ગહેત્વા સમજાતિકં કુલકુમારિકં આનેસિ. સો માતરં અપ્પટિક્ખિપિત્વા તાય સદ્ધિં સંવાસં કપ્પેસિ. સાપિ ''મય્હં સામિકો મહન્તેન ઉસ્સાહેન માતરં ઉપટ્ઠહતિ, અહમ્પિ નં ઉપટ્ઠહિસ્સામિ, એવમસ્સ પિયા ભવિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા તં સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહિ. સો ''અયં મે માતરં સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહી''તિ તતો પટ્ઠાય લદ્ધલદ્ધાનિ મધુરખાદનીયાદીનિ તસ્સાયેવ દેતિ. સા અપરભાગે ચિન્તેસિ ''અયં લદ્ધલદ્ધાનિ મધુરખાદનીયાદીનિ મય્હઞ્ઞેવ દેતિ, અદ્ધા માતરં નીહરિતુકામો ભવિસ્સતિ, નીહરણૂપાયમસ્સા કરિસ્સામી''તિ એવં અયોનિસો ઉમ્મુજ્જિત્વા એકં દિવસં આહ – ''સામિ, તયિ બહિ નિક્ખમન્તે તવ માતા મં અક્કોસતી''તિ. સો તુણ્હી અહોસિ.

સા ચિન્તેસિ – ''ઇમં મહલ્લિકં ઉજ્ઝાપેત્વા પુત્તસ્સ પટિકૂલં કારેસ્સામી''તિ. તતો પટ્ઠાય યાગું દદમાના અચ્ચુણ્હં વા અતિસીતલં વા અતિલોણં વા અલોણં વા દેતિ. ''અમ્મ, અચ્ચુણ્હા''તિ વા ''અતિલોણા''તિ વા વુત્તે પૂરેત્વા સીતોદકં પક્ખિપતિ. પુન ''અતિસીતલા , અલોણાયેવા''તિ વુત્તે ''ઇદાનેવ 'અચ્ચુણ્હા, અતિલોણા'તિ વત્વા પુન 'અતિસીતલા, અલોણા'તિ વદસિ, કા તં તોસેતું સક્ખિસ્સતી''તિ મહાસદ્દં કરોતિ. ન્હાનોદકમ્પિ અચ્ચુણ્હં કત્વા પિટ્ઠિયં આસિઞ્ચતિ. ''અમ્મ, પિટ્ઠિ મે દહતી''તિ ચ વુત્તે પુન પૂરેત્વા સીતોદકં પક્ખિપતિ. ''અતિસીતં, અમ્મા''તિ વુત્તે ''ઇદાનેવ 'અચ્ચુણ્હ'ન્તિ વત્વા પુન 'અતિસીત'ન્તિ વદતિ, કા એતિસ્સા અવમાનં સહિતું સક્ખિસ્સતી''તિ પટિવિસ્સકાનં કથેસિ. ''અમ્મ, મઞ્ચકે મે બહૂ મઙ્ગુલા''તિ ચ વુત્તા મઞ્ચકં નીહરિત્વા તસ્સ ઉપરિ અત્તનો મઞ્ચકં પોથેત્વા ''પોથિતો મે''તિ અતિહરિત્વા પઞ્ઞપેતિ. મહાઉપાસિકા દિગુણેહિ મઙ્ગુલેહિ ખજ્જમાના સબ્બરત્તિં નિસિન્નાવ વીતિનામેત્વા ''અમ્મ, સબ્બરત્તિં મઙ્ગુલેહિ ખાદિતામ્હી''તિ વદતિ. ઇતરા ''હિય્યો તે મઞ્ચકો પોથિતો, કા ઇમિસ્સા કિચ્ચં નિત્થરિતું સક્કોતી''તિ પટિવત્વા ''ઇદાનિ નં પુત્તેન ઉજ્ઝાપેસ્સામી''તિ તત્થ તત્થ ખેળસિઙ્ઘાણિકાદીનિ વિપ્પકિરિત્વા ''કા ઇમં સકલગેહં અસુચિં કરોતી''તિ વુત્તે ''માતા તે એવરૂપં કરોતિ, 'મા કરી'તિ વુચ્ચમાના કલહં કરોતિ, અહં એવરૂપાય કાળકણ્ણિયા સદ્ધિં એકગેહે વસિતું ન સક્કોમિ, એતં વા ઘરે વસાપેહિ, મં વા''તિ આહ.

સો તસ્સા વચનં સુત્વા ''ભદ્દે, ત્વં તરુણા યત્થ કત્થચિ ગન્ત્વા જીવિતું સક્કા, માતા પન મે જરાદુબ્બલા, અહમેવસ્સા પટિસરણં, ત્વં નિક્ખમિત્વા અત્તનો કુલગેહં ગચ્છાહી''તિ આહ. સા તસ્સ વચનં સુત્વા ભીતા ચિન્તેસિ ''ન સક્કા ઇમં માતુ અન્તરે ભિન્દિતું, એકંસેનસ્સ માતા પિયા, સચે પનાહં કુલઘરં ગમિસ્સં, વિધવવાસં વસન્તી દુક્ખિતા ભવિસ્સામિ, પુરિમનયેનેવ સસ્સું આરાધેત્વા પટિજગ્ગિસ્સામી''તિ . સા તતો પટ્ઠાય પુરિમસદિસમેવ તં પટિજગ્ગિ. અથેકદિવસં સો ઉપોસકો ધમ્મસ્સવનત્થાય જેતવનં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. ''કિં,

ઉપાસક, ત્વં પુઞ્ઞકમ્મેસુ ન પમજ્જસિ, માતુઉપટ્ઠાનકમ્મં પૂરેસી''તિ ચ વુત્તો ''આમ, ભન્તે, સા પન મમ માતા મય્હં અરુચિયાયેવ એકં કુલદારિકં આનેસિ, સા ઇદઞ્ચિદઞ્ચ અનાચારકમ્મં અકાસી''તિ સબ્બં સત્થુ આચિક્ખિત્વા ''ઇતિ ભગવા સા ઇત્થી નેવ મં માતુ અન્તરે ભિન્દિતું સક્ખિ, ઇદાનિ નં સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહતી''તિ આહ. સત્થા તસ્સ કથં સુત્વા ''ઇદાનિ તાવ ત્વં ઉપાસક, તસ્સા વચનં ન અકાસિ, પુબ્બે પનેતિસ્સા વચનેન તવ માતરં નિક્કડ્ઢિત્વા મં નિસ્સાય પુન ગેહં આનેત્વા પટિજગ્ગી''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે અઞ્ઞતરસ્સ કુલસ્સ પુત્તો પિતરિ કાલકતે માતુદેવતો હુત્વા વુત્તનિયામેનેવ માતરં પટિજગ્ગીતિ સબ્બં હેટ્ઠા કથિતનયેનેવ વિત્થારેતબ્બં . ''અહં એવરૂપાય કાળકણ્ણિયા સદ્ધિં વસિતું ન સક્કોમિ, એતં વા ઘરે વસાપેહિ, મં વા''તિ વુત્તે તસ્સા કથં ગહેત્વા ''માતુયેવ મે દોસો''તિ માતરં આહ ''અમ્મ, ત્વં નિચ્ચં ઇમસ્મિં ઘરે કલહં કરોસિ, ઇતો નિક્ખમિત્વા અઞ્ઞસ્મિં યથારુચિતે ઠાને વસાહી''તિ. સા ''સાધૂ''તિ રોદમાના નિક્ખમિત્વા એકં સમિદ્ધકુલં નિસ્સાય ભતિં કત્વા દુક્ખેન જીવિકં કપ્પેસિ. સસ્સુયા ઘરા નિક્ખન્તકાલે સુણિસાય ગબ્ભો પતિટ્ઠહિ. સા ''તાય કાળકણ્ણિયા ગેહે વસમાનાય ગબ્ભમ્પિ ન પટિલભિં, ઇદાનિ મે ગબ્ભો લદ્ધો''તિ પતિનો ચ પટિવિસ્સકાનઞ્ચ કથેન્તી વિચરતિ.

અપરભાગે પુત્તં વિજાયિત્વા સામિકં આહ ''તવ માતરિ ગેહે વસમાનાય પુત્તં ન લભિં, ઇદાનિ મે લદ્ધો, ઇમિનાપિ કારણેન તસ્સા કાળકણ્ણિભાવં જાનાહી''તિ. ઇતરા ''મમ કિર નિક્કડ્ઢિતકાલે પુત્તં લભી''તિ સુત્વા ચિન્તેસિ ''અદ્ધા ઇમસ્મિં લોકે ધમ્મો મતો ભવિસ્સતિ, સચે હિ ધમ્મો મતો ન ભવેય્ય, માતરં પોથેત્વા નિક્કડ્ઢન્તા પુત્તં ન લભેય્યું, સુખં ન જીવેય્યું, ધમ્મસ્સ મતકભત્તં દસ્સામી''તિ. સા એકદિવસં તિલપિટ્ઠઞ્ચ તણ્ડુલઞ્ચ પચનથાલિઞ્ચ દબ્બિઞ્ચ આદાય આમકસુસાનં ગન્ત્વા તીહિ મનુસ્સસીસેહિ ઉદ્ધનં કત્વા અગ્ગિં જાલેત્વા ઉદકં ઓરુય્હ સસીસં ન્હત્વા સાટકં નિવાસેત્વા મુખં વિક્ખાલેત્વા ઉદ્ધનટ્ઠાનં ગન્ત્વા કેસે મોચેત્વા તણ્ડુલે ધોવિતું આરભિ. તદા બોધિસત્તો સક્કો દેવરાજા અહોસિ. બોધિસત્તા ચ નામ અપ્પમત્તા હોન્તિ, સો તસ્મિં ખણે લોકં ઓલોકેન્તો તં દુક્ખપ્પત્તં ''ધમ્મો મતો''તિ સઞ્ઞાય ધમ્મસ્સ મતકભત્તં દાતુકામં દિસ્વા ''અજ્જ મય્હં બલં દસ્સેસ્સામી''તિ બ્રાહ્મણવેસેન મહામગ્ગં પટિપન્નો વિય હુત્વા તં દિસ્વા મગ્ગા ઓક્કમ્મ તસ્સા સન્તિકે ઠત્વા ''અમ્મ, સુસાને આહારં પચન્તા નામ નત્થિ, ત્વં ઇમિના ઇધ પક્કેન તિલોદનેન કિં કરિસ્સસી''તિ કથં સમુટ્ઠાપેન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૧. ''ઓદાતવત્થા સુચિ અલ્લકેસા, કચ્ચાનિ કિં કુમ્ભિમધિસ્સયિત્વા;
પિટ્ઠા તિલા ધોવસિ તણ્ડુલાનિ, તિલોદનો હેહિતિ કિસ્સહેતૂ''તિ.

તત્થ **કચ્ચાની**તિ તં ગોત્તેન આલપતિ. **કુમ્ભિમધિસ્સયિત્વા**તિ પચનથાલિકં મનુસ્સસીસુદ્ધનં આરોપેત્વા. **હેહિતી**તિ અયં તિલોદનો કિસ્સ હેતુ ભવિસ્સતિ, કિં અત્તના ભુઞ્જિસ્સસિ, ઉદાહુ અઞ્ઞં કારણમત્થીતિ.

અથસ્સ સા આચિક્ખન્તી દુતિયં ગાથમાહ –

૨. ''ન ખો અયં બ્રાહ્મણ ભોજનત્થા, તિલોદનો હેહિતિ સાધુપક્કો;
ધમ્મો મતો તસ્સ પહુત્તમજ્જ, અહં કરિસ્સામિ સુસાનમજ્ઝે''તિ.

તત્થ **ધમ્મોતિ** જેટ્ઠાપચાયનધમ્મો ચેવ તિવિધસુચરિતધમ્મો ચ. **તસ્સ પહુત્તમજ્જાતિ** તસ્સાહં ધમ્મસ્સ ઇદં મતકભત્તં કરિસ્સામીતિ અત્થો.

તતો સક્કો તતિયં ગાથમાહ –

૩. ‘‘અનુવિચ્ચ કચ્ચાનિ કરોહિ કિચ્ચં, ધમ્મો મતો કો નુ તવેવ સંસિ;
સહસ્સનેત્તો અતુલાનુભાવો, ન મિય્યતી ધમ્મવરો કદાચી’’તિ.

તત્થ **અનુવિચ્ચાતિ** ઉપપરિક્ખિત્વા જાનિત્વા. **કો નુ તવેવ સંસીતિ** કો નુ તવ એવં આચિક્ખિ. **સહસ્સનેત્તોતિ** અત્તાનં ધમ્મવરં ઉત્તમધમ્મં કત્વા દસ્સેન્તો એવમાહ.

તં વચનં સુત્વા ઇતરા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૪. ‘‘દળ્હપ્પમાણં મમ એત્થ બ્રહ્મે, ધમ્મો મતો નત્થિ મમેત્થ કઙ્ખા;
યે યેવ દાનિ પાપા ભવન્તિ, તે તેવ દાનિ સુખિતા ભવન્તિ.

૫. ‘‘સુણિસા હિ મય્હં વઞ્ઝા અહોસિ, સા મં વધિત્વાન વિજાયિ પુત્તં;
સા દાનિ સબ્બસ્સ કુલસ્સ ઇસ્સરા, અહં પનમ્હિ અપવિદ્ધા એકિકા’’તિ.

તત્થ **દળ્હપ્પમાણન્તિ** દળ્હં થિરં નિસ્સંસયં બ્રાહ્મણ એત્થ મમ પમાણન્તિ વદતિ. **યે યેતિ** તસ્સ મતભાવે કારણં દસ્સેન્તી એવમાહ. **વધિત્વાનાતિ** પોથેત્વા નિક્કડ્ઢિત્વા. **અપવિદ્ધાતિ** છડ્ડિતા અનાથા હુત્વા એકિકા વસામિ.

તતો સક્કો છટ્ઠં ગાથમાહ –

૬. ‘‘જીવામિ વોહં ન મતોહમસ્મિ, તવેવ અત્થાય ઇધાગતોસ્મિ;
યા તં વધિત્વાન વિજાયિ પુત્તં, સહાવ પુત્તેન કરોમિ ભસ્મ’’ન્તિ.

તત્થ **વોતિ** નિપાતમત્તં.

ઇતરા તં સુત્વા ‘‘ધી અહં કિં કથેસિં, મમ નત્તુ અમરણકારણં કરિસ્સામી’’તિ સત્તમં ગાથમાહ –

૭. ‘‘એવઞ્ચ તે રુચ્ચતિ દેવરાજ, મમેવ અત્થાય ઇધાગતોસિ;
અહઞ્ચ પુત્તો સુણિસા ચ નત્તા, સમ્મોદમાના ઘરમાવસેમા’’તિ.

અથસ્સા સક્કો અટ્ઠમં ગાથમાહ –

૮. ‘‘એવઞ્ચ તે રુચ્ચતિ કાતિયાનિ, હતાપિ સન્તા ન જહાસિ ધમ્મં;
તુવઞ્ચ પુત્તો સુણિસા ચ નત્તા, સમ્મોદમાના ઘરમાવસેથા’’તિ.

તત્થ **હતાપિ સન્તાતિ** યદિ ત્વં પોથિતાપિ નિક્કડ્ઢિતાપિ સમાના તવ દારકેસુ મેત્તધમ્મં ન જહાસિ, એવં સન્તે યથા ત્વં ઇચ્છસિ, તથા હોતુ, અહં તે ઇમસ્મિં ગુણે પસન્નોતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા અલઙ્કતપટિયત્તો સક્કો અત્તનો આનુભાવેન આકાસે ઠત્વા ‘‘કચ્ચાનિ ત્વં મા ભાયિ, પુત્તો ચ તે સુણિસા ચ મમાનુભાવેન આગન્ત્વા અન્તરામગ્ગે તં ખમાપેત્વા આદાય ગમિસ્સન્તિ, અપ્પમત્તા હોહી’’તિ વત્વા અત્તનો ઠાનમેવ ગતો. તેપિ સક્કાનુભાવેન તસ્સા ગુણં અનુસ્સરિત્વા ‘‘કહં નો માતા’’તિ અન્તોગામે મનુસ્સે પુચ્છિત્વા ‘‘સુસાનાભિમુખં ગતા’’તિ સુત્વા ‘‘અમ્મ, અમ્મા’’તિ સુસાનમગ્ગં પટિપજ્જિત્વા તં દિસ્વાવ પાદેસુ પતિત્વા ‘‘અમ્મ, અમ્હાકં દોસં ખમાહી’’તિ તં ખમાપેસું. સાપિ નત્તારં ગણ્હિ. ઇતિ તે સમ્મોદમાના ગેહં ગન્ત્વા તતો પટ્ઠાય સમગ્ગવાસં વસિંસુ.

૯. ‘‘સા કાતિયાની સુણિસાય સદ્ધિં, સમ્મોદમાના ઘરમાવસિત્થ;
પુત્તો ચ નત્તા ચ ઉપટ્ઠહિંસુ, દેવાનમિન્દેન અધિગ્ગહીતા’’તિ. –

અયં અભિસમ્બુદ્ધગાથા.

તત્થ **સા કાતિયાની**તિ ભિક્ખવે, સા કચ્ચાનગોત્તા. **દેવાનમિન્દેન અધિગ્ગહીતા**તિ દેવિન્દેન સક્કેન અનુગ્ગહિતા હુત્વા તસ્સાનુભાવેન સમગ્ગવાસં વસિંસૂતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને સો ઉપાસકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા માતુપોસકો એતરહિ માતુપોસકો અહોસિ , ભરિયાપિસ્સ તદા ભરિયાયેવ, સક્કો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

કચ્ચાનિજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૪૧૮] ૨. અટ્ઠસદ્દજાતકવણ્ણના

ઇદં પુરે નિન્નમાહૂતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોસલરઞ્ઞો અડ્ઢરત્તસમયે સુતં ભિંસનકં અવિનિબ્ભોગસદ્દં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ હેટ્ઠા **લોહકુમ્ભિજાતકે** (જા॰ ૧.૪.૫૩ આદયો) કથિતસદિસમેવ. ઇધ પન સત્થા ‘‘મય્હં, ભન્તે, ઇમેસં સદ્દાનં સુતત્તા કિન્તિ ભવિસ્સતી’’તિ વુત્તે ‘‘મા ભાયિ, મહારાજ, ન તે એતેસં સુતપચ્ચયા કોચિ અન્તરાયો ભવિસ્સતિ, ન હિ, મહારાજ, એવરૂપં ભયાનકં અવિનિબ્ભોગસદ્દં ત્વમેવેકો સુણિ, પુબ્બેપિ રાજાનો એવરૂપં સદ્દં સુત્વા બ્રાહ્મણાનં કથં ગહેત્વા સબ્બચતુક્કયઞ્ઞં યજિતુકામા પણ્ડિતાનં વચનં સુત્વા યઞ્ઞહરણત્થાય ગહિતસત્તે વિસ્સજ્જેત્વા નગરે માઘાતભેરિં ચરાપેસુ’’ન્તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો અસીતિકોટિવિભવે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં ઉગ્ગહિતસિપ્પો માતાપિતૂનં અચ્ચયેન રતનવિલોકનં કત્વા સબ્બં વિભવજાતં દાનમુખે વિસ્સજ્જેત્વા કામે પહાય હિમવન્તં પવિસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઝાનાભિઞ્ઞાયો નિબ્બત્તેત્વા અપરભાગે લોણમ્બિલસેવનત્થાય મનુસ્સપથં ચરન્તો બારાણસિં પત્વા રાજુય્યાને વસિ. તદા બારાણસિરાજા સિરિસયને નિસિન્નો અડ્ઢરત્તસમયે અટ્ઠ સદ્દે અસ્સોસિ – પઠમં રાજનિવેસનસામન્તા ઉય્યાને એકો બકો સદ્દમકાસિ, દુતિયં તસ્મિં સદ્દે અનુપચ્છિન્નેયેવ હત્થિસાલાય તોરણનિવાસિની કાકી સદ્દમકાસિ, તતિયં રાજગેહે કણ્ણિકાયં નિવુત્થઘુણપાણકો સદ્દમકાસિ, ચતુત્થં રાજગેહે પોસાવનિયકોકિલો સદ્દમકાસિ, પઞ્ચમં તત્થેવ પોસાવનિયમિગો સદ્દમકાસિ, છટ્ઠં તત્થેવ પોસાવનિયવાનરો સદ્દમકાસિ, સત્તમં તત્થેવ પોસાવનિયકિન્નરો સદ્દમકાસિ, અટ્ઠમં તસ્મિં સદ્દે અનુપચ્છિન્નેયેવ રાજનિવેસનમત્થકેન ઉય્યાનં ગચ્છન્તો પચ્ચેકબુદ્ધો એકં ઉદાનં ઉદાનેન્તો સદ્દમકાસિ.

બારાણસિરાજા ઇમે અટ્ઠ સદ્દે સુત્વા ભીતતસિતો પુનદિવસે બ્રાહ્મણે પુચ્છિ. બ્રાહ્મણા ''અન્તરાયો તે, મહારાજ, ભવિસ્સતિ, સબ્બચતુક્કયઞ્ઞં યજિસ્સામા''તિ વત્વા રઞ્ઞા ''યથારુચિતં કરોથા''તિ અનુઞ્ઞાતા હટ્ઠપહટ્ઠા રાજકુલતો નિક્ખમિત્વા યઞ્ઞકમ્મં આરભિંસુ. અથ નેસં જેટ્ઠકસ્સ યઞ્ઞકારબ્રાહ્મણસ્સ અન્તેવાસી માણવો પણ્ડિતો બ્યત્તો આચરિયં આહ – ''આચરિય, એવરૂપં કક્ખળં ફરુસં અસાતં બહૂનં સત્તાનં વિનાસકમ્મં મા કરી''તિ. ''તાત, ત્વં કિં જાનાસિ, સચેપિ અઞ્ઞં કિઞ્ચિ ન ભવિસ્સતિ, મચ્છમંસં તાવ બહું ખાદિતું લભિસ્સામા''તિ. ''આચરિય, કુચ્છિં નિસ્સાય નિરયે નિબ્બત્તનકમ્મં મા કરોથા''તિ. તં સુત્વા સેસબ્રાહ્મણા ''અયં અમ્હાકં લાભન્તરાયં કરોતી''તિ તસ્સ કુજ્ઝિંસુ. માણવો તેસં ભયેન ''તેન હિ તુમ્હેવ મચ્છમંસખાદનૂપાયં કરોથા''તિ વત્વા નિક્ખમિત્વા બહિનગરે રાજાનં નિવારેતું સમત્થં ધમ્મિકસમણબ્રાહ્મણં ઉપધારેન્તો રાજુય્યાનં ગન્ત્વા બોધિસત્તં દિસ્વા વન્દિત્વા ''ભન્તે, કિં તુમ્હાકં સત્તેસુ અનુકમ્પા નત્થિ, રાજા બહૂ સત્તે મારેત્વા યઞ્ઞં યજાપેતિ, કિં વો મહાજનસ્સ બન્ધનમોક્ખં કાતું ન વટ્ટતી''તિ આહ. ''માણવ, એત્થ નેવ રાજા અમ્હે જાનાતિ, ન મયં રાજાનં જાનામા''તિ. ''જાનાથ પન, ભન્તે, રઞ્ઞા સુતસદ્દાનં નિપ્ફત્તિ''ન્તિ? ''આમ, જાનામી''તિ. ''જાનન્તા રઞ્ઞો કસ્મા ન કથેથા''તિ? ''માણવ કિં સક્કા 'અહં જાનામી'તિ નલાટે સિઙ્ગં બન્ધિત્વા ચરિતું, સચે ઇધાગન્ત્વા પુચ્છિસ્સતિ, કથેસ્સામી''તિ.

માણવો વેગેન રાજકુલં ગન્ત્વા ''કિં, તાતા''તિ વુત્તે ''મહારાજ, તુમ્હેહિ સુતસદ્દાનં નિપ્ફત્તિં જાનનકો એકો તાપસો તુમ્હાકં ઉય્યાને મઙ્ગલસિલાયં નિસિન્નો 'સચે મં પુચ્છિસ્સતિ, કથેસ્સામી'તિ વદતિ, ગન્ત્વા તં પુચ્છિતું વટ્ટતી''તિ આહ. રાજા વેગેન તત્થ ગન્ત્વા તાપસં વન્દિત્વા કતપટિસન્થારો નિસીદિત્વા ''સચ્ચં કિર, ભન્તે, તુમ્હે મયા સુતસદ્દાનં નિપ્ફત્તિં જાનાથા''તિ પુચ્છિ. ''આમ, મહારાજા''તિ. ''તેન હિ કથેથ તં મે''તિ. ''મહારાજ, તેસં સુતપચ્ચયા તવ કોચિ અન્તરાયો નત્થિ , પોરાણુય્યાને પન તે એકો બકો અત્થિ, સો ગોચરં અલભન્તો જિઘચ્છાય પરેતો પઠમં સદ્દમકાસી''તિ તસ્સ કિરિયં અત્તનો ઞાણેન પરિચ્છિન્દિત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૧૦. ''ઇદં પુરે નિન્નમાહુ, બહુમચ્છં મહોદકં;
આવાસો બકરાજસ્સ, પેત્તિકં ભવનં મમ;
ત્યજ્જ ભેકેન યાપેમ, ઓકં ન વિજહામસે''તિ.

તત્થ **ઇદ**ન્તિ મઙ્ગલપોક્ખરણિં સન્ધાય વદતિ. સા હિ પુબ્બે ઉદકતુમ્બેન ઉદકે પવિસન્તે મહોદકા બહુમચ્છા, ઇદાનિ પન ઉદકસ્સ પચ્છિન્નત્તા ન મહોદકા જાતા. ***ત્યજ્જ ભેકેના***તિ તે મયં અજ્જ મચ્છે અલભન્તા મણ્ડૂકમત્તેન યાપેમ. **ઓક**ન્તિ એવં જિઘચ્છાય પીળિતાપિ વસનટ્ઠાનં ન વિજહામ.

ઇતિ, મહારાજ, સો બકો જિઘચ્છાપીળિતો સદ્દમકાસિ. સચેપિ તં જિઘચ્છાતો મોચેતુકામો, તં ઉય્યાનં સોધાપેત્વા પોક્ખરણિં ઉદકસ્સ પૂરેહીતિ. રાજા તથા કારેતું એકં અમચ્ચં આણાપેસિ.

''હત્થિસાલતોરણે પન તે, મહારાજ, એકા કાકી વસમાના અત્તનો પુત્તસોકેન દુતિયં સદ્દમકાસિ, તતોપિ તે ભયં નત્થી''તિ વત્વા દુતિયં ગાથમાહ –

૧૧. ''કો દુતિયં અસીલિસ્સ, બન્ધરસ્સક્ખિ ભેચ્છતિ;
કો મે પુત્તે કુલાવકં, મઞ્ચ સોત્થિં કરિસ્સતી''તિ.

વત્વા ચ પન ‘‘કો નામ તે, મહારાજ, હત્થિસાલાય હત્થિમેણ્ડો’’તિ પુચ્છિ. ‘‘બન્ધરો નામ, ભન્તે’’તિ. ‘‘એકક્ખિકાણો સો, મહારાજા’’તિ? ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ. મહારાજ, હત્થિસાલાય તે દ્વારતોરણે એકા કાકી કુલાવકં કત્વા અણ્ડકાનિ નિક્ખિપિ. તાનિ પરિણતાનિ કાકપોતકા નિક્ખન્તા, હત્થિમેણ્ડો હત્થિં આરુય્હ સાલતો નિક્ખમન્તો ચ પવિસન્તો ચ અઙ્કુસકેન કાકિમ્પિ પુત્તકેપિસ્સા પહરતિ, કુલાવકમ્પિ વિદ્ધંસેતિ. સા તેન દુક્ખેન પીળિતા તસ્સ અક્ખિભેદનં આયાચન્તી એવમાહ, સચે તે કાકિયા મેત્તચિત્તં અત્થિ, એતં બન્ધરં પક્કોસાપેત્વા કુલાવકવિદ્ધંસનતો વારેહીતિ . રાજા તં પક્કોસાપેત્વા પરિભાસિત્વા હારેત્વા અઞ્ઞસ્સ તં હત્થિં અદાસિ.

‘‘પાસાદકણ્ણિકાય પન તે, મહારાજ, એકો ઘુણપાણકો વસતિ. સો તત્થ ફેગ્ગું ખાદિત્વા તસ્મિં ખીણે સારં ખાદિતું નાસક્ખિ, સો ભક્ખં અલભિત્વા નિક્ખમિતુમ્પિ અસક્કોન્તો પરિદેવમાનો તતિયં સદ્દમકાસિ, તતોપિ તે ભયં નત્થી’’તિ વત્વા તસ્સ કિરિયં અત્તનો ઞાણેન પરિચ્છિન્દિત્વા તતિયં ગાથમાહ –

૧૨. ‘‘સબ્બા પરિક્ખતા ફેગ્ગુ, યાવ તસ્સા ગતી અહુ;
ખીણભક્ખો મહારાજ, સારે ન રમતી ઘુણો’’તિ.

તત્થ **યાવ તસ્સા ગતી અહૂ**તિ યાવ તસ્સા ફેગ્ગુયા નિપ્ફત્તિ અહોસિ, સા સબ્બા ખાદિતા. **ન રમતી**તિ ‘‘મહારાજ, સો પાણકો તતો નિક્ખમિત્વા ગમનટ્ઠાનમ્પિ અપસ્સન્તો પરિદેવતિ, નીહરાપેહિ ન’’ન્તિ આહ. રાજા એકં પુરિસં આણાપેત્વા ઉપાયેન નં નીહરાપેસિ.

‘‘નિવેસને પન તે, મહારાજ, એકા પોસાવનિયા કોકિલા અત્થી’’તિ? ‘‘અત્થિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘મહારાજ, સા અત્તના નિવુત્થપુબ્બં વનસણ્ડં સરિત્વા ઉક્કણ્ઠિત્વા ‘કદા નુ ખો ઇમમ્હા પઞ્જરા મુચ્ચિત્વા રમણીયં વનસણ્ડં ગચ્છિસ્સામી’તિ ચતુત્થં સદ્દમકાસિ, તતોપિ તે ભયં નત્થી’’તિ વત્વા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૩. ‘‘સા નૂનાહં ઇતો ગન્ત્વા, રઞ્ઞો મુત્તા નિવેસના;
અત્તાનં રમયિસ્સામિ, દુમસાખનિકેતિની’’તિ.

તત્થ **દુમસાખનિકેતિની**તિ સુપુપ્ફિતાસુ રુક્ખસાખાસુ સકનિકેતા હુત્વા. એવઞ્ચ પન વત્વા ‘‘ઉક્કણ્ઠિતા, મહારાજ, સા કોકિલા, વિસ્સજ્જેહિ ન’’ન્તિ આહ. રાજા તથા કારેસિ.

‘‘નિવેસને પન તે, મહારાજ, એકો પોસાવનિયો મિગો અત્થી’’તિ? ‘‘અત્થિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘મહારાજ, સો એકો યૂથપતિ અત્તનો મિગિં અનુસ્સરિત્વા કિલેસવસેન ઉક્કણ્ઠિતો પઞ્ચમં સદ્દમકાસિ, તતોપિ તે ભયં નત્થી’’તિ વત્વા પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૧૪. ‘‘સો નૂનાહં ઇતો ગન્ત્વા, રઞ્ઞો મુત્તો નિવેસના;
અગ્ગોદકાનિ પિસ્સામિ, યૂથસ્સ પુરતો વજ’’ન્તિ.

તત્થ **અગ્ગોદકાની**તિ અગ્ગઉદકાનિ, અઞ્ઞેહિ મિગેહિ પઠમતરં અપીતાનિ અનુચ્છિટ્ઠોદકાનિ યૂથસ્સ પુરતો ગચ્છન્તો કદા નુ ખો પિવિસ્સામીતિ.

મહાસત્તો તમ્પિ મિગં વિસ્સજ્જાપેત્વા ‘‘નિવેસને પન તે, મહારાજ, પોસાવનિયો મક્કટો અત્થી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અત્થિ, ભન્તે’’તિ વુત્તે ‘‘સોપિ, મહારાજ, હિમવન્તપદેસે યૂથપતિ મક્કટીહિ સદ્ધિં કામગિદ્ધો હુત્વા વિચરન્તો ભરતેન નામ લુદ્દેન ઇધ આનીતો, ઇદાનિ ઉક્કણ્ઠિત્વા તત્થેવ ગન્તુકામો છટ્ઠં સદ્દમકાસિ, તતોપિ તે ભયં નત્થી’’તિ વત્વા છટ્ઠં ગાથમાહ –

૧૫. ‘‘તં મં કામેહિ સમ્મત્તં, રત્તં કામેસુ મુચ્છિતં;
આનયી ભરતો લુદ્દો, બાહિકો ભદ્દમત્થુ તે’’તિ.

તત્થ **બાહિકો**તિ બાહિકરટ્ઠવાસી. **ભદ્દમત્થુ તે**તિ ઇમમત્થં સો વાનરો આહ, તુય્હં પન ભદ્દમત્થુ, વિસ્સજ્જેહિ નન્તિ.

મહાસત્તો તં વાનરં વિસ્સજ્જાપેત્વા ‘‘નિવેસને પન તે, મહારાજ, પોસાવનિયો કિન્નરો અત્થી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘અત્થી’’તિ વુત્તે ‘‘સો, મહારાજ, અત્તનો કિન્નરિયા કતગુણં અનુસ્સરિત્વા કિલેસાતુરો સદ્દમકાસિ. સો હિ તાય સદ્ધિં એકદિવસં તુઙ્ગપબ્બતસિખરં આરુહિ. તે તત્થ વણ્ણગન્ધરસસમ્પન્નાનિ નાનાપુપ્ફાનિ ઓચિનન્તા પિળન્ધન્તા સૂરિયં અત્થઙ્ગતં ન સલ્લક્ખેસું, અત્થઙ્ગતે સૂરિયે ઓતરન્તાનં અન્ધકારો અહોસિ. તત્ર નં કિન્નરી ‘સામિ, અન્ધકારો વત્તતિ, અપક્ખલન્તો અપ્પમાદેન ઓતરાહી’તિ વત્વા હત્થે ગહેત્વા ઓતારેસિ, સો તાય તં વચનં અનુસ્સરિત્વા સદ્દમકાસિ, તતોપિ તે ભયં નત્થી’’તિ તં કારણં અત્તનો ઞાણબલેન પરિચ્છિન્દિત્વા પાકટં કરોન્તો સત્તમં ગાથમાહ –

૧૬. ‘‘અન્ધકારતિમિસાયં, તુઙ્ગે ઉપરિપબ્બતે;
સા મં સણ્હેન મુદુના, મા પાદં ખલિ યસ્મની’’તિ.

તત્થ **અન્ધકારતિમિસાય**ન્તિ અન્ધભાવકારકે તમે. **તુઙ્ગે**તિ તિખિણે. **સણ્હેન મુદુના**તિ મટ્ઠેન મુદુકેન વચનેન. **મા પાદં ખલિ યસ્મની**તિ ય-કારો બ્યઞ્જનસન્ધિવસેન ગહિતો. ઇદં વુત્તં હોતિ – સા મં કિન્નરી સણ્હેન મુદકેન વચનેન ‘‘સામિ, અપ્પમત્તો હોહિ, મા પાદં ખલિ અસ્મનિ, યથા તે ઉપક્ખલિત્વા પાદો પાસાણસ્મિં ન ખલતિ, તથા ઓતરા’’તિ વત્વા હત્થેન ગહેત્વા ઓતારેસીતિ.

ઇતિ મહાસત્તો કિન્નરેન કતસદ્દકારણં કથેત્વા તં વિસ્સજ્જાપેત્વા ‘‘મહારાજ, અટ્ઠમો ઉદાનસદ્દો અહોસિ. નન્દમૂલકપબ્ભારસ્મિં કિર એકો પચ્ચેકબુદ્ધો અત્તનો આયુસઙ્ખારપરિક્ખયં ઞત્વા ‘મનુસ્સપથં ગન્ત્વા બારાણસિરઞ્ઞો ઉય્યાને પરિનિબ્બાયિસ્સામિ, તસ્સ મે મનુસ્સા સરીરનિક્ખેપં કારેત્વા સાધુકીળં કીળિત્વા ધાતુપૂજં કત્વા સગ્ગપથં પૂરેસ્સન્તી’તિ ઇદ્ધાનુભાવેન આગચ્છન્તો તવ પાસાદસ્સ મત્થકં પત્તકાલે ખન્ધભારં ઓતારેત્વા નિબ્બાનપુરપવેસનદીપનં ઉદાનં ઉદાનેસી’’તિ પચ્ચેકબુદ્ધેન વુત્તં ગાથમાહ –

૧૭. ‘‘અસંસયં જાતિખયન્તદસ્સી, ન ગબ્ભસેય્યં પુનરાવજિસ્સં;
અયમન્તિમા પચ્છિમા ગબ્ભસેય્યા, ખીણો મે સંસારો પુનબ્ભવાયા’’તિ.

તસ્સત્થો – જાતિયા ખયન્તસઙ્ખાતસ્સ નિબ્બાનસ્સ દિટ્ઠત્તા **જાતિખયન્તદસ્સી** અહં **અસંસયં** પુન ગબ્ભસેય્યં ન આવજિસ્સં, અયં મે અન્તિમા જાતિ, પચ્છિમા ગબ્ભસેય્યા, ખીણો મે પુનબ્ભવાય ખન્ધપટિપાટિસઙ્ખાતો

સંસારોતિ.

‘‘ઇદઞ્ચ પન સો ઉદાનં વત્વા ઇમં ઉય્યાનવનં આગમ્મ એકસ્સ સુપુપ્ફિતસ્સ સાલસ્સ મૂલે પરિનિબ્બુતો, એહિ, મહારાજ, સરીરકિચ્ચમસ્સ કરિસ્સામા’’તિ મહાસત્તો રાજાનં ગહેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પરિનિબ્બુતટ્ઠાનં ગન્ત્વા સરીરં દસ્સેસિ. રાજા તસ્સ સરીરં દિસ્વા સદ્ધિં બલકાયેન ગન્ધમાલાદીહિ પૂજેત્વા બોધિસત્તસ્સ વચનં નિસ્સાય યઞ્ઞં હારેત્વા સબ્બસત્તાનં જીવિતદાનં દત્વા નગરે માઘાતભેરિં ચરાપેત્વા સત્તાહં સાધુકીળં કીળિત્વા સબ્બગન્ધચિતકે મહન્તેન સક્કારેન પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ સરીરં ઝાપેત્વા ધાતુયો ચતુમહાપથે થૂપં કારેસિ. બોધિસત્તોપિ રઞ્ઞો ધમ્મં દેસેત્વા ‘‘અપ્પમત્તો હોહી’’તિ ઓવદિત્વા હિમવન્તમેવ પવિસિત્વા બ્રહ્મવિહારેસુ પરિકમ્મં કત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો બ્રહ્મલોકપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા ‘‘મહારાજ, તસ્સ સદ્દસ્સ સુતકારણા તવ કોચિ અન્તરાયો નત્થી’’તિ યઞ્ઞં હરાપેત્વા ‘‘મહાજનસ્સ જીવિતં દેહી’’તિ જીવિતદાનં દાપેત્વા નગરે ધમ્મભેરિં ચરાપેત્વા ધમ્મં દેસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ ‘‘તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, માણવો સારિપુત્તો, તાપસો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

અટ્ઠસદ્દજાતકવણ્ણના દુતિયા.

[૪૧૯] ૩. સુલસાજાતકવણ્ણના

ઇદં સુવણ્ણકાયૂરન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં અનાથપિણ્ડિકસ્સ દાસિં આરબ્ભ કથેસિ. સા કિર એકસ્મિં ઉસ્સવદિવસે દાસિગણેન સદ્ધિં ઉય્યાનં ગચ્છન્તી અત્તનો સામિનિં પુઞ્ઞલક્ખણદેવિં આભરણં યાચિ. સા તસ્સા સતસહસ્સમૂલં અત્તનો આભરણં અદાસિ. સા તં પિળન્ધિત્વા દાસિગણેન સદ્ધિં ઉય્યાનં પાવિસિ. અથેકો ચોરો તસ્સા આભરણે લોભં ઉપ્પાદેત્વા ‘‘ઇમં મારેત્વા આભરણં હરિસ્સામી’’તિ તાય સદ્ધિં સલ્લપન્તો ઉય્યાનં ગન્ત્વા તસ્સા મચ્છમંસસુરાદીનિ અદાસિ. સા ‘‘કિલેસવસેન દેતિ મઞ્ઞે’’તિ ગહેત્વા ઉય્યાનકીળં કીળિત્વા વીમંસનત્થાય સાયન્હસમયે નિપન્ને દાસિગણે ઉટ્ઠાય તસ્સ સન્તિકં અગમાસિ. સો ‘‘ભદ્દે, ઇમં ઠાનં અપ્પટિચ્છન્નં, થોકં પુરતો ગચ્છામા’’તિ આહ. તં સુત્વા ઇતરા ‘‘ઇમસ્મિં ઠાને સક્કા રહસ્સકમ્મં કાતું, અયં પન નિસ્સંસયં મં મારેત્વા પિળન્ધનભણ્ડં હરિતુકામો ભવિસ્સતિ, હોતુ, સિક્ખાપેસ્સામિ ન’’ન્તિ ચિન્તેત્વા ‘‘સામિ, સુરામદેન મે સુક્ખં સરીરં, પાનીયં તાવ મં પાયેહી’’તિ એકં કૂપં નેત્વા ‘‘ઇતો મે પાનીયં ઓસિઞ્ચા’’તિ રજ્જુઞ્ચ ઘટઞ્ચ દસ્સેસિ. ચોરો રજ્જું કૂપે ઓતારેસિ, અથ નં ઓનમિત્વા ઉદકં ઓસિઞ્ચન્તં મહબ્બલદાસી ઉભોહિ હત્થેહિ આણિસદં પહરિત્વા કૂપે ખિપિત્વા ‘‘ન ત્વં એત્તકેન મરિસ્સસી’’તિ એકં મહન્તં ઇટ્ઠકં મત્થકે આસુમ્ભિ. સો તત્થેવ જીવિતક્ખયં પત્તો. સાપિ નગરં પવિસિત્વા સામિનિયા આભરણં દદમાના ‘‘મનમ્હિ અજ્જ ઇમં આભરણં નિસ્સાય મતા’’તિ સબ્બં તં પવત્તિં આરોચેસિ, સાપિ અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરોચેસિ, અનાથપિણ્ડિકો તથાગતસ્સ આરોચેસિ. સત્થા ‘‘ન ખો, ગહપતિ, ઇદાનેવ સા દાસી ઠાનુપ્પત્તિકાય પઞ્ઞાય સમન્નાગતા, પુબ્બેપિ સમન્નાગતાવ, ન ચ ઇદાનેવ તાય સો મારિતો, પુબ્બેપિ નં મારેસિયેવા’’તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે સુલસા નામ નગરસોભિની પઞ્ચસતવણ્ણદાસિપરિવારા અહોસિ, સહસ્સેન રત્તિં ગચ્છતિ. તસ્મિંયેવ નગરે સત્તુકો નામ ચોરો અહોસિ નાગબલો, રત્તિભાગે ઇસ્સરઘરાનિ પવિસિત્વા યથારુચિં વિલુમ્પતિ. નાગરા સન્નિપતિત્વા રઞ્ઞો ઉપક્કોસિંસુ. રાજા નગરગુત્તિકં આણાપેત્વા તત્થ તત્થ ગુમ્બં ઠપાપેત્વા ચોરં ગણ્હાપેત્વા ‘‘સીસમસ્સ છિન્દથા’’તિ આહ. તં પચ્છાબાહં બન્ધિત્વા ચતુક્કે ચતુક્કે કસાહિ તાળેત્વા આઘાતનં નેન્તિ. ‘‘ચોરો કિર ગહિતો’’તિ સકલનગરં સઙ્ખુભિ. તદા સુલસા વાતપાને ઠત્વા અન્તરવીથિં

ઓલોકેન્તી તં દિસ્વા પટિબદ્ધચિત્તા હુત્વા ‘‘સચે ઇમં ચોરોતિ ગહિતપુરિસં મોચેતું સક્ખિસ્સામિ, ઇદં કિલિટ્ઠકમ્મં અકત્વા ઇમિનાવ સદ્ધિં સમગ્ગવાસં કપ્પેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા હેટ્ઠા **કણવેરજાતકે** (જા॰ ૧.૪.૬૯ આદયો) વુત્તનયેનેવ નગરગુત્તિકસ્સ સહસ્સં પેસેત્વા તં મોચેત્વા તેન સદ્ધિં સમ્મોદમાના સમગ્ગવાસં વસિ. ચોરો તિણ્ણં ચતુન્નં માસાનં અચ્ચયેન ચિન્તેસિ ‘‘અહં ઇમસ્મિંયેવ ઠાને વસિતું ન સક્ખિસ્સામિ, તુચ્છહત્થેન પલાયિતુમ્પિ ન સક્કા, સુલસાય પિળન્ધનભણ્ડં સતસહસ્સં અગ્ઘતિ, સુલસં મારેત્વા ઇદં ગણ્હિસ્સામી’’તિ. અથ નં એકદિવસં આહ – ‘‘ભદ્દે, અહં તદા રાજપુરિસેહિ નીયમાનો અસુકપબ્બતમત્થકે રુક્ખદેવતાય બલિકમ્મં પટિસ્સુણિં, સા મં બલિકમ્મં અલભમાના ભાયાપેતિ, બલિકમ્મમસ્સા કરોમા’’તિ. ‘‘સાધુ, સામિ, સજ્જેત્વા પેસેહી’’તિ. ‘‘ભદ્દે, પેસેતું ન વટ્ટતિ, મયં ઉભોપિ સબ્બાભરણપટિમણ્ડિતા મહન્તેન પરિવારેન ગન્ત્વા દસ્સામા’’તિ. ‘‘સાધુ, સામિ, તથા કરોમા’’તિ.

અથ નં તથા કારેત્વા પબ્બતપાદં ગતકાલે આહ – ‘‘ભદ્દે, મહાજનં દિસ્વા દેવતા બલિકમ્મં ન સમ્પટિચ્છિસ્સતિ, મયં ઉભોવ અભિરુહિત્વા દેમા’’તિ. સો તાય ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિતો તં બલિપાતિં ઉક્ખિપાપેત્વા સયં સન્નદ્ધપઞ્ચાવુધો હુત્વા પબ્બતમત્થકં અભિરુહિત્વા એકં સતપોરિસપપાતં નિસ્સાય જાતરુક્ખમૂલે બલિભાજનં ઠપાપેત્વા ‘‘ભદ્દે, નાહં બલિકમ્મત્થાય આગતો, તં પન મારેત્વા પિળન્ધનં તે ગહેત્વા ગમિસ્સામીતિ આગતોમ્હિ, તવ પિળન્ધનં ઓમુઞ્ચિત્વા ઉત્તરસાટકેન ભણ્ડિકં કરોહી’’તિ આહ. ‘‘સામિ, મં કસ્મા મારેસી’’તિ? ‘‘ધનકારણા’’તિ. ‘‘સામિ, મયા કતગુણં અનુસ્સર, અહં તં બન્ધિત્વા નીયમાનં સેટ્ઠિપુત્તેન પરિવત્તેત્વા બહું ધનં દત્વા જીવિતં લભાપેસિં, દેવસિકં સહસ્સં લભમાનાપિ અઞ્ઞં પુરિસં ન ઓલોકેમિ, એવમ્પિ તવ ઉપકારિકં મા મં મારેહિ, બહુઞ્ચ તે ધનં દસ્સામિ, તવ દાસી ચ ભવિસ્સામી’’તિ યાચન્તી પઠમં ગાથમાહ –

૧૮. ‘‘ઇદં સુવણ્ણકાયૂરં, મુત્તા વેળુરિયા બહૂ;
સબ્બં હરસ્સુ ભદ્દન્તે, મઞ્ચ દાસીતિ સાવયા’’તિ.

તત્થ **કાયૂર**ન્તિ ગીવાયં પિળન્ધનપસાધનં કાયૂરં. **સાવયા**તિ મહાજનમજ્ઝે સાવેત્વા દાસિં કત્વા ગણ્હાતિ.

તતો સત્તુકેન –

૧૯. ‘‘ઓરોપયસ્સુ કલ્યાણિ, મા બાળ્હં પરિદેવસિ;
ન ચાહં અભિજાનામિ, અહન્ત્વા ધનમાભત’’ન્તિ. –

અત્તનો અજ્ઝાસયાનુરૂપં દુતિયગાથાય વુત્તાય સુલસા ઠાનુપ્પત્તિકારણં પટિલભિત્વા ‘‘અયં ચોરો મય્હં જીવિતં ન દસ્સતિ, ઉપાયેન નં પઠમતરં પપાતે પાતેત્વા જીવિતક્ખયં પાપેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ગાથાદ્વયમાહ –

૨૦. ‘‘યતો સરામિ અત્તાનં, યતો પત્તાસ્મિ વિઞ્ઞુતં;
ન ચાહં અભિજાનામિ, અઞ્ઞં પિયતરં તયા.

૨૧. ‘‘એહિ તં ઉપગૂહિસ્સં, કરિસ્સઞ્ચ પદક્ખિણં;
ન હિ દાનિ પુન અત્થિ, મમ તુય્હઞ્ચ સઙ્ગમો’’તિ.

સત્તુકો તસ્સાધિપ્પાયં અજાનન્તો ''સાધુ, ભદ્દે, એહિ ઉપગૂહસ્સુ મ''ન્તિ આહ. સુલસા તં તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા ઉપગૂહિત્વા ''ઇદાનિ તં, સામિ, ચતૂસુ પસ્સેસુ વન્દિસ્સામી''તિ વત્વા પાદપિટ્ઠિયં સીસં ઠપેત્વા બાહુપસ્સે વન્દિત્વા પચ્છિમપસ્સં ગન્ત્વા વન્દમાના વિય હુત્વા નાગબલા ગણિકા ચોરં દ્વીસુ પચ્છાપાદેસુ ગહેત્વા હેટ્ઠા સીસં કત્વા સતપોરિસે નરકે ખિપિ. સો તત્થેવ ચુણ્ણવિચુણ્ણં પત્વા મરિ. તં કિરિયં દિસ્વા પબ્બતમત્થકે નિબ્બત્તદેવતા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૨. ''ન હિ સબ્બેસુ ઠાનેસુ, પુરિસો હોતિ પણ્ડિતો;
ઇત્થીપિ પણ્ડિતા હોતિ, તત્થ તત્થ વિચક્ખણા.

૨૩. ''ન હિ સબ્બેસુ ઠાનેસુ, પુરિસો હોતિ પણ્ડિતો;
ઇત્થીપિ પણ્ડિતા હોતિ, લહું અત્થં વિચિન્તિકા.

૨૪. ''લહુઞ્ચ વત ખિપ્પઞ્ચ, નિકટ્ઠે સમચેતયિ;
મિગં પુણ્ણાયતેનેવ, સુલસા સત્તુકં વધિ.

૨૫. ''યોધ ઉપ્પતિતં અત્થં, ન ખિપ્પમનુબુજ્ઝતિ;
સો હઞ્ઞતિ મન્દમતિ, ચોરોવ ગિરિગબ્ભરે.

૨૬. ''યો ચ ઉપ્પતિતં અત્થં, ખિપ્પમેવ નિબોધતિ;
મુચ્ચતે સત્તુસમ્બાધા, સુલસા સત્તુકામિવા''તિ.

તત્થ **પણ્ડિતા હોતી**તિ ઇત્થીપિ પણ્ડિતા તત્થ તત્થ વિચક્ખણા હોતિ, અથ વા ઇત્થી પણ્ડિતા ચેવ તત્થ તત્થ વિચક્ખણા ચ હોતિ. **લહું અત્થં વિચિન્તિકા**તિ લહું ખિપ્પં અત્થં વિચિન્તિકા. **લહુઞ્ચ વતા**તિ અદન્ધઞ્ચ વત. **ખિપ્પઞ્ચા**તિ અચિરેનેવ. **નિકટ્ઠે સમચેતયી**તિ સન્તિકે ઠિતાવ તસ્સ મરણૂપાયં ચિન્તેસિ. **પુણ્ણાયતેનેવા**તિ પૂરિતધનુસ્મિં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા છેકો મિગલુદ્દકો સકણ્ડપુણ્ણધનુસ્મિં ખિપ્પં મિગં વધતિ, એવં સુલસા સત્તુકં વધીતિ. **યોધા**તિ યો ઇમસ્મિં સત્તલોકે. **નિબોધતી**તિ જાનાતિ. **સત્તુકામિવા**તિ સત્તુકા ઇવ, યથા સુલસા મુત્તા, એવં મુચ્ચતીતિ અત્થો.

ઇતિ સુલસા ચોરં વધિત્વા પબ્બતા ઓરુય્હ અત્તનો પરિજનસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ''અય્યપુત્તો કહ''ન્તિ પુટ્ઠા ''મા તં પુચ્છથા''તિ વત્વા રથં અભિરુહિત્વા નગરમેવ પાવિસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ ''તદા તે ઉભોપિ ઇમેયેવ અહેસું, દેવતા પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

સુલસાજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૪૨૦] ૪. સુમઙ્ગલજાતકવણ્ણના

ભુસમ્હિ કુદ્ધોતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો રાજોવાદસુત્તં આરબ્ભ કથેસિ. તદા પન સત્થા રઞ્ઞા યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તો વયપ્પત્તો પિતુ અચ્ચયેન રજ્જં કારેસિ, મહાદાનં પવત્તેસિ. તસ્સ સુમઙ્ગલો નામ ઉય્યાનપાલો અહોસિ. અથેકો પચ્ચેકબુદ્ધો નન્દમૂલકપબ્ભારા નિક્ખમિત્વા ચારિકં ચરમાનો બારાણસિં પત્વા ઉય્યાને વસિત્વા પુનદિવસે નગરં પિણ્ડાય પાવિસિ. તમેનં રાજા દિસ્વા પસન્નચિત્તો વન્દિત્વા પાસાદં આરોપેત્વા રાજાસને નિસીદાપેત્વા નાનગ્ગરસેહિ ખાદનીયભોજનીયેહિ પરિવિસિત્વા અનુમોદનં સુત્વા પસન્નો અત્તનો ઉય્યાને વસનત્થાય પટિઞ્ઞં ગાહાપેત્વા ઉય્યાનં પવેસેત્વા સયમ્પિ ભુત્તપાતરાસો તત્થ ગન્ત્વા રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાદીનિ સંવિદહિત્વા સુમઙ્ગલં નામ ઉય્યાનપાલં વેય્યાવચ્ચકરં કત્વા નગરં પાવિસિ. પચ્ચેકબુદ્ધો તતો પટ્ઠાય નિબદ્ધં રાજગેહે ભુઞ્જન્તો તત્થ ચિરં વસિ, સુમઙ્ગલોપિ નં સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહિ.

અથેકદિવસં પચ્ચેકબુદ્ધો સુમઙ્ગલં આમન્તેત્વા ‘‘અહં કતિપાહં અસુકગામં નિસ્સાય વસિત્વા આગચ્છિસ્સામિ, રઞ્ઞો આરોચેહી’’તિ વત્વા પક્કામિ. સુમઙ્ગલોપિ રઞ્ઞો આરોચેસિ. પચ્ચેકબુદ્ધો કતિપાહં તત્થ વસિત્વા સાયં સૂરિયે અત્થઙ્ગતે તં ઉય્યાનં પચ્ચાગમિ. સુમઙ્ગલો તસ્સ આગતભાવં અજાનન્તો અત્તનો ગેહં અગમાસિ. પચ્ચેકબુદ્ધોપિ પત્તચીવરં પટિસામેત્વા થોકં ચઙ્કમિત્વા પાસાણફલકે નિસીદિ. તં દિવસં પન ઉય્યાનપાલસ્સ ઘરં પાહુનકા આગમિંસુ. સો તેસં સૂપબ્યઞ્જનત્થાય ‘‘ઉય્યાને અભયલદ્ધં મિગં મારેસ્સામી’’તિ ધનું આદાય ઉય્યાનં ગન્ત્વા મિગં ઉપધારેન્તો પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા ‘‘મહામિગો ભવિસ્સતી’’તિ સઞ્ઞાય સરં સન્નય્હિત્વા વિજ્ઝિ. પચ્ચેકબુદ્ધો સીસં વિવરિત્વા ‘‘સુમઙ્ગલા’’તિ આહ. સો સંવેગપ્પત્તો વન્દિત્વા ‘‘ભન્તે, અહં તુમ્હાકં આગતભાવં અજાનન્તો ‘મિગો’તિ સઞ્ઞાય વિજ્ઝિં, ખમથ મે’’તિ વત્વા ‘‘હોતુ દાનિ કિં કરિસ્સસિ, એહિ સરં લુઞ્ચિત્વા ગણ્હાહી’’તિ વુત્તે વન્દિત્વા સરં લુઞ્ચિ, મહતી વેદના ઉપ્પજ્જિ. પચ્ચેકબુદ્ધો તત્થેવ પરિનિબ્બાયિ. ઉય્યાનપાલો ‘‘સચે રાજા જાનિસ્સતિ, નાસેસ્સતી’’તિ પુત્તદારં ગહેત્વા તતોવ પલાયિ. તાવદેવ ‘‘પચ્ચેકબુદ્ધો પરિનિબ્બુતો’’તિ દેવતાનુભાવેન સકલનગરં એકકોલાહલં જાતં.

પુનદિવસે મનુસ્સા ઉય્યાનં ગન્ત્વા પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા ‘‘ઉય્યાનપાલો પચ્ચેકબુદ્ધં મારેત્વા પલાતો’’તિ રઞ્ઞો કથયિંસુ. રાજા મહન્તેન પરિવારેન ઉય્યાનં ગન્ત્વા સત્તાહં સરીરપૂજં કત્વા મહન્તેન સક્કારેન ઝાપેત્વા ધાતુયો આદાય ચેતિયં કત્વા તં પૂજેન્તો ધમ્મેન રજ્જં કારેસિ. સુમઙ્ગલોપિ એકસંવચ્છરં વીતિનામેત્વા ‘‘રઞ્ઞો ચિત્તં જાનિસ્સામી’’તિ આગન્ત્વા એકં અમચ્ચં પસ્સિત્વા ‘‘મયિ રઞ્ઞો ચિત્તં જાનાહી’’તિ આહ. અમચ્ચોપિ રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા તસ્સ ગુણં કથેસિ. રાજા અસુણન્તો વિય અહોસિ. પુન કિઞ્ચિ અવત્વા રઞ્ઞો અનત્તમનભાવં સુમઙ્ગલસ્સ કથેસિ. સો દુતિયસંવચ્છરેપિ આગન્ત્વા તથેવ રાજા તુણ્હી અહોસિ. તતિયસંવચ્છરે આગન્ત્વા પુત્તદારં ગહેત્વાવ આગમિ. અમચ્ચો રઞ્ઞો ચિત્તમુદુભાવં ઞત્વા તં રાજદ્વારે ઠપેત્વા તસ્સાગતભાવં રઞ્ઞો કથેસિ. રાજા તં પક્કોસાપેત્વા પટિસન્થારં કત્વા ‘‘સુમઙ્ગલ, કસ્મા તયા મમ પુઞ્ઞક્ખેત્તં પચ્ચેકબુદ્ધો મારિતો’’તિ પુચ્છિ. સો ‘‘નાહં, દેવ, ‘પચ્ચેકબુદ્ધં મારેમી’તિ મારેસિં, અપિચ ખો ઇમિના નામ કારણેન ઇદં નામ અકાસિ’’ન્તિ તં પવત્તિં આચિક્ખિ. અથ નં રાજા ‘‘તેન હિ મા ભાયી’’તિ સમસ્સાસેત્વા પુન ઉય્યાનપાલમેવ અકાસિ.

અથ નં સો અમચ્ચો પુચ્છિ ‘‘દેવ, કસ્મા તુમ્હે દ્વે વારે સુમઙ્ગલસ્સ ગુણં સુત્વાપિ કિઞ્ચિ ન કથયિત્થ, કસ્મા પન તતિયવારે સુત્વા તં પક્કોસિત્વા અનુકમ્પિત્થા’’તિ? રાજા ‘‘તાત, રઞ્ઞા નામ કુદ્ધેન સહસા કિઞ્ચિ કાતું ન વટ્ટતિ, તેનાહં પુબ્બે તુણ્હી હુત્વા તતિયવારે સુમઙ્ગલે મમ ચિત્તસ્સ મુદુભાવં ઞત્વા તં પક્કોસાપેસિ’’ન્તિ રાજવત્તં કથેન્તો ઇમા ગાથા આહ –

૨૭. ''ભુસમ્હિ કુદ્ધોતિ અવેક્ખિયાન, ન તાવ દણ્ડં પણયેય્ય ઇસ્સરો;
અટ્ઠાનસો અપ્પતિરૂપમત્તનો, પરસ્સ દુક્ખાનિ ભુસં ઉદીરયે.

૨૮. ''યતો ચ જાનેય્ય પસાદમત્તનો, અત્થં નિયુઞ્જેય્ય પરસ્સ દુક્કટં;
તદાયમત્થોતિ સયં અવેક્ખિય, અથસ્સ દણ્ડં સદિસં નિવેસયે.

૨૯. ''ન ચાપિ ઝાપેતિ પરં ન અત્તનં, અમુચ્છિતો યો નયતે નયાનયં;
યો દણ્ડધારો ભવતીધ ઇસ્સરો, સ વણ્ણગુત્તો સિરિયા ન ધંસતિ.

૩૦. ''યે ખત્તિયા સે અનિસમ્મકારિનો, પણેન્તિ દણ્ડં સહસા પમુચ્છિતા;
અવણ્ણસંયુતા જહન્તિ જીવિતં, ઇતો વિમુત્તાપિ ચ યન્તિ દુગ્ગતિં.

૩૧. ''ધમ્મે ચ યે અરિયપ્પવેદિતે રતા, અનુત્તરા તે વચસા મનસા કમ્મુના ચ;
તે સન્તિસોરચ્ચસમાધિસણ્ઠિતા, વજન્તિ લોકં દુભયં તથાવિધા.

૩૨. ''રાજાહમસ્મિ નરપમદાનમિસ્સરો, સચેપિ કુજ્ઝામિ ઠપેમિ અત્તનં;
નિસેધયન્તો જનતં તથાવિધં, પણેમિ દણ્ડં અનુકમ્પ યોનિસો''તિ.

તત્થ **અવેક્ખિયાના**તિ અવેક્ખિત્વા જાનિત્વા. ઇદં વુત્તં હોતિ – તાત, પથવિસ્સરો રાજા નામ ''અહં ભુસં કુદ્ધો બલવકોધાભિભૂતો''તિ ઞત્વા અટ્ઠવત્થુકાદિભેદં દણ્ડં પરસ્સ ન પણયેય્ય ન વત્તેય્ય. કિંકારણા? કુદ્ધો હિ અટ્ઠવત્થુકં સોળસવત્થુકં કત્વા અટ્ઠાનેન અકારણેન અત્તનો રાજભાવસ્સ અનનુરૂપં ''ઇમં એત્તકં નામ આહરથ, ઇદઞ્ચ તસ્સ કરોથા''તિ પરસ્સ ભુસં દુક્ખાનિ બલવદુક્ખાનિ ઉદીરયે.

યતોતિ યદા. ઇદં વુત્તં હોતિ – યદા પન રાજા પરસ્મિં ઉપ્પન્નં અત્તનો પસાદં જાનેય્ય, અથ પરસ્સ દુક્કટં અત્થં નિયુઞ્જેય્ય ઉપપરિક્ખેય્ય, તદા એવં નિયુઞ્જન્તો ''અયં નામેત્થ અત્થો, અયં એતસ્સ દોસો''તિ સયં અત્તપચ્ચક્ખં કત્વા અથસ્સ અપરાધકારકસ્સ અટ્ઠવત્થુકહેતુ અટ્ઠેવ, સોળસવત્થુકહેતુ સોળસેવ કહાપણે ગણ્હમાનો દણ્ડં સદિસં કતદોસાનુરૂપં નિવેસયે ઠપેય્ય પવત્તેય્યાતિ.

અમુચ્છિતોતિ છન્દાદીહિ અગતિકિલેસેહિ અમુચ્છિતો અનભિભૂતો હુત્વા યો નયાનયં નયતે ઉપપરિક્ખતિ, સો નેવ પરં ઝાપેતિ, ન અત્તાનં. છન્દાદિવસેન હિ અહેતુકં દણ્ડં પવત્તેન્તો પરમ્પિ તેન દણ્ડેન ઝાપેતિ દહતિ પીળેતિ, અત્તાનમ્પિ તતોનિદાનેન પાપેન. અયં પન ન પરં ઝાપેતિ, ન અત્તાનં. **યો દણ્ડધારો ભવતીધ ઇસ્સરો**તિ યો ઇધ પથવિસ્સરો રાજા ઇધ સત્તલોકે દોસાનુચ્છવિકં દણ્ડં પવત્તેન્તો દણ્ડધારો હોતિ. **સ વણ્ણગુત્તો**તિ ગુણવણ્ણેન ચેવ યસવણ્ણેન ચ ગુત્તો રક્ખિતો સિરિયા ન ધંસતિ ન પરિહાયતિ . **અવણ્ણસંયુતા જહન્તી**તિ અધમ્મિકા લોલરાજાનો અવણ્ણેન યુત્તા હુત્વા જીવિતં જહન્તિ.

ધમ્મે ચ યે અરિયપ્પવેદિતેતિ યે રાજાનો આચારઅરિયેહિ ધમ્મિકરાજૂહિ પવેદિતે દસવિધે રાજધમ્મે રતા. **અનુત્તરા તે**તિ તે વચસા મનસા કમ્મુના ચ તીહિપિ એતેહિ અનુત્તરા જેટ્ઠકા. **તે સન્તિસોરચ્ચસમાધિસણ્ઠિતા**તિ તે અગતિપહાનેન કિલેસસન્તિયઞ્ચ સુસીલ્યસઙ્ખાતે સોરચ્ચે ચ એકગ્ગતાસમાધિમ્હિ ચ સણ્ઠિતા પતિટ્ઠિતા ધમ્મિકરાજાનો. **વજન્તિ લોકં દુભયન્તિ** ધમ્મેન રજ્જં કારેત્વા મનુસ્સલોકતો દેવલોકં, દેવલોકતો મનુસ્સલોકન્તિ

ઉભયલોકમેવ વજન્તિ, નિરયાદીસુ ન નિબ્બત્તન્તિ. **નરપમદાનન્તિ** નરાનઞ્ચ નારીનઞ્ચ. **ઠપેમિ અત્તનન્તિ** કુદ્ધોપિ કોધવસેન અગન્ત્વા અત્તાનં પોરાણકરાજૂહિ ઠપિતનયસ્મિંયેવ ધમ્મે ઠપેમિ, વિનિચ્છયધમ્મં ન ભિન્દામીતિ.

એવં છહિ ગાથાહિ રઞ્ઞા અત્તનો ગુણે કથિતે સબ્બાપિ રાજપરિસા તુટ્ઠા ''અયં સીલાચારગુણસમ્પત્તિ તુમ્હાકઞ્ઞેવ અનુરૂપા''તિ રઞ્ઞો ગુણે કથેસું. સુમઙ્ગલો પન પરિસાય કથિતાવસાને ઉટ્ઠાય રાજાનં વન્દિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ રઞ્ઞો થુતિં કરોન્તો તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

૩૩. ''સિરી ચ લક્ખી ચ તવેવ ખત્તિય, જનાધિપ મા વિજહિ કુદાચનં;
અક્કોધનો નિચ્ચપસન્નચિત્તો, અનીઘો તુવં વસ્સસતાનિ પાલય.

૩૪. ''ગુણેહિ એતેહિ ઉપેત ખત્તિય, ઠિતમરિયવત્તી સુવચો અકોધનો;
સુખી અનુપ્પીળ પસાસ મેદિનિં, ઇતો વિમુત્તોપિ ચ યાહિ સુગ્ગતિં.

૩૫. ''એવં સુનીતેન સુભાસિતેન, ધમ્મેન ઞાયેન ઉપાયસો નયં;
નિબ્બાપયે સઙ્ખુભિતં મહાજનં, મહાવ મેઘો સલિલેન મેદિનિ''ન્તિ.

તત્થ **સિરી ચ લક્ખી ચા**તિ પરિવારસમ્પત્તિ ચ પઞ્ઞા ચ. **અનીઘો**તિ નિદ્દુક્ખો હુત્વા. **ઉપેત ખત્તિયા**તિ ઉપેતો ખત્તિય, અયમેવ વા પાઠો. **ઠિતમરિયવત્તી**તિ ઠિતઅરિયવત્તિ, અરિયવત્તિ નામ દસરાજધમ્મસઙ્ખાતં પોરાણરાજવત્તં, તત્થ પતિટ્ઠિતત્તા ઠિતરાજધમ્મો હુત્વાતિ અત્થો. **અનુપ્પીળ પસાસ મેદિનિન્તિ** અનુપ્પીળં પસાસ મેદિનિઞ્ચ, અયમેવ વા પાઠો. **સુનીતેના**તિ સુનયેન સુટ્ઠુ કારણેન. **ધમ્મેના**તિ દસકુસલકમ્મપથધમ્મેન. **ઞાયેના**તિ પુરિમપદસ્સેવ વેવચનં. **ઉપાયસો**તિ ઉપાયકોસલ્લેન. **નયન્તિ** નયન્તો રજ્જં અનુસાસન્તો ધમ્મિકરાજા. **નિબ્બાપયે**તિ ઇમાય પટિપત્તિયા કાયિકચેતસિકદુક્ખં દરથં અપનેન્તો કાયિકચેતસિકદુક્ખસઙ્ખુભિતમ્પિ મહાજનં મહામેઘો સલિલેન મેદિનિં વિય નિબ્બાપેય્ય, ત્વમ્પિ તથેવ નિબ્બાપેહીતિ દસ્સેન્તો એવમાહ.

સત્થા કોસલરઞ્ઞો ઓવાદવસેન ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા પચ્ચેકબુદ્ધો પરિનિબ્બુતો, સુમઙ્ગલો આનન્દો અહોસિ, રાજા પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

સુમઙ્ગલજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૪૨૧] ૫. ગઙ્ગમાલજાતકવણ્ણના

અઙ્ગારજાતાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉપોસથકમ્મં આરબ્ભ કથેસિ. એકદિવસઞ્હિ સત્થા ઉપોસથિકે ઉપાસકે આમન્તેત્વા ''ઉપાસકા સાધુરૂપં વો કતં ઉપોસથં ઉપવસન્તેહિ, દાનં દાતબ્બં, સીલં રક્ખિતબ્બં, કોધો ન કાતબ્બો, મેત્તા ભાવેતબ્બા, ઉપોસથવાસો વસિતબ્બો, પોરાણકપણ્ડિતા હિ એકં ઉપડ્ઢુપોસથકમ્મં નિસ્સાય મહાયસં લભિંસૂ''તિ વત્વા તેહિ યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે તસ્મિં નગરે સુચિપરિવારો નામ સેટ્ઠિ અહોસિ અસીતિકોટિધનવિભવો દાનાદિપુઞ્ઞાભિરતો. તસ્સ પુત્તદારાપિ પરિજનોપિ અન્તમસો તસ્મિં ઘરે વચ્છપાલકાપિ સબ્બે માસસ્સ છ દિવસે ઉપોસથં ઉપવસન્તિ. તદા બોધિસત્તો એકસ્મિં દલિદ્દકુલે નિબ્બત્તિત્વા ભતિં કત્વા કિચ્છેન જીવતિ. સો ''ભતિં કરિસ્સામી''તિ તસ્સ ગેહં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં ઠિતો ''કિં આગતોસી''તિ વુત્તે

‘‘તુમ્હાકં ગેહે ભતિયા કમ્મકરણત્થ’’ન્તિ આહ. સેટ્ઠિ અઞ્ઞેસં ભતિકાનં આગતદિવસેયેવ ‘‘ઇમસ્મિં ગેહે કમ્મં કરોન્તા સીલં રક્ખન્તિ, સીલં રક્ખિતું સક્કોન્તા કમ્મં કરોથા’’તિ વદતિ, બોધિસત્તસ્સ પન સીલરક્ખણઆચિક્ખણે સઞ્ઞં અકત્વા ‘‘સાધુ , તાત, અત્તનો ભતિં જાનિત્વા કમ્મં કરોહી’’તિ આહ. સો તતો પટ્ઠાય સુવચો હુત્વા ઉરં દત્વા અત્તનો કિલમથં અગણેત્વા તસ્સ સબ્બકિચ્ચાનિ કરોતિ, પાતોવ કમ્મન્તં ગન્ત્વા સાયં આગચ્છતિ.

અથેકદિવસં નગરે છણં ઘોસેસું. મહાસેટ્ઠિ દાસિં આમન્તેત્વા ‘‘અજ્જુપોસથદિવસો, ગેહે કમ્મકરાનં પાતોવ ભત્તં પચિત્વા દેહિ, કાલસ્સેવ ભુઞ્જિત્વા ઉપોસથિકા ભવિસ્સન્તી’’તિ આહ. બોધિસત્તો કાલસ્સેવ ઉટ્ઠાય કમ્મન્તં અગમાસિ, ‘‘અજ્જુપોસથિકો ભવેય્યાસી’’તિ તસ્સ કોચિ નારોચેસિ. સેસકમ્મકરા પાતોવ ભુઞ્જિત્વા ઉપોસથિકાવ અહેસું. સેટ્ઠિપિ સપુત્તદારો સપરિજનો ઉપોસથં અધિટ્ઠહિ, સબ્બેપિ ઉપોસથિકા અત્તનો અત્તનો વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા સીલં આવજ્જેન્તા નિસીદિંસુ. બોધિસત્તો સકલદિવસં કમ્મં કત્વા સૂરિયત્થઙ્ગમનવેલાય આગતો. અથસ્સ ભત્તકારિકા હત્થધોવનં દત્વા પાતિયં ભત્તં વડ્ઢેત્વા ઉપનામેસિ. બોધિસત્તો ‘‘અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ ઇમાય વેલાય મહાસદ્દો હોતિ, અજ્જ કહં ગતા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘સબ્બે ઉપોસથં સમાદિયિત્વા અત્તનો અત્તનો વસનટ્ઠાનાનિ ગતા’’તિ. તં સુત્વા બોધિસત્તો ચિન્તેસિ ‘‘એત્તકાનં સીલવન્તાનં અન્તરે અહં એકો દુસ્સીલો હુત્વા ન વસિસ્સામિ, ઇદાનિ ઉપોસથઙ્ગેસુ અધિટ્ઠિતેસુ હોતિ નુ ખો ઉપોસથકમ્મં, નો’’તિ. સો ગન્ત્વા સેટ્ઠિં પુચ્છિ. અથ નં સેટ્ઠિ ‘‘તાત પાતોવ અનધિટ્ઠિતત્તા સકલં ઉપોસથકમ્મં ન હોતિ, ઉપડ્ઢુપોસથકમ્મં પન હોતી’’તિ આહ.

સો ‘‘એત્તકમ્પિ હોતૂ’’તિ સેટ્ઠિસ્સ સન્તિકે સમાદિન્નસીલો હુત્વા ઉપોસથકમ્મં અધિટ્ઠાય અત્તનો વસનોકાસં પવિસિત્વા સીલં આવજ્જેન્તો નિપજ્જિ. અથસ્સ સકલદિવસં નિરાહારતાય પચ્છિમયામસમનન્તરે સત્થકવાતા સમુટ્ઠહિંસુ. સેટ્ઠિના નાનાવિધાનિ ભેસજ્જાનિ આહરિત્વા ‘‘ભુઞ્જા’’તિ વુચ્ચમાનોપિ ‘‘ઉપોસથં ન ભિન્દિસ્સામિ, જીવિતપરિયન્તિકં કત્વા સમાદિયિ’’ન્તિ આહ. બલવવેદના ઉપ્પજ્જિ, અરુણુગ્ગમનવેલાય સતિં પચ્ચુપટ્ઠાપેતું નાસક્ખિ. અથ નં ‘‘ઇદાનિ મરિસ્સતી’’તિ નીહરિત્વા ‘‘ઓસારકે નિપજ્જાપેસું. તસ્મિં ખણે બારાણસિરાજા રથવરગતો મહન્તેન પરિવારેન નગરં પદક્ખિણં કરોન્તો તં ઠાનં સમ્પાપુણિ. બોધિસત્તો તસ્સ સિરિં ઓલોકેત્વા તસ્મિં લોભં ઉપ્પાદેત્વા રજ્જં પત્થેસિ. સો ચવિત્વા ઉપડ્ઢુપોસથકમ્મનિસ્સન્દેન તસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગણ્હિ. સા લદ્ધગબ્ભપરિહારા દસમાસચ્ચયેન પુત્તં વિજાયિ, ‘‘ઉદયકુમારો’’તિસ્સ નામં અકંસુ. સો વયપ્પત્તો સબ્બસિપ્પેસુ નિપ્ફત્તિં પાપુણિ, જાતિસ્સરઞાણેન અત્તનો પુબ્બકમ્મં સરિત્વા ‘‘અપ્પકસ્સ કમ્મસ્સ ફલં મમ ઇદ’’ન્તિ અભિક્ખણં ઉદાનં ઉદાનેસિ. સો પિતુ અચ્ચયેન રજ્જં પત્વાપિ અત્તનો મહન્તં સિરિવિભવં ઓલોકેત્વા તદેવ ઉદાનં ઉદાનેસિ.

અથેકદિવસં નગરે છણં સજ્જયિંસુ, મહાજનો કીળાપસુતો અહોસિ. તદા બારાણસિયા ઉત્તરદ્વારવાસી એકો ભતિકો ઉદકભતિં કત્વા લદ્ધં અડ્ઢમાસકં પાકારિટ્ઠકાય અન્તરે ઠપેત્વા ભતિં કરોન્તો દક્ખિણદ્વારં પત્વા તત્થ ઉદકભતિમેવ કત્વા જીવમાનાય એકાય કપણિત્થિયા સદ્ધિં સંવાસં કપ્પેસિ. સા તં આહ – ‘‘સામિ, નગરે છણો વત્તતિ, સચે તે કિઞ્ચિ અત્થિ, મયમ્પિ કીળેય્યામા’’તિ? ‘‘આમ, અત્થી’’તિ. ‘‘કિત્તકં, સામી’’તિ? ‘‘અડ્ઢમાસકો’’તિ. ‘‘કહં સો’’તિ? ‘‘ઉત્તરદ્વારે ઇટ્ઠકબ્ભન્તરે ઠપિતોતિ ઇતો મે દ્વાદસયોજનન્તરે નિધાનં, તવ પન હત્થે કિઞ્ચિ અત્થી’’તિ? ‘‘આમ, અત્થી’’તિ. ‘‘કિત્તક’’ન્તિ? ‘‘અડ્ઢમાસકોવા’’તિ. ‘‘ઇતિ તવ અડ્ઢમાસકો, મમ અડ્ઢમાસકોતિ માસકોવ હોતિ, તતો એકેન કોટ્ઠાસેન માલં, એકેન કોટ્ઠાસેન ગન્ધં, એકેન કોટ્ઠાસેન સુરં ગહેત્વા કીળિસ્સામ, ગચ્છ તયા ઠપિતં અડ્ઢમાસકં આહરા’’તિ. સો ‘‘ભરિયાય મે સન્તિકા કથા લદ્ધા’’તિ હટ્ઠતુટ્ઠો ‘‘ભદ્દે, મા ચિન્તયિ, આહરિસ્સામિ ન’’ન્તિ વત્વા પક્કામિ. નાગબલો ભતિકો છ યોજનાનિ અતિક્કમ્મ મજ્ઝન્હિકસમયે

વીતચ્ચિકઙ્ગારસન્થતં વિય ઉણ્હં વાલુકં મદ્દન્તો ધનલોભેન હટ્ઠપહટ્ઠો કસાવરત્તનિવાસનો કણ્ણે તાલપણ્ણં પિળન્ધિત્વા એકેન આયોગવત્તેન ગીતં ગાયન્તો રાજઙ્ગણેન પાયાસિ.

ઉદયરાજા સીહપઞ્જરં વિવરિત્વા ઠિતો તં તથા ગચ્છન્તં દિસ્વા ''કિં નુ ખો એસ એવરૂપં વાતાતપં અગણેત્વા હટ્ઠતુટ્ઠો ગાયન્તો ગચ્છતિ, પુચ્છિસ્સામિ ન''ન્તિ ચિન્તેત્વા પક્કોસનત્થાય એકં પુરિસં પહિણિ. તેન ગન્ત્વા ''રાજા તં પક્કોસતી''તિ વુત્તે ''રાજા મય્હં કિં હોતિ, નાહં રાજાનં જાનામી''તિ વત્વા બલક્કારેન નીતો એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથ નં રાજા પુચ્છન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૩૬. ''અઙ્ગારજાતા પથવી, કુક્કુળાનુગતા મહી;
અથ ગાયસિ વત્તાનિ, ન તં તપતિ આતપો.

૩૭. ''ઉદ્ધં તપતિ આદિચ્ચો, અધો તપતિ વાલુકા;
અથ ગાયસિ વત્તાનિ, ન તં તપતિ આતપો''તિ.

તત્થ **અઙ્ગારજાતા**તિ ભો પુરિસ, અયં પથવી વીતચ્ચિકઙ્ગારા વિય ઉણ્હજાતા. **કુક્કુળાનુગતા**તિ આદિત્તછારિકસઙ્ખાતેન કુક્કુળેન વિય ઉણ્હવાલુકાય અનુગતા. **વત્તાની**તિ આયોગવત્તાનિ આરોપેત્વા ગીતં ગાયસીતિ.

સો રઞ્ઞો કથં સુત્વા તતિયં ગાથમાહ –

૩૮. ''ન મં તપતિ આતપો, આતપા તપયન્તિ મં;
અત્થા હિ વિવિધા રાજ, તે તપન્તિ ન આતપો''તિ.

તત્થ **આતપા**તિ વત્થુકામકિલેસકામા. પુરિસઞ્હિ તે અભિતપન્તિ, તસ્મા ''આતપા''તિ વુત્તા. **અત્થા હિ વિવિધા**તિ, મહારાજ, મય્હં વત્થુકામકિલેસકામે નિસ્સાય કત્તબ્બા નાનાકિચ્ચસઙ્ખાતા વિવિધા અત્થા અત્થિ, તે મં તપન્તિ, ન આતપોતિ.

અથ નં રાજા ''કો નામ તે અત્થો''તિ પુચ્છિ. સો આહ ''અહં, દેવ, દક્ખિણદ્વારે કપણિત્થિયા સદ્ધિં સંવાસં કપ્પેસિં, સા મં 'છણં કીળિસ્સામ, અત્થિ તે કિઞ્ચિ હત્થે'તિ પુચ્છિ, અથ નં અહં 'મમ નિધાનં ઉત્તરદ્વારે પાકારન્તરે ઠપિત'ન્તિ અવચં, સા 'ગચ્છ તં આહર, ઉભોપિ કીળિસ્સામા'તિ મં પહિણિ, સા મે તસ્સા કથા હદયં ન વિજહતિ, તં મં અનુસ્સરન્તં કામતપો તપતિ, અયં મે, દેવ, અત્થો''તિ. અથ ''એવરૂપં વાતાતપં અગણેત્વા કિં તે તુસ્સનકારણં, યેન ગાયન્તો ગચ્છસી''તિ? ''દેવ, તં નિધાનં આહરિત્વા 'તાય સદ્ધિં અભિરમિસ્સામી'તિ ઇમિના કારણેન તુટ્ઠો ગાયામી''તિ. ''કિં પન તે, ભો પુરિસ, ઉત્તરદ્વારે ઠપિતનિધાનં સતસહસ્સમત્તં અત્થી''તિ? ''નત્થિ, દેવા''તિ. રાજા ''તેન હિ પઞ્ઞાસ સહસ્સાનિ, ચત્તાલીસ, તિંસ, વીસ, દસ, સહસ્સં, પઞ્ચ સતાનિ, ચત્તારિ, તીણિ, દ્વે, એકં, સતં, પઞ્ઞાસં, ચત્તાલીસં, તિંસં, વીસં, દસ, પઞ્ચ, ચત્તારિ, તયો, દ્વે, એકો કહાપણો, અડ્ઢો, પાદો, ચત્તારો માસકા, તયો, દ્વે, એકો માસકો''તિ પુચ્છિ. સબ્બં પટિક્ખિપિત્વા ''અડ્ઢમાસકો''તિ વુત્તો ''આમ, દેવ, એત્તકં મય્હં ધનં, તં આહરિત્વા તાય સદ્ધિં અભિરમિસ્સામીતિ ગચ્છામિ, તાય પીતિયા તેન સોમનસ્સેન ન મં એસ વાતાતપો તપતી''તિ આહ.

અથ નં રાજા ‘‘ભો પુરિસ, એવરૂપે આતપે તત્થ મા ગમિ, અહં તે અડ્ઢમાસકં દસ્સામી’’તિ આહ. ‘‘દેવ, અહં તુમ્હાકં કથાય ઠત્વા તઞ્ચ ગણ્હિસ્સામિ, ઇતરઞ્ચ ધનં ન નાસેસ્સામિ, મમ ગમનં અહાપેત્વા તમ્પિ ગહેસ્સામી’’તિ. ‘‘ભો પુરિસ, નિવત્ત, માસકં તે દસ્સામિ, દ્વે માસકેહિ એવં વડ્ઢેત્વા કોટિં કોટિસતં અપરિમિતં ધનં દસ્સામિ, નિવત્તા’’તિ વુત્તેપિ ‘‘દેવ, તં ગહેત્વા ઇતરમ્પિ ગણ્હિસ્સામિ’’ઇચ્ચેવ આહ. તતો સેટ્ઠિટ્ઠાનાદીહિ ઠાનન્તરેહિ પલોભિતો યાવ ઉપરજ્જા તથેવ વત્વા ‘‘ઉપડ્ઢરજ્જં તે દસ્સામિ, નિવત્તા’’તિ વુત્તે સમ્પટિચ્છિ. રાજા ‘‘ગચ્છથ મમ સહાયસ્સ કેસમસ્સું કારેત્વા ન્હાપેત્વા અલઙ્કરિત્વા આનેથ ન’’ન્તિ અમચ્ચે આણાપેસિ. અમચ્ચા તથા અકંસુ. રાજા રજ્જં દ્વિધા ભિન્દિત્વા તસ્સ ઉપડ્ઢરજ્જં અદાસિ. ‘‘સો પન તં ગહેત્વાપિ અડ્ઢમાસકપેમેન ઉત્તરપસ્સં ગતોયેવા’’તિ વદન્તિ. સો અડ્ઢમાસકરાજા નામ અહોસિ. તે સમગ્ગા સમ્મોદમાના રજ્જં કારેન્તા એકદિવસં ઉય્યાનં ગમિંસુ. તત્થ કીળિત્વા ઉદયરાજા અડ્ઢમાસકરઞ્ઞો અઙ્કે સીસં કત્વા નિપજ્જિ. તસ્મિં નિદ્દં ઓક્કન્તે પરિવારમનુસ્સા કીળાનુભવનવસેન તત્થ તત્થ અગમંસુ.

અડ્ઢમાસકરાજા ‘‘કિં મે નિચ્ચકાલં ઉપડ્ઢરજ્જેન, ઇમં મારેત્વા અહમેવ સકલરજ્જં કારેસ્સામી’’તિ ખગ્ગં અબ્બાહિત્વા ‘‘પહરિસ્સામિ ન’’ન્તિ ચિન્તેત્વા પુન ‘‘અયં રાજા મં દલિદ્દકપણં મનુસ્સં અત્તના સમાનં કત્વા મહન્તે ઇસ્સરિયે પતિટ્ઠપેસિ, એવરૂપં નામ યસદાયકં મારેત્વા રજ્જં કારેસ્સામીતિ મમ ઇચ્છા ઉપ્પન્ના, અયુત્તં વત મે કમ્મ’’ન્તિ સતિં પટિલભિત્વા અસિં પવેસેસિ. અથસ્સ દુતિયમ્પિ તતિયમ્પિ તથેવ ચિત્તં ઉપ્પજ્જિ. તતો ચિન્તેસિ ‘‘ઇદં ચિત્તં પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જમાનં મં પાપકમ્મે નિયોજેય્યા’’તિ. સો અસિં ભૂમિયં ખિપિત્વા રાજાનં ઉટ્ઠાપેત્વા ‘‘ખમાહિ મે, દેવા’’તિ પાદેસુ પતિ. ‘‘નનુ સમ્મ, તવ મમન્તરે દોસો નત્થી’’તિ? ‘‘અત્થિ, મહારાજ, અહં ઇદં નામ અકાસિ’’ન્તિ. ‘‘તેન હિ સમ્મ, ખમામિ તે, ઇચ્છન્તો પન રજ્જં કારેહિ, અહં ઉપરાજા હુત્વા તં ઉપટ્ઠહિસ્સામી’’તિ. સો ‘‘ન મે, દેવ, રજ્જેન અત્થો, અયઞ્હિ તણ્હા મં અપાયેસુ નિબ્બત્તાપેસ્સતિ, તવ રજ્જં ત્વમેવ ગણ્હ, અહં પબ્બજિસ્સામિ, દિટ્ઠં મે કામસ્સ મૂલં, અયઞ્હિ સઙ્કપ્પેન વડ્ઢતિ, ન દાનિ નં તતો પટ્ઠાય સઙ્કપ્પેસ્સામી’’તિ ઉદાનેન્તો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૩૯. ‘‘અદ્દસં કામ તે મૂલં, સઙ્કપ્પા કામ જાયસિ;
ન તં સઙ્કપ્પયિસ્સામિ, એવં કામ ન હેહિસી’’તિ.

તત્થ **એવન્તિ** એવં મમન્તરે. **ન હેહિસી**તિ ન ઉપ્પજ્જિસ્સસીતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા પુન કામેસુ અનુયુઞ્જન્તસ્સ મહાજનસ્સ ધમ્મં દેસેન્તો પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૪૦. ‘‘અપ્પાપિ કામા ન અલં, બહૂહિપિ ન તપ્પતિ;
અહહા બાલલપના, પરિવજ્જેથ જગ્ગતો’’તિ.

તત્થ **અહહા**તિ સંવેગદીપનં. **જગ્ગતો**તિ જગ્ગન્તો. ઇદં વુત્તં હોતિ – મહારાજ, ઇમસ્સ મહાજનસ્સ અપ્પકાપિ વત્થુકામકિલેસકામા ન અલં પરિયત્તાવ, બહૂહિપિ ચ તેહિ ન તપ્પતેવ, ‘‘અહો ઇમે મમ રૂપા મમ સદ્દા’’તિ લપનતો બાલલપના કામા, ઇમે વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા બોધિપક્ખિયાનં ધમ્માનં ભાવનાનુયોગમનુયુત્તો જગ્ગન્તો કુલપુત્તો પરિવજ્જેથ, પરિઞ્ઞાપહાનાભિસમયેહિ અભિસમેત્વા પજહેય્યાતિ.

એવં સો મહાજનસ્સ ધમ્મં દેસેત્વા ઉદયરાજાનં રજ્જં પટિચ્છાપેત્વા મહાજનં અસ્સુમુખં રોદમાનં પહાય હિમવન્તં પવિસિત્વા પબ્બજિત્વા ઝાનાભિઞ્ઞાયો નિબ્બત્તેત્વા વિહાસિ. તસ્સ પબ્બજિતકાલે રાજા તં ઉદાનં સકલં કત્વા ઉદાનેન્તો છટ્ઠં ગાથમાહ –

૪૧. ''અપ્પસ્સ કમ્મસ્સ ફલં મમેદં, ઉદયો અજ્ઝાગમા મહત્તપત્તં;
સુલદ્ધલાભો વત માણવસ્સ, યો પબ્બજી કામરાગં પહાયા''તિ.

તત્થ **ઉદયો**તિ અત્તાનં સન્ધાય વદતિ. **મહત્તપત્ત**ન્તિ મહન્તભાવપ્પત્તં વિપુલં ઇસ્સરિયં અજ્ઝાગમા. **માણવસ્સા**તિ સત્તસ્સ મય્હં સહાયસ્સ સુલદ્ધલાભો, યો કામરાગં પહાય પબ્બજિતોતિ અધિપ્પાયેનેવમાહ.

ઇમિસ્સા પન ગાથાય ન કોચિ અત્થં જાનાતિ. અથ નં એકદિવસં અગ્ગમહેસી ગાથાય અત્થં પુચ્છિ, રાજા ન કથેસિ. એકો પનસ્સ ગઙ્ગમાલો નામ મઙ્ગલન્હાપિતો, સો રઞ્ઞો મસ્સું કરોન્તો પઠમં ખુરપરિકમ્મં કત્વા પચ્છા સણ્ડાસેન લોમાનિ ગણ્હાતિ, રઞ્ઞો ચ ખુરપરિકમ્મકાલે સુખં હોતિ, લોમહરણકાલે દુક્ખં. સો પઠમં તસ્સ વરં દાતુકામો હોતિ, પચ્છા સીસચ્છેદનમાકઙ્ખતિ. અથેકદિવસં ''ભદ્દે, અમ્હાકં ગઙ્ગમાલકપ્પકો બાલો''તિ દેવિયા તમત્થં આરોચેત્વા ''કિં પન, દેવ, કાતું વટ્ટતી''તિ વુત્તે ''પઠમં સણ્ડાસેન લોમાનિ ગહેત્વા પચ્છા ખુરપરિકમ્મ''ન્તિ આહ. સા તં કપ્પકં પક્કોસાપેત્વા ''તાત, ઇદાનિ રઞ્ઞો મસ્સુકરણદિવસે પઠમં લોમાનિ ગહેત્વા પચ્છા ખુરપરિકમ્મં કરેય્યાસિ, રઞ્ઞા ચ 'વરં ગણ્હાહી'તિ વુત્તે 'અઞ્ઞેન, દેવ, મે અત્થો નત્થિ, તુમ્હાકં ઉદાનગાથાય અત્થં આચિક્ખથા'તિ વદેય્યાસિ, અહં તે બહું ધનં દસ્સામી''તિ આહ. સો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા મસ્સુકરણદિવસે પઠમં સણ્ડાસં ગણ્હિ. ''કિં, ભણે ગઙ્ગમાલ, અપુબ્બં તે કરણ''ન્તિ રઞ્ઞા વુત્તે ''દેવ, કપ્પકા નામ અપુબ્બમ્પિ કરોન્તી''તિ વત્વા પઠમં લોમાનિ ગહેત્વા પચ્છા ખુરપરિકમ્મં અકાસિ. રાજા ''વરં ગણ્હાહી''તિ આહ. ''દેવ, અઞ્ઞેન મે અત્થો નત્થિ, તુમ્હાકં ઉદાનગાથાય અત્થં કથેથા''તિ. રાજા અત્તનો દલિદ્દકાલે કતં કથેતું લજ્જન્તો ''તાત, ઇમિના તે વરેન કો અત્થો, અઞ્ઞં ગણ્હાહી''તિ આહ. ''એતમેવ દેહિ, દેવા''તિ. સો મુસાવાદભયેન ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા કુમ્માસપિણ્ડિજાતકે વુત્તનયેનેવ સબ્બં સંવિદહાપેત્વા રતનપલ્લઙ્કે નિસીદિત્વા ''અહં ગઙ્ગમાલ, પુરિમભવે ઇમસ્મિંયેવ નગરે''તિ સબ્બં પુરિમકિરિયં આચિક્ખિત્વા ''ઇમિના કારણેન ઉપડ્ઢગાથં, 'સહાયો પન મે પબ્બજિતો, અહં પમત્તો હુત્વા રજ્જમેવ કારેમી'તિ ઇમિના કારણેન પચ્છા ઉપડ્ઢગાથં વદામી''તિ ઉદાનસ્સ અત્થં કથેસિ.

તં સુત્વા કપ્પકો ''ઉપડ્ઢુપોસથકમ્મેન કિર રઞ્ઞા અયં સમ્પત્તિ લદ્ધા, કુસલં નામ કાતબ્બમેવ, યંનૂનાહં પબ્બજિત્વા અત્તનો પતિટ્ઠં કરેય્ય''ન્તિ ચિન્તેત્વા ઞાતિભોગપરિવટ્ટં પહાય રાજાનં પબ્બજ્જં અનુજાનાપેત્વા હિમવન્તં ગન્ત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા તિલક્ખણં આરોપેન્તો વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા પચ્ચેકબોધિં પત્વા ઇદ્ધિયા નિબ્બત્તપત્તચીવરધરો ગન્ધમાદનપબ્બતે પઞ્ચછબ્બસ્સાનિ વસિત્વા ''બારાણસિરાજાનં ઓલોકેસ્સામી''તિ આકાસેનાગન્ત્વા ઉય્યાને મઙ્ગલસિલાયં નિસીદિ. ઉય્યાનપાલો સઞ્જાનિત્વા ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ ''દેવ, ગઙ્ગમાલો પચ્ચેકબુદ્ધો હુત્વા આકાસેનાગન્ત્વા ઉય્યાને નિસિન્નો''તિ. રાજા તં સુત્વા ''પચ્ચેકબુદ્ધં વન્દિસ્સામી''તિ વેગેન નિક્ખમિ. રાજમાતા ચ પુત્તેન સદ્ધિંયેવ નિક્ખમિ. રાજા ઉય્યાનં પવિસિત્વા તં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ સદ્ધિં પરિસાય. સો રઞ્ઞા સદ્ધિં પટિસન્થારં કરોન્તો ''કિં, બ્રહ્મદત્ત, અપ્પમત્તોસિ, ધમ્મેન રજ્જં કારેસિ, દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કરોસી''તિ રાજાનં કુલનામેન આલપિત્વા પટિસન્થારં કરોતિ. તં સુત્વા રઞ્ઞો માતા ''અયં હીનજચ્ચો

મલમજ્જકો ન્હાપિતપુત્તો અત્તાનં ન જાનાતિ, મમ પુત્તં પથવિસ્સરં જાતિખત્તિયં 'બ્રહ્મદત્તા'તિ નામેનાલપતી''તિ કુજ્ઝિત્વા સત્તમં ગાથમાહ –

૪૨. ''તપસા પજહન્તિ પાપકમ્મં, તપસા ન્હાપિતકુમ્ભકારભાવં;
તપસા અભિભુય્ય ગઙ્ગમાલ, નામેનાલપસજ્જ બ્રહ્મદત્તા''તિ.

તસ્સત્થો – ઇમે તાવ સત્તા **તપસા** અત્તના કતેન તપોગુણેન **પાપકમ્મં** જહન્તિ, કિં પનેતે તપસા **ન્હાપિતકુમ્ભકારભાવ**મ્પિ જહન્તિ, યં ત્વં ગઙ્ગમાલ, અત્તનો **તપસા** અભિભુય્ય મમ પુત્તં બ્રહ્મદત્તં નામેનાલપસિ, પતિરૂપં નુ તે એતન્તિ?

રાજા માતરં વારેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ ગુણં પકાસેન્તો અટ્ઠમં ગાથમાહ –

૪૩. ''સન્દિટ્ઠિકમેવ અમ્મ પસ્સથ, ખન્તીસોરચ્ચસ્સ અયં વિપાકો;
યો સબ્બજનસ્સ વન્દિતોહુ, તં વન્દામ સરાજિકા સમચ્ચા''તિ.

તત્થ **ખન્તીસોરચ્ચસ્સા**તિ અધિવાસનખન્તિયા ચ સોરચ્ચસ્સ ચ. **તં વન્દામા**તિ તં ઇદાનિ મયં સરાજિકા સમચ્ચા સબ્બે વન્દામ, પસ્સથ અમ્મ, ખન્તીસોરચ્ચાનં વિપાકન્તિ.

રઞ્ઞા માતરિ વારિતાય સેસમહાજનો ઉટ્ઠહિત્વા ''અયુત્તં વત, દેવ, એવરૂપસ્સ હીનજચ્ચસ્સ તુમ્હે નામેનાલપન''ન્તિ આહ. રાજા મહાજનમ્પિ પટિબાહિત્વા તસ્સ ગુણકથં કથેતું ઓસાનગાથમાહ –

૪૪. ''મા કિઞ્ચિ અવચુત્થ ગઙ્ગમાલં, મુનિનં મોનપથેસુ સિક્ખમાનં;
એસો હિ અતરિ અણ્ણવં, યં તરિત્વા ચરન્તિ વીતસોકા''તિ.

તત્થ **મુનિન**ન્તિ અગારિકાનગારિકસેક્ખાસેક્ખપચ્ચેકમુનીસુ પચ્ચેકમુનિં. **મોનપથેસુ સિક્ખમાન**ન્તિ પુબ્બભાગપટિપદાબોધિપક્ખિયધમ્મસઙ્ખાતેસુ મોનપથેસુ સિક્ખમાનં. **અણ્ણવ**ન્તિ સંસારમહાસમુદ્દં.

એવઞ્ચ પન વત્વા રાજા પચ્ચેકબુદ્ધં વન્દિત્વા ''ભન્તે, મય્હં માતુ ખમથા''તિ આહ. ''ખમામિ, મહારાજા''તિ. રાજપરિસાપિ નં ખમાપેસિ. રાજા અત્તાનં નિસ્સાય વસનત્થાય પટિઞ્ઞં યાચિ. પચ્ચેકબુદ્ધો પન પટિઞ્ઞં અદત્વા સરાજિકાય પરિસાય પસ્સન્તિયાવ આકાસે ઠત્વા રઞ્ઞો ઓવાદં દત્વા ગન્ધમાદનમેવ ગતો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા ''એવઞ્ચ ઉપાસકા ઉપોસથવાસો નામ વસિતબ્બયુત્તકો''તિ વત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા પચ્ચેકબુદ્ધો પરિનિબ્બાયિ, અટ્ઠમાસકરાજા આનન્દો અહોસિ, રઞ્ઞો માતા મહામાયા, અગ્ગમહેસી રાહુલમાતા, ઉદયરાજા પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

ગઙ્ગમાલજાતકવણ્ણના પઞ્ચમા.

[૪૨૨] ૬. ચેતિયજાતકવણ્ણના

ધમ્મો હવે હતો હન્તીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો દેવદત્તસ્સ પથવિપવેસનં આરબ્ભ કથેસિ. તસ્મિઞ્હિ દિવસે ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, દેવદત્તો મુસાવાદં કત્વા પથવિં પવિટ્ઠો અવીચિપરાયણો

જાતો’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ પથવિં પવિટ્ઠોયેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે પઠમકપ્પે મહાસમ્મતો નામ રાજા અસઙ્ખ્યેય્યાયુકો અહોસિ. તસ્સ પુત્તો રોજો નામ, તસ્સ પુત્તો વરરોજો નામ, તસ્સ પુત્તો કલ્યાણો નામ, કલ્યાણસ્સ પુત્તો વરકલ્યાણો નામ, વરકલ્યાણસ્સ પુત્તો ઉપોસથો નામ, ઉપોસથસ્સ પુત્તો વરઉપોસથો નામ, વરઉપોસથસ્સ પુત્તો મન્ધાતા નામ, મન્ધાતુસ્સ પુત્તો વરમન્ધાતા નામ, વરમન્ધાતુસ્સ પુત્તો વરો નામ, વરસ્સ પુત્તો ઉપવરો નામ અહોસિ, ઉપરિવરોતિપિ તસ્સેવ નામં. સો ચેતિયરટ્ઠે સોત્થિયનગરે રજ્જં કારેસિ, ચતૂહિ રાજિદ્ધીહિ સમન્નાગતો અહોસિ ઉપરિચરો આકાસગામી, ચત્તારો નં દેવપુત્તા ચતૂસુ દિસાસુ ખગ્ગહત્થા રક્ખન્તિ, કાયતો ચન્દનગન્ધો વાયતિ, મુખતો ઉપ્પલગન્ધો. તસ્સ કપિલો નામ બ્રાહ્મણો પુરોહિતો અહોસિ. કપિલબ્રાહ્મણસ્સ પન કનિટ્ઠો કોરકલમ્બો નામ રઞ્ઞા સદ્ધિં એકાચરિયકુલે ઉગ્ગહિતસિપ્પો બાલસહાયો. સો તસ્સ કુમારકાલેયેવ ‘‘અહં રજ્જં પત્વા તુય્હં પુરોહિતટ્ઠાનં દસ્સામી’’તિ પટિજાનિ. સો રજ્જં પત્વા પિતુ પુરોહિતં કપિલબ્રાહ્મણં પુરોહિતટ્ઠાનતો ચાવેતું નાસક્ખિ. પુરોહિતે પન અત્તનો ઉપટ્ઠાનં આગચ્છન્તે તસ્મિં ગારવેન અપચિતાકારં દસ્સેસિ. બ્રાહ્મણો તં સલ્લક્ખેત્વા ‘‘રજ્જં નામ સમવયેહિ સદ્ધિં સુપરિહારં હોતિ, અહં રાજાનં આપુચ્છિત્વા પબ્બજિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘દેવ, અહં મહલ્લકો, ગેહે કુમારકો અત્થિ, તં પુરોહિતં કરોહિ, અહં પબ્બજિસ્સામી’’તિ રાજાનં અનુજાનાપેત્વા પુત્તં પુરોહિતટ્ઠાને ઠપાપેત્વા રાજુય્યાનં પવિસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઝાનાભિઞ્ઞાયો નિબ્બત્તેત્વા પુત્તં નિસ્સાય તત્થેવ વાસં કપ્પેસિ.

કોરકલમ્બો ‘‘અયં પબ્બજન્તોપિ ન મય્હં ઠાનન્તરં દાપેસી’’તિ ભાતરિ આઘાતં બન્ધિત્વા એકદિવસં સુખકથાય નિસિન્નસમયે રઞ્ઞા ‘‘કોરકલમ્બ કિં ત્વં પુરોહિતટ્ઠાનં ન કરોસી’’તિ વુત્તે ‘‘આમ, દેવ, ન કરોમિ, ભાતા મે કરોતી’’તિ આહ. ‘‘નનુ તે ભાતા પબ્બજિતો’’તિ? ‘‘આમ પબ્બજિતો, ઠાનન્તરં પન પુત્તસ્સ દાપેસી’’તિ. ‘‘તેન હિ ત્વં કરોહી’’તિ? ‘‘દેવ, પવેણિયા આગતં ઠાનન્તરં મમ ભાતરં અપનેત્વા ન સક્કા મયા કાતુ’’ન્તિ. ‘‘એવં સન્તે અહં તં મહલ્લકં કત્વા ભાતરં તે કનિટ્ઠં કરિસ્સામી’’તિ. ‘‘કથં, દેવા’’તિ? ‘‘મુસાવાદં કત્વા’’તિ. ‘‘કિં દેવ, ન જાનાથ, યદા મમ ભાતા મહન્તેન અબ્ભુતધમ્મેન સમન્નાગતો વિજ્જાધરો, સો અબ્ભુતધમ્મેન તુમ્હે વઞ્ચેસ્સતિ, ચત્તારો દેવપુત્તે અન્તરહિતે વિય કરિસ્સતિ, કાયતો ચ મુખતો ચ સુગન્ધં દુગ્ગન્ધં વિય કરિસ્સતિ, તુમ્હે આકાસા ઓતારેત્વા ભૂમિયં ઠિતે વિય કરિસ્સતિ, તુમ્હે પથવિં પવિસન્તા વિય ભવિસ્સથ, તદા તુમ્હાકં કથાય પતિટ્ઠાતું ન સક્ખિસ્સથા’’તિ. ‘‘ત્વં એવં સઞ્ઞં મા કરિ, અહં કાતું સક્ખિસ્સામી’’તિ. ‘‘કદા કરિસ્સથ, દેવા’’તિ? ‘‘ઇતો સત્તમે દિવસે’’તિ. સા કથા સકલનગરે પાકટા અહોસિ. ‘‘રાજા કિર મુસાવાદં કત્વા મહલ્લકં ખુદ્દકં, ખુદ્દકં મહલ્લકં કરિસ્સતિ, ઠાનન્તરં ખુદ્દકસ્સ દાપેસ્સતિ, કીદિસો નુ ખો મુસાવાદો નામ, કિં નીલકો, ઉદાહુ પીતકાદીસુ અઞ્ઞતરવણ્ણો’’તિ એવં મહાજનસ્સ વિતક્કો ઉદપાદિ . તદા કિર લોકસ્સ સચ્ચવાદીકાલો, ‘‘મુસાવાદો નામ એવરૂપો’’તિ ન જાનન્તિ.

પુરોહિતપુત્તોપિ તં કથં સુત્વા પિતુ સન્તિકં ગન્ત્વા કથેસિ ‘‘તાત, રાજા કિર મુસાવાદં કત્વા તુમ્હે ખુદ્દકે કત્વા અમ્હાકં ઠાનન્તરં મમ ચૂળપિતુસ્સ દસ્સતી’’તિ. ‘‘તાત, રાજા મુસાવાદં કત્વાપિ અમ્હાકં ઠાનન્તરં હરિતું ન સક્ખિસ્સતિ. કતરદિવસે પન કરિસ્સતી’’તિ? ‘‘ઇતો કિર સત્તમે દિવસે’’તિ. ‘‘તેન હિ તદા મય્હં આરોચેય્યાસી’’તિ. સત્તમે દિવસે મહાજના ‘‘મુસાવાદં પસ્સિસ્સામા’’તિ રાજઙ્ગણે સન્નિપતિત્વા મઞ્ચાતિમઞ્ચે બન્ધિત્વા અટ્ઠંસુ. કુમારો ગન્ત્વા પિતુ આરોચેસિ. રાજા અલઙ્કતપટિયત્તો નિક્ખમ્મ મહાજનમજ્ઝે રાજઙ્ગણે આકાસે અટ્ઠાસિ. તાપસો આકાસેનાગન્ત્વા રઞ્ઞો પુરતો નિસીદનચમ્મં અત્થરિત્વા આકાસે પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા ‘‘સચ્ચં

કિર ત્વં મહારાજ, મુસાવાદં કત્વા ખુદ્દકં મહલ્લકં કત્વા તસ્સ ઠાનન્તરં દાતુકામોસી''તિ? ''આમ આચરિય, એવં મે કથિત''ન્તિ. અથ નં સો ઓવદન્તો ''મહારાજ, મુસાવાદો નામ ભારિયો ગુણપરિધંસકો ચતૂસુ અપાયેસુ નિબ્બત્તાપેતિ. રાજા નામ મુસાવાદં કરોન્તો ધમ્મં હનતિ, સો ધમ્મં હનિત્વા સયમેવ હઞ્ઞતી''તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૪૫. ''ધમ્મો હવે હતો હન્તિ, નાહતો હન્તિ કિઞ્ચનં;
તસ્મા હિ ધમ્મં ન હને, મા ત્વં ધમ્મો હતો હની''તિ.

તત્થ **ધમ્મો**તિ જેટ્ઠાપચાયનધમ્મો ઇધાધિપ્પેતો.

અથ નં ઉત્તરિપિ ઓવદન્તો ''સચે, મહારાજ, મુસાવાદં કરિસ્સસિ, ચતસ્સો ઇદ્ધિયો અન્તરધાયિસ્સન્તી''તિ વત્વા દુતિયં ગાથમાહ –

૪૬. ''અલિકં ભાસમાનસ્સ, અપક્કમન્તિ દેવતા;
પૂતિકઞ્ચ મુખં વાતિ, સકટ્ઠાના ચ ધંસતિ;
યો જાનં પુચ્છિતો પઞ્હં, અઞ્ઞથા નં વિયાકરે''તિ.

તત્થ **અપક્કમન્તિ દેવતા**તિ મહારાજ, સચે અલિકં ભણિસ્સસિ, ચત્તારો દેવપુત્તા આરક્ખં છડ્ડેત્વા અન્તરધાયિસ્સન્તીતિ અધિપ્પાયેનેતં વદતિ. **પૂતિકઞ્ચ મુખં વાતી**તિ મુખઞ્ચ તે કાયો ચ ઉભો પૂતિગન્ધં વાયિસ્સન્તીતિ સન્ધાયાહ. **સકટ્ઠાના ચ ધંસતી**તિ આકાસતો ભસ્સિત્વા પથવિં પવિસિસ્સસીતિ દીપેન્તો એવમાહ.

તં સુત્વા રાજા ભીતો કોરકલમ્બં ઓલોકેસિ. અથ નં સો ''મા ભાયિ, મહારાજ, નનુ મયા પઠમમેવ તુમ્હાકં એતં કથિત''ન્તિ આહ. રાજા કપિલસ્સ વચનં સુત્વાપિ અનાદિયિત્વા અત્તના કથિતમેવ પુરતો કરોન્તો ''ત્વંસિ, ભન્તે, કનિટ્ઠો, કોરકલમ્બો જેટ્ઠો''તિ આહ. અથસ્સ સહ મુસાવાદેન ચત્તારો દેવપુત્તા ''તાદિસસ્સ મુસાવાદિનો આરક્ખં ન ગણ્હિસ્સામા''તિ ખગ્ગે પાદમૂલે છડ્ડેત્વા અન્તરધાયિંસુ, મુખં ભિન્નકુક્કુટણ્ડપૂતિ વિય, કાયો વિવટવચ્ચકુટી વિય દુગ્ગન્ધં વાયિ, આકાસતો ભસ્સિત્વા પથવિયં પતિટ્ઠહિ, ચતસ્સોપિ ઇદ્ધિયો પરિહાયિંસુ. અથ નં મહાપુરોહિતો ''મા ભાયિ, મહારાજ, સચે સચ્ચં ભણિસ્સસિ, સબ્બં તે પાકતિકં કરિસ્સામી''તિ વત્વા તતિયં ગાથમાહ –

૪૭. ''સચે હિ સચ્ચં ભણસિ, હોહિ રાજ યથા પુરે;
મુસા ચે ભાસસે રાજ, ભૂમિયં તિટ્ઠ ચેતિયા''તિ.

તત્થ **ભૂમિયં તિટ્ઠા**તિ ભૂમિયંયેવ પતિટ્ઠ, પુન આકાસં લઙ્ઘિતું ન સક્ખિસ્સસીતિ અત્થો.

સો ''પસ્સ, મહારાજ, પઠમં મુસાવાદેનેવ તે ચતસ્સો ઇદ્ધિયો અન્તરહિતા, સલ્લક્ખેહિ, ઇદાનિપિ સક્કા પાકતિકં કાતુ''ન્તિ વુત્તોપિ ''એવં વત્વા તુમ્હે મં વઞ્ચેતુકામા''તિ દુતિયમ્પિ મુસાવાદં ભણિત્વા યાવ ગોપ્ફકા પથવિં પાવિસિ. અથ નં પુનપિ બ્રાહ્મણો ''સલ્લક્ખેહિ, મહારાજ, ઇદાનિપિ સક્કા પાકતિકં કાતુ''ન્તિ વત્વા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૪૮. ‘‘અકાલે વસ્સતી તસ્સ, કાલે તસ્સ ન વસ્સતિ;
યો જાનં પુચ્છિતો પઞ્હં, અઞ્ઞથા નં વિયાકરે’’તિ.

તત્થ **તસ્સા**તિ યો જાનન્તો પુચ્છિતં પઞ્હં મુસાવાદં કત્વા અઞ્ઞથા બ્યાકરોતિ, તસ્સ રઞ્ઞો વિજિતે દેવો યુત્તકાલે અવસ્સિત્વા અકાલે વસ્સતીતિ અત્થો.

અથ નં પુનપિ મુસાવાદફલેન યાવ જઙ્ઘા પથવિં પવિટ્ઠં ‘‘સલ્લક્ખેહિ, મહારાજા’’તિ વત્વા પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૪૯. ‘‘સચે હિ સચ્ચં ભણસિ, હોહિ રાજ યથા પુરે;
મુસા ચે ભાસસે રાજ, ભૂમિં પવિસ ચેતિયા’’તિ.

સો તતિયમ્પિ ‘‘ત્વંસિ, ભન્તે, કનિટ્ઠો, જેટ્ઠો કોરકલમ્બો’’તિ મુસાવાદમેવ કત્વા યાવ જાણુકા પથવિં પાવિસિ. અથ નં પુનપિ ‘‘સલ્લક્ખેહિ, મહારાજા’’તિ વત્વા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૫૦. ‘‘જિવ્હા તસ્સ દ્વિધા હોતિ, ઉરગસ્સેવ દિસમ્પતિ;
યો જાનં પુચ્છિતો પઞ્હં, અઞ્ઞથા નં વિયાકરે.

૫૧. ‘‘સચે હિ સચ્ચં ભણસિ, હોહિ રાજ યથા પુરે;
મુસા ચે ભાસસે રાજ, ભિય્યો પવિસ ચેતિયા’’તિ.

ઇમા દ્વે ગાથા વત્વા ‘‘ઇદાનિ સક્કા પાકતિકં કાતુ’’ન્તિ આહ. રાજા તસ્સ વચનં સુત્વાપિ અનાદિયિત્વા ‘‘ત્વંસિ, ભન્તે, કનિટ્ઠો, જેટ્ઠો કોરકલમ્બો’’તિ ચતુત્થમ્પિ મુસાવાદં કત્વા યાવ કટિતો પથવિં પાવિસિ. અથ નં બ્રાહ્મણો ‘‘સલ્લક્ખેહિ, મહારાજા’’તિ વત્વા પુન દ્વે ગાથા અભાસિ –

૫૨. ‘‘જિવ્હા તસ્સ ન ભવતિ, મચ્છસ્સેવ દિસમ્પતિ;
યો જાનં પુચ્છિતો પઞ્હં, અઞ્ઞથા નં વિયાકરે.

૫૩. ‘‘સચે હિ સચ્ચં ભણસિ, હોહિ રાજ યથા પુરે;
મુસા ચે ભાસસે રાજ, ભિય્યો પવિસ ચેતિયા’’તિ.

તત્થ **મચ્છસ્સેવા**તિ નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને મુસાવાદિનો મચ્છસ્સ વિય કથનસમત્થા જિવ્હા ન હોતિ, મૂગોવ હોતીતિ અત્થો.

સો પઞ્ચમમ્પિ ‘‘ત્વંસિ કનિટ્ઠો, જેટ્ઠો કોરકલમ્બો’’તિ મુસાવાદં કત્વા યાવ નાભિતો પથવિં પાવિસિ. અથ નં બ્રાહ્મણો પુનપિ ‘‘સલ્લક્ખેહિ, મહારાજા’’તિ વત્વા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૫૪. ‘‘થિયોવ તસ્સ જાયન્તિ, ન પુમા જાયરે કુલે;
યો જાનં પુચ્છિતો પઞ્હં, અઞ્ઞથા નં વિયાકરે.

૫૫. ‘‘સચે હિ સચ્ચં ભણસિ, હોહિ રાજ યથા પુરે;

મુસા ચે ભાસસે રાજ, ભિય્યો પવિસ ચેતિયા’’તિ.

તત્થ **થિયોવા**તિ નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને મુસાવાદિસ્સ ધીતરોવ જાયન્તિ, પુત્તા ન જાયન્તીતિ અત્થો.

રાજા તસ્સ વચનં અનાદિયિત્વા છટ્ઠમ્પિ તથેવ મુસાવાદં ભણિત્વા યાવ થના પથવિં પાવિસિ. અથ નં પુનપિ બ્રાહ્મણો ‘‘સલ્લક્ખેહિ, મહારાજા’’તિ વત્વા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૫૬. ‘‘પુત્તા તસ્સ ન ભવન્તિ, પક્કમન્તિ દિસોદિસં;
યો જાનં પુચ્છિતો પઞ્હં, અઞ્ઞથા નં વિયાકરે.

૫૭. ‘‘સચે હિ સચ્ચં ભણસિ, હોહિ રાજ યથા પુરે;
મુસા ચે ભાસસે રાજ, ભિય્યો પવિસ ચેતિયા’’તિ.

તત્થ **પક્કમન્તી**તિ સચે મુસાવાદિસ્સ પુત્તા ભવન્તિ, માતાપિતૂનં અનુપકારા હુત્વા પલાયન્તીતિ અત્થો.

સો પાપમિત્તસંસગ્ગદોસેન તસ્સ વચનં અનાદિયિત્વા સત્તમમ્પિ તથેવ મુસાવાદં અકાસિ. અથસ્સ પથવી વિવરં અદાસિ, અવીચિતો જાલા ઉટ્ઠહિત્વા ગણ્હિ.

૫૮. ‘‘સ રાજા ઇસિના સત્તો, અન્તલિક્ખચરો પુરે;
પાવેક્ખિ પથવિં ચેચ્ચો, હીનત્તો પત્વ પરિયાયં.

૫૯. તસ્મા હિ છન્દાગમનં, નપ્પસંસન્તિ પણ્ડિતા;
અદુટ્ઠચિત્તો ભાસેય્ય, ગિરં સચ્ચૂપસંહિત’’ન્તિ. –

ઇમા દ્વે અભિસમ્બુદ્ધગાથા હોન્તિ.

તત્થ **સ રાજા**તિ ભિક્ખવે, સો રાજા ચેતિયો પુબ્બે અન્તલિક્ખચરો હુત્વા પચ્છા ઇસિના અભિસત્તો પરિહીનસભાવો હુત્વા. **પત્વ પરિયાયન્તિ** અત્તનો કાલપરિયાયં પત્વા પથવિં પાવિસીતિ અત્થો. **તસ્મા**તિ યસ્મા ચેતિયરાજા છન્દાગમનેન અવીચિપરાયણો જાતો, તસ્મા. **અદુટ્ઠચિત્તો**તિ છન્દાદીહિ અદૂસિતચિત્તો હુત્વા સચ્ચમેવ ભાસેય્ય.

મહાજનો ‘‘ચેતિયરાજા ઇસિં અક્કોસિત્વા મુસાવાદં કત્વા અવીચિં પવિટ્ઠો’’તિ ભયપ્પત્તો અહોસિ. રઞ્ઞો પઞ્ચ પુત્તા આગન્ત્વા બ્રાહ્મણસ્સ પાદેસુ પતિત્વા ‘‘અમ્હાકં અવસ્સયો હોહી’’તિ વદિંસુ. બ્રાહ્મણો ‘‘તાતા, તુમ્હાકં પિતા ધમ્મં નાસેત્વા મુસાવાદં કત્વા ઇસિં અક્કોસિત્વા અવીચિં ઉપપન્નો, ધમ્મો નામેસ હતો હનતિ, તુમ્હેહિ ન સક્કા ઇધ વસિતુ’’ન્તિ વત્વા તેસુ સબ્બજેટ્ઠકં ‘‘એહિ ત્વં, તાત, પાચીનદ્વારેન નિક્ખમિત્વા ઉજુકં ગચ્છન્તો સબ્બસેતં સત્તપતિટ્ઠં હત્થિરતનં પસ્સિસ્સસિ, તાય સઞ્ઞાય તત્થ નગરં માપેત્વા વસ, તં નગરં **હત્થિપુરં** નામ ભવિસ્સતી’’તિ આહ. દુતિયં આમન્તેત્વા ‘‘ત્વં, તાત, દક્ખિણદ્વારેન નિક્ખમિત્વા ઉજુકમેવ ગચ્છન્તો સબ્બસેતં અસ્સરતનં પસ્સિસ્સસિ, તાય સઞ્ઞાય તત્થ નગરં માપેત્વા વસ, તં નગરં **અસ્સપુરં** નામ ભવિસ્સતી’’તિ આહ. તતિયં આમન્તેત્વા ‘‘ત્વં, તાત, પચ્છિમદ્વારેન નિક્ખમિત્વા ઉજુકમેવ ગચ્છન્તો કેસરસીહં પસ્સિસ્સસિ, તાય

સઞ્ઞાય તત્થ નગરં માપેત્વા વસ, તં નગરં **સીહપુરં** નામ ભવિસ્સતી''તિ આહ. ચતુત્થં આમન્તેત્વા ''ત્વં, તાત, ઉત્તરદ્વારેન નિક્ખમિત્વા ઉજુકમેવ ગચ્છન્તો સબ્બરતનમયં ચક્કપઞ્જરં પસ્સિસ્સસિ, તાય સઞ્ઞાય તત્થ નગરં માપેત્વા વસ, તં નગરં **ઉત્તરપઞ્ચાલં** નામ ભવિસ્સતી''તિ આહ. પઞ્ચમં આમન્તેત્વા ''તાત, તયા ઇમસ્મિં ઠાને વસિતું ન સક્કા, ઇમસ્મિં નગરે મહાથૂપં કત્વા નિક્ખમિત્વા પચ્છિમુત્તરાય દિસાય ઉજુકમેવ ગચ્છન્તો દ્વે પબ્બતે અઞ્ઞમઞ્ઞં પહરિત્વા પહરિત્વા દદ્દરસદ્દં કરોન્તે પસ્સિસ્સસિ, તાય સઞ્ઞાય તત્થ નગરં માપેત્વા વસ, તં નગરં **દદ્દરપુરં** નામ ભવિસ્સતી''તિ આહ. તે પઞ્ચપિ જના તાય તાય સઞ્ઞાય ગન્ત્વા તસ્મિં તસ્મિં ઠાને નગરાનિ માપેત્વા વસિંસુ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ દેવદત્તો મુસાવાદં કત્વા પથવિં પવિટ્ઠો''તિ વત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા ચેતિયરાજા દેવદત્તો અહોસિ, કપિલબ્રાહ્મણો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

ચેતિયજાતકવણ્ણના છટ્ઠા.

[૪૨૩] ૭. ઇન્દ્રિયજાતકવણ્ણના

યો ઇન્દ્રિયાનન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પુરાણદુતિયિકાપલોભનં આરબ્ભ કથેસિ. સાવત્થિયં કિરેકો કુલપુત્તો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા ''ન સક્કા અગારમજ્ઝે વસન્તેન એકન્તપરિપુણ્ણં એકન્તપરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં ચરિતું, નિય્યાનિકસાસને પબ્બજિત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સામી''તિ ઘરે વિભવં પુત્તદારસ્સ નિય્યાદેત્વા નિક્ખમિત્વા સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિ. સત્થાપિસ્સ પબ્બજ્જં દાપેસિ. તસ્સ આચરિયુપજ્ઝાયેહિ સદ્ધિં પિણ્ડાય ચરતો નવકત્તા ચેવ ભિક્ખૂનં બહુભાવેન ચ કુલઘરે વા આસનસાલાય વા આસનં ન પાપુણાતિ, સઙ્ઘનવકાનં કોટિયં પીઠકં વા ફલકં વા પાપુણાતિ. આહારોપિ ઉળુઙ્કપિટ્ઠેન ઘટ્ટિતા ભિન્નસિત્થકયાગુ વા પૂતિસુક્ખખજ્જકં વા ઝામસુક્ખકૂરો વા પાપુણાતિ, યાપનપમાણં ન હોતિ. સો અત્તના લદ્ધં ગહેત્વા પુરાણદુતિયિકાય સન્તિકં ગચ્છતિ. અથસ્સ સા પત્તં ગહેત્વા વન્દિત્વા પત્તતો ભત્તં નીહરિત્વા સુસમ્પાદિતાનિ યાગુભત્તસૂપબ્યઞ્જનાનિ દેતિ. મહલ્લકો રસતણ્હાય બજ્ઝિત્વા પુરાણદુતિયિકં જહિતું ન સક્કોતિ. સા ચિન્તેસિ ''બદ્ધો નુ ખો, નોતિ વીમંસિસ્સામિ ન''ન્તિ.

અથેકદિવસં જનપદમનુસ્સં સેતમત્તિકાય ન્હાપેત્વા ગેહે નિસીદાપેત્વા અઞ્ઞેપિસ્સ કતિપયે પરિવારમનુસ્સે આણાપેત્વા થોકથોકં પાનભોજનં દાપેસિ. તે ખાદન્તા ભુઞ્જન્તા નિસીદિંસુ. ગેહદ્વારે ચ ચક્કેસુ ગોણે બન્ધાપેત્વા એકં સકટમ્પિ ઠપાપેસિ, સયં પન પિટ્ઠિગબ્ભે નિસીદિત્વા પૂવે પચિ. મહલ્લકો આગન્ત્વા દ્વારે અટ્ઠાસિ. તં દિસ્વા એકો મહલ્લકપુરિસો ''અય્યે, એકો થેરો દ્વારે ઠિતો''તિ આહ. ''વન્દિત્વા અતિચ્છાપેહી''તિ. સો ''અતિચ્છથ, ભન્તે''તિ પુનપ્પુનં કથેત્વાપિ તં અગચ્છન્તં દિસ્વા ''અય્યે, થેરો ન ગચ્છતી''તિ આહ. સા આગન્ત્વા સાણિં ઉક્ખિપિત્વા ઓલોકેત્વા ''અમ્ભો અયં મમ દારકપિતા''તિ વત્વા નિક્ખમિત્વા પત્તં ગહેત્વા ગેહં પવેસેત્વા પરિવિસિત્વા ભોજનપરિયોસાને વન્દિત્વા ''ભન્તે, તુમ્હે ઇધેવ પરિનિબ્બાયથ, મયં એત્તકં કાલં અઞ્ઞં કુલં ન ગણ્હિમ્હ, અસામિકે પન ઘરે ઘરાવાસો ન સણ્ઠાતિ, મયં અઞ્ઞં કુલં ગણ્હામ, દૂરં જનપદં ગચ્છિસ્સામ, તુમ્હે અપ્પમત્તા હોથ, સચે મે દોસો અત્થિ, ખમથા''તિ આહ. મહલ્લકસ્સ હદયફાલનકાલો વિય અહોસિ. અથ નં ''અહં તં જહિતું ન સક્કોમિ, મા ગચ્છ, વિબ્ભમિસ્સામિ, અસુકટ્ઠાને મે સાટકં પેસેહિ, પત્તચીવરં પટિચ્છાપેત્વા આગચ્છિસ્સામી''તિ આહ. સા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિ. મહલ્લકો વિહારં ગન્ત્વા આચરિયુપજ્ઝાયે પત્તચીવરં પટિચ્છાપેન્તો ''કસ્મા, આવુસો, એવં કરોસી''તિ વુત્તો ''પુરાણદુતિયિકં જહિતું ન સક્કોમિ વિબ્ભમિસ્સામી''તિ

આહ. અથ નં તે અનિચ્છન્તઞ્એવ સત્થુ સન્તિકં નેત્વા ‘‘કિં, ભિક્ખવે, ઇમં અનિચ્છન્તઞ્એવ આનયિત્થા’’તિ વુત્તે ‘‘ભન્તે, અયં ઉક્કણ્ઠિત્વા વિબ્ભમિતુકામો’’તિ વદિંસુ. અથ નં સત્થા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ ઉક્કણ્ઠિતોસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘સચ્ચં, ભન્તે’’તિ. ‘‘કો તં ઉક્કણ્ઠાપેસી’’તિ? ‘‘પુરાણદુતિયિકા ભન્તે’’તિ વુત્તે ‘‘ભિક્ખુ ન ઇદાનેવ સા ઇત્થી તુય્હં અનત્થકારિકા, પુબ્બેપિ ત્વં તં નિસ્સાય ચતૂહિ ઝાનેહિ પરિહીનો મહાદુક્ખં પત્વા મં નિસ્સાય તમ્હા દુક્ખા મુચ્ચિત્વા નટ્ઠજ્ઝાનં પટિલભી’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ પુરોહિતં પટિચ્ચ તસ્સ બ્રાહ્મણિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તિ. જાતદિવસે ચસ્સ સકલનગરે આવુધાનિ પજ્જલિંસુ, તેનસ્સ ‘‘જોતિપાલકુમારો’’તિ નામં કરિંસુ. સો વયપ્પત્તો તક્કસિલાયં સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા રઞ્ઞો સિપ્પં દસ્સેત્વા ઇસ્સરિયં પહાય કઞ્ચિ અજાનાપેત્વા અગ્ગદ્વારેન નિક્ખમિત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા સક્કદત્તિયે કવિટ્ઠકઅસ્સમે ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઝાનાભિઞ્ઞાયો નિબ્બત્તેસિ. તં તત્થ વસન્તં અનેકાનિ ઇસિસતાનિ પરિવારેસું, મહાસમાગમો અહોસિ. સો સરભઙ્ગસત્થા નામ અહોસિ, તસ્સ સત્ત અન્તેવાસિકજેટ્ઠકા અહેસું. તેસુ સાલિસ્સરો નામ ઇસિ કવિટ્ઠકઅસ્સમા નિક્ખમિત્વા સુરટ્ઠજનપદે પુરત્થિમજનપદે સાતોદિકાય નામ નદિયા તીરે અનેકસહસ્સઇસિપરિવારો વસિ. મેણ્ડિસ્સરો નામ ઇસિ પજ્જોતકપઞ્ચાલરઞ્ઞો વિજિતે કલબ્બચૂળકં નામ નિગમં નિસ્સાય અનેકસહસ્સઇસિપરિવારો વસિ. પબ્બતો નામ ઇસિ એકં અટવિજનપદં નિસ્સાય અનેકસહસ્સઇસિપરિવારો વસિ. કાળદેવિલો નામ ઇસિ અવન્તિદક્ખિણાપથે એકઘનસેલં નિસ્સાય અનેકસહસ્સઇસિપરિવારો વસિ. કિસવચ્છો નામ ઇસિ એકકોવ દણ્ડકિરઞ્ઞો કુમ્ભવતીનગરં નિસ્સાય ઉય્યાને વસિ. અનુપિયતાપસો પન બોધિસત્તસ્સ ઉપટ્ઠાકો તસ્સ સન્તિકે વસિ. નારદો નામ ઇસિ કાળદેવિલસ્સ કનિટ્ઠો મજ્ઝિમદેસે આરઞ્જરગિરિમ્હિ પબ્બતજાલન્તરે એકકોવ એકસ્મિં ગુહાલેણે વસિ.

આરઞ્જરગિરિનો નામ અવિદૂરે એકો આકિણ્ણમનુસ્સો નિગમો અત્થિ, તેસં અન્તરે મહતી નદી અત્થિ, તં નદિં બહૂ મનુસ્સા ઓતરન્તિ. ઉત્તમરૂપધરા વણ્ણદાસિયોપિ પુરિસે પલોભયમાના તસ્સા નદિયા તીરે નિસીદન્તિ. નારદતાપસો તાસુ એકં દિસ્વા પટિબદ્ધચિત્તો હુત્વા ઝાનં અન્તરધાપેત્વા નિરાહારો પરિસુસ્સન્તો કિલેસવસં ગન્ત્વા સત્તાહં વસિત્વા નિપજ્જિ. અથસ્સ ભાતા કાળદેવિલો આવજ્જેન્તો તં કારણં ઞત્વા આકાસેનાગન્ત્વા લેણં પાવિસિ. નારદો તં દિસ્વા ‘‘કસ્મા ભવં આગતોસી’’તિ આહ. ‘‘ભવં ‘અકલ્લકો’તિ ભવન્તં પટિજગ્ગિતું આગતોમ્હી’’તિ. અથ નં સો ‘‘અભૂતં કથં કથેસિ, અલિકં તુચ્છં કથેસી’’તિ મુસાવાદેન નિગ્ગણ્હિ. સો ‘‘નેતં પહાતું વટ્ટતી’’તિ સાલિસ્સરં આનેસિ, મેણ્ડિસ્સરં આનેસિ, પબ્બતમ્પિ આનેસિ. ઇતરોપિ તે તયો મુસાવાદેન નિગ્ગણ્હિ. કાળદેવિલો ‘‘સરભઙ્ગસત્થારં આનેસ્સામી’’તિ આકાસેનાગન્ત્વા તં આનેસિ. સો આગન્ત્વા તં દિસ્વા ‘‘ઇન્દ્રિયવસં ગતો’’તિ ઞત્વા ‘‘કચ્ચિ નારદ, ઇન્દ્રિયાનં વસં ગતો’’તિ પુચ્છિ. ઇતરેન તં સુત્વાવ ઉટ્ઠાય વન્દિત્વા ‘‘આમ, આચરિયા’’તિ વુત્તે ‘‘નારદ, ઇન્દ્રિયવસં ગતા નામ ઇમસ્મિં અત્તભાવે સુસ્સન્તા દુક્ખં અનુભવિત્વા દુતિયે અત્તભાવે નિરયે નિબ્બત્તન્તી’’તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૬૦. ‘‘યો ઇન્દ્રિયાનં કામેન, વસં નારદ ગચ્છતિ;
સો પરિચ્ચજ્જુભો લોકે, જીવન્તોવ વિસુસ્સતી’’તિ.

તત્થ **યો ઇન્દ્રિયાન**ન્તિ નારદ, યો પુરિસો રૂપાદીસુ સુભાકારં ગહેત્વા કિલેસકામવસેન છન્નં ઇન્દ્રિયાનં વસં ગચ્છતિ. **પરિચ્ચજ્જુભો લોકે**તિ સો મનુસ્સલોકઞ્ચ દેવલોકઞ્ચાતિ ઉભોલોકે પરિચ્ચજિત્વા નિરયાદીસુ

નિબ્બત્તન્તીતિ અત્થો. **જીવન્તોવ વિસુસ્સતી**તિ જીવન્તોયેવ અત્તના ઇચ્છિતં કિલેસવત્થું અલભન્તો સોકેન વિસુસ્સતિ, મહાદુક્ખં પાપુણાતીતિ.

તં સુત્વા નારદો ''આચરિય, કામસેવનં નામ સુખં, એવરૂપં સુખં કિં સન્ધાય દુક્ખન્તિ વદસી''તિ પુચ્છિ. અથસ્સ સરભઙ્ગો ''તેન હિ સુણાહી''તિ દુતિયં ગાથમાહ –

૬૧. ''સુખસ્સાનન્તરં દુક્ખં, દુક્ખસ્સાનન્તરં સુખં;
સોસિ પત્તો સુખા દુક્ખં, પાટિકઙ્ખ વરં સુખ''ન્તિ.

તત્થ **સુખસ્સાનન્તર**ન્તિ કામસુખસ્સ અનન્તરં નિરયદુક્ખં. **દુક્ખસ્સા**તિ સીલરક્ખણદુક્ખસ્સ અનન્તરં દિબ્બમાનુસકસુખઞ્ચેવ નિબ્બાનસુખઞ્ચ. ઇદં વુત્તં હોતિ – નારદ, ઇમે હિ સત્તા કામસેવનસમયે કાલં કત્વા એકન્તદુક્ખે નિરયે નિબ્બત્તન્તિ, સીલં રક્ખન્તા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તા ચ પન કિલમન્તિ, તે દુક્ખેન સીલં રક્ખિત્વા સીલબલેન વુત્તપ્પકારં સુખં લભન્તિ, ઇદં દુક્ખં સન્ધાયાહં એવં વદામીતિ. **સોસિ પત્તો**તિ સો ત્વં નારદ, ઇદાનિ ઝાનસુખં નાસેત્વા તતો સુખા મહન્તં કામનિસ્સિતં ચેતસિકદુક્ખં પત્તો. **પાટિકઙ્ખા**તિ ઇદં કિલેસદુક્ખં છડ્ડેત્વા પુન તદેવ વરં ઉત્તમં ઝાનસુખં ઇચ્છ પત્થેહીતિ.

નારદો ''ઇદં આચરિય, દુક્ખં દુસ્સહં, ન તં અધિવાસેતું સક્કોમી''તિ આહ. અથ નં મહાસત્તો ''નારદ, દુક્ખં નામ ઉપ્પન્નં અધિવાસેતબ્બમેવા''તિ વત્વા તતિયં ગાથમાહ –

૬૨. ''કિચ્છકાલે કિચ્છસહો, યો કિચ્છં નાતિવત્તતિ;
સ કિચ્છન્તં સુખં ધીરો, યોગં સમધિગચ્છતી''તિ.

તત્થ **નાતિવત્તતી**તિ નાનુવત્તતિ, અયમેવ વા પાઠો. ઇદં વુત્તં હોતિ – નારદ, યો કાયિકચેતસિકદુક્ખસઙ્ખાતસ્સ કિચ્છસ્સ ઉપ્પન્નકાલે અપ્પમત્તો તસ્સ કિચ્છસ્સ હરણૂપાયં કરોન્તો કિચ્છસહો હુત્વા તં કિચ્છં નાનુવત્તતિ, તસ્સ વસે અવત્તિત્વા તેહિ તેહિ ઉપાયેહિ તં કિચ્છં અભિભવતિ વિનાસેતિ, સો ધીરો કિચ્છસ્સ અન્તિમસઙ્ખાતં નિરામિસસુખસઙ્ખાતં ઝાનસુખં અધિગચ્છતિ, તં વા કિચ્છન્તં યોગસુખં અધિગચ્છતિ, અકિલમન્તોવ પાપુણાતીતિ.

સો ''આચરિય, કામસુખં નામ ઉત્તમસુખં, ન તં જહિતું સક્કોમી''તિ આહ. અથ નં મહાસત્તો ''નારદ, ધમ્મો નામ ન કેનચિ કારણેન નાસેતબ્બો''તિ વત્વા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૬૩. ''ન હેવ કામાન કામા, નાનત્થા નાત્થકારણા;
ન કતઞ્ચ નિરઙ્કત્વા, ધમ્મા ચવિતુમરહસી''તિ.

તત્થ **કામાન કામા**તિ કામાનં કામા, વત્થુકામાનં પત્થનાયાતિ અત્થો. **નાનત્થા નાત્થકારણા**તિ ન અનત્થતો ન અત્થકારણા. **ન કતઞ્ચ નિરઙ્કત્વા**તિ કતઞ્ચ નિપ્ફાદિતં ઝાનં નિરંકત્વા. ઇદં વુત્તં હોતિ – નારદ, ન હેવ વત્થુકામપત્થનાય ધમ્મા ચવિતુમરહસિ, એકસ્મિં અનત્થે ઉપ્પન્ને તં પટિહનિતુકામો નાનત્થા ન અત્થેનપિ કારણભૂતેન ધમ્મા ચવિતુમરહસિ, ''અસુકો નામ મે અત્થો ઉપ્પજ્જિસ્સતી''તિ એવમ્પિ અત્થકારણાપિ ન ધમ્મા ચવિતુમરહસિ, કતં પન નિપ્ફાદિતં ઝાનસુખં નિરંકત્વા વિનાસેત્વા નેવ ધમ્મા ચવિતુમરહસીસિ.

એવં સરભઙ્ગેન ચતૂહિ ગાથાહિ ધમ્મે દેસિતે કાળદેવિલો અત્તનો કનિટ્ઠં ઓવદન્તો પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૬૪. ‘‘દક્ખં ગહપતી સાધુ, સંવિભજ્જઞ્ચ ભોજનં;
અહાસો અત્થલાભેસુ, અત્થબ્યાપત્તિ અબ્યથો’’તિ.

તત્થ **દક્ખં ગહપતી**તિ નારદ ઘરાવાસં વસન્તાનં ગહપતીનં ભોગુપ્પાદનત્થાય અનલસ્યછેકકુસલભાવસઙ્ખાતં દક્ખં નામ સાધુ, દક્ખભાવો ભદ્દકો. **સંવિભજ્જઞ્ચ ભોજન**ન્તિ દુક્ખેન ઉપ્પાદિતભોગાનં ધમ્મિકસમણબ્રાહ્મણેહિ સદ્ધિં સંવિભજિત્વા પરિભોગકરણં દુતિયં સાધુ. **અહાસો અત્થલાભેસૂ**તિ મહન્તે ઇસ્સરિયે ઉપ્પન્ને અપ્પમાદવસેન અહાસો અનુપ્પિલાવિતત્તં તતિયં સાધુ. **અત્થબ્યાપત્તી**તિ યદા પન અત્તનો અત્થબ્યાપત્તિ યસવિનાસો હોતિ, તદા **અબ્યથો** અકિલમનં ચતુત્થં સાધુ, તસ્મા ત્વં, નારદ, ‘‘ઝાનં મે અન્તરહિત’’ન્તિ મા સોચિ, સચે ઇન્દ્રિયાનં વસં ન ગમિસ્સસિ, નટ્ઠમ્પિ તે ઝાનં પુન પાકતિકમેવ ભવિસ્સતીતિ.

તં પુન કાળદેવિલેન નારદસ્સ ઓવદિતભાવં ઞત્વા સત્થા અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા છટ્ઠં ગાથમાહ –

૬૫. ‘‘એત્તાવતેતં પણ્ડિચ્ચં, અપિ સો દેવિલો બ્રવિ;
ન યિતો કિઞ્ચિ પાપિયો, યો ઇન્દ્રિયાનં વસં વજે’’તિ.

તસ્સત્થો – ભિક્ખવે, એત્તકં એતં પણ્ડિચ્ચં સોયં દેવિલો અબ્રવિ. યો પન કિલેસવસેન ઇન્દ્રિયાનં વસં વજતિ, ઇતો અઞ્ઞો પાપિયો નત્થીતિ.

અથ નં સરભઙ્ગો આમન્તેત્વા ‘‘નારદ, ઇદં તાવ સુણ, યો હિ પઠમમેવ કત્તબ્બયુત્તકં ન કરોતિ, સો અરઞ્ઞં પવિટ્ઠમાણવકો વિય સોચતિ પરિદેવતી’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે એકસ્મિં કાસિનિગમે એકો બ્રાહ્મણમાણવો અભિરૂપો અહોસિ થામસમ્પન્નો નાગબલો. સો ચિન્તેસિ – ‘‘કિં મે કસિકમ્માદીનિ કત્વા માતાપિતૂહિ પુટ્ઠેહિ, કિં પુત્તદારેન, કિં દાનાદીહિ પુઞ્ઞેહિ કતેહિ, કઞ્ચિ અપોસેત્વા કિઞ્ચિ પુઞ્ઞં અકત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા મિગે મારેત્વા અત્તાનંયેવ પોસેસ્સામી’’તિ? સો પઞ્ચાવુધસન્નદ્ધો હિમવન્તં ગન્ત્વા નાનામિગે વધિત્વા ખાદન્તો અન્તોહિમવન્તે વિધવાય નામ નદિયા તીરે ગિરિપરિક્ખિત્તં મહન્તં પબ્બતજાલં પત્વા તત્થ મિગે વધિત્વા અઙ્ગારે પક્કમંસં ખાદન્તો વાસં કપ્પેસિ. સો ચિન્તેસિ ‘‘અહં સબ્બદા થામસમ્પન્નો ન ભવિસ્સામિ, દુબ્બલકાલે અરઞ્ઞે ચરિતું ન સક્ખિસ્સામિ, ઇદાનેવ નાનાવણ્ણે મિગે પબ્બતજાલં પવેસેત્વા દ્વારં યોજેત્વા અરઞ્ઞં અનાહિણ્ડન્તોવ યથારુચિયા મિગે વધિત્વા ખાદિસ્સામી’’તિ તથા અકાસિ. અથસ્સ કાલે અતિક્કન્તે તં કમ્મં મત્થકપ્પત્તં દિટ્ઠધમ્મવેદનીયં જાતં, અત્તનો હત્થપાદેહિ ન લભિ ગન્તું, અપરાપરં પરિવત્તેતું નાસક્ખિ, નેવ કિઞ્ચિ ખાદનીયં ભોજનીયં, ન પાનીયં પસ્સિ, સરીરં મિલાયિ, મનુસ્સપેતો અહોસિ, ગિમ્હકાલે પથવી વિય સરીરં ભિજ્જિત્વા રાજિયો દસ્સેસિ, સો દુરૂપો દુસ્સણ્ઠિતો મહાદુક્ખં અનુભવિ.

એવં અદ્ધાને ગતે સિવિરટ્ઠે સિવિરાજા નામ ‘‘અરઞ્ઞે અઙ્ગારપક્કમંસં ખાદિસ્સામી’’તિ અમચ્ચાનં રજ્જં નિય્યાદેત્વા પઞ્ચાવુધસન્નદ્ધો અરઞ્ઞં પવિસિત્વા મિગે વધિત્વા મંસં ખાદમાનો અનુપુબ્બેન તં પદેસં પત્વા તં પુરિસં દિસ્વા ભીતોપિ સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા ‘‘કોસિ ત્વં અમ્ભો પુરિસા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘સામિ, મનુસ્સપેતો અહં, અત્તનો કતકમ્મસ્સ ફલં અનુભોમિ, ત્વં પન કોસી’’તિ? ‘‘સિવિરાજાહમસ્મી’’તિ. ‘‘અથ કસ્મા ઇધાગતોસી’’તિ? ‘‘મિગમંસં

ખાદનત્થાયા’’તિ. અથસ્સ સો ‘‘અહમ્પિ મહારાજ, ઇમિનાવ કારણેન આગન્ત્વા મનુસ્સપેતો જાતો’’તિ સબ્બં વિત્થારેન કથેત્વા અત્તનો દુક્ખિતભાવં રઞ્ઞો આચિક્ખન્તો સેસગાથા આહ –

૬૬. ‘‘અમિત્તાનંવ હત્થત્થં, સિવિ પપ્પોતિ મામિવ;
કમ્મં વિજ્જઞ્ચ દક્ખેય્યં, વિવાહં સીલમદ્દવં;
એતે ચ યસે હાપેત્વા, નિબ્બત્તો સેહિ કમ્મેહિ.

૬૭. ‘‘સોહં સહસ્સજીનોવ, અબન્ધુ અપરાયણો;
અરિયધમ્મા અપક્કન્તો, યથા પેતો તથેવહં.

૬૮. ‘‘સુખકામે દુક્ખાપેત્વા, આપન્નોસ્મિ પદં ઇમં;
સો સુખં નાધિગચ્છામિ, ઠિતો ભાણુમતામિવા’’તિ.

તત્થ **અમિત્તાનંવ હત્થત્થ**ન્તિ અમિત્તાનં હત્થે અત્થં વિનાસં વિય. **સિવી**તિ રાજાનં આલપતિ. **પપ્પોતિ મામિવા**તિ માદિસો પાપકમ્મેન પાપુણાતિ, અત્તનોવ કમ્મેન વિનાસં પાપુણાતીતિ વુત્તં હોતિ. **કમ્મ**ન્તિ કસિકમ્માદિભેદં આજીવસાધકં કિચ્ચં. **વિજ્જ**ન્તિ નાનપ્પકારકં હત્થિસિપ્પાદિકં સિપ્પં. **દક્ખેય્ય**ન્તિ નાનપ્પકારેન ભોગુપ્પાદનકોસલ્લં. **વિવાહ**ન્તિ આવાહવિવાહસમ્બન્ધં. **સીલમદ્દવ**ન્તિ પઞ્ચવિધસીલઞ્ચેવ મુદુવચનં હિતકામં પાપનિવારણં કલ્યાણમિત્તતઞ્ચ. સો હિ ઇધ મદ્દવોતિ અધિપ્પેતો. **એતે ચ યસે હાપેત્વા**તિ એતે એત્તકે યસદાયકે ધમ્મે હાપેત્વા ચ. **નિબ્બત્તો સેહિ કમ્મેહી**તિ અત્તનો કમ્મેહિ નિબ્બત્તો. ઇદં વુત્તં હોતિ – અહં, મહારાજ, ઇમસ્મિં લોકે ઇસ્સરિયદાયકં કત્તબ્બયુત્તકં કમ્મં અકત્વા સિપ્પં અસિક્ખિત્વા ઉપાયેન ભોગે અનુપ્પાદેત્વા આવાહવિવાહં અકત્વા સીલં અરક્ખિત્વા મં અકિચ્ચં કરોન્તં પાપનિવારણસમત્થે કલ્યાણમિત્તે અભજિત્વા ઇમે એત્તકે યસદાયકત્તા ‘‘યસે’’તિ સઙ્ખ્યં ગતે લોકપ્પવત્તિધમ્મે હાપેત્વા છડ્ડેત્વા ઇમં અરઞ્ઞં પવિસિત્વા સયં કતેહિ પાપકમ્મેહિ ઇદાનિ મનુસ્સપેતો હુત્વા નિબ્બત્તોસ્મીતિ.

સહસ્સજીનોવાતિ સહસ્સજીનપુરિસો વિયાતિ અત્થો. સ્વાહં સમ્મા પટિપજ્જિત્વા ભોગે ઉપ્પાદેય્યં, તેહિ અનેકસહસ્સેહિ ભોગેહિ જિતોતિપિ અત્થો. **અપરાયણો**તિ અસરણો, નિપ્પતિટ્ઠોતિ અત્થો. **અરિયધમ્મા**તિ સપ્પુરિસધમ્મતો. **યથા પેતો**તિ યથા મતો પેતો હુત્વા ઉપ્પજ્જેય્ય, જીવમાનોયેવ તથા મનુસ્સપેતો જાતોસ્મીતિ અત્થો. **સુખકામે દુક્ખાપેત્વા**તિ સુખકામે સત્તે દુક્ખાપેત્વા. ‘‘સુખકામો’’તિપિ પાઠો, સયં સુખકામો પરં દુક્ખાપેત્વાતિ અત્થો. **આપન્નોસ્મિ પદં ઇમ**ન્તિ એવરૂપં કોટ્ઠાસં પત્તોસ્મિ. પથન્તિપિ પાઠો, ઇદં દુક્ખસ્સ પથભૂતં અત્તભાવં પત્તોસ્મીતિ અત્થો. **ઠિતો ભાણુમતામિવા**તિ ભાણુમા વુચ્ચતિ અગ્ગિ, વીતચ્ચિકઙ્ગારેહિ સમન્તા પરિકિણ્ણો વિય સરીરે ઉટ્ઠિતેન મહાદાહેન દય્હન્તો કાયિકચેતસિકસુખં ન વિન્દામીતિ વદતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા ‘‘અહં, મહારાજ, સુખકામો પરં દુક્ખાપેત્વા દિટ્ઠેવ ધમ્મે મનુસ્સપેતો જાતો, તસ્મા ત્વં પાપં મા કરિ, અત્તનો નગરં ગન્ત્વા દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કરોહી’’તિ આહ. રાજા તથા કત્વા સગ્ગપુરં પૂરેસિ. સરભઙ્ગસત્થા ઇમં કારણં આહરિત્વા તાપસં સઞ્ઞાપેસિ. સો તસ્સ ધમ્મકથાય સંવેગં પટિલભિત્વા તં વન્દિત્વા ખમાપેત્વા કસિણપરિકમ્મં કત્વા નટ્ઠં ઝાનં પટિપાકતિકં અકાસિ. સરભઙ્ગો તસ્સ તત્થ વસિતું અદત્વા તં આદાય અત્તનો અસ્સમં ગતો.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ.

તદા નારદો ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ અહોસિ, નગરસોભિણી પુરાણદુતિયિકા, સાલિસ્સરો સારિપુત્તો, મેણ્ડિસ્સરો કસ્સપો, પબ્બતો અનુરુદ્ધો, કાળદેવિલો કચ્ચાયનો, અનુપિયો આનન્દો, કિસવચ્છો મહામોગ્ગલ્લાનો, સરભઙ્ગો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

ઇન્દ્રિયજાતકવણ્ણના સત્તમા.

[૪૨૪] ૮. આદિત્તજાતકવણ્ણના

આદિત્તસ્મિન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અસદિસદાનં આરબ્ભ કથેસિ. અસદિસદાનં **મહાગોવિન્દસુત્તવણ્ણનાતો** (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૯૬) વિત્થારેત્વા કથેતબ્બં. તસ્સ પન દિન્નદિવસતો દુતિયદિવસે ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, કોસલરાજા વિચિનિત્વાવ , પુઞ્ઞક્ખેત્તં ઞત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ અરિયસઙ્ઘસ્સ અસદિસદાનં અદાસી''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''અનચ્છરિયં, ભિક્ખવે, રઞ્ઞો વિચિનિત્વા અનુત્તરે પુઞ્ઞક્ખેત્તે દાનપતિટ્ઠાપનં, પોરાણકપણ્ડિતાપિ વિચિનિત્વાવ મહાદાનં અદંસૂ''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે સિવિરટ્ઠે રોરુવનગરે રોરુવમહારાજા નામ દસ રાજધમ્મે અકોપેત્વા ચતૂહિ સઙ્ગહવત્થૂહિ જનં સઙ્ગણ્હન્તો મહાજનસ્સ માતાપિતુટ્ઠાને ઠત્વા કપણદ્ધિકવનિબ્બકયાચકાદીનં મહાદાનં પવત્તેસિ. તસ્સ સમુદ્દવિજયા નામ અગ્ગમહેસી અહોસિ પણ્ડિતા ઞાણસમ્પન્ના. સો એકદિવસં દાનગ્ગં ઓલોકેન્તો ''મય્હં દાનં દુસ્સીલા લોલસત્તા ભુઞ્જન્તિ, તં મં ન હાસેતિ, અહં ખો પન સીલવન્તાનં અગ્ગદક્ખિણેય્યાનં પચ્ચેકબુદ્ધાનં દાતુકામો, તે ચ હિમવન્તપદેસે વસન્તિ, કો નુ ખો તે નિમન્તેત્વા આનેસ્સતિ, કં પેસેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા તમત્થં દેવિયા આરોચેસિ. અથ નં સા આહ ''મહારાજ, મા ચિન્તયિત્થ, અમ્હાકં દાતબ્બદાનબલેન સીલબલેન સચ્ચબલેન પુપ્ફાનિ પેસેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધે નિમન્તેત્વા તેસં આગતકાલે સબ્બપરિક્ખારસમ્પન્નદાનં દસ્સામા''તિ. રાજા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા ''સકલનગરવાસિનો સીલં સમાદિયન્તૂ''તિ નગરે ભેરિં ચરાપેત્વા સયમ્પિ સપરિજનો ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠાય મહાદાનં પવત્તેત્વા સુમનપુપ્ફપુણ્ણં સુવણ્ણસમુગ્ગં ગાહાપેત્વા પાસાદા ઓરુય્હ રાજઙ્ગણે ઠત્વા પઞ્ચઙ્ગાનિ પથવિયં પતિટ્ઠાપેત્વા પાચીનદિસાભિમુખો વન્દિત્વા ''પાચીનદિસાય અરહન્તે વન્દામિ, સચે અમ્હાકં કોચિ ગુણો અત્થિ, અમ્હેસુ અનુકમ્પં કત્વા અમ્હાકં ભિક્ખં ગણ્હથા''તિ વત્વા સત્ત પુપ્ફમુટ્ઠિયો ખિપિ. પાચીનદિસાય પચ્ચેકબુદ્ધાનં અભાવેન પુનદિવસે નાગમિંસુ. દુતિયદિવસે દક્ખિણદિસં નમસ્સિ, તતોપિ નાગતા. તતિયદિવસે પચ્છિમદિસં નમસ્સિ, તતોપિ નાગતા. ચતુત્થદિવસે ઉત્તરદિસં નમસ્સિ, નમસ્સિત્વા ચ પન ''ઉત્તરહિમવન્તપદેસવાસિનો પચ્ચેકબુદ્ધા અમ્હાકં ભિક્ખં ગણ્હન્તૂ''તિ સત્ત પુપ્ફમુટ્ઠિયો વિસ્સજ્જેસિ. પુપ્ફાનિ ગન્ત્વા નન્દમૂલકપબ્ભારે પઞ્ચન્નં પચ્ચેકબુદ્ધસતાનં ઉપરિ પતિંસુ.

તે આવજ્જમાના રઞ્ઞા અત્તનો નિમન્તિતભાવં ઞત્વા પુનદિવસે સત્ત પચ્ચેકબુદ્ધે આમન્તેત્વા ''મારિસા, રાજા વો નિમન્તેતિ, તસ્સ સઙ્ગહં કરોથા''તિ વદિંસુ. સત્ત પચ્ચેકબુદ્ધા આકાસેનાગન્ત્વા રાજદ્વારે ઓતરિંસુ. તે દિસ્વા રાજા સોમનસ્સજાતો વન્દિત્વા પાસાદં આરોપેત્વા મહન્તં સક્કારં કત્વા દાનં દત્વા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને પુનદિવસત્થાય પુનદિવસત્થાયાતિ એવં છ દિવસે નિમન્તેત્વા સત્તમે દિવસે સબ્બપરિક્ખારદાનં સજ્જેત્વા સત્તરતનખચિતાનિ મઞ્ચપીઠાદીનિ પઞ્ઞપેત્વા તિચીવરાદિકે સબ્બસમણપરિભોગે સત્તન્નં પચ્ચેકબુદ્ધાનં સન્તિકે

ઠપેત્વા ‘‘મયં ઇમે પરિક્ખારે તુમ્હાકં દેમા’’તિ વત્વા તેસં ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને રાજા ચ દેવી ચ ઉભોપિ નમસ્સમાના અટ્ઠંસુ. અથ નેસં અનુમોદનં કરોન્તો સક્કત્થેરો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૬૯. ‘‘આદિત્તસ્મિં અગારસ્મિં, યં નીહરતિ ભાજનં;
તં તસ્સ હોતિ અત્થાય, નો ચ યં તત્થ ડય્હતિ.

૭૦. ‘‘એવમાદીપિતો લોકો, જરાય મરણેન ચ;
નીહરેથેવ દાનેન, દિન્નં હોતિ સુનીહત’’ન્તિ.

તત્થ **આદિત્તસ્મિન્તિ** તઙ્ખણે પજ્જલિતે. **ભાજનન્તિ** ઉપકરણં. **નો ચ યં તત્થ ડય્હતીતિ** યં પન તત્થ ડય્હતિ, અન્તમસો તિણસન્થારોપિ, સબ્બં તસ્સ અનુપકરણમેવ હોતિ. **જરાય મરણેન ચાતિ** દેસનાસીસમેતં, અત્થતો પનેસ એકાદસહિ અગ્ગીહિ આદીપિતો નામ. **નીહરેથેવાતિ** તતો એકાદસતિ અગ્ગીહિ પજ્જલિતલોકા દસવિધદાનવત્થુભેદં તં તં પરિક્ખારદાનં ચેતનાય નિક્કડ્ઢેથેવ. **દિન્નં હોતીતિ** અપ્પં વા બહું વા યં દિન્નં, તદેવ સુનીહતં નામ હોતીતિ.

એવં સક્કત્થેરો અનુમોદનં કત્વા ‘‘અપ્પમત્તો હોહિ, મહારાજા’’તિ રઞ્ઞો ઓવાદં દત્વા આકાસે ઉપ્પતિત્વા પાસાદકણ્ણિકં દ્વિધા કત્વા ગન્ત્વા નન્દમૂલકપબ્ભારેયેવ ઓતરિ. તસ્સ દિન્નપરિક્ખારોપિ તેનેવ સદ્ધિં ઉપ્પતિત્વા નન્દમૂલકપબ્ભારેયેવ ઓતરિ. રઞ્ઞો ચ દેવિયા ચ સકલસરીરં પીતિયા પુણ્ણં અહોસિ. એવં તસ્મિં ગતે અવસેસાપિ –

૭૧. ‘‘યો ધમ્મલદ્ધસ્સ દદાતિ દાનં, ઉટ્ઠાનવીરિયાધિગતસ્સ જન્તુ;
અતિક્કમ્મ સો વેતરણિં યમસ્સ, દિબ્બાનિ ઠાનાનિ ઉપેતિ મચ્ચો.

૭૨. ‘‘દાનઞ્ચ યુદ્ધઞ્ચ સમાનમાહુ, અપ્પાપિ સન્તા બહુકે જિનન્તિ;
અપ્પમ્પિ ચે સદ્દહાનો દદાતિ, તેનેવ સો હોતિ સુખી પરત્થ.

૭૩. ‘‘વિચેય્ય દાનં સુગતપ્પસત્થં, યે દક્ખિણેય્યા ઇધ જીવલોકે;
એતેસુ દિન્નાનિ મહપ્ફલાનિ, બીજાનિ વુત્તાનિ યથા સુખેત્તે.

૭૪. ‘‘યો પાણભૂતાનિ અહેઠયં ચરં, પરૂપવાદા ન કરોતિ પાપં;
ભીરું પસંસન્તિ ન તત્થ સૂરં, ભયા હિ સન્તો ન કરોન્તિ પાપં.

૭૫. ‘‘હીનેન બ્રહ્મચરિયેન, ખત્તિયે ઉપપજ્જતિ;
મજ્ઝિમેન ચ દેવત્તં, ઉત્તમેન વિસુજ્ઝતિ.

૭૬. ‘‘અદ્ધા હિ દાનં બહુધા પસત્થં, દાના ચ ખો ધમ્મપદંવ સેય્યો;
પુબ્બેવ હિ પુબ્બતરેવ સન્તો, નિબ્બાનમેવજ્ઝગમું સપઞ્ઞા’’તિ. –

એવમેકેકાય ગાથાય અનુમોદનં કત્વા તથેવ અગમિંસુ સદ્ધિં પરિક્ખારેહિ.

તત્થ **ધમ્મલદ્ધસ્સા**તિ ખીણાસવં આદિં કત્વા યાવ સુક્ખવિપસ્સકયોગાવચરો પુગ્ગલો ધમ્મસ્સ લદ્ધત્તા ધમ્મલદ્ધો નામ. સ્વેવ ઉટ્ઠાનવીરિયેન તસ્સ ધમ્મસ્સ અધિગતત્તા ઉટ્ઠાનવીરિયાધિગતો નામ. તસ્સ પુગ્ગલસ્સ યો જન્તુ દદાતિ દાનન્તિ અત્થો, ધમ્મેન લદ્ધસ્સ ઉટ્ઠાનસઙ્ખાતેન વીરિયેન અધિગતસ્સ દેય્યધમ્મસ્સ અગ્ગં ગહેત્વા યો જન્તુ સીલવન્તેસુ દાનં દદાતીતિપિ અત્થો. ઉપયોગત્થે વા સામિવચનં કત્વાપેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. **વેતરણિ**ન્તિ દેસનાસીસમેતં, અટ્ઠ મહાનિરયે સોળસ ચ ઉસ્સદે અતિક્કમિત્વાતિ અત્થો. **દિબ્બાનિ ઠાનાનિ ઉપેતી**તિ દેવલોકે ઉપ્પજ્જતિ.

સમાનમાહૂતિ સદિસં વદન્તિ. ખયભીરુકસ્સ હિ દાનં નત્થિ, ભયભીરુકસ્સ યુદ્ધં નત્થિ. જીવિતે આલયં વિજહિત્વા યુજ્જન્તોવ યુજ્ઝિતું સક્કોતિ, ભોગેસુ આલયં વિજહિત્વા દાયકો દાતું સક્કોતિ, તેનેવ તં ઉભયં ‘‘સમાન’’ન્તિ વદન્તિ. **અપ્પાપિ સન્તા**તિ થોકાપિ સમાના પરિચ્ચત્તજીવિતા બહુકે જિનન્તિ, એવમેવ અપ્પાપિ મુઞ્ચચેતના બહુમ્પિ મચ્છેરચિત્તં લોભાદિં વા કિલેસગહનં જિનાતિ. **અપ્પમ્પિ ચે**તિ થોકમ્પિ ચે દેય્યધમ્મં કમ્મઞ્ચ ફલઞ્ચ સદ્દહન્તો દેતિ. **તેનેવ સો**તિ તેન પરિત્તદેય્યધમ્મવત્થુકેન પરિત્તકેનાપિ ચાગેન સો પરત્થ સુખી હોતિ, મહારાજાતિ.

વિચેય્ય દાનન્તિ દક્ખિણઞ્ચ દક્ખિણેય્યઞ્ચ વિચિનિત્વા દિન્નદાનં. તત્થ યં વા તં વા અદત્વા અગ્ગં પણીતં દેય્યધમ્મં વિચિનિત્વા દદન્તો દક્ખિણં વિચિનાતિ નામ, યેસં તેસં વા અદત્વા સીલાદિગુણસમ્પન્ને વિચિનિત્વા તેસં દદન્તો દક્ખિણેય્યં વિચિનાતિ નામ. **સુગતપ્પસત્થ**ન્તિ એવરૂપં દાનં બુદ્ધેહિ પસત્થં. તત્થ દક્ખિણેય્યવિચિનનં દસ્સેતું “**યે દક્ખિણેય્યા**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **દક્ખિણેય્યા**તિ દક્ખિણાય અનુચ્છવિકા બુદ્ધાદયો.

પાણભૂતાનીતિ પાણસઙ્ખાતાનિ ભૂતાનિ. **અહેઠયં ચર**ન્તિ કારુઞ્ઞેન અવિહેઠયન્તો ચરમાનો. **પરૂપવાદા**તિ પરૂપવાદભયેન પાપં ન કરોતિ. **ભીરુ**ન્તિ ઉપવાદભીરુકં. **ન તત્થ સૂર**ન્તિ યો પન અયોનિસોમનસિકારેન તસ્મિં ઉપવાદે સૂરો હોતિ, તં પણ્ડિતા નપ્પસંસન્તિ. **ભયા હી**તિ ઉપવાદભયેન હિ પણ્ડિતા પાપં ન કરોન્તિ.

હીનેન બ્રહ્મચરિયેનાતિ બાહિરતિત્થાયતને તાવ મેથુનવિરતિસીલમત્તકં હીનં બ્રહ્મચરિયં નામ, તેન ખત્તિયકુલે ઉપ્પજ્જતિ. ઝાનસ્સ ઉપચારમત્તં મજ્ઝિમં, તેન દેવલોકે ઉપ્પજ્જતિ. અટ્ઠ સમાપત્તિયો ઉત્તમં, તેન બ્રહ્મલોકે ઉપ્પજ્જન્તો વિસુજ્ઝતિ નામ. સાસને પન સીલવન્તસ્સેવ એકં દેવનિકાયં પણિધાય બ્રહ્મચરિયં હીનં નામ, પરિસુદ્ધસીલસ્સેવ સમાપત્તિનિબ્બત્તનં મજ્ઝિમં નામ, પરિસુદ્ધસીલે ઠત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તુપ્પત્તિ ઉત્તમં નામ.

ઓસાનગાથાય અયમત્થો – મહારાજ, કિઞ્ચાપિ એકંસેનેવ દાનં બહુધા પસત્થં વણ્ણિતં, દાનતો પન સમથવિપસ્સનાસઙ્ખાતં નિબ્બાનસઙ્ખાતઞ્ચ ધમ્મકોટ્ઠાસભૂતં ધમ્મપદમેવ ઉત્તરિતરં. કિંકારણા? પુબ્બેવ હિ ઇમસ્મિં કપ્પે કસ્સપદસબલાદયો પુબ્બતરેવ વેસ્સભૂદસબલાદયો સન્તો સપ્પુરિસા સપઞ્ઞા સમથવિપસ્સનં ભાવેત્વા નિબ્બાનમેવ અજ્ઝગમું અધિગતાતિ.

એવં સત્ત પચ્ચેકબુદ્ધા અનુમોદનાય રઞ્ઞો અમતમહાનિબ્બાનં વણ્ણેત્વા રાજાનં અપ્પમાદેન ઓવદિત્વા વુત્તનયેનેવ અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ ગતા. રાજાપિ સદ્ધિં અગ્ગમહેસિયા દાનં દત્વા યાવજીવં ઠત્વા તતો ચવિત્વા સગ્ગપુરં પૂરેસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા ''એવં પુબ્બેપિ પણ્ડિતા વિચેય્ય દાનં અદંસૂ''તિ વત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''તદા પચ્ચેકબુદ્ધા પરિનિબ્બાયિંસુ, સમુદ્દવિજયા રાહુલમાતા અહોસિ, રોરુવમહારાજા પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

આદિત્તજાતકવણ્ણના અટ્ઠમા.

[૪૨૫] ૯. અટ્ઠાનજાતકવણ્ણના

ગઙ્ગા કુમુદિનીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. તઞ્હિ ભિક્ખું સત્થા ''સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ ઉક્કણ્ઠિતોસી''તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચં, ભન્તે''તિ વુત્તે ''કિંકારણા''તિ વત્વા ''કિલેસવસેના''તિ વુત્તે ''ભિક્ખુ માતુગામો નામ અકતઞ્ઞૂ મિત્તદુબ્ભી અવિસ્સાસનીયો. અતીતે પણ્ડિતા દેવસિકં સહસ્સં દેન્તાપિ માતુગામં તોસેતું નાસક્ખિંસુ. સા એકદિવસમત્તં સહસ્સં અલભિત્વાવ તે ગીવાયં ગાહાપેત્વા નીહરાપેસિ , એવં અકતઞ્ઞૂ માતુગામો, મા તસ્સ કારણા કિલેસવસં ગચ્છા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે તસ્સ ચ પુત્તો બ્રહ્મદત્તકુમારો, બારાણસિસેટ્ઠિનો ચ પુત્તો મહાધનકુમારો નામ. તે ઉભોપિ સહપંસુકીળકા સહાયકા અહેસું, એકાચરિયકુલેયેવ સિપ્પં ગણ્હિંસુ. રાજકુમારો પિતુ અચ્ચયેન રજ્જે પતિટ્ઠાસિ, સેટ્ઠિપુત્તોપિસ્સ સન્તિકેયેવ અહોસિ. બારાણસિયઞ્ચ એકા નગરસોભિણી વણ્ણદાસી અભિરૂપા અહોસિ સોભગ્ગપ્પત્તા. સેટ્ઠિપુત્તો દેવસિકં સહસ્સં દત્વા નિચ્ચકાલે તાયેવ સદ્ધિં અભિરમન્તો પિતુ અચ્ચયેન સેટ્ઠિટ્ઠાનં લભિત્વાપિ ન તં વિજહિ, તથેવ દેવસિકં સહસ્સં દત્વા અભિરમિ. સેટ્ઠિપુત્તો દિવસસ્સ તયો વારે રાજુપટ્ઠાનં ગચ્છતિ. અથસ્સ એકદિવસં રાજુપટ્ઠાનં ગતસ્સ રઞ્ઞા સદ્ધિં સમુલ્લપન્તસ્સેવ સૂરિયો અત્થઙ્ગમિ, અન્ધકારં જાતં. સો રાજકુલા નિક્ખમિત્વા ''ઇદાનિ ગેહં ગન્ત્વા આગમનવેલા નત્થિ, નગરસોભિણિયાયેવ ગેહં ગમિસ્સામી''તિ ઉપટ્ઠાકે ઉય્યોજેત્વા એકકોવ તસ્સા ગેહં પાવિસિ. અથ નં સા દિસ્વા ''અય્યપુત્ત, સહસ્સં આભત''ન્તિ આહ. ''ભદ્દે, અહં અજ્જેવ અતિવિકાલો જાતો, તસ્મા ગેહં અગન્ત્વા મનુસ્સે ઉય્યોજેત્વા એકકોવ પવિટ્ઠોસ્મિ, સ્વે પન તે દ્વે સહસ્સાનિ દસ્સામી''તિ.

સા ચિન્તેસિ ''સચાહં અજ્જ ઓકાસં કરિસ્સામિ, અઞ્ઞેસુપિ દિવસેસુ તુચ્છહત્થકોવ આગમિસ્સતિ, એવં મે ધનં પરિહાયિસ્સતિ, ન દાનિસ્સ ઓકાસં કરિસ્સામી''તિ. અથ નં એવમાહ ''સામિ, મયં વણ્ણદાસિયો નામ, અમ્હાકં સહસ્સં અદત્વા કેળિ નામ નત્થી''તિ. ''ભદ્દે, સ્વે દિગુણં આહરિસ્સામી''તિ પુનપ્પુનં યાચિ. નગરસોભિણી દાસિયો આણાપેસિ ''એતસ્સ ઇધ ઠત્વા મં ઓલોકેતું મા અદત્થ, ગીવાયં તં ગહેત્વા નીહરિત્વા દ્વારં પિદહથા''તિ. તં સુત્વા દાસિયો તથા કરિંસુ. અથ સો ચિન્તેસિ ''અહં ઇમાય સદ્ધિં અસીતિકોટિધનં ખાદિં, સા મં એકદિવસં તુચ્છહત્થં દિસ્વા ગીવાયં ગહેત્વા નીહરાપેસિ, અહો માતુગામો નામ પાપો નિલ્લજ્જો અકતઞ્ઞૂ મિત્તદુબ્ભી''તિ. સો માતુગામસ્સ અગુણં અનુસ્સરન્તોવ વિરજ્જિ, પટિકૂલસઞ્ઞં પટિલભિ, ઘરાવાસેપિ ઉક્કણ્ઠિતો ''કિં મે ઘરાવાસેન, અજ્જેવ નિક્ખમિત્વા પબ્બજિસ્સામી''તિ પુન ગેહં અગન્ત્વા રાજાનમ્પિ અદિસ્વાવ નગરા નિક્ખમિત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ગઙ્ગાતીરે અસ્સમં માપેત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઝાનાભિઞ્ઞાયો ઉપ્પાદેત્વા વનમૂલફલાહારો તત્થ વાસં કપ્પેસિ.

રાજા તં અપસ્સન્તો ''કહં મમ સહાયો''તિ પુચ્છિ. નગરસોભિણિયાપિ કતકમ્મં સકલનગરે પાકટં જાતં. અથસ્સ તમત્થં આચિક્ખિત્વા ''ઇતિ તે દેવ, સહાયો લજ્જાય ઘરમ્પિ અગન્ત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા પબ્બજિતો ભવિસ્સતી''તિ આહંસુ. રાજા તં સુત્વા નગરસોભિણિં પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં કિર ત્વં એકદિવસં સહસ્સં અલભિત્વા

મમ સહાયં ગીવાયં ગાહાપેત્વા નીહરાપેસી''તિ પુચ્છિ. ''સચ્ચં, દેવા''તિ. ''પાપે જમ્મી, સીઘં મમ સહાયસ્સ ગતટ્ઠાનં ગન્ત્વા તં આનેહિ, નો ચે આનેસ્સસિ, જીવિતં તે નત્થી''તિ. સા રઞ્ઞો વચનં સુત્વા ભીતા રથં આરુય્હ મહન્તેન પરિવારેન નગરા નિક્ખમિત્વા તસ્સ વસનટ્ઠાનં પરિયેસન્તી સુતવસેન તં ઠાનં સુત્વા તત્થ ગન્ત્વા વન્દિત્વા ''અય્ય, મયા અન્ધબાલભાવેન કતં દોસં ખમથ, અહં ન પુનેવં કરિસ્સામી''તિ યાચિત્વા ''સાધુ, ખમામિ તે, નત્થિ મે તયિ આઘાતો''તિ વુત્તે ''સચે મે ખમથ, મયા સદ્ધિં રથં અભિરુહથ, નગરં ગચ્છિસ્સામ, ગતકાલે યં મમ ઘરે ધનં અત્થિ, સબ્બં દસ્સામી''તિ આહ. સો તસ્સા વચનં સુત્વા ''ભદ્દે, ઇદાનિ તયા સદ્ધિં ગન્તું ન સક્કા, યદા પન ઇમસ્મિં લોકે યેન ન ભવિતબ્બં, તં ભવિસ્સતિ, અપિ નામ તદા ગચ્છેય્ય''ન્તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૭૭. ''ગઙ્ગા કુમુદિની સન્તા, સઙ્ખવણ્ણા ચ કોકિલા;
જમ્બૂ તાલફલં દજ્જા, અથ નૂન તદા સિયા''તિ.

તસ્સત્થો – ભદ્દે, યથા હિ કુમુદસરા કુમુદેહિ સઞ્છન્ના તિટ્ઠન્તિ, તથેવ સચે સકલાપિ મહાગઙ્ગા કુમુદિની સીઘસોતં પહાય સન્તા ઉપસન્તા સિયા, સબ્બે કોકિલા ચ સઙ્ખવણ્ણા ભવેય્યું, સબ્બો જમ્બુરુક્ખો ચ તાલફલં દદેય્ય. **અથ નૂન તદા સિયા**તિ અથ તાદિસે કાલે અમ્હાકમ્પિ સમાગમો નૂન સિયા, ભવેય્ય નામાતિ વુત્તં હોતિ.

એવઞ્ચ વત્વા પુનપિ તાય ''એહિ, અય્ય, ગચ્છામા''તિ વુત્તે ''ગચ્છિસ્સામા''તિ વત્વા ''કસ્મિં કાલે''તિ વુત્તે ''અસુકસ્મિઞ્ચ અસુકસ્મિઞ્ચા''તિ વત્વા સેસગાથા અભાસિ –

૭૮. ''યદા કચ્છપલોમાનં, પાવારો તિવિધો સિયા;
હેમન્તિકં પાવુરણં, અથ નૂન તદા સિયા.

૭૯. ''યદા મકસપાદાનં, અટ્ટાલો સુકતો સિયા;
દળ્હો ચ અવિકમ્પી ચ, અથ નૂન તદા સિયા.

૮૦. ''યદા સસવિસાણાનં, નિસ્સેણી સુકતા સિયા;
સગ્ગસ્સારોહણત્થાય, અથ નૂન તદા સિયા.

૮૧. ''યદા નિસ્સેણિમારુય્હ, ચન્દં ખાદેય્યુ મૂસિકા;
રાહુઞ્ચ પરિપાતેય્યું, અથ નૂન તદા સિયા.

૮૨. ''યદા સુરાઘટં પિત્વા, મક્ખિકા ગણચારિણી;
અઙ્ગારે વાસં કપ્પેય્યું, અથ નૂન તદા સિયા.

૮૩. ''યદા બિમ્બોટ્ઠસમ્પન્નો, ગદ્રભો સુમુખો સિયા;
કુસલો નચ્ચગીતસ્સ, અથ નૂન તદા સિયા.

૮૪. ''યદા કાકા ઉલૂકા ચ, મન્તયેય્યું રહોગતા;
અઞ્ઞમઞ્ઞં પિહય્યેય્યું, અથ નૂન તદા સિયા.

૮૫. ‘‘યદા મુળાલપત્તાનં, છત્તં થિરતરં સિયા;
વસ્સસ્સ પટિઘાતાય, અથ નૂન તદા સિયા.

૮૬. ‘‘યદા કુલકો સકુણો, પબ્બતં ગન્ધમાદનં;
તુણ્ડેનાદાય ગચ્છેય્ય, અથ નૂન તદા સિયા.

૮૭. ‘‘યદા સામુદ્દિકં નાવં, સયન્તં સવટાકરં;
ચેટો આદાય ગચ્છેય્ય, અથ નૂન તદા સિયા’’તિ.

તત્થ **તિવિધો**તિ એકો કચ્છપલોમમયેન પુપ્ફેન, એકો તૂલેન, એકો ઉભયેનાતિ એવં તિપ્પકારો. **હેમન્તિકં પાવુરણ**ન્તિ હિમપાતસમયે પાવુરણાય ભવિતું સમત્થો. **અથ નૂન તદા સિયા**તિ અથ તસ્મિં કાલે મમ તયા સદ્ધિં એકંસેનેવ સંસગ્ગો સિયા. એવં સબ્બત્થ પચ્છિમપદં યોજેતબ્બં. **અદ્દાલો સુકતો**તિ અભિરુહિત્વા યુજ્ઝન્તં પુરિસસતં ધારેતું યથા સક્કોતિ, એવં સુકતો. **પરિપાતેય્યુ**ન્તિ પલાપેય્યું. **અઙ્ગારે**તિ વીતચ્ચિકઙ્ગારસન્થરે. **વાસં કપ્પેય્યુ**ન્તિ એકેકં સુરાઘટં પિવિત્વા મત્તા વસેય્યું. **બિમ્બોટ્ઠસમ્પન્નો**તિ બિમ્બફલસદિસેહિ ઓટ્ઠેહિ સમન્નાગતો. **સુમુખો**તિ સુવણ્ણઆદાસસદિસો મુખો. **પિહયેય્યુ**ન્તિ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ સમ્પત્તિં ઇચ્છન્તા પિહયેય્યું પત્થેય્યું. **મુળાલપત્તાન**ન્તિ સણ્હાનં મુળાલગચ્છપત્તાનં. **કુલકો**તિ એકો ખુદ્દકસકુણો. **સામુદ્દિક**ન્તિ સમુદ્દપક્ખન્દનમહાનાવં. **સયન્તં સવટાકર**ન્તિ યન્તેન ચેવ વટાકરેન ચ સદ્ધિં સબ્બસમ્ભારયુત્તં. **ચેટો આદાયા**તિ યદા એવરૂપં નાવં ખુદ્દકો ગામદારકો હત્થેન ગહેત્વા ગચ્છેય્યાતિ અત્થો.

ઇતિ મહાસત્તો ઇમિના અટ્ઠાનપરિકપ્પેન એકાદસ ગાથા અભાસિ. તં સુત્વા નગરસોભિણી મહાસત્તં ખમાપેત્વા નગરં ગન્ત્વા રઞ્ઞો તં કારણં આરોચેત્વા અત્તનો જીવિતં યાચિત્વા ગણ્હિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા ‘‘એવં ભિક્ખુ માતુગામો નામ અકતઞ્ઞૂ મિત્તદુબ્ભી’’તિ વત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, તાપસો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

અટ્ઠાનજાતકવણ્ણના નવમા.

[૪૨૬] ૧૦. દીપિજાતકવણ્ણના

ખમનીયં યાપનીયન્તિ ઇદં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો એકં એળિકં આરબ્ભ કથેસિ. એકસ્મિઞ્હિ સમયે મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો ગિરિપરિક્ખિત્તે એકદ્વારે ગિરિબ્બજસેનાસને વિહાસિ. દ્વારસમીપેયેવસ્સ ચઙ્કમો અહોસિ. તદા એળકપાલકા ‘‘એળકા એત્થ ચરન્તૂ’’તિ ગિરિબ્બજં પવેસેત્વા કીળન્તા વિહરન્તિ. તેસુ એકદિવસં સાયં આગન્ત્વા એળકે ગહેત્વા ગચ્છન્તેસુ એકા એળિકા દૂરે ચરમાના એળકે નિક્ખમન્તે અદિસ્વા ઓહીયિ. તં પચ્છા નિક્ખમન્તિં એકો દીપિકો દિસ્વા ‘‘ખાદિસ્સામિ ન’’ન્તિ ગિરિબ્બજદ્વારે અટ્ઠાસિ. સાપિ ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેન્તી તં દિસ્વા ‘‘એસ મં મારેત્વા ખાદિતુકામતાય ઠિતો, સચે નિવત્તિત્વા પલાયિસ્સામિ, જીવિતં મે નત્થિ, અજ્જ મયા પુરિસકારં કાતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા સિઙ્ગાનિ ઉક્ખિપિત્વા તસ્સ અભિમુખં વેગેન પક્ખન્દિત્વા દીપિકસ્સ ‘‘ઇતો ગણ્હિસ્સામિ, ઇતો ગણ્હિસ્સામી’’તિ વિપ્ફન્દતોવ ગહણં અનુપગન્ત્વા વેગેન પલાયિત્વા એળકાનં અન્તરં પાવિસિ. અથ થેરો તં તેસં કિરિયં દિસ્વા પુનદિવસે ગન્ત્વા તથાગતસ્સ આરોચેત્વા ‘‘એવં ભન્તે, સા એળિકા અત્તનો

ઉપાયકુસલતાય પરક્કમં કત્વા દીપિકતો મુચ્ચી''તિ આહ. સત્થા ''મોગ્ગલ્લાન, ઇદાનિ તાવ સો દીપિકો તં ગહેતું નાસક્ખિ, પુબ્બે પન નં વિરવન્તિં મારેત્વા ખાદી''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે મગધરટ્ઠે બોધિસત્તો એકસ્મિં ગામે મહાભોગકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો કામે પહાય ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઝાનાભિઞ્ઞાયો નિબ્બત્તેત્વા ચિરં હિમવન્તે વસિત્વા લોણમ્બિલસેવનત્થાય રાજગહં ગન્ત્વા એકસ્મિંયેવ ગિરિબ્બજે પણ્ણસાલં માપેત્વા વાસં કપ્પેસિ. તદા ઇમિનાવ નિયામેન એળકપાલકેસુ એળકે ચરન્તેસુ એકદિવસં એવમેવ એકં એળિકં પચ્છા નિક્ખમન્તિં દિસ્વા એકો દીપિકો ''ખાદિસ્સામિ ન''ન્તિ દ્વારે અટ્ઠાસિ. સાપિ તં દિસ્વા ''અજ્જ મય્હં જીવિતં નત્થિ, એકેનુપાયેન ઇમિના સદ્ધિં મધુરપટિસન્થારં કત્વા હદયમસ્સ મુદુકં જનેત્વા જીવિતં રક્ખિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા દૂરતોવ તેન સદ્ધિં પટિસન્થારં કરોન્તી આગચ્છમાના પઠમં ગાથમાહ –

૮૮. ''ખમનીયં યાપનીયં, કચ્ચિ માતુલ તે સુખં;
સુખં તે અમ્મા અવચ, સુખકામાવ તે મય''ન્તિ.

તત્થ **સુખં તે અમ્મા**તિ મય્હં માતાપિ ''તુમ્હાકં સુખં પુચ્છેય્યાસી''તિ અજ્જ મં અવચાતિ અત્થો. **મય**ન્તિ માતુલ મયમ્પિ તુમ્હાકં સુખં એવ ઇચ્છામાતિ.

તં સુત્વા દીપિકો ''અયં ધુત્તિકા મં માતુલવાદેન વઞ્ચેતુકામા, ન મે કક્ખળભાવં જાનાતી''તિ ચિન્તેત્વા દુતિયં ગાથમાહ –

૮૯. ''નઙ્ગુટ્ઠં મે અવક્કમ્મ, હેઠયિત્વાન એળિકે;
સાજ્જ માતુલવાદેન, મુઞ્ચિતબ્બા નુ મઞ્ઞસી''તિ.

તસ્સત્થો – ત્વં મમ નઙ્ગુટ્ઠમણ્ડલં અક્કમિત્વા હેઠયિત્વા આગચ્છસિ, સા ત્વં ''અજ્જ માતુલવાદેન મુઞ્ચિતબ્બાહમસ્મી''તિ મઞ્ઞસિ નુ, એવં મઞ્ઞસિ મઞ્ઞેતિ.

તં સુત્વા ઇતરા ''માતુલ, મા એવં કરી''તિ વત્વા તતિયં ગાથમાહ –

૯૦. ''પુરત્થામુખો નિસિન્નોસિ, અહં તે મુખમાગતા;
પચ્છતો તુય્હં નઙ્ગુટ્ઠં, કથં ખ્વાહં અવક્કમિ''ન્તિ.

તત્થ **મુખ**ન્તિ અભિમુખં. **કથં ખ્વાહં અવક્કમિ**ન્તિ તવ પચ્છતો ઠિતં અહં કથં અવક્કમિન્તિ અત્થો.

અથ નં સો ''કિં કથેસિ એળિકે, મમ નઙ્ગુટ્ઠસ્સ અટ્ઠિતટ્ઠાનં નામ નત્થી''તિ વત્વા ચતુત્થં ગાથમાહ –

૯૧. ''યાવતા ચતુરો દીપા, સસમુદ્દા સપબ્બતા;
તાવતા મય્હં નઙ્ગુટ્ઠં, કથં ખો તં વિવજ્જયી''તિ.

તત્થ તાવતાતિ એત્તકં ઠાનં મમ નઙ્ગુટ્ઠં પરિક્ખિપિત્વા ગતન્તિ વદતિ.

તં સુત્વા એળિકા ‘‘અયં પાપો મધુરકથાય ન અલ્લીયતિ, પટિસત્તુ હુત્વા તસ્સ કથેસ્સામી’’તિ વત્વા પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૯૨. ‘‘પુબ્બેવ મેતમક્ખિંસુ, માતા પિતા ચ ભાતરો;
દીઘં દુટ્ઠસ્સ નઙ્ગુટ્ઠં, સામ્હિ વેહાયસાગતા’’તિ.

તત્થ **અક્ખિંસૂ**તિ પુબ્બેવ મે એતં માતા ચ પિતા ચ ભાતરો ચ આચિક્ખિંસુ. **સામ્હી**તિ સા અહં ઞાતકાનં સન્તિકા તવ નઙ્ગુટ્ઠસ્સ દીઘભાવં સુત્વા તવ નઙ્ગુટ્ઠં પરિહરન્તી **વેહાયસા** આકાસેન આગતાતિ.

અથ નં સો ‘‘જાનામિ તે અહં આકાસેન આગતભાવં, એવં આગચ્છન્તી પન મય્હં ભક્ખે નાસેત્વા આગતાસી’’તિ વત્વા છટ્ઠં ગાથમાહ –

૯૩. ‘‘તઞ્ચ દિસ્વાન આયન્તિં, અન્તલિક્ખસ્મિ એળિકે;
મિગસઙ્ઘો પલાયિત્થ, ભક્ખો મે નાસિતો તયા’’તિ.

તં સુત્વા ઇતરા મરણભયભીતા અઞ્ઞં કારણં આહરિતું અસક્કોન્તી ‘‘માતુલ, મા એવરૂપં કક્ખળકમ્મં કરિ, જીવિતં મે દેહી’’તિ વિલપિ. ઇતરોપિ નં વિલપન્તિઞ્ઞેવ ખન્ધે ગહેત્વા મારેત્વા ખાદિ.

૯૪. ‘‘ઇચ્ચેવં વિલપન્તિયા, એળકિયા રુહગ્ઘસો;
ગલકં અન્વાવમદ્દિ, નત્થિ દુટ્ઠે સુભાસિતં.

૯૫. ‘‘નેવ દુટ્ઠે નયો અત્થિ, ન ધમ્મો ન સુભાસિતં;
નિક્કમં દુટ્ઠે યુઞ્જેથ, સો ચ સબ્ભિં ન રઞ્જતી’’તિ. –

ઇમા દ્વે અભિસમ્બુદ્ધગાથા –

તત્થ **રુહગ્ઘસો**તિ રુહિરભક્ખો લોહિતપાયી સાહસિકદીપિકો. **ગલકં અન્વાવમદ્દી**તિ ગીવં મદ્દિ, ડંસિત્વા ફાલેસીતિ અત્થો. **નયો**તિ કારણં. **ધમ્મો**તિ સભાવો. **સુભાસિતન્તિ** સુકથિતવચનં, સબ્બમેતં દુટ્ઠે નત્થીતિ અત્થો. **નિક્કમં દુટ્ઠે યુઞ્જેથા**તિ ભિક્ખવે, દુટ્ઠપુગ્ગલે પરક્કમમેવ યુઞ્જેય્ય. **સો ચ સબ્ભિં ન રઞ્જતી**તિ સો પન પુગ્ગલો સબ્ભિં સુન્દરં સુભાસિતં ન રઞ્જતિ, ન પિયાયતીતિ અત્થો. તાપસો તેસં કિરિયં સબ્બં અદ્દસ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા એળિકાવ એતરહિ એળિકા અહોસિ, દીપિકોપિ એતરહિ દીપિકોવ, તાપસો પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

દીપિજાતકવણ્ણના દસમા.

જાતકુદ્દાનં –

કચ્ચાની અટ્ઠસદ્દઞ્ચ, સુલસા ચ સુમઙ્ગલં;
ગઙ્ગમાલઞ્ચ ચેતિયં, ઇન્દ્રિયઞ્ચેવ આદિત્તં;

અટ્ઠાનઞ્ચેવ દીપિ ચ, દસ અટ્ઠનિપાતકે.

અટ્ઠકનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. નવકનિપાતો

[૪૨૭] ૧. ગિજ્ઝજાતકવણ્ણના

પરિસઙ્કુપથો નામાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં દુબ્બચભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર એકો કુલપુત્તો નિય્યાનિકસાસને પબ્બજિત્વાપિ અત્થકામેહિ આચરિયુપજ્ઝાયેહિ ચેવ સબ્રહ્મચારીહિ ચ ''એવં તે અભિક્કમિતબ્બં, એવં પટિક્કમિતબ્બં, એવં આલોકિતબ્બં, એવં વિલોકિતબ્બં, એવં સમિઞ્જિતબ્બં, એવં પસારિતબ્બં, એવં નિવાસેતબ્બં, એવં પારુપિતબ્બં, એવં પત્તો ગહેતબ્બો, યાપનમત્તં ભત્તં ગહેત્વા પચ્ચવેક્ખિત્વાવ પરિભુઞ્જિતબ્બં, ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારેન ભોજને મત્તઞ્ઞુના જાગરિયમનુયુત્તેન ભવિતબ્બં, ઇદં આગન્તુકવત્તં નામ જાનિતબ્બં, ઇદં ગમિકવત્તં નામ, ઇમાનિ ચુદ્દસ ખન્ધકવત્તાનિ, અસીતિ મહાવત્તાનિ. તત્થ તે સમ્મા વત્તિતબ્બં, ઇમે તેરસ ધુતઙ્ગગુણા નામ, એતે સમાદાય વત્તિતબ્બ''ન્તિ ઓવદિયમાનો દુબ્બચો અહોસિ અક્ખમો અપ્પદક્ખિણગ્ગાહી અનુસાસનિં. ''અહં તુમ્હે ન વદામિ, તુમ્હે પન મં કસ્મા વદથ, અહમેવ અત્તનો અત્થં વા અનત્થં વા જાનિસ્સામી''તિ અત્તાનં અવચનીયં અકાસિ. અથસ્સ દુબ્બચભાવં ઞત્વા ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં અગુણકથં કથેન્તા નિસીદિંસુ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે તં ભિક્ખું પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ દુબ્બચોસી''તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચ''ન્તિ વુત્તે ''કસ્મા ભિક્ખુ એવરૂપે નિય્યાનિકસાસને પબ્બજિત્વા અત્થકામાનં વચનં ન કરોસિ, પુબ્બેપિ ત્વં પણ્ડિતાનં વચનં અકત્વા વેરમ્ભવાતમુખે ચુણ્ણવિચુણ્ણો જાતો''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે બોધિસત્તો ગિજ્ઝયોનિયં નિબ્બત્તિ. પુત્તો પનસ્સ સુપત્તો નામ ગિજ્ઝરાજા અનેકસહસ્સગિજ્ઝપરિવારો થામસમ્પન્નો અહોસિ. સો માતાપિતરો પોસેસિ, થામસમ્પન્નત્તા પન અતિદૂરં ઉપ્પતતિ. અથ નં પિતા ''તાત, એત્તકં નામ ઠાનં અતિક્કમિત્વા ન ગન્તબ્બ''ન્તિ ઓવદિ. સો ''સાધૂ''તિ વત્વાપિ એકદિવસં પન વુટ્ઠે દેવે ગિજ્ઝેહિ સદ્ધિં ઉપ્પતિત્વા સેસે ઓહાય અતિભૂમિં ગન્ત્વા વેરમ્ભવાતમુખં પત્વા ચુણ્ણવિચુણ્ણભાવં પાપુણિ. સત્થા તમત્થં દસ્સેન્તો અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧. ''પરિસઙ્કુપથો નામ, ગિજ્ઝપન્થો સનન્તનો;
તત્રાસિ માતાપિતરો, ગિજ્ઝો પોસેસિ જિણ્ણકે;
તેસં અજગરમેદં, અચ્ચહાસિ બહુત્તસો.

૨. ''પિતા ચ પુત્તં અવચ, જાનં ઉચ્ચં પપાતિનં;
સુપત્તં થામસમ્પન્નં, તેજસ્સિં દૂરગામિનં.

૩. ''પરિપ્લવન્તં પથવિં, યદા તાત વિજાનહિ;
સાગરેન પરિક્ખિત્તં, ચક્કંવ પરિમણ્ડલં;
તતો તાત નિવત્તસ્સુ, માસ્સુ એત્તો પરં ગમિ.

૪. ''ઉદપત્તોસિ વેગેન, બલી પક્ખી દિજુત્તમો;
ઓલોકયન્તો વક્કઙ્ગો, પબ્બતાનિ વનાનિ ચ.

૫. ‘‘અદ્દસ્સ પથવિં ગિજ્ઝો, યથાસાસિ પિતુસ્સુતં;
સાગરેન પરિક્ખિત્તં, ચક્કંવ પરિમણ્ડલં.

૬. ‘‘તઞ્ચ સો સમતિક્કમ્મ, પરમેવચ્ચવત્તથ;
તઞ્ચ વાતસિખા તિક્ખા, અચ્ચહાસિ બલિં દિજં.

૭. ‘‘નાસક્ખાતિગતો પોસો, પુનદેવ નિવત્તિતું;
દિજો બ્યસનમાપાદિ, વેરમ્ભાનં વસં ગતો.

૮. ‘‘તસ્સ પુત્તા ચ દારા ચ, યે ચઞ્ઞે અનુજીવિનો;
સબ્બે બ્યસનમાપાદું, અનોવાદકરે દિજે.

૯. ‘‘એવમ્પિ ઇધ વુદ્ધાનં, યો વાક્યં નાવબુજ્ઝતિ;
અતિસીમચરો દિત્તો, ગિજ્ઝોવાતીતસાસનો;
સ વે બ્યસનં પપ્પોતિ, અકત્વા વુદ્ધસાસન’’ન્તિ.

તત્થ **પરિસઙ્કુપથો**તિ સઙ્કુપથો. મનુસ્સા હિરઞ્ઞસુવણ્ણત્થાય ગચ્છન્તા તસ્મિં પદેસે ખાણુકે કોટ્ટેત્વા તેસુ રજ્જુયો બન્ધિત્વા ગચ્છન્તિ, તેન સો ગિજ્ઝપબ્બતે જઙ્ઘમગ્ગો ‘‘સઙ્કુપથો’’તિ વુચ્ચતિ. **ગિજ્ઝપન્થો**તિ ગિજ્ઝપબ્બતમત્થકે મહામગ્ગો. **સનન્તનો**તિ પોરાણો. **તત્રાસી**તિ તસ્મિં ગિજ્ઝપબ્બતમત્થકે સઙ્કુપથે એકો ગિજ્ઝો આસિ, સો જિણ્ણકે માતાપિતરો પોસેસિ. **અજગરમેદ**ન્તિ અજગરાનં મેદં. **અચ્ચહાસી**તિ અતિવિય આહરિ. **બહુત્તસો**તિ બહુસો. **જાનં ઉચ્ચં પપાતિન**ન્તિ ‘‘પુત્તો તે અતિઉચ્ચં ઠાનં લઙ્ઘતી’’તિ સુત્વા ‘‘ઉચ્ચે પપાતી અય’’ન્તિ જાનન્તો. **તેજસ્સિ**ન્તિ પુરિસતેજસમ્પન્નં. **દૂરગામિન**ન્તિ તેનેવ તેજેન દૂરગામિં. **પરિપ્લવન્ત**ન્તિ ઉપ્પલપત્તં વિય ઉદકે ઉપ્લવમાનં. **વિજાનહી**તિ વિજાનાસિ. **ચક્કંવ પરિમણ્ડલ**ન્તિ યસ્મિં તે પદેસે ઠિતસ્સ સમુદ્દેન પરિચ્છિન્નો જમ્બુદીપો ચક્કમણ્ડલંવ પઞ્ઞાયતિ, તતો તાત નિવત્તાહીતિ ઓવદન્તો એવમાહ.

ઉદપત્તોસીતિ પિતુ ઓવાદં અકત્વા એકદિવસં ગિજ્ઝેહિ સદ્ધિં ઉપ્પતિતો તે ઓહાય પિતરા કથિતટ્ઠાનં અગમાસિ. **ઓલોકયન્તો**તિ તં ઠાનં પત્વા હેટ્ઠા ઓલોકેન્તો. **વક્કઙ્ગો**તિ વઙ્કગીવો. **યથાસાસિ પિતુસ્સુત**ન્તિ યથાસ્સ પિતુ સન્તિકા સુતં આસિ, તથેવ અદ્દસ, ‘‘યથાસ્સાસી’’તિપિ પાઠો. **પરમેવચ્ચવત્તથા**તિ પિતરા અક્ખાતટ્ઠાનતો પરં અતિવત્તોવ. **તઞ્ચ વાતસિખા તિક્ખા**તિ તં અનોવાદકં બલિમ્પિ સમાનં દિજં તિખિણવેરમ્ભવાતસિખા અચ્ચહાસિ અતિહરિ, ચુણ્ણવિચુણ્ણં અકાસિ. **નાસક્ખાતિગતો**તિ નાસક્ખિ અતિગતો. **પોસો**તિ સત્તો. **અનોવાદકરે**તિ તસ્મિં દિજે પણ્ડિતાનં ઓવાદં અકરોન્તે સબ્બેપિ તે મહાદુક્ખં પાપુણિંસુ. **અકત્વા વુદ્ધસાસન**ન્તિ વુદ્ધાનં હિતકામાનં વચનં અકત્વા એવમેવ બ્યસનં મહાદુક્ખં પાપુણાતિ. તસ્મા ત્વં ભિક્ખુ મા ગિજ્ઝસદિસો ભવ, અત્થકામાનં વચનં કરોહીતિ. સો સત્થારા એવં ઓવદિતો તતો પટ્ઠાય સુવચો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા દુબ્બચગિજ્ઝો એતરહિ દુબ્બચભિક્ખુ અહોસિ, ગિજ્ઝપિતા પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

ગિજ્ઝજાતકવણ્ણના પઠમા.

[૪૨૮] ૨. કોસમ્બિયજાતકવણ્ણના

પુથુસદ્દોતિ ઇદં સત્થા કોસમ્બિં નિસ્સાય ઘોસિતારામે વિહરન્તો કોસમ્બિયં ભણ્ડનકારકે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ **કોસમ્બકક્ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૪૫૧ આદયો) આગતમેવ, અયં પનેત્થ સઙ્ખેપો. તદા કિર દ્વે ભિક્ખૂ એકસ્મિં આવાસે વસિંસુ વિનયધરો ચ સુત્તન્તિકો ચ. તેસુ સુત્તન્તિકો એકદિવસં સરીરવલઞ્જં કત્વા ઉદકકોટ્ઠકે આચમનઉદકાવસેસં ભાજને ઠપેત્વા નિક્ખમિ. પચ્છા વિનયધરો તત્થ પવિટ્ઠો તં ઉદકં દિસ્વા નિક્ખમિત્વા ઇતરં પુચ્છિ ''આવુસો, તયા ઉદકં ઠપિત''ન્તિ. ''આમાવુસો''તિ. ''કિં પનેત્થ આપત્તિભાવં ન જાનાસી''તિ? ''આમાવુસો ન જાનામી''તિ. ''હોતિ, આવુસો, એત્થ આપત્તી''તિ? ''તેન હિ પટિકરિસ્સામિ ન''ન્તિ. ''સચે પન તે, આવુસો, અસઞ્ચિચ્ચ અસતિયા કતં, નત્થિ આપત્તી''તિ. સો તસ્સા આપત્તિયા અનાપત્તિદિટ્ઠિ અહોસિ. વિનયધરોપિ અત્તનો નિસ્સિતકાનં ''અયં સુત્તન્તિકો આપત્તિં આપજ્જમાનોપિ ન જાનાતી''તિ આરોચેસિ. તે તસ્સ નિસ્સિતકે દિસ્વા ''તુમ્હાકં ઉપજ્ઝાયો આપત્તિં આપજ્જિત્વાપિ આપત્તિભાવં ન જાનાતી''તિ આહંસુ. તે ગન્ત્વા અત્તનો ઉપજ્ઝાયસ્સ આરોચેસું. સો એવમાહ – ''અયં વિનયધરો પુબ્બે 'અનાપત્તી'તિ વત્વા ઇદાનિ 'આપત્તી'તિ વદતિ, મુસાવાદી એસો''તિ. તે ગન્ત્વા ''તુમ્હાકં ઉપજ્ઝાયો મુસાવાદી''તિ એવં અઞ્ઞમઞ્ઞં કલહં વડ્ઢયિંસુ. તતો વિનયધરો ઓકાસં લભિત્વા તસ્સ આપત્તિયા અદસ્સનેન ઉક્ખેપનીયકમ્મં અકાસિ. તતો પટ્ઠાય તેસં પચ્ચયદાયકા ઉપાસકાપિ દ્વે કોટ્ઠાસા અહેસું. ઓવાદપટિગ્ગાહિકા ભિક્ખુનિયોપિ આરક્ખદેવતાપિ દ્વે કોટ્ઠાસા અહેસું. તાસં સન્દિટ્ઠસમ્ભત્તા આકાસટ્ઠદેવતાપિ યાવ બ્રહ્મલોકા સબ્બે પુથુજ્જના દ્વે પક્ખા અહેસું. યાવ અકનિટ્ઠભવના પન ઇદં કોલાહલં અગમાસિ.

અથેકો ભિક્ખુ તથાગતં ઉપસઙ્કમિત્વા ઉક્ખેપકાનં ''ધમ્મિકેનેવ કમ્મેન અયં ઉક્ખિત્તો, ઉક્ખિત્તાનુવત્તકાનં અધમ્મિકેન કમ્મેન ઉક્ખિત્તો''તિ લદ્ધિં, ઉક્ખેપકેહિ વારિયમાનાનમ્પિ તેસં તં અનુપરિવારેત્વા ચરણભાવઞ્ચ સત્થુ આરોચેસિ. ભગવા ''સમગ્ગા કિર હોન્તૂ''તિ દ્વે વારે પેસેત્વા ''ન ઇચ્છન્તિ ભન્તે સમગ્ગા ભવિતુ''ન્તિ સુત્વા તતિયવારે ''ભિન્નો ભિક્ખુસઙ્ઘો''તિ તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા ઉક્ખેપકાનં ઉક્ખેપને, ઇતરેસઞ્ચ અસઞ્ચિચ્ચ આપત્તિયા અદસ્સને આદીનવં વત્વા પક્કામિ. પુન તેસં તત્થેવ એકસીમાયં ઉપોસથાદીનિ કારેત્વા ભત્તગ્ગાદીસુ ભણ્ડનજાતાનં ''આસનન્તરિકાય નિસીદિતબ્બ''ન્તિ ભત્તગ્ગે વત્તં પઞ્ઞાપેત્વા ''ઇદાનિપિ ભણ્ડનજાતા વિહરન્તી''તિ સુત્વા તત્થ ગન્ત્વા ''અલં, ભિક્ખવે, મા ભણ્ડન''ન્તિઆદીનિ વત્વા અઞ્ઞતરેન ભિક્ખુના ધમ્મવાદિના ભગવતો વિહેસં અનિચ્છન્તેન ''આગમેતુ, ભન્તે, ભગવા ધમ્મસામિ, અપ્પોસ્સુક્કો ભન્તે, ભગવા દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારં અનુયુત્તો વિહરતુ, મયં તેન ભણ્ડનેન કલહેન વિગ્ગહેન વિવાદેન પઞ્ઞાયિસ્સામા''તિ વુત્તે –

ભૂતપુબ્બં, ભિક્ખવે, બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તો નામ કાસિરાજા અહોસીતિ બ્રહ્મદત્તેન દીધીતિસ્સ કોસલરઞ્ઞો રજ્જં અચ્છિન્દિત્વા અઞ્ઞાતકવેસેન વસન્તસ્સ મારિતભાવઞ્ચેવ દીઘાવુકુમારેન અત્તનો જીવિતે દિન્ને તતો પટ્ઠાય તેસં સમગ્ગભાવઞ્ચ કથેત્વા ''તેસઞ્હિ નામ, ભિક્ખવે, રાજૂનં આદિન્નદણ્ડાનં આદિન્નસત્થાનં એવરૂપં ખન્તિસોરચ્ચં ભવિસ્સતિ. ઇધ ખો તં, ભિક્ખવે, સોભેથ, યં તુમ્હે એવં સ્વાક્ખાતે ધમ્મવિનયે પબ્બજિતા સમાના ખમા ચ ભવેય્યાથ સોરતા ચા''તિ ઓવદિત્વા દુતિયમ્પિ તતિયમ્પિ ''અલં, ભિક્ખવે, મા ભણ્ડન''ન્તિ વારેત્વા અનોરમન્તે દિસ્વા ''પરિયાદિણ્ણરૂપા ખો ઇમે મોઘપુરિસા, ન યિમે સુકરા સઞ્ઞાપેતુ''ન્તિ પક્કમિત્વા પુનદિવસે પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો ગન્ધકુટિયા થોકં વિસ્સમિત્વા સેનાસનં સંસામેત્વા અત્તનો પત્તચીવરમાદાય સઙ્ઘમજ્ઝે આકાસે ઠત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૦. ''પુથુસદ્દો સમજનો, ન બાલો કોચિ મઞ્ઞથ;
સઙ્ઘસ્મિં ભિજ્જમાનસ્મિં, નાઞ્ઞં ભિય્યો અમઞ્ઞરું.

૧૧. ‘‘પરિમુટ્ઠા પણ્ડિતાભાસા, વાચાગોચરભાણિનો;
યાવિચ્છન્તિ મુખાયામં, યેન નીતા ન તં વિદૂ.

૧૨. ‘‘અક્કોચ્છિ મં અવધિ મં, અજિનિ મં અહાસિ મે;
યે ચ તં ઉપનય્હન્તિ, વેરં તેસં ન સમ્મતિ.

૧૩. ‘‘અક્કોચ્છિ મં અવધિ મં, અજિનિ મં અહાસિ મે;
યે ચ તં નુપનય્હન્તિ, વેરં તેસૂપસમ્મતિ.

૧૪. ‘‘ન હિ વેરેન વેરાનિ, સમ્મન્તીધ કુદાચનં;
અવેરેન ચ સમ્મન્તિ, એસ ધમ્મો સનન્તનો.

૧૫. ‘‘પરે ચ ન વિજાનન્તિ, મયમેત્થ યમામસે;
યે ચ તત્થ વિજાનન્તિ, તતો સમ્મન્તિ મેધગા.

૧૬. ‘‘અટ્ઠિચ્છિન્ના પાણહરા, ગવાસ્સધનહારિનો;
રટ્ઠં વિલુમ્પમાનાનં, તેસમ્પિ હોતિ સઙ્ગતિ;
કસ્મા તુમ્હાક નો સિયા.

૧૭. ‘‘સચે લભેથ નિપકં સહાયં, સદ્ધિંચરં સાધુવિહારિધીરં;
અભિભુય્ય સબ્બાનિ પરિસ્સયાનિ, ચરેય્ય તેનત્તમનો સતીમા.

૧૮. ‘‘નો ચે લભેથ નિપકં સહાયં, સદ્ધિંચરં સાધુવિહારિધીરં;
રાજાવ રટ્ઠં વિજિતં પહાય, એકો ચરે માતઙ્ગરઞ્ઞેવ નાગો.

૧૯. ‘‘એકસ્સ ચરિતં સેય્યો, નત્થિ બાલે સહાયતા;
એકો ચરે ન પાપાનિ કયિરા, અપ્પોસ્સુક્કો માતઙ્ગરઞ્ઞેવ નાગો’’તિ.

તત્થ પુથુ મહાસદ્દો અસ્સાતિ **પુથુસદ્દો**. **સમજનો**તિ સમાનો એકસદિસો જનો, સબ્બોવાયં ભણ્ડનકારકજનો સમન્તતો સદ્દનિચ્છારણેન પુથુસદ્દો ચેવ સદિસો ચાતિ વુત્તં હોતિ. **ન બાલો કોચિ મઞ્ઞથા**તિ તત્થ કોચિ એકોપિ ‘‘અહં બાલો’’તિ ન મઞ્ઞિત્થ, સબ્બે પણ્ડિતમાનિનો, સબ્બોવાયં ભણ્ડનકારકો જનોયેવ. **નાઞ્ઞં ભિય્યો અમઞ્ઞરુ**ન્તિ કોચિ એકોપિ ‘‘અહં બાલો’’તિ ન મઞ્ઞિત્થ, ભિય્યો ચ સઙ્ઘસ્મિં ભિજ્જમાને અઞ્ઞમ્પિ એકં ‘‘મય્હં કારણા સઙ્ઘો ભિજ્જતી’’તિ ઇદં કારણં ન મઞ્ઞિત્થાતિ અત્થો.

પરિમુટ્ઠાતિ મુટ્ઠસ્સતિનો. **પણ્ડિતાભાસા**તિ અત્તનો પણ્ડિતમાનેન પણ્ડિતસદિસા. **વાચાગોચરભાણિનો**તિ રા-કારસ્સ રસ્સાદેસો કતો, વાચાગોચરા ચ ન સતિપટ્ઠાનાદિઅરિયધમ્મગોચરા, ભાણિનો ચ. કથં ભાણિનો? **યાવિચ્છન્તિ મુખાયામ**ન્તિ, યાવ મુખં પસારેતું ઇચ્છન્તિ, તાવ પસારેત્વા અગ્ગપાદેહિ ઠત્વા ભાણિનો, એકોપિ સઙ્ઘગારવેન મુખસઙ્કોચનં ન કરોતીતિ અત્થો. **યેન નીતા**તિ યેન ભણ્ડનેન ઇમં નિલ્લજ્જભાવં નીતા. **ન તં વિદૂ**તિ એવં ‘‘આદીનવં ઇદ’’ન્તિ તં ન જાનન્તિ.

યે ચ તં ઉપનય્હન્તીતિ તં ''અક્કોચ્છિ મ''ન્તિઆદિકં આકારં યે ઉપનય્હન્તિ. **સનન્તનો**તિ પોરાણો. **પરે**તિ પણ્ડિતે ઠપેત્વા તતો અઞ્ઞે ભણ્ડનકારકા પરે નામ. તે એત્થ સઙ્ઘમજ્ઝે કોલાહલં કરોન્તા ''મયં યમામસે ઉપયમામ નસ્સામ, સતતં સમિતં મચ્ચુસન્તિકં ગચ્છામા''તિ ન જાનન્તિ. **યે ચ તત્થ વિજાનન્તી**તિ યે તત્થ પણ્ડિતા ''મયં મચ્ચુસમીપં ગચ્છામા''તિ વિજાનન્તિ. **તતો સમ્મન્તિ મેધગા**તિ ભિક્ખવે, એવઞ્હિ તે જાનન્તા યોનિસોમનસિકારં ઉપ્પાદેત્વા મેધગાનં કલહાનં વૂપસમાય પટિપજ્જન્તિ.

અટ્ઠિચ્છિન્નાતિ અયં ગાથા બ્રહ્મદત્તઞ્ચ દીઘાવુકુમારઞ્ચ સન્ધાય વુત્તા. તેસમ્પિ હોતિ સઙ્ગતિ. કસ્મા તુમ્હાકં ન હોતિ? યેસં વો નેવ માતાપિતૂનં અટ્ઠીનિ છિન્નાનિ, ન પાણા હટા, ન ગવાસ્સધનાનિ હટાનિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – ભિક્ખવે, તેસઞ્હિ નામ આદિન્નદણ્ડાનં આદિન્નસત્થાનં રાજૂનં એવરૂપા સઙ્ગતિ સમાગમો આવાહવિવાહસમ્બન્ધં કત્વા એકતો પાનભોજનં હોતિ, તુમ્હે એવરૂપે સાસને પબ્બજિત્વા અત્તનો વેરમત્તમ્પિ જહિતું ન સક્કોથ, કો તુમ્હાકં ભિક્ખુભાવોતિ.

સચે લભેથાતિઆદિગાથાયો પણ્ડિતસહાયસ્સ ચ બાલસહાયસ્સ ચ વણ્ણાવણ્ણદીપનત્થં વુત્તા. **અભિભુય્ય સબ્બાનિ પરિસ્સયાની**તિ સબ્બે પાકટપરિસ્સયે ચ પટિચ્છન્નપરિસ્સયે ચ અભિભવિત્વા તેન સદ્ધિં અત્તમનો સતિમા ચરેય્ય. **રાજાવ રટ્ઠં વિજિતં પહાયા**તિ યથા અત્તનો વિજિતં રટ્ઠં મહાજનકરાજા ચ અરિન્દમરાજા ચ પહાય એકકોવ ચરિંસુ, એવં ચરેય્યાતિ અત્થો. **માતઙ્ગરઞ્ઞેવ નાગો**તિ માતઙ્ગો અરઞ્ઞે નાગોવ. **માતઙ્ગો**તિ હત્થી વુચ્ચતિ, **નાગો**તિ મહન્તાધિવચનમેતં. યથા હિ માતુપોસકો માતઙ્ગનાગો અરઞ્ઞે એકકો ચરિ, ન ચ પાપાનિ અકાસિ, યથા ચ સીલવહત્થિનાગો. યથા ચ પાલિલેય્યકો, એવં એકો ચરે, ન ચ પાપાનિ કયિરાતિ વુત્તં હોતિ.

સત્થા એવં કથેત્વાપિ તે ભિક્ખૂ સમગ્ગે કાતું અસક્કોન્તો બાલકલોણકગામં ગન્ત્વા ભગુત્થેરસ્સ એકીભાવે આનિસંસં કથેત્વા તતો તિણ્ણં કુલપુત્તાનં વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા તેસં સામગ્ગિવાસે આનિસંસં કથેત્વા તતો પાલિલેય્યકવનસણ્ડં ગન્ત્વા તત્થ તેમાસં વસિત્વા પુન કોસમ્બિં અગન્ત્વા સાવત્થિમેવ અગમાસિ. કોસમ્બિવાસિનોપિ ઉપાસકા ''ઇમે ખો અય્યા, કોસમ્બકા ભિક્ખૂ બહુનો અમ્હાકં અનત્થસ્સ કારકા, ઇમેહિ ઉબ્બાળ્હો ભગવા પક્કન્તો, ઇમેસં નેવ અભિવાદનાદીનિ કરિસ્સામ, ન ઉપગતાનં પિણ્ડપાતં દસ્સામ, એવં ઇમે પક્કમિસ્સન્તિ વા વેરં વિરમિસ્સન્તિ વા ભગવન્તં વા પસાદેસ્સન્તી''તિ સમ્મન્તયિત્વા તથેવ અકંસુ. તે તેન દણ્ડકમ્મેન પીળિતા સાવત્થિં ગન્ત્વા ભગવન્તં ખમાપેસું.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ''પિતા સુદ્ધોદનમહારાજા અહોસિ, માતા મહામાયા, દીઘાવુકુમારો પન અહમેવ અહોસિ''ન્તિ.

કોસમ્બિયજાતકવણ્ણના દુતિયા.

[૪૨૯] ૩. મહાસુવજાતકવણ્ણના

દુમો યદા હોતીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા કોસલજનપદે અઞ્ઞતરં પચ્ચન્તગામં ઉપનિસ્સાય અરઞ્ઞે વિહાસિ. મનુસ્સા તસ્સ રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાનિ સમ્પાદેત્વા ગમનાગમનસમ્પન્ને ઠાને સેનાસનં કત્વા સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહિંસુ. તસ્સ વસ્સૂપગતસ્સ પઠમમાસેયેવ સો ગામો ઝાયિ, મનુસ્સાનં બીજમત્તમ્પિ અવસિટ્ઠં નાહોસિ. તે તસ્સ પણીતં પિણ્ડપાતં દાતું નાસક્ખિંસુ. સો સપ્પાયસેનાસનેપિ પિણ્ડપાતેન કિલમન્તો મગ્ગં વા ફલં વા નિબ્બત્તેતું નાસક્ખિ.

અથ નં તેમાસચ્ચયેન સત્થારં વન્દિતું આગતં સત્થા પટિસન્થારં કત્વા ''કચ્ચિ ભિક્ખુ પિણ્ડપાતેન ન કિલમન્તોસિ, સેનાસનસપ્પાયઞ્ચ અહોસી''તિ પુચ્છિ. સો તમત્થં આરોચેસિ. સત્થા ''તસ્સ સેનાસનં સપ્પાય''ન્તિ ઞત્વા ''ભિક્ખુ સમણેન નામ સેનાસનસપ્પાયે સતિ લોલુપ્પચારં પહાય કિઞ્ચિદેવ યથાલદ્ધં પરિભુઞ્જિત્વા સન્તુટ્ઠેન સમણધમ્મં કાતું વટ્ટતિ. પોરાણકપણ્ડિતા તિરચ્છાનયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા અત્તનો નિવાસસુક્ખરુક્ખે ચુણ્ણં ખાદન્તાપિ લોલુપ્પચારં પહાય સન્તુટ્ઠા મિત્તધમ્મં અભિન્દિત્વા અઞ્ઞત્થ ન ગમિંસુ, ત્વં પન કસ્મા 'પિણ્ડપાતો પરિત્તો લૂખો'તિ સપ્પાયસેનાસનં પરિચ્ચજી''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે હિમવન્તે ગઙ્ગાતીરે એકસ્મિં ઉદુમ્બરવને અનેકસતસહસ્સા સુકા વસિંસુ. તત્ર એકો સુવરાજા અત્તનો નિવાસરુક્ખસ્સ ફલેસુ ખીણેસુ યદેવ અવસિટ્ઠં હોતિ અઙ્કુરો વા પત્તં વા તચો વા પપટિકા વા, તં ખાદિત્વા ગઙ્ગાય પાનીયં પિવિત્વા પરમપ્પિચ્છસન્તુટ્ઠો હુત્વા અઞ્ઞત્થ ન ગચ્છતિ. તસ્સ અપ્પિચ્છસન્તુટ્ઠભાવગુણેન સક્કસ્સ ભવનં કમ્પિ. સક્કો આવજ્જમાનો તં દિસ્વા તસ્સ વીમંસનત્થં અત્તનો આનુભાવેન તં રુક્ખં સુક્ખાપેસિ. રુક્ખો ખાણુકમત્તો હુત્વા છિદ્દાવછિદ્દો વાતે પહરન્તે આકોટિયમાનો વિય અટ્ઠાસિ. તસ્સ છિદ્દેહિ ચુણ્ણાનિ નિક્ખમન્તિ. સુવરાજા તાનિ ચુણ્ણાનિ ખાદિત્વા ગઙ્ગાય પાનીયં પિવિત્વા અઞ્ઞત્થ અગન્ત્વા વાતાતપં અગણેત્વા ઉદુમ્બરખાણુકે નિસીદિ. સક્કો તસ્સ પરમપ્પિચ્છભાવં ઞત્વા ''મિત્તધમ્મગુણં કથાપેત્વા વરમસ્સ દત્વા ઉદુમ્બરં અમતફલં કરિત્વા આગમિસ્સામી''તિ એકો હંસરાજા હુત્વા સુજં અસુરકઞ્ઞં પુરતો કત્વા તં ઉદુમ્બરવનં ગન્ત્વા અવિદૂરે એકરુક્ખસ્સ સાખાય નિસીદિત્વા તેન સદ્ધિં કથં સમુટ્ઠાપેન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૨૦. ''દુમો યદા હોતિ ફલૂપપન્નો, ભુઞ્જન્તિ નં વિહઙ્ગમા સમ્પતન્તા;
ખીણન્તિ ઞત્વાન દુમં ફલચ્ચયે, દિસોદિસં યન્તિ તતો વિહઙ્ગમા''તિ.

તસ્સત્થો – સુવરાજ, રુક્ખો નામ યદા ફલસમ્પન્નો હોતિ, તદા તં સાખતો સાખં સમ્પતન્તાવ વિહઙ્ગમા ભુઞ્જન્તિ, તં પન ખીણં ઞત્વા ફલાનં અચ્ચયેન તતો રુક્ખતો દિસોદિસં વિહઙ્ગમા ગચ્છન્તીતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા તતો નં ઉય્યોજેતું દુતિયં ગાથમાહ –

૨૧. ''ચર ચારિકં લોહિતતુણ્ડ મા મરિ, કિં ત્વં સુવ સુક્ખદુમમ્હિ ઝાયસિ;
તદિઙ્ઘ મં બ્રૂહિ વસન્તસન્નિભ, કસ્મા સુવ સુક્ખદુમં ન રિઞ્ચસી''તિ.

તત્થ **ઝાયસી**તિ કિંકારણા સુક્ખખાણુમત્થકે ઝાયન્તો પજ્ઝાયન્તો તિટ્ઠસિ. **ઇઙ્ઘા**તિ ચોદનત્થે નિપાતો. **વસન્તસન્નિભા**તિ વસન્તકાલે વનસણ્ડો સુવગણસમોકિણ્ણો વિય નીલોભાસો હોતિ, તેન તં ''વસન્તસન્નિભા''તિ આલપતિ. **ન રિઞ્ચસી**તિ ન છડ્ડેસિ.

અથ નં સુવરાજા ''અહં હંસ અત્તનો કતઞ્ઞુકતવેદિતાય ઇમં રુક્ખં ન જહામી''તિ વત્વા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૨૨. ''યે વે સખીનં સખારો ભવન્તિ, પાણચ્ચયે દુક્ખસુખેસુ હંસ;
ખીણં અખીણમ્પિ ન તં જહન્તિ, સન્તો સતં ધમ્મમનુસ્સરન્તા.

૨૩. ''સોહં સતં અઞ્ઞતરોસ્મિ હંસ, ઞાતી ચ મે હોતિ સખા ચ રુક્ખો;
તં નુસ્સહે જીવિકત્થો પહાતું, ખીણન્તિ ઞત્વાન ન હેસ ધમ્મો''તિ.

તત્થ **યે વે સખીનં સખારો ભવન્તી**તિ યે સહાયાનં સહાયા હોન્તિ. **ખીણં અખીણમ્પી**તિ પણ્ડિતા નામ અત્તનો સહાયં ભોગપરિક્ખયેન ખીણમ્પિ અખીણમ્પિ ન જહન્તિ. **સતં ધમ્મમનુસ્સરન્તા**તિ પણ્ડિતાનં પવેણિં અનુસ્સરમાના. **ઞાતી ચ મે**તિ હંસરાજ, અયં રુક્ખો સમ્પિયાયનત્થેન મય્હં ઞાતિ ચ સમાચિણ્ણચરણતાય સખા ચ. **જીવિકત્થો**તિ તમહં જીવિકાય અત્થિકો હુત્વા પહાતું ન સક્કોમિ.

સક્કો તસ્સ વચનં સુત્વા તુટ્ઠો પસંસિત્વા વરં દાતુકામો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૨૪. ‘‘સાધુ સક્ખિ કતં હોતિ, મેત્તિ સંસતિ સન્થવો;
સચેતં ધમ્મં રોચેસિ, પાસંસોસિ વિજાનતં.

૨૫. ‘‘સો તે સુવ વરં દમ્મિ, પત્તયાન વિહઙ્ગમ;
વરં વરસ્સુ વક્કઙ્ગ, યં કિઞ્ચિ મનસિચ્છસી’’તિ.

તત્થ **સાધૂ**તિ સમ્પહંસનં. **સક્ખિ કતં હોતિ, મેત્તિ સંસતિ સન્થવો**તિ સખિભાવો ચ મેત્તિ ચ પરિસમજ્ઝે સન્થવો ચાતિ તયા મિત્તં કતં સાધુ હોતિ લદ્ધકં ભદ્દકમેવ. **સચેતં ધમ્મ**ન્તિ સચે એતં મિત્તધમ્મં. **વિજાનત**ન્તિ એવં સન્તે વિઞ્ઞૂનં પસંસિતબ્બયુત્તકોસીતિ અત્થો. **સો તે**તિ સો અહં તુય્હં. **વરસ્સૂ**તિ ઇચ્છસ્સુ. **યં કિઞ્ચિ મનસિચ્છસી**તિ યં કિઞ્ચિ મનસા ઇચ્છસિ, સબ્બં તં વરં દદામિ તેતિ.

તં સુત્વા સુવરાજા વરં ગણ્હન્તો સત્તમં ગાથમાહ –

૨૬. ‘‘વરઞ્ચ મે હંસ ભવં દદેય્ય, અયઞ્ચ રુક્ખો પુનરાયું લભેથ;
સો સાખવા ફલિમા સંવિરૂળ્હો, મધુત્થિકો તિટ્ઠતુ સોભમાનો’’તિ.

તત્થ **સાખવા**તિ સાખસમ્પન્નો. **ફલિમા**તિ ફલેન ઉપેતો. **સંવિરૂળ્હો**તિ સમન્તતો વિરૂળ્હપત્તો તરુણપત્તસમ્પન્નો હુત્વા. **મધુત્થિકો**તિ સંવિજ્જમાનમધુરફલેસુ પક્ખિત્તમધુ વિય મધુરફલો હુત્વાતિ અત્થો.

અથસ્સ સક્કો વરં દદમાનો અટ્ઠમં ગાથમાહ –

૨૭. ‘‘તં પસ્સ સમ્મ ફલિમં ઉળારં, સહાવ તે હોતુ ઉદુમ્બરેન;
સો સાખવા ફલિમા સંવિરૂળ્હો, મધુત્થિકો તિટ્ઠતુ સોભમાનો’’તિ.

તત્થ **સહાવ તે હોતુ ઉદુમ્બરેના**તિ તવ ઉદુમ્બરેન સદ્ધિં સહ એકતોવ વાસો હોતુ.

એવઞ્ચ પન વત્વા સક્કો તં અત્તભાવં વિજહિત્વા અત્તનો ચ સુજાય ચ આનુભાવં દસ્સેત્વા ગઙ્ગાતો હત્થેન ઉદકં ગહેત્વા ઉદુમ્બરખાણુકં પહરિ. તાવદેવ સાખાવિટપસઞ્છન્નો મધુરફલો રુક્ખો ઉટ્ઠહિત્વા મુણ્ડમણિપબ્બતો વિય વિલાસસમ્પન્નો અટ્ઠાસિ. સુવરાજા તં દિસ્વા સોમનસ્સપ્પત્તો સક્કસ્સ થુતિં કરોન્તો નવમં ગાથમાહ –

૨૮. ‘‘એવં સક્ક સુખી હોહિ, સહ સબ્બેહિ ઞાતિભિ;
યથાહમજ્જ સુખિતો, દિસ્વાન સફલં દુમ’’ન્તિ.

સક્કોપિ તસ્સ વરં દત્વા ઉદુમ્બરં અમતફલં કત્વા સદ્ધિં સુજાય અત્તનો ઠાનમેવ ગતો. તમત્થં દીપયમાના ઓસાને અભિસમ્બુદ્ધગાથા ઠપિતા –

૨૯. ''સુવસ્સ ચ વરં દત્વા, કત્વાન સફલં દુમં;
પક્કામિ સહ ભરિયાય, દેવાનં નન્દનં વન''ન્તિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા ''એવં ભિક્ખુ પોરાણકપણ્ડિતા તિરચ્છાનયોનિયં નિબ્બત્તાપિ અલોલુપ્પચારા અહેસું. ત્વં પન કસ્મા એવરૂપે સાસને પબ્બજિત્વા લોલુપ્પચારં ચરસિ, ગચ્છ તત્થેવ વસાહી''તિ કમ્મટ્ઠાનમસ્સ કથેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ. સો ભિક્ખુ તત્થ ગન્ત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેન્તો અરહત્તં પાપુણિ. તદા સક્કો અનુરુદ્ધો અહોસિ, સુવરાજા પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

મહાસુવજાતકવણ્ણના તતિયા.

[૪૩૦] ૪. ચૂળસુવજાતકવણ્ણના

સન્તિ રુક્ખાતિ ઇદં સત્થા સાવત્થિયં જેતવને વિહરન્તો વેરઞ્જકણ્ડં આરબ્ભ કથેસિ. સત્થરિ વેરઞ્જાયં વસ્સં વસિત્વા અનુપુબ્બેન સાવત્થિં અનુપ્પત્તે ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''આવુસો, તથાગતો ખત્તિયસુખુમાલો બુદ્ધસુખુમાલો મહન્તેન ઇદ્ધાનુભાવેન સમન્નાગતોપિ વેરઞ્જબ્રાહ્મણેન નિમન્તિતો તેમાસં વસન્તો મારાવટ્ટનવસેન તસ્સ સન્તિકા એકદિવસમ્પિ ભિક્ખં અલભિત્વા લોલુપ્પચારં પહાય તેમાસં પત્થપુલકપિટ્ઠોદકેન યાપેન્તો અઞ્ઞત્થ ન અગમાસિ, અહો તથાગતાનં અપ્પિચ્છસન્તુટ્ઠભાવો''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''અનચ્છરિયં, ભિક્ખવે, તથાગતસ્સ ઇદાનિ લોલુપ્પચારપ્પહાનં, પુબ્બેપિ તિરચ્છાનયોનિયં નિબ્બત્તોપિ લોલુપ્પચારં પહાસિ''ન્તિ વત્વા અતીતં આહરિ. સબ્બમ્પિ વત્થુ પુરિમનયેનેવ વિત્થારેતબ્બં.

૩૦. ''સન્તિ રુક્ખા હરિપત્તા, દુમા નેકફલા બહૂ;
કસ્મા નુ સુક્ખે કોળાપે, સુવસ્સ નિરતો મનો.

૩૧. ''ફલસ્સ ઉપભુઞ્જિમ્હા, નેકવસ્સગણે બહૂ;
અફલમ્પિ વિદિત્વાન, સાવ મેત્તિ યથા પુરે.

૩૨. ''સુક્ખઞ્ચ રુક્ખં કોળાપં, ઓપત્તમફલં દુમં;
ઓહાય સકુણા યન્તિ, કિં દોસં પસ્સસે દિજ.

૩૩. ''યે ફલત્થા સમ્ભજન્તિ, અફલોતિ જહન્તિ નં;
અત્તત્થપઞ્ઞા દુમ્મેધા, તે હોન્તિ પક્ખપાતિનો.

૩૪. ''સાધુ સક્ખિ કતં હોતિ, મેત્તિ સંસતિ સન્થવો;
સચેતં ધમ્મં રોચેસિ, પાસંસોસિ વિજાનતં.

૩૫. ''સો તે સુવ વરં દમ્મિ, પત્તયાન વિહઙ્ગમ;

વરં વરસ્સુ વક્કઙ્ગ, યં કિઞ્ચિ મનસિચ્છસિ.

૩૬. ‘‘અપિ નામ નં પસ્સેય્યં, સપત્તં સફલં દુમં;
દલિદ્દોવ નિધિં લદ્ધા, નન્દેય્યાહં પુનપ્પુનં.

૩૭. ‘‘તતો અમતમાદાય, અભિસિઞ્ચિ મહીરુહં;
તસ્સ સાખા વિરૂહિંસુ, સીતચ્છાયા મનોરમા.

૩૮. ‘‘એવં સક્ક સુખી હોહિ, સહ સબ્બેહિ ઞાતિભિ;
યથાહમજ્જ સુખિતો, દિસ્વાન સફલં દુમં.

૩૯. ‘‘સુવસ્સ ચ વરં દત્વા, કત્વાન સફલં દુમં;
પક્કામિ સહ ભરિયાય, દેવાનં નન્દનં વન’’ન્તિ. –

પઞ્હપટિપઞ્હાપિ અત્થોપિ પુરિમનયેનેવ વેદિતબ્બા, અનુત્તાનપદમેવ પન વણ્ણયિસ્સામ.

હરિપત્તાતિ નીલપત્તસચ્છન્ના. **કોળાપે**તિ વાતે પહરન્તે આકોટિતસદ્દં વિય મુઞ્ચમાને નિસ્સારે. **સુવસ્સા**તિ આયસ્મતો સુવરાજસ્સ કસ્મા એવરૂપે રુક્ખે મનો નિરતો. **ફલસ્સા**તિ ફલં અસ્સ રુક્ખસ્સ. **નેકવસ્સગણે**તિ અનેકવસ્સગણે. **બહૂ**તિ સમાનેપિ અનેકસતે ન દ્વે તયો, અથ ખો બહૂવ. **વિદિત્વાના**તિ હંસરાજ ઇદાનિ અમ્હાકં ઇમં રુક્ખં અફલં વિદિત્વાપિ યથા પુરે એતેન સદ્ધિં મેત્તિ, સાવ મેત્તિ, તઞ્હિ મયં ન ભિન્દામ, મેત્તિં ભિન્દન્તા હિ અનરિયા અસપ્પુરિસા નામ હોન્તીતિ પકાસેન્તો એવમાહ.

ઓપત્તન્તિ અવપત્તં નિપ્પત્તં પતિતપત્તં. **કિં દોસં પસ્સસે**તિ અઞ્ઞે સકુણા એતં ઓહાય અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તિ, ત્વં એવં ગમને કિં નામ દોસં પસ્સસિ. **યે ફલત્થા**તિ યે પક્ખિનો ફલત્થાય ફલકારણા સમ્ભજન્તિ ઉપગચ્છન્તિ, અફલોતિ ઞત્વા એતં જહન્તિ. **અત્તત્થપઞ્ઞા**તિ અત્તનો અત્થાય પઞ્ઞા, પરં અનોલોકેત્વા અત્તનિયેવ વા ઠિતા એતેસં પઞ્ઞાતિ અત્તત્થપઞ્ઞા. **પક્ખપાતિનો**તિ તે અત્તનોયેવ વુડ્ઢિં પચ્ચાસીસમાના મિત્તપક્ખં પાતેન્તિ નાસેન્તીતિ પક્ખપાતિનો નામ હોન્તિ. અત્તપક્ખેયેવ વા પતન્તીતિ **પક્ખપાતિનો**.

અપિ નામ નન્તિ હંસરાજ, સચે મે મનોરથો નિપ્ફજ્જેય્ય, તયા દિન્નો વરો સમ્પજ્જેય્ય, અપિ નામ અહં ઇમં રુક્ખં સપત્તં સફલં પુન પસ્સેય્યં, તતો દલિદ્દો નિધિં લભિત્વાવ પુનપ્પુનં એતં અભિનન્દેય્યં, તં દિસ્વાવ પમોદેય્યં. **અમતમાદાયા**તિ અત્તનો આનુભાવેન ઠિતો ગઙ્ગોદકં ગહેત્વા અભિસિઞ્ચયીતિ અત્થો. ઇમસ્મિં જાતકે ઇમાય સદ્ધિં દ્વે અભિસમ્બુદ્ધગાથા હોન્તિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા સક્કો અનુરુદ્ધો અહોસિ, સુવરાજા પન અહમેવ અહોસિ’’ન્તિ.

ચૂળસુવજાતકવણ્ણના ચતુત્થા.

[૪૩૧] ૫. હરિતચજાતકવણ્ણના

સુતં મેતં મહાબ્રહ્મેતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. તઞ્હિ ભિક્ખું એકં અલઙ્કતમાતુગામં દિસ્વા ઉક્કણ્ઠિતં દીઘકેસનખલોમં વિબ્ભમિતુકામં આચરિયુપજ્ઝાયેહિ અરુચિયા આનીતં. સત્થા ''સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ ઉક્કણ્ઠિતોસી''તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચં, ભન્તે''તિ વુત્તે ''કિંકારણા''તિ વત્વા ''અલઙ્કતમાતુગામં દિસ્વા કિલેસવસેન, ભન્તે''તિ વુત્તે ''ભિક્ખુ કિલેસો નામ ગુણવિદ્ધંસકો અપ્પસ્સાદો નિરયે નિબ્બત્તાપેતિ, એસ પન કિલેસો કિંકારણા તં ન કિલમેસ્સતિ? ન હિ સિનેરું પહરિત્વા પહરણવાતો પુરાણપણ્ણસ્સ લજ્જતિ, ઇમઞ્હિ કિલેસં નિસ્સાય બોધિઞાણસ્સ અનુપદં ચરમાના પઞ્ચઅભિઞ્ઞઅટ્ઠસમાપત્તિલાભિનો વિસુદ્ધમહાપુરિસાપિ સતિં ઉપટ્ઠપેતું અસક્કોન્તા ઝાનં અન્તરધાપેસુ''ન્તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો એકસ્મિં નિગમે અસીતિકોટિવિભવે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ, કઞ્ચનછવિતાય પનસ્સ ''હરિતચકુમારો''તિ નામં કરિંસુ. સો વયપ્પત્તો તક્કસિલં ગન્ત્વા ઉગ્ગહિતસિપ્પો કુટુમ્બં સણ્ઠપેત્વા માતાપિતૂનં અચ્ચયેન ધનવિલોકનં કત્વા ''ધનમેવ પઞ્ઞાયતિ, ધનસ્સ ઉપ્પાદકા ન પઞ્ઞાયન્તિ, મયાપિ મરણમુખે ચુણ્ણવિચુણ્ણેન ભવિતબ્બ''ન્તિ મરણભયભીતો મહાદાનં દત્વા હિમવન્તં પવિસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા સત્તમે દિવસે અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેત્વા તત્થ ચિરં વનમૂલફલાહારો યાપેત્વા લોણમ્બિલસેવનત્થાય પબ્બતા ઓતરિત્વા અનુપુબ્બેન બારાણસિં પત્વા રાજુય્યાને વસિત્વા પુનદિવસે બારાણસિયં ભિક્ખાય ચરન્તો રાજદ્વારં સમ્પાપુણિ. રાજા તં દિસ્વા પસન્નચિત્તો પક્કોસાપેત્વા સમુસ્સિતસેતચ્છત્તે રાજપલ્લઙ્કે નિસીદાપેત્વા નાનગ્ગરસભોજનં ભોજેત્વા અનુમોદનાવસાને અતિરેકતરં પસીદિત્વા ''કહં, ભન્તે, ગચ્છથા''તિ વત્વા ''વસ્સાવાસટ્ઠાનં ઉપધારેમ, મહારાજા''તિ વુત્તે ''સાધુ, ભન્તે''તિ ભુત્તપાતરાસો તં આદાય ઉય્યાનં ગન્ત્વા તત્થ રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાદીનિ કારાપેત્વા ઉય્યાનપાલં પરિચારકં કત્વા દત્વા વન્દિત્વા નિક્ખમિ. મહાસત્તો તતો પટ્ઠાય નિબદ્ધં રઞ્ઞો ગેહે ભુઞ્જન્તો દ્વાદસ વસ્સાનિ તત્થ વસિ.

અથેકદિવસં રાજા પચ્ચન્તં કુપિતં વૂપસમેતું ગચ્છન્તો ''અમ્હાકં પુઞ્ઞક્ખેત્તં મા પમજ્જી''તિ મહાસત્તં દેવિયા નિય્યાદેત્વા અગમાસિ. તતો પટ્ઠાય સા મહાસત્તં સહત્થા પરિવિસતિ. અથેકદિવસં સા ભોજનં સમ્પાદેત્વા તસ્મિં ચિરાયમાને ગન્ધોદકેન ન્હત્વા સણ્હં મટ્ઠસાટકં નિવાસેત્વા સીહપઞ્જરં વિવરાપેત્વા સરીરે વાતં પહરાપેન્તી ખુદ્દકમઞ્ચકે નિપજ્જિ. મહાસત્તોપિ દિવાતરં સુનિવત્થો સુપારુતો ભિક્ખાભાજનં આદાય આકાસેનાગન્ત્વા સીહપઞ્જરં પાપુણિ. દેવિયા તસ્સ વાકચિરસદ્દં સુત્વા વેગેન ઉટ્ઠહન્તિયા મટ્ઠસાટકો ભસ્સિ, મહાસત્તસ્સ વિસભાગારમ્મણં ચક્ખું પટિહઞ્ઞિ. અથસ્સ અનેકવસ્સકોટિસતસહસ્સકાલે અબ્ભન્તરે નિવુત્થકિલેસો કરણ્ડકે સયિતઆસીવિસો વિય ઉટ્ઠહિત્વા ઝાનં અન્તરધાપેસિ. સો સતિં ઉપટ્ઠાપેતું અસક્કોન્તો ગન્ત્વા દેવિં હત્થે ગણ્હિ, તાવદેવ સાણિં પરિક્ખિપિંસુ. સો તાય સદ્ધિં લોકધમ્મં સેવિત્વા ભુઞ્જિત્વા ઉય્યાનં ગન્ત્વા તતો પટ્ઠાય દેવસિકં તથેવ અકાસિ. તસ્સ તાય સદ્ધિં લોકધમ્મપટિસેવનં સકલનગરે પાકટં જાતં. અમચ્ચા ''હરિતચતાપસો એવમકાસી''તિ રઞ્ઞો પણ્ણં પહિણિંસુ. રાજા ''મં ભિન્દિતુકામા એવં વદન્તી''તિ અસદ્દહિત્વા પચ્ચન્તં વૂપસમેત્વા બારાણસિં પચ્ચાગન્ત્વા નગરં પદક્ખિણં કત્વા દેવિયા સન્તિકં ગન્ત્વા ''સચ્ચં, કિર મમ અય્યો હરિતચતાપસો તયા સદ્ધિં લોકધમ્મં પટિસેવતી''તિ પુચ્છિ. ''સચ્ચં, દેવા''તિ. સો તસ્સાપિ અસદ્દહિત્વા ''તમેવ પટિપુચ્છિસ્સામી''તિ ઉય્યાનં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિત્વા તં પુચ્છન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૪૦. ''સુતં મેતં મહાબ્રહ્મે, કામે ભુઞ્જતિ હારિતો;
કચ્ચેતં વચનં તુચ્છં, કચ્ચિ સુદ્ધો ઇરિય્યસી''તિ.

તત્થ **કચ્ચેતન્તિ** કચ્ચિ એતં ‘‘હારિતો કામે પરિભુઞ્જતી’’તિ અમ્હેહિ સુતં વચનં તુચ્છં અભૂતં, કચ્ચિ ત્વં સુદ્ધો ઇરિય્યસિ વિહરસીતિ.

સો ચિન્તેસિ – ‘‘અયં રાજા ‘નાહં પરિભુઞ્જામી’તિ વુત્તેપિ મમ સદ્દહિસ્સતેવ, ઇમસ્મિં લોકે સચ્ચસદિસી પતિટ્ઠા નામ નત્થિ. ઉજ્ઝિતસચ્ચા હિ બોધિમૂલે નિસીદિત્વા બોધિં પાપુણિતું ન સક્કોન્તિ, મયા સચ્ચમેવ કથેતું વટ્ટતી’’તિ. બોધિસત્તસ્સ હિ એકચ્ચેસુ ઠાનેસુ પાણાતિપાતોપિ અદિન્નાદાનમ્પિ કામેસુમિચ્છાચારોપિ સુરામેરયમજ્જપાનમ્પિ હોતિયેવ, અત્થભેદકવિસંવાદનં પુરક્ખત્વા મુસાવાદો નામ ન હોતિ, તસ્મા સો સચ્ચમેવ કથેન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૪૧. ‘‘એવમેતં મહારાજ, યથા તે વચનં સુતં;
કુમ્મગ્ગં પટિપન્નોસ્મિ, મોહનેય્યેસુ મુચ્છિતો’’તિ.

તત્થ **મોહનેય્યેસૂતિ** કામગુણેસુ. કામગુણેસુ હિ લોકો મુય્હતિ, તે ચ લોકં મોહયન્તિ, તસ્મા તે ‘‘મોહનેય્યા’’તિ વુચ્ચન્તીતિ.

તં સુત્વા રાજા તતિયં ગાથમાહ –

૪૨. ‘‘અદુ પઞ્ઞા કિમત્થિયા, નિપુણા સાધુચિન્તિની;
યાય ઉપ્પતિતં રાગં, કિં મનો ન વિનોદયે’’તિ.

તત્થ **અદૂતિ** નિપાતો. ઇદં વુત્તં હોતિ – ભન્તે, ગિલાનસ્સ નામ ભેસજ્જં, પિપાસિતસ્સ પાનીયં પટિસરણં, તુમ્હાકં પનેસા નિપુણા સાધૂનં અત્થાનં ચિન્તિની પઞ્ઞા કિમત્થિયા, યાય પુન ઉપ્પતિતં રાગં **કિં મનો ન વિનોદયે**, કિં ચિત્તં વિનોદેતું નાસક્ખીતિ.

અથસ્સ કિલેસબલં દસ્સેન્તો હારિતો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૪૩. ‘‘ચત્તારોમે મહારાજ, લોકે અતિબલા ભુસા;
રાગો દોસો મદો મોહો, યત્થ પઞ્ઞા ન ગાધતી’’તિ.

તત્થ **યત્થાતિ** યેસુ પરિયુટ્ઠાનં પત્તેસુ મહોઘે પતિતા વિય પઞ્ઞા ગાધં પતિટ્ઠં ન લભતિ.

તં સુત્વા રાજા પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૪૪. ‘‘અરહા સીલસમ્પન્નો, સુદ્ધો ચરતિ હારિતો;
મેધાવી પણ્ડિતો ચેવ, ઇતિ નો સમ્મતો ભવ’’ન્તિ.

તત્થ **ઇતિ નો સમ્મતોતિ** એવં અમ્હાકં સમ્મતો સમ્ભાવિતો ભવં.

તતો હારિતો છટ્ઠમં ગાથમાહ –

૪૫. ''મેધાવીનમ્પિ હિંસન્તિ, ઇસિં ધમ્મગુણે રતં;
વિતક્કા પાપકા રાજ, સુભા રાગૂપસંહિતા''તિ.

તત્થ **સુભા**તિ સુભનિમિત્તગ્ગહણેન પવત્તાતિ.

અથ નં કિલેસપ્પહાને ઉસ્સાહં કારેન્તો રાજા સત્તમં ગાથમાહ –

૪૬. ''ઉપ્પન્નાયં સરીરજો, રાગો વણ્ણવિદૂસનો તવ;
તં પજહ ભદ્દમત્થુ તે, બહુન્નાસિ મેધાવિસમ્મતો''તિ.

તત્થ **વણ્ણવિદૂસનો તવા**તિ તવ સરીરવણ્ણસ્સ ચ ગુણવણ્ણસ્સ ચ વિદૂસનો. **બહુન્નાસી**તિ બહૂનં આસિ મેધાવીતિ સમ્મતો.

તતો મહાસત્તો સતિં લભિત્વા કામેસુ આદીનવં સલ્લક્ખેત્વા અટ્ઠમં ગાથમાહ –

૪૭. ''તે અન્ધકારકે કામે, બહુદુક્ખે મહાવિસે;
તેસં મૂલં ગવેસિસ્સં, છેચ્છં રાગં સબન્ધન''ન્તિ.

તત્થ **અન્ધકારકે**તિ પઞ્ઞાચક્ખુવિનાસનતો અન્ધભાવકરે. **બહુદુક્ખે**તિ એત્થ ''અપ્પસ્સાદા કામા''તિઆદીનિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૩૪; પાચિ॰ ૪૧૭; ચૂળવ॰ ૬૫) સુત્તાનિ હરિત્વા તેસં બહુદુક્ખતા દસ્સેતબ્બા. **મહાવિસે**તિ સમ્પયુત્તકિલેસવિસસ્સ ચેવ વિપાકવિસસ્સ ચ મહન્તતાય મહાવિસે. **તેસં મૂલ**ન્તિ તે વુત્તપ્પકારે કામે પહાતું તેસં મૂલં ગવેસિસ્સં પરિયેસિસ્સામિ. કિં પન તેસં મૂલન્તિ? અયોનિસોમનસિકારો. **છેચ્છં રાગં સબન્ધન**ન્તિ મહારાજ, ઇદાનેવ પઞ્ઞાખગ્ગેન પહરિત્વા સુભનિમિત્તબન્ધનેન સબન્ધનં રાગં છિન્દિસ્સામીતિ.

ઇદઞ્ચ પન વત્વા ''મહારાજ, ઓકાસં તાવ મે કરોહી''તિ ઓકાસં કારેત્વા પણ્ણસાલં પવિસિત્વા કસિણમણ્ડલં ઓલોકેત્વા પુન નટ્ઠજ્ઝાનં ઉપ્પાદેત્વા પણ્ણસાલતો નિક્ખમિત્વા આકાસે પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા રઞ્ઞો ધમ્મં દેસેત્વા ''મહારાજ, અહં અટ્ઠાને વુત્થકારણા મહાજનમજ્ઝે ગરહપ્પત્તો, અપ્પમત્તો હોહિ, પુન દાનિ અહં અનિત્થિગન્ધવનસણ્ડમેવ ગમિસ્સામી''તિ રઞ્ઞો રોદન્તસ્સ પરિદેવન્તસ્સ હિમવન્તમેવ ગન્ત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો બ્રહ્મલોકૂપગો અહોસિ.

સત્થા તં કારણં ઞત્વા –

૪૮. ''ઇદં વત્વાન હારિતો, ઇસિ સચ્ચપરક્કમો;
કામરાગં વિરાજેત્વા, બ્રહ્મલોકૂપગો અહૂ''તિ. –

અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા ઇમં ગાથં વત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ અરહત્તે પતિટ્ઠહિ.

તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, હરિતચતાપસો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

હરિતચજાતકવણ્ણના પઞ્ચમા.

[૪૩૨] ૬. પદકુસલમાણવજાતકવણ્ણના

બહુસ્સુતન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં દારકં આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર સાવત્થિયં કુટુમ્બિકપુત્તો સત્તવસ્સકાલેયેવ પદકુસલો અહોસિ. અથસ્સ પિતા ''ઇમં વીમંસિસ્સામી''તિ તસ્સ અજાનન્તસ્સેવ મિત્તઘરં અગમાસિ. સો પિતુ ગતટ્ઠાનં અપુચ્છિત્વાવ તસ્સ પદાનુસારેન ગન્ત્વા પિતુ સન્તિકે અટ્ઠાસિ. અથ નં પિતા એકદિવસં પુચ્છિ ''તાત, ત્વં મયિ તં અજાનાપેત્વા ગતેપિ મમ ગતટ્ઠાનં કિં જાનાસી''તિ? ''તાત , પદં તે સઞ્જાનામિ, પદકુસલો અહ''ન્તિ. અથસ્સ વીમંસનત્થાય પિતા ભુત્તપાતરાસો ઘરા નિક્ખમિત્વા અનન્તરં પટિવિસ્સકઘરં ગન્ત્વા તતો દુતિયં, તતો તતિયં ઘરં પવિસિત્વા તતિયઘરા નિક્ખમિત્વા પુન અત્તનો ઘરં આગન્ત્વા તતો ઉત્તરદ્વારેન નિક્ખમિત્વા નગરં વામં કરોન્તો જેતવનં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા ધમ્મં સુણન્તો નિસીદિ. દારકો ''કહં મે પિતા''તિ પુચ્છિત્વા ''ન જાનામા''તિ વુત્તે તસ્સ પદાનુસારેન અનન્તરપટિવિસ્સકસ્સ ઘરં આદિં કત્વા પિતુ ગતમગ્ગેનેવ જેતવનં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા પિતુ સન્તિકે અટ્ઠાસિ. પિતરા ચ ''કથં તાત, મમ ઇધાગતભાવં અઞ્ઞાસી''તિ પુટ્ઠો ''પદં તે સઞ્જાનિત્વા પદાનુસારેન આગતોમ્હી''તિ આહ. સત્થા ''કિં કથેસિ ઉપાસકા''તિ પુચ્છિત્વા ''ભન્તે, અયં દારકો પદકુસલો, અહં ઇમં વીમંસન્તો ઇમિના નામ ઉપાયેન આગતો, અયમ્પિ મં ગેહે અદિસ્વા મમ પદાનુસારેન આગતો''તિ વુત્તે ''અનચ્છરિયં, ઉપાસક, ભૂમિયં પદસઞ્જાનનં, પોરાણકપણ્ડિતા આકાસે પદં સઞ્જાનિંસૂ''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે તસ્સ અગ્ગમહેસી અતિચરિત્વા રઞ્ઞા પુચ્છિતા ''સચે અહં તુમ્હે અતિચરામિ, અસ્સમુખી યક્ખિની હોમી''તિ સપથં કત્વા તતો કાલં કત્વા એકસ્મિં પબ્બતપાદે અસ્સમુખી યક્ખિની હુત્વા લેણગુહાયં વસમાના મહાઅટવિયં પુબ્બન્તતો અપરન્તં ગમનમગ્ગે અનુસઞ્ચરન્તે મનુસ્સે ગહેત્વા ખાદતિ. સા કિર તીણિ વસ્સાનિ વેસ્સવણં ઉપટ્ઠહિત્વા આયામતો તિંસયોજને વિત્થારતો પઞ્ચયોજને ઠાને મનુસ્સે ખાદિતું લભિ. અથેકદિવસં એકો અડ્ઢો મહદ્ધનો મહાભોગો અભિરૂપો બ્રાહ્મણો બહૂહિ મનુસ્સેહિ પરિવુતો તં મગ્ગં અભિરુહિ. તં દિસ્વા યક્ખિની તુસ્સિત્વા પક્ખન્દિ, તં દિસ્વા પરિવારમનુસ્સા પલાયિંસુ. સા વાતવેગેન ગન્ત્વા બ્રાહ્મણં ગહેત્વા પિટ્ઠિયા નિપજ્જાપેત્વા ગુહં ગચ્છન્તી પુરિસસમ્ફસ્સં પટિલભિત્વા કિલેસવસેન તસ્મિં સિનેહં ઉપ્પાદેત્વા તં અખાદિત્વા અત્તનો સામિકં અકાસિ. તે ઉભોપિ સમગ્ગસંવાસં વસિંસુ તતો પટ્ઠાય યક્ખિની મનુસ્સે ગણ્હન્તી વત્થતણ્ડુલતેલાદીનિપિ ગહેત્વા તસ્સ નાનગ્ગરસભોજનં ઉપનેત્વા અત્તના મનુસ્સમંસં ખાદતિ. ગમનકાલે તસ્સ પલાયનભયેન મહતિયા સિલાય ગુહાદ્વારં પિદહિત્વા ગચ્છતિ. એવં તેસુ સમ્મોદમાનેસુ વસન્તેસુ બોધિસત્તો નિબ્બત્તટ્ઠાના ચવિત્વા બ્રાહ્મણં પટિચ્ચ તસ્સા કુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગણ્હિ. સા દસમાસચ્ચયેન પુત્તં વિજાયિત્વા પુત્તે ચ બ્રાહ્મણે ચ બલવસિનેહા હુત્વા ઉભોપિ પોસેસિ. સા અપરભાગે પુત્તે વુડ્ઢિપ્પત્તે પુત્તમ્પિ પિતરા સદ્ધિં અન્તોગુહાયં પવેસેત્વા દ્વારં પિદહિ.

અથેકદિવસં બોધિસત્તો તસ્સા ગતકાલં ઞત્વા સિલં અપનેત્વા પિતરં બહિ અકાસિ. સા આગન્ત્વા ''કેન સિલા અપનીતા''તિ વત્વા ''અમ્મ, મયા અપનીતા, અન્ધકારે નિસીદિતું ન સક્કોમી''તિ વુત્તે પુત્તસિનેહેન ન કિઞ્ચિ અવોચ. અથેકદિવસં બોધિસત્તો પિતરં પુચ્છિ ''તાત, મય્હં માતુ મુખં અઞ્ઞાદિસં, તુમ્હાકં મુખં અઞ્ઞાદિસં, કિં નુ ખો કારણ''ન્તિ? ''તાત, તવ માતા મનુસ્સમંસખાદિકા યક્ખિની, મયં ઉભો મનુસ્સા''તિ. ''તાત, યદિ એવં, ઇધ કસ્મા વસામ, એહિ મનુસ્સપથં ગચ્છામા''તિ. ''તાત, સચે મયં પલાયિસ્સામ, ઉભોપિ અમ્હે તવ માતા ખાદિસ્સતી''તિ. બોધિસત્તો ''મા ભાયિ, તાત, તવ મનુસ્સપથસમ્પાપનં મમ ભારો''તિ પિતરં સમસ્સાસેત્વા

પુનદિવસે માતરિ ગતાય પિતરં ગહેત્વા પલાયિ. યક્ખિની આગન્ત્વા તે અદિસ્વા વાતવેગેન પક્ખન્દિત્વા તે ગહેત્વા ‘‘બ્રાહ્મણ, કિં પલાયસિ, કિં તે ઇધ નત્થી’’તિ વત્વા ‘‘ભદ્દે, મા મય્હં કુજ્ઝિ, પુત્તો તે મં ગહેત્વા પલાયતી’’તિ વુત્તે પુત્તસિનેહેન કિઞ્ચિ અવત્વા તે અસ્સાસેત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનઞ્ઞેવ તે ગહેત્વા ગન્ત્વા એવં પુનપિ કતિપયે દિવસે પલાયન્તે આનેસિ.

બોધિસત્તો ચિન્તેસિ ‘‘મય્હં માતુ પરિચ્છિન્નેન ઓકાસેન ભવિતબ્બં, યંનૂનાહં ઇમિસ્સા આણાપવત્તિટ્ઠાનસીમં પુચ્છેય્યં, અથ નં અતિક્કમિત્વા પલાયિસ્સામા’’તિ. સો એકદિવસં માતરં ગહેત્વા એકમન્તં નિસિન્નો ‘‘અમ્મ, માતુસન્તકં નામ પુત્તાનં પાપુણાતિ, અક્ખાહિ તાવ મે અત્તનો સન્તકાય ભૂમિયા પરિચ્છેદ’’ન્તિ આહ. સા સબ્બદિસાસુ પબ્બતનદીનિમિત્તાદીનિ કથેત્વા આયામતો તિંસયોજનં, વિત્થારતો પઞ્ચયોજનં પુત્તસ્સ કથેત્વા ‘‘ઇદં એત્તકં ઠાનં સલ્લક્ખેહિ પુત્તા’’તિ આહ. સો દ્વે તયો દિવસે અતિક્કમિત્વા માતુ અટવિગતકાલે પિતરં ખન્ધં આરોપેત્વા તસ્સા દિન્નસઞ્ઞાય વાતવેગેન પક્ખન્દો પરિચ્છેદનદીતીરં સમ્પાપુણિ. સાપિ આગન્ત્વા તે અપસ્સન્તી અનુબન્ધિ. બોધિસત્તો પિતરં ગહેત્વા નદીમજ્ઝં અગમાસિ. સા આગન્ત્વા નદીતીરે ઠત્વા અત્તનો પરિચ્છેદં અતિક્કન્તભાવં ઞત્વા તત્થેવ ઠત્વા ‘‘તાત, પિતરં ગહેત્વા એહિ, કો મય્હં દોસો, તુમ્હાકં મં નિસ્સાય કિં નામ ન સમ્પજ્જતિ, નિવત્ત, સામી’’તિ પુત્તઞ્ચ પતિઞ્ચ યાચિ. અથ બ્રાહ્મણો નદિં ઉત્તરિ. સા પુત્તમેવ યાચન્તી ‘‘તાત, મા એવં કરિ, નિવત્તાહી’’તિ આહ. ‘‘અમ્મ, મયં મનુસ્સા, ત્વં યક્ખિની, ન સક્કા સબ્બકાલં તવ સન્તિકે વસિતુ’’ન્તિ. ‘‘નેવ નિવત્તિસ્સસિ, તાતા’’તિ. ‘‘આમ, અમ્મા’’તિ. ‘‘તાત, યદિ ન નિવત્તિસ્સસિ, મનુસ્સલોકે જીવિતં નામ દુક્ખં, સિપ્પં અજાનન્તા જીવિતું ન સક્કોન્તિ, અહં એકં ચિન્તામણિં નામ વિજ્જં જાનામિ, તસ્સાનુભાવેન દ્વાદસસંવચ્છરમત્થકે હટભણ્ડમ્પિ પદાનુપદં ગન્ત્વા સક્કા જાનિતું. અયં તે જીવિકા ભવિસ્સતિ, ઉગ્ગણ્હ, તાત, અનગ્ઘં મન્ત’’ન્તિ તથારૂપેન દુક્ખેન અભિભૂતાપિ પુત્તસિનેહેન મન્તં અદાસિ.

બોધિસત્તો નદિયા ઠિતકોવ માતરં વન્દિત્વા અતિસક્કચ્ચં સુતં કત્વા મન્તં ગહેત્વા માતરં વન્દિત્વા ‘‘ગચ્છથ, અમ્મા’’તિ આહ. ‘‘તાત, તુમ્હેસુ અનિવત્તન્તેસુ મય્હં જીવિતં નત્થી’’તિ વત્વા –

‘‘એહિ પુત્ત નિવત્તસ્સુ, મા અનાથં કરોહિ મે;
અજ્જ પુત્તં અપસ્સન્તી, યક્ખિની મરણં ગતા’’તિ.

યક્ખિની ઉરં પહરિ, તાવદેવસ્સા પુત્તસોકેન હદયં ફલિ. સા મરિત્વા તત્થેવ પતિતા. તદા બોધિસત્તો તસ્સા મતભાવં ઞત્વા પિતરં પક્કોસિત્વા માતુ સન્તિકં ગન્ત્વા ચિતકં કત્વા ઝાપેત્વા આળાહનં નિબ્બાપેત્વા નાનાવણ્ણેહિ પુપ્ફેહિ પૂજેત્વા વન્દિત્વા રોદિત્વા પરિદેવિત્વા પિતરં આદાય બારાણસિં ગન્ત્વા રાજદ્વારે ઠત્વા ‘‘પદકુસલો માણવો દ્વારે ઠિતો’’તિ રઞ્ઞો પટિવેદેત્વા ‘‘તેન હિ આગચ્છતૂ’’તિ વુત્તે પવિસિત્વા રાજાનં વન્દિત્વા ‘‘તાત, કિં સિપ્પં જાનાસી’’તિ વુત્તે ‘‘દેવ, દ્વાદસસંવચ્છરમત્થકે હટભણ્ડં પદાનુપદં ગન્ત્વા ગણ્હિતું જાનામી’’તિ આહ. ‘‘તેન હિ મં ઉપટ્ઠાહી’’તિ. ‘‘દેવ, દેવસિકં સહસ્સં લભન્તો ઉપટ્ઠહિસ્સામી’’તિ. ‘‘સાધુ તાત, ઉપટ્ઠહા’’તિ. રાજા દેવસિકં સહસ્સં દાપેસિ.

અથેકદિવસં પુરોહિતો રાજાનં આહ – ‘‘મહારાજ, મયં તસ્સ માણવસ્સ સિપ્પાનુભાવેન કસ્સચિ કમ્મસ્સ અકતત્તા ‘સિપ્પં અત્થિ વા નત્થિ વા’તિ ન જાનામ, વીમંસિસ્સામ તાવ ન’’ન્તિ. રાજા ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા ઉભોપિ જના નાનારતનગોપકાનં સઞ્ઞં દત્વા રતનસારભણ્ડિકં ગહેત્વા પાસાદા ઓરુય્હ રાજનિવેસનન્તરે

તિક્ખત્તું આવિજ્ઝિત્વા નિસ્સેણિં અત્થરિત્વા પાકારમત્થકેન બહિ ઓતરિત્વા વિનિચ્છયસાલં પવિસિત્વા તત્થ નિસીદિત્વા પુન ગન્ત્વા નિસ્સેણિં અત્થરિત્વા પાકારમત્થકેન ઓતરિત્વા અન્તેપુરે પોક્ખરણિયા તીરં ગન્ત્વા પોક્ખરણિં તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા ઓતરિત્વા અન્તોપોક્ખરણિયં ભણ્ડિકં ઠપેત્વા પાસાદં અભિરુહિંસુ. પુનદિવસે ''રાજનિવેસનતો કિર રતનં હરિંસૂ''તિ એકકોલાહલં અહોસિ. રાજા અજાનન્તો વિય હુત્વા બોધિસત્તં પક્કોસાપેત્વા ''તાત, રાજનિવેસનતો બહુરતનભણ્ડં હટં, હન્દ નં અનુવિચિનિતું વટ્ટતી''તિ આહ . ''મહારાજ, દ્વાદસસંવચ્છરમત્થકે હટભણ્ડં ચોરાનં પદાનુપદં ગન્ત્વા આહરણસમત્થસ્સ મમ અનચ્છરિયં અજ્જ રત્તિં હટભણ્ડં આહરિતું, આહરિસ્સામિ તં, મા ચિન્તયિત્થા''તિ. ''તેન હિ આહરા''તિ. સો ''સાધુ, દેવા''તિ વત્વા માતરં વન્દિત્વા મન્તં પરિવત્તેત્વા મહાતલે ઠિતોવ ''મહારાજ, દ્વિન્નં ચોરાનં પદં પઞ્ઞાયતી''તિ વત્વા રઞ્ઞો ચ પુરોહિતસ્સ ચ પદાનુસારેન સિરિગબ્ભં પવિસિત્વા તતો નિક્ખમિત્વા પાસાદા ઓરુય્હ રાજનિવેસનન્તરે તિક્ખત્તું પરિગન્ત્વા પદાનુસારેનેવ પાકારસમીપં ગન્ત્વા પાકારે ઠત્વા ''મહારાજ, ઇમસ્મિં ઠાને પાકારતો મુચ્ચિત્વા આકાસે પદં પઞ્ઞાયતિ, નિસ્સેણિં અત્થરાપેત્વા દેથા''તિ નિસ્સેણિં પાકારમત્થકેન ઓતરિત્વા પદાનુસારેનેવ વિનિચ્છયસાલં ગન્ત્વા પુન રાજનિવેસનં આગન્ત્વા નિસ્સેણિં અત્થરાપેત્વા પાકારમત્થકેન ઓરુય્હ પોક્ખરણિં ગન્ત્વા તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા ''મહારાજ, ચોરા ઇમં પોક્ખરણિં ઓતિણ્ણા''તિ વત્વા અત્તના ઠપિતં વિય ભણ્ડિકં નીહરિત્વા રઞ્ઞો દત્વા ''મહારાજ, ઇમે દ્વે ચોરા અભિઞ્ઞાતમહાચોરા ઇમિના મગ્ગેન રાજનિવેસનં અભિરુળ્હા''તિ આહ. મહાજના તુટ્ઠપહટ્ઠા અઙ્ગુલિયો ફોટેસું, ચેલુક્ખેપા પવત્તિંસુ.

રાજા ચિન્તેસિ – ''અયં માણવો પદાનુસારેન ગન્ત્વા ચોરેહિ ઠપિતભણ્ડટ્ઠાનમેવ મઞ્ઞે જાનાતિ, ચોરે પન ગણ્હિતું ન સક્કોતી''તિ. અથ નં આહ ''ચોરેહિ હટભણ્ડં તાવ નો તયા આહટં, ચોરા પન ન આહટા''તિ. ''મહારાજ, ઇધેવ ચોરા, ન દૂરે''તિ. ''કો ચ કો ચા''તિ. ''યો મહારાજ, ઇચ્છતિ, સોવ ચોરો હોતિ, તતો તુમ્હાકં ભણ્ડિકસ્સ લદ્ધકાલતો પટ્ઠાય ચોરેહિ કો અત્થો, મા પુચ્છિત્થા''તિ. ''તાત, અહં તુય્હં દેવસિકં સહસ્સં દમ્મિ, ચોરે મે ગહેત્વા દેહી''તિ. ''મહારાજ, ધને લદ્ધે કિં ચોરેહી''તિ. ''ધનતોપિ નો, તાત, ચોરે લદ્ધું વટ્ટતી''તિ. ''તેન હિ, મહારાજ, 'ઇમે નામ ચોરા'તિ તુમ્હાકં ન કથેસ્સામિ, અતીતે પવત્તકારણં પન તે આહરિસ્સામિ, સચે તુમ્હે પઞ્ઞવન્તો, તં કારણં જાનાથા''તિ સો એવં વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિતો અવિદૂરે નદીતીરગામકે પાટલિ નામ એકો નટો વસતિ. સો એકસ્મિં ઉસ્સવદિવસે ભરિયમાદાય બારાણસિં પવિસિત્વા નચ્ચિત્વા વીણં વાદિત્વા ગાયિત્વા ધનં લભિત્વા ઉસ્સવપરિયોસાને બહું સુરાભત્તં ગાહાપેત્વા અત્તનો ગામં ગચ્છન્તો નદીતીરં પત્વા નવોદકં આગચ્છન્તં દિસ્વા ભત્તં ભુઞ્જન્તો સુરં પિવન્તો નિસીદિત્વા મત્તો હુત્વા અત્તનો બલં અજાનન્તો ''મહાવીણં ગીવાય બન્ધિત્વા નદિં ઉત્તરિત્વા ગમિસ્સામી''તિ ભરિયં હત્થે ગહેત્વા નદિં ઓતરિ. વીણાછિદ્દેહિ ઉદકં પાવિસિ. અથ નં સા વીણા ઉદકે ઓસીદાપેસિ . ભરિયા પનસ્સ ઓસીદનભાવં ઞત્વા તં વિસ્સજ્જેત્વા ઉત્તરિત્વા તીરે અટ્ઠાસિ. નટપાટલિ સકિં ઉમ્મુજ્જતિ, સકિં નિમુજ્જતિ, ઉદકં પવિસિત્વા ઉદ્ધુમાતઉદરો અહોસિ. અથસ્સ ભરિયા ચિન્તેસિ ''મય્હં સામિકો ઇદાનિ મરિસ્સતિ, એકં નં ગીતકં યાચિત્વા પરિસમજ્ઝે તં ગાયન્તી જીવિકં કપ્પેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા ''સામિ, ત્વં ઉદકે નિમુજ્જસિ, એકં મે ગીતકં દેહિ, તેન જીવિકં કપ્પેસ્સામી''તિ વત્વા ગાથમાહ –

૪૯. ''બહુસ્સુતં ચિત્તકથિં, ગઙ્ગા વહતિ પાટલિં;
વુય્હમાનક ભદ્દન્તે, એકં મે દેહિ ગાથક''ન્તિ.

તત્થ **ગાથક**ન્તિ ખુદ્દકં ગાથં.

અથ નં નટપાટલિ ‘‘ભદ્દે, કથં તવ ગીતકં દસ્સામિ, ઇદાનિ મહાજનસ્સ પટિસરણભૂતં ઉદકં મં મારેતી’’તિ વત્વા ગાથમાહ –

૫૦. ‘‘યેન સિઞ્ચન્તિ દુક્ખિતં, યેન સિઞ્ચન્તિ આતુરં;
તસ્સ મજ્ઝે મરિસ્સામિ, જાતં સરણતો ભય’’ન્તિ.

બોધિસત્તો ઇમં ગાથં વત્વા ‘‘મહારાજ, યથા ઉદકં મહાજનસ્સ પટિસરણં, તથા રાજાનોપિ, તેસં સન્તિકા ભયે ઉપ્પન્ને તં ભયં કો પટિબાહિસ્સતી’’તિ વત્વા ‘‘મહારાજ, ઇદં કારણં પટિચ્છન્નં, મયા પન પણ્ડિતવેદનીયં કત્વા કથિતં, જાનાહિ, મહારાજા’’તિ આહ. ‘‘તાત અહં એવરૂપં પટિચ્છન્નકથં ન જાનામિ, ચોરે મે ગહેત્વા દેહી’’તિ. અથસ્સ મહાસત્તો ‘‘તેન હિ, મહારાજ, ઇદં સુત્વા જાનાહી’’તિ અપરમ્પિ કારણં આહરિ. દેવ, પુબ્બે ઇમિસ્સાવ બારાણસિયા દ્વારગામે એકો કુમ્ભકારો ભાજનત્થાય મત્તિકં આહરન્તો એકસ્મિંયેવ ઠાને નિબદ્ધં ગણ્હિત્વા અન્તોપબ્ભારં મહન્તં આવાટં ખણિ. અથેકદિવસં તસ્સ મત્તિકં ગણ્હન્તસ્સ અકાલમહામેઘો ઉટ્ઠહિત્વા મહાવુટ્ઠિં પાતેસિ. ઉદકં અવત્થરમાનં આવાટં પાતેસિ, તેનસ્સ મત્થકો ભિજ્જિ. સો પરિદેવન્તો ગાથમાહ –

૫૧. ‘‘યત્થ બીજાનિ રૂહન્તિ, સત્તા યત્થ પતિટ્ઠિતા;
સા મે સીસં નિપીળેતિ, જાતં સરણતો ભય’’ન્તિ.

તત્થ **નિપીળેતી**તિ નિપતિત્વા પીળેતિ ભિન્દતિ.

યથા હિ દેવ, મહાજનસ્સ પટિસરણભૂતા મહાપથવી કુમ્ભકારસ્સ સીસં ભિન્દિ, એવમેવ મહાપથવીસમે સબ્બલોકસ્સ પટિસરણે નરિન્દે ઉટ્ઠાય ચોરકમ્મં કરોન્તે કો બાહિસ્સતિ, સક્ખિસ્સસિ, મહારાજ, એવં પટિચ્છાદેત્વા કથિતં ચોરં જાનિતુન્તિ. તાત, મય્હં પટિચ્છન્નેન કારણં નત્થિ, અયં ચોરોતિ એવં મે ચોરં ગહેત્વા દેહીતિ. સો રાજાનં રક્ખન્તો ‘‘ત્વં ચોરો’’તિ અવત્વા અપરમ્પિ ઉદાહરણં આહરિ. મહારાજ, પુબ્બે ઇમસ્મિંયેવ નગરે એકસ્સ પુરિસસ્સ ગેહં આદિત્તં. સો ‘‘અન્તો પવિસિત્વા ભણ્ડકં નીહરા’’તિ અઞ્ઞં આણાપેસિ. તસ્મિં પવિસિત્વા નીહરન્તે ગેહદ્વારં પિદહિ. સો ધૂમન્ધો હુત્વા નિક્ખમનમગ્ગં અલભન્તો ઉપ્પન્નડાહદુક્ખો હુત્વા અન્તો ઠિતોવ પરિદેવન્તો ગાથમાહ –

૫૨. ‘‘યેન ભત્તાનિ પચ્ચન્તિ, સીતં યેન વિહઞ્ઞતિ;
સો મં ડહતિ ગત્તાનિ, જાતં સરણતો ભય’’ન્તિ.

તત્થ **સો મં ડહતી**તિ સો મે ડહતિ, અયમેવ વા પાઠો.

‘‘મહારાજ, અગ્ગિ વિય મહાજનસ્સ પટિસરણભૂતો એકો મનુસ્સો રતનભણ્ડિકં હરિ, મા મં ચોરં પુચ્છા’’તિ. ‘‘તાત, મય્હં ચોરં દેહિયેવા’’તિ. સો રાજાનં ‘‘ત્વં ચોરો’’તિ અવત્વા અપરમ્પિ ઉદાહરણં આહરિ. દેવ, પુબ્બે ઇમસ્મિંયેવ નગરે એકો પુરિસો અતિબહું ભુઞ્જિત્વા જીરાપેતું અસક્કોન્તો વેદનાપ્પત્તો હુત્વા પરિદેવન્તો ગાથમાહ –

૫૩. ''યેન ભુત્તેન યાપન્તિ, પુથૂ બ્રાહ્મણખત્તિયા;
સો મં ભુત્તો બ્યાપાદેતિ, જાતં સરણતો ભય''ન્તિ.

તત્થ **સો મં ભુત્તો બ્યાપાદેતી**તિ સો ઓદનો ભુત્તો મં બ્યાપાદેતિ મારેતિ.

''મહારાજ, ભત્તં વિય મહાજનસ્સ પટિસરણભૂતો એકો ભણ્ડં હરિ, તસ્મિં લદ્ધે કિં ચોરં પુચ્છસી''તિ? ''તાત, સક્કોન્તો ચોરં મે દેહી''તિ. સો તસ્સ સઞ્ઞાપનત્થં અપરમ્પિ ઉદાહરણં આહરિ. મહારાજ , પુબ્બેપિ ઇમસ્મિંયેવ નગરે એકસ્સ વાતો ઉટ્ઠહિત્વા ગત્તાનિ ભઞ્જિ. સો પરિદેવન્તો ગાથમાહ –

૫૪. ''ગિમ્હાનં પચ્છિમે માસે, વાતમિચ્છન્તિ પણ્ડિતા;
સો મં ભઞ્જતિ ગત્તાનિ, જાતં સરણતો ભય''ન્તિ.

ઇતિ મહારાજ, સરણતો ભયં ઉપ્પન્નં, જાનાહિ તં કારણન્તિ. તાત, ચોરં મે દેહીતિ. સો તસ્સ સઞ્ઞાપનત્થં અપરમ્પિ ઉદાહરણં આહરિ. દેવ, અતીતે હિમવન્તપદેસે સાખાવિટપસમ્પન્નો મહારુક્ખો અહોસિ પુપ્ફફલસમ્પન્નો અનેકસહસ્સાનં સકુણાનં નિવાસો તસ્સ દ્વે સાખા અઞ્ઞમઞ્ઞં સઙ્ઘટ્ટેસું, તતો ધૂમો ઉપ્પજ્જિ, અગ્ગિચુણ્ણાનિ પતિંસુ. તં દિસ્વા સકુણજેટ્ઠકો ગાથમાહ –

૫૫. ''યં નિસ્સિતા જગતિરુહં, સ્વાયં અગ્ગિં પમુઞ્ચતિ;
દિસા ભજથ વક્કઙ્ગા, જાતં સરણતો ભય''ન્તિ.

તત્થ **જગતિરુહ**ન્તિ મહીરુહં.

યથા હિ, દેવ, રુક્ખો પક્ખીનં પટિસરણં, એવં રાજા મહાજનસ્સ પટિસરણં, તસ્મિં ચોરિકં કરોન્તે કો પટિબાહિસ્સતિ, સલ્લક્ખેહિ, દેવાતિ. તાત, મય્હં ચોરમેવ દેહીતિ. અથસ્સ સો અપરમ્પિ ઉદાહરણં આહરિ. મહારાજ, એકસ્મિં કાસિગામે અઞ્ઞતરસ્સ કુલઘરસ્સ પચ્છિમભાગે કક્ખળા સુસુમારનદી અત્થિ, તસ્સ ચ કુલસ્સ એકોવ પુત્તો. સો પિતરિ કાલકતે માતરં પટિજગ્ગિ. તસ્સ માતા અનિચ્છમાનસ્સેવ એકં કુલધીતરં આનેસિ. સા પુબ્બભાગે સસ્સું સમ્પિયાયિત્વા પચ્છા પુત્તધીતાહિ વડ્ઢમાના તં નીહરિતુકામા અહોસિ. તસ્સા પન માતાપિ તસ્મિંયેવ ઘરે વસતિ. સા સામિકસ્સ સન્તિકે સસ્સુયા નાનપ્પકારં દોસં વત્વા પરિભિન્દિત્વા ''અહં તે માતરં પોસેતું ન સક્કોમિ, મારેહિ ન''ન્તિ વત્વા ''મનુસ્સમારણં નામ ભારિયં, કથં નં મારેમી''તિ વુત્તે ''નિદ્દોક્કમનકાલે નં મઞ્ચકેનેવ સદ્ધિં ગહેત્વા સુસુમારનદિયં ખિપિસ્સામ, અથ નં સુસમારા ખાદિસ્સન્તી''તિ આહ. ''તુય્હં પન માતા કહ''ન્તિ? ''તસ્સાયેવ સન્તિકે સુપતી''તિ. ''તેન હિ ગચ્છ, તસ્સા નિપન્નમઞ્ચકે રજ્જું બન્ધિત્વા સઞ્ઞં કરોહી''તિ. સા તથા કત્વા ''કતા મે સઞ્ઞા''તિ આહ. ઇતરો ''થોકં અધિવાસેહિ, મનુસ્સા તાવ નિદ્દાયન્તૂ''તિ નિદ્દાયન્તો વિય નિપજ્જિત્વા ગન્ત્વા તં રજ્જુકં ભરિયાય માતુ મઞ્ચકે બન્ધિત્વા ભરિયં પબોધેત્વા ઉભોપિ ગન્ત્વા તં મઞ્ચકેનેવ સદ્ધિં ઉક્ખિપિત્વા નદિયં ખિપિંસુ. તત્થ નં નિદ્દાયમાનં સુસુમારા વિદ્ધંસેત્વા ખાદિંસુ.

સા પુનદિવસે માતુ પરિવત્તિતભાવં ઞત્વા ''સામિ, મમ માતાવ મારિતા, ઇદાનિ તવ માતરં મારેહી''તિ વત્વા ''તેન હિ સાધૂ''તિ વુત્તે ''સુસાને ચિતકં કત્વા અગ્ગિમ્હિ નં પક્ખિપિત્વા મારેસ્સામા''તિ આહ. અથ નં નિદ્દાયમાનં ઉભોપિ સુસાનં નેત્વા ઠપયિંસુ. તત્થ સામિકો ભરિયં આહ ''અગ્ગિ તે આભતો''તિ? ''પમુટ્ઠાસ્મિ,

સામી''તિ. ''તેન હિ ગન્ત્વા આનેહી''તિ. ''ન સક્કોમિ સામિ, ગન્તું, તયિ ગતેપિ ઠાતું ન સક્ખિસ્સામિ, ઉભોપિ મયં ગચ્છિસ્સામા''તિ. તેસુ ગતેસુ મહલ્લિકા સીતવાતેન પબોધિતા સુસાનભાવં ઞત્વા ''ઇમે મં મારેતુકામા અગ્ગિઅત્થાય ગતા''તિ ચ ઉપધારેત્વા ''ન મે બલં જાનન્તી''તિ એકં મતકળેવરં ગહેત્વા મઞ્ચકે નિપજ્જાપેત્વા ઉપરિ પિલોતિકાય પટિચ્છાદેત્વા સયં પલાયિત્વા તત્થેવ લેણગુહં પાવિસિ. ઇતરે અગ્ગિં આહરિત્વા ''મહલ્લિકા''તિ સઞ્ઞાય કળેવરં ઝાપેત્વા પક્કમિંસુ. એકેન ચોરેન તસ્મિં ગુહાલેણે પુબ્બે ભણ્ડિકા ઠપિતા, સો ''તં ગણ્હિસ્સામી''તિ આગન્ત્વા મહલ્લિકં દિસ્વા ''એકા યક્ખિની ભવિસ્સતિ, ભણ્ડિકા મે અમનુસ્સપરિગ્ગહિતા''તિ એકં ભૂતવેજ્જં આનેસિ. વેજ્જો મન્તં કરોન્તો ગુહં પાવિસિ.

અથ નં સા આહ ''નાહં યક્ખિની, એહિ ઉભોપિ ઇમં ધનં ભાજેસ્સામા''તિ. ''કથં સદ્દહિતબ્બ''ન્તિ? ''તવ જિવ્હં મમ જિવ્હાય ઠપેહી''તિ. સો તથા અકાસિ. અથસ્સ સા જિવ્હં ડંસિત્વા છિન્દિત્વા પાતેસિ. ભૂતવેજ્જો ''અદ્ધા એસા યક્ખિની''તિ જિવ્હાય લોહિતં પગ્ઘરન્તિયા વિરવમાનો પલાયિ. મહલ્લિકા પુનદિવસે મટ્ઠસાટકં નિવાસેત્વા નાનારતનભણ્ડિકં ગહેત્વા ઘરં અગમાસિ. સુણિસા તં દિસ્વા ''કહં તે, અમ્મ, ઇદં લદ્ધ''ન્તિ પુચ્છિ. ''અમ્મ, એતસ્મિં સુસાને દારુચિતકાય ઝાપિતા એવરૂપં લભન્તી''તિ. ''અમ્મ, મયાપિ સક્કા લદ્ધુ''ન્તિ. ''માદિસી હુત્વા લભિસ્સસી''તિ. સા લદ્ધભણ્ડિકલોભેન સામિકસ્સ કથેત્વા તત્થ અત્તાનં ઝાપેસિ. અથ નં પુનદિવસે સામિકો અપસ્સન્તો ''અમ્મ, ઇમાયપિ વેલાય ત્વં આગતા, સુણિસા તે નાગચ્છતી''તિ આહ. સા તં સુત્વા ''અરે પાપપુરિસ, કિં મતા નામ આગચ્છન્તી''તિ તં તજ્જેત્વા ગાથમાહ –

૫૬. ''યમાનયિં સોમનસ્સં, માલિનિં ચન્દનુસ્સદં;
સા મં ઘરા નિચ્છુભતિ, જાતં સરણતો ભય''ન્તિ.

તત્થ **સોમનસ્સ**ન્તિ સોમનસ્સં ઉપ્પાદેત્વા. ''સોમનસ્સા''તિપિ પાઠો, સોમનસ્સવતી હુત્વાતિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યમહં ''ઇમં મે નિસ્સાય પુત્તો પુત્તધીતાહિ વડ્ઢિસ્સતિ, મઞ્ચ મહલ્લિકકાલે પોસેસ્સતી''તિ માલિનિં ચન્દનુસ્સદં કત્વા અલઙ્કરિત્વા સોમનસ્સજાતા આનેસિં. સા મં અજ્જ ઘરા નીહરતિ, સરણતોયેવ મે ભયં ઉપ્પન્નન્તિ.

''મહારાજ, સુણિસા વિય સસ્સુયા મહાજનસ્સ રાજા પટિસરણં, તતો ભયે ઉપ્પન્ને કિં સક્કા કાતું, સલ્લક્ખેહિ, દેવા''તિ. તં સુત્વા રાજા ''તાત, નાહં તયા આનીતકારણાનિ જાનામિ, ચોરમેવ મે દેહી''તિ આહ. સો ''રાજાનં રક્ખિસ્સામી''તિ અપરમ્પિ ઉદાહરણં આહરિ. દેવ, પુબ્બે ઇમસ્મિંયેવ નગરે એકો પુરિસો પત્થનં કત્વા પુત્તં લભિ. સો પુત્તજાતકાલે ''પુત્તો મે લદ્ધો''તિ સોમનસ્સજાતો તં પોસેત્વા વયપ્પત્તકાલે દારેન સંયોજેત્વા અપરભાગે જરં પત્વા કમ્મં અધિટ્ઠાતું નાસક્ખિ. અથ નં પુત્તો ''ત્વં કમ્મં કાતું ન સક્કોસિ, ઇતો નિક્ખમા''તિ ગેહતો નીહરિ . સો કિચ્છેન કસિરેન જીવિકં કપ્પેન્તો પરિદેવમાનો ગાથમાહ –

૫૭. ''યેન જાતેન નન્દિસ્સં, યસ્સ ચ ભવમિચ્છિસં;
સો મં ઘરા નિચ્છુભતિ, જાતં સરણતો ભય''ન્તિ.

તત્થ **સો મ**ન્તિ સો પુત્તો મં ઘરતો નિચ્છુભતિ નીહરતિ. સ્વાહં ભિક્ખં ચરિત્વા દુક્ખેન જીવામિ, સરણતોયેવ મે ભયં ઉપ્પન્નન્તિ.

‘‘મહારાજ, યથા પિતા નામ મહલ્લકો પટિબલેન પુત્તેન રક્ખિતબ્બો, એવં સબ્બોપિ જનપદો રઞ્ઞા રક્ખિતબ્બો, ઇદઞ્ચ ભયં ઉપ્પજ્જમાનં સબ્બસત્તે રક્ખન્તસ્સ રઞ્ઞો સન્તિકા ઉપ્પન્નં, ઇમિના કારણેન ‘અસુકો નામ ચોરો’તિ જાનાહિ, દેવા’’તિ. ‘‘તાત, નાહં કારણં વા અકારણં વા જાનામિ, ચોરં વા મે દેહિ, ત્વઞ્ઞેવ વા ચોરો હોહી’’તિ એવં રાજા પુનપ્પુનં માણવં અનુયુઞ્જિ. અથ નં સો એવમાહ ‘‘કિં પન, મહારાજ, એકંસેન ચોરગહણં રોચેથા’’તિ? ‘‘આમ, તાતા’’તિ. તેન હિ ‘‘અસુકો ચ અસુકો ચ ચોરો’’તિ પરિસમજ્ઝે પકાસેમીતિ. ‘‘એવં કરોહિ, તાતા’’તિ. સો તસ્સ વચનં સુત્વા ‘‘અયં રાજા અત્તાનં રક્ખિતું ન દેતિ, ગણ્હિસ્સામિ દાનિ ચોર’’ન્તિ સન્નિપતિતે મહાજને આમન્તેત્વા ઇમા ગાથા આહ –

૫૮. ‘‘સુણન્તુ મે જાનપદા, નેગમા ચ સમાગતા;
યતોદકં તદાદિત્તં, યતો ખેમં તતો ભયં.

૫૯. ‘‘રાજા વિલુમ્પતે રટ્ઠં, બ્રાહ્મણો ચ પુરોહિતો;
અત્તગુત્તા વિહરથ, જાતં સરણતો ભય’’ન્તિ.

તત્થ **યતોદકં તદાદિત્ત**ન્તિ યં ઉદકં તદેવ આદિત્તં. **યતો ખેમ**ન્તિ યતો રાજતો ખેમેન ભવિતબ્બં, તતોવ ભયં ઉપ્પન્નં. **અત્થગુત્તા વિહરથા**તિ તુમ્હે ઇદાનિ અનાથા જાતા, અત્તાનં મા વિનાસેથ, અત્તનાવ ગુત્તા હુત્વા અત્તનો સન્તકં ધનધઞ્ઞં રક્ખથ, રાજા નામ મહાજનસ્સ પટિસરણં, તતો તુમ્હાકં ભયં ઉપ્પન્નં, રાજા ચ પુરોહિતો ચ વિલોપખાદકચોરા, સચે ચોરે ગણ્હિતુકામત્થ, ઇમે દ્વે ગહેત્વા કમ્મકરણં કરોથાતિ.

તે તસ્સ કથં સુત્વા ચિન્તયિંસુ ‘‘અયં રાજા રક્ખણારહોપિ સમાનો ઇદાનિ અઞ્ઞસ્સ ઉપરિ દોસં આરોપેત્વા અત્તનો ભણ્ડિકં સયમેવ પોક્ખરણિયં ઠપેત્વા ચોરં પરિયેસાપેતિ, ઇતો દાનિ પટ્ઠાય પુન ચોરકમ્મસ્સ અકરણત્થાય મારેમ નં પાપરાજાન’’ન્તિ. તે દણ્ડમુગ્ગરાદિહત્થા ઉટ્ઠાય તત્થેવ રાજાનઞ્ચ પુરોહિતઞ્ચ પોથેત્વા જીવિતક્ખયં પાપેત્વા મહાસત્તં અભિસિઞ્ચિત્વા રજ્જે પતિટ્ઠપેસું.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા ‘‘અનચ્છરિયં, ઉપાસક, પથવિયં પદસઞ્ઞાનનં, પોરાણકપણ્ડિતા એવં આકાસે પદં સઞ્જાનિંસૂ’’તિ વત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉપાસકો ચ પુત્તો ચ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતા. તદા પિતા કસ્સપો અહોસિ, પદકુસલમાણવો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

પદકુસલમાણવજાતકવણ્ણના છટ્ઠા.

[૪૩૩] ૭. લોમસકસ્સપજાતકવણ્ણના

અસ્સ ઇન્દસમો રાજાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. તઞ્હિ ભિક્ખું સત્થા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ ઉક્કણ્ઠિતોસી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘સચ્ચ’’ન્તિ વુત્તે ‘‘ભિક્ખુ સિનેરુકમ્પનવાતો કિં પુરાણપણ્ણાનિ ન કમ્પેસ્સતિ, યસસમઙ્ગિનોપિ સપ્પુરિસા આયસક્યં પાપુણન્તિ, કિલેસા નામેતે પરિસુદ્ધસત્તેપિ સંકિલિટ્ઠે કરોન્તિ, પગેવ તાદિસ’’ન્તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બ્રહ્મદત્તસ્સ પુત્તો બ્રહ્મદત્તકુમારો નામ પુરોહિતપુત્તો ચ કસ્સપો નામ દ્વે સહાયકા હુત્વા એકાચરિયકુલે સબ્બસિપ્પાનિ ઉગ્ગણ્હિંસુ. અપરભાગે બ્રહ્મદત્તકુમારો પિતુ અચ્ચયેન રજ્જે પતિટ્ઠાસિ. કસ્સપો ચિન્તેસિ ‘‘મય્હં સહાયો રાજા જાતો, ઇદાનિ મે મહન્તં ઇસ્સરિયં દસ્સતિ, કિં મે ઇસ્સરિયેન,

અહં માતાપિતરો ચ રાજાનઞ્ચ આપુચ્છિત્વા પબ્બજિસ્સામી''તિ. સો રાજાનઞ્ચ માતાપિતરો ચ આપુચ્છિત્વા હિમવન્તં પવિસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા સત્તમે દિવસે અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેત્વા ઉઞ્છાચરિયાય યાપેન્તો વિહાસિ. પબ્બજિતં પન નં ''લોમસકસ્સપો''તિ સઞ્જાનિંસુ. સો પરમજિતિન્દ્રિયો ઘોરતપો તાપસો અહોસિ. તસ્સ તેજેન સક્કસ્સ ભવનં કમ્પિ. સક્કો આવજ્જેન્તો તં દિસ્વા ચિન્તેસિ ''અયં તાપસો અતિવિય ઉગ્ગતેજો સક્કભાવાપિ મં ચાવેય્ય, બારાણસિરઞ્ઞા સદ્ધિં એકતો હુત્વા તપમસ્સ ભિન્દિસ્સામી''તિ. સો સક્કાનુભાવેન અડ્ઢરત્તસમયે બારાણસિરઞ્ઞો સિરિગબ્ભં પવિસિત્વા સકલગબ્ભં સરીરપ્પભાય ઓભાસેત્વા રઞ્ઞો સન્તિકે આકાસે ઠિતો ''ઉટ્ઠેહિ, મહારાજા''તિ રાજાનં પબોધેસિ. ''કોસિ ત્વ''ન્તિ વુત્તે ''સક્કોહમસ્મી''તિ આહ. ''કિમત્થં આગતોસી''તિ? ''મહારાજ, સકલજમ્બુદીપે એકરજ્જં ઇચ્છસિ, ન ઇચ્છસી''તિ? ''કિસ્સ ન ઇચ્છામી''તિ? અથ નં સક્કો ''તેન હિ લોમસકસ્સપં આનેત્વા પસુઘાતયઞ્ઞં યજાપેહિ, સક્કસમો અજરામરો હુત્વા સકલજમ્બુદીપે રજ્જં કારેસ્સસી''તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૬૦. ''અસ્સ ઇન્દસમો રાજ, અચ્ચન્તં અજરામરો;
સચે ત્વં યઞ્ઞં યાજેય્ય, ઇસિં લોમસકસ્સપ''ન્તિ.

તત્થ **અસ્સા**તિ ભવિસ્સસિ. **યાજેય્યા**તિ સચે ત્વં અરઞ્ઞાયતનતો ઇસિં લોમસકસ્સપં આનેત્વા યઞ્ઞં યજેય્યાસીતિ.

તસ્સ વચનં સુત્વા રાજા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિ. સક્કો ''તેન હિ મા પપઞ્ચં કરી''તિ વત્વા પક્કામિ. રાજા પુનદિવસે સેય્યં નામ અમચ્ચં પક્કોસાપેત્વા ''સમ્મ, મય્હં પિયસહાયકસ્સ લોમસકસ્સપસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા મમ વચનેન એવં વદેહિ 'રાજા કિર તુમ્હેહિ પસુઘાતયઞ્ઞં યજાપેત્વા સકલજમ્બુદીપે એકરાજા ભવિસ્સતિ, તુમ્હાકમ્પિ યત્તકં પદેસં ઇચ્છથ, તત્તકં દસ્સતિ, મયા સદ્ધિં યઞ્ઞં યજિતું આગચ્છથા'''તિ આહ. સો ''સાધુ, દેવા''તિ તાપસસ્સ વસનોકાસજાનનત્થં નગરે ભેરિં ચરાપેત્વા એકેન વનચરકેન ''અહં જાનામી''તિ વુત્તે તં પુરતો કત્વા મહન્તેન પરિવારેન તત્થ ગન્ત્વા ઇસિં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નો તં સાસનં આરોચેસિ. અથ નં સો ''સેય્ય કિં નામેતં કથેસી''તિ વત્વા પટિક્ખિપન્તો ચતસ્સો ગાથા અભાસિ –

૬૧. ''સસમુદ્દપરિયાયં, મહિં સાગરકુણ્ડલં;
ન ઇચ્છે સહ નિન્દાય, એવં સેય્ય વિજાનહિ.

૬૨. ''ધિરત્થુ તં યસલાભં, ધનલાભઞ્ચ બ્રાહ્મણ;
યા વુત્તિ વિનિપાતેન, અધમ્મચરણેન વા.

૬૩. ''અપિ ચે પત્તમાદાય, અનગારો પરિબ્બજે;
સાયેવ જીવિકા સેય્યો, યા ચાધમ્મેન એસના.

૬૪. ''અપિ ચે પત્તમાદાય, અનગારો પરિબ્બજે;
અઞ્ઞં અહિંસયં લોકે, અપિ રજ્જેન તં વર''ન્તિ.

તત્થ **સસમુદ્દપરિયાયન્તિ** સસમુદ્દપરિક્ખેપં. **સાગરકુણ્ડલન્તિ** ચત્તારો દીપે પરિક્ખિપિત્વા ઠિતસાગરેહિ કણ્ણવલિયા ઠપિતકુણ્ડલેહિ વિય સમન્નાગતં. **સહ નિન્દાયાતિ** ''ઇમિના પસુઘાતકમ્મં કત''ન્તિ ઇમાય નિન્દાય સહ ચક્કવાળપરિયન્તં મહાપથવિં ન ઇચ્છામીતિ વદતિ. **યા વુત્તિ વિનિપાતેનાતિ** નરકે વિનિપાતકમ્મેન યા ચ જીવિતવુત્તિ હોતિ, તં ધિરત્થુ, ગરહામિ તં વુત્તિન્તિ દીપેતિ. **સાયેવ જીવિકાતિ** પબ્બજિતસ્સ મત્તિકાપત્તં આદાય પરઘરાનિ ઉપસઙ્કમિત્વા આહારપરિયેસનજીવિકાવ યસધનલાભતો સતગુણેન સહસ્સગુણેન વરતરાતિ અત્થો **અપિ રજ્જેન તં વરન્તિ** તં અનગારસ્સ સતો અઞ્ઞં અવિહિંસન્તસ્સ પરિબ્બજનં સકલજમ્બુદીપરજ્જેનપિ વરન્તિ અત્થો.

અમચ્ચો તસ્સ કથં સુત્વા ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ. તં સુત્વા રાજા ''અનાગચ્છન્તે કિં સક્કા કાતુ''ન્તિ તુણ્હી અહોસિ. પુન સક્કો અડ્ઢરત્તસમયે આગન્ત્વા આકાસે ઠત્વા ''કિં, મહારાજ, લોમસકસ્સપં આનેત્વા યઞ્ઞં ન યજાપેસી''તિ આહ. ''મયા પેસિતોપિ નાગચ્છતી''તિ. ''તેન હિ, મહારાજ, અત્તનો ધીતરં ચન્દવતિં કુમારિકં અલઙ્કરિત્વા સેય્યં તથેવ પેસેત્વા 'સચે કિર આગન્ત્વા યઞ્ઞં યજિસ્સસિ, રાજા તે ઇમં કુમારિકં દસ્સતી'તિ વદાપેહિ, અદ્ધા સો કુમારિકાય પટિબદ્ધચિત્તો હુત્વા આગચ્છિસ્સતી''તિ. રાજા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા પુનદિવસે સેય્યસ્સ હત્થે ધીતરં અદાસિ. સો રાજધીતરં ગહેત્વા તત્થ ગન્ત્વા ઇસિં વન્દિત્વા પટિસન્થારં કત્વા દેવચ્છરપટિભાગં રાજધીતરં તસ્સ દસ્સેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથ ઇસિ ઇન્દ્રિયાનિ ભિન્દિત્વા તં ઓલોકેસિ, સહ ઓલોકનેનેવ પટિબદ્ધચિત્તો હુત્વા ઝાના પરિહાયિ. અમચ્ચો તસ્સ પટિબદ્ધચિત્તભાવં ઞત્વા ''ભન્તે, સચે કિર યઞ્ઞં યજિસ્સથ, રાજા તે ઇમં દારિકં પાદપરિચારિકં કત્વા દસ્સતી''તિ આહ. સો કિલેસવસેન કમ્પન્તો ''ઇમં કિર મે દસ્સતી''તિ આહ. ''આમ, યઞ્ઞં યજન્તસ્સ તે દસ્સતી''તિ. સો ''સાધુ ઇમં લભન્તો યજિસ્સામી''તિ વત્વા તં ગહેત્વા સહેવ જટાહિ અલઙ્કતરથં અભિરુય્હ બારાણસિં અગમાસિ. રાજાપિ ''આગચ્છતિ કિરા''તિ સુત્વા યઞ્ઞાવાટે કમ્મં પટ્ઠપેસિ. અથ નં આગતં દિસ્વા ''સ્વે યઞ્ઞં યજાહિ, અહં ઇન્દસમો ભવિસ્સામિ, યઞ્ઞપરિયોસાને તે ધીતરં દસ્સામી''તિ આહ. કસ્સપો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિ. અથ નં રાજા પુનદિવસે તં આદાય ચન્દવતિયા સદ્ધિંયેવ યઞ્ઞાવાટં ગતો. તત્થ હત્થિઅસ્સઉસભાદિસબ્બચતુપ્પદા પટિપાટિયા ઠપિતાવ અહેસું. કસ્સપો તે સબ્બે હનિત્વાવ ઘાતેત્વા યઞ્ઞં યજિતું આરભિ. અથ નં તત્થ સન્નિપતિતો મહાજનો દિસ્વા ''ઇદં તે લોમસકસ્સપ અયુત્તં અપ્પતિરૂપં, કિં નામેતં કરોસી''તિ વત્વા પરિદેવન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૬૫. ''બલં ચન્દો બલં સુરિયો, બલં સમણબ્રાહ્મણા;
બલં વેલા સમુદ્દસ્સ, બલાતિબલમિત્થિયો.

૬૬. ''યથા ઉગ્ગતપં સન્તં, ઇસિં લોમસકસ્સપં;
પિતુ અત્થા ચન્દવતી, વાજપેય્યં અયાજયી''તિ.

તત્થ **બલં ચન્દો બલં સુરિયોતિ** મહન્ધકારવિધમને અઞ્ઞં બલં નામ નત્થિ, ચન્દિમસૂરિયાવેત્થ બલવન્તોતિ અત્થો. **સમણબ્રાહ્મણાતિ** ઇટ્ઠાનિટ્ઠવિસયવેગસહને ખન્તિબલઞાણબલેન સમન્નાગતા સમિતપાપબાહિતપાપા સમણબ્રાહ્મણા. **બલં વેલા સમુદ્દસ્સાતિ** મહાસમુદ્દસ્સ ઉત્તરિતું અદત્વા ઉદકં આવરિત્વા વિનાસેતું સમત્થતાય વેલા બલં નામ. **બલાતિબલમિત્થિયોતિ** ઇત્થિયો પન વિસદઞાણેપિ અવીતરાગે અત્તનો વસં આનેત્વા વિનાસેતું સમત્થતાય તેહિ સબ્બેહિ બલેહિપિ અતિબલા નામ, સબ્બબલેહિ ઇત્થિબલમેવ મહન્તન્તિ અત્થો. **યથાતિ** યસ્મા. **પિતુ અત્થાતિ** પિતુ વુડ્ઢિઅત્થાય. ઇદં વુત્તં હોતિ – યસ્મા ઇમં ઉગ્ગતપં સમાનં

સીલાદિગુણાનં એસિતત્તા ઇસિં અયં ચન્દવતી નિસ્સીલં કત્વા પિતુ વુડ્ઢિઅત્થાય વાજપેય્યં યઞ્ઞં યાજેતિ, તસ્મા જાનિતબ્બમેતં ‘‘બલાતિબલમિત્થિયો’’તિ.

તસ્મિં સમયે કસ્સપો યઞ્ઞં યજનત્થાય ‘‘મઙ્ગલહત્થિં ગીવાયં પહરિસ્સામી’’તિ ખગ્ગરતનં ઉક્ખિપિ. હત્થી તં દિસ્વા મરણભયતજ્જિતો મહારવં રવિ. તસ્સ રવં સુત્વા સેસાપિ હત્થિઅસ્સઉસભાદયો મરણભયતજ્જિતા ભયેન વિરવિંસુ. મહાજનોપિ વિરવિ. કસ્સપો તં મહાવિરવં સુત્વા સંવેગપ્પત્તો હુત્વા અત્તનો જટાદીનિ ઓલોકેસિ. અથસ્સ જટામસ્સુકચ્છલોમાનિ પાકટાનિ અહેસું. સો વિપ્પટિસારી હુત્વા ‘‘અનનુરૂપં વત મે પાપકમ્મં કત’’ન્તિ સંવેગં પકાસેન્તો અટ્ઠમં ગાથમાહ –

૬૭. ‘‘તં લોભપકતં કમ્મં, કટુકં કામહેતુકં;
તસ્સ મૂલં ગવેસિસ્સં, છેચ્છં રાગં સબન્ધન’’ન્તિ.

તસ્સત્થો – મહારાજ, યં એતં મયા ચન્દવતિયા લોભં ઉપ્પાદેત્વા તેન લોભેન પકતં કામહેતુકં પાપકં, તં કટુકં તિખિણવિપાકં. તસ્સાહં અયોનિસોમનસિકારસઙ્ખાતં મૂલં ગવેસિસ્સં, અલં મે ઇમિના ખગ્ગેન, પઞ્ઞાખગ્ગં નીહરિત્વા સુભનિમિત્તબન્ધનેન સદ્ધિં સબન્ધનં રાગં છિન્દિસ્સામીતિ.

અથ નં રાજા ‘‘મા ભાયિ સમ્મ, ઇદાનિ તે ચન્દવતિં કુમારિઞ્ચ રટ્ઠઞ્ચ સત્તરતનરાસિઞ્ચ દસ્સામિ, યજાહિ યઞ્ઞ’’ન્તિ આહ. તં સુત્વા કસ્સપો ‘‘ન મે, મહારાજ, ઇમિના કિલેસેન અત્થો’’તિ વત્વા ઓસાનગાથમાહ –

૬૮. ‘‘ધિરત્થુ કામે સુબહૂપિ લોકે, તપોવ સેય્યો કામગુણેહિ રાજ;
તપો કરિસ્સામિ પહાય કામે, તવેવ રટ્ઠં ચન્દવતી ચ હોતૂ’’તિ.

તત્થ **સુબહૂપી**તિ અતિબહુકેપિ. **તપો કરિસ્સામી**તિ સીલસંયમતપમેવ કરિસ્સામિ.

સો એવં વત્વા કસિણં સમન્નાહરિત્વા નટ્ઠં વિસેસં ઉપ્પાદેત્વા આકાસે પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા રઞ્ઞો ધમ્મં દેસેત્વા ‘‘અપ્પમત્તો હોહી’’તિ ઓવદિત્વા યઞ્ઞાવાટં વિદ્ધંસાપેત્વા મહાજનસ્સ અભયદાનં દાપેત્વા રઞ્ઞો યાચન્તસ્સેવ ઉપ્પતિત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ ગન્ત્વા યાવજીવં ઠત્વા આયુપરિયોસાને બ્રહ્મલોકપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા સેય્યો મહાઅમચ્ચો સારિપુત્તો અહોસિ, લોમસકસ્સપો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

લોમસકસ્સપજાતકવણ્ણના સત્તમા.

[૪૩૪] ૮. ચક્કવાકજાતકવણ્ણના

કાસાયવત્થેતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં લોલભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. સો કિર લોલો અહોસિ પચ્ચયલુદ્ધો, આચરિયુપજ્ઝાયવત્તાદીનિ છડ્ડેત્વા પાતોવ સાવત્થિં પવિસિત્વા વિસાખાય ગેહે અનેકખાદનીયપરિવારં યાગું પિવિત્વા નાનગ્ગરસસાલિમંસોદનં ભુઞ્જિત્વાપિ તેન અતિત્તો તતો ચૂળઅનાથપિણ્ડિકસ્સ મહાઅનાથપિણ્ડિકસ્સ કોસલરઞ્ઞોતિ તેસં તેસં નિવેસનાનિ સન્ધાય વિચરિ. અથેકદિવસં

તસ્સ લોલભાવં આરબ્ભ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે તં ભિક્ખું પક્કોસાપેત્વા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ લોલો’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘સચ્ચં, ભન્તે’’તિ વુત્તે ‘‘ભિક્ખુ કસ્મા લોલોસિ, પુબ્બેપિ ત્વં લોલભાવેન બારાણસિયં હત્થિકુણપાદીનિ ખાદિત્વા વિચરન્તો તેહિ અતિત્તો તતો નિક્ખમિત્વા ગઙ્ગાતીરે વિચરન્તો હિમવન્તં પવટ્ઠો’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે એકો લોલકાકો બારાણસિયં હત્થિકુણપાદીનિ ખાદિત્વા વિચરન્તો તેહિ અતિત્તો ‘‘ગઙ્ગાકૂલે મચ્છમતં ખાદિસ્સામી’’તિ ગન્ત્વા તત્થ મતમચ્છે ખાદન્તો કતિપાહં વસિત્વા હિમવન્તં પવિસિત્વા નાનાફલાફલાનિ ખાદન્તો બહુમચ્છકચ્છપં મહન્તં પદુમસરં પત્વા તત્થ સુવણ્ણવણ્ણે દ્વે ચક્કવાકે સેવાલં ખાદિત્વા વસન્તે દિસ્વા ‘‘ઇમે અતિવિય વણ્ણસમ્પન્ના સોભગ્ગપ્પત્તા, ઇમેસં ભોજનં મનાપં ભવિસ્સતિ, ઇમેસં ભોજનં પુચ્છિત્વા અહમ્પિ તદેવ ભુઞ્જિત્વા સુવણ્ણવણ્ણો ભવિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા પટિસન્થારં કત્વા એકસ્મિં સાખપરિયન્તે નિસીદિત્વા તેસં પસંસનપટિસંયુત્તં કથં કથેન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૬૯. ‘‘કાસાયવત્થે સકુણે વદામિ, દુવે દુવે નન્દમને ચરન્તે;
કં અણ્ડજં અણ્ડજા માનુસેસુ, જાતિં પસંસન્તિ તદિઙ્ઘ બ્રૂથા’’તિ.

તત્થ **કાસાયવત્થે**તિ સુવણ્ણવણ્ણે કાસાયવત્થે વિય. **દુવે દુવે**તિ દ્વે દ્વે હુત્વા. **નન્દમને**તિ તુટ્ઠચિત્તે. **કં અણ્ડજં અણ્ડજા માનુસેસુ જાતિં પસંસન્તી**તિ અમ્ભો અણ્ડજા તુમ્હે મનુસ્સેસુ પસંસન્તા કં અણ્ડજં જાતિં કતરં નામ અણ્ડજન્તિ વત્વા પસંસન્તિ, કં સકુણં નામાતિ વત્વા તુમ્હે મનુસ્સાનં અન્તરે વણ્ણેન્તીતિ અત્થો. ‘‘કં અણ્ડજં અણ્ડજમાનુસેસૂ’’તિપિ પાઠો. તસ્સત્થો – તુમ્હે અણ્ડજેસુ ચ માનુસેસુ ચ કતરં અણ્ડજન્તિ વત્વા પસંસન્તીતિ.

તં સુત્વા ચક્કવાકો દુતિયં ગાથમાહ –

૭૦. ‘‘અમ્હે મનુસ્સેસુ મનુસ્સહિંસ, અનુબ્બતે ચક્કવાકે વદન્તિ;
કલ્યાણભાવમ્હે દિજેસુ સમ્મતા, અભિરૂપા વિચરામ અણ્ણવે’’તિ.

તત્થ **મનુસ્સહિંસા**તિ કાકો મનુસ્સે હિંસતિ વિહેઠેતિ, તેન નં એવં આલપતિ. **અનુબ્બતે**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં અનુગતે સમ્મોદમાને વિયસંવાસે. **ચક્કવાકે**તિ ચક્કવાકા નામ સા અણ્ડજજાતીતિ પસંસન્તિ વણ્ણેન્તિ કથેન્તિ. **દિજેસૂ**તિ યત્તકા પક્ખિનો નામ, તેસુ મયં ‘‘કલ્યાણભાવા’’તિપિ મનુસ્સેસુ સમ્મતા. દુતિયે અત્થવિકપ્પે મનુસ્સેસુ અમ્હે ‘‘ચક્કવાકા’’તિપિ વદન્તિ, દિજેસુ પન મયં ‘‘કલ્યાણભાવા’’તિ સમ્મતા, ‘‘કલ્યાણભાવા’’તિ નો દિજા વદન્તીતિ અત્થો. **અણ્ણવે**તિ ઇમસ્મિં ઠાને સરો ‘‘અણ્ણવો’’તિ વુત્તો, ઇમસ્મિં પદુમસરે મયમેવ દ્વે જના પરેસં અહિંસનતો અભિરૂપા વિચરામાતિ અત્થો. ઇમિસ્સાય પન ગાથાય ચતુત્થપદં ‘‘ન ઘાસહેતૂપિ કરોમ પાપ’’ન્તિ પઠન્તિ. તસ્સત્થો – યસ્મા મયં ઘાસહેતૂપિ પાપં ન કરોમ, તસ્મા ‘‘કલ્યાણભાવા’’તિ અમ્હે મનુસ્સેસુ ચ દિજેસુ ચ સમ્મતા.

તં સુત્વા કાકો તતિયં ગાથમાહ –

૭૧. ‘‘કિં અણ્ણવે કાનિ ફલાનિ ભુઞ્જે, મંસં કુતો ખાદથ ચક્કવાકા;

કિં ભોજનં ભુઞ્જથ વો અનોમા, બલઞ્ચ વણ્ણો ચ અનપ્પરૂપા''તિ.

તત્થ **કિન્તિ** પુચ્છાવસેન આલપનં, કિં ભો ચક્કવાકાતિ વુત્તં હોતિ. **અણ્ણવેતિ** ઇમસ્મિં સરે. **ભુઞ્જેતિ** ભુઞ્જથ, કિં ભુઞ્જથાતિ અત્થો **મંસં કુતો ખાદથાતિ** કતરપાણાનં સરીરતો મંસં ખાદથ. **ભુઞ્જથ વોતિ વોકારો** નિપાતમત્તં, પરપદેન વાસ્સ સમ્બન્ધો ''બલઞ્ચ વા વણ્ણો ચ અનપ્પરૂપા''તિ.

તતો ચક્કવાકો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૭૨. ''ન અણ્ણવે સન્તિ ફલાનિ ધઙ્ક, મંસં કુતો ખાદિતું ચક્કવાકે;
સેવાલભક્ખમ્હ અપાણભોજના, ન ઘાસહેતૂપિ કરોમ પાપ''ન્તિ.

તત્થ **ચક્કવાકેતિ** ચક્કવાકસ્સ. **અપાણભોજનાતિ** પાણકરહિતઉદકભોજના. અમ્હાકઞ્હિ સેવાલઞ્ચેવ ઉદકઞ્ચ ભોજનન્તિ દસ્સેતિ. **ન ઘાસહેતૂતિ** તુમ્હાદિસા વિય મયં ઘાસહેતુ પાપં ન કરોમાતિ.

તતો કાકો દ્વે ગાથા અભાસિ –

૭૩. ''ન મે ઇદં રુચ્ચતિ ચક્કવાક, અસ્મિં ભવે ભોજનસન્નિકાસો;
અહોસિ પુબ્બે તતો મે અઞ્ઞથા, ઇચ્ચેવ મે વિમતિ એત્થ જાતા.

૭૪. ''અહમ્પિ મંસાનિ ફલાનિ ભુઞ્જે, અન્નાનિ ચ લોણિયતેલિયાનિ;
રસં મનુસ્સેસુ લભામિ ભોત્તું, સૂરોવ સઙ્ગામમુખં વિજેત્વા;
ન ચ મે તાદિસો વણ્ણો, ચક્કવાક યથા તવા''તિ.

તત્થ **ઇદન્તિ** ઇદં તુમ્હાકં ભુઞ્જનભોજનં મય્હં ન રુચ્ચતિ. **અસ્મિં ભવે ભોજનસન્નિકાસોતિ** ઇમસ્મિં ભવે ભોજનસન્નિકાસો યં ઇમસ્મિં ચક્કવાકભવે ભોજનં, ત્વં તેન સન્નિકાસો તંસદિસો તદનુરૂપો અહોસિ, અતિવિય પસન્નસરીરોસીતિ અત્થો. **તતો મે અઞ્ઞથાતિ** યં મય્હં પુબ્બે તુમ્હે દિસ્વાવ એતે એત્થ નાનાવિધાનિ ફલાનિ ચેવ મચ્છમંસઞ્ચ ખાદન્તિ, તેન એવં સોભગ્ગપ્પત્તાતિ અહોસિ, ઇદાનિ મે તતો અઞ્ઞથા હોતીતિ અત્થો. **ઇચ્ચેવ મેતિ** એતેનેવ મે કારણેન એત્થ તુમ્હાકં સરીરવણ્ણે વિમતિ જાતા ''કથં નુ ખો એતે એવરૂપં લૂખભોજનં ભુઞ્જન્તા વણ્ણવન્તો જાતા''તિ. **અહમ્પીતિ** અહઞ્હિ, અયમેવ વા પાઠો . **ભુઞ્જેતિ** ભુઞ્જામિ. **અન્નાનિ ચાતિ** ભોજનાનિ ચ. **લોણિયતેલિયાનીતિ** લોણતેલયુત્તાનિ. **રસન્તિ** મનુસ્સેસુ પરિભોગં પણીતરસં. **વિજેત્વાતિ** યથા સૂરો વીરયોધો સઙ્ગામમુખં વિજેત્વા વિલુમ્પિત્વા પરિભુઞ્જતિ, તથા વિલુમ્પિત્વા પરિભુઞ્જામીતિ અત્થો. **યથા તવાતિ** એવં પણીતં ભોજનં ભુઞ્જન્તસ્સપિ મમ તાદિસો વણ્ણો નત્થિ, યાદિસો તવ વણ્ણો, તેન તવ વચનં ન સદ્દહામીતિ દીપેતિ.

અથસ્સ વણ્ણસમ્પત્તિયા અભાવકારણં અત્તનો ચ ભાવકારણં કથેન્તો ચક્કવાકો સેસગાથા અભાસિ –

૭૫. ''અસુદ્ધભક્ખોસિ ખણાનુપાતી, કિચ્છેન તે લબ્ભતિ અન્નપાનં;
ન તુસ્સસી રુક્ખફલેહિ ધઙ્ક, મંસાનિ વા યાનિ સુસાનમજ્ઝે.

૭૬. ''યો સાહસેન અધિગમ્મ ભોગે, પરિભુઞ્જતિ ધઙ્ક ખણાનુપાતી;

તતો ઉપક્કોસતિ નં સભાવો, ઉપક્કુટ્ઠો વણ્ણબલં જહાતિ.

૭૭. ‘‘અપ્પમ્પિ ચે નિબ્બુતિં ભુઞ્જતી યદિ, અસાહસેન અપરૂપઘાતી;
બલઞ્ચ વણ્ણો ચ તદસ્સ હોતિ, ન હિ સબ્બો આહારમયેન વણ્ણો’’તિ.

તત્થ **અસુદ્ધભક્ખોસી**તિ ત્વં થેનેત્વા વઞ્ચેત્વા ભક્ખનતો અસુદ્ધભક્ખો અસિ. **ખણાનુપાતી**તિ પમાદક્ખણે અનુપતનસીલો. **કિચ્છેન તે**તિ તયા દુક્ખેન અન્નપાનં લબ્ભતિ. **મંસાનિ વા યાની**તિ યાનિ વા સુસાનમજ્ઝે મંસાનિ, તેહિ ન તુસ્સસિ. **તતો**તિ પચ્છા. **ઉપક્કોસતિ નં સભાવો**તિ અત્તાવ તં પુગ્ગલં ગરહિ. **ઉપક્કુટ્ઠો**તિ અત્તનાપિ પરેહિપિ ઉપક્કુટ્ઠો ગરહિતો વિપ્પટિસારિતાય વણ્ણઞ્ચ બલઞ્ચ જહાસિ. **નિબ્બુતિં ભુઞ્જતી યદી**તિ યદિ પન પરં અવિહેઠેત્વા અપ્પકમ્પિ ધમ્મલદ્ધં નિબ્બુતિભોજનં ભુઞ્જતિ. **તદસ્સ હોતી**તિ તદા અસ્સ પણ્ડિતસ્સ સરીરે બલઞ્ચ વણ્ણો ચ હોતિ. **આહારમયેના**તિ નાનપ્પકારેન આહારેનેવ. ઇદં વુત્તં હોતિ – ભો કાક, વણ્ણો નામેસ ચતુસમુટ્ઠાનો, સો ન આહારમત્તેનેવ હોતિ, ઉતુચિત્તકમ્મેહિપિ હોતિયેવાતિ.

એવં ચક્કવાકો અનેકપરિયાયેન કાકં ગરહિ. કાકો હરાયિત્વા ‘‘ન મય્હં તવ વણ્ણેન અત્થો, કા કા’’તિ વસ્સન્તો પલાયિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને લોલભિક્ખુ અનાગામિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા કાકો લોલભિક્ખુ અહોસિ, ચક્કવાકી રાહુલમાતા, ચક્કવાકો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

ચક્કવાકજાતકવણ્ણના અટ્ઠમા.

[૪૩૫] ૯. હલિદ્દિરાગજાતકવણ્ણના

સુતિતિક્ખન્તિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો થુલ્લકુમારિકાપલોભનં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ તેરસકનિપાતે **ચૂળનારદજાતકે** (જા॰ ૧.૧૩.૪૦ આદયો) આવિ ભવિસ્સતિ. અતીતવત્થુમ્હિ પન સા કુમારિકા તસ્સ તાપસકુમારસ્સ સીલં ભિન્દિત્વા અત્તનો વસે ઠિતભાવં ઞત્વા ‘‘ઇમં વઞ્ચેત્વા મનુસ્સપથં નેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘રૂપાદિકામગુણવિરહિતે અરઞ્ઞે રક્ખિતસીલં નામ ન મહપ્ફલં હોતિ, મનુસ્સપથે રૂપાદીનં પચ્ચુપટ્ઠાને મહપ્ફલં હોતિ, એહિ મયા સદ્ધિં તત્થ ગન્ત્વા સીલં રક્ખાહિ, કિં તે અરઞ્ઞેના’’તિ વત્વા પઠમં ગાથમાહ –

૭૮. ‘‘સુતિતિક્ખં અરઞ્ઞમ્હિ, પન્તમ્હિ સયનાસને;
યે ચ ગામે તિતિક્ખન્તિ, તે ઉળારતરા તયા’’તિ.

તત્થ **સુતિતિક્ખન્તિ** સુટ્ઠુ અધિવાસનં. **તિતિક્ખન્તી**તિ સીતાદીનિ અધિવાસેન્તિ.

તં સુત્વા તાપસકુમારો ‘‘પિતા મે અરઞ્ઞં ગતો, તસ્મિં આગતે તં આપુચ્છિત્વા ગમિસ્સામી’’તિ આહ. સા ચિન્તેસિ ‘‘પિતા કિરસ્સ અત્થિ, સચે મં સો પસ્સિસ્સતિ, કાજકોટિયા મં પોથેત્વા વિનાસં પાપેસ્સતિ, મયા પઠમમેવ ગન્તબ્બ’’ન્તિ. અથ નં સા ‘‘તેન હિ અહં મગ્ગસઞ્ઞં કુરુમાના પઠમતરં ગમિસ્સામિ, ત્વં પચ્છા આગચ્છાહી’’તિ વત્વા અગમાસિ. સો તસ્સા ગતકાલે નેવ દારૂનિ આહરિ, ન પાનીયં, ન પરિભોજનીયં ઉપટ્ઠાપેસિ, કેવલં પજ્ઝાયન્તોવ નિસીદિ, પિતુ આગમનકાલે પચ્ચુગ્ગમનં નાકાસિ. અથ નં પિતા ‘‘ઇત્થીનં વસં

ગતો એસો''તિ ઞત્વાપિ ''કસ્મા તાત, નેવ દારૂનિ આહરિ, ન પાનીયં, ન પરિભોજનીયં ઉપટ્ઠાપેસિ, પજ્ઝાયન્તોયેવ પન નિસિન્નોસી''તિ આહ. અથ નં તાપસકુમારો ''તાત, અરઞ્ઞે કિર રક્ખિતસીલં નામ ન મહપ્ફલં હોતિ, મનુસ્સપથે મહપ્ફલં , અહં તત્થ ગન્ત્વા સીલં રક્ખિસ્સામિ, સહાયો મે મં 'આગચ્છેય્યાસી'તિ વત્વા પુરતો ગતો, અહં તેનેવ સદ્ધિં ગમિસ્સામિ, તત્થ પન વસન્તેન મયા કતરો પુરિસો સેવિતબ્બો''તિ પુચ્છન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૭૯. ''અરઞ્ઞા ગામમાગમ્મ, કિંસીલં કિંવતં અહં;
પુરિસં તાત સેવેય્યં, તં મે અક્ખાહિ પુચ્છિતો''તિ.

અથસ્સ પિતા કથેન્તો સેસગાથા અભાસિ –

૮૦. ''યો તે વિસ્સાસયે તાત, વિસ્સાસઞ્ચ ખમેય્ય તે;
સુસ્સૂસી ચ તિતિક્ખી ચ, તં ભજેહિ ઇતો ગતો.

૮૧. ''યસ્સ કાયેન વાચાય, મનસા નત્થિ દુક્કટં;
ઉરસીવ પતિટ્ઠાય, તં ભજેહિ ઇતો ગતો.

૮૨. ''યો ચ ધમ્મેન ચરતિ, ચરન્તોપિ ન મઞ્ઞતિ;
વિસુદ્ધકારિં સપ્પઞ્ઞં, તં ભજેહિ ઇતો ગતો.

૮૩. ''હલિદ્દિરાગં કપિચિત્તં, પુરિસં રાગવિરાગિનં;
તાદિસં તાત મા સેવિ, નિમ્મનુસ્સમ્પિ ચે સિયા.

૮૪. ''આસીવિસંવ કુપિતં, મીળ્હલિત્તં મહાપથં;
આરકા પરિવજ્જેહિ, યાનીવ વિસમં પથં.

૮૫. ''અનત્થા તાત વડ્ઢન્તિ, બાલં અચ્ચુપસેવતો;
માસ્સુ બાલેન સંગચ્છિ, અમિત્તેનેવ સબ્બદા.

૮૬. ''તં તાહં તાત યાચામિ, કરસ્સુ વચનં મમ;
માસ્સુ બાલેન સંગચ્છિ, દુક્ખો બાલેહિ સઙ્ગમો''તિ.

તત્થ **યો તે વિસ્સાસયે**તિ યો તવ વિસ્સાસેય્ય. **ખમેય્ય તે**તિ યો ચ તવ અત્તનિ તયા કતં વિસ્સાસં ખમેય્ય. **સુસ્સૂસી ચ તિતિક્ખી ચા**તિ તવ વચનં સુસ્સૂસાય ચેવ વચનાધિવાસનેન ચ સમન્નાગતો ભવેય્યાતિ અત્થો. **ઉરસીવ પતિટ્ઠાયા**તિ યથા માતુ ઉરસિ પુત્તો પતિટ્ઠાતિ, એવં પતિટ્ઠહિત્વા અત્તનો માતરં વિય મઞ્ઞમાનો તં ભજેય્યાસીતિ વદતિ. **યો ચ ધમ્મેન ચરતી**તિ યો તિવિધેન સુચરિતેન ધમ્મેન ઇરિયતિ. **ન મઞ્ઞતી**તિ તથા ચરન્તોપિ ''અહં ધમ્મં ચરામી''તિ માનં ન કરોતિ. **વિસુદ્ધકારિ**ન્તિ વિસુદ્ધાનં દસકુસલકમ્મપથાનં કારકં.

રાગવિરાગિનન્તિ રાગિનઞ્ચ વિરાગિનઞ્ચ રજ્જિત્વા તંખણઞ્ઞેવ વિરજ્જનસભાવં. **નિમ્મનુસ્સમ્પિ ચે સિયા**તિ સચેપિ સકલજમ્બુદીપતલં નિમ્મનુસ્સં હોતિ, સોયેવ એકો મનુસ્સો તિટ્ઠતિ, તથાપિ તાદિસં મા સેવિ. **મહાપથ**ન્તિ ગૂથમક્ખિતં મગ્ગં વિય. **યાનીવા**તિ યાનેન ગચ્છન્તો વિય. **વિસમ**ન્તિ નિન્નઉન્નતખાણુપાસાણાદિવિસમં. **બાલં અચ્ચુપસેવતો**તિ બાલં અપ્પઞ્ઞં અતિસેવન્તસ્સ. **સબ્બદા**તિ તાત, બાલેન સહ સંવાસો નામ અમિત્તસંવાસો વિય સબ્બદા નિચ્ચકાલમેવ દુક્ખો. **તં તાહ**ન્તિ તેન કારણેન તં અહં.

સો એવં પિતરા ઓવદિતો ''તાત, અહં મનુસ્સપથં ગન્ત્વા તુમ્હાદિસે પણ્ડિતે ન લભિસ્સામિ, તત્થ ગન્તું ભાયામિ, ઇધેવ તુમ્હાકં સન્તિકે વસિસ્સામી''તિ આહ. અથસ્સ ભિય્યોપિ ઓવાદં દત્વા કસિણપરિકમ્મં આચિક્ખિ. સો ન ચિરસ્સેવ અભિઞ્ઞાસમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા સદ્ધિં પિતરા બ્રહ્મલોકપરાયણો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ.

તદા તાપસકુમારો ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ અહોસિ, કુમારિકા થુલ્લકુમારિકાવ, પિતા તાપસો પન અહમેવ અહોસિન્તિ.

હલિદ્દિરાગજાતકવણ્ણના નવમા.

[૪૩૬] ૧૦. સમુગ્ગજાતકવણ્ણના

કુતો નુ આગચ્છથાતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. તઞ્હિ સત્થા ''સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ ઉક્કણ્ઠિતોસી''તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચં, ભન્તે''તિ વુત્તે ''કસ્મા ભિક્ખુ માતુગામં પત્થેસિ, માતુગામો નામેસ અસબ્ભો અકતઞ્ઞૂ, પુબ્બે દાનવરક્ખસા ગિલિત્વા કુચ્છિના પરિહરન્તાપિ માતુગામં રક્ખિતું એકપુરિસનિસ્સિતં કાતું નાસક્ખિંસુ, ત્વં કથં સક્ખિસ્સસી''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો કામે પહાય હિમવન્તં પવિસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા અભિઞ્ઞા ચ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેત્વા ફલાફલેન યાપેન્તો વિહાસિ. તસ્સ પણ્ણસાલાય અવિદૂરે એકો દાનવરક્ખસો વસતિ. સો અન્તરન્તરા મહાસત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા ધમ્મં સુણાતિ, અટવિયં પન મનુસ્સાનં સઞ્ચરણમગ્ગે ઠત્વા આગતાગતે મનુસ્સે ગહેત્વા ખાદતિ. તસ્મિં કાલે એકા કાસિરટ્ઠે કુલધીતા ઉત્તમરૂપધરા અઞ્ઞતરસ્મિં પચ્ચન્તગામે નિવુત્થા હોતિ. તસ્સા એકદિવસં માતાપિતૂનં દસ્સનત્થાય ગન્ત્વા પચ્ચાગમનકાલે પરિવારમનુસ્સે દિસ્વા સો દાનવો ભેરવરૂપેન પક્ખન્દિ. મનુસ્સા ભીતા ગહિતગહિતાવુધાનિ છડ્ડેત્વા પલાયિંસુ. દાનવો યાને નિસિન્નં અભિરૂપં માતુગામં દિસ્વા પટિબદ્ધચિત્તો હુત્વા તં અત્તનો ગુહં નેત્વા ભરિયં અકાસિ. તતો પટ્ઠાય સપ્પિતેલતણ્ડુલમચ્છમંસાદીનિ ચેવ મધુરફલાફલાનિ ચ આહરિત્વા તં પોસેસિ, વત્થાલઙ્કારેહિ ચ નં અલઙ્કરિત્વા રક્ખણત્થાય એકસ્મિં કરણ્ડકે પક્ખિપિત્વા કરણ્ડકં ગિલિત્વા કુચ્છિના પરિહરતિ. સો એકદિવસં ન્હાયિતુકામતાય એકં સરં ગન્ત્વા કરણ્ડકં ઉગ્ગિલિત્વા તં તતો નીહરિત્વા ન્હાપેત્વા વિલિમ્પેત્વા અલઙ્કારેત્વા ''થોકં તવ સરીરં ઉતું ગણ્હાપેહી''તિ તં કરણ્ડકસમીપે ઠપેત્વા સયં ન્હાનતિત્થં ઓતરિત્વા તં અનાસઙ્કમાનો થોકં દૂરં ગન્ત્વા ન્હાયિ.

તસ્મિં સમયે વાયુસ્સપુત્તો નામ વિજ્જાધરો સન્નદ્ધખગ્ગો આકાસેન ગચ્છતિ. સા તં દિસ્વા ‘‘એહી’’તિ હત્થમુદ્દં અકાસિ, વિજ્જાધરો ખિપ્પં ઓતરિ. અથ નં સા કરણ્ડકે પક્ખિપિત્વા દાનવસ્સ આગમનં ઓલોકેન્તી કરણ્ડકૂપરિ નિસીદિત્વા તં આગચ્છન્તં દિસ્વા તસ્સ અત્તાનં દસ્સેત્વા તસ્મિં કરણ્ડકસમીપં અસમ્પત્તેયેવ કરણ્ડકં વિવરિત્વા અન્તો પવિસિત્વા વિજ્જાધરસ્સ ઉપરિ નિપજ્જિત્વા અત્તનો સાટકં પારુપિ. દાનવો આગન્ત્વા કરણ્ડકં અસોધેત્વા ‘‘માતુગામોયેવ મે’’તિ સઞ્ઞાય કરણ્ડકં ગિલિત્વા અત્તનો ગુહં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે ચિન્તેસિ ‘‘તાપસો મે ચિરં દિટ્ઠો, અજ્જ તાવ નં ગન્ત્વા વન્દિસ્સામી’’તિ. સો તસ્સ સન્તિકં અગમાસિ. તાપસોપિ નં દૂરતોવ આગચ્છન્તં દિસ્વા દ્વિન્નં જનાનં કુચ્છિગતભાવં ઞત્વા સલ્લપન્તો પઠમં ગાથમાહ –

૮૭. ‘‘કુતો નુ આગચ્છથ ભો તયો જના, સ્વાગતા એથ નિસીદથાસને;
કચ્ચિત્થ, ભોન્તો કુસલં અનામયં, ચિરસ્સમબ્ભાગમનઞ્હિ વો ઇધા’’તિ.

તત્થ **ભો**તિ આલપનં. **કચ્ચિત્થા**તિ કચ્ચિ હોથ ભવથ વિજ્જથ. **ભોન્તો**તિ પુન આલપન્તો આહ. **કુસલં અનામયન્તિ** કચ્ચિ તુમ્હાકં કુસલં આરોગ્યં. **ચિરસ્સમબ્ભાગમનઞ્હિ વો ઇધા**તિ અજ્જ તુમ્હાકં ઇધ અબ્ભાગમનઞ્ચ ચિરં જાતં.

તં સુત્વા દાનવો ‘‘અહં ઇમસ્સ તાપસસ્સ સન્તિકં એકકોવ આગતો, અયઞ્ચ તાપસો ‘તયો જના’તિ વદતિ, કિં નામેસ કથેતિ, કિં નુ ખો સભાવં ઞત્વા કથેતિ, ઉદાહુ ઉમ્મત્તકો હુત્વા વિલપતી’’તિ ચિન્તેત્વા તાપસં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિત્વા તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૮૮. ‘‘અહમેવ એકો ઇધ મજ્જ પત્તો, ન ચાપિ મે દુતિયો કોચિ વિજ્જતિ;
કિમેવ સન્ધાય તે ભાસિતં ઇસે, કુતો નુ આગચ્છથ ભો તયો જના’’તિ.

તત્થ **ઇધ મજ્જા**તિ ઇધ અજ્જ. **કિમેવ સન્ધાય તે ભાસિતં ઇસે**તિ ભન્તે, ઇસિ કિં નામેતં સન્ધાય તયા ભાસિતં, પાકટં તાવ મે કત્વા કથેહીતિ.

તાપસો ‘‘એકંસેનેવાવુસો સોતુકામોસી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ વુત્તે ‘‘તેન હિ સુણાહી’’તિ વત્વા તતિયં ગાથમાહ –

૮૯. ‘‘તુવઞ્ચ એકો ભરિયા ચ તે પિયા, સમુગ્ગપક્ખિત્તનિકિણ્ણમન્તરે;
સા રક્ખિતા કુચ્છિગતાવ તે સદા, વાયુસ્સપુત્તેન સહા તહિં રતા’’તિ.

તત્થ **તુવઞ્ચ એકો**તિ પઠમં તાવ ત્વં એકો જનો. **પક્ખિત્તનિકિણ્ણમન્તરે**તિ પક્ખિત્તાનિકિણ્ણઅન્તરે તં તત્થ ભરિયં રક્ખિતુકામેન સદા તયા સમુગ્ગે પક્ખિત્તા સદ્ધિં સમુગ્ગેન નિકિણ્ણા અન્તરે, અન્તોકુચ્છિયં ઠપિતાતિ અત્થો. **વાયુસ્સપુત્તેન સહા**તિ એવંનામકેન વિજ્જાધરેન સદ્ધિં. **તહિં રતા**તિ તત્થ તવ અન્તોકુચ્છિયઞ્ઞેવ કિલેસરતિયા રતા. સો દાનિ ત્વં માતુગામં ‘‘એકં પુરિસનિસ્સિતં કરિસ્સામી’’તિ કુચ્છિનાપિ પરિહરન્તો તસ્સા જારં ઉક્ખિપિત્વા ચરસીતિ.

તં સુત્વા દાનવો ‘‘વિજ્જાધરા નામ બહુમાયા હોન્તિ, સચસ્સ ખગ્ગો હત્થગતો ભવિસ્સતિ, કુચ્છિં મે ફાલેત્વાપિ પલાયિસ્સતી’’તિ ભીતતસિતો હુત્વા ખિપ્પં કરણ્ડકં ઉગ્ગિલિત્વા પુરતો ઠપેસિ. સત્થા અભિસમ્બુદ્ધો

હુત્વા તં પવત્તિં પકાસેન્તો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૯૦. ‘‘સંવિગ્ગરૂપો ઇસિના વિયાકતો, સો દાનવો તત્થ સમુગ્ગમુગ્ગિલિ;
અદ્દક્ખિ ભરિયં સુચિમાલધારિનિં, વાયુસ્સપુત્તેન સહા તહિં રત’’ન્તિ.

તત્થ **અદ્દક્ખી**તિ સો કરણ્ડકં વિવરિત્વા અદ્દસ.

કરણ્ડકે પન વિવટમત્તેયેવ વિજ્જાધરો વિજ્જં જપ્પિત્વા ખગ્ગં ગહેત્વા આકાસં પક્ખન્દિ. તં દિસ્વા દાનવો મહાસત્તસ્સ તુસ્સિત્વા થુતિપુબ્બઙ્ગમા સેસગાથા અભાસિ –

૯૧. ‘‘સુદિટ્ઠરૂપમુગ્ગતપાનુવત્તિના, હીના નરા યે પમદાવસં ગતા;
યથા હવે પાણરિવેત્થ રક્ખિતા, દુટ્ઠા મયી અઞ્ઞમભિપ્પમોદયિ.

૯૨. ‘‘દિવા ચ રત્તો ચ મયા ઉપટ્ઠિતા, તપસ્સિના જોતિરિવા વને વસં;
સા ધમ્મમુક્કમ્મ અધમ્મમાચરિ, અકિરિયરૂપો પમદાહિ સન્થવો.

૯૩. ‘‘સરીરમજ્ઝમ્હિ ઠિતાતિ મઞ્ઞહં, મય્હં અયન્તિ અસતિં અસઞ્ઞતં;
સા ધમ્મમુક્કમ્મ અધમ્મમાચરિ, અકિરિયરૂપો પમદાહિ સન્થવો.

૯૪. ‘‘સુરક્ખિતં મેતિ કથં નુ વિસ્સસે, અનેકચિત્તાસુ ન હત્થિ રક્ખણા;
એતા હિ પાતાલપપાતસન્નિભા, એત્થપ્પમત્તો બ્યસનં નિગચ્છતિ.

૯૫. ‘‘તસ્મા હિ તે સુખિનો વીતસોકા, યે માતુગામેહિ ચરન્તિ નિસ્સટા;
એતં સિવં ઉત્તમમાભિપત્થયં, ન માતુગામેહિ કરેય્ય સન્થવ’’ન્તિ.

તત્થ **સુદિટ્ઠરૂપમુગ્ગતપાનુવત્તિના**તિ ભન્તે, ઇસિ ઉગ્ગતપાનુવત્તિના તયા સુદિટ્ઠરૂપં ઇદં કારણં. **હીના**તિ નીચા. **યથા હવે પાણરિવેત્થ રક્ખિતા**તિ અયં મયા અત્તનો પાણા વિય એત્થ અન્તોકુચ્છિયં પરિહરન્તેન રક્ખિતા. **દુટ્ઠા મયી**તિ ઇદાનિ મયિ મિત્તદુબ્ભિકમ્મં કત્વા દુટ્ઠા અઞ્ઞં પુરિસં અભિપ્પમોદતિ. **જોતિરિવા વને વસ**ન્તિ વને વસન્તેન તપસ્સિના અગ્ગિ વિય મયા ઉપટ્ઠિતા પરિચરિતા. **સા ધમ્મમુક્કમ્મા**તિ સા એસા ધમ્મં ઓક્કમિત્વા અતિક્કમિત્વા. **અકિરિયરૂપો**તિ અકત્તબ્બરૂપો. **સરીરમજ્ઝમ્હિ ઠિતાતિ મઞ્ઞહં, મય્હં અયન્તિ અસતિં અસઞ્ઞત**ન્તિ ઇમં અસતિં અસપ્પુરિસધમ્મસમન્નાગતં અસઞ્ઞતં દુસ્સીલં ‘‘મય્હં સરીરમજ્ઝમ્હિ ઠિતા’’તિ ચ ‘‘મય્હં અય’’ન્તિ ચ મઞ્ઞામિ.

સુરક્ખિતં મેતિ કથં નુ વિસ્સસેતિ અયં મયા સુરક્ખિતાતિ કથં પણ્ડિતો વિસ્સાસેય્ય, યત્ર હિ નામ માદિસોપિ અન્તોકુચ્છિયં રક્ખન્તો રક્ખિતું નાસક્ખિ. **પાતાલપપાતસન્નિભા**તિ લોકસ્સાદેન દુપ્પૂરણીયત્તા મહાસમુદ્દે પાતાલસઙ્ખાતેન પપાતેન સદિસા. **એત્થપ્પમત્તો**તિ એતાસુ એવરૂપાસુ નિગ્ગુણાસુ પમત્તો પુરિસો મહાબ્યસનં પાપુણાતિ. **તસ્મા હી**તિ યસ્મા માતુગામવસં ગતા મહાવિનાસં પાપુણન્તિ, તસ્મા યે માતુગામેહિ નિસ્સટા હુત્વા ચરન્તિ, તે સુખિનો. **એતં સિવ**ન્તિ યદેતં માતુગામતો નિસ્સટાનં વિસંસટ્ઠાનં ચરણં, એતં ઝાનસુખમેવ સિવં ખેમં ઉત્તમં અભિપત્થેતબ્બં, એતં પત્થયમાનો માતુગામેહિ સદ્ધિં સન્થવં ન કરેય્યાતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા દાનવો મહાસત્તસ્સ પાદેસુ નિપતિત્વા ''ભન્તે, તુમ્હે નિસ્સાય મયા જીવિતં લદ્ધં, અહં ઇમાય પાપધમ્માય વિજ્જાધરેન મારાપિતો''તિ મહાસત્તં અભિત્થવિ. સોપિસ્સ ધમ્મં દેસેત્વા ''ઇમિસ્સા મા કિઞ્ચિ પાપં અકાસિ, સીલાનિ ગણ્હાહી''તિ તં પઞ્ચસુ સીલેસુ પતિટ્ઠાપેસિ. દાનવો ''અહં કુચ્છિના પરિહરન્તોપિ તં રક્ખિતું ન સક્કોમિ, અઞ્ઞો કો રક્ખિસ્સતી''તિ તં ઉય્યોજેત્વા અત્તનો અરઞ્ઞમેવ અગમાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા સચ્ચાનિ પકાસેત્વા જાતકં સમોધાનેસિ, સચ્ચપરિયોસાને ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તદા દિબ્બચક્ખુકતાપસો અહમેવ અહોસિન્તિ.

સમુગ્ગજાતકવણ્ણના દસમા.

[૪૩૭] ૧૧. પૂતિમંસજાતકવણ્ણના

ન ખો મે રુચ્ચતીતિ ઇદં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઇન્દ્રિયઅસંવરં આરબ્ભ કથેસિ. એકસ્મિઞ્હિ સમયે બહૂ ભિક્ખૂ ઇન્દ્રિયેસુ અગુત્તદ્વારા અહેસું. સત્થા ''ઇમે ભિક્ખૂ ઓવદિતું વટ્ટતી''તિ આનન્દત્થેરસ્સ વત્વા અનિયમવસેન ભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતાપેત્વા અલઙ્કતપલ્લઙ્કવરમજ્ઝગતો ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા ''ન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુના નામ રૂપાદીસુ સુભનિમિત્તવસેન નિમિત્તં ગહેતું વટ્ટતિ, સચે હિ તસ્મિં સમયે કાલં કરોતિ, નિરયાદીસુ નિબ્બત્તતિ, તસ્મા રૂપાદીસુ સુભનિમિત્તં મા ગણ્હથ. ભિક્ખુના નામ રૂપાદિગોચરેન ન ભવિતબ્બં, રૂપાદિગોચરા હિ દિટ્ઠેવ ધમ્મે મહાવિનાસં પાપુણન્તિ, તસ્મા વરં, ભિક્ખવે, તત્તાય અયોસલાકાય આદિત્તાય સમ્પજ્જલિતાય સજોતિભૂતાય ચક્ખુન્દ્રિયં સમ્પલિમટ્ઠ''ન્તિ વિત્થારેત્વા ''તુમ્હાકં રૂપં ઓલોકનકાલોપિ અત્થિ અનોલોકનકાલોપિ. ઓલોકનકાલે સુભવસેન અનોલોકેત્વા અસુભવસેનેવ ઓલોકેય્યાથ, એવં અત્તનો ગોચરા ન પરિહાયિસ્સથ. કો પન તુમ્હાકં ગોચરોતિ? ચત્તારો સતિપટ્ઠાના, ચત્તારો સમ્મપ્પધાના, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા, અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો, નવ લોકુત્તરધમ્મા. એતસ્મિઞ્હિ વો ગોચરે ચરન્તાનં ન લચ્છતિ મારો ઓતારં, સચે પન કિલેસવસિકા હુત્વા સુભનિમિત્તવસેન ઓલોકેસ્સથ, પૂતિમંસસિઙ્ગાલો વિય અત્તનો ગોચરા પરિહાયિસ્સથા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે હિમવન્તપદેસે અરઞ્ઞાયતને પબ્બતગુહાયં અનેકસતા એળકા વસન્તિ. તેસં વસનટ્ઠાનતો અવિદૂરે એકિસ્સા ગુહાય પૂતિમંસો નામ સિઙ્ગાલો વેણિયા નામ ભરિયાય સદ્ધિં વસતિ. સો એકદિવસં ભરિયાય સદ્ધિં વિચરન્તો તે એળકે દિસ્વા ''એકેન ઉપાયેન ઇમેસં મંસં ખાદિતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા ઉપાયેન એકેકં એળકં મારેસિ. તે ઉભોપિ એળકમંસં ખાદન્તા થામસમ્પન્ના થૂલસરીરા અહેસું. અનુપુબ્બેન એળકા પરિક્ખયં અગમંસુ. તેસં અન્તરે મેણ્ડમાતા નામ એકા એળિકા બ્યત્તા અહોસિ ઉપાયકુસલા. સિઙ્ગાલો તં મારેતું અસક્કોન્તો એકદિવસં ભરિયાય સદ્ધિં સમ્મન્તેન્તો ''ભદ્દે, એળકા ખીણા, ઇમં એળિકં એકેન ઉપાયેન ખાદિતું વટ્ટતિ, અયં પનેત્થ ઉપાયો, ત્વં એકિકાવ ગન્ત્વા એતાય સદ્ધિં સખી હોહિ, અથ તે તાય સદ્ધિં વિસ્સાસે ઉપ્પન્ને અહં મતાલયં કરિત્વા નિપજ્જિસ્સામિ, ત્વં એતં ઉપસઙ્કમિત્વા 'એળિકે સામિકો મે મતો, અહઞ્ચ અનાથા, ઠપેત્વા તં અઞ્ઞો મે ઞાતકો નત્થિ, એહિ રોદિત્વા કન્દિત્વા તસ્સ સરીરકિચ્ચં કરિસ્સામા'તિ વત્વા તં ગહેત્વા આગચ્છેય્યાસિ, અથ નં અહં ઉપ્પતિત્વા ગીવાય ડંસિત્વા મારેસ્સામી''તિ આહ.

સા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તાય સદ્ધિં સખિભાવં કત્વા વિસ્સાસે ઉપ્પન્ને એળિકં તથા અવોચ. એળિકા ''આળિ સિઙ્ગાલિ તવ સામિકેન સબ્બે મમ ઞાતકા ખાદિતા, ભાયામિ ન સક્કોમિ ગન્તુ''ન્તિ આહ. ''આળિ, મા ભાયિ, મતકો કિં કરિસ્સતી''તિ? ''ખરમન્તો તે સામિકો, ભાયામેવાહ''ન્તિ સા એવં વત્વાપિ તાય પુનપ્પુનં યાચિયમાના ''અદ્ધા મતો ભવિસ્સતી''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તાય સદ્ધિં પાયાસિ. ગચ્છન્તી પન ''કો જાનાતિ, કિં

ભવિસ્સતી’’તિ તસ્મિં આસઙ્કાય સિઙ્ગાલિં પુરતો કત્વા સિઙ્ગાલં પરિગ્ગણ્હન્તીયેવ ગચ્છતિ. સિઙ્ગાલો તાસં પદસદ્દં સુત્વા ‘‘આગતા નુ ખો એળિકા’’તિ સીસં ઉક્ખિપિત્વા અક્ખીનિ પરિવત્તેત્વા ઓલોકેસિ. એળિકા તં તથા કરોન્તં દિસ્વા ‘‘અયં પાપધમ્મો મં વઞ્ચેત્વા મારેતુકામો મતાલયં દસ્સેત્વા નિપન્નો’’તિ નિવત્તિત્વા પલાયન્તી સિઙ્ગાલિયા ‘‘કસ્મા પલાયસી’’તિ વુત્તે તં કારણં કથેન્તી પઠમં ગાથમાહ –

૯૬. ‘‘ન ખો મે રુચ્ચતિ આળિ, પૂતિમંસસ્સ પેક્ખના;
એતાદિસા સખારસ્મા, આરકા પરિવજ્જયે’’તિ.

તત્થ **આળી**તિ આલપનં, સખિ સહાયિકેતિ અત્થો. **એતાદિસા સખારસ્મા**તિ એવરૂપા સહાયકા અપક્કમિત્વા તં સહાયકં આરકા પરિવજ્જેય્યાતિ અત્થો.

એવઞ્ચ પન વત્વા સા નિવત્તિત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ ગતા. સિઙ્ગાલી તં નિવત્તેતું અસક્કોન્તી તસ્સા કુજ્ઝિત્વા અત્તનો સામિકસ્સેવ સન્તિકં ગન્ત્વા પજ્ઝાયમાના નિસીદિ. અથ નં સિઙ્ગાલો ગરહન્તો દુતિયં ગાથમાહ –

૯૭. ‘‘ઉમ્મત્તિકા અયં વેણી, વણ્ણેતિ પતિનો સખિં;
પજ્ઝાયિ પટિગચ્છન્તિં, આગતં મેણ્ડમાતર’’ન્તિ.

તત્થ **વેણી**તિ તસ્સા નામં. **વણ્ણેતિ પતિનો સખિન્તિ** પઠમમેવ અત્તનો સખિં એળિકં ‘‘મયિ સિનેહા વિસ્સાસિકા આગમિસ્સતિ નો સન્તિકં, મતાલયં કરોહી’’તિ પતિનો સન્તિકે વણ્ણેતિ. અથ નં સા ઇદાનિ આગતં મમ સન્તિકં અનાગન્ત્વાવ પટિગચ્છન્તિં મેણ્ડમાતરં પજ્ઝાયતિ અનુસોચતીતિ.

તં સુત્વા સિઙ્ગાલી તતિયં ગાથમાહ –

૯૮. ‘‘ત્વં ખોસિ સમ્મ ઉમ્મત્તો, દુમ્મેધો અવિચક્ખણો;
યો ત્વં મતાલયં કત્વા, અકાલેન વિપેક્ખસી’’તિ.

તત્થ **અવિચક્ખણો**તિ વિચારણપઞ્ઞારહિતો. **અકાલેન વિપેક્ખસી**તિ એળિકાય અત્તનો સન્તિકં અનાગતાયેવ ઓલોકેસીતિ અત્થો.

૯૯. ‘‘ન અકાલે વિપેક્ખય્ય, કાલે પેક્ખેય્ય પણ્ડિતો;
પૂતિમંસોવ પજ્ઝાયિ, યો અકાલે વિપેક્ખતી’’તિ. – અયં અભિસમ્બુદ્ધગાથા;

તત્થ **અકાલે**તિ કામગુણે આરબ્ભ સુભવસેન ચિત્તુપ્પાદકાલે. અયઞ્હિ ભિક્ખુનો રૂપં ઓલોકેતું અકાલો નામ. **કાલે**તિ અસુભવસેન અનુસ્સતિવસેન કસિણવસેન વા રૂપગ્ગહણકાલે. અયઞ્હિ ભિક્ખુનો રૂપં ઓલોકેતું કાલો નામ. તત્થ અકાલે સારત્તકાલે રૂપં ઓલોકેન્તા મહાવિનાસં પાપુણન્તીતિ હરિતચજાતકલોમસકસ્સપજાતકાદીહિ દીપેતબ્બં. કાલે અસુભવસેન ઓલોકેન્તા અરહત્તે પતિટ્ઠહન્તીતિ અસુભકમ્મિકતિસ્સત્થેરવત્થુના કથેતબ્બં. **પૂતિમંસોવ પજ્ઝાયી**તિ ભિક્ખવે, યથા પૂતિમંસસિઙ્ગાલો અકાલે એળિકં ઓલોકેત્વા અત્તનો ગોચરા પરિહીનો

પજ્ઝાયતિ, એવં ભિક્ખુ અકાલે સુભવસેન રૂપં ઓલોકેત્વા સતિપટ્ઠાનાદિગોચરા પરિહીનો દિટ્ઠધમ્મે સમ્પરાયેપિ સોચતિ પજ્ઝાયતિ કિલમતીતિ.

વેણીપિ ખો સિઙ્ગાલી પૂતિમંસં અસ્સાસેત્વા ''સામિ, મા ચિન્તેસિ, અહં તં પુનપિ ઉપાયેન આનેસ્સામિ, ત્વં આગતકાલે અપ્પમત્તો ગણ્હેય્યાસી''તિ વત્વા તસ્સા સન્તિકં ગન્ત્વા ''આળિ, તવ આગતકાલેયેવ નો અત્થો જાતો, તવ આગતકાલસ્મિંયેવ હિ મે સામિકો સતિં પટિલભિ, ઇદાનિ જીવતિ, એહિ તેન સદ્ધિં પટિસન્થારં કરોહી''તિ વત્વા પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૧૦૦.''પિયં ખો આળિ મે હોતુ, પુણ્ણપત્તં દદાહિ મે;
પતિ સઞ્જીવિતો મય્હં, એય્યાસિ પિયપુચ્છિકા''તિ.

તત્થ **પુણ્ણપત્તં દદાહિ મે**તિ પિયક્ખાનં અક્ખાયિકા મય્હં તુટ્ઠિદાનં દેહિ. **પતિ સઞ્જીવિતો મય્હ**ન્તિ મમ સામિકો સઞ્જીવિતો ઉટ્ઠિતો અરોગોતિ અત્થો. **એય્યાસી**તિ મયા સદ્ધિં આગચ્છ.

એળિકા ''અયં પાપધમ્મા મં વઞ્ચેતુકામા, અયુત્તં ખો પન પટિપક્ખકરણં, ઉપાયેનેવ નં વઞ્ચેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા છટ્ઠં ગાથમાહ –

૧૦૧.''પિયં ખો આળિ તે હોતુ, પુણ્ણપત્તં દદામિ તે;
મહતા પરિવારેન, એસ્સં કયિરાહિ ભોજન''ન્તિ.

તત્થ **એસ્સ**ન્તિ આગમિસ્સામિ. આગચ્છમાના ચ અત્તનો આરક્ખં કત્વા મહન્તેન પરિવારેન આગમિસ્સામીતિ.

અથ નં સિઙ્ગાલી પરિવારં પુચ્છન્તી સત્તમં ગાથમાહ –

૧૦૨.''કીદિસો તુય્હં પરિવારો, યેસં કાહામિ ભોજનં;
કિં નામકા ચ તે સબ્બે, તે મે અક્ખાહિ પુચ્છિતા''તિ.

સા આચિક્ખન્તી અટ્ઠમં ગાથમાહ –

૧૦૩.''માલિયો ચતુરક્ખો ચ, પિઙ્ગિયો અથ જમ્બુકો;
એદિસો મય્હં પરિવારો, તેસં કયિરાહિ ભોજન''ન્તિ.

તત્થ **તે મે**તિ તે પરિવારે મય્હં આચિક્ખિ. **માલિયો**તિઆદીનિ ચતુન્નં સુનખાનં નામાનિ. ''તત્થ એકેકસ્સ પઞ્ચ પઞ્ચ સુનખસતાનિ પરિવારેન્તિ, એવં દ્વીહિ સુનખસહસ્સેહિ પરિવારિતા આગમિસ્સામી''તિ વત્વા ''સચે તે ભોજનં ન લભિસ્સન્તિ, તુમ્હે દ્વેપિ જને મારેત્વા ખાદિસ્સન્તી''તિ આહ.

તં સુત્વા સિઙ્ગાલી ભીતા ''અલં ઇમિસ્સા તત્થ ગમનેન, ઉપાયેનસ્સા અનાગમનમેવ કરિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા નવમં ગાથમાહ –

१०४."निक्खन्ताय अगारस्मा, भण्डकम्पि विनस्सति;
आरोग्यं आळिनो वज्जं, इधेव वस मागमा"ति.

तस्सत्थो – आळि, तव गेहे बहुभण्डकं अत्थि, तं ते निक्खन्ताय अगारस्मा अनारक्खं भण्डकं विनस्सति, अहमेव ते आळिनो सहायकस्स आरोग्यं वज्जं वदिस्सामि, त्वं इधेव वस मागमाति.

એવઞ્ચ પન વત્વા મરણભયભીતા વેગેન સામિકસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા તં ગહેત્વા પલાયિ. તે પુન તં ઠાનં આગન્તું નાસક્ખિંસુ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ "તદા અહં તસ્મિં ઠાને વનજેટ્ઠકરુક્ખે નિબ્બત્તદેવતા અહોસિ"ન્તિ.

પૂતિમંસજાતકવણ્ણના એકાદસમા.

[૪૩૮] ૧૨. દદ્દરજાતકવણ્ણના

યો તે પુત્તકેતિ ઇદં સત્થા ગિજ્ઝકૂટે વિહરન્તો દેવદત્તસ્સ વધાય પરિસક્કનં આરબ્ભ કથેસિ. તસ્મિઞ્હિ સમયે ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું "અહો આવુસો દેવદત્તો નિલ્લજ્જો અનરિયો એવં ઉત્તમગુણધરસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અજાતસત્તુના સદ્ધિં એકતો હુત્વા ધનુગ્ગહપયોજનસિલાપવિજ્ઝનનાળાગિરિવિસ્સજ્જનેહિ વધાય ઉપાયં કરોતી"તિ. સત્થા આગન્ત્વા "કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના"તિ પુચ્છિત્વા "ઇમાય નામા"તિ વુત્તે "ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ દેવદત્તો મય્હં વધાય પરિસક્કિ, ઇદાનિ પન મે તાસમત્તમ્પિ કાતું નાસક્ખી"તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે એકો દિસાપામોક્ખો આચરિયો પઞ્ચસતાનં માણવકાનં સિપ્પં વાચેન્તો એકદિવસં ચિન્તેસિ "મય્હં ઇધ વસન્તસ્સ પલિબોધો હોતિ, માણવકાનમ્પિ સિપ્પં ન નિટ્ઠાતિ, હિમવન્તપદેસે અરઞ્ઞાયતનં પવિસિત્વા તત્થ વસન્તો વાચેસ્સામી"તિ. સો માણવકાનં કથેત્વા તિલતણ્ડુલતેલવત્થાદીનિ ગાહાપેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા મગ્ગતો અવિદૂરે ઠાને પણ્ણસાલં કારેત્વા નિવાસં કપ્પેસિ, માણવાપિ અત્તનો પણ્ણસાલં કરિંસુ. માણવકાનં ઞાતકા તેલતણ્ડુલાદીનિ પેસેન્તિ. રટ્ઠવાસિનોપિ "દિસાપામોક્ખો આચરિયો કિર અરઞ્ઞે અસુકટ્ઠાને નામ વસન્તો સિપ્પં ઉગ્ગણ્હાપેતી"તિ તસ્સ તણ્ડુલાદીનિ અભિહરન્તિ, કન્તારપ્પટિપન્નાપિ દેન્તિ, અઞ્ઞતરોપિ પુરિસો ખીરપાનત્થાય સવચ્છં ધેનું અદાસિ. આચરિયસ્સ પણ્ણસાલાય સન્તિકે દ્વીહિ પોતકેહિ સદ્ધિં એકા ગોધા વસતિ, સીહબ્યગ્ઘાપિસ્સ ઉપટ્ઠાનં આગચ્છન્તિ. એકો તિત્તિરોપિ તત્થ નિબદ્ધવાસો અહોસિ. સો આચરિયસ્સ માણવાનં મન્તે વાચેન્તસ્સ સદ્દં સુત્વા તયોપિ વેદે ઉગ્ગણ્હિ. માણવા તેન સદ્ધિં અતિવિસ્સાસિકા અહેસું.

અપરભાગે માણવેસુ નિપ્ફત્તિં અપ્પત્તેસુયેવ આચરિયો કાલમકાસિ. માણવા તસ્સ સરીરં ઝાપેત્વા વાલુકાય થૂપં કત્વા નાનાપુપ્ફેહિ પૂજેત્વા રોદન્તિ પરિદેવન્તિ. અથ ને તિત્તિરો "કસ્મા રોદથા"તિ આહ. "આચરિયો નો સિપ્પે અનિટ્ઠિતેયેવ કાલકતો, તસ્મા રોદામા"તિ. "એવં સન્તે મા સોચિત્થ, અહં વો સિપ્પં વાચેસ્સામી"તિ. "ત્વં કથં જાનાસી"તિ? "અહં આચરિયે તુમ્હાકં વાચેન્તે સદ્દં સુત્વા તયો વેદે પગુણે અકાસિન્તિ. તેન હિ અત્તનો પગુણભાવં અમ્હે જાનાપેહી"તિ. તિત્તિરો "તેન હિ સુણાથા"તિ તેસં ગણ્ઠિટ્ઠાનમેવ પબ્બતમત્થકા નદિં ઓતરન્તો

વિય ઓસારેસિ. માણવા હટ્ઠતુટ્ઠા હુત્વા તિત્તિરપણ્ડિતસ્સ સન્તિકે સિપ્પં પટ્ઠપેસું. સોપિ દિસાપામોક્ખાચરિયસ્સ ઠાને ઠત્વા તેસં સિપ્પં વાચેસિ. માણવા તસ્સ સુવણ્ણપઞ્જરં કરિત્વા ઉપરિ વિતાનં બન્ધિત્વા સુવણ્ણતટ્ટકે મધુલાજાદીનિ ઉપહરન્તા નાનાવણ્ણેહિ પુપ્ફેહિ પૂજેન્તા મહન્તં સક્કારં કરિંસુ. ''તિત્તિરો કિર અરઞ્ઞાયતને પઞ્ચસતે માણવકે મન્તં વાચેતી''તિ સકલજમ્બુદીપે પાકટો અહોસિ.

તદા જમ્બુદીપે ગિરગ્ગસમજ્જસદિસં મહન્તં છણં ઘોસયિંસુ. માણવાનં માતાપિતરો ''છણદસ્સનત્થાય આગચ્છન્તૂ''તિ પેસેસું. માણવા તિત્તિરસ્સ આરોચેત્વા તિત્તિરપણ્ડિતં સબ્બઞ્ચ અસ્સમપદં ગોધં પટિચ્છાપેત્વા અત્તનો અત્તનો નગરમેવ અગમિંસુ. તદા એકો નિક્કારુણિકો દુટ્ઠતાપસો તત્થ તત્થ વિચરન્તો તં ઠાનં સમ્પાપુણિ. ગોધા તં દિસ્વા પટિસન્થારં કત્વા ''અસુકટ્ઠાને તણ્ડુલા, અસુકટ્ઠાને તેલાદીનિ અત્થિ, ભત્તં પચિત્વા ભુઞ્જાહી''તિ વત્વા ગોચરત્થાય ગતા. તાપસો પાતોવ ભત્તં પચિત્વા દ્વે ગોધાપુત્તકે મારેત્વા ખાદિ, દિવા તિત્તિરપણ્ડિતઞ્ચ વચ્છકઞ્ચ મારેત્વા ખાદિ, સાયં ધેનું આગચ્છન્તં દિસ્વા તમ્પિ મારેત્વા મંસં ખાદિત્વા રુક્ખમૂલે નિપજ્જિત્વા ઘુરુઘુરાયન્તો નિદ્દં ઓક્કમિ. ગોધા સાયં આગન્ત્વા પુત્તકે અપસ્સન્તી ઉપધારયમાના વિચરિ. રુક્ખદેવતા ગોધં પુત્તકે અદિસ્વા કમ્પમાનં ઓલોકેત્વા ખન્ધવિટપબ્ભન્તરે દિબ્બાનુભાવેન ઠત્વા ''ગોધે મા કમ્પિ, ઇમિના પાપપુરિસેન તવ પુત્તકા ચ તિત્તિરો ચ વચ્છો ચ ધેનુ ચ મારિતા, ગીવાય નં ડંસિત્વા જીવિતક્ખયં પાપેહી''તિ સલ્લપન્તી પઠમં ગાથમાહ –

૧૦૫.''યો તે પુત્તકે અખાદિ, દિન્નભત્તો અદૂસકે;
તસ્મિં દાઠં નિપાતેહિ, મા તે મુચ્ચિત્થ જીવતો''તિ.

તત્થ **દિન્નભત્તો**તિ ભત્તં પચિત્વા ભુઞ્જાહીતિ તયા દિન્નભત્તો. **અદૂસકે**તિ નિદ્દોસે નિરપરાધે. **તસ્મિં દાઠં નિપાતેહી**તિ તસ્મિં પાપપુરિસે ચતસ્સોપિ દાઠા નિપાતેહીતિ અધિપ્પાયો. **મા તે મુચ્ચિત્થ જીવતો**તિ જીવન્તો સજીવો હુત્વા તવ હત્થતો એસો પાપધમ્મો મા મુચ્ચિત્થ, મોક્ખં મા લભતુ, જીવિતક્ખયં પાપેહીતિ અત્થો.

તતો ગોધા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૦૬.''આકિણ્ણલુદ્દો પુરિસો, ધાતિચેલંવ મક્ખિતો;
પદેસં તં ન પસ્સામિ, યત્થ દાઠં નિપાતયે.

૧૦૭.''અકતઞ્ઞુસ્સ પોસસ્સ, નિચ્ચં વિવરદસ્સિનો;
સબ્બં ચે પથવિં દજ્જા, નેવ નં અભિરાધયે''તિ.

તત્થ **આકિણ્ણલુદ્દો**તિ ગાળ્હલુદ્દો. **વિવરદસ્સિનો**તિ છિદ્દં ઓતારં પરિયેસન્તસ્સ. **નેવ નં અભિરાધયે**તિ એવરૂપં પુગ્ગલં સકલપથવિં દેન્તોપિ તોસેતું ન સક્કુણેય્ય, કિમઙ્ગં પનાહં ભત્તમત્તદાયિકાતિ દસ્સેતિ.

ગોધા એવં વત્વા ''અયં પબુજ્ઝિત્વા મમ્પિ ખાદેય્યા''તિ અત્તનો જીવિતં રક્ખમાના પલાયિ. તેપિ પન સીહબ્યગ્ઘા તિત્તિરસ્સ સહાયકાવ, કદાચિ તે આગન્ત્વા તિત્તિરં પસ્સન્તિ, કદાચિ સો ગન્ત્વા તેસં ધમ્મં દેસેત્વા આગચ્છતિ, તસ્મિં પન દિવસે સીહો બ્યગ્ઘં આહ – ''સમ્મ, ચિરં દિટ્ઠો નો તિત્તિરો, અજ્જ સત્તટ્ઠદિવસા હોન્તિ, ગચ્છ, તાવસ્સ પવત્તિં ઞત્વા એહી''તિ. બ્યગ્ઘો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા ગોધાય પલાયનકાલે તં ઠાનં પત્વા તં

પાપપુરિસં નિદ્ધાયન્તં પસ્સિ. તસ્સ જટન્તરે તિત્તિરપણ્ડિતસ્સ લોમાનિ પઞ્ઞાયન્તિ, ધેનુયા ચ વચ્છકસ્સ ચ અટ્ઠીનિ પઞ્ઞાયન્તિ. બ્યગ્ઘરાજા તં સબ્બં દિસ્વા સુવણ્ણપઞ્જરે ચ તિત્તિરપણ્ડિતં અદિસ્વા ''ઇમિના પાપપુરિસેન એતે મારિતા ભવિસ્સન્તી''તિ તં પાદેન પહરિત્વા ઉટ્ઠાપેસિ. સોપિ તં દિસ્વા ભીતતસિતો અહોસિ. અથ નં બ્યગ્ઘો ''ત્વં એતે મારેત્વા ખાદસી''તિ પુચ્છિ. ''નેવ મારેમિ, ન ખાદામી''તિ. ''પાપધમ્મ તયિ અમારેન્તે અઞ્ઞો કો મારેસ્સતિ, કથેહિ તાવ કારણં, અકથેન્તસ્સ જીવિતં તે નત્થી''તિ. સો મરણભયભીતો ''આમ, સામિ, ગોધાપુત્તકે ચ વચ્છકઞ્ચ ધેનુઞ્ચ મારેત્વા ખાદામિ, તિત્તિરં પન ન મારેમી''તિઆહ. સો તસ્સ બહું કથેન્તસ્સપિ અસદ્દહિત્વા ''ત્વં કુતો આગતોસી''તિ પુચ્છિત્વા ''સામિ, કલિઙ્ગરટ્ઠતો વાણિજકાનં ભણ્ડં વહન્તો જીવિકહેતુ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કમ્મં કત્વા ઇદાનિમ્હિ ઇધાગતો''તિ તેન સબ્બસ્મિં અત્તના કતકમ્મે કથિતે ''પાપધમ્મ તયિ તિત્તિરં અમારેન્તે અઞ્ઞો કો મારેસ્સતિ, એહિ સીહસ્સ મિગરઞ્ઞો સન્તિકં તં નેસ્સામી''તિ તં પુરતો કત્વા તાસેન્તો અગમાસિ. સીહરાજા તં આનેન્તં બ્યગ્ઘં પુચ્છન્તો ચતુત્થં ગાથમાહ –

૧૦૮.''કિં નુ સુબાહુ તરમાનરૂપો, પચ્ચાગતોસિ સહ માણવેન;
કિં કિચ્ચમત્થં ઇધમત્થિ તુય્હં, અક્ખાહિ મે પુચ્છિતો એતમત્થ''ન્તિ.

તત્થ **સુબાહૂ**તિ બ્યગ્ઘં નામેનાલપતિ. બ્યગ્ઘસ્સ હિ પુરિમકાયો મનાપો હોતિ, તેન તં એવમાહ. **કિં કિચ્ચમત્થં ઇધમત્થિ તુય્હ**ન્તિ કિં કરણીયં અત્થસઞ્ઞિતં ઇમિના માણવેન ઇધ અત્થિ. ''તુય્હં કિં કિચ્ચમત્થ''ન્તિપિ પાઠો, અયમેવત્થો.

તં સુત્વા બ્યગ્ઘો પઞ્ચમં ગાથમાહ –

૧૦૯.''યો તે સખા દદ્દરો સાધુરૂપો, તસ્સ વધં પરિસઙ્કામિ અજ્જ;
પુરિસસ્સ કમ્માયતનાનિ સુત્વા, નાહં સુખિં દદ્દરં અજ્જ મઞ્ઞે''તિ.

તત્થ **દદ્દરો**તિ તિત્તિરો. **તસ્સ વધ**ન્તિ તસ્સ તિત્તિરપણ્ડિતસ્સ ઇમમ્હા પુરિસમ્હા અજ્જ વધં પરિસઙ્કામિ. **નાહં સુખિ**ન્તિ અહં અજ્જ દદ્દરં સુખિં અરોગં ન મઞ્ઞામિ.

અથ નં સીહો છટ્ઠં ગાથમાહ –

૧૧૦.''કાનિસ્સ કમ્માયતનાનિ અસ્સુ, પુરિસસ્સ વુત્તિસમોધાનતાય;
કં વા પટિઞ્ઞં પુરિસસ્સ સુત્વા, પરિસઙ્કસિ દદ્દરં માણવેના''તિ.

તત્થ **અસ્સૂ**તિ અસ્સોસિ. **વુત્તિસમોધાનતાયા**તિ જીવિતવુત્તિસમોધાનતાય, કાનિ નામ ઇમિના અત્તનો કમ્માનિ તુય્હં કથિતાનીતિ અત્થો. **માણવેના**તિ કિં સુત્વા ઇમિના માણવેન મારિતં પરિસઙ્કસિ.

અથસ્સ કથેન્તો બ્યગ્ઘરાજા સેસગાથા અભાસિ –

૧૧૧.''ચિણ્ણા કલિઙ્ગા ચરિતા વણિજ્જા, વેત્તાચરો સઙ્કુપથોપિ ચિણ્ણો;
નટેહિ ચિણ્ણં સહ વાકુરેહિ, દણ્ડેન યુદ્ધમ્પિ સમજ્જમજ્ઝે.

૧૧૨.“બદ્ધા કુલીકા મિતમાળકેન, અક્ખા જિતા સંયમો અબ્ભતીતો;
અબ્બાહિતં પુબ્બકં અડ્ઢરત્તં, હત્થા દડ્ઢા પિણ્ડપટિગ્ગહેન.

૧૧૩.“તાનિસ્સ કમ્માયતનાનિ અસ્સુ, પુરિસસ્સ વુત્તિસમોધાનતાય;
યથા અયં દિસ્સતિ લોમપિણ્ડો, ગાવો હતા કિં પન દદ્દરસ્સા”તિ.

તત્થ **ચિણ્ણા કલિઙ્ગા**તિ વાણિજકાનં ભણ્ડં વહન્તેન કિર તેન કલિઙ્ગરટ્ઠે ચિણ્ણા. **ચરિતા વણિજ્જા**તિ વણિજ્જાપિ તેન કતા. **વેત્તાચરો**તિ વેત્તેહિ સઞ્ચરિતબ્બો. **સઙ્કુપથોપિ ચિણ્ણો**તિ ખાણુકમગ્ગોપિ વલઞ્જિતો. **નટેહી**તિ જીવિકહેતુયેવ નટેહિપિ સદ્ધિં. **ચિણ્ણં સહ વાકુરેહી**તિ વાકુરં વહન્તેન વાકુરેહિ સદ્ધિં ચરિતં. **દણ્ડેન યુદ્ધ**ન્તિ દણ્ડેન યુદ્ધમ્પિ કિર તેન યુજ્ઝિતં.

બદ્ધા કુલીકાતિ સકુણિકાપિ કિર તેન બદ્ધા. **મિતમાળકેના**તિ ધઞ્ઞમાપકકમ્મમ્પિ કિર તેન કતં. **અક્ખા જિતા**તિ અક્ખધુત્તાનં વેય્યાવચ્ચં કરોન્તેન અક્ખા હટા. **સંયમો અબ્ભતીતો**તિ જીવિતવુત્તિં નિસ્સાય પબ્બજન્તેનેવ સીલસંયમો અતિક્કન્તો. **અબ્બાહિત**ન્તિ અપગ્ઘરણં કતં. **પુબ્બક**ન્તિ લોહિતં. ઇદં વુત્તં હોતિ – ઇમિના કિર જીવિકં નિસ્સાય રાજાપરાધિકાનં હત્થપાદે છિન્દિત્વા તે આનેત્વા સાલાય નિપજ્જાપેત્વા વણમુખેહિ પગ્ઘરન્તં લોહિતં અડ્ઢરત્તસમયે તત્થ ગન્ત્વા કુણ્ડકધૂમં દત્વા ઠપિતન્તિ. **હત્થા દડ્ઢા**તિ આજીવિકપબ્બજ્જં પબ્બજિતકાલે ઉણ્હપિણ્ડપાતપટિગ્ગહણે હત્થાપિ કિરસ્સ દડ્ઢા.

તાનિસ્સ કમ્માયતનાનીતિ તાનિ અસ્સ કમ્માનિ. **અસ્સૂ**તિ અસ્સોસિં. **યથા અય**ન્તિ યથા એસ એતસ્સ જટન્તરે તિત્તિરલોમપિણ્ડોપિ દિસ્સતિ, ઇમિના કારણેન વેદિતબ્બમેતં “એતેનેવ સો મારિતો”તિ. **ગાવો હતા કિં પન દદ્દરસ્સા**તિ ગાવોપિ એતેન હતા, દદ્દરસ્સ પન કિં ન હનિતબ્બં, કસ્મા એસ તં ન મારેસ્સતીતિ.

સીહો તં પુરિસં પુચ્છિ “મારિતો તે તિત્તિરપણ્ડિતો”તિ? “આમ, સામી”તિ. અથસ્સ સચ્ચવચનં સુત્વા સીહો તં વિસ્સજ્જેતુકામો અહોસિ. બ્યગ્ઘરાજા પન “મારેતબ્બયુત્તકો એસો”તિ વત્વા તત્થેવ નં દાઠાહિ પહરિત્વા મારેત્વા આવાટં ખણિત્વા પક્ખિપિ. માણવા આગન્ત્વા તિત્તિરપણ્ડિકં અદિસ્વા રોદિત્વા પરિદેવિત્વા નિવત્તિંસુ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા “એવં, ભિક્ખવે, દેવદત્તો પુબ્બેપિ મય્હં વધાય પરિસક્કી”તિ વત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – “તદા કૂટજટિલો દેવદત્તો અહોસિ, ગોધા ઉપ્પલવણ્ણા, બ્યગ્ઘો મોગ્ગલ્લાનો, સીહો સારિપુત્તો, દિસાપામોક્ખો આચરિયો મહાકસ્સપો, તિત્તિરપણ્ડિતો પન અહમેવ અહોસિ”ન્તિ.

દદ્દરજાતકવણ્ણના દ્વાદસમા.

જાતકુદ્દાનં –

ગિજ્ઝકોસમ્બી સુવઞ્ચ, ચૂળસૂવં હરિત્તચં;
કુસલં લોમકસ્સપં, ચક્કવાકં હલિદ્દિ ચ.

સમુગ્ગં પૂતિમંસઞ્ચ, દદ્દરઞ્ચેવ દ્વાદસ;
જાતકે નવનિપાતે, ગીયિંસુ ગીતિકારકા.

નવકનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

(તતિયો ભાગો નિટ્ઠિતો.)